BROCARDICA



1567



Bibliothecae
Christophori HeINRIci
Andreae Geret,
S. Maj. Prussicae in Judicio
Regni Sacro, Principis item
Onoldini in rebus Sanctioribus,
Consiliarii;
Sacrorum repurgatorum eorum-
demq. Ministerii apud Thorunenses
Primarii et Senioris.

BROCARDICA, SIVE GENERALIA IVRIS,

D. AZONIS BONONIENSIS, I. C. excellentiss.

A multis & magni nominis Iuris Interpretibus, plurimis in locis allegata, nunquam tamen antehac, licet hactenus à multis sint desiderata & expetita, typis excusa: nunc verò primùm ex uarijs & diuersis, uenerandæ antiquitatis manuscriptis exemplaribus, opera et studio CASPARI HERVAGII *I. C. recens in lucem prolata.*

His in fine, ob argumenti similitudinẽ, DAMASI, Veteris Iuris Canonici & Doctoris Brocardica adiecta sunt.

Kawra.

Vnà cum INDICE *locupletissimo*

Jan Szaniecki.

Cum priuilegio Christianiss. Regis Galliarum, ad sexennium.

BASILEAE, M. D. LXVII.

PRIVILEGE.

CHARLES par la grace de Dieu Roy de France, Aux preuost de Paris, Seneschal de Lyon, & à tous nos autres iusticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & à chacun d'eulx, si comme à luy appartiendra, salut. Nostre cher & bien aymé Eusebius Episcopius imprimeur de Basle, nous a faict dire & remõstrer, qu'il a puis nagueres recouuert vng liure en latin intitulé Brocardica Azonis, non encores imprimé, œuure fort vtile & profitable au public, & pour iceluy recouurer & faire imprimer, il a faict de grans fraiz & mises, & craint que s'il le vouloit mettre en lumiere sans nostre permission & grace, autres libraires le vousissent aussy faire imprimer & mettre en uente, & le fruster par ce moyen de ses peines & labeurs, nous requerant treshumblement sur ce luy pourueoir. Nous, à ces causes pour certaines bonnes & louables considerations à ce nous mouuans, auons audict Eusebius Episcopius permis & ottroyé, & de nostre certaine science, grace speciale, pleine puissance & authorité royalle, permettons & ottroyons par ces presentes, qu'il puisse & luy soit loysible imprimer, & faire imprimer vendre & distribuer ledict liure intitulé Brocardica Azonis autant de fois, & en tel nombre qu'il voudra: & ce durant le temps, & terme de six ans prochainement venans & consecutifz, à compter du iour & datte de la premiere impression qui sera faicte d'iceluy, deffendant tresexpressement à tous autres libraires, imprimeurs & marchans de nostre royaume, de l'imprimer ou faire imprimer, distribuer n'exposer en uente durant ledict temps, sur peine de confiscation d'iceluy, & d'amãde arbitraire à nous & audict suppliant à appliquer. Si vous mandons, & à vng chacun de vous tresexpressement enioignons, que de nos presens congé, permission, ottroy & priuilege, vous faictes, souffres, & laissez ledict Eusebius Episcopius iouyr & vser plainement, paisiblement & entierement, sans en ce luy faire, mettre, ou donner ne souffrir luy estre faict, mis ou donné aucun trouble ou empeschement au contraire. Car tel est nostre plaisir, nonobstant quelconques lettres, mandemens ou deffences à ce contraires. Donné à Fontainebleau, le dixhuictieme iour de Mars, l'an de grace, Mil cinq cens soixante sept, & de nostre regne le septieme.

Par le Roy à vostre relation,

Coignet.

14440

1452 a 1962

NOBILITATE, ERVDITIONE, ET VIRTVTE CLARISS. VIRIS, IACOBO TAVRELLO, *Seleſtadienſi, Alſacio, inuictiſs. Rom. Imp.* MAXIMILIANI II. *à Conſilijs: ac* SIGISMVNDO EISSELLERO, *patritio & Iuriſconſulto Viennenſi,*

CASPARVS HERVAGIVS V. I. D.

S. D. P.

EX commentarijs, quæ ad ius Ciuile & Pontificium, à multis retrò ſeculis à magnis Iuris utriuſq; interpretibus, clariſs. atq; uiri doctiſs. poſteritati relicta ſunt, ſatis apparet, ſemper fuiſſe uariam & multiplicem tum ſcribendi, tum docendi, tam in iure Ciuili quàm Pontificio, rationem & uiam. Apud complures tamen in confeſſo eſt, nullam ad aperiendas & interpretãdas leges & canones methodum breuiorem utilioreḿq; inueniri, quàm ſi per contraria & oppoſitiones, ueritas diſcutiatur. Ferro enim, Baldo teſte, uiam aperit, qui per con-

traria tranſit. Et, ut Philoſophus inquit, oppoſita, facta collatione, magis clare-ſcunt. Neq; cuiuſq; rei ueram definitionem tutius aſſequemur, quàm ſi omnia quæ contrarium ſuadere uidentur, in medium attulerimus: quibus ſubtili ingenio dilutis, ueritas ipſa certius illuſtrabitur. Namq; rerum controuerſarum ſolutio, ſecundum Ariſtot. ueritatis eſt inquiſitio. In contrarijs igitur interpretum nerui laborant, doctorũ ſudant ingenia: quę tamen ubi ſemel fuerint rectè diſcuſſa, ſolidam perfectamq; ſcientiam ueritatis adferunt. Hunc interpretãdi, docendi & ſcribendi morem per contraria & oppoſitiones, antiqui legum interpretes diligenter obſeruarunt: eaq; ratione illorum gloſſemata maximè commendantur, quòd ἐπὶ τὸ πλεῖσον opponendo procedant. Hinc adeò etiam commendantur, Dynus, Cynus, Bartolus, Baldus, Salicetus, & complures alij. Inter quos optimo iure Azonem noſtrum, qui in hiſce ſuis Brocardicis perpetuò eſt in contrarijs, non immeritò collocare poſſumus. Etenim ſubtiliſſimis & breuiſsimis ſolutionib. præmiſſis le-

sis legibus inter se pugnantibus, grauis-
simas tollit antinomiarum controuersias.
Et propositas doctrinas, regulas, siue the-
ses, tam illustres, claras, certas & indubita-
tas reddit, quàm quod alij multis uerbo-
rum lenocinijs & inuolucris facere sunt
conati, tanta uerò dexteritate & fœlicita-
te nunquam sunt assequuti. Ex hisce Bro-
cardicis Accursium in glossas suas multa
transtulisse, sanè nõ esset ualde operosum
multis exemplis ostendere. Neq; etiam
dubium est, eundẽ in conscribendis glos-
sis in uniuersum corpus legũ, ipsas q; sin-
gulas leges, ex hoc præceptoris sui scri-
pto, maximum sensisse subsidium & adiu-
mentum. Quare autem Brocardica, Bar-
baro, et planè hominibus Latinis incogni
to titulo, hunc suum librum Azo inscri-
pserit, nõ liquere puto. Hoc quidem con-
stat, Barbaris quod Brocardum uel Bro-
cardicum dicitur, hoc Latinis, Zasioteste,
in l. 2. §. datum q; est, in uerbo, alias duas,
ff. de orig. iuris, perplexũ dici. Qui etiam
in Summa sua, in tit. quod cuiusq; uniuer-
sitatis, doctrinam Brocardicam, in ambas
partes perplexam: & alio in loco Brocar-

dicam rem, ualde perplexam uocat. In quibusdã exemplaribus, ijsq; antiquissimis, inscriptio siue titulus huius Operis, non Brocardica, sed Generalia iuris, legitur. Quod me mouit, non simpliciter Brocardica, in hac editione ponendum, sed addendum etiam esse, Generalia iuris, ut simul hac ratione duplicem titulum, qui in diuersis tamen exemplaribus reperitur, repræsentarem. Et meo quidem iudicio, hic titulus huic Operi, prę̃sertim si quis argumentũ spectet, non malè omnino conuenit. Addo etiã quòd, Generalia, uocabulum sit Latinũ. Constat aũt hæc editio nostra quinq; exemplariorũ fideli & diligẽti collatione. Quorũ duo, Ioãnes Sphyractes, Basilien. præceptor meus colẽdiss. tertium Vitus Polandus, & Sebastianus Meisnerus, Friderici Electoris et Comitis Palatini cõsilarij, penes quos omnis generis manu scriptorũ codicũ in iure magna est copia: quartũ uerò Simon Schardius, iudicij Imper. Assessor, Iurisconsul. clarissimus atque doctiss. mihi præter illud, quo me Ioannes Heruagius patruelis meus donauit, liberaliter communicarunt. Quibus quoq;

quoq; ob hãc in Remp. literariam libera-
litatem, maximas ago gratias. Verùm non
dubito, in hac noſtra editiõe multos mul-
ta adhuc deſideraturos, quorum forſitan
deſiderio abundè ſatisfacere potuiſſem:
niſi hoc noſtrum fuiſſet conſilium, Azo-
nis Brocardica, ſiue Generalia iuris, ob ue
nerãdam antiquitatem, quemadmodum
ea in manuſcriptis exemplaribus inueni-
mus, ad uiuum, quoad fieri poſſet, expri-
mere, item temerè nihil immutare, & non
plus quàm decet, in alieno ſcripto percu-
rioſus eſſe. Iis quibus non eſt ſatisfactum,
illis per me liberum erit, expungere, detra-
here, immutare, & quę uelint, ſuo arbitrio
addere. Satis mihi fuerit, hoc meum inſti-
tutum à multis, præcipuè tamen, à Germa
maniæ noſtræ præcipuis Iuriſconſultis,
Ludouico Grempio Argentinenſi, Ioan-
ne Fichardo Francofortenſi, & Baſilio A-
merbachio Baſilienſ. Rerumpublicarum
Aduocatis, comprobari. Quorum autho
ritate ſperem licet, me ab aliorum amaru-
lentia atq; acerbitate tutum fore: tamẽ in
Taurello & Eiſſellero meo, non parũ præ-
ſidij colloco. Qui, quod certò mihi polli-

ceor, pro Heruagio ſuo, in tam lõginquis regionibus ultrò ſunt ſuſcepturi patrocinium. Cùm autem, clariſs. atq; doctiſs. uiri, hoc Azonis ſcriptum, quod mea opera & ſtudio recens in lucem prodit, nec antea typis excuſum uiſum ſit, nullam aliam ob cauſam ſub ueſtris nominibus appare re uoluerim, quàm ut eſſet mei erga uos amoris teſtificatio perpetua, & ampliſsimũ teſtimonium noſtræ inter nos neceſsitudinis & amicitiæ: à uobis uehementer & obnixè peto, ut tanquam μνημόσυνον à me ſuſcipiatis. Bene ualete. Ex illuſtriſs. Principis Caroli, Marchionis Badenſis, arce Rœtelana, ipſis calend. Auguſt. Anno M. D. LXVII.

INDEX RVBRICA-
rum Azonis.

De initijs, uel contrà, eorumq; effectu. Rubr. I. pag. 1
De temporum consideratione. Rubr. II. 20
De ignorantia & scientia. Rub. III. 36
De errorum diuersitate. Rubr. IIII. 50
De doli consideratione. Rubr. V. 54
Qualiter culpa intelligatur, & in quibus casibus culpabilis quis censeatur, siue dolus arguatur. Rubr. VI. 68
De præscriptionibus. Rubr. VII. 76
Qualiter dominium acquiratur, uel mutetur, uel amittatur præscriptione: & de eorum interruptionibus: & quibus præscriptio non nocet: & in quibus rebus dominium præscriptione acquiratur. Rubr. VIII. 95
De usucapionibus. Rubr. IX. 100
De æqualitate factorum. Rubr. X. 103
De impoßibilibus. Rubr. XI. 130
De contractibus. Rubr. XII. 132
De pactionibus. Rubr. XIII. 138
De stipulationibus, seu obligationibus. Rubr. XIIII. 159
De actionibus. Rubr. XV. 166
Communia actionum, exceptionum. Rubr. XVI. 182
De uerborum effectu & significatione. Rubr. XVII. 188
De legum & iuris statutis. Rubr. XVIII. 214
De legum figmentis. Rubr. XIX. 224
De præsidibus & iudicibus. Rubr. XX. 230
De probationibus & accusationibus, atq; reis. Rubr. XXI. 248
De testibus. Rubr. XXII. 256
Communia probationum, scilicet testium, instrumentorum. Rubric. XXIII. 268
De testatoribus, & ultimis uoluntatibus. Rubr. XXIIII. 271
De hæreditatibus, & defuncti hæredibus. Rubr. XXV. 277
De sententijs. Rubr. XXVI. 286
De remißionibus & arbitris. Rubr. XXVII. 298

De sacramentis. Rubr. XXVIII. 302
De similibus & contrarijs. Rubr. XXIX. 312
De affirmatiuis & negatiuis. Rubr. XXX. 318
De rescriptis, seu priuilegijs. Rubr. XXXI. 322
De feudis, & beneficijs, & causis. Rubr. XXXII. 330
De ratihabitione. Rubr. XXXIII. 339
De dotibus, & matrimonio. Rubr. XXXIIII. 345
De parentibus & filijs, & seruis, atq; fratribus: eorumq; actionibus. Rubr. XXXV. 353
De creditoribus & pignoribus. Rubr. XXXVI. 362
De debitoribus & fideiussoribus. Rubr. XXXVII. 367
De cautionibus & satisdationibus. Rubr. XXXVIII. 373
De scripturis. Rubr. XXXIX. 378
De dominio & possessione, atq; traditione. Rubr. XL. 386
De alienatione, & uenditione, & æstimatione. Rubr. XLI. 391
De quæstionibus. Rubr. XLII. 400
De confessionibus. Rubr. XLIII. 402
De mendacio & falsitate. Rubr. XLIIII. 407
De commodo, & lucro, & compendio. Rubr. XLV. 411
De uetitis, seu permissis. Rubr. XLVI. 420
De quib. rebus uel personis ratio habeatur. Rubr. XLVII. 422
De esse, & non esse. Rub. XLVIII. 428
De toto & parte. Rubr. XLIX. 431
De summis & expensis. Rubr. L. 438
De generalibus dictis, & fortuitis casibus. Rubr. LI. 442
De donatis & cessionibus. Rub. LII. 451
De uitiatis, uel contrà. Rubr. LIII. 454
De præsumptionibus. Rubr. LIIII. 459
De tacitis, seu expressis. Rub. LV. 467
De præsentia & absentia. Rubr. LVI. 476
De scientia & consensu. Rubr. LVII. 478
De optimatis, & negociationibus. Rubr. LVIII. 485
De se, suisq; rebus. Rubr. LIX. 488
De conditionibus, & institutionibus, & legatis. Rubr. LX. 504
Communia agentium & conuenientium. Rubr. LXI. 508

De alienis actibus. Rubr. LXII. 512
De negligentia & desidia. Rubr. LXIII. 519
Communia fraudis, & doli, & culpæ. Rubr. LXIIII. 523
De asseueratione, & denunciatione, & consignatione, & prohibitione: & quib. teneatur quis, seu liberetur. Rubr. LXV. 529
De uoluntatibus, uariatione & electione. Rubr. LXVI. 535
De necessitate, & officijs. Rubr. LXVII. 546
De impeditis, & inuitis. Rubr. LXVIII. 551
De diuersis regulis. Rubr. LXIX. 554
De his quibus parcitur, & quorum conditio melior habetur. Rubric. LXX. 560
De pœnitentiarum uarietate. Rubr. LXXI. 565
Quid obtineat de consuetudine. Rubr. LXXII. 570
Quibus ex causis cogatur quis, uel non. Rubr. LXXIII. 575
De autoritate contestationis. Rubr. LXXIIII. 578
De communibus & proprijs. Rubr. LXXV. 580
De iustitia & iure, atq; æquitate. Rubr. LXXVI. 581
De negligentia & mora. Rubr. LXXVII. 585
De solennibus. Rubr. LXXVIII. 592
De diuinatione, & prouisione. Rubr. LXXIX. 595
De calumnia & interitu. Rubr. LXXX. 596
De incertitudine. Rubr. LXXXI. 599
De renũciatione: & quis potior habeatur. Rubr. LXXXII. 601
De emphyteuta, & bona fide poss. & eorũ iure. Rub. LXXXIII. 604
De obsidibus, & furiosis, atq; infantibus. Rub. LXXXIIII. 609
De pœnis, & maleficijs. Ex quibus causis pœnæ irrogantur. Rub. LXXXV. 610
De accusationibus & excusationibus. Rubr. LXXXVI. 627
De furtis, damnis, & malæ fidei possessoribus. Rubr. LXXXVII. 632
De necessitate, & paupertate. Rubr. LXXXVIII. 637
Communia delictorum & pœnarum, atq; damnorum, tam furti, quàm alio modo datorum, & uiolentiarũ. Rubr. LXXXIX. 639

De iudicijs, & quæ circa ea uertuntur: atq; iuris effectu. Rubr. XC. 645
Qualiter personæ adesse debeant, plus minus'ue intelligatur. Rubric. XCI. 653
De modica impensa, uel castigatione, & damno æquo animo ferendo. Rubr. XCII. 656
Communia rescriptorum, & beneficiorum: & de actis imperialibus, personalibus. Rubr. XCIII. 657
De uerborum positione, & effectu. Rubr. XCIIII. 663
De ueritate, & credulitate: & quid cui liceat, uel non. Rubr. XCV. 675
Communia pactorum atq; obligationum, & contractuum. Rubr. XCVI. 679
De coactis & dubijs, & pendentibus. Rubr. XCVII. 683
Communia factorum, tam liberorum, quàm etiam seruorum. Rubric. XCVIII. 688
De ratione connexitatis. Rubr. XCIX. 696
Rem petit, retinet, eligit, excusat, subuenit. Rubr. C. 697
De sumptibus præstandis. Rubr. CI. 698
De his quæ circa hæreditates uertuntur: & de sacramentis. Rubric. CII. 702
De argumentis in causis. Rubr. CIII. 706
De tacita præsumptione. Rubr. CIIII. 708

Rubricarum FINIS.

DAMASI REGVLARVM CANONICARUM INDEX.

IGnorantiam sæpe tam iuris, quàm facti excusare. Reg. I. 743
Neminem priuãdum esse iure suo, sine sua culpa. Reg. II. 745
Generalibus præiudicare specialia. Reg. III. ibid.
Tacitam conditionem esse subaudiendam. Reg. IIII. 746
Quòd posteriora non derogant prioribus, nisi in ijs fiat mentio de ipsis. Reg. V. 747
Quando quis tenetur ad duorum alterum sub alternatione, utrum uoluerit præstando, liberatur. Reg. VI. 748

Omnium

Omnium rerum rationem esse reddendam. Reg. VII. 749
Consensus omnium est requirendus, ad quos res pertinet. Regul. VIII. ibid.
Iustas preces ex necessitate esse audiendas. Reg. IX. 750
Quòd excommunicati post absolutionem omnia iura, quæ amiserant per excommunicationẽ, recuperant per absolutionem. Reg. X. 751
Quòd si quis promittat alicui, quòd eius stabit arbitrio, non tenetur illi iniquè præcipienti obedire. Reg. XI. 752
Vbi certa forma desideratur, ea prætermissa, nihil agitur. Reg. XII. 753
Maiori & saniori parti standum est. Reg. XIII. 754
Consuetudinem Romanæ ecclesiæ non esse seruandam. Regul. XIIII. 755
Quòd multitudo dispensationem inducit. Reg. XV. ibid.
Consuetudinem excusare à peccato. Reg. XVI. 756
Magistratui esse obtemperandum. Reg. XVII. 757
Licet ratione rescripti, quod aliàs non liceret. Reg. XVIII. 758
Constitutiones tantum extendi ad futura. Reg. XIX. 759
Fraus & dolus nemini debent patrocinari. Reg. XX. 760
Quòd puniendus est quis pro delicto alterius. Reg. XXI. 761
Solennitates iuris posse remitti de cõsensu partium. Reg. XXII. 762
Concesso principali, concedi & accessoriũ. Reg. XXIII. 763
Res inter alios acta, alijs non præiudicat. Reg. XXIIII. 764
Res inter alios acta, alijs non prodest. Reg. XXV. 765
Vbi aliquorum præsentia exigitur, in eorum absentia nihil agi potest. Reg. XXVI. 766
Quod est licitum in genere, non est licitũ in specie. Reg. XXVII. 767
Quòd licet transigere in spiritualibus. Reg. XXVIII. ibid.
Si præstem patrocinium petenti rem meam, facio mihi præiudicium. Reg. XXIX. 768
Vtilem simulationem permitti. Reg. XXX. 769
Ad consequentiam esse trahendum, quod aliquibus præcipitur,

aut indulgetur. Reg. XXXI. ibid.
Quòd delictum prælati non redundat in damnum Ecclesiæ. Reg XXXII. 770
Iudicem non posse recusari sine causa. Reg. XXXIII. 771
Procedendum esse absq; personarum acceptione. Reg. XXXIIII. 772
Frustra petit debitũ, qui quod debet, nõ impendit. Reg. XXXV. 773
Celeritatem esse amplexandam. Reg. XXXVI. 774
Ei subeundam esse talionem, qui inscribit. Reg. XXXVII. ibid.
Spoliatum ante litis ingressum, esse restituẽdum. Reg. XXXVIII. 775
Proniora sunt iura ad absoluendum, quàm ad condemnandum. Reg. XXXIX. 776.777
Vnum duarũ personarũ uicẽ sustinere non posse. Reg. XL. 778
Qui occasionem dat damni, damnum dedisse uidetur. Reg. XLI. 779
De se cõfesso nõ creditur super crimine alterius. Reg. XLII. 780
Testimonium unius non ualere. Reg. XLIII. ibid.
Quemlibet de uniuersitate admitti in testimonium pro ea. Reg. XLIIII. 781
Testes non esse cogendos. Reg. XLV. 782
Exemplũ instrumenti non exemplatũ nõ ualere. Reg. XLVI. 783
Taciturnitatem habendam pro consensu. Reg. XLVII. ibid.
Quod de uno negatur, de altero non negato conceditur. Regul. XLVIII. 784.785
Præsumptionem iuris admittere probationem in contrariũ. Reg. XLIX. 785
Id solum computari in fructibus, quod deductis expensis superest. Reg. L. 786
Fidem non seruanti, fides seruanda non est. Reg. LI. 787
Quòd dignitas delinquentis peccatum auget. Reg. LII. 788
Nulla pestis efficacior, quàm familiaris inimicus. Reg. LIII. 789
Vacantem Ecclesiam conueniri non posse. Reg. LIIII. ibid.
Secundum canones actionem nõ esse exprimendã. Reg. LV. 790

Quòd inducię sunt arbitrariæ. Reg. LVI. 791
Vindicari delicta etiam admonitione non præcedente. Regul. LVII. 792
Currere tempus à tempore scientiæ & potētiæ. Reg. LVIII. ibid.
Determinatio præmissa in sequenti clausula non repetitur. Reg. LIX. 793
Authoritatem principis uel regis excusare. Reg. LX. 794
Quòd admittitur quis testis in causa, in qua fuit iudex. Reg. LXI. 795
Vim ui repellere licet. Reg. LXII. ibid.
Non tenere appellationem in his, quæ dilationem non capiunt. Reg. LXIII. 796
Quòd gradatim sit appellandum. Reg. LXIIII. 797
Actor sequitur forum rei. Reg. LXV. 798
Proponentem contraria audiendum non esse. Reg. LXVI. ibid.
Per se, non per alium, debere quemq; Ecclesiæ suæ deseruire. Reg. LXVII. 799
Verba cum effectu esse accipienda. Reg. LXVIII. 800
Illud solum fieri, quod iure fit. Reg. LXIX. 801
Pactum de successione futura est illicitum. Reg. LXX. 802
A maiori argumentum duci. Reg. LXXI. ibid. 803
Ab exemplis & scripturis infidelium, argumenta sumi. Reg. LXXII. 803
Quòd successor potest reuocare factum prædecessoris. Regul. LXXIII. 804
Quod ab initio non ualuit, ex pòst facto conualescit. Regul. LXXIIII. 805
Ad quem spectat onus, & emolumentum. Reg. LXXV. 806
Officium suum nemini debet esse damnosum. Reg. LXXVI. 807
Leges nō esse allegādas in foro Ecclesiastico. Reg. LXXVII. ibid.
Quod non ualet ut ago, ualet ut ualere potest. Reg. LXXVIII. 808
Quòd quis possit iudicari post mortem. Reg. LXXIX. ibid. 809
Non licet nobis definire quod definitum est. Reg. LXXX. ibid.
Famam esse seruandam. Reg. LXXXI. 810

Ab exemplis esse argumentandum, & in uita procedendum. Reg. LXXXII. 811
Quod quisque iuris in alterum statuit, eodem uti debet. Regul. LXXXIII. 812
Simulationem non esse admittendam. Reg. LXXXIIII. 813
Non dicitur factum, quod non durat factum. Reg. LXXXV. *ibid.*
Rem cœptam haberi pro impleta, & sufficere si cœpta sit. Reg. LXXXVI. 814
Pœnas mutari, mitigari ac tolli posse. Reg. LXXXVII. 815
Semel Deo dicatum, non esse ulterius ad humanos usus transferendum. Reg. LXXXVIII. 816
Non generare impedimentum, quod non sortitur effectum. Reg. LXXXIX. 817
Lite contestata nihil innouari posse. Reg. XC. 818
Locum esse pœnitentiæ in actibus hominum. Reg. XCI. 819
In paritate locum esse gratificationi. Reg. XCII. 820
Quòd res transit cum onere suo. Reg. XCIII. 821
Initium esse spectandum. Reg. XCIIII. 822
Non præsumi seruitium debitum, licet longo tempore sit præstitum. Reg. XCV. 823
Census non esse augendos. Reg. XCVI. 824
Non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Reg. XCVII. 825
Vnumquemq; cuiuslibet criminis causa posse ab Ecclesia ad satisfactionem compelli. Reg. XCVIII. 826
Multa tolerari facta, quamuis prohibita essent ne fierent. Reg. XCIX. 827
Ad communem & usitatam uerborum significationem esse recurrendum, nec ab ea sine iusta causa recedendum. Reg. C. 828
Libera esse matrimonia. Reg. CI. 829
Intelligitur concessum, quod non est prohibitum. Reg. CII. 830
Ad ea quæ frequenter accidunt, iura aptari. Reg. CIII. 831
Cessante causa, cessat effectus. Reg. CIIII. 832
Contractus ex una parte claudicare posse, & nihilominus subsistere. Reg. CV. 833
Quòd ratihabitio retrotrahitur, & confirmat ab initio inualidum.

dum. Reg. CVI. 834
Solennitates non nocere, si omittantur. Reg. CVII. 835
Quòd contractus aduersus interdictum Ecclesiæ initus non obtinet uigorem. Reg. CVIII. 836
Conditionẽ appositam pro non apposita haberi. Reg. CIX. 837
Excommunicatũ habere personã standi in iudicio. Reg. CX. 839
Allegantem turpitudinem suã, non esse audiẽdum. Reg. CXI. *ibid.*
Verbum generale generaliter intelligendum. Reg. CXII. 841
Quod cõtra leges fit, per leges dissolui meretur. Reg. CXIII. 842
Sententiam excommunicationis posse ferri sub conditione. Reg. CXIIII. 843
Quòd opinio non præiudicat ueritati. Reg. CXV. 844
Denunciationem impunè non contemni. Reg. CXVI. 845
Quòd Imperator non habet iurisdictionem à Papa. Reg. CXVII. 846
Nullam spiritualem seu Ecclesiasticam personam habere in terris aliquam potestatem & administrationem secularem. Regul. CXVIII. 847
Paria delicta mutua pensatione dissoluuntur. Reg. CXIX. 848
Nemo plus iuris in alium transferre potest, quàm ipse habet. Reg. CXX. 849
Facientes & consentientes pari pœna plectũtur. Reg. CXXI. 850
Diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget. Regul. CXXII. 851
Mitius agitur cum sponte confesso, quàm cum in iure conuicto. Reg. CXXIII. 852
Rei quantitas iuris diuersitatem inducit. Reg. CXXIIII. *ibid.*
Cum conceditur alicui quod maius est, prohibetur ei quod minus est. Reg. CXXV. 853
Quemlibet puniri, in quo deliquit. Reg. CXXVI. 854
Priuilegium tolli per abusum, uel per actum contrarium. Reg. CXXVII. 855
Quemq; posse renunciare iuri suo. Reg. CXXVIII. *ibid.*
Ecclesiam non debere exigere pœnam pecuniariã. Reg. CXXIX. 856

Victum uictori in expensis esse condemnandũ. Reg. CXXX. 857.
Ignorantiam allegans, eam probare debet. Reg. CXXXI. 858
Naturæ ac rationis ordinem, & legem generalem Dei, nulla constitutione humana coarctari aut dissolui posse. Reg. CXXXII. 859
In diuersis & contrarijs constitutionibus non posteriores, sed ueteres, Apostolicæ simplicitati et ueritati propiores prævalent. Reg. CXXXIII. 861
A' meliore & potiore parte fieri denominationem. Regul. CXXXIIII. 862
Produci & examinari testes ante litis contestationem non posse. Reg. CXXXV. 863,864

REGVLARVM DAmasi Finis.

INCIPIVNT GENERALIA, QVAE VVLGO *BROcardica dicuntur, à D. Azone compositа, & eorum discordantium concordantia.

*aliàs Brocarda.

RVBRICA I.

DE *initijs, uel contrà, eorum'que effectu.

*al. Iudicijs

Omnia principijs, inquit, inesse solent.

De origine negocij probanda.

C.commodati. l.cum eum qui.
C.ad Macedon.l.3.
C.de pignor.act. l.nec creditores.
* In Decret.d.c.contra morem.

*In decret. 76.ieiunij quarti.

Originem negocij non esse probandam.

C.de præscript.30.uel 40.annorum.l.malè.in princip.
In Dec.distinct.56.undecunq;.

De origine probanda, item non probanda, non est lex ista contraria: quia plerique libri habent initiũ requiri. uel si habes non requiri, non est & tunc contraria: quia quod dicitur originẽ probandam, *necessariũ est ab actore, cuius est onus probare quod affirmat, non à reo, cuius per rerum naturam nulla est probatio. ut C.de probatio.l.actor. & C.de petit. hæred.l.cogi. Imò reus quoq; uincit hoc ipso quòd actor non probat. ut C.de edendo.l.qui accusare. & patet dictam legem loqui de reo, quia de possessore

*uerum

loquitur.uel melius: Origo quidē negocij proba n/dā est: non autem loquitur de origine negocij, seu contractus, sed de origine, id est, principio posses/sionis.

al. Solum ini tium.

*Bonum initium esse spectandum.

In Instit. de usucap. §. diutina.
C. de usucap. transfor. l. unica. §. cum autem.
*Iulianus libro 7. ff. scribit, Si in aliena.
ff. de rei uendic. Idem Pomponius.* Sed & in alia.
ff. de public. l. eum. §. in hac actione.
ff. de furt. l. qui uas. §. si ego.
ff. de donat. inter uir. & ux. l. si donante.
In Decret. c. 1. q. 1. principatus.
ff. de petit. hæred. l. sed & si. §. de eo.
In Decret. c. 21. q. 1. c. relatio.
*ff. * l. de pœnis nihil interest. in princ. uer. per contrarium.

Initium esse spectandum.

In Instit. quibus non est permiss. fac. testam. §. ult.
In Authent. cum de appell. eod. §. 1.
In Decret. distinct. 47. c. quoniam.
In Decret. c. 1. q. 1. principatus.
C. ad Maced. l. 3.
C. de bon. quæ libe. l. cum oportet. in fine.
ff. de neg. gest. l. Pomponius. §. in negocijs gestis. & l. sed an ultrò. §. 1.
ff. de min. l. deniq;. §. Seio. & l. uix.
ff. ad S. C. Macedon. l. si autem Seiæ.
ff. mandati. l. si procurator. in princip.
ff. pro socio. l. si id quod. §. si filiusfamil.
ff. depos. l. 1. §. si seruus depo.
ff. de acquir. possess. l. clàm.
ff. de usucap. l. si aliena res. in princ.
ff. de origine iur. l. facturus.
ff. de iurisdict. omn. iudic. l. penult.
ff. qui satisdare cogan. l. penult. §. ult.

ff. de

ff. de iud. l. ubi acceptum. §. si quis postea.
ff. si quis caut. l. quid act. §. illud.
ff. de rei uend. l. Iul. scribit.
ff. de seruit. rust. præd. l. sed quæ læta.
ff. commodati. l. 1. §. in pupillo. & §. impubes. circa prin.
ff. de his qui not. infam. l. seruus quid ego.
ff. de negoc. gest. l. sed an ultrò. §. his. in fin.
ff. de nox. act. l. id licet. §. si ex.
ff. quod iussi l. si tutor. §. ult.
ff. depositi. l. 1. §. Idem Pomponius quærit, si tibi. §. si te rogauero.
ff. de contrah. empt. l. Rutilia Polla.
C. de probat. l. uix.
C. de testam. l. 1. hic in maleficijs, uel quasi.
ff. de seruis expor. l. si minor.
ff. de usuris. l. cum quidam. §. fiscus.
ff. de ritu nupt. l. si quis offen. §. ueterem.
ff. de suspect. tut. l. tutor. §. nunc.
ff. de excus. tut. l. tutor. penu.
C. de pact. inter empt. & uend. l. in initio.
ff. de publica. l. Cæsar.
ff. de dona. l. quid. §. id quod.
ff. de const. pec. l. id quod infimi.
ff. de acquir. rer. domin. l. ergo.
ff. de legat. 1. l. si mihi.
ff. pro hærede. l. 2. §. si seruus.
ff. de pœn. l. 1.
ff. de aqua pluuia arcen. l. quanquam autem.
ff. de itin. act. priuat. l. 1. §. ult.
ff. de uerb. oblig. l. Titia. §. item. Rubr. si filius fam.
ff. de duobus re. stip. l. eandem.
ff. de stipul. seru. l. ult.
ff. de reg. iur. l. quod in initio. non omne.
ff. de furt. l. qui seru. & l. si quis in.
ff. de adult. l. si uxor. §. ult.

Medium tenendum.

Maior enim medijs gratia rebus ineſt.

In Inſtit. de rer. diuiſ. §. cum ex aliena.
ff. de offic. procon. l. ſolent. §. non uo.
ff. de petit. hæred. l. ſed & ſi leg. §. adeò.
In Inſtit. quibus ex cauſ. man. non poteſt. §. ult.
ff. ſi pars hæred. pet. l. antiqui.
In Authent. de nupt. §. quoniam infirmis.
Inſt. de ſimilibus, & contrà, Rub. ex contrario.

Finis ſpectandus.

In Authent. de nupt. §. quia uerò hactenus.
C. de natur. lib. l. nuper. circa finem.
ff. de minor. l. deniq;. §. 1.
ff. de conſt. pec. l. item illa. §. quod adijcitur.
ff. de peculio. l. licet. §. idem ſcribit.
Inſt. de æqualitate falſorum. Rub. ult.
ff. de alim. leg. l. Mela. §. 1. in fin.
ff. de iure fiſci. l. non intelligitur. §. ſi quis.
C. de teſta. ma. l. 1.
ff. quod quiſq; iur. l. 1. §. hoc.
ff. qui ſatiſda. cogan. l. Iuli.
ff. de inoffic. teſt. l. Pomp. §. meminiſſe. §. ſi conditioni.
ff. de petit. hæred. l. item uidendum.
ff. de furt. l. pro parte.
ff. de re. uen. l. ſin autem. §. poſſidere.
ff. de nox. act. l. ſed ſi poſtea.
ff. de peculio. l. quæſitum. §. his.
ff. ad Maced. l. ſi filius. §. ult. & l. quia quod. & l. contra.
ff. de ritu nupt. l. eos qui in patria.
ff. de don. int. uir. & ux. l. ſin autem. §. ſi inter extraneos.
ff. de iur. codicill. l. eum qui.
ff. de leg. 3. l. ſi deportati.
ff. de cond. & demonſt. l filiæ. §. Titia.
ff. de acquir. poſſeſſ. l. ſi quis autem conduxit poſt.

ff. de

ff. de usucap. l. iusto. §. & si.
ff. pro soluto. l. si ancillam.
ff. quorum legatorum. l. ult. in fin.
ff. de except. rei iudicatæ. l. si à te. l. si rem.
ff. de fideiuss. tut. l. si debitori. §. si filius.

Initium spectandum.

Hoc generale licet multas uideatur recipere contrarietates, tamen si singula indiuidua referãtur ad suum genus, potius diuersitates dicentur: uel, ut uerius dicam, nil ad rem facientia uidebuntur, quę ut contraria ponuntur. Est enim initium spectandum, quotiẽs tractatur de aliquo cõtractu, uel quasi, siue ualeat siue non, agatur ex eo, uel non, perueniat aliquid ex eo, uel nõ perueniat. Exẽpla de primo. ut ff. cõmodat. l. 1. §. ult. & l. 2. ff. de rit. nupt. l. si quis. & ff. de duob. re. stip. l. eandẽ. §. sed si quis in depositiõe. Exẽpla de secũdo. ut ff. deposit. l. 1. §. si apud. §. idẽ Pomp. & ff. p socio. si id quod. §. ult. & de neg. gest. l. sed an. §. 1. ff. mandati. l. si procuratorẽ. Exempla de tertio. ut ff. de contrah. empt. l. Rutilia. & ff. de seru. rust. præd. l. sed quæ loca. & de acq. rer. dom. l. ergo si. Item locũ habet regula seu generale in maleficio, & quasi maleficio: siue contrahatur ex eo obligatio pœnæ, uel nõ, & quanta. ut ff. de nox. act. l. in delictis. §. si extraneus. & de furt. l. serui. & l. qui ea. & de pœnis. l. 1. Iterũ locũ habet in decretis & cõstitutionibus, & omnino in quolibet negocio ex quo actio nasci potest. ut ff. de excus. tut. l. tutor petitus. & ff. de pub. & uect. l. Cæsar. & hoc totũ generale, cũ prædicta expositione, innuit regula iuris. ut ff. de reg. iur. quod ab initio. & de act. & oblig. l. obligationes. & de usuris, qui scit. §. ult. & de usuc. sequitur. §. de illo. non obstat his quæ dicta sunt, fabulosa allegatio, Mediũ tenendum. nec enim loquitur de aliquo contractu uel quasi, male-

ficio uel quasi, cuius mediũ debeat spectari. Sed cũ duæ proferuntur sentẽtiæ, uel plures dissentiũt opiniones uel dicta, eligitur media sentẽtia: facta distinctione, utrũ ab una parte, plura & potiora inducantur iura: & tunc pro ea parte sententia fertur. ut ff. de neg. gest. l. Nesennius. nam ibi & quia quis nõ præsumitur donare, & quia mulierũ genus est auaricissimum, & quia certat de damno uitãdo. ut ff. de don. inter uir. & ux. l. si stipulata. & de prob. l. cum de inde bito. & de iur. & facti ignor. l. error. fertur pro hac Auia sentẽtia reprobata media uia. Si uerò paria sunt hinc inde iura, siquidem res cõmodè possunt diuidi, obtinet hęc regula ut in omnib. cõtrarijs. super l. illa, Nesennius signatur. alioqui cõtrà. ut ff. de fund. instruct. l. quæsitũ. §. si quis. quod pertinere ad prædictam regulam, plus ęꝫ ridiculum est dicere. Item nõ obstat quod allegatur, finẽ spectandum. tunc enim id obseruatur, cum quæritur an dederit uel nõ dederit, seu quando dedisse uideatur: uel quando posse derit, uel restituere siue capere potuerit uel debuerit. ut in Auth. de nupt. §. quia uerò hactenus. & ff. de alim. & ciba. leg. l. Mela. §. 1. & de iure fisci. l. nõ intelligitur. §. si quis. de pet. hæred. Itẽ uidendum. §. si quis. de rei uend. l. sin autẽ. §. posidere. de nox. act. l. sed si postea. & ad exhibendum. l. tigni. §. ult. & de pecul. l. quæsitũ. de cond. & demon. l. filiæ. §. ult. & quorũ legatorũ. l. ult. §. ult. & de except. rei iud. l. si à te. * Cum autẽ quæritur de principio alicuius contractus uel quasi, maleficio uel quasi, nec obstat quod legitur ff. qui satisda. cog. Iulianus & de ritu nupt. l. eos. quia & ibi spectatur initiũ: quia ratihabitio retrotrahit. ut ff. de pig. l. si fundũ. §. 1. ff. de iudic. l. licet. uer. pro. & C. ad Maced. l. ult. Nec obstat quod legitur ff. de uerb. oblig. quod in diẽ. & l. idem. quia propter dilationẽ diei, ex uolũtate contrahentiũ uel paciscentiũ

* Non

datam,

datã,non attenditur utilitas tẽporis cõtractus.alioquin cõtrà.ut ff.de act.empt.l.ratio.§.ult.Itẽ non obstat quod legitur ff.de uerb.oblig. l.quidã cũ.in fi.& de fideiussor.l.si debitori.§.si filius.quia & ibi spectatur initiũ cõtractus,scilicet mutui. est aũt eius initiũ numeratio. tunc uerò dicitur mutuũ, quia de meo fit tuũ.ut ff.ad Maced.l.si filius.§.ult.& l.omne.& forte ideo,quia stipulatio olim facta reducitur ad præsens tẽpus numerationis.ut & alibi.ff.de off.procõs. l.obseruare.§.ult.Speciale est quod legitur C.de nat. lib.l.nuper.ut in fine legis eiusdẽ continetur. Itẽ nõ obstat quod legitur ff.de ,pcur.l.si quis.§.Iulianus. quia ibi nõ de principio alicuius contractus quæritur,sed cũ duo interueniant, quæritur cui potius debeat stari.& dicit ultimo standũ,quia uterq; sui causa erat interpositurus:alioquin primo staretur.ut C. qui pot.in pig.l.si fundũ.Sed in ultimis uoluntatib. semper ultimę stat̃,nisi in casu.ut ff.de leg.3.l.si quis. in prin.& ff.fam.ercis.l.ex parte.§.ult.& de alimẽ.leg. l.3.in fi.& l.seq.Eodẽ modo respondeo ad l.illam de peculio.licet §.idẽ.& quia ibi duæ sunt obligatiões, una ex delicto,altera ex sententia:quod ideo sic statuit̃,ne maleficiũ impunitũ remaneat:q̃ puniri,publicè expedit. ut ff.ad l.Aquil.l.ita uulneratus. qm̃ primus cõtractus,ut restringatur odiũ, & producat̃ fauor.ut C.ad Maced.l.3.ff.de donat.l.qui id quod est faciendũ.ut ff.de lib.& posth.l.cũ quidã.§.ult. Itẽ nõ obstat quod legitur de minor.l.3.§.1. quia ibi nõ petebatur restitutio:nec peti poterat, quia ea nõ est deceptus,aduersus id quod erat factũ in minori ętate,id est,cõtractu litis cõtest.sed aduersus id quod erat eo maiore factũ,id est,aduersus sententiã. Cur ergo daret̃ propter id in quo nõ est deceptus? Vel dic id esse propter autoritatẽ rei iudicatæ. arg.ff.mand. l.si fideiussor.§.in omnib. Itẽ non obstat lex malè in

ducta.ff.de don.inter uir.&ux.l.si inter extraneos.q̃ enim dicit uitiũ,quod fuerit expone: id est, si quod uitiũ,uel quale quale dicat obstare usucapioni propter matrimoniũ,q̃ tamẽ nõ obstat:ut in l.prox.dicitur.Nec obstat quod legitur ff.de leg.3. l.si deportati.quia & ibi specto principiũ, id est, id tẽpus quo incipit dies legati cedere,hoc est mortis. antè eñ nõ uidetur delatũ.ut ff.ad l.Aquil.l.inde Neratius.§.2.

Exitus acta probat.

C.de iudic.l.rem non nouam.in fin.
ff.ad l.Rhod.de iact.l.ult.

Vel dicas,q̃ si id quod sequitur tale est, quod per se non inspexit principiũ,ualeret,&ex eo nasceret actio.quare ad initiũ nõ recurrere debebimus. q̃ si tale esset q̃ per se nõ ualeret,est recurrẽdũ,nec ualebit.

Quod cœptum est,prodest,licet completum non fuerit.

Dimidium facti qui cœpit,habet:incipere aude.

C.de procur.l.inuitus.
ff.si quis cautionibus.l.si seruus.§.1.
ff.de aur.& arg.leg.l.& si non.§.argento.
ff.ad Trebell.l.quòd filium.§.dabis.
ff.de mun.& hon.l.ad rem.p.

Quod cœptum est,non prodest,si completum non fuerit.

Nil credes actum,dum quid supereſt ad agendũ.

In Inst.quib.mod.test.infirm.§.ex eo.
Instit.de uerb.oblig.§.id autem qui nondum.
Inst.de pœnis.l.qui malè cœpit.
I.Communia.de rescriptis.R.meum.
C.de fid.instrum.l.contractus.
C.qui testam.fac.poss.l.furiosum.in fin.
C.de his quibus ut indignis.l.pen.

ff.de

ff. de edendo. l. 1. §. edere.
In Decretal. d. 18. si quis autem.
In Decret. de pœniten. d. 3. incassum.
In Decret. 7. q. 1. nihil.
ff. de pig. actio. l. si necessarias. §. si minus.
ff. si quis in ius voc. non ierit. l. ult.
C. de test. l. cum antiquitas.
ff. de iur. immunit. l. maiores.

Quod cœptum est, prodest, licet completum non fuerit: & contrà.

In his Brocardicis soluendis illud est diligenter considerandum, utrum primum sit pro regula tenendum, an eius contrarium. hîc enim licet primũ uelut generale uideatur assignari, tamen eius contrarium pro regula tenendum est. Distinguendum est tamen, utrum dandum sit uel faciendum, causa implendæ conditionis: an ipsa datio uel factum sit in obligatione. Et in primo casu distinguitur, ut dixit. ff. si quis caut. l. si seruus. §. si plurium. hîc distinguendum est secundum Ioan. And. ab uno quid sit dandum uel faciendum: puta, promisi tibi, uel legaui, si quid dares uel faceres. an à pluribus, si ab uno agere non potest, ad aliquid, nisi totum quod iniunctum est, faciat. excipere tamẽ potest, ut ff. si quis caution. l. si seruus. §. si plurium. ff. de cõdit. & demonst. l. qui duob. Si autem à pluribus, distingue. si pecuniam dare debet quisq; ad partem tenetur, & parte sua soluta agit: ut ff. de cõdit. furtiua. l. in & de cond. & demon. l. cum fundum. Si uerò speciem pro parte tenetur tantum, sed non liberatur, nec agit parte soluta: ut ff. de uerb. oblig. l. 2. §. quædam. & l. in excusatione. §. pro parte. Si uerò sit faciẽdum aliquid à plurib. necesse est uel ab una uel à plurib. aut ab omnibus adimpleri. ut ff. de testa. manu. l. si ita fuit §. uno.

In secundo, siquidem factum sit in obligatione, non contingit liberatio, licet in aliquo cœperis facere, ni si cõsumaueris. ut ff. de uerb. oblig. stipulationes nõ diuidunt. & l. in executiõe. Si uero datio, distinguit: debeatur in specie, uel in genere. Si. n. hominẽ certũ debeã. & dic ut notaui ff. de uerb. obli. l. 2. §. quędã.

ADIECTIO.

Si hominem certum debeam, liberor soluendo: si decedam, unusquisq; hæredum pro parte tenetur, & pro parte soluendo liberatur. ut ff. de solut. l. si stipulatus. §. 1. Si in genere, tenetur quidẽ quisq; pro parte tantum. & si non soluendo partem quam tantum modo debet, non liberatur. quod est mirabile. sed hoc ideo, quia non soluerunt ut debuerunt. quid ergo dices, liberatur? respondeo non, sed impendenti est donec alij soluent. ut ff. de condic. indeb. l. sinere. §. ult. si soluant in eodem, intelligentur fuisse liberati: si uerò non soluant, quanti in litem iurauerunt, condemnabuntur: ille tamen qui impedit, tenetur in cunctis. ut ff. fam. hercis. l. hæredes. §. si incerto. & l. cohærede. §. q̃ ex facto. hæc in principali obligatione, secus in accessoria, quæ est res scilicet hypothecaria. ut C. de distrah. pig. l. quandiu. Si autem quæras, an cœptum tempus habeatur pro impleto: siquidẽ tempus sit statutum ut in eius euentũ amittatur beneficium, ut est in resti. in integrũ, fit computatio de momento in momentum. & est ratio, quia fauor debet ꝓduci. q̃ dic ut notaui ff. de minor. l. 3. §. minori.

ADIECTIO.

Restitutio in integrum fauore minoris ætatis est inducta. ut ff. de minor. uig. quinq; an. l. & alia. ut C. de act. emp. & uend. fauor autem est prorogandus. quod fit si de momento ad momentum fiat computatio & prorogatio min. ætatis, ad testament. factio: nec fauore testantis neque commodo eius, sed potius

Potius legatariorum inductum est. & ideo ibi non prorogatur tempus per computationē de momento ad momētum.* respondebatur per l.C. de temp. in integrum restit. superuacua ergo breuibus. aut tractatur de odio, aut fauore. Si de odio, à momento fit computatio. Si de fauore, aut in eius complementum incipit beneficium, aut desinit. si incipit, de momento ad momentum, nisi aliter specialiter dicatur, uel sit introductum contra communem utilitatem. ut ff. de iur. immun. l. maioris. si desinit, de momento in momentum fit computatio. Similiter in usucapione respondetur, quæ possidentium fauore, id est titulo & bona fide, re non uitiosa inducitur, & ideo non computamus de momento in momentum. at in præscriptionibus contrà, quia tantum odio non petentium sunt inductæ, quæ debent restringi, per computationem talem: quia aliter non potest. ut ff. de lib. & posthum. l. cum quidā. & ff. de usucap. l. 3. in usucapio. & ff. de act. & oblig. l. in omnibus. quòd autem legitur ad Trebell. fauore liberorum, quibus quasi debita paterna successio defertur. sicut infrà ex eadem lege perpenditur, ut respondetur C. de codicillis. l. ult. Item quòd legitur ff. de manu. l. 1. in fauore libertatis statuitur. Si uerò sit tempus statutum ut in eius complementum incipiat beneficium, non nisi eo completo incipiat beneficium. ut ff. de iur. immun. l. maiores. nisi in casu propter publicam utilitatem. ut ff. de muner. & honor. l. ad rem. sic & in pacto. ut Instit. de inut. stipul. §. qui hoc anno. sed aliud in legatis fauore ultimę uoluntatis & libertatis, ut C. quando dies lega. ced. l. 1. & ff. de aur. & arg. leg. l. & fine. §. qui ergo.

* Reprobatur

Licet initiari quod non licet consummari, & econtrariò.

ff. de fer. & dila. l. 1. §. ult.

Quod

Quod ab initio ualet, ex pòst facto non intercidit: licet in eum casum præuenit, à quo incipere non potest.

ff. de sena. l. filium.
l. quòd ut factum est. super.
I. de hæred. Rubric. spurius.
I. aut. ut fiant noua. coll. 5. §. ult.
Inst. de leg. §. quòd si uino.
ff. de rei uend. l. 3.
ff. de sponsa. l. furor fortius.
C. de administ. tut. l. sancimus.
ff. de dona. l. donationes in concub. in prin.
ff. de itin. actuq; pri. l. 1. §. ult. & l. 2.
ff. uerb. oblig. l. ex stipulatu. l. pluribus. §. etsi.
ff. de reg. iuris in ambiguis. §. 1.
Instit. quibus non est permiss. fac. test. §. item prodig. & §. ult.
C. ad Maced. l. 3.
ff. qui satisd. cog. l. sciendum. §. ult.
C. de nupt. l. ult.
ff. de excusat. tut. l. 2. §. oportet.
C. de don. int. uir. & ux. l. res uxoris.
C. de instit. & subst. l. si quis. l. 1. & 3.
C. de fideicom. l. sancimus. §. cum fa.
C. de bon. proscripto. l. si quis post.
ff. de stat. hom. l. qui furere.
ff. depositi. l. 1. §. si rem.
ff. de edendo. l. ubi. §. is autem.
ff. depositi. l. 1. §. inde Neratius ait quamuis.
ff. de ritu nupt. l. oratione. §. ult. si liberti. si liberta quæstuum.
ff. de fund. dotali. l. si fundus.
ff. de donat. int. uir. & ux. l. si sponsus. in prin.
ff. pro empto. l. 2. § sufficit.

ff. de u

ff. de usuc. l. hæres eius.
ff. pro suo. l. si ancillam.
ff. ad l. Iul. de adul. l. mater. §. mulier.
ff. de aqua quotid. & æst. l. 1. §. idem ait.

Quod ab initio non ualet, ex pòst facto intercidit, quia in eum casum peruenit, à quo incipere non potest.

Inst. de nox. act. §. si seruus.
ff. de seruit. l. pro parte.
ff. ad l. Aquil. l. huic. §. ult. quia fortius.
ff rerum amot. l. & ideo.
C. de don. int. uir. & ux. l. si ut proponis.
C. de testa. l. 1.
ff. solut. mat. l. etiam. §. ult.
ff. de usucap. l. Titio cum.
ff. rer. amot. l. ultra.
ff. de cond. furt. l. si seruus.
ff. de iudicijs. l. si à me. §. Iulianus ait.
ff. si serui. uend. l. & si forte. in prin.
ff. de nox. act. l. contractus.
ff. de pig. act. l. si res aliena.
ff. solut. matr. l. si mulier.
ff. de excus. tut. l. post susceptam.
ff. de his quæ. l. 3.
ff. de donat. causa mort. l. si aliquis.
ff. de usucap. l. si is qui. §. si quis bona.
ff. pro suo. l. si ancillam. in fin.
ff. de uerb. oblig. l. si sub una.
ff. de furt. l. quod dicitur falsus creditor. §. ult.

Quod ab initio ualet, ex pòst facto non intercidit, licet, &c. & econtrà.

Super his diligenter est attendendum quòd contractus quandoq; dicuntur perfecti: scilicet quãdo

statur

statur in finib.pactionis, nec est ultrà processum:ut uenditio solo consensu, uerb. obligatio. stipulat. ut Instit.de cõtrah.empt.circa prin.ff.quòd metus causa.l.metum.§.sed quòd prętor.

ADIECTIO.

Distingue in stipulationibus inter conditionalẽ & puram,ut conditionalis non uitietur, & si in eum casum peruenerit,pura non uitietur. Vel distingue, an uoluntate propria uel facto in eum casum deuenit,quo casu uitiatur,an nõ quo casu durat.& sic distinguo argumẽto duarũ legum.Instit. de leg.§. si in uno. & ff.de furt.l.falsus.§.ultimo.ff.de cõdit.fur.uerò,sed reprobatur.ff.de furtis inter omnes.

Quandoq; dicuntur impleri,h.e.quãdo cõtracta obligatione adimpletũ est,quod erat in obligatiõe, sicut uẽditio impletur per traditionẽ rei.ut ff. de act. empt.l.si quis .Sponsalia per ductionẽ in domũ implentur.ut ff.de priuileg.cred.l.2.Vnde & dicitur matrimonium consummatũ : & ita cuilibet ex ingenio suo infinita licet ponere exẽpla. His ita pręcognitis sumenda est regula huius generalis : ut q; ualuit à principio &accepit cõsummationẽ sui, nõ irritatur, licet proueniat in eum casum à quo incipere nõ potest.ut ff.de ritu nupt.l.si qua.in prin.& de reg. iur.in ambiguis.§.1.& ita loquuntur ferè omnes leges huius generalis, si bene notantur, nec obstat quòd legitur ff.de pig.act.l.si rem alienam.

ADIECTIO.

Hic aũt in totum credo aliter distinguendũ:quia siue perfecta,siue impleta,distinguo an contigerit ille casus per hominẽ,an per casum. si per hominẽ intercidit,siue per seipsum: & tunc sibi imputet. si per alium:& tunc aduersus eum ad interesse agat, si per casum non intercidit.

CAVSA.

CAVSA.

Quia ibi accepit contractus consummationem, cū principalis obligatio in suo statu remaneat: uel ibi nō ualuit directo à principio pignoris obligatio.

ADIECTIO.

Vel uitiatur quantū ad directā hypothecariā, tenet tantū quantū ad utilem. arg. ff. ad Trebell. l. debitor. & de exceptione rei iud. l. Titius largus.

CAVSA.

Sciendū tamen est, quędam sumere cōsummationem ex sola unius uolūtate: ut in cōstitutione legū, & in ultimis uolūtatib. & decretis: in quibus eādem seruo regulam, ut in aut. ut nouia. constit. §. ult.

ADIECTIO.

Distingue an spectet ad utilitatem publicam. ut ff. de iud. l. si quis uile. an ad priuatā. ut ff. de excus. tut. l. tutor petitus. & in Instit. de leg. §. ex contrario. quo casu differt an ad petitiōem sit indultū, uel ex mera liberalitate concessum: ut quod quisq; iuris in aliū stat. ut ff. de iud. l. si quis post. ff. si quis cau. l. quod aut. ff. de arb. l. non distinguemus. §. item si.

CAVSA.

Et de excus. tut. l. tutor. pen. & Inst. de leg. §. ex contrario. Si autem aliquid ualuit à principio, non autē accepit consummat. siquidē in eū casum perueniat, à quo incipere nō possit, id est impossibile initiatur. Inst. de inutil. stip. §. 1. & ff. ad l. Aquil. l. quicquid de iud. si à me. & l. Iulia. & de seruitut. l. pro parte. nisi interueniat eius fauor qui petat nō uitiari, uel alterius mora, seu consimilis causa. ut ff. de usuc. l. hęres eius. & de usucap. pro empt. l. 2. §. si defunctus & ff. si quis caut. l. qui aūt. §. illud. Impossibile aūt dico, cui naturalis ratio uel ciuilis est impedimēto quo minus sit & probatur hęc distinctio. per l. de don. int. uir. & ux. l. si sponsus in prin. Si autem non sit impossibile, &

dicatur

dicatur esse non posse propter alicuius facti impedimentum, puta furiosi, uel similis causa est: nihilominus tenebit. ut ff. de spon. l. furor. quia talia magis respiciunt difficultatem. ut ff. de uerb. oblig. l. 2. & l. cõtinuus. §. illud.

Quod ab initio non ualet, tractu temporis conualescit.

I. aut. de nupt. §. quoniam. in fin.
C. de contract. iud. l. quodcunq;. in prin.
C. quod ui aut clãm. l. cum.
C. si maior factus r. h. l. 2.
C. si in communi ea'demq; causa. l. 1.
C. si ma. fac. alien. ra. ha. l. si quando.
ff. ad municip. l. ult. in prin.
C. de nupt. l. & contra.
C. de don. int. uir. & ux. l. dona.
ff. de adoptionib. l. adoptio.
ff. de offic. proconſ. l. obſeruare. in fin.
ff. de iud. l. licet.
C. lib. 11. de fund. patr. l. iubemus.
C. lib. 11. de agri & con. l. ceſſa.
I. temporis metam. ad confirmant.
ff. de bon. poſſ. cont. tab. l. non putauit. § ſi quis.
ff. de pig. act. l. aliena res.
ff. ad S. Conſ. Vell. l. ſi mulier contra.
ff. de pig. l. ſi Titio.
ff. de ritu nupt. l. ſi quis in ſena.
ff. de fundo dót. l. ſi fundum.
ff. de hæred. inſtit. l. qui ſoluendo non erat.
ff. de teſtam. tut. l. ſi hæreditas §. qui filium.
ff. mand. l. neq; idem Pomp.
ff. de leg. 3. l. 1. §. ſi filius fam.
ff. de iniuſt. rupt. l. poſthumus filius præteritus.
ff. de his quibus ut indig. l. ult. in fine.

ff. de fidei-

ff.de fideicommiss.lib.l.generaliter.§.2.
ff.de condit.inst.l.mulier.§.1.
ff.de lib.causa.l.liberis.§.si quis minor.
ff.de usur.l.uerso.§.si quis. & l.cum tut.
ff.de fideicommiss l.si quis pro eo.§.si nummos.
ff.de solut.l.si procurator.in fin.contra.§.alia.
ff.de re militari.l.milites.

Quod ab initio non ualet, tractu temporis non ualescit.

In Instit.de cura.§.1.
Inst.de emphyt.Rubric.præstitit à tempore.
In Instit.quibus non est permis.fac.test.§.pen.& ult.
In Instit.de exhære.lib.in prin.
In Instit.de leg.§.sed an serui.
In Instit.de inutil.stip.circa prin.
In Instit.de nox.act.§.si seruus.
C.de contract.iudi.l.quodcunq;.§.prouincijs.
ff.de ser. expor.l.si mensor.
C.de post.l.uxoris.
C.de lega.l.seruus.
C.mandati.l.cum in fraudem.
ff.de pact.l.si tibi.§.si pactus sim.
ff.de iud.l.si à me.
ff.de his qui deiece.l.1.§.1.
Ratihabitione conualescit:ut ff.qui satisd.cog.l.Iul.
ff.commod.l.1.§.impub.
ff.quod iussu.l.si tutoris.§.ult.
ff.de in rem.uers.l.si pro parte.§ pen.
ff.de leg.3.l.certum.in prin.
ff.de actio.empt.l.si uenditor.
ff qui & à quibus manu.l.si seruo.
ff.de periculo & comm.uend.l.serui.
ff.de re militari.l.desertorem.§.in bello.
ff.de re iud.l.quòd initio.§.penult.

Quod ab initio non ualet, tractu temporis non conualescit: & econtrà.

Ista duo generalia, si quis sciat bene defendere, uno uerbo soluuntur: ut dicas, solo tractu tẽporis uel lapsu factum, inutiliter postea nõ conualescere. sicut enim tempus non est modus tollẽdæ obligationis, in ff. de act. & oblig. l. oblig. §. si placet. ita nec recuperandæ, nec inducendi effectum ei qui inutiliter processit. ut Inst. de leg. §. an seruo. & ff. de seru. expo. l. si minor. Idem in decimis, & certis prẽstationibus. Io. solo. ideo appositi, quia cum alio prodest tẽpus in quẽrẽdo dominio, ut in prẽscriptione 10. uel 20. uel 30. an. Est enim ibi possessio titulus, quando & bona fides. licet enim solo tempore nõ conualescat, tamen propter tempus prẽsumitur alicuius uoluntas interuenire, quasi ratum habeat quod factũ est, hoc ipso ꝙ non contra factũ pridem uenit. ut C. si maior factus ratũ habuerit. l. si quando. & de temp. restit. superuacua. Sic etiã dico in prẽscriptione seruitutum, & annuarũ prẽstationũ. quia si solũ tempus prẽtendatur in prẽscriptione, seruitutũ auxiliũ nil patrocinatur. uerùm si prẽcedens allegatur causa, quæ probari à petente nequit. Inducit aũt ad adiuuandã intentionẽ suã temporis lapsu, ut prẽsumatur ex causa allegata debere prodesse. ut ff. de usuris. l. cũ de in rẽ. & ita duo ista generalia, prout signata sunt, soluũtur. leges tamẽ hinc inde assignatæ, cõtrariæ nihilominus uidẽtur. & ideo est, quia malè fuit signatum. debuit enim signari ꝙ ab initio non ualuit, postea nõ cõualescit: & ecõtrà. Circa quod ita distingui potest. Aut enim tractatur de obligatione, quę ex maleficio uel quasi, sit nascitura. & tunc si à principio nõ nascitur, postea nõ nascetur. ut ff. de furt. l. serui. & ff.

de his

de his qui deiec.l.1.§.summa.& Instit.de nox.act.§.si seruus li.nisi in casu.ut ff.si quis test.lib.esse iuss.l.1.& hoc ideo, quia maleficia sunt odiosa. Aut tractaꝫ de obligatione,quæ nascitur ex cõtractu uel quasi.si ex quasi cõtractu nascunꝫ, licet à principio nõ nascaꝫ, nascitur tamen dudũ postea:ut in act. tut. neg. gest. act.ex test.ut ff.de tut.& rat.dist.l. si tutor.in fine. & l. sed nõ dãtur.Si uerò ex contractu nascaꝫ,siquidẽ cõ tractus inutiliter celebreꝫ,id est,inutilis ipso iure est: aut ꝓpter personã cõtrahẽtis,siue propter rei qualitatem:aut quia is cuius consensus erat necessarius, non consenserit.In primo casu non confirmatur. ut ff.cõmo.l.1.in fin.& l.2. circa prin. & ff.de pact. l.si tibi.§.si pactus.nisi in casu,fauore matrimõij. ut C. de nupt.l. si cõtra.ff.de ritu nupt.l.si quis in senato. & l. qui in prouincia. In secundo casu idem, ff. de uerb. oblig.l.inter stip. §. sacrã rem. licet quis propter suũ factum quandoq; infringere,ex superueniente causa,quod fecit, non possit. ut ff. de fund. dot. l. fund. dot.ut ff.de uerb.oblig.l. inter stip. §. sacrã rem. & in Instit. de inutil. stip. circa prin.In tertio casu confirmari potest. ut ff.de pig. act. l. aliena.& de pignor.l. si Titio. nec obstat quod legitur ff. de statu hom. l. Paulus.quia ibi non prohibet matrimonij consummationem,sed ne sint filij legitimi,antea suscepti.

ADIECTIO.

Hoc ex his omnibus ostenditur, quod sufficit si tempore tanto fuit capax,contra ff.de leg.3.l. 1.§.1.si deporta.ff.de dona.causa mort.ff.de iure fisci. l. non intelligitur.§.quando.Nec obstat Rubrica, quòd illa intelligitur cum legatum deficit ex persona relinquentis,uel propter rem relictam : aliud si ex persona legatarij.Nec obstat quòd dicitur in Inst. de leg. quia ibi propter personam legantis & legatarij, mixta consideratione habita,dicitur nullum. Huic so-

lutioni uidetur obuiare, C. de leg. l. seruus.

CAVSA.

In relictis uerò, siquidem propter personã testantẽ sit inutile, confirmatur. ut Instit. quib. nõ est perm. fac. testam. §. pen. & ult. & C. de leg. l. seruus. & qui & à quibus manu. l. in fraudẽ. Si uerò sit inutile propter personam eius cui relinquitur hæreditas: quia certa tempora spectantur. ut Instit. de hæred. qualitate & differentia. §. in extraneis. In legatarijs aliud est. ut ff. de leg. præstan. l. interuenit. Si uerò sit inutile propter personam tertij, cõfirmatur. ut ff. de iniust. rup. l. posthumus. & de testa. tute. l. si hæreditas. §. quod filium. nisi in casu, ut Instit. de exhæredat. lib. in prin.

DE TEMPORVM CONSIDERATIONE.

RVBRICA II.

MVLTA fiunt ratione temporis, quę aliàs fieri prohibentur.

C. de ferijs. l. omnes iudices.
In Decret. d. 5 baptisari.
C. de condict. ex leg. l. 1.
C. de iure dot. l. ubi ad hoc.
ff. de fer. l. 1. iuxta fin.
ff. de procur. l. filiusfa. §. inuitus. in fin.
ff. de off. præsid. l. senatus.
ff de recep arb. l. idem Pomponius. §. ult.
ff. de iud. l. sed si. §. ædium.
ff. de pet. hæred. l. diuus Pius. & l. si homini.

Multa fiunt ratione temporum, quæ aliàs fieri prohibentur.

Hæc Rubrica malè fuit posita secundum intellectum legum. immò ita debuit poni: Multa concedi hoc

hoc tempore fieri ideo, quia si alio tempore fierent, non expediret facienti.

Tempus contractus, siue initium spectandum.

ff. de minor. l. deniq;. §. sciendum.
ff. de public. l. eum qui publicè.
ff. pro socio. l. si id quod. §. si filius.
ff. de contrah. empt. l. Rutilia.
ff. de euict. l. 3. §. bonitatis.
ff. de iure dot. l. profect. §. si filius.
ff. de hæred. uel act. uend. l. 2. §. 1.
ff. de appell. l. ult. §. ult.
In Decret. 31. d. ante trien.
C. quor. bon. l. 2.
C. unde uir. l. si quando.
ff. de seru. corrupt. l. doli. §. ult.
ff. de iure dot. l. qui bona.
ff. de magistrat. constit. l. 1. §. si magistratus.
ff. de iniurijs. l. iniuriarum.

Tempus contractus spectandum.

Hæc Rubrica fuit malè posita: quia leges sub ea positæ non tantum in contractu uel quasi loquuntur, sed & in maleficijs. sic ergo ponatur: Tempus initæ obligationis spectandum. Verbum enim contractus, speciale uerbum est. ut ff. de uerb. signif l. Labeo. obligationis uerò, generale. Sic ergo sumenda est Rubrica: quia in maleficijs & contractibus spectatur tempus initę obligatiõis. ut ff. de seruo cor. l. dolo. §. ult. & C. unde ui. l. si quando. & de hære. uel act. uend. l. 2. §. 1. ff. de contrah. empt. l. Rutilia. ad quid spectatur etiam in maleficijs, ut eius temporis fiat delicti ęstimatio, item quãti plurimi fuit postea res. Si persecueretur in delicto: & ita fit in mora. ut ff de

cond.fur.l.in re.§.1.& de furt.l.in furti.§.1.l.inficiãdo. §.infans.Temporis autem antecedentis delictũ, nõ fit æstimatio,nisi in actione quæ habet oculos retrò. ut in l.Aquil.& ff.de priuat.delict.l.nunquam. §. itẽ. In quasi maleficijs idem quandoq;. ut ff.de ind.l.si filius & non semper. ut Instit. de obligat.ex quasi maleficin prin.§.1.& §.2. In contractibus autem spectatur,ut ęstimetur interesse, item quãti plurimi cœpit mea interesse post morã:ut notaui ff. de cond. trit. l. 3.Hoc uidetur ei esse contrarium, quod in princ. dicitur:scilicet condemnationis tempus esse spectandum.& maximè ideo:quia in utroque casu ponitur uerbum, quod aduersari uidetur.quod satis dici potest, ut corrigat. uel melius dic, quòd determinet & addat:quia non solum præsentis, sed etiã præcedẽs tempus morę spectatur,quãti plurimi fuit. Nec placet illud,ut dicas,in principio loqui, quãdo iustam causam litigandi habuit uel habebat,& se non debere putauit:quia tunc cũ in mora nõ esset,nõ tenetur ad ullã ęstimationẽ. ut ff.de rei uend.l. itẽ si uerbera tũ.§.ult.& l.utiq;.uel dicas,ut in principio loquitur, ubi res periit omnino:hic aũt,quanto deterior facta est.& q; dicit in utroq; casu, expone siue res extet,siue nõ.& q; dicit in utroq; casu,nõ ponit cõtrariũ ponendo,sed diuersum. quasi diceret:scilicet si facta sit deterior post morã.Marcellus ait in utroq; casu, &c. sed siue tẽpus morę,siue tẽpus sentẽtię inspiciat, uidetur contrà. ut ff. cõmod.l. sed & si.§.in hoc.Respondent quidã,q; hîc loquit cum conditio proponit ex cõtractu bonę fidei. Sed qui dicunt, cõtrarietatẽ de tempore condemnationis signatã euitant, non illũ de tempore morę sed certè q; dicitur condemnationis,& in principio huius legis,& in illa lege cõmod. intelligendũ est tempus morę. nam ad tempus morę condemnandũ meũ esse,certũ est. & sic idẽ esset,si

ue res

ue res fiat deterior, siue omnino pereat. Nec potest dici, q̃ ob hoc q̃ non restituit, teneatur quantum in litẽ iuratũ fuerit. ut ff. de rei uend. l. q̃ restituere. quia illud tũc locũ habet, cũ rem meã, siue actio. in rem, siue in personam peto. sed probabitur hoc interesse actoris partẽ. Alij distinxerunt, an petatur species. & tũc à tempore morę fiat ęstimatio aut quantitas, id est, quod in põdere, numero, uel mensura cõtinetur. & tũc in cõtractu bonę fidei, spectat̃ tẽpus condẽnationis. in cõtractu stricti iuris, litis cõtestationis. Sed q̃ tẽpus litis dicũt quantitatẽ, nescimus quomodo intelligũt. Nam si ita intelligũt, ut si antè fuit in mora: q̃ illud tẽpus non spectetur, falsum est: ut hîc dicit̃. Si ita, ut si ante litis contestationẽ nõ fuit in mora, & post litis contestationẽ res sit maioris precij, q̃ non æstimetur hoc in iudicio stricti iuris: quia in eo iudex formã suæ condẽnationis ad id quod est petitum, redigere debet. In iudicio bonæ fidei, iudici larga data est potestas: & ideo condẽnationis tempus spectatur. Hęc aliquantulũ remordẽt conscientiam meã, & naturalẽ rationẽ. Item lex cõtradicit eis, ff. de trit. l. ult. quia & in cõtractu stricti iuris, saltẽ tempus condẽnationis inspicitur. nam & antè dari oportet: & ideo etiã illud tẽpus spectari debet. Vt aũt hęc ad euitãdas cõtrarietates intelligãtur, aliter distingue. si res tantũ, uel interesse tantũ ut cum promisi facere domũ, uel tradere. ut ff. de uerb. obli. l. si fundum. ex cõtractu stricti iuris uel bonæ fidei petatur, tenetur reus quãti plurimi res fuit post morã, interpellatione ex parte rei contingente, uel litis contestatæ, si prius non fuit in mora: id est, ad interesse. secus si adhibetur mora ex parte actoris. ut de actio. emp. & uẽd. l. rem. §. si per uenditorẽ. & de uerb. obl. l. interdum & ib. & ff. de re iudicata. l. si calendis. Si aũt res & causa petat̃, quantũ ad rei uel interesse ęstimationẽ in con

tractib. bonę fidei, & contractib. stricti iuris, idem est quod dictū est. Cæterùm quantū ad causam, id est, quantū ad accessionē, differt cōtractus bonæ fidei, & cōtractus stricti iuris. Nā in cōtractib. bonæ fidei, fructus ueniūt à tēpore morę. ut ff. de usuris. l. uidea mus. §. ex causa. & §. si possessionē. & §. item si diui. Et hoc est q̄ aliquādo dicit, tēpus rei iudicādę spectari in bonę fidei iudicijs. ut ff. cōmod. l. sed si. §. in hoc. id est, tēpus quo debuit & potuit iudicari. Itē in bonæ fidei contractib. ueniūt usurę à tēpore morę. ut ff. de usur. l. mora. §. bonę fidei. In stricti iuris iudicijs, à tē pore litis contestationis tantū ueniunt fructus. ut ff. de usur. l. uideamus. §. si actio. Hoc ita, sicut in prædicta lege continet, si petā quod nō fuit meū. Cæterū si petā quod fuit meū à tēpore morę, restitutio fructus fieri poterit. ut ff. de usuris. l. uideamus usq̄ illud. §. si actione. Vsuræ aūt à tēpore litis cōtestatiōis ueniūt. ut C. de cond. indeb. l. 1. licet quidā contradicāt, arg. eius quod dicitur, ff. de usuris. l. in bonæ fidei contractibus. §. his. Itē spectatur quantū ad bonā fidē: ut in cōtractu uēditionis. ut ff. pro socio. l. 2. aliàs tempus conditionis. ut ff. pro empto. l. 2. nisi in casibus. ut ff. de acquir. rerum domi. l. quia bona. Item spectatur quantum ad precium. ualeat tantum plus minusq̄. ut C. de adminis. tut. l. ult. §. ult. & de iure fisci. l. non intelligitur. §. Diui.

Tempus suscepti iudicij seu finem spectandum.

C. de inoff. test. l. omnimodo. §. imputa.
C. de appell. l. ult. §. ult.
C. de admin. tut. l. ult. §. ult. in fin.
ff. de solut. l. in pupillo.
ff. de don. int. uir. & ux. l. si sponsus.
ff. de act. empt. l. si sterilis. §. cum per uenditorem.

C. in quib.

C.in quibus cauſ.tut.hab.dari poteſt.l.ult.
ff.de fun.inſtr.l.pen.
ff.de nouat.l.fundum Cornel.
ff.de iure fiſci.l.non intelligitur.§.diui fratres.

Tempus ſuſcepti iudicij, ſeu finem ſpectandum.

Rubrica iſta fuit malè poſita, tamen leges ſub ea poſitæ, præter pauciſsimas, nil ad eam ſpectãt: tamẽ quia dicere debuit tempus iudicij cœpti, & finẽ ſpectandum. ſpectatur enim utrunq; tempus iudicij, ſi tractes de poſſeſsione: item ſi tractes, an agentis interſit, nec ne, & hoc ſi incipias à primo.

ADIECTIO.

ff.ſi quis caut.l.qui autem.§.illud. &c. quia dicas, iſtud ſpeciale in iudicijs eſt.ff.de eden. l.ubi.in fi.hic dicas quòd lata erat ſententia de exhibitione faciẽda ſeruí.ut dixi in d.l.ubi.alioquin ſufficiãt ultima.

CAVSA.

Vt ff.de rei uen.l.ſin autem.§.poſsidere. & ad exhibendum. l.tigni.§.ult. & penult.& antepen.& ibi al.plenè dixi.& in d.§.illud.& in l.& ſi poſt.co.tit. Si uerò tractatur, ſit quis locupletior an non, alterum tempus ſufficit ſpectari actori.ut ff.de ſolut.ut pupillo.& de petit.hæred.l.ſi à patre.§.ult.hæc ita tam uariè, quia primum ratione poſſeſsionis proponitur. Quando omiſſa poſſeſsione abſoluitur ſecundum rationem perſonalis obligationis, quæ rem non ſequitur.ut ff.ad Trebell.l.1.§.is qui.

Tempus ante litis conteſtationem ſpectandum.

C.quod met.cauſ.l.1.
ff.de condit.ob turpem cauſam.l.ult.

ff.quòd met.cauſ.l.ſi ipſa.
C.de furt.l.ſubtracto.
ff.ad l.Aquil.l.2.
ff.de cond.indeb.l.in ſumma.§.ſed & agere.
ff.de cond.furt.l.in re.§.1.
ff.condic.tritic.l.in hæc.in fin.
ff.de conſtit.per l.1.§.ult.
ff.mand.l.hominem.
ff.de action.empt.l.3.§.4.
ff.rerum amot.l.pen.
ff.de ui & ui arm.l.1.§.rectiſſimi.& l.pen.

Tempus litis conteſtatæ ſpectandum.

ff.de neg.geſt.l.lite conteſt.
ff.commod.l.2.§.in hac.
ff.quòd met.cauſ.l.quantum.
ff.de minorib.l.ſi minor.
ff.ſi quis caut.l.qui autem.§.illud.
ff.ſi cert.pet.l.uinum.
ff.de don.inter uir.& ux.l.quod autem.in prin.
ff.de condic.tritic.l.ult.
ff.mandat.l.hominem.
ff.depoſ.l.1.§.inde ſcribit Nera.ſi res.
ff.de ſolut.l.in pupillo.
ff.de act.empt.l.ſi ſterilis.§.cum per.
ff.de leg.3.l.quæſitum.§.ult.

Tempus ante litem conteſtatam ſpectandum.

Tempus litis conteſtatæ ſpectandum.

Iſtæ duæ Rubricellæ, tempus contract.ſpectandũ, & in ſequenti proximo expoſitæ ſunt. nam ubi ante litis conteſtationẽ fuit quis in mora, à tempore moræ fit æſtimatio intereſſe: alioquin à tẽpore litis conteſtatæ.

testatæ. Item spectatur tempus litis: & tunc censetur quis malæ fidei, quoad quædam: ut aliàs notaui plenè, in l. & ex diuerso. in prin. ff. de rei uind.

ADIECTIO.

Vnde notandum est, quòd bonæ fidei possessor post litem contestatã, ut in usucapione triennij computanda in fructibus percipiendis, ut faciat suos, ut non teneatur de fatalitate. ut ff. pro empto. l. 2. in fi. & de usufr. quid sit. §. ult. & de pet. hæred. illud in quibusdam maleficijs, ut quia tenetur de fructibus restituendis, licet suos fecerit: item quia rem usucaptã restituere debet. ut ff. de rei uend. qui petitorio. & l. sumptus. & C. de rei uend. l. certum. in quibusdam nullo modo possessor, ut in præscript. long. temp. & longiss. ut quæ interpellantur. ut C. de præscript. 10. uel 20. ann. l. 1. §. quid sit prior. & l. nec. & C. de præscript. 30. ann. l. ult. Causa.

Tempus cautionis spectandum.

ff. qui satisd. cogantur. l. sciendum. §. ult.
ff. de iurisd. om. iud. l. si id. §. ult.
ff. ut in pos. l. leg. §. ult. & l. planè.

Tempus post litem contestatam spectandum.

ff. de usur. l. 2.
ff. de rei uend. l. uero.

Hæc autem procedunt in his quæ post litem contestatam contingunt, circa rem petitam: super quibus iudex plurimum potest, & si nominatim in petitione non sunt comprehensa. Secus in contingentibus antè. ut ff. de iud. l. nõ potest. & de ædil. edict. l. ædiles. §. item sciendum.

Tempus rei iudicatæ spectandum.

Non exigitur, ut tempore litis contest. possideat.

ff. de rei

ff. de rei uend. l sin autem. §. poßidere.
ff. de petit. hæred. l. si à domino. §. quo tempore.
ff. commod l. sed militi. §. in hac.
ff. de peculio. l. sed quæsitum.
ff. de condict. tritic. l. in hac.
ff. pro socio. l. uerum §. tempus.
ff. soluto matr. l. rei iudicatæ.
ff. si omiss. caus. test. l. quia autem. §. 2.

Tempus rei iudicatæ spectandum.

Hæc Rubrica exposita est suprà eodem, in illa, tẽpus contractus. & in seq. & 3. & uide quæ notaui ff. commod. in l. sed mihi. §. in hac. & ff. solut. matr. in l. rei iudic. in princ.

Tempus pro tempore accipi.

C. *de leg. & const. l. 1.*
C. *de rescind. uend. l. 1.*
C. *de his qui not. infam. l. 4.*
ff. de lib. leg. l. ult.
ff. de uerb sig. l. uerbum oportere.
ff. de uerb. oblig. l. ex ea parte.

Hæc Rubrica est intelligenda, quando sentẽtia legis reclamat uerborum significationi. tunc enim unum tempus ponitur ex necessitate pro alio. in dubio autem melius est, uerbis edicti seruire, uel legis. ut ff. de exerc. l. 1. §. si is qui nauem. & ibi notaui. & de leg. 3. non aliter. & de uerb. oblig. l. si à colono. & ff. qui & à quibus. l. prospex. & in d. l. non aliter. notaui omnia.

Temporis temperamentum spectandum.

ff. constit. pec. l. promissor. §. si sine.
Instit. de inutil. stip. § ult.
ff. de uerb obl. l. continuus. §. 2. & 3.
ff. de leg. 1. l. si domus. §. in pecunia.

ff. de

ff.de Statu lib.l ſi pecul.§.ult.
ff.de ſolut.l.ratum autem habere dominus.
ff.de arb.l.ſi cum dies.§.ult.
ff.de æd.l.edict.& redhib.l ſi quid uenditor.
ff.de coll.l.ſi quis filium.ſi prægnantem.
ff.de dam.infect.l.ſi finita.§.ſi quis.
ff.rem ratam hab.l.quo enim.§.Iulianus.
ff.de reg.iur.l.quid calore.
Inſt.de æqual.ſa.Rub.non inutiliter.
ff.de edend.l ſpacium.
Inſt.de tac.temp.dilat.

Temporis temperamentum ſpectandum.

Hæc Rubrica locum habet, ubi temporis temperamentum non eſt lege uel pacto definitum: ſi uerò ſit definitum,id ſeruatur. ut ff.de cõſt.pec.l.promiſſor.§.ſi ſine.& de arbitr.l.ſi cum dies.§. ulti.alioquin ſumitur tempus non minimum, nec maximum. ut ff.de ſolut.l.ratum.& tunc tempus per iudicem moderandum dico,arg.ff.de iur.delib.l.1.§. ult.& de effracto.&expilatorib.l.1.§.expilata.Illud prẽterea notandum,quòd ſi pacto unius arctũ tempus ſit diffinitum,uitiat pactum.in Inſtit.de uerb.oblig. §.loca.

ADIECTIO.

Non tamen uitiat contractũ, ſed prorogatur tempus,arbitrio boni uiri.ut ff.locati.l.inſulam.niſi ipſe contractus nimis arcto ſit tempore comprehenſus. ut in præd. §.locati. & hoc cum ſtipulatio continet datũ:aliud, ſi factũ contineat,in ff.de uerb.ob.l.1.aliud in legatis uidet. ff.de leg.3.l.ſi mihi aut.§.ſi quis.

Temporis metam ad confirmationem rei ſpectandam.

C.ad Velleia.l.ſi mulier.
ff.de ritu nupt.l.ſi quis officium.§.qui in prouincia.

Suprà

Suprà, quod ab initio non ualet, tractu temporis conualescit.

Temporis metam, &c.

Melius scripsisset, Temporis moram, ad cõfirmationem contractus spectare, sicut leges positæ declarant. uerbum enim rei, nimium generale est. ut ff. de reb. cred. l. 1. §. ult. quia etiam ad præscriptiones extẽditur, quibus sine dubio proficit temporis cursus. sed in contractibus est mirabile, quòd proficiat ad confirmandam pactionem, & contrà. l. uidetur. ff. de act. & oblig. l. obligationis quæ non, & de re iudicata quod initio. Sed responderi potest, quòd in illa l. de ritu nupt. l. qui in prouincia. nõ confirmatur matrimonium, sed filiorum status, scilicet ut pro legitimis habeantur. Item in l. ad Vell. C. oblig. à prin. erat efficax, licet mulier haberet exceptionẽ. ut Instit. de except. §. præterea. & hoc ideo: quia prætextu fragilis sexus, præsumebatur se obligasse. cui præsumptioni derogatur per secundam cautionẽ, ut in eadem l. continetur. Illud autem negari non potest, quin tempus proficiat ad præscriptiones iuris. ut C. de fundo patri. in l. ult. lib. 11. Et ibi nota.

Repetita die, æstimationem temporis præstari: uel si desinit, ad interesse nihilominus poterit agere.

ff. si quis caut. l. qui autem. §. ult.
ff. de edend. l. ubi. §. is autem.
ff. depos. l. 1. §. inde scribit.
ff. de furt. l. inter omnes.
ff. de l. Aquil. l. ait lex.
ff. de ser. corrupt. l. Neratius. in prin.
ff. de cond. furt. l. in re. §. si res.
ff. de act. empt. l. datio. §. si per uenditorem.

Repetita

Repetita die æstimationem, &c.

Hæc Rubricella continetur sub illa quæ suprà, tẽpus contractus, &c. & sub illa tempus ante litis contest. tũc enim repetita die præstatur æstimatio, quando non inspicitur præsens tempus, in quæ agitur, ut in legibus sub ea positis continetur. & notaui in d. §. si per uenditorem.

Præsentis temporis præstare æstimationẽ: uel si desinit, ad interesse nihilominus poterit agere.

ff. ad l. Aquil. l. si seruum meum.
ff. mandati. l. si procuratorem. §. mandati actio.
ff. de furt. l si quis uxori. §. ult.
ff. de dolo except. l. palàm. §. 2.
ff de cond. furt. l si seruus furtiuus. in prin.
ff. arbo. fur. cæs. l. facienda.

Futuri temporis æstimationem præstari.

ff. quib. mod. usuf. amit. l. repeti.
ff. de his qui deiecerunt. l. ult.
ff. ad l. Aquil. l. hunc. §. si seruus. inde Neratius. §. Iulianus ait. §. sed & si seruus.
ff. de alien. iud. mutan. l. ex hoc. §. ait Prætor.
ff. arb. furt. cæs. l. facienda æstimatione.

Præsentis temporis præstari æstimationem.

Sicut præteriti, ita & præsentis temporis æstimatio fit. ut ff. ad l. Aquil. l. pen. ibi & sufficiet fuisse pluris cum occideretur, uel intra annũ. Non solùm autem præsentis, sed & futuri temporis æstimatur meũ interesse propter delictum alterius, & in lucro. ut ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. primo responso. & §. 2.

Sunt

Sunt ergo istæ Rubricellæ diuersæ, non aduersæ.

Ad tempus quædam conceduntur, quæ aliàs fieri in perpetuum prohibentur.

In auth. de aliena. & emphyt. §. si uerò aliquis ualuerit.
ff. comm. diuid l in hoc. § si conueniat.
l. de toto & par. Rub. in totum.
ff. pro socio. l. nulla.
Instit. de hæred. instit. §. hæres & purè.
ff. de adopt. l si tibi filius.
ff. de manumiss. testa. l. libertas.
Inst. de usufr. §. non tamen.
ff. de lib. homine exhibendo. l. 3. §. Iulianus.

Ad tempus quædam conceduntur, &c.

Hoc ualet ad id quod dicitur, an quis possit in perpetuum operas suas locare. & uidetur quod nõ: quia ad tempus quædam conceduntur, quæ aliàs prohibentur in perpetuum: l. illa quæ est in auth. de alienatione emphyt. §. si uerò. & quæ est ff. pro soc. l. nulla. & quæ est in auth. eodem. §. si uerò quædam sint loca. ibi, perpetuo iure trad. quod ita exponitur à quibusdam, id est, in sempiternum, alij usq; ad tertiam generationem, ut in Auth. de non alien. §. alienationis. Item societas contrahitur in perpetuum. ut ff. pro soc. l. 1. Illud sciendum, quòd ista uerba, ad tempus, & in perpetuum, duobus modis ponũtur: uno, ut ad tempus dicantur fieri, quæ fiunt cum certi temporis diffinitione: puta 10. uel 20. uel 30. uel 40. ann. Perpetuum uerò, & contrà, quod sine præfinitione fit. ita ponitur Instit. de except. §. appellãtur. aliud dicitur fieri ad tempus, quando alicuius tem-

poris

poris breuioris 30. annorum fit mentio: alioquin non in perpetuum dicitur fieri. ut Instit. de perpet. & temp. act. circa princ. & notaui in l. 1. ff. pro socio. Prima autem expositio prior est. possunt autem signari contraria argumenta, quòd quædam in perpetuum conceduntur, quæ ad tempus uetantur. ut ff. de adopt. l. si tibi filius. & de hæred. instit. l. hæreditas. & de interdictis & releg. l. relega. §. diffam. & de act. & oblig. l. obligationum. §. placet. & de seruit. l. seruitutes.

CAVSA.

Sic & in modo. ut ff. de manu. test. l. libertas. Et de affectione, unde nuptiæ dicuntur habere individuã uitæ consuetudinem. ut Instit. de patr. pot. Sunt istã omnia specialia naturã regulariter: quædam conceduntur ad tempus, & in perpetuum: & contrà.

Tempus testamenti inspiciendum.

ff. de legat. 2. l. ult. §. qui indiuisam.
ff. de leg. 3. l. nomen. §. filio.
ff. de trit. leg. l. si quis uinum. §. si acetum.
ff. de reb. dub. l. si cognitis.
ff. de aur. & arg. leg. l. si ita. & l. ult.
ff. de leg. 3. l. si deportati.
ff. de iur. fisc. l. non intelligitur. §. quando autem.

Tempus mortis testatoris spectandum.

Instit. ad l. Falcid. §. 1.
ff. de alim. & cib. leg. l. Mela.
ff. de leg. 2. l. ult. §. qui indiuiduã.
ff. de leg. 1. l. Stichum qui meus. in fin.

Tempus testamenti, &c.

Verum est, tempus testamenti inspiciendum, ubi tunc uerba aut pronomina possessiua ponuntur:

ut suum,meum,illius:& indefinitè proferuntur. Idē multo magis,si uerbum præsentis temporis apponat, siue reponat uerbum futuri temporis, ut non possit apparere ex uerbis, ad quod tempus se retulit testator,tempus mortis inspicitur. ff.de leg.2.l.ulti.§.qui.& ff.de aur.& arg.leg.l.si ita esset. si uerò apparere possit ex uerbis,certum est.ut ff.de leg.1.l.Stichum qui.hoc in uerbis testatoris, nisi aliud appareat.ut in l.præd.de auro leg. Similiter in uerbis legis inspicitur tempus mortis,nisi aliud appareat.ut Instit.ad leg.Falc.§.1. In conditione autem non spectatur tempus mortis.ut si dicat:Lego, si illa nupserit,uel ascenderit Capitolium. ut ff.de cond.& demonstr.in conditionibus primo responso.& l.si ita legatum esset.

Tempus ignoranti cedere.

C.de dolo.l.ult.
C.ne stat.defuncti.l.si mater.
C.de præscript.30.ann.l.sicut in rem.
ff.de minor.l.auxilium.
ff.de his qui not.infam.l.genero.in princ.
ff.de adulte.l.mariti lenocinium.§.hoc quinquennium.
l.eod.ignorantia nocet.

Tempus ignoranti non cedere.

Instit.de excus.tut.§. qui autem excusare.
C.qui admit.ad bono.poss.l.ult.
C.de temp.& reparat.app.l.1.
C.de iur.delib.l.scimus.§.similiter & seq.& l.cū antiqui.
ff.de adult.l.quinquennium.
ff.quando app.sit.l.1.§.dies.
ff.ædil.edict l.cum sex.
ff.de iur.& fact.ign.l.regulare.§.si filius.
ff.qui ui aut clàm.l.semper.§.hoc interdictum.

Tempus

Tempus ignoranti cedere: & econtrà.

Hæ duæ solæ Rubricæ bene ostendunt, tempora ad aliquid esse utilia, & ad aliquid continua: quando ante habitam iudicis copiam, utilia: post habitã, continua sunt. Cæteræ ostendunt, semper utilia tempora computari debere, & ea sola.

ADDITIO.

Tempus ignoranti, & econtrà.] Circa hoc distinguendum est, utrum tempus præscriptionum sit cõtinuum, an utile. est autem continuum, quando feriati & non feriati dies computantur in præscriptione, nulla habita dierum discretione. Et istud semper currit ignoranti, nisi personæ fauor aliud inducat. C. quib. caus. in integ. l. ult. & C. de long. tempo. præscript. l. ult. in fine. ibi, nulla scientia uel ignorantia. & de usucapionib. transformand. l. 1. §. cum autem. Est autem utile tempus, in quo computantur hi dies tantum, in quibus habet actor potestatem agendi: id est, quòd non impediatur uel propter personam sui, uel rei, uel iudicis. ut ff. de diuers. temp. præscript. l. 1. Hîc tale tempus non currit ignoranti: quia nõ uidetur habuisse potestatem agendi, quia ignorauit. ut ff. de ædil. edict. l. cum sex. Caue tamen tibi: quia quædam præscriptiones dicuntur habere utilia tempora tantum, ad initiũ præscriptionis, id est, ne incipiat actori currere, nisi actor habeat potestatem agendi. Cum autẽ semel cœperit, currit sine intermissione. ut præd. l. cum sex. & de calumnia. l. anteq. & de adult. l. quinquennium. Quædam etiã habent utilia tempora, & ad sui progressum & principium. ut C. de temp. in integ. restit. l. 1. 2. 3. 4. & notaui in d. l. quinquennium. & in Rubr. ff. de diu. tempor. præscript. & in l. 1. eodem titulo.

DE IGNORANTIA ET SCIENTIA.

RVBRICA III.

Ignorantia excusatur.

C.ad l.Cornel.de fals.l.licet.
ff.de off.præs.l.si fortè.
ff.quod met.caus.l.si cum exceptione.§.hæc autem.
ff.commod.l.si is qui commod.§.ult.
ff.de pet.hæred.l.quòd si possessor.
ff.mandati.l.si mandassem.
ff.de solut.l.uero procuratori.
ff.de pign.act.l.tutor.§.contrariam.
ff.depos.l.ei apud quem.
ff.de pact.l.in personam.§.qui pecuniam.in fin.
ff.de transl.ult.
ff.de his qui not.infam.l.liberorum.§.non solent.
ff.de neg.gest.l.ad qui.§.si cum me.
ff.de cond.indeb.l.idem.
ff.de instit.act.l.quicunq;.§.penult.& ult.
ff.de publicanis & uect.l.ult.§.ultimus.

Ignorantia prodest.

ff.ad Maced.l.sed Iulianus.§.non solum.
ff.de lib.causa.l.liberis.§.2.
ff.pro empt.l.2.§.si seruus.

Ignorantia nocet, uel non prodest, uel non excusat.

C.de in ius uoca.l.2.
C.qui petant.tut.l.ult.
C.de fals.mon.l.1.
ff.quib.mod.usufr.amit.l.is qui.

ff.com-

ff. commod. l. argentum.
ff. de instit. act. l. si quis. §. ult. l. sed & si pupillus. §. 1. in fi.
ff. de solut. l. fugitiuus.
ff. locati. l. sed addes. §. 1. l. item quæritur. §. si fullo.
ff. de redhib. l. 1. §. causſa.
ff. de act. empt. l. Iulianus. §. 1.
ff. de iur. & fact. ignor. l. regula. §. si quis. suprà, tempus ignoranti cedere.
ff. de leg. 2. l. si is qui non solùm.
ff. de testa. & qui test. fac. possſ. l. qui in potestate.
ff. de usucap. l. nunquam. l. iusto errore.
ff. de manu. uind. l. 4.
ff. de doli except. l. apud Celsum. §. 3.
ff. de nouat. l. si quis delegauerit.
ff. si quis test. lib. es. iusſ. fue. l. 2.
ff. de iur. fisc. l. deferre. §. ult.

Ignorantia excusat, ignorantia prodest: & econtrà.

Sciendum est, quòd aliud est ignorantia, aliud error, aliud titubatio. Nam tunc est ignorantia, quando de facto uel de iure nil scio, nec tamen inde aliquid suspicor. error uerò est, cum aliud est quàm credam. titubatio est, cum hinc inde duo sciam aduersa uel contraria: nec tamen alicui eorum, quia dubito, applico meam credulitatem. Et licet quãtum ad alia, prædictæ fortè differentiæ ualeant: tamen quãtum ad hunc tractatum, quod in uno dicitur, in cæteris intelligas. Ignorantia autem diuiditur: quia alia facti, alia iuris. ut ff. de iur. & fact. ign. l. 1. §. si quis. Item, facti ignorantia alia probabilis, alia improbabilis. Si enim errem in alieno facto, probabilis est. ut ff. pro suo. l. ult. Si uerò errem in meo facto, uel in qualitate rerum mearum, uel in his quæ agũtur circa uel iuxta res meas, non est probabilis. ut ff. ad

Vell.l.quanquam.& de iur.& fact.ign.l.plurim.& de ædil.edict.l.1.§.causa.& C.de falſ.mone.l.1.§.domus. de reſcind.uend. l.quiſquis. Et in hoc caſu loquuntur ferè omnes leges, quæ ſunt in contraria Rubricella.Ignorantia non excuſat: ergo non eſt contraria. Quandoque tamen etiam in ſuo facto recipitur ignorantia. ut ff.de cond.indeb. l.ſed & ſi non putem.& de pact.dot.l.inter.§.uir.Et in hoc caſu loquitur 3.& 5.Rubrica. Item non eſt probabilis facti ignorantia, quum quis ignorat ea quæ ſciunt omnes ciues,uel multi homines.ut ff.de iur.& fact.ign. l.regula.§.ſed facti.& de inſtit.act.l.ſed ſi pupillus.§. præſcribere. ſicut econtrariò, cum quis errat in eo, in quo multi errant probabiliter. ut ff.ad Maced.l. ſi quis patremfam.Secundum has diuiſiones ſumitur regula,quæ eſt ff.de iur.& fact.ignor.l.1. & l.iuris ignorantia.Cui regulæ in prima parte derogatur in duobus caſibus. ut Inſtit. de uſucap.§. item ſi is ad quem.& ff.pro donato. l.ſi uir uxorem. legi tamen primæ poſſet reſponderi, quòd non uſucapit is qui ius ignorabat,ſed alius,in quo regula non erat. Itẽ, ſecundæ legi reſponderi poteſt, quòd ibi erat facti error:quia rem alienam putabat mariti, & eandem putabat uſucapi poſſe. quod cum iure concordat. Si uerò genus attendas in iure,errabat:quia omnes donationes putabat ualere. Item,parti ſecundæ derogatur. ut Inſtit de uſucap.§.quod autem. ſed illud propter rei uitium contingit. Item & alia regula, ff. de iur.& fact.ignor.l.iuris ignorantia non prodeſt acquirere uolentibus,ſuum uerò petentibus,nõ nocet.cui regulę derogatur in prima parte.ut ff.de pet. hæred.l.ſed ſi lege.§.ſcire.

ADIECTIO.

Cui legi poteſt reſponderi, quòd ſpeciale eſt in ſucceſsionibus.ut ff.de bon.poſſ.l.in bonorum. Vel quod

quod melius est, fiat ius in uerbo, quod ibi dicitur, possessorem non esse prædonem. nam reuerà non erit prædo, sed malę fidei possessor. ac per hoc nõ proderit ei ignorantia iuris, quia non lucratur fructus: cum omnis possessor intelligatur malæ fidei, qui cõtra legum interdicta mercatur. C. de agric. & cens. l. quemadmodum. lib. 11. nam & qui precium numerauit, non est prædo: est tamen malæ fidei possessor. ut ff. de pet. hæred. l. nec ullam.

CAVSA.

Item in secunda, ut in præscriptionib. & constitutionib. quæ sunt inductæ ad rigorem iuris conseruandũ: sicut in primo responso superiori diximus. ut Institut. ui bon. rapt. §. quia tamen. aliàs autẽ non derogatur ei. licet quidem distinguant, erretur in constitutione principis, an legis alterius. quod non placet. tamen quia lex loquitur generaliter, ut C. de leg. & constit. l. legum. tum quia omnia iura sunt cõstitutiones principum. C. de uet. iur. enucle. l. 1. §. sed neque. & cæteras earum distinctiones circa hoc reprobo, his solis quas dico, contentus. Porrò distinguí potest, utrum ius naturale quis ignorauerit, uel quasi naturale. Vnde nec matri, si ignorantia tutorem nõ petat, non subuenitur. ut C. qui pet. tut. poss. l. ultima.

ADIECTIO.

Quanquam possit responderi, quod ibi loquitur in lucro. sed & damnum est quodammodo, quia quasi debita est filiorum successio. C. de codicill. l. ult. idemq; in tutore, qui debuit se uocare ad tutelam, & errauit in iure. ut C. si tut. uel cura. fal. all. l. 1. & de legit. tut. l. 1. resp. primo.

CAVSA.

Puta, contra debitam reuerentiam quid facis, an

cætera iura ciuilia, ut in primis non subueniatur: ut dicit secunda Rubrica, per l.Codicis de in ius uocand.l.2.& de his qui not.infam. l.liberorum. §.non solent.& C.qui petantur.l.ultima. In alijs autem, si quidem de damno euitando, non nocet, ut dictum est. Si autem de lucro captando, & habuit copiam consulendi peritiores, nocet: alioquin non.ut ff.de bonorum possess.l.bonorum. Et secundum hoc distinguitur inferius generale: & secundum hanc distinctionem soluitur tota illa Rubricella, quæ est in secunda columna, Error iuris seu ignorantia: & sequens, eidem contraria. Non obstat quod legitur, ff.mand.l.si fideiussor.§.non malè. Nam ibi non nocet iuris ignorantia, quo minus repetat, sed ne conueniat debitorem. Item lex quæ est ad l.Cornel. de fal.l.licet.& de in ius uocand.l.secunda. loquitur de mero iure. aliud est de æquitate. ut C.de his qui sibi ascrib.in testamen.l.tertia.& non obstat quod legitur, ff.si quis in testam.lib.esse iuss. fuer.l.secunda. quia ibi non propter scientiam uel ignorantiam contingit: imò idco, quia domino in seruum non datur actio. Facti autem ignorantia probabilis, regulariter prodest in compendijs, & non nocet in damnis. ut C.de iur.& fact.ignorant.l.error. & l.in omni parte.ff.eodem. Et ita loquitur inferior Rubrica, Error facti. Regulariter igitur dixi, quia quandoque fallit, ut suprà dictum est. Et hæc omnia in maribus. fœminis plerunque parcitur. ut C.de iur. & fact.ignorant.l.ultima. cum omnibus concordantibus ibidem positis. Item, hæc omnia in maioribus. minoribus enim parcitur in delictis, quæ non procedunt ex animo. ut ff.de min.l.si ex caus. §.nunc. militibus quoque parcitur, etiam in iure errantibus, ad exceptionem, non ad actionem: quoniam arma, & non leges scire debent. ut C.de

iur.&

iur. & fact. ignorant. l. 1. & de iur. deliber. l. scimus. in princ. Est ergo diligenter notandum, quis ignorans uelit sibi subueniri. item, quando q̄ habet, C. de iur. & fact. ign. l. error. & in qua re, in lucro, an damno: & pro qua ignorantia, iuris, an facti: & qualiter, id est, utrum ad actionē, an ad exceptionē. Et hęc de ignorantia, prout breuibus potui, tradidi. Nec enim alicuius studio super ignorantia, quando nocet uel non, sine multis exceptionibus tradi potest: quia periculosæ sunt in iure definitiones. Porrò quasdā regulas tradere possumus utiles: scilicet, quòd in omnibus delictis in quibus uenit dolus, tantum excusatur quis per ignorantiam: ut furti, ui bon. rap. iniuriarum: de dolo, nec tamen omnino. ut ff. de iniur. l. 1. §. pen. & l. eum. §. si iniuria. & in omni publica accusatione, quia non instituitur propter dolum. Ac in contractibus, & quasi contractibus, & quasi maleficijs, ignorantia non excusat: quia culpa præstatur in illis ut ff. de reg. iur. l. contractus. Instit. de obl. ex quasi delict. de oblig. quę ex quasi contract. uel quia debuit notum habere, uel quia temerè asseuerauit: ut allegatur in inferiori Rubrica. Nec distinguitur, sciuerit, an ignorauerit. ut ff. de act. empt l. Iulianus. & C. de resc. uend. l. quisquis. & ff. de pig. act. l. tut. §. contrariam.

Qui iustam causam ignorandi habuit, non tenetur.

ff. ad l. Flau de plag. l. plagij criminis.
ff. de rescin. uend l. si id. §. 1.
ff. de act. empt. l. si. haberes.
ff. locati. l. habitatores. §. 1.
ff. de usucap. l. non solum.
ff pro empt. l. quod uulgo.
ff. de interrog. act. l. de ætate. §. si cum esset iuris.

ff. de solut. l. si quis seruo. §. si creditor.

Qui iustam causam, &c.] Plenè in suprà prox. Rubr. expositа & distincta, & signata etiam contraria sunt.

*al. excusatur.

Ignorantia in facto proprio toleratur.*

Sed illud ideo, quia isti de damno certabant. unde cum sit reus, potior est conditio eius. ff. locat. l. sed addes. §. si is qui ius. ff. de pac. dot. l. inter. §. 1. ff. de cond. indeb. l. sed si.

Actio quæritur ignoranti.

ff. de petit. hæred. l. idem Iulianus. in fin.
ff. de test. l. filius. in fin.
ff. de reb. eorum q. l. si functus. §. 1.

Actio quęritur ignoranti, &c.] Hoc quidem contingit, ubicunque per eum qui est in potestate mea, aliquid acquiritur: ex ea tamen causa, quia ad me spectat. ut ff. de acquir. rer. dom. l. etiam. ff. de uerb. oblig. l. seruus uetante. & Instit. per quas personas nob. acqui. §. item uobis. fallit in hęreditate, item uerbis. idem contingit aliter. ut ff. de act. & oblig. l. si à furioso.

Scientia uel ignorantia mandatarij, mandanti obest uel prodest.

ff. de acquir. hæred. l. cum quidam. §. penult.
ff. de eo per quem fact. est. l. 1. §. 1.
ff. de iurisd. om. iud. l. si quis id quod. §. pen.

Non seruí, sed domini: non filij, sed patris: non procuratoris, sed mandantis sciētia inspicitur. ut ff. quod ui aut clàm. l. si opus. §. 1.

Scientia nocet.

C. de usuc. l. pro empt. l. pater. in fin.

C. de

C.de cond.indeb.l.indebiti.
C.de sponſ.l.ult.§.2.
ff.quod ui aut clàm.l.nam & ſi ſeruus.
C.de furt.l.manifeſti.§.tales.in fin.
C.de præſcript.lon.temp.l.aut malæ fidei.
ff.ſi quis caut.l.ſed etſi.§.ult.
ff.de calum.l.annus.infrà de ſcientia.Rubrica,ſcientia & conſenſus.
ff.ad l.Aquil.l.ſcientiam.
ff.de nox.act.l.ſi communis fa.
ff.de tribut.l.1.§.ſcientiam.
ff.ad Vell.l.ſi decipiendi.
ff.depoſ.l.ſi quis inficiatus.
ff.mand.l.inter cauſas.§.non omnia.in fin.
ff.de iur.dot.l.mater cum filiæ.
ff.de don.int.uir.& ux.l.ſi ſeruus communis.

Scientia non nocet.

ff.quibus mod.uſuf.amit.l.is qui uſumfructum.
ff.de except.l.an inutilis.
C.præſcript.10.uel 20.an.l.aut malæ.
ff.mandat.l.ſi fideiuſſor.§.ſi cum debitor.
ff.de contrahend.empt.l ſuæ rei.
ff.quibus mod.pig.uel hypoth.l.ſicut.§.non uidetur.

Scientia nocet: & econtrà.

Circa hoc diſtingue. Vtrum ego aliquid faciam in meum præiudicium,contrahẽdo uel quaſi,id eſt, ubi diminuatur de iure quod prius habebam:an alius faciat,in præiudicium meum: uel alij nocendo, me ſciente,delinquam.In primo caſu,ſi ſciens faciã, mihi præiudico:ſi uerò factum ignorem, uel in iure errem,quod mihi puto imponere neceſsitatem ſuper eo faciendo quod facio, mihi non præiudico. ff. ſi quis caut.l.ſed & ſi.§.ult.& de ſponſal. l. ult. in fin.

& C.de

& C.de furt.l.ult.§.tales.& de cond. indeb. l. inde. Et in isto casu intelligitur prima Rubrica. Si uerò alius contrahendo scienter mecum, facit aliquid me ignorante ut mihi noceat, sibi nocet, non mihi. ut ff. de act.empt.l.quæro & l.1.& ff. mandati. l. inter causas. §.non omnia & C.de Epis.aud.l.si legibus. Sin autē contrahat cum alio, me sciente, in meum præiudicium: siquidem ille cōtractus ualere possit, licet ego contradico, puto quòd uenditur res mea, donatur, alienatur, legatur, uel res mihi obligata alij obligatur. tenent enim isti contractus in rebus alienis, nec mihi scienti fit præiudicium: quia scio ius meum ubique durare. ff. quibus mod. pig. uel hypoth. l. si cut. §. non uidetur. nisi rei meæ uenditæ me presente precium acciperet. tunc enim mihi præiudicarem. ut ff. de euict. l. quidam. Ex quo apparet, scientiam prodesse in retentione iuris nostri, sicut allegatur in contraria Rubrica. ut ff. quibus mod. usufr. amittatur. l. is qui. & de acceptila. an inutilis. & ignorantiā nocere. ut ff. de acquir. poss. l. possideri. §. Nerua. & l. peregrè. hoc ita intelligitur in contraria Rubrica. Excipitur, nisi affinitatis aut agnationis ratio meum consensum inducere uideatur. ut ff. de don. int. uir. & ux. l. si seruus communis uel potestat. ut ff. de tribut. l. 1.§. scientia. idem in C.de Episcop.&c. autenth. si seruus. uel ratio patriæ potestatis. ut ff. ad munici. l. quotiens. & C. de nupt. l. si ut proponis. Si uerò cōtractus uel negocium aliquod me inuito ualere nō possit, si fiat me sciente, præiudicatur mihi: puta, res mea tibi obligatur, uel ducis aquam pluuiam per fundum meum. alioqui non. ut C. ad Vell. l. si fine. quæ res pignori obligari pos. l. qui filios. & de aq. pluui. arc. l. Labeo. & probatur prædicta distinctio, ff. de reiud. l. sæpe. §. cur autem. Si autem alius sciente me delinquat, si in delinquente habeam ius imperandi,

perandi, teneor, si eum de facto prohibere possum. ut ff. de nox. act. l. in delictis. & notaui in l. 2. §. Celsus. ff. pro empt. Si uerò non habeam ius imperandi, mea sola scientia non nocet, nec mihi nocet iussus. ut ff. ad l. Aquil. l. liber homo si iussu alterius. Sicubi autem eum qui iussit, & non habuit ius imperandi, teneri, inuenitur speciale in illis casibus dicebat. ut ff. de ui & ui arm. l. 1. §. quoties. & §. deiecisse. & ff. de in iur. l. non solum. §. si mandato. & ff. arbo. furtim cæs. l. furtim. §. sine. ff. quod ui aut clàm. l. denique. §. ult. Ioan. dicebat, utrunque teneri, tam iubentem quàm obtemperantem: sicut prædictis alijs legibus manifestissimè declaratum est. Mihi uidetur Iohannis uera esse sententia: nec obstat ei l. Martinus. ff. ad l. Aquil. l. liber homo. Licet enim ibi dicatur, si non habuit ius imperandi, cum eo agendum est qui fecit: tamen non dicit ibi tantum. unde nihilominus agi poterit cum imperante. etiam respondeo illi legi, ff. de act. & oblig. l. seruus. Si enim seruus piraticam exercuit, iussu domini post libertatem, tenetur. non dicit enim. unde & pro iussu conueniri dominus poterat, cum nulla l. prohibeatur. Præterea contra Martinus facit l. ff. de admini. tut. l. ita autem. §. gessisse. & ff. si mensor fal. mod. dix. l. 1. §. ult. & ff. ne uis fiat ei qui in poss. miss. l. 1. §. si domini. ff. ad l. Corn. de fals. l. diuus. §. item senatus. & ff. de liber. caus. l. nõ solum. §. 1. ff. de fid. ius. l. 3.

Non distinguitur, sciuerit an ignorauerit.

Non distinguo, sciuerit ab initio, an ex pòst facto.

ff. de his qui not. infam. l. quid ergo.
ff. de act. empt. l. si minor.
C. de bonis maternis. l. 1.

ff.de ædil.ed.l.1.§.causa.
ff.depos.l.1.§.si scista.
ff.de contrah.empt.l.siue.
ff.mandat.l.si fideiussor.§.quædam.
ff.locat.l.item quæritur.§.si fullo.
ff.locati.l.sed addes.§.inquil.
ff.de iniur.l.1.§.siue.
ff.de iur.fis.l.deferre.§.ult.

Quia scire debuit.

ff.pro empt.l.qui fundum.§.seruus.
C.de rescind.uend.l.quisquis.
ff.de acquir.hæred.l.si duo.
ff.de duob.reis.l.si ex duobus.
ff.quod ui aut clàm.l.prohibere.§.ultimo.& l.seruus.
ff.pro empt.l.qui fundum.§.Seruius.
ff.de fideiuss.l.si Titius ex Seia.
ff.ad l.Aquil.l.ob id.§.idem iuris.

Non distinguo,sciuerit,&c.] Hæc Rubricella apposita est suprà, Ignorantia prodest. in fin. similiter est ibidem exposita,& ea quæ sequitur. nam ubicunque diximus, aliquem non probabiliter errare, uel ignorare,ibidem dicitur teneri:quia scire debuit.

Ignorantia non prodest,quia alterius scientia nocet.

ff.ad Maced.l.sed Iulianus.§.non.
ff.de usuca.l.hæres.§.is qui bon.fide.
C.de Episc.aud.l.si legibus.
Hîc nocet alterius,non mea culpa mihi.
ff.pro empt.l.2.§.si seruus.
ff.de uulg subst.l.ult.in princ.

Ignorantia non prodest,quia alterius scientia nocet.] Nec obloquitur quod ff.de tributoria.l.3.allegatur.

legatur.quia illud facit actoris priuilegium, non alterius ignorantia. neque ff. de liberali causa. l. & legas.ut ibi legimus,l.liberis.§.si dico. Regulare quidem est, alterius scientiam uel ignorantiam alteri non nocere,nec prodesse.ut ff.de iur.& fact.ign.l. ini quissimum.ut infrà tertia Rubricella cõtinetur.quæ autem in ista & seq. Rubrica exponuntur, specialia sunt:uel melius,alterius omnino,uel extranei scientia, uel factum mihi non nocet.at ubi quis non est omnino extraneus,imò socius,ut in duobus reis stipulandi,alterius scientia alteri nocet: cùm facta uni solutione, uel facto ab uno pacto de non petendo, perinde habetur ac si ab utroque factum esset, si tamen socij sunt:uel utrique facta esset.ut ff.de arb. l. si duo.& de duobus reis stip.l.2.hoc autem uni soluisse uidetur,cum habet quod ei obijciatur, scilicet scientiam.ut ff.de admini.tut.l.si pupillus. & ita obstat utrique. similiter in patre & filio. ff. quibus ad lib. procl.non lic.l.ult.in fin.qui non alij,imò una persona uidentur.ut C.de impub.& alijs subst.l.ult.in fin. Nam uox patris,uox filij.ut Instit.de inutil. stip.§.ei. Idem & in seruo. nam una persona mecum uidetur esse in acquisitione.Vnde sicut mea mihi,ita sua obstat scientia.Similiter in procuratore.ut ff. de contrahend.empt.l.in huiusmodi.& plenè ff.de ædil. edict. l.cum mancipium.in prin.

ADIECTIO.

Vel distingue inter usucap.& actionem. Nam in usucapione,tam domini quàm serui scientia inspiciatur:sed in actione, tantum serui uel filij : ideo quòd non nomine domini uel patris,sed suo contrahit.ut C.si quis alter.uel sibi.per totum.

Scientia

Scientia non nocet, quia alterius ignorantia alij prodest.

ff. de trib. l. 3.
ff. de lib. cauſ. l. liberis. §. ſi duo.
ff. de pig. act. l. ſi pignore. §. ſi prædo.

Scientia non nocet, quia alterius ignorantia prodeſt.] Eodem modo poſſet uno reſponderi uerbo; hæc ſunt ſpecialia. uel melius, l. tertia, de tribut. non probat hoc. nec enim ibi contingit propter ignorantiam ſocij conuenti. Imò quia tali conuenitur actione. Nam & ſi ego tali conuenirer actione, idem eſſet, ut ibidem dicitur. Item quod legitur de liberali cauſa, l. liberis. §. ſi duo. legi poteſt interrogatiuè, ut ſit reſponſio: non proderit uel ſtatuitur illud in odium eius qui ſe uenundari paſſus eſt, uel quia ſocij ſunt. ut ſuprà dixi. & ff. notaui in l. iniquiſsimũ. ff. de iur. & fac. ignor.

Quando ſcientia contrahentium, uel ignorantia obeſt, uel prodeſt.

ff. de tributoria. l. non ſolum.
ff. de iur. & fac. ign. l. iniquiß.
ff. quibus ad lib. procla. non lic. §. ult.

SOLVTIO.

Verum eſt, inſpecto exitu. Vel diſtingue, an unus ab alio cauſam habeat, uel non.

Contrahens ignoranter, non tenetur.

C. tranſact. l. cum donationis.
ff. de pet. hæred. l. qui ſe liti obtulit.
ff. de pig. act. l. tutor. §. 2.
ff. de contrah. empt. l. Labeo libris.

ff. de act.

ff. de act. empt. l. Iulianus. in princ.
ff. locat. l. sed addes. §. 1.
ff. de ædil. edict. l. 1. §. 1. cum mea.
ff. de dol. except. l. apud. § item Labeo.

Sicut dixi suprà eodem in illa Rubrica de ignorantia, ubi ignorantia metu contrahentis decipior, nihilominus tenetur qui contraxit: ut in seruo, fure, & prędio tributario. ut ff. de act. empt. l. Iulianus. & l. si sterilis. §. si prædij. in d. ll. plenè dixi. licet quidam contradixerint, & ignorantem non teneri, nisi in quinque casibus. primò, in seruo fugitiuo, uase nõ integro, pecore morboso, tigno uitioso, uestimentis interpolatis. ut in prædicto titulo. l. tenetur. §. si uas. & de contrahend. empt. l. Labeo. Si uerò decipior contrahentis scientia mecum, sine dubio agam. si uerò uterque nostrũm sciat, neuter alij tenetur: quia non uidetur esse celatum. ut ff. de action. empt. l. 1. §. ultimo.

Mea ignorantia, & alterius scientia mihi prodest.

C. de his qui à non domino. l. si à non domino.
C. de litig. l. ult.

Imò debuit dicere, quòd alterius delictum prodest. quid mirì? quia rem meam mihi aufert. ut C. de his qui à non domino. l. ult. uel me in contractu decipere uoluit. ut idem possum dicere, & si per furtum rem meam mihi abstulit: quia tenetur in duplum uel quadruplum.

DE ERRORVM DIVERSITATE.

RVBRICA IIII.

Error iuris uel ignorantia non prodeſt, uel non excuſat.

C. de præſcript. 30. anno. l. ſicut.
C. de iur. & fac. ig. l. ſi emancipato. l. error. l. cum quis. C. qui pet. tut. l ult.
ff. quibus mod. uſufr. amit. l. is qui.
ff. fam. herciſ. l. qui hæres erat.
Inſt. de uſuc. §. error autem falſæ.
ff. mandat. l. ſi fundum.
ff. de uſuc. l. nunquam. §. ſi ſeruus. & §. ſi defunctus.
ff. pro empt. l. 2. §. procur. & §. Celſus.
ff. ſi quis teſt. lib. eſ. §. penul.
ff. ad l. Corn. de falſ. l. diuus.

Error iuris ſeu ignorantia nemini obeſt.

In Decret. diſ. 4. 5. retulerunt.
C. de ſucceſſ. edict. l. 2.
In Decret. diſ. 33. c. presbyter.
ff. de neg. geſt. l. ſi fideiuſſor.
ff. de inoff. teſt. l. pactum filij. & l. ult.
ff. de pet. hæred. l. ſed ſi. §. de eo.
ff. fam. herciſ. l. quia erat hæres.
ff. de adminiſt. tut. l. 4.
ff. de iud. l. 2.
ff. de leg. 3. l. ſi in re.
ff. de aqua quot. & æſtiu. l. quotidiana. §. ſi hæc.
ff. de fideiuſſ. l. ſi ſeruus.

ff. ad mu-

ff. ad municipal. l. libertus. §. error.
ff. de iur. fisci. l. ex quibusdam. §. ult.

Error iuris, &c.] Hanc Rubricellam cum eius contraria, plenè exposui suprà eodem in illa Rubrica, Ignorantia excusat. ab illo loco secundum has diuisiones, &c. usque illuc: facti autem, &c. & notaui ff. quibus mod. ususfruct. amitt. d. l. is qui. & famil. erciscun. in d. l. qui hæres. & Instit. de usucap. §. error autem falsæ. & ff. de iure fisci. l. ex quibusdam. §. ultimo.

Error facti aut nocet, aut non excusat.

C. de fideiuss. l. 1.
ff. fam. hercis. l. cum putarem.
ff. ad l. Aquil. l. scientia. §. si meum.
ff. mand. l. seruum Titij.
ff. iniur. l. eum qui. §. si iniuria.
ff. de usur. l. cum de in rem uerso.
ff. quod ui aut clàm. l. antiqui. §. si quis dum.

Error facti prodest, uel non obest.

C. de iur. & fact. igno. l non iccirco.
C. de pact. l. si certis annis. Infrà de rept. ignorantia.
C. de lib. caus. l. parentes.
C. si minor se maior. dix. l. ult.
C. de rei uend. l. res tua.
C. ad l. Falcid. l. error.
C. cond. indeb. l. 1. §. ult.
C. locat. l. approbationem.
C. plus ualere quod agitur, &c. l. ult.
C. de long. temp. præscript. l. nec petentem.

C. unde ui. l. inuasor.
ff. de iurisd. om. iud. l. si per errorem.
ff. si quis caut. l. sed & si. §. ult.
ff. de inoff. test l. mater decedens.
ff. de rei uend. l. inter off.
ff. pub. in rem. l. si ego. §. interdum.
ff. de exerc. act. l. 2. §. si is qui.
ff. depositi. l. qui rem suam.
ff. de redhib. l. quod qui sic. §. apud Labeonem.
ff. de contrah. empt. l. etsi contrà. §. suæ rei.
ff. de euict. l. emptor. §. 1.
ff. de probat. l. quidam quasi.
ff. de pub. l. interdictum. §. diui.
ff. de acquir. rer. dom. l. si procurator meus.
ff. de usucap. l. nunquam. §. ult. insto.

Error facti aut nocet, aut non excusat, &c.] Regula est, facti ignorantiam probabilem prodesse, ut in contraria Rubrica continetur: ut super eo in illa Rubrica, ignorantia excusat, in fin. Videntur tamen hinc contraria quædam hic signata, quæ facilè solui possunt. Quod legit C. de fideicommiss. l. 1. fauore alimentorum & ultimæ uoluntatis. quod legitur ff. de usur. l. cum de in rem uerso. non obstat: quia solutione facta per errorem, non obligatur, sed præsumitur ex antecedenti causa debitum: ut dixi super eodem quod ab initio. Item non obstat quod legitur ff. fam. herciscun. l. cum putarem. quia illud est propter autoritatem rei iudicatæ, ut ibi continetur. Item non obstat quod legitur ff. mand. l. seruum Titij. quia & ibi non obstat, quo minus habeat æstimationem, licet rem uendicare non posset. Vel ideo est, quia uendidit tanquam dominus, non tanquam procurator. unde obligatur non petere. ff. loca. l. si quis fundum. §. 1. Item non obstat quod legitur ff. quod ui aut clàm.

ff. aut

ff. aut qui. §. si quis dum. de insur. l. eum qui. nam non propter errorem, sed propter delictum, quod in animo gerebat aduersus quemcunque. Item ad l. Aquiliam. l. scientiam. non ex errore, sed ex damno dato obligatur Aquilia, in qua uenit culpa, etiam leuissima. ut ff. ad l. Aquil. l. in lege.

Errorem sine dolo non obesse.

ff. de cond. & demonst. l. quamuis.

Errorem sine dolo, &c.] Quod legitur de condit. & demonstrat. l. quamuis. speciale est, fauore libertatis. aliàs enim quamdiu aliquid est, non uidetur impleta conditio, uel sublata obligatio. ut ff. de cond. & demonst. l. si cui fundus. & l. qui duobus. & de solut. l. & circa. & ff. commodati. l. 3. §. 1.

Non potest quis uenire contra errorem suum.

ff. ad l. Aquil. l scientiam. l. si meum.
ff. famil. herciſ. l. cum putarem.
C. de fideicom. l. 1.
ff. si quis in fraudem pat. l. si patronus.
ff. de iniur. l. eum qui. §. si iniuriam.
ff. de legat. 2. l. is cuius.
ff. de usur. l. cum de in rem.

Hanc Rubricellam superfluùm repeto: quia suprà eod. Error facti nocet, aut non excusat, exposita est.

DE DOLI CONSIDERATIONE.

RVBRICA V.

Dolus proprius committenti patrocinatur.

C. de furt. l. si quis seruo.
ff. de inoff. test. l. si quis in suo.
ff. de bon. libert. l. qui cum. §. si pater.
ff. de usucap. l. sequitur. §. si uia.
ff. de furt. l. qui uas. §. si ego.
ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. si per. §. 1.
ff. de inoff. test. l. quem ad. §. quartam.
ff. de cond. & demonst. l. quæsitum.
ff. de statu lib. l. si peculium seruo.
I. communia fraud. do. Rub. fraus ne.
ff. de nouerc. l. dol. mali excep. in fin.
ff. ad municip. l. Titio. §. cum.
I. de leg. Rubric. maligna & prox.
ff. de doli except. l. apud. §. Marcellus. & l. si procurator.
ff. de eo per quem factum est. l. 2. & 3. §. 1.

Dolus committenti non patrocinatur.

C. si minor se maiorem dix. l. 2. & 3.
I. de mand. Rubric. 1.
I. de act. Rubric. ex alterius.
C. de seruo pig. dat. l. si creditoribus.
C. de usur. l. eos qui. in fin.
C. si omiss. caus. test. l. 1.
C. de legibus. l. illud.

ff. si quis

ff.si quis caut.l.2.§.ult.
C.de inoff.test.l.eum qui.
ff.de act.empt.l.Iulianus.§.si uenditor.
ff.de euict.l.si cum uenditor.
C.de præscript.10.uel 20.annor.l.si fraudem.
C.pro empt.l.2.
C.de seru.fugit.l.quicunq;.in fin.
C.de recept.arb.l.3.
C.ad Velleia.l.si sine.
C.de dol.malo.l.si maior.
ff.de receptis arbit.l.ita demum.
C.de transact.l.transactio finita.
ff.de iureiur.l.nam postea.§.sed & si.
ff.mand.l.hominem.
ff.solut.mat.l.& si.§.sed si non patet.
ff.pro socio.l.uerum.§.tempus actione.§.diximus.
ff.de magist.conuen.l.1.§.sciendum.
ff.de dolo.l.1.& l.quod si cum scires.l.ne ex dolo.l. si legatarius.
ff.quod ui aut clàm.l.semper.§.eum.
ff.de furtis.l.eum qui.§.his.

Dolus proprius committenti patrocinatur: & econtrà.] Hoc quod hîc dicitur, regulare est, quòd nemo ex suo delicto faciat conditionem suam meliorem. ut ff. de regul. iuris. l. non fraudatur. §. nemo. & de dolo. l. 1. in princ. quod autem legitur in C. de furtis & seruo corrupto. l. si quis speciale testam. ut in eadem lege continetur. item quod legitur ff. de inoff. testam. l. Papinianus. §. quarta. fauore libertatis dicitur. aliàs filium suum pater fraudare non potest. ut C. de inoff. testam. l. quoniam in prioribus. & aut. nouissima. Item quod legitur de cond. & demonst. l. quæsitum. non obstat: quia non patrocinatur ei, cum ipse ob id teneatur actione in facto. ut ff. de cond. causa data. l. dedi. §. ult. Similiter respondetur illi

tur illi legi, si peculium, de statu liberis. Posset tamẽ responderi ad omnes prædictas leges, quòd non dolo facit is, qui legis autoritate uel permissione facit. ut ff. de regula iuris. l. nullus. Similiter & posset responderi illi legi de bonis libertorũ, qui cũ §. si partes. uel ibi admittitur causa periculi rerum uitandi, arg. ff. de initur. l. si quis de libertate. & de neg. gest. l. atqui. §. cum Mela. Quod autem legitur de usucap. l. sequitur. §. si uia. non obstat: quia ibi non patrocinat decipienti: cum ob hoc teneatur mihi, qui eius occasione amisi seruitutem, saltem actionem in facto. ut ff. de præscript. uerb. l. quoties. Item quod legitur de doli except. l. apud. §. Marcellus. & l. si procurator. & ne quis eum qui in ius uocat. l. si per. §. 1. & de eo per quem factum. l. 1. §. 1. statuitur. ideo quia ea persona est indigna, quæ proponit querelam. Item quod legitur ff. ad municip. l. Titio. & de nouat. l. doli exceptio. Nec obstat: quia ibi non fuit dolus, sed calliditas quædam, qua nemo fuit deceptus, id est, damnum passus: quæ non cadit in doli nomen, nisi ex ea decipiatur aliquis. ut ff. de dol. l. 1. §. dolum.

Quando dissimulare licet, & prodest.

ff. de Instit. act l. si quis. §. 2.
ff. de nouat. l. doli exceptio in fin.

Dissimulare non licet, uel non prodest.

C. de iur. & fact. ig. l. constitutiones.
C. de leg. & constit. l. 2.
C. de incest. nupt. l ult.
C. de pericul. tut. l. 1. & 2.
C. de eunuchis. l. 1.
C. de lib. caus. l. parentes. & l. si filium.

C. de nat

C.de natur.lib l.1.§.ult.
C.si alien.res pig.l.2.
ff.de rit.nupt.l.simulatè.
ff.de act & oblig.l.contractus.
ff.de rei uend.l.aut si ante.

Simulatio, siue dissimulatio in facto alieno contrahentis mecum, non pertinens ad contractum, in nullo mihi obstat, uel nocet: quia quod facio, gratia iuris mei cõseruandi facio. unde mihi uenia datur. Si autem respiceret cõtractum, mihi mea simulatio noceret, quo minus experiar ex eo contractu: ut suprà dixi in prima Rubrica. & de nouat.l.dolus. Vbi autem ego dissimulo delictum alterius, non cõtrahentis mecum, uel dissimulo delictum meum proprium, non prodest simulatio, imò nocet: quia uideor criminis esse particeps. ut C.de iur.& fact.ign. l.constit. princip.& C.de legib. & const.l.2.& de incest.nupt.l.ult. & de eunuchis.l.1.& si aliena res pignori.l.2.& de rei uendic.l.aut consensu. & argum. ad hanc solutionem ille canon, negligere cum possis,&c. ut distin.83.error.& ff.de his qui not.infam.l. quid ergo.§.si quis alieno.

Dolum per subsequentia purgari, & culpam.

ff.de recept.arb.l.non ex omnibus.
ff.de rei uend.l.si autem.§.si homo.
ff.de hær.uel act.uendita.l.uenditor.
I.de uitiat.Rub.ult.
I.communia fra.Rubr.ab init.culpa.
ff.de alien.iud.mutand.caus.fact.l.non solùm quod.
ff.de pet.hæred.l.illud quoq;.
ff.de leg.1.quid ergo §.si hæres.
ff.de act.& obl.l.is qui ex stipulatu.

ff.de calu & in int.rest.l.interea.
ff.de inoff.test.l.nihil.§.penul.
ff.de nox.act.l.electio.§.si is quem.
ff.ne quis eum qui in ius uoc.l.1.& 2.
ff.de in ius uoc.l.quia semper.
ff.de solut.l.ex parte hæres est.& l.Stichum.§.dolo.
ff.de leg.2.l.Titiæ.§.ult.
ff.de impen.in re dot.l.in totum.
ff.ad l.Rhod.de iact.l.impubes.§.1.& l.si uehenda.§.2.
ff.quod ui aut clàm.l.si alius.§.est.

Dolum per subsequentia non purgari.

ff.de cond.furt.l.qui fur.
ff.de ser.corr.l.1.§.sed utrum.& §.siue.
l.de emph.Rubr.eum qui.
ff.ad Turpil.l.in senatusconsultum.
ff.de fideicommiss.libert.l.decem legata.
ff.ad exhibend.l.tigni.§.si quis.
ff.de uerb.obl.l.inter stipul.§.si seruum.
ff.rem rat.hab.l.procurator.§.1.
C.de furt.l.si quis.

Verum est, dolum purgari per subsequentia, sed non per quælibet subsequentia. purgatur enim per naturalem rei interitum, sine dolo & culpa dolosi contingentem. ut ff.de hæred.uel act.uend.l.uendit. & de pet.hæred.l.illud. & de act.& obl.l.is qui ex. & de nox.electio.& de leg.2.l.Titiæ.§.ult.

ADDITIO.

Vel melius distingue, an fuerit in dolo: quo casu nunquam postea purgatur. an in culpa. & tunc distingue, an ille erat distracturus: quo casu non purgatur. an non erat distracturus: quo casu distinguitur, an eodem modo res peritura erat.

CAVSA.

Hæc ita, nisi dolus committatur, in his quæ conuentus

uentus non restituit. & ita est in mora. tunc enim nõ purgatur per naturalem interitum. ut ff. de legat. 1. l. cum res. §. ult. & de cond. furt. l. qui furtum. aliàs uerò cùm dolo facio, ne postea conuentus restituere possum, obtinent prædicta. nec obstat quod legitur ff. depos. l. 1. §. si rem. quia ibi sua culpa periit, & sine dolo. Item purgatur per agentis concurrentem dolum. ut ff. de arbit. l. non ex omnibus. §. ult. & titulũ, ne quis eum qui in ius uoc. l. 1. & 2. Item per alterius solutionem. ut ff. de solut. l. Stichum. §. dolo. l. lex autem. de rei uend. §. si homo. & de leg. 1. l. quid ergo. §. si hæres. & de inoff. testa. l. nihil. §. penulti. & quod ui aut clàm. l. si alius. §. est. nihil faciũt ad causam. nam in illa de rei uend. non purgatur. quia non tenetur l. Aquil. propter moram. nec erat in mora: quia iustam causam litigãdi habebat. & in illa quod ui aut clàm, non fuit dolus: quia iustè timuit, ignem illò peruenturum. Cursu autem temporis non purgatur. ut ff. de ser. corr. l. doli. §. ult. nec per mortem extranei, ut liberi hominis. ut ff. ad Turpil. l. in scena. §. 2. aliæ leges contrariæ nihil faciunt ad rem.

Dolum præsumi à lege.

C. *de test. l. iubemus.*

Hæc omnia sunt superflua, cum ex perspicuis indicijs dolus debeat probari. infra, communia frau. dol. & culp. Rubr. dolum præsumi.

ff. si mensor fals. mod. dix. l. 2.
ff. ad exhib. l. iul. §. si quis rem. l. si uir.
ff. mand. l. si is qui. §. ult.
ff. de euict. l. si fundo. §. si cum posit.
ff. ui bon. rapt. l. prætor. §. 2.

Dolum non præsumi.

ff. de neg. gest. l. atqui. §. eum qui.

ff. de

ff. de reg. iur. l. qui in ius. §. nemo.
ff. de reg. iur. l. nullus.

ADIECTIO.

Præsumitur dolus, eo quòd aliquis habet res suas saluas, & alienas amisit. ut ff. depos. l. quod Nerua. & ita probatur etiam dolus, etsi aliter nõ probaretur, interrogando utrum de suis rebus amiserit. Item præsumitur, si in tutiore loco quis potuit ponere. ut C. de pign. l. pignus. ff. de damn. infect. l. utique. Econtrario non præsumitur dolus, si domus fracta sit. ut C. locat. l. 1. Item, si damnum sibi datum, communis uicinus ostenderit. ut ff. ad l. Iul. de adul. l. capite quinto. arg. contra. C. quod met. caus. l. metum. Est autem maior uis, cui resisti non potest. ut ff. quod met. caus. l. 2.

CAVSA.

Regula quidem tradi potest, ut dolus præsumatur: ubicunq; quis non facit, uel minus idoneo committit, quod ipse scit se debere facere: uel si id agat, ne facere possit, quod facere tenetur, & probatur hæc regula, ff. mandat. l. si procuratorem. §. si ignorantem. nos igitur ibi. si sciuerunt, incumbebat eis necessitas prouocandi. & tit. si mens fals. mod. dix. l. 2. & ad exhibendum. l. Iul. §. si quis. & §. si tibi. & l. si uir. & de euict. l. si fundo. §. si. uel si faciat, quod sciat se non debere facere. ut ff. ui bon. rapt. l. 2. §. 2. Vbi autem ignorans facio id quod debeo facere, uel si facio causa mei iuris tuendi, non præsumitur dolus. ut ff. de reg. iur. l. nullus uidetur dolo. & l. qui in ius do. §. nemo. Imò istæ causæ excludunt dolum. ut ff. de neg. gest. l. atqui. §. si cum me. Quid si dubitetur, feceris sciens an ignorans, præsumeris ignorans. & ita qui dolum obijcit, dolum probare debet. ut ff. de probat. l. quoties. §. qui dolo. & C. de dol. mal. l. dolum.

Cum

Cum plures de dolo tenentur, si unus soluerit, cæteri liberantur.

ff. de eo per q. fact. est. l. 1. § si plures.
ff. de dol. l. si plures.
ff quod met. caus. l. si cum. §. si autem.
C. de cond. furt. l. 1.
ff. si mens fals. mod. l. 3. in prin.
ff. ne quis eum qui in ius. l. si per alium. §. hæc.
ff. ad l. Aquil. l. illud.
ff. de re iud. l. si quis.
ff. de publ. & uecti. l. cum si exhibuissent.
ff. de his qui deiec. l. & quidem in solidum.
ff. de nox. act. l. si plurium.
ff. commod. l. si ut. § penult.
ff. depos. l. 1. §. quod autem. l. si apud duos. & l. si duo hæredes.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. quotiens.
ff. quod ui aut clàm. l. semper. §. 2. si ego tibi.

Si plures simul tenentur, uno tamen soluente, cæteri non liberantur.

ff. de iurisd. om. iudic. l. si quis id quod. l. adeò.
ff de nox. act. l. si ex duob. & l. si plurium.
ff. ne quis eum qui in ius. l. 1. & l. penul. §. pen.
ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. 1. & 2.
ff. de tab. exhib. l. 3. §. condem.
ff. de lib. caus. l. utiq; eius.
ff. arb. furt. l. si plures.
ff. de furtis. l. qui res sibi. in fin.

Hæc Rubricella melius & generalius poni debuit, ita: Si plures ex maleficio tenentur: ut non tantū in dolo, sed etiam in quolibet delicto loquatur. Circa hoc autem attendendū est, an pœna dicatur pœna, re-

na, respectu actoris & rei: an rei tantum, an actoris tantum. Est autem pœna, respectu actoris, quãdo id actor persequitur, quod ei non obest: respectu rei, quando id reus cogitur præstare, quod ad se non peruenit. Sciendum est ergo, quòd si pœna dicatur respectu utriusq;, ut est in actione furti: uno soluente, nõ liberantur alij. ut ff. de furt. l. qui rem sibi. §. ult.

ADIECTIO.

Hoc uerum esse intelligo, cum ab initio pœnalis fuit. Cæterùm si postea cœpit esse pœnalis, liberatur uno præstante. ut ff. quod met. caus. l. si cum. §. ult.

CAVSA.

Idem, etsi respectu actoris pœna dicatur, ut in actione in factum de calumniator. ut ff. qui calum. l. 1. in prin. & l. generale. §. illud. Si uerò dicatur pœna respectu rei, tantum uno soluente, liberantur alij. ut ff. de eo per quem fact. l. 1. §. si plures. Illud autem certum est, quòd si propter dolum competit actio, tantum ad rei persecutionem: uno soluente, liberantur alij: ut in actione de dolo, & in cond. furt. & consimilibus.

Scienti & uolenti dolus non infertur.

C. de epis. aud. l. si legibus.
C. de resc. uend. l. uenditor.
C. de transact. l. cum donationis.
ff. de contrah. empt. l. domum. in fi.
ff. de act. empt. l. si minor.
ff. de iniur. l. 1. §. usqueadeò.
ff. quod fals. tut. l. 1. §. ult.

Scienti & uolenti dolus non infertur.] Vetũ est, scienti & uolenti dolum nõ inferri, ut ex eo agi possit, cum effectu infertur: tamen adeò ut nascatur actio, elidenda per except. ut ff. de furt. l. inter omnes. §. ultimo.

Dolus

Dolus pro possessione accipitur.

C.ad exhib.l.ad exhibendum.
ff.de petit.hæred.l. sed si lege.§.nec ullam his in. §.item quis.
ff.de rei uen.l.quod si do.l.si autem.§.sed & is qui.
ff.si ex nox.cauſ.ag.l.2.§.1.
ff.quod ui aut clàm.l.ſemper.§.pen.
ff.de re iud.l.qui dolo. §.ult.
ff.de nox l.ſi hæres dolo.
ff de dolo l.dolo.
ff de cond.ob cauſ l.cum ſeruus.

Dolus pro poſſeſsione accipitur. ut ff.de reg.iur. l.quí dolo. & l.parem.& l.adeò.§.ſemper.ad hoc ſcílicet,ut ín tantum teneatur quí dolo deſíjt poſsidere,ín quantum poſsidens:non ut teneatur taliter.& íta contra poſsidentem directa datur actio: contra doloſum,utiliter,& fortè ciuilis, quæ prius dabatur in poſsidentem doloſum, prætoria non inuentione,ſed extenſione.ut ff. de nox.l. electio. §.item ſi ex. & §.ſi ís quem. Sic etíam dícit lex,ratihabitionē comparari mandato:non tamen agitur mandati, ſed negociorum geſtorum. ut ff.de neg.geſt. l.Pomponius.§.ult.ín fi.& ff.mand.l.ex mãdato. §.ulti.& de reg. iur.l.hoc iure.§.deiecit.

Doli actio competit cum alia actione.

ff.quod met. cauſ. l.ſi cum ex. §.penult.
ff.de dol.l.ſi quis affirmauerit. §.ult.
ff.de pig. act. l.ſi quis.§.1.

Doli actio non competit cum alia actione.

ff.de dolo.l.1.§.ult.

Actio de dolo, deficiente demum omni auxilio actio-

actionis uel exceptionis aduersus hominem, locum habet. ut ff. de dol. l. 1. §. ult. & l. 2. 3. 4. 5. 6. hæc ita, nisi alia actio sit generalis: ut certi condictio, uel in factum. nam de quocunque prædicatur species, & genus. ut ff. de præscript. uerb. l. naturalis. §. si tibi uel alia actio sit subsidiaria, & prætoria, & arbitraria, & ab eodem edicto inducta: ut act. quod met. caus. ut ff. quod met. caus. l. si cum. §. eum. cum criminali autem actione concurrere non prohibetur. ut ff. de dolo. l. si quis affirmauerit. in fin.

ADIECTIO.

Quæritur, an cum condictione indebiti concurrat: non uidetur. ut ff. de dolo. Arbitrio concurrit. ergo cum generali, uel peræquè famosa, uel cum alia non ordinaria, sed ex æquitate inducta. Causa.

Doli actio, id est, doli replicatio.

ff. de dolo. l. eleganter. §. si dolo.
ff. de pecul. l. quæsitum. §. ult.
ff. seruit. uend. l. si de communi.
ff. de in rem uers. l. si pro parte. §. uersum.

Doli actio, id est replicatio.] Melius scripsisset: id est, propter dolum actio. Sic enim quandoq; exponitur uerbum. ut C. de dolo. l. 1. ne sit contrarium ei quod legitur ff. mand. l. si mandato. §. Paulus. & ff. si ser. uend. l. si de communi. & ne sit contrariũ ei quod legitur ff. fam. ercisc. l. & puto. §. sed si dolo uel culpa. & ff. de pecul. l. quæsitum. §. ult. nam ibi loquitur de actione de pecul. Illa autẽ duo exempla, ff. de in rem uers. l. si propria. §. uersum. & de dolo. l. eleganter. §. si dolo. mala sunt: quia propriè designatur nomen actionis.

Dolus dolo compensatur.

ff. de contrah. empt. l. donum. in fine.

ff. solut.

ff.solut.matrimon.l.uiro.

Si dolo quis fecit aliquid, ei non prodest.

ff.de arb.l.ita demum.
ff.de iurisdict.omn.iud.l.2.
ff.de cond.indeb.l.in summa.

Dolo comparatur lata culpa.

ff.de uerb.sign.l.magna.in fin.tit.
ff.de act.& obl.l.1.§.is.
ff.de peculio.l.quæsitum.§.qui illud.
ff.si mens.fals.mod.l.2.

Dolo non comparatur lata culpa.

ff.ad l.Cornel.de sica.l.in lege.
ff.de dolo.l.eleganter.§.idem Labeo.
ff.depos.l.si hominem.

Hæc regula fallit. Vbicunq; dolus tantum uenit, non culpa, contrahitur delictum: ut in furto, rapina, iniuria. ut ff.ad l.Cornel.de sicar.l.qui eadem.& ferè in qualibet publica actione. ut ff.ad l.Corne.de sicar.l.in legem.

Dolum proprium non debet quis posse allegare. inde est, quòd qui dolo induxerit alium ad contrahendum, altero nolente, efficaciter tenetur.

C.de ser.pig.dat.manumisso.§.si creditoribus.
C.de transact.l.transactione.
C.de euict.l.si cum quæstio.
I.communia fraudis.Rubr.fraus.
In Decret.14.q.5.non sanè.
ff.de adopt.l.post mortem.
ff.de pig.l.si inter.§.1.

ff.quando appellare sit necesse.l.2.§.1.
ff.de leg.1.l.si seruus.§.1.
C.quæ in fraud.cred.l.filios.

Contrà.

C.cond.ob turp.caus.l.1.
ff de nox.act.l.quot.
ff.de iureiur.l.aliàs autem.l.quæuis.§.si pater.

Hoc generaliter uerum est,nisi aduersus eum qui est in eadem turpitudine mecum,nitar ex ea me tueri.C.cond. ob turp.caus.l.1. Aduersus alium autem qui non est mecum in eadem turpitudine,non allego turpitudinem meam.Vel nisi ex uolũtate aduersarij contingat:puta, si delato sacramento & præstito sit contentus.ut ff.de iureiur.l.5.§.dato. & l. aliàs autem.& de noxal.l. quotiens.§.ult. Vel dic,nisi allegat quis dolum suum ad agendum, sed ad excipiendum.Et ita omnia sunt plana.

ADIECTIO.

Aduersus alium non possunt, nec etiam excipitur.ut ff.de leg.1.l.si seruus.§.1.uel non suam allegat, sed illius qui dedit. uel in alieno, non suo nomine hoc faciat.ut C.de lib.caus.l.1. uel nisi sit tale factum, quod ipse iure non teneat:ut infrà,nemo potest contra factum suum uenire.

Si soluendo non est tutor,cogitur pupillus actionem cedere.

ff.ne uis fiat ei qui in poss.miss.l.1.§.hoc edicto.
ff.de ritu nupt. l si quis tutor.
ff.de dolo.l.sed & si ex dolo.
ff.de pecul.l.summa §.si dolum.
ff quæ in fraudem.l.ait prætor.§.ait prætor.
ff.de dol.except.l.apud.§.illam.

Ex dolo

Ex dolo tutoris, pupillus factus locupletior tenetur.

ff. de tribut. l. sed & si. § si seruus.

Ex dolo tutoris pupillus factus locupletior, tenetur. hoc quidem non recipit aliquam exceptionem. Sed cum tutor quid gesſit in rebus pupillaribus, ut ſi in ſuis, nullo modo tenetur pupillus ut ff. de reg. iur. l. nec̃ interdicto. Quando autem non eſt factus locupletior pupillus, habet tamen actionem contra tutorẽ, & cedit eam, nec ultrà tenetur, ſiue ſit ſoluendo tutor, ſiue non. ſed ſi eſſet locupletior, ut ad actionem, ſed ut præſtat quod ad ſe peruenit, tenetur. ut ff. de pecul. l. ſumma. §. ſi dolo. ff. de tribut. act. l. 3. & ff. ne uis fiat ei. l. 1. §. hoc edicto.

Tenetur quis ex alieno dolo: & ſic dolus alterius alteri nocet.

ff. de pecul. l. ſumma. §. ſi dolo.
ff. depoſ. l. ſi is apud. ff. ſolut. mat. l. Mæuia. § fundum.
ff. de leg. præſtan. l. ſi emancipato.
ff. ne uis fiat ei. l. 1. §. hoc edicto.

Sine dolo meo.

C. de inoff. teſt. l. ſi quis in ſuo.
C. quib. ad libert. proclam. non licet. l. 2.
C. ad l. Iul. maieſt. l. quiſquis.
ff. de off. proconſ. l. obſeruare.
ff. naut. caup. ſtab. l. licet. §. ult.

Aut facto.

ff. de duob. reis ſtip. l. penult.
ff. locati. l. uideamus. in fin.
ff. præſcript. uerb. l. apud Labeonem. §. 1.
ff de bon. poſſ. cont. tab. l. non puta. §. 3.

Regulare est,ex alieno facto uel dolo alium non grauari.ut ff.noxal.l.electio.§.ultimo. Alterius dico, id est,me aliquo iure non contingentis. tutor enim me aliquo iure cõtingit,scilicet quia sum in eius potestate.Vnde mihi nocet dolus eius: ut suprà proxima Rubrica.Nec obstat quod legitur ff.depos.l.si is apud quem.ff.locat.l.uideamus.§.ulti.quia ibi non tam ex alieno,quàm ex meo facto teneor:quia indiscretum hominem elegi,uel quia mea culpa præcessit.& quod legitur ff.de præscript.uerb.l.apud Labeonem.non obstat:quia ibi ex natura cõtractus, perfecta emptione,spectat periculum ad emptorẽ. Item non obstat quod legitur ff.de bon.poss.contra tab. l.non putaui.§.si hæredi. quia ibi dolus alienus non intercessit,imò factũ fuit licitè hoc quod petijt bon. possessionem. quod enim legitur C.ad leg.Iul.maiest. l.quisquis.speciale est.

ADIECTIO.

Contra ff.si mens.fals.mod.dix.l.2. Sed stare non posset,quoniam actiones cedendo non posset liberari.Respondeo ego,ut ibi dixi. Causa.

Qualiter culpa intelligatur,&c.

Quæ sub ista Rubr.supponuntur, magis notulæ dici possunt,quàm generalia.

QVALITER CVLPA INTELLIGATVR, ET IN QVIbus casibus culpabilis quis censeatur, siue dolus arguatur.

RVBRICA VI.

CVlpa est,quia non clamauit,uel denunciauit, cum potuit. ff.ad l.Aquil.l. si putator. in Decret.

cret.d.4.c.huc.Hoc ita, nisi is cui nunciatum nō est, rem sciebat.ut ff.de act.empt.l.1.

Culpa est, quia cum à diligente potuit prouideri,& non est prouisum. ut ff.ad l.Aquil.l.si putator. Hoc fallit,ubicunq; teneor ad tantam diligentiam, quantam in rebus meis adhibeo. ut ff. fam. ercisc. l. hæredes.§.non tantum & pro socio.l.socius socio.

Culpa est,quia non denunciat his quibus est denunciandum. Hoc ita,nisi is cui non est nunciatum, sciat. ff.de act.empt.l.1.in fin.l.nemo fraud.uidetur. ff.de reg.iur.

Culpa est,quia tunc denunciauit,cum periculum euitari non potuit.ff.ad l.Aquil.l. si putator. & ff.de euict.l.si rem.§.ult.

Culpa est, quia non certiorauit. ff.de eo qui pro tut.neg.gest.l.1.in fin.

Culpa est,quia debuit prȩcauere.ff.locat.l.itē quȩritur.§.si fullo.

Culpa est, quia malos habuit uel elegit. ut ff. si mens.falsi.mod. dix.l.uel per literas. ff.locat. l.uideamus.ff.neg.gest.l.nam & Seruius.§.ult.

Culpa est, quia non restitit cum potuit. ff.locat.l. itē.§.exercitu. Hoc ita,nisi ętas excusset.ff.ad S.C.Silanian.l.1.§.impubes.& l.excipiuntur.

Culpa est, quia debuit prospicere, posse euenire. ff.locat.l.si quis domum.ff.quib.ex caus. l.sed & si.§. si feriæ.§.hæc. Hoc ita,si facti qualitas apparētis eum monebat:alioquin nō diuinati parcitur.ut ff.mand. l.fideiussor.

Culpa est,quia contra pactum sit factum. ff.locat. l.uideamus.§.in hoc.in fin.

Culpa est, si imperitus se intromisit. ut ff.ad l.Aquil.l.qua actione.§.ult.& l.item si.§.si seruum. & ff. locat. l. item. §. si gemina. fallit.ff.quod quisque iuris.l.secunda.

Culpa est, quia credulus fuit. ut ff. de in rem uers. l. 3. §. sed & si accepit. Hoc fallit. ff. de eo per quē fact. est. l. 1. §. dolum. ideo, quia unus erat ibi in culpa, alius in dolo, ut hîc præponderet dolus culpæ. ff. ad l. Aquil. l. item si obstetrix. §. ult.

Culpa est, quia debuit temperare, & modum seruare. ut ff. locat. l. item. §. 1. 2. 3.

Culpa est, quia non congruo tempore fecit. ff. de rei uend. l. qui petitorio.

Culpa est, quia asseuerauit quod de facili non debuit. ff. act. empt. l. Iulianus. §. item qui.

Culpa est, quia fuit in arbitrio eius, ita non facere. ut ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. si nauis.

Culpa est, quia sponte quid fecit. ff. de euict. l. si rē quam. §. 1.

Culpa est, quia nō fecit quod facere potest, uel debet. ff. ad l. Aquil. l. quemad. §. item.

Culpa est, quia potuit mandare. ff. de diut. temp. præsc. l. 1. §. proinde.

Culpa est, quia omisit appellationem. ut C. de erroribus. aduoca. l. penult. ff. qui neg. gest. l. liberto. §. ultimo. ff. mand. l. si procurator. §. si ignorantes. ff. de euict. l. Herennius.

Culpa est, quia potuit per aliū facere. ff. de minoribus. l. sed Papinianus.

Culpa est, si tardus fecit. ff. de damn. infect. l. cum postulassem impu.

Culpa est, quia non inquisiuit de eo, uel de facultatibus eius. ff. de admin. tut. l. tres tutores.

Culpa est, si non adhibuit medicum, uel malū. ergo si non adhibuit aduocatum, uel malum, in culpa est. ff. de ædil. edict. l. quòd si nolit. §. si mancipium.

Culpa seu dolus est, si cautionem non extorsit. ff. ad exhibēd. l. Iulianus. §. si tibi. & ff. de tribut. l. quod in hæredem. §. si seruo.

Culpa

Culpa est,quia per suppositam personam,& quia clàm.ut ff.de auct.tut.l.5.§.ult.

Culpa est, quia perseuerauit. ut ff. quæ in fraud. cred.l.ait prætor.§.si quis particeps.& C.de rei uend. l.si fundum.

Culpa est,si rationem reddere non potest.ut ff.de contrah.empt l.quia sæpe.§.si res.

Culpa est,si plus iusto se onerauit, aut negligentius per lubricum transijt. ut ff ad l. Aquil.l. qua actione.§.sed & si quis plus iusto.

Culpa est,uel dolus, quia contra transact.factum est.ut ff.de condit.deb.l. eleganter.§.penult.

Culpa est, quia perseuerauit in constitutione de dolo.ff.de doli except.l.2. §.& generaliter. ff. de acquir.rer.dom.l.Pomponius quia perseuerauit. subaudi,testato cõuentus Hoc ita,nisi ex bona fide quius non credat.ff.de eo quod fal.tut.gest.l.1.§.ult.

Culpa est,si potuit præscire,& non præsciuit.ff.de minor.l.sed etsi §.si feriæ.

Culpa est,uel dolus, quia non restituit cum potuit. ff. depos.l. 1. in fin. nisi habeat iustam causam non restituendi. ut ff de acquirend.possessione. l.si quis rem.

Culpa est,si potest præstare,nec uelit. ut ff. deposit. l. 3.

Culpa est,quia per eum stetit.ff.locat l.opus.

Culpa est,quia talem elegit.ff.locat.l.cum in plures.§.suum.

Culpa est,si cõtineri firmius potuit,uel si per eum locum duci non debuit,aut si alterius instigatu hoc fecit.ff.si quadru.paup.fec.dic.l.1.§.sed & si canis.

Culpa est, quia prouocauit ad certamen. ut ff.si quadr.paup.fec.dic.l.1.§.cum arietes.

Culpa est,si animal dissolutum dimisit,ut damnũ dare posset.ff.si quad.paup.fec.dic.l.2.

Culpa est, si potuit apprehendere, & maluit occidere. ff. ad l. Aquil. l. sed & si quemcunq;. in princ.

Culpa est, quia nimis castigauit. ff. ad l. Aquil. l. sed & si quemcunq;. in fin. præceptoris.

Culpa est, quia intempestiuè deseruit curationē. ff. ad l. Aquil. l. idem. §. idem. in prin.

Culpa est, quia infirmus se intromisit. ff. ad l. Aquil. l. idem. §. 1.

Culpa est, quia non debuit affectare id, in quo intelligit infirmitatem alij fore periculosam. ff. eodem. l. idem. §. 1.

Culpa est, quia persuasit. ff. eo. l. itē si obstetrix. §. 1.

Culpa est, quia concitauit. ff. ad l. Aquil. l. item si. §. si seruum.

Culpa est, quia nō debuit intempestiuè ita facere, aut quia data opera hoc fecit. ut ff. eodē. l. itē si. §. ult.

Culpa est, quia ludus noxius. ff. eodem. l. nam ludus.

Culpa est, quia malè composuit. ff. eod. l. si seruus. §. si ex plaustro.

Culpa est, si in eius potestate fuit, ne id accideret. ff. eod. l. quemad. §. si nauis tua impacta.

Culpa est, quia inclusit. ff. eod. l. boues.

Culpa est, quia irritauit. ff. eod. l. item si plures. §. si seruum meum.

Culpa est, si non distraxit ut potuit. ff. ad Trebell. l. mulier. §. si hæres. si tamē utiliter distrahere potuit. ff. de off. proconsl. l. 1. §. 1.

Culpa est, quia in tutiorem locū trāsferre potuit. ff. de dam. infect. l. utiq;. in fin.

Culpa est, si ad edictum nō respondisti, & ob hoc damnum in re communi habuisti. ff. commu. diuid. l. si is cum quo.

Culpa est, si aliter usus est re cōmodata quàm debuit. ff. commod. l. si ut. §. si interdum.

Culpa

Causa est, si non idoneum hominem elegisti. ff. cō mod. l. qui non tam idoneum.

Culpa est, si in tam longum iter equum dedi, ut laborem pati non possit. ff. commod. l. ult.

Culpa est, quando fures surripuerunt, quod custodiri debebat. ff. prō socio. l. cum duobus. §. damna. Imò non hoc ipso, nisi in illa culpa interueniat custodis, uel leuissima tantum interueniat, non leuis. ff. de furt. l. eum qui. §. idem scribit.

Culpa est, quia propter inimicitias eius ignis emissus est. ff. locat. l. si merces. §. si culpæ. si tamen sua culpa contigerit. ff. solut. mat. l. penult. in princ.

Culpa est, se immiscere rei ad te non pertinenti. ff. de reg. iur. l. culpa. Hoc ita, si te immiscens ut alium damno afficias, non ut ei consulas: alioquin ad se pertinere uidetur, quia beneficio afficio hominem. C. unde ui. l. cum quærebatur. & de neg. gest. l. 1. & 2. ff. ser. export. l seruus ea.

Culpa est, quia negligens fuit in eligendis ministris. ut ff. ad l. Aquil. l. si seruus. §. si fornacarius. ff. de furt. l. in furto. ff. solut. mat. l. in his rebus. §. ult.

In quibus casibus culpa non intelligatur, ne de culpa seu dolo quis arguatur.

Culpa non est, uel dolus, si compulsus id feci. ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. 2.

Culpa non est, uel dolus, si uirtutis ostendendæ causa id feci. ut ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. si in colluctatione.

Culpa non est, si uni gratificatus est, cum uni haberet necesse gratificari. ut ff. locat. l. in naue.

Culpa non est, seu dolus, si suo iure quis utitur. ff. de reg. iur. l. non uidetur.

Culpa non est, si aliquid secundum naturam fiat. ut ff. ad l. Aquil. l. si seruus. §. si fornacarius.

Culpa non est, si per ignorantiam feci quod non debui. ut ff. admi. tut. l. chirographis. §. ult.

Culpa non est, si feci quod aliàs honestè uel commodè non fieret. ut ff. de iur. dot. l. siue. §. dubitari. & ff. de mino. l. in eadē. & ff. cōm. diuid. l. si quis putās. §. 1. ff. de pig. act. l. si pig. surrepto. in fin.

Culpa non est, si non diuinauit. ut ff. ad l. Aquil. l. si putator. & ff. mand. l. si fideiussor. §. si cū. ff. de dol. except. l. apud. §. illa.

Culpa non est, si facio quod soleo, uel quod talis persona facere solet. ut ff. de pet. hæred. l. sed si. §. quod autem.

Culpa non est, si facio quod multi solebant facere, uel quod erat secundum opinionem multorum. ut ff. de acquir. hæred. l. cum quidam. §. 1. & ff. de ędil. edict. l. quis sit. §. apud Labeonem.

Culpa non est, uel dolus, si compulsus id feci. ut ff. ad l. Aquil. l. qua actione. §. perinde.

Culpa non est, si erat mihi difficile. ut ff. de bon. lib. l. qui cum natu. §. 1.

Culpa non est, quandoque omittere appellat. ut ff. ad Syll. l. propter. in fin. imò distinguendum est, utrum paupertas excusęt, an non. ut ff. mand. l. si procuratorem. §. si ignorantis.

Culpa non est, si non est cui quid fiat, nisi possum facere ut sit. ut C. qui tut. pet. l. admone eam quæ quondam.

Culpa non est, uel mora, si non sit cui id fieri debeat. ut ff. ad Trebell. l. si patroni filius. §. 1.

Culpa non est, si non acquisiuit cum potuit, nisi propter malam fidem contractum præcedentem aliud dicetur. ut ff. de his quæ in fraud. cred. l. qui aūt. in prin. & de pet. hæred. l. sed si te. §. perinde. & de hæred. uel

red.uel act.l.2.§.non solum.§.peruenisse.ff. si quis omiss.caus.test.l.1.§.sanè.

Culpa non est, si credam celebri mercatori, licet soluendo non sit.ff.de admi.tut.l.si res pupillaris.

Culpa non est,si credam quod plerisque uidebatur.ut ff.ad Maced.l.3.

Culpa non est,si procurator accepit sacramẽtum de soluendo. ut C. de his qui ad Eccl. confugiunt. l. ult.in fin.

Culpa non est,qui non dedit procuratorem cum potuit.ut ff.si quis caut.l.2.

Culpa non est, si non deseruit accusationem, uel abolitionem non impetrauit.ut ff.de bon. lib. l. qui cum natu maio.§.1.

Culpa non est, si propter paupertatem omisit quid facere.ut ff.mand.l.si procurat.§.si ignorãtes.

Lata culpa est, gratiam adhibere. ut ff. mand. l. si procurat.in fin.Item exemplum latæ culpæ.ut ff. depos.l.si hominem.in prin. aliàs dolus. ut ff. de euict. l.filius.

Culpa non est,si feci contra consuetudinem, quæ erat,uel magis expediebat.ut ff. de pig. l. si pigno.§. ult. de iur.dot.l.ita siue.

Culpa non est, si credulus fuit.ut ff. de eo per quẽ fact.l. 1.

Culpa non est, uel dolus, si prohibitus fui, aut si per me non stetit, uel si morbo impeditus non potui,aut si sine dolo uel culpa id accidit: uel si eodem modo perijsset.ut ff.ad l.Rhodiam de iact.l. si uehenda.§.si ea.

Culpa non est, quia prouocatus hoc fecit. ut ff. si quad.paup.fec.dic.l.1.§.cum arietes.

Culpa non est,uel dolus,si pro tutela mea hoc feci.ut ff.ad l.Aquil.l.sed & si.in prin. In Decret. cap. 2. q.1.in primis.

Culpa

Culpa non est, uel dolus, si tantum idoneo seruo meo tradidisset, ut non debuisset quis extimare ut deciperetur. ut ff. commod. l. argentum. ff. de præscr. uerb. l. apud Labeonem. §. ult.

Culpa non est, uel dolus, si feci ut fieri solet. ut ff. ad l. Aquil. l. qui foueas.

Culpa non est, uel dolus, si alio modo se explicare non potuit. ut ff. ad l. Aquil. l. quemadmodũ. §. item Labeo.

Culpa non est, uel dolus, si feci secundum consuetudinem patrisfam. ut ff. de usur. l. qui semisses. §. quæsitum.

Culpa non est, uel dolus, si feci quod diligens paterfamiliâs facturus erat. ut ff. de condit. indeb. l. idẽ. in l. antepen.

Culpa non est, si non credidit. ut ff. quod falsi. tut. l. 2. ff. cõm. l. sicut idem Labeo. & l. ad eos. ff. de in integ. restit. l. diuus. ff. de pig. l. pignus. ff. de rei uend. l. utique. §. culpa. ff. pro socio. l. idem Iul. C. qui pet. tut. l. cum à matris.

DE PRAESCRIPTIONIBVS.

RVBRICA VII.

Quot modis interrumpatur præscriptio.

QVatuordecim sunt modi interrũpendæ præscriptionis: septem naturales, septem ciuiles. Item, duobus modis præscriptio interrumpitur: naturaliter, & ciuiliter. Nam si possidenti ui res eripiatur, uel furto subtrahatur. ff. de usucap. l. naturaliter. Item, si possessor rem possessam dereliquerit.

Item

Item, si flumen inundauerit. Item, si is cui aliquid debetur, rem suppositam sine uiolentia renuerit. Item, per litis contest. conuentione facta per executorem, per secundam cautionem. ut C. de annali except. l. ut perfectius. Siue per solutionem, siue per querimoniam simplicem, apud iudicem expositam, ubi domicilium habet possessor. Si in iudicio, uel cum trium testium subscriptione. Si per iurisiurandi delationem. ut ff. de iur. iur. l. nam postea. §. 3. & l. si duo. §. item Iulianus.

De temporibus præscriptionum.

Varia quidem tempora sunt in præscriptionibus statuta, ut infrà eodem continetur. nec sunt inter se contraria: quia sunt omnia statuta depositiua iustitia. Vnde secundum qualitatem factorum, uel maiorum uel minorum seu breuiora tempora, uel maiora, ratus est prętor sufficere ad rem de qua quęritur. ut ff. de post. l. 1. §. pueritiam.

De momento ad momentum tempus inspicitur.

ff. de minor. l. deniq;. §. maiorem.
ff. de usucap. l. in usucap.
ff. de act. & oblig. l. in omnibus.
ff. de uerb. sig. l. cum bisextus auunculus non statim.

Hæc Rubrica suprà in illa Rubrica, Quod cœptũ est, &c. plenè exposita est.

Ante momentum præscriptio finitur.

ff. de diuers. temp. præscript. l. in usucapione.
ff. de mun. & hon. l. ad rempublicam.

De

De præscriptione horarum.

Est præscriptio 20. horarum, de uiro qui debet tenere adulterum deprehensum cum uxore. ut ff. ad l. Iul. de adult. l. capite quinto.

De præscriptione unius diei.

Est præscriptio unius diei, de eo qui uiua uoce noluit appellare: dissoluta figura iudicij, si nõ illicò appellauit, non postea sine libello auditur. ut C. de appell. l. litigatoribus.

Est & alia, scilicet iudicis, qui sententiam tulit: qui eadem die quæ desunt, supplere poterit. ut ff. de reg. iur. l. Paulus.

Est & alia, illius qui per unam diem aquam duxit per fundum. ut ff. de aq. quot. & æstiua. l. 1. §. quod autem scriptum.

De præscriptione duorum dierum.

Est duorum dierum præscriptio, quæ obijcitur ei, qui ornatum iumentum uendidit, si ante biduum ornatum iumentum habuit. ut ff. de red. l. ædiles autem. §. uendendi.

De præscriptione trium dierum.

Est trium dierum præscriptio, de eo qui potest recusare iudicem, ab Augusta seu principe datum. ut C. de iud. l. ult.

Est & alia trium dierum, sed non ad recusationẽ iudicis. illa enim fit intra 20. dies. sed post recusationem, fit ad alterius arbitri electionem. ut C. de iud. l. ult. & C. ut lit. contest. offeratur.

Est alia, scilicet ut liceat glandem suam colligere de agro alieno. ut ff. de gland. legen. l. 1. interdum autem de glande legenda non dico tolli præscriptionem

nem trium dierum, quia hoc non continetur in l. dicit enim, tertia die potest legere. non autem prohibet de quarta, uel ulteriori tempore. dicam ergo regulam communem seruari: scilicet, ut cum tale interdictum contineat rei persecutionem, perpetuò detur. ut ff. de act. & oblig. l. in honorarijs.

Est & alia, scilicet iudicis, qui potest intra triduum errorem suum corrigere. ut C. de erro. aduo. l. ult. Itẽ iudicis, qui potest corrigere errorem suum. Imò contrà. nec enim ibi dicitur, quòd intra triduum tãtum posset corrigere errorem suum: imò ita contigerat, quòd iudex post triduum à tempore erroris, tulerat sententiam. unde dicit, eum non esse audiendum: cũ & lata sit sententia, & habuit spacium corrigendi errorem intra triduum. Si autem non esset lata sententia, admitteretur quandocunq;. ut C. de iur. & fact. ig. l. error. & C. de error. aduo. l. 1.

De præscriptione 5. dierum.

Est præscriptio quinque dierum, illius scilicet, qui promisit hominẽ iudicio sisti certo die, post dies 5. uelit exhibere. ut ff. si quis caut. l. & si post. Hoc falsum est: quia ibi non præfinit certum tempus in præscriptione. sic enim dicit, plures'ue dies. Dicam igitur, huius præscriptionis tempus per iudicem terminandum. ut ff. de iur. delib. l. 1. §. ult.

De præscriptione 9. dierum.

Est præscriptio nouem dierum, ut non conueniatur quilibet ex persona defuncti, ante nouem dies, ab obitu numerandos. C. sepul. uiol. l. autem. Auth. sed neque.

De præscriptione 10. dierum.

Est præscriptio 10. dierum, quæ prodita est appellare u-

lare uolenti. ut in Auth. de appell. coll. 4. licet olim per se foret biduum, per alterum dierum trium. Idē in sententia arbitri. ut infrà. hoc tantum resistit, C. de arb. l. pen.

Est & alia, scilicet constituentis se soluturum per alium. ff. const. pec. l. promissor.

De præscriptione 15. dierum.

Est dierum præscriptio quindecim, ne testis ultrà detineatur inuitus. ut C. de testibus. l. si quando.

De præscriptione 20. dierum.

Est dierum uiginti præscriptio, quæ competit pulsato, ad remouendum iudicem, ut C. de sent. & inter loc. l. onus. uid. §. aut. & consequenter.

Est & alia, quæ concepta est ad deliberandum, utrum quis cedat, an contendat. ut C. de litis contest. l. offeratur.

Est & alia, quæ datur iudici, qui officio depositio discedit de prouincia, si causa fuit ciuilis. ut C. ut omnes iudic. tam ciui. quàm milita. l. 1. in fine. & in aut. de exhib. reis.

De præscriptione 30. dierum.

Est & triginta dierum præscriptio, de pupillo qui uectigal non soluit. ff. de publi. l. Imperatores. §. item rescripserunt.

Est & alia præscriptio, scilicet creditoris, qui scripsit se accepisse pecuniam debitam. ut C. de non num. pec. l. in contractu. §. super.

Est & alia, scilicet illius qui usus est uia. ff. de itinere actuq; priuato. l. 1. §. hoc interdicto. uers. siue igit.

Est & alia, puta quando princeps subiectis uindicandis, uult sæuire contra naturam. ut C. de pœn. l. si uindicari.

Est &

Est & alia, de eo qui debet inuentarium inchoare, postquam nouerit tabularum aperturam. C. de iur. delib. l scimus. §. sin autem.

Est & alia, quæ comparata est ad flagitandũ apostolos. C. de appel. l. quint.

Est & alia, quæ obijcitur damnum passo, tertio capite legis Aqui. ut ff. ad l. Aquil. l. si seruus seruum. §. 3. aut.

Est & alia, quę datur reo si accusatur mortuus, uel impeditus fuerit contra uolũtatem, ex integro rem petere. ff. de act. empt. l. 3. §. ult.

Est & alia, quæ datur ei qui reducitur ad res suas disponendas, mœstosq; penates componendos. ut C. de exhibend. & tran. l. nullus. & ff. de lib. ag. l. 1. §. permittitur.

De præscriptione 50. dierum.

Est præscriptio dierum quinquaginta, ad excusationem tutorum prodita, ut in Inst. de excusa. tut. §. qui autem excusare.

Est & alia, quòd iudex qui deposito officio, in eadem ciuitate uel prouincia commorari debet. ut C. ut omnes iud. tam ciuil. quàm milit. in princ.

De præscriptione 60. dierum.

Est dierum 60. præscriptio, quæ competit taliter uendenti, si res displicuerit. ff. de ædil. edict. l. quod si non. §. si quis ita.

Est & alia, quæ datur nomine ornamentorum nõ præstitorum, ad iumenta redhibenda. ff. de ædilit. edict. l. ædiles aiunt.

Est & alia, scilicet illius qui iure mariti accusationem uoluit intentare. C. ad l. Iuliam de adult. l. iure mariti.

Est & alia, qua actor repellitur, si litem contest. nõ fuerit. C. de litis contest. l. aut libellum uerò.

Est & alia iudicis, qui iudicat contra clericum, in ciuili crimine. C. de episc. & cle. l. aut clericus.

Est & alia illius, qui fideiusit de repręsentatione personæ, sine scriptis. ut C. de fideiuss. l. scimus.

De præscriptione centum dierum.

Est centum dierum præscriptio, quæ competit agnatis uel cognatis, ad petendam bonorum possessionem. ut C. de bon. pos. l. secund. Instit. de bonor. poss. §. 2.

De præscriptione duorum mensium.

Est mensium duorum præscriptio ad seruos torquendos, post missionem repudij. C. de adult. l. ult.

Est & alia, ut inuentarium impleatur. C. de iur. delib. l. ult.

Est & alia, si ancilla fuerit uendita, ut manumittatur, si tamē præsens fuerit. ff. qui sine manu. ad liber. perue. l. ult. §. sed si non appareat.

Est & alia, si quis uelit fisco compensationem opponere, debet docere sibi fiscum debere. ff. de iur. fisci. l. qui uult dilationem impetrare in minoribus causis. ff. de iure fisci. l. in fraudem fisci. §. fiscalibus. quæ causæ dicantur maiores, significatur, C. defen. ciuitat.

Est & alia, de eo qui fideiusit sine scriptura, siue ad tempus in causis priuatis: secus in publicis. ut C. de fideiuss. l. si fideiuss.

Est & alia, de emphyteota, ut possit uendere post denunciationem. C. de iur. emph. l. pen.

Est & alia, ut clericus qui deliquit, puniatur. ut in Aut. ut clerici. l. apud. §. 1. In ciuili causa contrà. C. de episc. & cler. Auth. clericus lit. puls.

De præ

De præscriptione trium mensium.

Est præscriptio trium mensium, de exceptione non numeratæ dotis, à marito opponenda, mortua uxore. infrà in Auth. de temporibus non solutæ dotis. §. generaliter. in fin.

Est & alia, ut hæres repudiet hæreditatẽ. C. de iur. delib. l. scimus. §. cum igitur.

Est & alia, cum unus ex litigatoribus renunciauit testibus, & alter non. ut in auth de appell cogn. §. 3.

Est & alia, si opus nouum fuerit nunciatum, reusq; satisdare non sit paratus. C. ædif. priuatis. l. ultima. & l. 1.

Est & alia, ut debitor fisci petat dilationem in maioribus causis. ff. de iur. fisc. l. in fraudem. §. fisca.

Est & alia, quæ competit creditori hæreditario aduersus hæredem. C. de iur. delib. l. ult.

Est & alia, de eo qui non debet morari in sua prouinc. C. de assess. & dom. l. in consiliarijs.

Est & alia, qua repellitur qui dilationem petit, nec testes nec instrumenta protulit. C. de dilat. l. 1.

De præscriptione 4. mensium.

Est præscriptio quatuor mensium, quæ datur socio, qui impedit in refectione, si socius nolit conferre. C. de ædif. priuat. l. si ut proponis. ff. pro socio. l. cũ duobus. §. idem.

Est & alia, quæ datur presbyteris, ad extrãeorũ tutelas nominatis. C. de episc. & cler. Aut. presbyteros, diaconos.

Est & alia, quæ datur cõtra clericum, tutorem uel curatorem, qui causam consanguineorum cœpit, sicut etsi causam restitutionis non peregerit. C. de excus. tut. l. quinquaginta.

De præscriptione 5. mensium.

Est quinq; mẽsiũ præscriptio, de eo qui potest red-

hibere animal emptum. ff. de redhibitoria. l. sciẽdũ. §. ultimo.

De præscriptione 6. mensium.

Est & sex mensium præscriptio, de hærede scripto, manente in eadem prouincia, si querela inofficiosi testamenti speratur. ff. de inoff test. l. pen. §. ult.

Est & alia, de eo qui impetrauit dilationem, si fuerit ex continentibus prouincijs. C. de dilat. l. 1.

Est & alia, de eo qui manumisit ancillã, causa matrimonij. ut Inst. qui & à quibus. §. iustè. nisi iniusta causa impediatur. ff. manumiss. uindicta. l. si collacta neus.

Est & alia, qua repellitur qui adulteram uult accusare. ff. adult. l. maritus. §. sex.

Est & alia. C. de cens. & censitor. l. ult. §. uerũ. lib. 11.

Est & alia, qua repellitur qui mancipium uult redhibere. ff. de redhibitoria. l. sciendum.

Est & alia, quæ competit relictis sub conditione. C. ne in possessionem legatorum. l. certa.

De præscriptione 9. mensium.

Est præscriptio nouem mensium, de eo qui impetrauit dilationem, si habitabat in transmarinis partibus. C. de dil. l. 1.

Est & alia, qua repellitur qui à pręsid. dilationem petijt. ut C. de iur. delib. l. ult. §. sed quia quidam.

De præscriptione 10. *mensium.*

Est decem mensium præscriptio. ut in Aut. ne litigantes. 3. §. 1. in fin. coll. 4.

De præscriptione unius anni.

Est unius anni præscriptio, de seruo alieno, qui rapuit insciodomino: infra annum in quadruplum punitur, pòst in simplum. C. ui bon. rapt. l. de his.

Est &

Est & alia, quæ datur ad bon. poss. parentum. ut Inst bon.poss.§.liberis.

Est & alia,de eo qui abfuit causa reip.uel alia iusta de causa.ff.ex quibus caus.maior.

Est & alia,de eo qui alienauit caus.iudicij mutandi,ut ipse postea habeat.ff.alien.iud.mut. causa fact. l.item.§.2.

Est & alia,de seruo interempto,retrò computatione facta. ff. ad l. Aquiliam. l. si ita uulneratus.§. æstimatio.

Est & alia, quæ datur pro homine mortuo, ex eo quod deiectum erit. ff. de his qui deiecerunt. l. si uerò.§. hæc autem.

Est & alia,cum agitur quanti minoris.ff. redhib.l. sciendum.§.ultimo.

Est & alia,quando hæres abstulit quod donatrix contulerat.C.ui bon rap.l.2.3.& ult.

Est & alia,si quis pecuniã accepit, ut negocium faceret alicui,uel non fieret.ff.calum.l.1.

Est alia si quis conuicium fecit. ut C. de iniur. l. si non conuicij. ff. quod met.causa. l. si cum exceptione. §. 3.

Est & alia,si nouerca rapuit in quadruplum, post annum in simplum.ut C.ui bon. rap.l.ult.

Est & alia, si cui per met. facta sit iniuria. ff. quod met.caus.l.si cum.§.2.

Est & alia,si quis per metum uẽdidit.C.quod met. caus. l.3.

Est & alia,si quis accepit rem propter reum absentem post sententiam.C. præscriptione triginta annorum.l.si quis emptionis.§.sed & si quis.

Est & alia,ut à scripto hærede adeatur hæreditas. C.de inof.test.l.pen.in fin.

Est & alia,quę datur in patrẽ, nomine pecul.C.ad Maced.l.Macedoniani.

Est & alia, si quis per uim fuerit expulsus. ut C. unde ui l. 2. l. licet. C. de exceptionibus. l. licet unde ui interdum.

Est & alia, de seruo cum peculio uendito, precio statuto. ff. de pec. l. & ancillar. §. 2.

Est & alia, de eo qui in fraud. cred. alienauit. ut C. de reuocand. his quæ in fraud. cred. l. ult.

Est & alia, ut fiat inuentarium de rebus alibi existentibus. C. de iur. lib. l. scimus. §. sciant.

Est & alia, de periclitante pro libertate, si citatus non uenit. C. de asser. toll. l. 1. §. scientes.

Est & alia, ut hæres soluat legata uel fideicõmissa. ut in auth. de hæred. & Falcid. l. illud.

Est & alia, de creditore qui rapuit res obligatas. C. qui bon. rap. l res obliga.

Est & alia, de eo qui uocauit eum in ius, quem uocare non debebat. ff. de in ius uocan. l. penult.

Est & alia, de accusato qui petebat honores. ff. de mun. & hon. l. reus.

Est & alia, de eo qui ui exemptus de iudicio. ut ff. ne quis eum. l. quod si per. §. ult.

Est & alia, ut Episcopus extra Ecclesiam suam nõ stet. Aut. de sanct. ep. §. inter.

Est & alia, de eo cui incumbebat tutoris petitio. C. de legit. iud. l. sciat.

Est & alia, de eo qui uoc. non uenit ad iudicium. C. de requir. reis. l. 2. ff. eodem. l. anni.

Est & alia, prodita in causa appellationis. ut C. de temp. & repar. Auth. ei qui appellat.

Est & alia, de dote soluenda solut. mat. ut C. de rei ux. act. l. rem in præsenti. §. exactio.

Est & alia, si iurisdictioni non est obtemperatum. ff. si quis iurisd. non obtemp. l. 1. in fin.

Est & alia, quæ obijcitur extraneis hæredibus. ut C. de iur. delib. l. cum antiqui.

Est &

Est & alia, quæ obijcitur domino, cum seruus factus clericus est. ut in auth. de sanct. episc. §. si seruus. in Decret. 4. d. si seruus.

Est & alia, quæ obijcitur filijs emancipatis, petentibus bonorum possessionem ueteri iure. ut Inst. de bono. poss. §. liberis itaq;.

Est & alia, quæ obijcitur postulantibus bona sibi addici, rebus uenditis creditoribus. ut C. de iur. deli. b. l. ultima.

Est & alia, si quid alicui relictum sit, ne nubat secũdò. ut C. de indic. uiduit. l. ambig.

Est & alia, qua remouentur suspecti & officiales, si officium regulariter receperint. ut C. de crim. sacri. l. ult. & C. de susp. tut. l. neminem.

Est & alia, quæ datur de absenti reipubl. caussa, & reuerso, si ad nouam tutelam uocentur. ut in Instit. de excus. tuto. §. item ij qui reipubl.

Est & alia, quę obijcitur ecclesię, defuncto clerico, siue ægroto. ut in auth. ut cum de appell. cog. §. si uerò liberi.

Est & alia, quæ obijcitur minori, si de dote non numerata non quęratur. ut C. de tempor. in int. rest. Auth. si minor.

Est & alia, quæ obijcitur, si maritus scripsit se dotem accepisse quam non accepit: si mortuus intra biennĩ sit, post annum soluere cogitur. ut C. de dot. cau. non num. l. in dotibus.

Est & alia, quę naufragijs obijcitur, si res amissas repetunt tertiò. ut C. de naufrag. l. 2. lib. 11.

Est & alia, quæ remouet fortissimos milites, si annonã non repetierũt. ut C. de erog. mil. anno. l. fortissimi. lib. 12.

Est & alia, quę obijcit̃ his qui sine comeatu de castris cesserant, si redire uoluerint. ut C. de comeatu. l. ultima. lib. 12.

Est & alia, si mulier intra annũ nubat, nihil lucrabitur. ut C. de secund. nupt. l. 1.

Est & alia, quæ obijcitur uasallo, si inuestiturã feudi nõ petierit. ut in const. Freder. l. Imperialem decet solertiam. §. si quis maior.

De præscriptione duorum annorum.

Est præscriptio duorũ annorũ, quæ obijcitur conquerẽtib. de dolo. ut C. de dolo. l. nõ possunt obesse.

Est & alia, de non num. pec. ut C. de non num. pec. l. in contract.

Est & alia, de locatore horrei. ut ff. locat. l. cum domini horreorum. (lib. 11.

Est & alia, de primicerio fabricę. ut C. de fabr. l. 2.

Est & alia, de muliere perfectę ætatis, quę pignus dedit, uel cauit. ut C. ad Vell. l. si mulier.

Est & alia qua repellit emphitheota qui debuit soluere debitũ canonẽ. ut in Aut. de nõ alien. aut p. §. 2.

Est & alia, ut causa criminalis sopiatur. ut C. ut intra certum tempus, &c. l. cui quis. §. ult.

Est & alia, de tributo deserti prędij. ut C. de omni agr. deser. l. qui agros.

Est & alia, de conductore, nisi soluat pensionem. ut ff. locati. l. quęro. §. inter.

Est & alia, de don. propter nupt. ut in Aut. siue.

Est & alia, de submersis. ut C. de nauf. l. de submersis. lib. 11.

Est & alia, de don. fil. ut C. de aduoc. diuers. iud. l. scimus. & Aut. de Episc. & cler.

Est & alia, de defuncto in transmarina legat. ut C. de leg. l. 3.

Est & alia, de dormiente creditorę. ut C. de reb. aut inter poss. l. ult.

Est & alia, de pignore debitoris. ut C. de iur. do. impe. l. ult.

De præ-

De præscriptione trium annorum.

Est annorum trium præscriptio in usucapione. ut in Instit. de usucap. §. 1. & C. de usucap. l. 1. in medio.

Est & alia, ut mater alat filium. ut C. de patr. pot. l. nec filium.

Est & alia, ut mulier diuertat à uiro, si uir coire nõ potest. ut in Auth. de nupt. §. per hanc. ff. de diuort. & repud. l. uxores.

Est & alia, ut lites non protelentur. ut C. de iudicijs. l. properandum. §. 1.

Est & alia, de emphytheota. ut C. de emphyt. iur. l. 2. §. sin autem nihil.

Est & alia, de clerico qui ludit ad tabulas. ut C. de episco. & cler. in Authent. interdicimus sanctissimis episcopis.

Est & alia, ut si seruus sit in monasterio. ut C. de episc. & cler. l. aut uerum.

Est & alia, quando contra fiscum est iudicatum: secus, si pro eo. ut C. de sent. contra fisc. l. 1.

Est & alia, si filius hæres paternam hæreditatẽ recusauerit. ut C. de repud. hæred. l. ult.

De præscriptione quatuor annorum.

Est præscriptio quatuor annorum, quæ fisco in rebus uacantibus cedit, & de eo qui habet actionem contra fiscum. ut C. de quadriennij præscriptione. l. notum.

Est & alia, de nunciatione uacantium. ut ff. de iur. fisc. l. 1.

Est & alia, quæ est pro restit. minorum. C. de temp. in integ. rest. l. ult.

Est & alia, quæ creditorib. prouenit. ut C. de bon. aut iud. poss. l. ult.

De præscriptione quinque annorum.

Est annorum quinq; præscriptio, de eo qui admi-

nistrat ne donationem accipiat. ut C. de contra. iud. l.1.

Est & alia, de capto ab hostibus. ut ff.de diuort. l.uxores.

Est & alia, ne de statu defunctorum quæratur. ut C.ne de stat.def.l.1.& l.si pater.ff.eod.l.2.&ult. nisi sit contestata intra quinquennium, uel si non stet per hæredem defuncti.ff.de euict.l.si uerò.§.1.

Est & alia, de nauicularijs & mercatoribus. ut ff. de mun.& hon.l.nauicularij.

Est & alia, de eo qui accusatur de adulterio. ut ff. de adult.l.miles.§.adulterij.

Est & alia,ut adita hæreditate separatio fiat.ut ff. de separat.l.1.§.1.quod dictum est.

Est & alia,de filio per patrem excluso, qui tacuit uel repudiauit.ut C.de inoffic.testamen. l.si quis filium suum.

Est & alia, de interfecto à familia. ut ff.ad Silla.l. 9.incogni.

Est & alia,de morato in libertate post manumissionem.ut ff.de manu.test.l.uxor.

Est & alia,quæ fisco obijcitur in re uectigali. ut C. de uectigal.l.2.

Est & alia,de collusione detegenda.ut ff.de collus. deteg.l.2.

Est & alia,quæ obijcitur hæredi minorum, de dote non quærenti. ut C.de in integr. restitut. l. aut si minor.

Est & alia,quæ obijcitur facto maiori,petenti rem quam uendidit.ut C.si quis maior fact.l.ult.

Est & alia,de redempto ab hostibus.ut C.de post. reuers.l.ult.

Est & alia,de reuocandis cubicularijs,qui serui dicuntur. ut C.de præpos.sac.cubic. l. penult. uers.sed & sicut.

De

De præscriptione 7. annorum.

Est annorum septem præscriptio de pupillo, instituto ut hæreditatē adeat. ut C. de iur. deli. l. si infanti.

De præscriptione 8. annorum.

Est annorum octo præscriptio, de hærede, ut præstet alimenta simpliciter relicta. ut ff. de alimen. leg. l. naturale.

De præscriptione 10. annorum.

Est annorum decem præscriptio, de seruo, plagiū committente. ut ff. de manu. leg. Flauia.

Est & alia, de damno sine tempore. ff. de pœnis sine pre. §. ari.

Est & alia, de inope fisci debitore, qui seruum manumisit. ut ff. qui & à quibus. l. si cum. §. Aristo respondit.

Est & alia, de eo qui inter præsentes bona fide possedit. ut C. de præscrip. 30. annorum. l. si quis.

Est & alia, de eo qui fecit testamentum, & nihil cōtrarium ostenditur. ut C. de testa. l. scimus.

Est & alia, de eo qui seruitute uel usufructu usus non est. ut C. de ser. l. ult.

De præscriptione 12. annorum.

Est annorū duodecim præscriptio, ut mulier possit testari. ut de his qui test. fac. poss. l. qua ætat.

Est & alia, de dote non soluta. ut C. de temp. in integ. restit. l. autem. §. si minor de dote.

De præscriptione 13. annorum.

Est & annorum tredecim præscriptio, quæ datur decurionibus & silentiarijs. ut C. de silētiarijs, & decu. eor. l. 3. in fin.

De præscriptione 14. annorum.

Est annorum quatuordecim præscriptio, de masculo

sculo testatore, & manumittente. ut C. qui testa. fac. poss. l. si frater. & ff. eodē. l. 5. & in Authent. ut spons. larg. §. 2.

De præscriptione 15. annorum.

Est annorum quindecim præscriptio, de eo cui opera uel cura publica operis est commissa. ut C. de oper. pub. l. omnes qui.

De præscriptione 17. annorum.

Est annorum septendecim præscriptio, ut possit quis postulare. ut ff. depos it. l. 1. §. pueritiam.

Est & alia, de manumisso uindicta à minore, ut procurator sit.

Est & alia, ut electus non ordinetur. ut Auth. de sanct. epis. §. presbyteris.

De præscriptione 18. annorum.

Est annorū octodecim præscriptio, de eo qui manumisit. ff. de manu. uind. l. si colla. Instit. quibus ex caus. manu. §. cum ergo. §. iustæ autem.

Est & alia, de eo qui adoptat uel arrogat. Instit. de adopt. §. minorem.

Est & alia. ff. de re iud. l. cum quidam.

Est & alia, de muliere quæ ueniam impetrauit. C. de his qui ueniam ætat. impetrauerunt. l. omnes.

Est & alia, qui neglexit parentem captiuum redimere. Auth. cum de appell. cognoscitur. §. si unum de prædictis.

De præscriptione 20. annorum.

Est annorum uiginti præscriptio, de eo qui rem alienam in absentia possedit. C. de præscript. triginta ann. l. si quis.

Est & alia, qui ueniam ætatis impetrauit ut uenderet. C. de his qui ueniam ætatis impetr. l. 2.

Est & alia, de eo qui bona fide in possessione liber

tatis

tatis remanserit. C. de long. temp. præscrip. l. præstat.

Est & alia, de bonis, quæ etiam circa notam reorũ requirendorum contra fiscum obseruatur. C. de iur. fisci. l. 1. §. pen. postquam scit accusare se posse. ut C. de requir. reis. l. 2.

Est & alia, de querela falsa. C. de falsis querelis.

Est & alia, de milite à militia dimisso. C. quã prouoc. non est necess. l. ueteranis. C. de his qui in pœnã stipulantis stipulationis. l. ult. lib. 10.

Est & alia, quæ obijcitur cõtra fiscum. ff. de diuer. præscript. l. in omnibus.

Est & alia, qua se tuetur qui contraxit cum eo qui ueniam ætatis impetrauit. C. de his qui ueniam ætatis. l. secunda.

De præscriptione 25. annorum.

Est annorum uigintiquinq; præscriptio, de eo qui non debet rempub. administrare. ff. de muner. & honor. l. ad rem. ff. de postul. l. 1. §. pueritiam contra.

Est & alia, de muliere quæ peccauit in corpus suũ. ut in Auth. ut cum de appell. cog. §. si præter.

Est & alia, de eo qui mentitus est in ætate sua. C. de his qui ueniam ætatis. l. ult.

Est & alia, de eo qui habet annos 20. & filios quinque, quorũ quilibet pro anno reputatur. ff. de min. l. 2. & ibi not. cont.

Est & alia, de filiafam. quæ in corpus suum peccauit, & sine patris cõsensu matrimonio se copulauit. Auth. cum de appell. cog. §. si præter.

De præscriptione 27. annorum.

Est annorum uigintiseptem præscriptio, quæ à minore petitur. Hoc falsum est, quia post 25. annos habet minor 4. annos. ut C. de temp. in integr. rest. l. superuacuam. possit tamen assignari cõtrarium, cum contra dotem petitur restitutio. dantur enim 12. annis à

ni à tempore nuptiarum contrahendarum. ut C. de temp. in integ. rest. in Auth. si minor de dote.

De præscriptione 30. annorum.

Est annorum triginta præscriptio. C. de præscript. 30. ann. l. sicut in rem.

Est & alia, de regia Ecclesia, uel de alio uenerabili loco. ut in Auth. de alien. emphyt. §. 2.

Est & alia, qua omnis actio ferè tollitur. C. de sacro sanct. eccles. l. scimus autem quas actiones.

De præscriptione 35. annorum.

Est triginta quinq; annorũ præscriptio, de eo qui non debet esse presbyter. in Auth. de sanctiss. episc. §. presbyteris.

De præscriptione 40. annorum.

Est præscriptio quadraginta annorum de eo, qui tenuit domum, ipse quoq; poterit domum remouere. C. de præscriptione 30. uel 40. annorum. l. malè igitur.

Est & alia, de prædijs agonotheticis. C. de fund. patr. l. iubemus.

Est & alia, de iure competenti alicui Ecclesiæ. C. de sacr. sanct. Eccles. aut quas actiones.

Est & alia de hypothecaria actione. C. de præscrip. 30. uel 40. ann. l. cum notissima.

Est & alia, de actione deducta in iudicium per litẽ contestatam. l. de præscript. 30. uel 40. annorum. l. sæpe. C. de annali exceptione. l. 1. in fine.

De præscriptione 50. annorum.

Est annorum quinquaginta præscriptio, ut non ordinetur Diaconissa. C. de episco. Auth. Diaconissa. 27. q. 10. Diaconi.

De præscriptione 55. annorum.

Est annorum quinquaginta quinq; præscriptio, qua

qua se excusant ad onera uel munera uocati. ut C. qui æta. l. inuiti. & ff. de testibus.

De præscriptione 60. annorum.

Est annorum sexaginta præscriptio, de eo quod debet arrogari per principem. ff. de adopt. l. 2.

De præscriptione centum annorum.

Est annorum centum præscriptio, quæ competit soli Romanæ ecclesiæ & ciuitati. C. de sacrosan. eccle. l. ult. ff. de usufr. l. an usus fructus.

De præscriptione quæ nullo tempore terminatur.

Est præscriptio perpetua, id est, nullius temporis meta diffinita, scilicet in feudis. ut in constit. Frid. ut imperialem decet solertiam. §. 1. C. com. deleg. l. ulti. §. sin autem. in fi. C. de usufr. l. neq; fructuarium.

QVALITER DOMINIVM ACQVIRATVR, VEL MVtetur, uel amittatur præscriptione: & de eorum interruptionibus: & quibus præscriptio non nocet: & in quibus rebus dominium præscriptione acquiratur.

RVBRICA VIII.

In Instit. de usucap. §. 1. & 2.
In Instit. per quas pers. nobis acquir. §. non solum.
C. de edic. diu. Ad. toll. l. fi.
C. de bon. mater. Authen. nisi tricennal.
C. de præscript. 30. ann. l. si quis emptionis.
C. si aduers. usucap. l. 1.

ff. de

ff.de dam.infect.l.si finita.§.si de uectig.
ff.de acquir.rer.dom.l.acquiritur.§.non solum.
ff.de usucap.l.eum qui ædes.
In Auth.de nupt.§.nam si.
ff.de rei uend.l.in rem.
ff.si seru.uend.l.sicuti autem.

Præscriptione dominium non acquiritur.

C.de rei uend.in illo.
C.de præscript.10.uel 20.ann.l.cum in longi.

Circa hoc distinguitur tractatus de usucapione triennij,10.annorum, uel 20.uel 30.uel etiam maioris temporis. Vsucapione enim triennij, directa rei uendicatio queritur,& directum dominium:& quibus fuerat ipso iure,desinit esse.at in præscriptione 10.uel prolixioris temporis,aliud est. nec enim dominium,sed quasi dominium,secundum Bulg.quæritur.Vel dic congruentius: Vtile dominium acquiritur.unde & lex dicit, domino rem uendicanti obstare exceptionem. ut C.de long.tempo.præscript.l. super.& de præscript.30.annorum. l. si quis emptio. Vnde patet,ueterem dominum remanere dominũ. ut ff.de except.l.2.Vbicunq; ergo dicitur, quæri dominium:subaudi,quasi dominium, uel utile dominium: & ita soluentur omnes contrarietates. At in usucap.triennij,aliud est.ut C.de pact.l.traditionib. & est ratio: quia mobiliũ possessio & proprietas uilis & abiecta,immobilium uerò non ita. ut ff.de acquir.poss.l.si rem.Ex hoc etiam prouenit illius quæstionis solutio,quare usucapione triennij non tollitur hypothecaria,sed præscriptione longi temporis tollitur.ut C.de pign.l.usucap. & C.si aduers.cred.l. diuturnum.nam quia usucapione solum dominiũ quæritur: remanet ergo hypothecaria, at præscriptione

ptione utile dominium,& commodum exceptionis quæritur contra quemlibet. unde denegatur hypothecaria.impossibile est enim hunc habere exceptionem contra quemlibet, & eundem efficaciter posse ab aliquo hypothecaria conueniri. illud facilè quidem est,& mihi dari hypothecariam contra te, & te dominiũ quęrere:quia ius in re tua possum habere.

De præscriptione qua dominium mutatur.

ff.de usucap.l.eum qui.

De præscriptione qua dominium amittitur.

C.de præscript.long.temp.l.2.suprà eod.Rubr.1.

His modis interrumpitur præscriptio:scilicet sequuta per exequutorem conuentione.

Hoc uerum est usq; ad annos 36. C.de præscript. annorum 30.l.cum notissimi.sicut his modis interrumpitur præscriptio, scilicet per exequutorem sequuta conuentione. est tamen contrà. ff. de eo per quem facta est.l.ult.pri.R.ibi non per exequutorem, sed per simplicem denunciationem aduersarij fuit conuentus, porrectis precibus tranquillitati principis.ut C.quando libell. dat.l.lit.contest.fact.l.1.& 2.

Pupillari ætate interueniente præscriptio interrumpitur.

C.de præscrip.30.annorum.l.cum notißimis.

Item pupillari ætate interueniente,&c.] Quod falsum est.nõ enim interrupta, sed extincta dici potest, sed magis cessare,ut interim dormire uideatur, quæ excitatur à somno,adueniente pubertate. si enim ue

rè interruptio esset, priora tẽpora non continuarentur cum sequentibus. ut ff. de usucap. pro empt. l. qui fundũ. §. qui bona. & C. de præscript. 30. ann. l. ult. in fin. nec dicatur quod interruptio, id est, à tempore.

ADIECTIO.

Io. dicit, quod nihil quod sit pupillare, potest usucapi. arg. ff. de acq. rer. dom. l. bona fide. sed Alber. distinguit inter rem mobilem & immobilem. arg. prætaxat. l. & C. si aduer. usucapionem. imò plus dico: quia siue sit mobilis, tamen scribi potest longi temporis præscriptione, habita distinctione scientiæ & ignorantiæ. arg. ff. pro empt. l. 2. §. si à pupill. quod si à tertio uendatur, distingue, an ut pupilli, an ut propria, uel alterius cuiuslibet maioris. Causa.

De testatione facta.

Hoc meo iudicio in pristinum statum reducit: ut si erat talis, quæ spacio sex mensium poterat tolli, totidẽ tollat. C. de prescr. 30. ann. l. cũ notissimi. §. imò.

Item contestatione.

Hęc differt ab alijs: quia per hanc extenditur usq; ad 40. annos. per alias autẽ extenditur usq; ad 30. ut C. de ann. excep. l. 1. §. ad hæc.

Lite contestata usq; ad annum.

C. de præscript. 30. ann. l. cum no. §. imò. Inutilis litis, ergo interruptionem non facit.

C. ne de stat. defunct. l. si pater.

Secunda cautione exposita.

Hoc facit, quod dixi suprà, de testa. Rubr.

C. de præscript. 30. ann. l. cum no. §. sed &.

Deiectione de naturali possessione.

Hæc sola fauet omnibus, solummodo usq; ad 30. annos. ff. de usuca. l. naturaliter. Item deiectio à naturali possessione hoc differt ab alijs: quia hæc prodest

deſt omnibus,& non facientibus eam: aliæ aũt cum ſint ciuiles,proſunt facientibus eam.ut ff.de uſuca.l. naturaliter.& de diuer. tempo.præſcr.l.intra quatuor.& C.ne de ſtat def.quær.l.2.

Vſuris ſolutis,hoc eſt,in illa Rubr. de teſtatio.

C.de præſcriptione triginta annorum.l.penult.

Pecuniæ conſtitutione.

ff.de conſtit.pecun.l.item illa.§.1.

Iureiurando.

ff.de iudic.l.ſed & ſi reſtituatur.§.ex quibus autem.
ff.de iureiur.l.nam poſtea.§.ſi is qui temporaria. Et ibi nota.in uerbo,poſt litem.

Libelli oblatione.

Hæc uſq; ad triginta annos.
C.de ann.except.l.ut perfectius.

Item,libelli oblatione fit in quatuor caſibus, quę notantur C.de ann.except.l.ut perfectius.in uer.triennij & in alio caſu.ut C.quãdo lib.princip.l.1. & 2. idem etiam fideiuſſoris datione Rubr. ff de ſolut.l. cum quis.§.ſi quis pro reo. & ibi not.in uer.reuerſo.

Quibus præſcriptio non nocet.

C.com.de leg.l.ult.circa fin.
C.de bon.mater.l.1.in fin.
C.de præſcript.30.annorum.l.ult.
ff.de ſer.ruſt.præd.l.uicus.§.1.
ff.quemad.ſeruit.amitt.l.iter ſepulchro.
ff.de itiner.actuq; priuat.l.1.

Decimas præſcribi non poſſe.

C.de præſcript.30.ann.l.cum notiſſimi.§.competit.
C.de metall.& met.l.ult.lib.11.

ff.de public.l.Imperator.
ff.de usucap.l.usucapio.
In Decret.c.16.q.3.c.potest.

Decimas præscribi non posse.] Sola quidem præscriptio non currit, sed si priuilegium quidē habeā, ut adempto canonem possideam, & postea præscribam, prodest. ut C.de fund.patr.l.ult.lib.11. Decimæ non petuntur, nisi de eo quod supereſt, deductis expensis. ut C.de fruct.& litis expens.l.1.

Quomodo præscriptio minoribus & mulieribus currit.

C.de bon.quæ lib.l.quæcunq;.
C.de iur.dot.l.in rebus.
C.de præscript.30.l.sicut in rem.
In Auth.de nupt.§.si uerò.

Præscriptio contra desides, uel propter rusticitatem non currit.

C.de inoff.testam.l.contra maiores.
C.de bon.quæ lib.l.fina.
C.de annal.except.l.1.in fin.
C.de agr.& cens.l.cum scimus.§.illud.lib.11.
ff.de calum.l.annus.
ff.de usuf.l.non utitur.
ff.quemad.seruit amitt.l.si quis.

Præscriptio contra desides, & propter rusticitatē non currit.] Ista Rub.non bene fuit posita, secundū tenorē legū, sub ipsa positarū. debuit enim ita poni: præscriptio cōtra eos qui nō sunt desides, nō currit.

DE VSVCAPIONIB.

RVBRICA IX.

VSucapio finitur, licet non inchoetur.
ff.de fund.dot.l.si fundo.

ff.de

ff. de usucap. l. rerum. l. antequam.
ff. de publ. iud. l. is qui.

Vsucapio finitur, licet nõ inchoetur.] Licet usucapio sine possessione, uel propter priuilegium rei inchoari non possit, finitur tamen quãdoq; & sine ea, in casibus duobus. ut ff. de usucap. l. rerum. & l. nunquam. §. uacua. & de fundo dot. l. si fundum.

Desinit qui non incepit, uel amittit quod non habet.

ff. de usufr. l. quem ad. ca. omnes. §. 1.
ff. ad l. Aquil. l. si seruus. §. si calicem.
ff. de const. pecu. l. id quod sub conditione.
ff. de solut. l. dispensatore.
ff. de spons. l. in potestate.
ff. de iniur. l. non solum. §. 1.
ff. de suc. ed. l. 1. §. decreta.
ff. qui admitt. ad bon. poss. l. 1.
In Decret. de con. d. 3. nemo.
In Decret. dist. 28. consilia.
In Decret. 33. q. 3. Gislarius. Et quod habetur in Decret. 17. q. ult. c. penult.

Contrà.

ff. de ope. lib. l. si quis hoc. §. iudicum.
ff. de seru. rust. præd. l. itinere.
ff. de cond. & demonst. l. Titio usus.
ff. quemad. seruit. amit. l. si partem.
ff. quemad. usus fr. amit. l. 1. §. fin. Supr. de ignoran. Rubr. suprà, de errore Rubr.

Desinit quod nec cœpit, &c.] Hic impropriè quãdoq; dicitur fieri. aliud est tamẽ de propria uerbi significatione: ut in cõtraria Rubr. Sed & his legis factio est, quæ tribus ex causis contingit: uel propter spem, uel propter destinationem, uel propter hominum opinionem. ut in Decret c. 27. q. 2. §. ex his.

Iuris error in usucapione prodest, uel non obest.

ff. pro dote. l. si sponsa.
ff. de usucap. l. iusta. §. filius.

Iuris error, &c.] Hæc Rubrica suprà de ignorantia exposita est.

Ius nondum competens usucapitur.

ff de stat. lib. l statu liberum. §. ult.

Ius nondum, &c.] Imò non usucapitur de æquitate, ut in eadem l. continetur, sciens quis usucapit. ut infrà de scientia. Rub. ff de neg gest. l. 1.

Iniuria pro usucapione accipitur.

Iniuria, &c.] Et est ratio: quia contra ius naturale, propter publicã utilitatẽ est inducta. ut ff. de usuc. l. bon. de reg. iu. l iure naturę. iniuria eñ appellari potest, omne quod non iure fit ut Inst. de iniur. in prin.

Vt res pupilli non possit usucapi.

C. si aduersus usucap. l. 1.
ff pro empto. l. 2. §. si à pupillo.
ff. de procur. l si is qui.
ff. de doli except l. apud Celsum.
ff. de nun. l. etiam &. Rubr.
C. de non num. pec. l. si intra definit. legib. tempus.

Contrà.

C. de restit. in integ. l. scimus.
ff. de acquir. rer. dom. l. bonæ fidei.

Vt res pupilli, &c.] Et econtrà. Antiquo quidem iure res pupillorum tantum, ab iniuria usucapionis eximebantur. ut ff. de acq. rer dom. l. bonæ fidei. Adultus uerò impetrabat in integrũ restitutionẽ. ut C. si aduers. usucap. l. 1. per orationẽ uerò diui Seueri, & pupillorum & adultorũ res mobiles alienari prohibẽ

hibentur. ff. de reb. eo. qui sub. tut. uel cur. l. 1. Vnde per consequētiam est inhibita usucapio. ut ff. de fundo dot. l si fundum. Iustinianus uerò in rebus mobilib. & immobilibus prohibuit alienationē, & expressius inhibuit usucapionē. ut C. de admin. tut. l. lex. & C. in quib. casib. in integ. rest. nō est necess. l. ult.

ADIECTIO.

Vel, ut quidā dicunt, possunt usucapi, nō aūt prescribi, ad instar rei Ecclesiæ. uel distingue: an cœpit usucapere à persona prædecessoris, an in sua persona inchoanda. Causa.

DE AEQVALITATE FACTORVM.

RVBRICA X.

Ex facto uel non facto animus & euentus.

In Instit. de rer. diuis. §. pauonum. & ult.
I. de præsumpt. Rubr. ult.
C. de episc. aud. l. si clericus.
In Decret. 18. d. peruenit.
C. de iur. delib. l. cum debitum.
C. de leg. l. cum quæstio. §. sed aliam.
C. de appell. à procons.
ff. ad l. Rhod. de iactu. l. qui leuandæ.
C. de test. l. non codicillum.
ff. de acquir poss. l. pen. §. species.
In Decret. 23. dist. his ergo dis.

Ex facto uel nō facto probat animus & cuētus.] Quasi dicerēt: per exteriora probant interiora, & ex eo qd aliquis facit uel omittit facere. uel postea contingit, declaratur quod fuerit & qualiter fuerit factū. ut in legib. in Rub. positis cōtinet. Similiter declarāntr interiora per ueterē cōsuetudinē, ut in seq. Rubr. cōtinetur.

Ex eo quod quis solet facere, uel facit, præsumitur eum uelle alium similiter facere, uel fieri uelle.

In Decret. 38. priusquam.
C. de episc. aud. l. nemo.
I. e. quod solutum est.
ff. quod cum eo. l. ult.
ff. de susp. tut. l. quoq; contutorem. §. sin autem.
I. de consuetu. pet. fam.
ff. de usur. l. qui semisses. §. ult.
ff. de pign. act. l. uniuersorum.
ff. de neg. gest. l. si negocia absen.
ff. ad Maced. l. si filius. §. quod dicitur.
ff. de in rem uers. l. si pro parte. §. uersum. l. quod si quid. § quoties. in fin.
ff. de reb. eo. qui sub tu. l. 1.
ff. de per. hær. l. eum qui. §. ult.

Ex eo quod quis solet facere, &c.] Hæc Rubrica suprà exposita est, in illa Rub. Ex facto uel nõ, &c. proximè præposita.

Ex eo quod fieri solitum est, præsumitur.

ff de ædil. edict. l. si quis sit fug. §. apud Labeonem.
C. de pign. act. l. pignus.
In Decret. 28. dist. de Syracusanæ.
I. de assueratione. Rub. secundum quod consuet.

Non intelligitur quem posse facere, uel facultatẽ faciendi habere, nisi cũ commodo suo facere possit.

In Decret. dist. 19. c. cum nec possunt. ff. de noxal. act. l. si seruus depos. § quid est autem.
ff. de neg. gest. l. diuortio. Rubr. 1.
ff. de stat. lib. l si peculium. §. ult.

Non

Non intelligitur quem posse,&c.] Hoc est intelligendum,quando aliquis habet beneficium ut condemnetur,in quantum facere potest. ut ff. de re iud. l.in condemnatione.uel quando quis promisit se facturum,uel daturum,quando facere poterit ut ff de uerb.signif.l. nepos proculo. aliàs enim nullo etiam relicto apud debitorem fit condemnatio. ut ff. de re iud. l. sunt qui in id. & ll. sequent. C. qui bonis ced. poss. l. 1.

Non intelligitur posse fieri, quod de iure fieri non potest.

ff.de cond.instit.l.filius.
In Decret.2.q.1.c.1.
In Decret.22.q.2.culpa faciat.

Non intelligitur quid factum, nisi sit ritè factum.

ff.de re iud.l.si se non obtulit.§.condemnatum.
ff.de bon.poss.contra tab.l.non putauit.§.1.
In Decret.c.1.q.1.neq;.

Quod factum est, pro non facto habetur: nihil interest, an quid non fiat, an inutiliter.

In Decr.33.q.3.notificasti.
ff.de uerb.oblig.l.quod is qui sibi dari.
I de iud.Rubrica, repetitio.
In Instit.de hær.quæ ab intest.in prin.
C.qui man.non poss.l.Diuo Marco.
ff.de arb.l.non distinguemus.§.si mulier.
C.de lib.caus.l.nec si uolens.
C.de hær.instit.l.1.

ff.si quis in ius uoc.l. 1. & ult.
ff.de pet hær.l.si possessor.§.bonæ fideî.
ff qui satisd.cog.l quoties.
I.l.de die.§.quod mulier.
ff de iureiur.l.non erit.§.pen.
ff.quod quisq.iuris.l.ult.
ff.si cert.pet.l.certi condictio.§.quoniam & ubi.
ff de in rem uers.l. 3. §.1.
ff.ad Vell.l.non pu.§.si conuenerit.
ff.ne quis eum qui in ius uoc.l.1.§.Offilius.
ff.de leg.commiss.l.potest.
ff.depos.l.1.§.eleganter.& §.si rem.
ff.de hær.uel act.uend.l.2.§.illud tenendum est.
ff.act.empt.& uend.l.ratio.Rubrica.1.
ff.de usur.l.uideamus.§.in Fauiana.
ff.de op.lib.l.si cum patro.
ff.de acquir.poss.l.non uidetur.
ff.quorum legat.l.1 §.quod ait prætor.
ff.de pœn.l.rei cap. in fin.
ff.de cond.& demonst.l.hæc condictio.
ff.quibus mod pig.uel hypo.sol.l.si debi.§.ult.
In Decr.d. 68.cor episcopi.
In Decret. de consec.c.placuit.
In Decret. 23.c.quorundam.
I.1.q.1.si quis contrà fugerit.

Quod non est factum, habetur pro facto.

In Instit.de act.§.sed iste.§.aliæ autem.
I.de uerb.sig.Rubric.non intelligitur.
C.de inoff.test.l.si mater.
C.de instit.& sub.l.si mater.
C.quæ res pig.oblig l.2.
C.de don.quæ sub modo.l.quoties.& l.si quid.
ff.de adopt.l.his uerbis.

ff.de rei

ff de rei uend. l. quædam. §. proponebatur.
ff. usufr. quemad. l. omnis. §. desinere.
ff pro socio. l. 2.
ff. de contrab. empt. l. Labeo. ff. de dona. l. qui saxum.
ff. de leg. 1. l. turpia. §. si Titiæ.
ff. de dam. infec. l. hoc amplius. ff. de acq. poss. l. 1. §. si iusse rim. ff. de appell. l. cum quidam.

Quod factum est.] Hæc Rubrica intelligenda, ubicunque aliquid est factum non iure, quod tamen de iure solet sortiri effectũ, non in maleficijs uel quasi. ut C. de leg & const. l. non dubium. Item est intelligenda, quando factum non perseuerat, uel minus plenè factũ est. ut ff. de op. no. nun. l. prætor ait. §. hoc autem interdictum & de act. empt. l. ratio. & de usur. l. uideamus. §. in Fauiana. & depos. l. 1. §. si res depos. uel non est factum ut fieri debuit. ut ff. de uerb. obli. l. Iul. §. 1. & de sol. l. etiam. uel non est factum, quando fieri debuit. ut ff. de iur. iur. l. non erit. §. ult. Et contrà, quod factum non est, pro facto habetur: quia nõ stetit per aliquem, quo minus fieret, sed per aduersarium: ut continetur in illa Rubrica cum per te non steterit, &c. uel per casum fortuitum, habita præsumptione ex eo quod factum fuit. ut C. de inoff. test. l. si mater. uel quia ei simile quod fieri debuit, factũ est. ut C. de inst & subst. l. si mater. & de dona. l. 1. & l. quis quis. & de acquir. pos. l. 1. §. si iusserim. & l. quod meo. uel quia quod faciendum est, probrosum est, uel impossibile. ut C. de insti. & subst. l. reprehendenda. ut ff. de legatis 1. l. turpia. §. si Titiæ. & in Instit. de hæred. instituc. §. penult. Hoc in ultimis uolũtatibus: secus in contractibus. ut Instit. de inutili stipul.

§. si impossibilis conditio.

Quod

Quod fuit & non est, pro infecto habetur. non uidetur uersum, nisi duret uersum: non uidetur fuisse quod non est, uel non durauit in esse.

In Decret. dist. 50 fœnum.
ff. de redhib. l. 1. in fin. l. quod ita sanatum.
ff. de bonorum pos. secund. tab. l. 1. §. si limen.
ff. de uerb. obl. l. si ita quis. §. Seia.
ff. de alien. iud. mut. causa fact. l. ex hoc. §. pen.
ff. si quis caut. l. et si post. tres.
ff. de diuort. & repud. l. 3.
ff. de arbitr. l. item si. §. 1.
ff. de const. pecun. l. sed si alia.
ff. de publ. l. bac.
ff. de postul. l. cui. §. 1.
C. de quæst. l. seruos.
ff. de fideiuss. l. si stipulatus es.
ff. de cura. fur. l. cum alij.
ff. quibus ex cauf. l. 2.
ff. ut in poss. leg. si is à quo. §. si semel.
ff. solut. matr. l. semel.
ff. quorum legatorum. l. 1. §. ult. in fin.
ff. de pericul. & commod. rei uend. l. illud.
ff. de in rem uers. l. si pro patre. §. uersum.
In Decret. d. 64 quanto.
ff. de leg. 1. l. qui concubinam.
ff. de hæred. uel actione uend. l. 2.
Instit. de hær. ab intest. in prin.

Quod fuit, & non est, pro infecto habetur, &c.] Quasi diceret: & non perseuerauit, quod quis necesse habuit facere: ut proxima Rubrica continetur. si tamē facienti aliquid possit imputari. ut ff. locat. l. Martius domum uel quia mora adhibita purgatur. ut ff. si quis caut. l. etsi post.

ADIE-

ADIECTIO.

Vel refert inter necessitatem. & tunc etiamsi non duret, uideatur uersum & uoluntatem. arg. ff. de solut. l. in pupillo. Causa. Vel quia factum in continenti rescinditur. ff. de diuort. & repud. l. 3.

Fallit autem istud generale, ubicunq; lex certum comprehendit tempus: ut suprà de temporum consideratione. Nam ibi quod fuit suo tempore, licet postea res mutetur, nihilominus secundum negocij naturam inducit effectum: & ita non habetur pro infecto. & hoc probatur, maximè per leges istas, ff. si quis caut. l. qui autem. §. illud. & ff. de edendo. l. ubi. §. is autem. & per alias plures, per me notatas in d. §. illud. Item fallit, ubicunq; lex ad alicuius rei uel obligationis existentiam exigit aliquid esse, nec apponit tempus. Tunc enim si semel sit factum, uel contingat quod lex uoluit, nihil amplius quæritur. ff. quod metus caus. l. uideamus. & l. si ipsa.

Quod non est, uidetur esse, quia potest esse.

ff. quibus ex caus. in pos. l. Fulcinius. §. si quis actione de peculio.
ff. de pœn. l. moris est. §. pen. & ult.
ff. de his qui deiecer. l. si uerò plures. §. prætor ait.
Instit. quibus mod. test. infir. §. posteriore.
ff. de peculio. l. quæsitum. in prin.
C. de usufr. l. ambiguitatem.
ff. de usur. l. uideamus. in fin.
ff. usur. quomodo caue. l. quemadmodum. l. 1. §. 1.
ff. depos. l. qui in Asia. §. ult.
ff. de furt. l. eum qui. §. 2. & §. Papinianus.
ff. de contraben. empt. l. nec emptio.
ff. de stat. lib. l. Labeo.
ff. de rei uendic. l. item si uerberatum. §. fina.

ff. de leg.

ff.de leg.1.l.planè.§.si con.
ff.de minor.l.si ex causa.l.in causæ.
ff.de fideiuss.l.fideiuss.pro uenditore.
ff.de aq.plu.arcen. l. si autem plures.
ff.de arbit.l.item si unus.§. pen.
ff.de re iud.l. Nesennius. §.fundus.
ff.qui & à quibus.l.cum hæreditas.§.si Titius.
ff.de pet.hær.sed etsi.§ 2. & §.ult.
ff.de neg gest.l.liberto.§. 1.& l.diuortio. §. sed & si fu cere.
ff.de iurisd.omnium iud.l.si idem.§.ult.

Contrà.

In Decret.de consecrat.d. 4.sciendum.
ff.de furtis.l.pen.
ff.de in litem iurand.l.in actionibus. §.item.
ff.de uerb.obl.l.continuus.§.eum qui.& § si ab eo.
ff.qui satisd.cog.l.sciendum. §.si fundum.

Quod nō est,&c.] Melius potuit ita poni: Spectatur id quod fieri potest, ad eius qđ agit ualiditatē. Instit. quibus mod. test. infir. §. posteriore. uel ut ex eo agi possit. ff de leg.1.l.cum res. §. ult. Vel ut sciamus,quid & quātum debeat præstari. ff.de neg.gest. l.diuortio.§.sed & si facere possit,uel quam pœnam pati.ff.de pœn.l.moris.§ ult. Nec enim Rubricæ sententia probatur per ll.sub ea positas. Et ita locum habet hæc Rubrica,ubi lex spectat futurū tempus. Contraria autem Rubrica locum habet, ubicunque lex dicit,præsentis temporis æstimationem præstādam, non futuri.ff.qui satisf.de cog.l sciēdum §. si fundus. & §.possessor. quod plenè ostendit ex illa Rubrica quæ suprà posita est,præsentis temporis,&c. Et per sequentem Rubricam,infrà de statu leg. Rubrica,lus statuit.& infrà de esse & non esse,Rubrica ult. & colligitur hæc solutio,ff.quibus ex cau.in possess.eat.Fulcinius.

cinius. §. si quis actione. ff. qui & à quibus l. Iulianus. ff. rei iud. l. si quis ab alio. ut Rubr. Casus aduentici non inducunt, sicut his duabus legibus dicitur: sed naturam non tollit, ut in illa. l. diuortio. Causa.

Si scit facto euenisse, quod ab alio fieri debet.

ff. de aq. quot. & æsti. l. 1. §. quæsitum.
ff quemad. ser. amitt. l. qui fundum.
ff. de cond. & demonst. l. 2.
ff. ad l. iul. de adul. l. nihil interest.

Sufficit factum quamuis non sicut uoluit.

ff. de don. l. si tibi dederim.
ff. de acquir. poss. l. fundi uendit.

Si per te non stetit, perinde est ac si feceris.

In Decret. de pœn. d. 1. uoluntas.
ff. ne uis fiat ei qui in pos. l. 1. & l. ult.
ff. de redh. l. quid sit. §. 1.
C. qui pet. tut. l. cum à matribus.
C. de furt. l. si quis.
ff. de leg. 1. l. turpia. §. 2. & l. si Titio.
ff. de cond & demonst. l. si Titius statuas. l. iure ciui. & l. in testa.
C. de usur. l. acceptam. & l. constat.
ff. de adult. l. eum qui.
ff. locat. l. qui operas.
C. de cond. indeb. l. cum quidam.
ff. de pact. l. si cum fundum.
ff. de furt. l. si quis ex domo.

ff. de

ff. de stat. lib. l si peculium. §. is cui seruus. & l. cum hæres. §. Stichus.

Contrà.

In Decret. 32. q. 5. ille.
ff. de cond. caus. dat. l. ult.
ff. de cond. & demonst. l. illis libertis.
C. de condit. in seru. l. legatum. l. cum quidam.
ff. locati l. ex conducto.
ff. de usur. l. uideamus.

Si per te non stetit, perinde est ac si feceris.] Circa hoc generale sumẽda est regula, ut si stat per eũ qui facere debeat, nihil consequatur: si stetit per eum cui faciendum est, uel dandum, uel per eum cuius interest, non impleri conditionem, quantum ad eum, perinde est ac si factum esset. ff. de cond. & demonst. l. iure ciuil. l. & per iusiur. §. etsi fideiuss. super conditione autem implenda, uel facto quod est in obligatione, distingue: pendeat ex facto tantum illius cui legatũ, an suo, an alterius. Si ex suo tantum, puta, seruũ manumittere est rogatus: & impeditur per casum, puta per serui mortem: nihil consequitur. Si autem fuerit in mora: alioquin contrà. hoc fallit in casu. ut ff. de stat. lib. l. hæres. §. Stichus. Si uerò alius afferat impedimentum, occidendo puta, nihil consequitur legatarius, sed datur actio in occisorem. ff. de ædil. edict. ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. in princ. & §. idem Iulianus. & Inst. ad l. Aquil. §. illud. quo nõ existẽte, fortè soluendo subuenitur legatario contra hæredem. ff. de eo per quem factum est. l. ult. Si autem ex eius uel alterius facto conditio pendeat, impeditus per alterum, totum habet: per casum autem, nihil. C. de cond insert. l. legatum. & de institut. & substit. l. 1. & de cond & demonst. l. in testamento. Et hoc ita, in potestatiua conditione. In casuali, si stat per casum fortui-

tum

tum, nihil consequitur legatarius. Quid si mixta, idem quod in casuali. ut C. instit. & substit. l. si pater. & hanc distinctionem habes, C. de cond. insert. l. legatum.

ADIECTIO.

Quod fit duabus causis. uel quia ad id tendunt. ut 2. q. 8. qui crimen. & 1. q. quod facit. Ad quod sequeretur, ubi diuina gratia inuenisset. de consec. d. 1. quæris. Hoc uerum: nec obstat quod dicitur de conditione ob turpem causam, l. ult. quia de illo contractu locutus est. uel dicas, quòd fuit mora tradendi. nec obstat quod dicitur, C. de quæst. in seruorum. quia illud mortui fauore dictum erat. nec quod dicitur, etiam locari operas, distinguitur, an operã, uel rem tantum locauit.

Quod rectè factum est, superueniente delicto uel facto non uitiatur.

In Decret. 30. q. 1. ad limina.
C. de interd. in l. 3.
C. de admini. tut. l. sancimus creatione. suprà, quod ab initio ualet.
C. de decur. l. infamia. ff. de post. l. 1. §. casum.
ff. de his qui not. infam. l. qui iussu.
ff. de iud. l. iudex.
ff. de acquir. pos. l. 1. §. per seruum.
ff. de usucap. l. non solum. §. ult.
ff. de itin. actuq; priu. l. nec enim.
ff. de pecul. l. quam Tuberonis.
ff. de ritu nup. l. oratio. §. ult. l. si quis. Decret. 26. d. de inde. in fin.

Quod rectè factum est, superueniente delicto uel facto non uitiatur.] Hoc generale uidetur iuuari per aliud, quod est suprà, Quod ab initio, &c. Nec recipit contrà, super eo quod dicit de superueniẽte de-

licto. In eo autem quod dicit de superueniẽte facto, recipit contrà, quod est suprà, Quod ab initio ualet, uitiat̃, quod in eum casum, &c. quod qualiter sit intelligendum, ibi exposui.

Non sufficit ab alio factum, quod facere tenebatur.

ff. quod ui aut clàm. l. si opus.
Rubric. nihil refert à quo sit factum.
ff. de pet. hær. l. si quid possessor.
ff. de tab. exhibend. l. locum. §. condemnatio.
ff. ad municip. l. Titio cum esset.

Quod rectè fieri non debet, per alterius fiet consequentiam: & quod non licet per directum, licet per obliquum.

ff de pact. l. si unus. §. illud &. §. ult.
ff. de iurisd. omn. l. si idem.
ff. de don. inter uir. & ux. l. si sponsus.
ff. de usuc. l. si aliena. §. hæc.
ff. de prob. l. cum probatio prioris.
ff. de fideiuss. l. tutor.
ff. de usur. l. si quis sol. §. ult.
C. de donat. l. sancimus. §. si quis autem.
ff. de aut. tut. l. 1. & l. quod dicimus. §. 1.
ff. de bon. aut. iud. possid. l. cum unus.
ff. de cond. & demonst. l. conditiones ex.
ff. de his quæ in fraud. cred. l. qui autem. §. si quid.
ff. de accept. & per ius. §. si fideiuss.

Quod fieri rectè non debet, sed per alterius consequentiã, &c.] Quasi diceret: quod fieri directò prohibetur, fit per consequentiam: quia sequitur aliud quod non est prohibitum. ut ff. de pact. l. si unus. §. illud. & de aut. tut. l. 1. Distinguitur tamen utrum expressum sit ualidum, an nõ. Si sit ualidũ, ualet quod tacitè

tacitè ineſt,uel propter conſequentiã:alioquín contrà.ut ff. de ſer.ruſt. præd.l.itẽ. §.qui habet. & de bon. aut.iud.poſſ.l.cũ unus.& de lib. leg. l. ſi is qui duos. & de don.int.uir.& uxor.l.ſi ſpõſus.§. ſi maritus. Idẽ & ſi principale extinguatur ex pòſt facto. ut C. ſi pẽ. appellat.l.ſi is qui.reprobatur per l.ff. quibus mod. pig.uel hypot.ſol.l.1.§.1.& de leg.1.l.ſi fideiuſſo. & de hæredib.inſtit.l.qui filio.Et notaui in d.l.item. §. qui habet.de ſerui.ruſtic.præd. Aliud,ſi per obliquum capiat,aliud ſi directò.ff.de ma.teſt. l. Stichus. l. 3. §. ult.l.ſi is.§.ſi hæres.

Quod fieri neceſſe non eſt, ſi factum fuerit, tenet.

C.de Epiſc.& cler.l.ſi quis in conſcrib.
C.quod met.cauſ.l. cum te.
C.de fideiuſſ.l.filiusfam.
ff.fam.herc.l.qui hæres erat.
ff.de relig.& ſumptu.l.& ſi.§.idem.
ff.pro ſoc.l.quod autem ex furto.
ff.de redhib.l. quòd ſi nolit. §.in factum.
ff de iur.dot.l. non ſolum.
ff.de pact.dot.l. inter ſocerum.§.cum pro ſe filia.
ff.de dam.infect.l.damni.§.culpa.
ff.de fideiuſſ.l.Græcè.§.à tutore.
ff.ut in poſſ.leg.l.1.in prin.contrà.
ff.ſi quis caut.l.ſed & ſi.§.ult.contrà.

Quod fieri non eſt neceſſe, ſi factũ fuerit, tenet.] Aliquid quòniam dicitur fieri nõ neceſſarium, quia eius nomine conueniri non poteſt, ciuili obligatione locum non habente.eſt tamen neceſſarium,reſpectu naturalis obligationis tantũ,quãtũ qui eſt aſtrictus.Dicitur & nõ neceſſariũ,quia nullo modo, nullo iuris uinculo eſt aſtrictus aliquis.Hæc aũt Rub.intelligi poteſt ſecundũ utranq; ſignificationẽ: aliter

tamē & aliter. Nam si nullo iuris uinculo sit necessarium factū, tenebit, nisi putauerit quis se ad id quod fecerit astrictum, errando in iure, uel in facto. ut ff. si quis caut. & si quis. §. ult. Si autem erat necessariū de naturalis iuris uinculo tantum, etsi fiat ab errante, & putante se astrictum, dum tamen in facto probabiliter non erret, tenebit, nec irritabitur. ut ff. ad l. Falcid. l. 1. §. id quod & C. ad l. Falc. l. error. & de iur. & fact. ig. l. si post. & ff. ad Maced. l. ult.

Multa fiunt quæ fieri non debent: facta tamen non rescinduntur.

C. de Episc. & cler. l. si quis.
Inf. de reg. iur. Rubric. à lege.
Infra, e. quod fieri debet, non nocet omissum esse.
C. de procur. l. militem. & l. ita demum. C. de nupt. l. si cōtra mandata.
In Decret. 2. q. 1. nemo.
In Decret. d. 27. quidam.
l. c. 11. q. 3. nam si episcopus fortè.
ff. de ferijs. l. 1. §. 1.
ff. de procur. l. filius. §. milites.
ff. quod met. caus. l. si cum exceptione. & l. isti. §. ult.
ff. de com. di. l. Sabinus.
ff. de cond. indeb. l. eleganter. §. si quis.
ff. de ritu nupt. l. diuus Marcus.
ff. de reb. eo. qui sub tu. l. si pupillorum.
ff. quæ in fraud. cred. l. prætor ait. §. si debet.
ff. de interdict. & re. l. relegatorum. §. ad tempus.
ff. quando appell. l. 1. §. biduum.
ff. de re mil. l. milites ag.
ff. de decur. l. non tantum.
In Decret. c. 14. q. 2. c. ult.
In Decret. 30. q. 5. §. si obijcitur nec illum.
In c. 25. q. 3. & q. 8. §. 1. & c. de propinquis.

In Aut.

In Aut. de sanc. Episc. §. omnibus autem.

Quod fieri non debet, factum rescinditur.

In Decret. 35. q. 2. Imperiali.
In Aut. de nupt. si aduersus.
C. de leg. & con. l. non dubium.
l. pacta contra ius facta.
C. qui pro sua iur. l. in causarum.
In Decret. 37. presbyteris.
ff. de ferijs. l. à nullo iudice.
C si nupt. ex rescript. pri. in l. fin.
C. quomo. & quan. iud. l. si ut proponis.
ff. de ferijs. l. si feriatis.
ff. de usur. l. placuit.
ff. ne quid in loc. publ. l. ult.

Multa sunt quæ fieri non debent, &c.] Et econtrà. Regula est, nullius esse momenti, quod contra leges factum est. ut C. de leg. & constit. l. non dubiũ. recipit tamen multas exceptiones, ut in hac Rub. continet. & ita possunt dici specialia. uel dic, regulã habere locũ, cũ lex simpliciter aliquid prohibet, nõ ultrà progredit. ut C. de sacros. Eccles. l. nemo. Cum autẽ ultrà procedit, tractando qualiter sit nullũ, uel annihilando, ut in contractu per metũ inito: uel contra Macedonianũ, uel contra Vell. dando exceptionẽ: uel cõtrà, si illa dando actionẽ uel factũ, illicitè confirmando. ut ff. de interd. & releg. l. relega. §. ad tempus. & C. quãdo appell. fit. l. 1. §. biduũ. statur speciali clausulę, relicta generali. ut ff. de uer. ob. l. doli. & quib. ex causis ma. l. sed & si per præt. §. deinde.

ADIECTIO.

Vel distingue, an habeat perpetuã prohibitionẽ, uel non. ff. de uer. ob. l. si stipulor. & hîc notanter in illa Rubrica, & d. legũ iur. nõ perpetuo. uel dicas, ꝙ ta

libus lex non resistit: sed non assistit. Causa.

Non quid fiat, sed quid fieri debeat, est considerandum.

ff. de off. præs. l. sed licet.
ff. de iust. & iur. l. pen.

Non quid sit, sed quis esse credatur, quærendum est.

ff. de off. præs. l. diuus.
ff. ad senat. cons. Maced. l. 3.
Et plus est in re, quàm in opinione.
C. de pet. hær. l. si putas.
ff. de reb. eo. l. qui sub mag. §. si æs alienum.
Et l. si pupillorum. §. si prætor.

Multa simpliciter prohibentur, quæ cum adiecta forma uel ratione adiuncti permittuntur.

ff. de plag. l. 2.
ff. de usuc. l. si ali. §. hoc mater.
C. de iud. l. quotiens.
ff. de pig. l. si fundus. §. si aliena res.
ff. de fal. l. uxor.
ff. de uerb. ob. l. si arte. in fin. nemo. §. si rem meam.

Multa simpliciter conceduntur, quæ cum adiuncto inhibentur.

ff. de nego. ges. l. ult.
ff. de re mil. l. 3. §. in bello.
ff. depos. l. 1. §. idem.
C. de infam. l. decreto amplissimâ.

ff. de po

ff. de postulan. l. 1. §. item sen. consulto.

Quædam adiuncti ratione inhibentur, quæ simpliciter conceduntur.

Et hoc est idem generale cum priori.

Quod fieri debet, non nocet omissum esse.

ff. usufr. quem ad. l. caue omnes. §. si usufr.
ff. de usufr. ea. rer. quæ usu. l. hoc sen. consul. §. si pecu.
ff. de euict. l. fundum meum.
ff. de adopt. l. his uerbis.
ff. ad exhib. l. iul. §. ita demum.
ff. de mag. quæ. l. 1. §. si magistratus.
C. de his quibus ut indig. l. non oportet.
ff. de uentr. inspic. l. 1. in fin.
C. in prima constitut.
Et Aut. de tabel. §. pen. & ult.

Quod fieri debet, nocet omissum esse.

ff. de transl. l. cum his. §. si prætor.
I. de pœn. Rubrica, prætermissa puniuntur.
ff. de rebus eo. qui sub tu. l. magis. §. si pupillus.
ff. mand. l. si fideiuss. §. si cum debitor.
C. qui pet. tu. l. 2.
C. arb. tu. l. quicquid.
ff. off. præs. l. diuus si tibi. in fin. &c.

Quod fieri debet, nõ nocet, &c.] Super hoc illud est attendendum, an is qui facere omisit, sit obligatus ad faciendum, an non. Si sit obligatus ad faciendum, necesse est committi obligationem uel ad pœnam, uel ad interesse, omisso eo quod fieri debuit. aut si non committatur, necesse est ut dicamus obligationem nullam. ff. ut leg. nomine cau. l. hæc stipulatio.

tio.§. diuus.& ita nocet omissum, ut in sequenti Rubrica continetur nisi quod omissum est,repræsentetur per legem.ut C.si ma.ita uen. l. ea quidem.Si uerò non sit obligatus ad faciendum,possit tamen facere:si uelit, non nocet omissum, ut pœn. quis pat. Imò pro facto reputatur, quandoque scilicet cum lex factum repræsentat in alicuius fauorem ut ff. de adopt.l.his uerbis.uel ut alicui consulat.ut ff. de usu fruct.carum rerum. l. hoc Senatusconsultum.§.si pecuniæ.

Si in aliam causam incidit factum, non ualet, & si aliàs in tali casu ualet.

ff.de don.inter uir.& uxor.l.sed & si mors.in prin.
ff.solut.mat.l.si cum dotem.in princ.
l.de uersi.Rubric.omissum intelligitur.
l.de remiss.Rubric.una serui.
ff.de lib.& posth.l.commodissimè.
ff.bon.poss.secundum tab.l.qui ex liberis.
ff de reb.dub.l.qui duos.
l. de una affirmante.
ff.de cond.ob caus.l.si extraneus.
C.de hær.instit.l.ult.contra.
C.de don.int.uir.& ux.l.si ex uoluntate.

Si in aliam causam, &c.] Hæc Rubrica malè fuit posita, secundum intellectum legum sub ea positarum. sic ergo ponatur:pactum ut ultima uoluntas, uel lex,in uno casu concepta,in alio non ualet.ff solut. matr. l. si cum dotem. in prin. de lib. & posth. l. commodissimè.nisi alius casus omissus expresè similis. ut C. de institut. & substit. l. si mater. & de dona.quæ sub modo. l. ultima. & de ll. & Senatusconsultis.l.neque & ff. de lib. & posthum. l.Gallus. §. & qui. nisi ex mente contrahentium appareat aliud.

ff.de

ff.de cond.ob cauſ.dat.l.ſi extraneus. Item ſi dem alicui,tanquam affini uel coniuncto, aliàs non donaturus,cum non ſit coniunctus,nulla eſt donatio. C. de don.inter uir.& ux.l.ſi ex uoluntate. C.de hæred. inſtit.l.nec apud.

Venire contra proprium factum nulli conceditur.

In Decret.12.q.2.monemus.
C.de pact.l.ſi quis in conſcribendo.
C.de non num.pec.l.generaliter.
C.de reb.cred.l.ſi quis iuſiurandum.
l.de remiſſ.Rubr.remiſſa.
l.de iud.Rubr.ſuum uel deceſſoris.
l.de alien.ci.Rub.eum qui ſolum.
C.de act.& obl.l.ſicut.
C.de teſtib.l.nullum.
C.de lib.hom.exhib.l.1.
C.ſi aduer.don.l.ſi in te.
C.de cred.euict.pign.l.non deb.l.1.& 3.
C.ne fiſcus rem quam uend.l.1.& 2.lib.10.
ff.de adopt.l.poſt mortem.
C.de reſcind.uend.l.ratas.
ff.de ſer.ruſt.præd.l.per fundum.

Et hoc ipſo iure non tenuit conceſsio: nec tamen contrà uenire poteſt.& ſic quidē probatur ſolutio.

ff.de off.proconſ.l.ſolent §.ſicut.
ff.de neg.geſt l.Pomponius ſcribit.
ff.de rei uend.l.ſi à Titio fundum.
ff.de uſufr.l.ſed & ſi quis.
ff.de except rei uend l.1.
ff.de euict.l.uendicantem.
ff.de pign.act.l.rem alienam.
ff.de fund.dotali.l.fundum dotalem.
ff.mand.l.inter cauſas.§.ſed cum.

ff. de distr. act. pign. l. si is qui.
ff. de uerb. obl. l. qui Romæ. Rubr. primo.

Contrà.

C. de inoff. donat. l. qui totas.
C. de sac. san. Eccl. l. iubemus. §. scientes. uer. sicut. §. sanè.
C. de lib. cauſ. l. rem quidem illicitam.
I. de ſe ſuisq;. Rubr. quod facit quis tanquam alius. & Rubr. potest quis agere tanquam alius.
C. de patre qui fil. distr. l. 2.
C. de accuſ. l. 4.
C. de euict. l. ſi tibi liberam.
C. locat. l. 3.
In Decret. 12. quæſt. 1. habebat.
C. de reuo. donat. l. ſi unquam.
ff. de oper. libert. l. ſi libertus ita iura.
C. de agric. & cenſit. l. quemadmodum. lib. 11.
ff. de ſolut. l. ſtipulatus. in fin.
ff. de iuriſd. omn. iud. l. ſi conuenit.
ff. de procur. l. filius. §. ultimo.
ff. de rei uend. l. is qui ſe obtulit.
ff. de ſer. ruſt. præd. l. ſi mihi eodem.
ff. de nox. act. l. electio. §. neq;.
ff. de inter. act. l. de ætate.
ff. mand. l. creditor. §. Lucius.
ff. de cond. cauſ. dat. l. ſi pecuniam.
ff. locat. l. ex conducto. §. cum quidam.
ff. ad Trebell. l. filiam fratrib.
ff. de ceſſ. bon. l. quem pœnitet.
ff. de precario. l. cum precario aliquid.
ff. de ſepulch. uiolato. l. prætor. §. ſi is cuius.

Venire contra factum proprium nulli, &c. & econtrà.] Huius generalis contrarietas facilè ſopiri poteſt, facta diſtinctione, utrum id quod factum eſt, legitimè factum ſit, an non.

ADIE

ADIECTIO.

Vel dicas, quòd nõ licet mihi, tanquam mihi, sed tanquam cuilibet alij. C. de lib. cauſ. l. 1.

CAVSA.

In primo caſu non licet alicui uenire contra factũ ſuum. C. de act. & obli. l. ſicut. & ff. de diſtr. pign. l. ſi is qui. Et in hoc caſu loquuntur plures leges huius generalis. Hoc in cõtractibus innominatis. & eſt ratio. ſicut enim cõtractus innominati debiles ſunt in obligatione contrahenda, ita & in ea retinenda. In quibus datur pœnitendi facultas, ei fortè ſoli cuius gratia eſt initus. ut ff. condit. cauſ. dat. l. ſi pecunia ei. l. de di. §. 1. Item quandoq; & ſi non gratia pœnitentis celebratur. ut ff. de precar. l. cum precario. Sed in contractibus nominatis quandoq; licet uenire contrà, ſi fauor libertatis uel liberorum interueniat. C. de lib. cauſ. l. 1. & de euict. l. ſi tibi. Si uerò pactum nõ ſit legitimè factum, diſtingue: an ſit factum lege prohibente, an lege ei non aſsiſtente, quia omiſſa ſit legis ſolennitas, uel conſenſus eorum qui pacto conſentire debebant. In primo caſu licet uenire contrà. ut C. de agric. & cenſit. l. quemadmodum. & C. de ſacroſanct. Eccleſ. l. iubemus. §. prædia. Authen. nec obſtat quod in ea lege uidentur œconomum priuare adminiſtratione. nec enim priuatur ipſo iure, ſed per ſententiam. In ſecundo caſu non poteſt uenire contra factum ſuum. ut ff. de adopt. l. poſt mortem. & de ſer. ruſt. præd. l. per fundum. & ut communia præd. l. uenditor. & Inſtit. de fideicommiſſ. hæred. §. ulti. Vbi autem non interuenit pactum, ſed qui unum fecit, ad aliud uult recurrere, & primum deſerere, non eſt concedendum. ut ff. de leg. & conſt. l. penult. niſi in quibus caſibus hæc lex permittit. ut ff. de colla. bon. l. nonnunquam. & ad hoc facit totum illud generale. Locus eſt uariationi & con.

Quæ facti sunt, ad alios non transeunt.

l. ex deprehen. l. significauit.
C. de cad. toll. l. 1. §. non autem.
l. de paren. R. ea quæ facti.
ff. de stat. lib. l. statu liberi. §. si quis non dare. & §. ult.
ff. de cond. & demonst. l. qui hæredi. in princip.
ff. de solut. l. inter artifices.

Ex his legibus uideri potest, quòd si quis dedit fideiussorem in his quæ facta sunt, quòd non tenetur fideiussor ad interesse.

Quæ facti sunt, &c.] Differẽtia est inter donationem & factum: quia donatio per alium impleri potest, factum autem siquidẽ inhæreat. Specialiter hoc acto certæ personæ ingenio per alium nõ adimplea tur: alioquin contrà. ut ff. de cond. inst. l. ult. & C. de cad. toll. l. 1. §. ne autem. & ff. de solut. l. inter artifices.

Qui non facit quod facere debet, intelligitur facere quod non debet.

ff. de ædil. edict. l. quid sit. §. idem ait, si seruus. & §. ult.
ff. de re mil. l. non omnes. §. qui captus. §. ult.
ff. qui in fraud. cred. l. 4. & 5.
ff. de reg iur. l. qui non facit.

Hoc quidem est de iuris intellectu uel fictione, nõ de ueritate. non enim sicut qui facit quod non debet facere, tenetur de facto: ita & is qui omittit facere, tenetur de facto: ut in fructuario, qui propter omissa non tenetur Aquil. licet teneatur propter facta. ut ff. de usufr. l. si usus fructus. §. de præteritis. Idẽ etiam assignatur per Yrnerium, siue (ut alij) Guarnarum. ff. dolo. l. elegãter. §. si quadrupes paup. fec. dic. l. 1. §. sed si instigatu. idemq; assignari potest in domino sciente, & non prohibente. si enim ipse dominus faceret, teneretur ex suo delicto. sed cum seruus delin-

delinquit,eo sciente,tenetur propter seruí malitiam. hinc est,quòd & delictum serui caput sequitur. ut ff. de noxali act.l.2.§.is qui.& l.in delictis. §.cum dominus.Et ita differentia est,faciat quis, an omittat facere quod facere debet.

Non facere,facere est.

In Instit.de nupt.§.si uxor tua.

Quod solitum est fieri,semper fieri creditur.

In Decret.distinct.75.dilectionis.
C.de prob l.matrem.l.siue possidetis.
C.de don.inter uir.& ux.l.etiam.
ff.de re mil.l.non omnis.§.à barbaris.
ff.de accus.l.si cui crimen.§.idem.
ff.de lib.hom.exhib.l.quod & lex.§.hoc interdictum.

Sup.Rubr.Quod quis solet facere, &c.nec est differentia, nisi quia illud in specie, hoc in genere loquitur.

Quod solitũ est fieri,&c.]Ex his quę plerũq; inter homines contingunt,sumuntur in iure præsumptiones:quibus standum est,donec probetur contrariũ. ut C.de donat.inter uir.& uxor.l.etiam. Similiter sumitur coniectura ex eo quod olim fuit:ut in sequenti Rub.continetur:scilicet ut præsumatur esse modò, nisi in contrarium probetur. ut C.de probat. l.siue possidetis. Hoc autem fallit in ætate. nec enim sequitur: heri fuit minor, ergo hodie præsumitur esse. ut C.de in integ.rest.l.si minorem.& hoc est ideo: quia solo cursu temporis mutatur id quod olim fuit, scilicet quia minor fuit: sed modò est maior. Quid in possessione,nunquid præsumitur hodie possidere, quia olim possedit:arg.est quod sic.C.de pign.act.l. si creditor. Ioh.tamen dicit, aliud esse in possessione

quàm

quàm in dominio: quia plerunq; facilius amittitur possessio quàm dominium. ut ff. de acquir. poss. l. si quis in. §. differentiæ. nec ob prædict. l. de pign. act. l. si creditori. quia ibi creditor ex contractu erat obligatus ad restituendum. Vnde nisi alleget iustã causam amissionis, damnatur. sed ubi quis contendat se olim possedisse, non præsumitur ideo hodie possidere in alterius præiudicium, utputa si præscribat: sed in suum fortè. ut C. ad exhib. l. non ignorabilis.

ADIECTIO.

Imò dicendũ, ut diximus. ff. de except. rei iud. l. si rem. Causa.

Ex eo quod olim fuit, præsumitur modò esse.

In Decr. 16. quæst. 5. in parrochia.
C. de rei uend. l. partum ancillæ.
C. de ædil. edict. l. si apud prætorem.
C. de lib. caus. l. aui paterni.
ff. de stat. hominum. l. penult.
ff. de ædil. edict. l. redhibere est facere. §. 1.

Ex eo quod olim fuit, &c.] Hæc Rubrica etiam suprà Rubrica proxima, Quod solitum est fieri, &c. exposita est.

Quomodo ex priori facto quid præsumatur.

C. in integ. rest. l. si minorem.
In Decr. c. 2. quæst. 1. in primis.
In Dec. distinct. 40. q. 8. sicut.
Inf. de præsumpt. Rub. immod. præsumpt.
ff. de suspect. tut. l. tutor. §. si tutor.
ff. de act. l. si cui. §. iisdem.
ff. de re mil. l. non omnes. §. Barbarius.
ff. de prob. l. cum tacitum.

C. de

C.de probat.l.ex persona cum termino rem.
In Auth.de rest.& ea quæ.§.unde.

Quomodo ex priori,&c.] In ista Rubrica sumitur coniectura,ex eo quod olim contigit in alicuius persona,ut leges suppositæ declarant: sed & quandoq; propter præsentia declarantur præterita: ut in sequenti Rubrica,& C.ad l.Iul.de adul.l. si qui adulterij.& ff.de re iud.l. quædam.

Propter id quod modò accidit, anteriora demonstrantur.

C.de nupt.l.si quis alumnam.
Inf.de præsumpt.Rub.de præsenti.
C.de adult.si qui adulterij.
33.quæst.1.c.1.
distinct.18.præuenit.
ff.de reb.dub.l.quædam.
ff.de neg.gest.l.cum pater testamento.
C.de appell.l.à proconsulibus.

Propter id quod modò,&c.] Hæc Rubrica exposita est suprà Rubrica proxima, Quomodo ex priori, &c.

Non debent sequentia metiri secundū ea quæ præcedunt.

1.quæst.1.principatus.
ff.de admin.rer.ad ciui.pert.l.2.

Non debent sequentia,&c.] Clarius & apertius dixisset, Temporis mercedes uel precia non æstimantur secundum præsentia.Item,præsentia non æstimantur secundum præterita. sed in omnibus his casibus tempus contractus est inspiciendū. ff.de iure fisci.l.non intelligitur.§.diui. Licet autem non metiamur præterita secundum præsentia, & contrà: tamen

men hæc per illa ad inuicem declarantur. ff. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. ult.

CAVSA.

Idem in denunciatione & electione. ff. quod cuiusq; uniuersitatis. l. item eorum. §. 1.

Quod quisq; per alium facit, perinde est ac si ipse fecisset.

ff. de neg. gest. l. Nam & Seruius. §. ult.
ff. quarum rer. actio non datur. l. 1. §. antepen.
ff. ne uis fiat ei qui in possf. l. 1. §. si domini uel patris.
ff de iurisd. omn. iud. l. si quis id quod. in fin.
ff quod ui aut clàm. l. aut qui. §. pen.
ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. si per alium.
ff. de calum. l. quinetiam si quis.
ff. de eo per quem factum. l. 1.
ff. de pign. l. si inter.
ff. mand l. ult.
ff. ad l. Aquil. l. liber homo. 2. respon. contrà.
ff. de adminis. tut. l. ita autem. §. gessisse.
ff. de coll. bon. l. dedit.
ff. de itin. actuq; priuat. l. 1. §. 1.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. deiecisse.
C. de usur. l. eos. in fine.
ff. de admin. rer. ad ciuita. per. l. 1. §. 1.
ff. de adopt. per mortem. §. meq; contra.
C. de his qui ueniam ætatis imp. l. 2. contra.
C. de iur. emphyt. l. 3.
C. de asser. tollend. l. 1.
25. d. §. præcipimus.
ff. de contrahend. emption. l. quod sæpe. §. si quis amico. contrà.
ff. famil. erciſc. l. si familiæ.

Quod quis per alium facit, &c. & econtrà.] Non est contra hoc quod legitur ff. ad l. Aquiliam. l. liber homo.

homo. Tenetur enim qui fecit, & nihilominus qui iussit. ff. quod ui aut clàm. l. aut qui aliter. §. si quid & de iniurijs non solum. §. si mandato meo. & §. Procu lus. Item non obstat quod legitur ff. de contrahend. empt. l. quod sæpe. §. si quis amico. quia dicit quod non uendidit, subaudi, absens. Videtur enim uendi disse præsens per procuratorem suum: ut in hoc to to generali continetur.

ADIECTIO.

Vel distingue, an sint quæ demandari possunt, uel non: ut infrà de se suisq; rebus. Rubr. quod meo. uel solue iuxta legem, quæ est de caducis tollendis. l. 1. §. ne autem.

Quod quis per se iussus est facere, per aliũ non potest explicare.

ff. de adopt. l. post mortem. §. neq;.

Quod ego solus facere non possum, alij faciendum solus mandare possum.

C. de procur. l. non eo minus.
C. de thesaur. l. 1. §. in alienis.

Quod ego solus, &c.] Malè inducitur ad hãc Ru bricam, quod legitur in C. de procur. non eo minus. quia & ibi si solus minor egisset, & si pro eo lata esset sententia, teneret per rationem eiusdem legis. meli us inducitur lex pen. eiusdem tit. & dicetur esse spe ciale, contra superius generale.

Ex facto non sequitur id quod sequi uidetur.

ff. de iud. l. non uidetur.
ff. famil. erciſc. l. qui familiæ.
ff. de except. seu præſ. l. non utiq;.

C. de euict. l. non ex eo.
ff. de no. op. nunc. l. sciendum est. per con.

Ex facto nõ sequitur, &c.] Hoc generale unò uerbo potest interimi, ut dicas: imò non uidetur sequi, ut per leges sub eo positas probatur. uel dic: sequi uidetur prima facie, non tamen sequitur. quanquam lex illa de except. non utiq; intelligi possit, quando reus negabat se debere, uel si dedit, opponebat exceptionem, confiteri uidetur ex quadam consequentia: quia cum dicit sibi competere exceptionem, ergo alij actionem. ff. de except. l. 2.

Magis ex consequentia primi facti uideor facere, quàm ratum habere.

31. quæst. 1. c. 1.
ff. de min. l. deniq;. §. scio.
ff. de don. inter uir. & uxor. l. si donatæ. §. si sponsus. C. ad vell. l. si mulier.

Magis ex consequentia, &c.] Hoc locum habet, cum factum quantum ad obligationẽ, semel est consummatum, postea autem quis illud exequitur. nec enim executionis tempus est inspiciendum, ut ob hoc uideatur aliquis habere ratum, sed contractæ obligationis.

DE IMPOSSIBILIBVS.

RVBRICA XI.

Quis obligatur ex impossibili.

In Decret. distinct. 19. in canonicis.
C. de ædil. act. l. 3.
I. de pact. Rubr. pacta.

ff. de

ff.de doli except.l.apud Celsum.§.Item Labeo.
ff.de euict.l.si ita quis stipulanti.
ff.locati.l.dominus horreorum.
ff.de pactis.l.iurisgentium.§.ult.
ff.de uerb.obl.l.continuus.§.illud inspiciendum.
ff.comm.tam urb.quàm rustic.præd.l.2.& l.uenditor.

Quod possibile est,pro esse habetur.

In Decret.de consec.dist.4.sanè.in fin.
ff.ne quis eum qui in ius uoc.l.si eximendi.
ff.de furt.l.eum qui.§.Papinianus tractat.
Sup.de qualitate factorum.Rub.quod non uidetur esse.

Licet sit possibile,non habetur pro esse.

In Decret.dist.86.non satis.in princ.
ff.de in ius uoc.l.quamuis.
ff.de bon.liber.l.qui cum natu maior.
ff.de solut.l.cum decem mihi.
ff.rem rat.hab.l.amplius.

Quod possibile est,&c.] Et econtrà,id quod nõ est,est tamen possibile,attenditur plerunq; in actione:scilicet quando alicui suum delictum uel factum obiici potest, propter quod incidit in obligationẽ. ut ff.de leg.Aquil.l.in lege.& l.inde Neratius.in principio.& §.2.& de furt.l.eum qui.§.Pap.& de tab.exhib. l.locum.§.condemnatio.nec obstat quod legitur in eod.tit.de fur.l.qui tabulas.quia tabulæ non sunt alicuius extimationis,quia in facto contrà est. Quod autem dixi, possibile,attendendum est,si facilè possit contingere: sed si cum difficultate multa, uel uix contingat,non est respiciendum. ut ff.qui & à quib. man.l.Iul.& de re iud.l.si quis ab alio. & est arg.pro hac solutione,ff de legib.& Senat.l.nam ad ea.leges autem scriptæ in contraria Rubr.nihil pertinent ad hoc generale.

Qui potest facere ut possit iam posse facere, intelligitur facere.

In Decret. distinct. 83. error.
ff. de ædil. edict. & redhib. l. quis sit. §. idem ait.
ff. ex quibus caus. maior. l. sed & si per prætorem. §. ait prætor.
ff. de reg. iur. l. qui potest facere.

Qui potest facere ut possit, &c.] Hîc distingue, an facilè possim ut possim, an non. in primo, causa uideor posse facere: in secundo nõ. ut ff. quib. ex caus. ma. l. sed & si. §. ait prætor. & tit. de bon. liber. l. qui cũ natu maior. §. sed si minor. Hoc generale probatur ff. de reg. iur. l. qui potest facere.

DE CONTRACTIBVS.

RVBRICA XII.

Contractus ex una parte constat.

In Decret. 15. quæst. 2. aliquando.
C. de transact. l. fin.
C. de hær. uel act. uend. l. qui nondum certus.
ff. de pact. l. iurisgentium. Rubr. 1.
In Decret. 12. quæst. 2. si qua.
In Decret. c. 32. quæst. 7. quod proposuisti.
ff. de act. empt. l. Iul. §. si quis à pupillo.
In Auth. de non elig. §. hoc autem quod.

Contractus ex una parte, &c.] Illud certum est, quòd in parte rei recedi potest à cõtractu, sicut & in totum. ut ff. de pact. l. iurisgent. suprà, quin imò. & §. adeò. Non autẽ receditur sic, ut unus tantum cõtrahẽtium sit obligatus, alius nõ, nisi propter personæ priuilegium. ut ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si quis à pupil-

pupillo.uel propter odium,ut de transact.fi. Et hoc est ideo,quia non debet claudicare contractus.ut ff. de arbitris. l.si cum dies.§.pen.

Contractus in totum rescinditur,cum in parte ineundus non erat.

In Decret. de cons.dist. 2.comperimus.
ff.de minor.l.tutor.§.curator.
ff.de contrahend.empt.l.si duos quis.
ff.de in diem adiect.l.quòd si uno.§.Celsus.
ff.de ædil.edict.& redhib.l.cum eiusdem generis.

Contractus in totum,&c.] Hoc est,quando aliàs pro parte rescindendus erat.sed quia pro parte non erat quis empturus, in totum rescinditur.ut ll.suppositæ declarant.

De æqualitate seruanda in contractibus, & iudicijs,& in pactis.

C.de fruct.& in lit.expen.l.cum quidam.
C.de prox.sac.scri.l.in sacris.la.3.§.& quoniam.lib.12.
ff.de arbit.l.si de meis.in fin.1.respons.& l.si cum dies.§. penult.& l.Pedius.§.in seruum.
ff.pro soc.l.si socius pro filia.

De æqualitate seruanda,&c.] Quòd æqualitas in cõtractibus,in iudicijs,arbitrijs,& pactis debeat seruari,plenè probatur in d.legib.Vnde dicitur, quòd si unus litigatorum sit priuilegiatus,alter non:priuilegium uni cõpetens extenditur ad alterum. d.l.fin. C.de fruct.& lit.exp. & de prox.sacro.scri.l.unicuiq;. lib.12.Nam Iurisconsulitare student in omnibus actibus,tam iudiciarijs q̃ extraiudicialibus,inæqualitatẽ.ff.de uulg.& pup.substit.l.iam hoc iure. & l.Lucius.C.de rescin.uend.l.ratas.& de test.mil.l.in testamento.& C.de impub.& alijs substit l.hæreditatẽ. & l.q̃uis.& notaui in d.l.in sacris.3.§.& quoniam. & in

d.l.fin.C.de fructi.&lit.expen.& habetur in reg.in iudicijs.de reg.iur.in 6.

Ex inutili contractu dominiũ transfertur.

C.si quis alij uel sibi.l.multum.
C.de don.ante nupt.l.cum ueterum.& ibi.
C.de imp.& alijs sub.l.1.
In Instit pro socio.§.2.

Vide quæ dixi in l.contractus. C.de fid.instrum. & in d.l.multum.

Cum dolus dat causam contractui, ipso iure nullus.

Et probatur tantum duabus legibus,& non pluribus.ff.de dolo.l.eleganter.Rub.1.ff.de mino.in integ.restit.l.in causæ.2.§.itẽ rela. Vbi dolus dedit causam contractui,in potestate illius est, qui dolum nõ adhibuit,an uelit conuentioni stare.

ff.de iur.dot.l.si res æstimata.§.1.
C.de transact.l.fin.
ff.de min.25.ann.l.si iudex.
ff.de arb.l.si cum.§.si arbiter.
I.ff.de act.Rubr.non ualet.
Suprà de dolo consid.Rub.dolum proprium.

Contractum temporalem fieri posse.

ff.de leg.fideicomm.l.ult.

Quod in cõtractibus agitur,pro cauto habetur.

ff.si cert.pet.l.cum quid.
ff.de uerb.obl.l.triticum.
ff.de dam.infect.l.si finita.

Nota contractũ in quo contrahentes non possunt adhibere certam legem.

ff.de exercitu.l.1.§.magistrum.

Cause

Causa in contractibus adiecta, nisi de iure & de facto impleatur, nō sufficit.

C. de testa l. nolumus.
C. de emphyt. iur. l. ult.
ff. de cond. ob turp. caus. l. 1. cum ait.
ff. de cond. ob caus. dat. l. dedi tibi. §. ulti.
C. si man. ita fu. al. l. ult.

Causa in contractibus, &c.] Hoc fallit quandoq;, ut in ff. de cond instit. l. si mulier. §. si quis. & infr. de sic. Rub. id uidetur posse fieri. & Rub. non sufficit an.

Licet contractus non teneat, tamen postea exigitur.

In Decret. 30. quæst. 1. in fin. & c. 1. & 2.
ff. de his qui not. infām. l. quid ergo. §. quod ait.
C. de cond. ob caus. l. 1.
In Auth. de non al. l. aut per. §. quia uerò congruū. col. 2.

Licet contractus, &c.] Si loquaris de pœna conuentionali, hoc est intelligendum, quando non tenet, q; lex ei non assistit. secus si resistat: puto quod improbatur, quod contineatur in stipulatione. ut ff. de uerb. oblig. l. stipulatio hæc. In Instit. de inut. stip. ista. §. alteri. & Instit. de inut. stip. §. alteri. Si autem loqueris de pœna legali, ea exigitur, & si improbatum deueniat contractū. ut C. ad l. Iul. de adult. l. eū qui.

Quid actum sit inter contrahentes, inspicitur.

In Decret. 18. quæst. 11. Eleutherius.
C. de testib. l. ultima.
C. de spon. l. ult. in fin.
ff. si seruit. uend. l. testatrix. §. 2.
ff. si cert. pet. l. 3.
ff. mand. l. Lucius.

C. de test. l. ult.
C. de iur. emphyt. l. ult.
ff. ad l. Rhod. de iact. l. qui leuante. §. 1.
ff. de contrah. empt. l. qui fundum. & l. fundi partem. & l. alioquin.
ff. de in diem adiect. l. 2. item quod in fin.
ff. de probat. l. ante omnia.
ff. qui sine mand. ad liber. per l. ult.
ff. de reg. iur. l. semper in stipulationibus.

Mutuum ciuile stipulatione contrahi.

C. ad Maced. l. 3.

Eadem mensura uel moneta debetur, quæ erat tempore contractus.

In Decret. 1. quæst. 1. principatus.
In Auth. ut cum de appell. cog. §. 1.
ff. si quis caut. l. si quis quempiam. & l. qui ante. §. illud.
ff. de eden. l. ubi. §. 1.
ff. si cert. pet. l. 3. in fin.
ff. de euict. l. bonitatis æstimationem.
ff. de leg. 3. l. Lucius Titius. & l. uxorem. & l. filium. §. testamento ita pueros.
In Decret. dist. 31. ante triennium.
ff. de iud. l. si quis postea.
C. de præd. & omni re. nauic. l. 2. lib. 10.

Suprà, initium spectandum, tempus contractus debere inspici. suprà, Repetita die, &c.

I. de pact. Rubr. 1. & ult.
I. de empt. Rubr. 2.

Nota, quædam emuntur quæ loco uenditorum supponuntur.

Superueniens moneta uel mensura debetur, siue maior siue minor sit.

In Decret. 23. quæst. 4. l. si Ecclesia.

ff. de

ff.de cond.& demonst.l.filiæ suæ.§.ult.
ff.de lib.& posth.l.placet omnem.
ff.de leg.2.l.Imperator Antoninus.§.ult.
ff.si cert.pet.l.unum.
ff.de pig l.cum tabernam. Rubrica 1.
ff.de furt.l.inficiando.§.infans.
ff.de fideiussorib.l.si quis.§.si nummos.
ff.de op.lib.l.1.
ff.de uerb.obli.l.inter stipulantem.§.ult.
ff.quor.leg.l.diuersum.

Eadem mensura, &c.] Solummodo eadem mensura debet præstari,& eadem moneta:uel si alia præstetur,habeatur ratio damni.Statuta post contractū facta,futuris contractibus dant formam, non præteritis.ut C.de leg. & const.constit.l.leges. Nec obstat quod legitur ff.de leg.2.l.Imperator.§. ult. & de pig. cum tab.& de furt.l.inficiando. §. infans. quia in his legibus non prohibetur, quin possint peti ea, quæ tempore testamenti uel cōtractus erant in hæreditate,uel in bonis debitoris,& in taberna:uel quin petatur utilitas,quæ erat tempore delicti: sed dicit etiam in plus agi posse, uel dicitur, quod in primis duab. legibus facit illud tenor uerborum testatoris. sic l. de con.indeb.l.filię.§.ult.Sic enim dixerat:Quod supererit ex hæreditate,tempore mortis, uel quæ in ea erit,cum moriar. Item cum dicit tabernam, uerisimile est id actum,ut res præsentes, & postea permutatæ uel substitutę teneātur pignori: quia quotidie fit earum permutatio.Nec obstat quod legitur in ff. de reb. cred. l. unum. quia ibi non loquitur in alia mensura,sed in eadem. Quæritur autem de æstimatione rei, quo tempore sit spectanda. Aliæ leges contrariæ non uidentur esse dignæ responsione.

Azo.

DE PACTIONIBVS.

RVBRICA XIII.

Quod non potest pactio, potest stipulatio.

C.locat.l.si tibi.
C.de iur.dot.l.auia.
ff.de relig.l.quòd si locus.
C.de usur.l.quamuis.

Quod non potest pactio, &c.] Potest & alius casus addi, in C.de usur.l.quamuis. item alius, ut ff.de ser.expor.l.seruus.§.ea lege.& l.si uenditor.§.ult. Casum autem qui est in C.locat.l.si tibi. non multũ approbo ad hoc probandum: quia ibi nõ dicit, quòd pactum fuerit in rei traditione appositum: nec ego id intelligo.& ita quod non fuit uestitum, nulla datur ex eo actio. Potest & econtrariò assignari, quòd plus possit pactum quàm stipulatio, sicut est in mutuo: quod alij stipulari nequeo, pacisci uerò possum. ut ff.de reb.cred.l.certi condictio.§.quoniam.& §.si nummos.& de contrahen.empt. l. fundus ille.& in Instit. de inutil. stipul. §. quòd si quis. & sunt ista specialia. aliàs enim sicut pactum est nullum, ita & stipulatio: & si stipulatio tenet, & pactum. item, si nõ tenet stipulatio, nec pactum. ut ff.de pact.l.iuris gẽt. §.si paciscar.in fin.§.ibi & si stipulatio sit interposita, &c.& ff de reg.iur.l. quo tutela.§.ult.

Quandoq; pactum pro stipulatione interpretatur.

ff.de iud.l.solemus.

ff.qui

ff.qui satisd.cog.l.de die.Rubrica 1.
ff.de contrahen.empt.l.si in empt.Rubrica 1.
ff.locat.l.ea lege.
ff.de uerb.oblig.l.continuus.§.cum ita.

Quandoq; pactum pro stipulatione interpretamur.] Regula est, contra stipulatorem, uenditorem, locatorem interpretandum esse. ut ff.de pact.l. ueteribus. & de uerb. oblig.l. quicquid. & de contrahen. empt.l.Labeo. fallit tamen in iudicijs, duplici ratione: ne semper dicat reus se de hoc nõ sensisse, & quia iudicium redditur inuitum. ut ff. de iud. l. solemus. & l.si quis intentione. & de uerb.obl.l. inter.§. si stip. & similiter solui potest, quod dicitur ff.qui sat.cog.l. de die. quia & ibi loquitur in iud. Illud non dico speciale, quod legitur, ut ff.de contrah.empt. l si inept. quia distinguendum est, an uenditor apponat legẽ: nisi tunc obtineat, quod dictum est, an emptor. & tunc fit interpretatio contra eum: dum tamen meminerimus, eum semper uideri apponere legem, ob cuius utilitatem est dicta. & ita solui potest quod dicitur in ff.qui pot. in pig. l. insulam. Non placet illa distinctio, ut in re principali contra uenditorem, in re accessoria contra emptorẽ fiat interpretatio: quia in accessorijs, puta seruitute, dicit lex contra ut ff. de pact.inter empt.l. cum in lege. Item, nõ obstat quod legitur in ff.locati ea lege. quia ideo ibi fit interpretatio pro locatore, ne corrumpatur alia regula, quæ est in C.de ll.& const.l quod fauore nam si illud pactũ quod sui fauore locator apposuit, non esset appositum, certum esset quòd uel tenetur restituere, licet pluris locasset. nunc ergo non tenetur. Item, non obstat quod legitur ff locat. l. in lege. Nam ibi fit ideo interpretatio contra cõductorem, ne secũda pactio nil operetur: cum enim primò dictum esset ne cederet, & id uidebitur comprehensum, ut & alium

facere

facere nō patiatur: quia si pateretur, facere uidetur. ut ff. de his qui not. infam. l. quid ergo. §. certè. Cum ergo illud prima clausula contineatur, non uidetur repetitū in secūda: sed magis aliud adijcitur, scilicet ut det operam ne alius faciat, ne nil operetur. ut ff. de leg. 1. l. si quando. Similiter responderi potest ad l. de uerb. oblig. l. cum qui Kal. 1. Rub. & l. continuus. §. cum ita. quia si non de proximo intelligeretur tēpore, non magis posset dici de 2. quàm de tertio, & ita in infinitum: & ita nulla esset. Vnde eligitur proximum tempus.

ADIECTIO.

Si enim aliter non posset ualere stipulatio, nisi secundum stipulatorem interpretemur: tunc secundū stipulatorem est interpretandum, ut res potius ualeat, quàm pereat.

Quod non potest stipulatio, potest pactio.

ff. de contrah. empt. l. fundus. §. quod.
ff. si cert. pet. l. certi. §. quoniam.

Pacta contra ius facta ualent.

In Decret. 12. q. 4. in mal.
ff. si quis caut. l. & si quis. §. ult.
ff. de pact. l. paciſci.
ff. de nou. op. nun. l. 1. §. potest. & §. pen.
ff. de dam. infect. l. si finita. Rubric. 1.
ff. de except. l. an inutili. Rubric. 1.

Contrà.

In Decret. 12. q. 4. innocens.
C. de sac. san. eccles. l. iubemus.
C. de legib. l. non dubium.

C. de

C.de pact.l.pacta.& l.pactum quod.
C.de inoff.test.l.si quando.§.1.
C.de rei ux. act. l. rem in præsenti.§. illud etiam generaliter.
C.de pact.dot.l.ex morte cuiuscunq;.
C.de repudijs.l.consensu.§.pactiones.
ff.de pact.do.l.conueniri non potest.
ff de distract.pig.l.si creditor.§.ult.
ff.solut.matr.l.alia.§.1.
ff.de precar.l.cum precarium.

Pacta contra ius facta, &c.] Verum est,quòd pactio contra ius facta, quæ ius fieri prohibuit, nulla est.ut C.de legib.l.nō dubiū.C.de pact. l. pacta quæ. Si autem non prohibuit,sed cum quis beneficiū habet sibi indultum,per pactum remittit, tenet ex certa conscientia.ut ff. si quis caut. l. sed & si quis.§. ult. non enim est contra legem: imò secundum legem. ut ff.de ædil.edict.l.quæritur. §.pen.C.de pact.l. pen. nec obstat quod legitur in ff.de pact.l.paciſci. quod enim dicit contra edictum,ita expone:id est, contra beneficium ab edicto indultum. uel dic, contra, id est,prẹter.ut C.de reb. cred.si cert.pet.l.nec filius.

Ex nudo pacto quod est contra ius, non oritur actio.

C.de pact.l.pacta quæ contra.
ff.de uerb.obl.l.generaliter Titia.

Ex nudo pacto,&c.] Vide quæ notaui in d. ll. pacta.& l.generaliter.& l.Titia.

Pacta impoßibilia,uel sub impoßibili conditione,non ualent.

In Decret.dis. 4.erit.

ff.de

ff. de pact. l. iurisgen. §. prætor ait pacta. & l. ius autem agnationis.

ff. de reg. iur. l. uerum est, neq; pact.

Pacta impossibilia, &c.] Hîc ponitur impossibile, pro difficili. ut suprà in illa Rubrica, Quis obligatur ex impossibili.

Pactis priuatorum ius publicum non lædi. & non licet renunciari his, quæ tam pro se, quàm pro communi utilitate sunt introducta.

De cret. d. 17. consilia.

C. de recept. l. ult.

C. de Episc. & cler. l. si quis in hoc.

C. de rapt. uirg. l. 1.

ff. si quis cau. l. sed & si. §. quæsitum. ibi, continet speciale pactum.

ff. de precario. l. cum precario.

Sed ibi non fecit pactum de non petendo, tunc enim tenetur: sed concessit ad tempus, & interim mutat uoluntatem: ideo, quia cum unum speciale pro eo cui conceditur, inducatur, scilicet ne teneatur nisi de dolo & lata culpa, hoc contra eum inducunt. ut ff. de iureiur. l. eum qui. ff. quibus ex cauſ. maior. l. 1. ff. de precario. l. quæsitum. §. illud. C. de lib. cauſ. l. nec si. Sed non sunt ibi uerba pacti, ut diximus suprà de iur. & fact. ignor. l. cum testa. Sed quid si uerba pacti uel testamenti essent expressa: puta, quia dixit, libertinum uenire ad me. dicit Ioh. eos non sequi libertatem, quia non sunt uerba idonea. argum. contra. ff. de constit. pec. l. Titius. §. quidam. & ff. de confess. l. certum.

C. de inoff. test. l. si quando. §. 1.

C. de usufr. l. si usufr.

C. de Iudæ. l. Iudæi.

C. de

C.de iur.iur.l.propter.ca.l.2.§.sed & quasi contra publicam utilitatem.ut Instit.de pœn.tem.litig.in prin.
C.de testa.l.testandi.
C.de testib.l.parentes.
C.ad Vell.aut.siue à me.
C.de Latin.liber.toll.l.1.§.illo proculdubio.
C.de rei ux.act.l.rem in præsenti.§.& cum lex Iulia.
C.de fideiuss.l.non rectè.
C.ut in pos.leg.l.scire debetis.
C.debit.uen.pig.imp.non.l.1.
C.de quæstion.l.seruos.ibi,non fuit pactum.
C.ad Trebell.l.iubemus.
C.de collat.l.pactum.§.sed de bonis mortui.
ff.de postulando.

Quos prohibet & publica utilitas, ne impunita sint maleficia.ut ff.ad l.Aquil.l.ita uulneratus.

ff.de transact.l.3.cum hi.sed speciale est.
ff.ad l.Falcid.l.quod de bonis.§.1.
ff.de procur.l.filiusfa.§.pen.

Hoc ideo,quia contra publicam utilitatem.

ff.de pact.l.iurisgentium.& l.pactum.& l.iurisgentium.§.& generaliter.
ff.de usufr.l.sed etsi quid inædificauerit.§.ult.& l.Proculus.

Sed expone literam ut ibi diximus,& maximè in d.§.ultimo.

ff.de admin.tut.l quidam decedens.
ff.de constit pec.l.eum qui.§.1.
ff.de pig.act.l.ideo qui.& l.pen.& l.3.speciale est ibi.
ff.de pact.dot.l si pater.§.1.

SOLVTIO.

Speciale est ibi: uel quasi contra pub. utilitatem est, ne impediantur nubere, quod publicè interest.

ff.solut.matr l.1.
C.de pat.potest.l.abdicatio.ibi,non fuit pactum.

C.de

C. de pig. l. ult.

Speciale est ibi, ne creditores in diuitiores nimiã suam extendant auariciam.

ff. de lib. cauſ. l. 2. & 3. Rubrica.

Non tantum est renuncíantis, sed etiam mandantis causa est, ut l. eo. l. quoniam.

ff. solut. mat. l. alia. §. eleganter. Rubrica.

Hoc ideo, quia contra bonos mores, uti dicitur.

ff. qui test. fac. poſ. l. 3. & 6.
ff. de leg. 1. l. nemo potest.
ff. de pecul. leg. l. ult.
ff. de don. l. ſi patronus.
ff. de re iudica. l. quidam contra.
C. de sentent. paſ. l. 2.
ff. de uerb. oblig. l. ſi conuenit. Rubrica, ſpeciale est.
ff. de act. & oblig. l. obligatio.
ff. de mag. con. l. 1. §. ſi inter.
ff. de re iudic. l. neque pignus. §. priuatorum. & l. nec ex prætorio.
C. de Epiſc. & cler. l. ſi quis in conſcrib. & aut. generaliter.
C. de pact. l. ult. & pen.
C. de fideiuſſ. l. iure nostro.
C. de temp. & rep. l. ult. §. ult.
ff. de min. l. ſi iudex circumuento.
ff. de ædil. edict. l. quare. §. ſi uenditor.
ff. de recept. arb. l. diem. §. ſi quis litigato.
ff. ad Vell. l. ſi mulier.
ff. de uerb. ſignif. l. in itinere.
ff. de don. inter uir. & uxor. l. ſi ſponſus. & l. ſi uxor.
ff. de no. op. nunc. l. 1. §. potest.

Pactis priuatorum, &c.] Si uocas publicum utilitate & auctoritate, ſine dubio non potest legi. ut C. ne inſ. uel reliquis. l. 1. & 2. & ff. de pact. l. inter. Si uero auctoritate tantum, & non utilitate uocas publicũ. nam

nam & illud publicum appellatur. ut in Instit. de excus. tut. prima Rubrica. distingue utrum utilitate renunciantis tãtum, an communi utilitate sit statutũ, si fauore renũciantis tantũ, uel utilitate, id est, dicentis tunc, siue de priuilegio quis habet beneficiũ, siue de publico iure. Si aliquod ius ex aliquo contractu competat, renunciare potest: nisi in casibus, qui notantur in C. de pact l. pen. ut probatur in C. de pact. per tot. tit. & in ff. de transi. in C. & ff. de nouat. & accept. in C. & ff. Et ita intelligitur contraria Rub. Si uerò cõmuni utilitate aliquid statuat, non licet alicui renunciare ei iuri, uel pacto immutare. ut ff. de admi. tut. l. quidã decedens. & de oper. liber. l. cerdonẽ. & de iur. iur. prop. cal. da. l. 2. §. sed quia. Et ita intelligitur hæc Rubrica, & secundum hanc eandem distinctionem intelliguntur sequentes duæ Rubr.

ADIECTIO.

Hæc distinctio potest reprobari per l. quæ est ff. de feriis & dila. l. 1. §. 1. Vnde credo fore distinguendum, an contineat præceptum uel prohibitiones, an permissionem. quod est dicere, aut consistit in præcepto, uel prohibitione: & tunc non est licitum renunciare. aut in permissionibus: & ideo licet. uel, ita ius quoddam est generale: & tum licet alicui* renunciare. ut ff. de postu. l. quos prohibet. Speciale, odio fauore ue indultum: & tunc licet, maximè cum in fauore.

* al. remittere.

Quod fauore alicuius inductum est, ad eius iniuriam retorqueri non debet.

C. de rei ux. act. l. rem in præsenti.
C. de legib. l. quod fauore.
ff. de transi. l. cum hi. §. ea.

ff. de Carb. edict. l. 3. §. duæ.
C. de fid. instrum. l. plures.
ff. de pericul. rei uend. l. si uina.
ff. locat. l. sed addes. §. si dominus ea lege.
C. de quæst. l. pridem.

Hîc multa assignantur contraria. primùm, ff. de transl. l. cum hi. §. ea. sed illud non contingit, quòd eius fauore sit factum, sed quia acida & mucida non erant in obligatione deducta: & per hoc fuit ius cõmune, non priuilegium, secundum assignatum, ff. quod quis. iur. l. 1. sed ibi ad postulationem fuit datum, hîc mera liberalitate indultum. arg. C. de petit. bon. sub. & ff. quod quisq. iur. l. 3. Tertium est Instit. de aucto. tut. §. neque tamen. sed certè aduersari poterat ibi incisè, ut ibi dicit, uel saltem inutilibus sumptibus fuit uexatus. ut ff. de mino. l. minori. Item contrà, ff. de iur. aur. annul. l. 2. sed ideo illud contingit, quòd impetrando ius illud, tali priuilegio uidetur renunciare. Imò melius non priuilegium erat in libertis, sed patronis tantum. Item contrà, C. de Iud. l. die sabbati.

ADIECTIO.

Solutio. Vt omnibus dem unam generalem solutionem, uerum est: quia quod fauore, &c. nec fallit regula illa, nisi constitutio ultrà processerit, sicut in illa C. de Iudę. l. die sabbati. facit C. de quęstionibus. l. pridem contrà. sed illud contingit ratione perplexitatis, quia pro eo non posset torqueri. quin & contra eum torqueretur, quia omnem ueritatem debet docere. Cætera, quæ uidentur contraria, solue prout latius notaui in d. l. quod fauore. C. de legibus & Senatusconsult. & ff. eod. l. nulla.

Vbi plenè dixi, & contraria solui.

Formæ

Formæ iuris prætorij per pactum non derogatur.

C. *ut in poss. leg. scien.*
ff. *de uerb. oblig. l. in conuentionibus.*
ff. *de postul. l. quos prohibet.*
ff. *de op. libe. l. cerdonem.*

Nec formæ iuris ciuilis.

ff. *ad l. Falcid. l. quod de bonis. §. 1.*
ff. *de don. l. si patronus.*
C. *de quæstion. l. seruos.*
ff. *de procur. l. filius. §. miles.*

Formæ iuris prætor. &c.] Hæc Rubrica, cum seq. suprà proxima Rubrica est posita.

Pacta contra naturam actionis ualere.

ff. *de pact. dot. l. si mulier.*
C. *commodati. l. 1.*

Ex his duabus legibus habes, ex deposito & locato dominium transire.

ff. *de pos. l. Lucius Titius.*
ff. *locati. l. ex in naue Saupheij. §. 1.*
C. *de pig. act. l. quæ fortuitis. & l. pignus.*
ff. *de pact. l. iuris gentium. §. sed cum nulla.*
ff. *de præscr. uerb. l. naturalis. §. sed si facio.*

Contrà.

In Decret. 30. q. 2. *solent.*
ff. *de pact. dot. ab. res. §. ult. l. 2. & l. Pomponius.*
ff. *pro socio. l. adeò.*
ff. *de precario. l. cum precarium.*

Pacta contra naturam act. &c. & contrà.] Certum

est, singulares actiones proprias sortiri naturas, & certa & designata in eis uenire, quæ per pacta augentur & diminuuntur: puta, in contractibus non præstantur casus fortuiti. Ex pacto aliud dici potest. ut C. com. l. 1. id' que in culpa assignari potest. ut ff. de possess. l. 1. §. si conuenit. & §. sæpe. Illud etiam accidit, quod natura depositi est, item locationis, ut remaneat dominium penes deponentem & locatorem suum. si tamen aliter inter contrahentes conueniat, ratum erit. ut ff. depos. l. Lucius & loca. l. in nauem. Hoc regulare est: fallit autem, quoties contra publicam utilitatem pactum interponitur: ut in non restituenda dote. ut ff. de pact. dot. l. 2. uel restituenda dicitur aliter quàm præcipiat lex. ut ff. de pact. dot. l. de die. nam & publ. interest, &c. ut ff. solut. matr. l. 1. Item fallit propter summam captionem uitandam, ne socij hæres prorsus inutilis in societatem succedat. ut ff. pro socio. l. adeò. & ff. de aur. & arg. leg. l. si uxori mundus. Item fallit in precario. ut ff. de precario. l. cum precario. fortè ideo, quia cum unum speciale inducatur pro eo quod precario rogauit, l. scilicet. ne teneatur, nisi de dolo, & lata culpa: licet sua gratia tantum accipiat, quod aliàs reperitur falsum. consentaneum fuit, aliud contra eum induci, scilicet ut possit quandocunque reuocari. ut ff. de precario. l. quęsitum. §. illud. & t. commo. l. si ut certo. §. 1. & §. interdictum. l. in reb. commo.

ADIECTIO.

Valet hæc Rubrica, an partes testium iusiurandũ possint remittere.

Vtriusq; partis consensu aliquid de iure relaxari.

C. de testa. l. si non speciali.

C. de

C.de epiſc.& cler.Autent.generaliter.
In Auten.ut clerici.l.apud propr.ep.§.1.
In Aute de teſt.§.quoniam uerò legem.
ff.de feriis.l.1.§.1.§.ſi feriæ.
ff.de in ius uoc.l.quamuis.§.ult.
ff.de procur.l.filius.§.miles.
ff.de re iudic.l.ſi conuenit.
ff.ad S.C.Turpill.l.ult.§.item.
In Lombar.de ijs qui falſam cartam.l.2.
C.de temp.& re.app.l.ult.in fin.
C.de iur.iur.prop.cal.l.2.§.ſed quia ueremur.

Vtriuſque partis conſenſ.&c.] Hæc Rubrica exponenda eſt ſecundum diſtinctionem, quam feci ſuprà eo.pactis priuatorum, &c.Et ut in ſimili notaui, C.de iur.iur.pro.cal.l.2.§.ſed quia ueremur.

Ex nudo pacto utilis competit actio.

ff.de pact.dot.l.inter ſocerum.§.conuenit.

Contrà.

C.de pact.l.legem.

Ex nudo pacto,&c.] Generale eſt,ex nudo pacto actionem non naſci: ut C. de pact. l. legem. fallit tamen in caſibus, in conſtituta pecunia, in donatione,in dotis pollicitatione,& in uſura nautica ciuitati promiſſa,& acceſsione frumenti.ut Inſtitut.de act. §.de pecunia. C. de donation. l. ſi quis argentum. §. ſin autem.& de dotis promiſsione.l.ad exactionem. ff.de uſuris.l.etiam.& de naut.fœn.l.periculi.§.ult. & C. de uſur. frumenti.item ex pacto quo quid promittitur ciuitati ob honorem decretum uel decernendum. aliàs enim non parit actionem.Nudum enim eſt pactum,quod nec re, nec rei interuentu,nec

uerbis, nec literis, nec consensu, nec contractus cohærentia est uestitum. Et de hoc dixi in d. §. de pecunia.

ADIECTIO.

Vestitur enim pactum prædictis sex modis: id est re, ut in mutuo. ut Institut. quibus modis re contrahat. in princ. & per totũ. uerbis, ut in stipulatione. Institut. de uerb. oblig. in prin. literis, ut cum quis scripsit se debere pecuniam, & post biennium in chirographo. Institut. de lit. oblig. in princ. consensu, ut in uenditione. Institut. de oblig. ex consens. rei cohærentia, ut si pactum fiat in continenti. ff. de pact. l. iurisg. §. quinimò. rei interuentu. ut in do ut des, facio ut facias, facio ut des, do ut facias. ut d. t. de pac. l. iurisg. §. sed & si in alium. Et latè notaui in d. §. quinimò, in princ. Causa.

Lex, pactum, seu conuentio, sunt synonyma.

ff. de act. empt. l. si per emptorem. §. quòd si fundum. & l. si mercedem. §. si habitatoribus.
ff. commu. de seru. præd. urb. & rust. l. 2.
ff. locat. l. ea lege.
ff. de reg. iur. l. contractus.
ff. depos. l. 1. §. si conueniatur.

Lex, &c.] Quid propriè sit lex, dicitur ff. de leg. l. 1. & 2. & Institut. de iur. nat. §. lex. sed impropriè ponitur quãdoq; pro quolibet legitimo pacto, eo quòd ut lex debet seruari. ut C. pro socio. l. pen. ff. pro socio. l. ult.

Ex pacto non agitur præcisè ut quid fiat uel detur, sed ad interesse.

ff. de hæred. uend. l. 2.

ff. de

ff. de act. empt. l. 1.

Contrà.

C. de præscript. uerb. l. cum præ. & l. quoniam. 18. q. 2. Eleutherius.

Ex pacto, &c.] Solutio. Præcisè ad actionem uel factum agi potest, secundum quod petitori placeat, nisi iusta causa interueniat. ff. de nou. op. nunc. l. stipulatio. §. siue autem. de aq. pluu. arcend. l. si tertius. §. officium. & de procur. l. sed & hæc. §. defendere. & l. filius familiâs. §. ultimo. & ita de facto consulti Bononiæ omnes Doctores responderunt. Excipitur in casibus, in quibus lex dat facultatem reo liberandi se præstito interesse: ut in actione ex empto. ff. de act. empt. l. 1. quanquam Marc. & Aldericus ibidem contradicant. Et hoc si res uel factum sit in obligatione. quandoque enim solum interesse est in obligatione: ut si agatur acti. præscript. uerbis, ex innominato contractu. ff. de rerum permutatione. l. 1. & 2. in fine. & hanc solutionem innuit lex, ff. de rei uend. l. qui restituere.

ADIECTIO.

Est differentia, an factum uel datum sit in obligatione. Vbi datum est post moram, non succedit obligatio ad interesse. ff. de uerb. oblig. l. stipulationes non diuiduntur. Item alia differentia, ff. de uerb. oblig. l. continuus. §. ult.

Non potest remitti pacto ius ei competens.

Sed neque dignitatis imperium quis amittit, à se abdicando. ut ff. de off. præs. l. legatus. C. de liber.

cauſ.l.nec ſi uolens. C. de duobus re. Auten.hoc ita. C. de theſau. l. 1. libr.10. ff.de teſtament.l. qui in poteſtate.

ff.de precario.l.cum precario.
ff.de diſtract pig.l.ſi creditor.§.ult.
ff.de uſufruct.l.ſed etſi.in fin.

Non poteſt remitti pacto,&c.] Ius quidem competens pacto remitti poteſt, uel non: ut plenè dictum eſt in illa Rubrica, Pactis priuatorum, &c. nec obſtat quod legitur C.de duobus reis. Aut. hæc ita, quia ibi non uitiat talem conuentionem, ſi unus ex reis renunciet illi beneficio, ut pro parte in ſe detur actio,unde tenebit. Ita non obſtat quod legitur ff. de uſufruct.l.ſed etſi quid.& §.ultimo. quod enim dicit, non conſentiente fructuario imponere poteſt, uerum eſt,niſi conſentiat,ut durat uſusfruct ut ſi dicat: conſentio,ſaluo iure meo.ff. quibus modis pig. uel hyp. ſoluitur.l.ſi debitor. §. ſi uendendo. quod autem legitur de precario,cum precarium,ſolutum eſt ſuprà in Rubrica, pactum quod contra naturam, &c. quod legitur ff. de teſtamentis. l. qui in poteſtate. ſolutum eſt ſuprà de pactis priuator. &c. Nam,ut dixi, ſtatutum eſt de bono publico & iure. ff. eodem. l 3. Item non obſtat quod legitur C. de lib. cauſ. nec ſi uelit: quia nullum ibi fuit pactum, ſed ſola ſcriptura: uel quia fauor libertatis. ibi illud ſpeciale eſt, & contra regulam communem: quia licet theſaurum in meo quærere poſſum, aliſi tamen id concedere non poſſum. C. de theſaur. l.1.Similiter ff de ſolut.l.fugitiuus ſeruus. & ſic ff. de u & ui armat. l. cum fundus.

Obeſt

Obest mihi pactum, de iure competitiuo factum.

ff. de pact. dot. l. cum dos. & l. Atticilinus Proculo suo salutem §. cum inter.
ff. de pact. l. & hæredi. §. filiafamiliâs.
ff. de don. l. quidam. §. donationem. & l. fin. in fi.
C. de pact. l. 1.
ff. quib. app. non licet l. 1. §. si quis ante.
ff. de acceptil. l. an mutilis. in princ. & §. fin.
ff. de minor. l. 3. §. si quid minori.

Contrà.

ff. de acquir. hæred. l. is qui hæres & l. is qui putat. & l. qui patri.
ff. de leg. 2. l. si ita sit scriptum. §. si sub conditione.
ff. de op. leg. l. homine legato.
ff. de donat. l. si pater.
ff. ad leg. Falcid. l. quod de bonis.
ff. de reg. iur. l. qui potest. §. quod quis.
ff. quorum legat. l. 1. §. quod ait prætor.
C. de colla. l. pactum.
C. de inoffic. test. l. si quando. §. ult.
ff. de pact. dotal. l. 2.
ff. de pact. l. si unus. §. pacta.
ff. de act. empt. l. si quis seruum.
ff. solut. matr. l. alia. §. 2.
C. de pact. l. 1.

Obest mihi pactum, &c.] Illud certũ esse debet, non solùm præsentia, sed etiam futura iura pactis posse remitti & concedi. C. de donat. l. sponsus. ff. de pact. l. & hęredi. §. filiamfamiliâs. C. de pactis. l. 1. ff. de minor. uigintiquinq; annis. l. 3. §. si quis mi. Et ita intelligitur hoc generale. aliud autem est in repudiatione. nam repudiamus ea tantum, quæ si uellemus

quærere,possemus.ff.de re iud.l.qui potest.§.1. Et est ratio,quia pactum nititur uoluntate &obligatione, repudiatio non unius tantum uoluntati,& nulla nititur obligatione.& ita soluuntur pleræq; leges contrariæ Rubricæ:scilicet illa quæ est ff.quorum legatorum.l.1.§.quod ait prætor. & ff.de acquir.hæred. l.is qui.& de leg.2.l.si ita.§.si sub conditione.& de opt.legat.l.hominem. Pactis remitti posse dixi, legitimis non improbatis aliqua speciali ratione.& ita soluũtur contraria.ff.solut.matr.l.alia.§.2.& de pact.l.si unus.§.pacta.& in tit.C.de inoffic.testa. l.si quando.§. 1.& ff.de pact.dotal.l.2.

ADIECTIO.

Hæc solutio reprobatur per legem ff.à quib.appell.non licet.l.1.§.si quis ante. Sed illud ideo: quia quod sequitur legitimum factum,est & obligat,scilicet sententia,uel propter autoritatē rei iud.uel propter odium litium. Causa.

Pactum de futura successione ualet.

C.de pact.l.licet.l.ult.
ff.de hæred.uel act.uend.l.2.§.ult.
ff.de act.empt.l.si qui seruum.
ff.pro socio.l.3.§.de illo.
ff.ad Trebell.l.ex facto.
ff.de hæred.instit.l.quidam cum filiumfamiliâs.

Contrà.

C.de pact.l.ultima.
C.de donat.inter uir.& ux.l si ex uoluntate.
ff.de dona.l.quidam.§.1.& l.si pater.
ff.ad l.Falcid.l.quod de bonis.

Pactum de futura,&c.] Pactum de futura successione, improbatur ob improbabile uotum captandæ mortis alienæ, ut C.de inut.stip. l.ex eo. Excipitur,

tur, nisi ille consentiat, de cuius successione agitur. C. de pact. l. ulti. Est autem pactum de futura successione, quando quis de sua hæreditate tota, uel quota eius portione, uel duo de hæreditate eius, purè uel sub conditione paciscũtur, ut succedant, uel nõ succedant. C. de inoff. testa. l. si quando. §. illud. & C. de colla. l. pactum. Et est hoc notandum: quia licet alij consentire possim, non tamen ego de mea hæreditate paciscor. ut C. de pact. dot. l. hæreditas. secus si promitto me daturum cum moriar. ut act. C. ob hæred. uel contra hæred. l. 1. quia non id agitur per pactum, ut mihi succedas. est tamen circa hoc distinguendum, utrum de hominis certi hæreditate duo paciscantur, an incerti. Si de incerti, tenet ff. pro socio. l. 3. §. de illo. Si de certi, siquidem hoc agatur ut succedat, non tenet, ut dictum est. Si uerò id agatur, ut unus alteri, quod ad se peruenerit, restituat, tenet ff. de act. empt. l. si quis seruum.

Pactum pro traditione accipitur.

C. si quis alteri uel sibi. l. 2.
C. de acquir. possess. l. 1.
C. de iure dot. l. profectitia. in prin.
ff. si seruit. uend. l. si à te.
Instit. de rer. diuis. §. interdum.

Pactum pro traditione, &c.] Melius dixisset, Patientia pro traditione habetur, ut ex legibus subiectis apparet: tamen ita, si possessio uel proprietas sit penes patientem, alioquin licet habeat uenditor distrahendi & alienandi potestatem, fortè non transferret proprietatem: quia necessaria est inductio in possessionem. C. de distra. pig. l. qui prædium.

Periculum ex pacto suscipi potest.

C. commod. l. 1.

C. de

C. de pignor. act. l. quæ fortuitis.
ff. locat. l. item quæritur. §. si gemma. & l. si quis demum. & §. si colonis. & §. si quis uitulos.
ff. commod. l. si ut certo. §. nunc uidendum. & §. commodatum autem.
ff. de pact. l. iurisgen. §. si paciscar. & §. sed & si quis.
ff. de reg. iur. l. contractus.
ff. mandati. l. & Aristoni.
ff. depos. l. 1. §. sæpe.
C. de annal. except. l. ult.
ff. de contrahend. empt. l. fistulas. §. ult.

Contrà.

ff. si quis caution. l. sed & si. §. quæsitum. & §. ult.
ff. commun. præd. l. in tradendis.
ff. de acquir. hæred. l. si quis mihi bona. §. iussum.
ff. de ritu nupt. l. generali mandato.
ff. de pœnis. l. moris est.
ff. de falsis. l. 1. §. item. & §. is qui.
ff. de usur. l. quod in stipulatione.
ff. loca. l. si merces.
ff. de arb. l. si ita. §. si die.
ff. de transact. l. cum hi. §. qui transf.

Periculum ex pacto, &c.] Casus fortuiti periculũ, pacto speciali, casibus nominatim expressis recipi potest. generale uerò pactum non proficit, quo magis de fortuito casu nõ teneatur. ff. si quis caut. l. sed & si quis. §. quæritur. plus enim debet operari specialis casuum nominatio & exceptio, quàm generalis: ut in contraria Rubrica continetur. Si uerò per pactum quis se uelit obligare ad omnem rei diligentiam & culpam, etiam generale proficiet pactum. & ita intelliguntur l. contrariæ Rubricæ. ut ff. cõmod. l. sicut. §. commodatum & depos. l. 1. §. sæpe. Et hoc secundum B. M. cõtra naturã idẽ in casibus fortuitis, quod

quod in culpa dicebat. ut plenè notaui in d.l.sed & si quis.§.quæsitum.

Licitum est specialiter, quod non licet generaliter.

ff.commun.diuid.l.in hoc.§.si conueniat.
ff.de pact.l.si unus.§.illud.

Renunciationem uim pacti obtinere.

ff.de min.l.destitisse.
ff.ad Turpil.l.destitisse.& l. qui destitit.
ff.de iud.l.destitisse.
ff.de accus.l.hi tamen.
C.de pact.l.postquam.
C.qui accus.non possunt.l.accusationem.
ff.de min.in integ.rest.l.si inter.r.

Renunciationem,&c.] Sed hoc aliquando uerũ est,scilicet ad ea quæ in ll.subiectis continentur: nõ autem simpliciter uerum est. ut dixi suprà eodem. Rubrica,Obest mihi pactum.

Pacta turpia non debent seruari.

ff.de in ius uoc.l.adoptiuum patrem.
C.de pact.l.pacta.
ff.de pact.l.si unus.§.pacta.
ff.de uerb.ob.l.stipulatio hoc modo.
C.de inutil. stipul.l.2.

Pacta turpia,&c.] Si pactum turpe cõtineat id dari uel fieri,quod lex improbat,ipso iure nullum est. ff.de uerb.obl.l.generaliter.Si uerò nõ sit turpe, turpiter tamen sit cõceptum:puta, promisisti mihi per metum,quod dares decẽ: dare quidem non est turpe,sed quia turpiter concepta est stipulatio,nascitur actio,si elidítur per exceptionem. C.de inutil.stipul. l.dolo uel metu.

Pactum

Pactum unius uel stipulatio, alteri prodest.

C. de pact. l. deb.
C. de transact. l. 1. & l. transact. placitum.
C. per quas perso. l. 1.
C. de iur. dot. l. si genero.
C. res inter alia facta. l. si cum fratre.
C. de inutil. stip. l. si cum. & l. ult. inter.
C. de don. l. cum res.
C. de reb. cred. l. nec filius.
Instit. de inutil. stip. §. si quis alij.
ff. de pact. l. si tibi. §. si pactus. & l. hæredi. §. nos autem.
ff. de pact. dot. l. inter. §. cum per se filia.
ff. de op. no. nunc. l. de pupillo. §. si plurium.

Contrà.

1. quæst. 5. quicunq;.
ff. de pact. l. si unus.

Pactum unius, &c.] Hoc regulare est. ut ff. de reg. iur. l. quoties. §. ult. Fallit tamen in casibus l. nominatis. ut ff. solut. matr. l. Caius. & C. ad exhib. l. si res. & notatur infrà eod. quot modis, &c. hoc secundũ B. M. uerò ex æquitate suí cordis dicebat dari utilem actionem, ex pacto alterius.

Quando quis facit quod conuenit ne faceret, non uidetur contra pactum facere.

ff. locat. l. quæro. §. item locatorem.
ff. quæ res pig. obl. possunt. l. Aristo. §. 1.
ff. de uerb. oblig. l. qui Romæ. §. cohæredes.

Quando quis facit, &c.] Generale quidem est, legitima pacta seruari. ut ff. de pact. l. iurisgentium. §. prætor. sed quandoq; contrarium est: ut in legibus subiectis

subiectis apparet. Et quare? quia uidentur inesse tacitæ conditiones: ut in eisdem continetur. Vnde uerius dici potest, pacta seruari propter tacitam conditionem quæ inest. ff. locat. l. quæro. §. inter. uel quia ex persona alterius quis nititur. ut ff. quæ res pign. l. Aristo. §. 1. uel quia per eum qui debuit facere, non stat. ut ff. de uerb. oblig. l. qui Romæ. §. cohęredes. uel quia turpe continetur in stipulatione. ut C. de inutil. stip. l. 2. Et ita intelligitur Rubricæ allegatio.

DE STIPVLATIONIBVS, SEV OBLIgationibus.

RVBRICA XIIII.

Obligatus pro alio, antequam soluat, agere potest.

27. quæst. 1. de notari.
ff. de neg. gest. l. si quis mandato.
ff. mandat. l. Lucius Titius Publio.
ff. commun. diuid. l. si socius serui.
ff famil. erciſc. his consequenter. §. sumptuum.
ff. de hæred. uel act. uend. l. 2. §. ultimo. 32. quæst. 1. si quis uxorem.

Obligatus pro alio, &c.] Fideiussor quidem antequam soluat, agere non potest: quasi non aliter uideatur impleſſe mandatum fideiusſionis, quod est de se obligando, & soluenda pecunia. ff. de condit. indeb. l. indebitum. Officium ergo tale intempestiuè. nam potest reuocare, quia adiuuari. ut ff. cõmod. in commod. §. 2. nec enim perfectum mandatum est hoc. ut ff mand. l. si mandato, niſi in casibus: id est, quando damnatur, uel quando diu stetit in obligatione,

tione,uel cum reus bona ſua dilapidabat,uel ſi hoc ſpecialiter conuenit. C. mand. l. ſi pro ea. & ff. mand. l. Lucius. Et eſt ratio: quia principalis debitor eſt obligatus in ſolidum,& prior excutiendus: aliàs autẽ etiam antequam quis ſoluat, agere poteſt ut ff. de neg geſt. l. ſi quis mandat. Nec obſtat quod legitur ff de pecul. l. ſed & ſi. §. ulti. quia ibi pater uel dominus loco fideiuſſoris habetur pro filio & pro ſeruo. ff. de uerb. oblig. l. cum filius. in 1. reſponſo.

ADIECTIO.

Videtur quòd hoc ſolummodo poſsit reprobari per l. quæ eſt ff. de pecul. Marcell. ſed ibi non agebat, ſed conueniebatur. Sed hoc non ualet: quia in agendo cui ſubuenitur, multo fortius in excipiendo. Vnde dicimus, quia fideiuſſor quod ad hoc, eſt habendus. nec enim habet priuilegium deductionis, niſi cum aliquid ei abeſſe cœperit. ff. de uerb. obli. l. cum filius. Idem dico in nominis alienatione, ſcilicet ut utilis non quæratur, niſi ubi lex dixerit, ſed neceſſaria ſit ceſsio. arg. Cod. de act. & oblig. l. 1. ff. de pecul. l. ſi Sticho Et eſt hoc generale in omnibus innominatis contractibus, niſi in ſubſidium: puta ſi is qui promiſit, ſine hærede deceſſerit. ut in eadem l. 1. C. de act. & oblig. dicitur. Cauſa.

Obligatione principali ſublata, tenet acceſſoria.

C. de ſacroſanct. Eccleſijs iubemus.
C. quod cum eo qui in alien. l. dominos.
I. de redhib. Rubr. item.
C de bon. matern. l. 1.
C. de prædijs min. l. & ſi is.
C. de præſcript. 30. ann. l. cum notiſſimi.
C. de luit. pig. l. 2.
ff. de arb. l. ſi pupilli.

C. quib

C.quib.mod.pign.uel hyp.l.1.§.cum uenditor.
ff.de rei uendic.l.sin autem.§ si homo.
ff.de uerb.oblig.l.si pupillus.
ff.de solut l.cum quis.§.ult.
ff.de pact.l.quod dictum.
ff.ad Maced.l.sed & si pater.§.non solum.
ff.ad l. Aquil.l.qui occidit.§.qui.
ff.de neg.gest.l.sed uideamus.
ff.de lib.leg.l.si quis reum.
ff.de constit.pec l.item illa §.quod adijcitur.

Sublata principali non durat accessoria.

ff.si quis caut.l.si seruus.& l.si eum.§.qui iniuriarum.
ff.de reg.iur.l.cum prin.
ff.de pact.l.& hæredi.
C.de usuris.l.eos qui.in princ.
C.de his qui non do.ma.l.ult.
ff.de rei uend.l.redemptores.§.1.
ff.de leg.commiss.l. penult.
ff.de pecul.l.1.& 2.
ff.de uerb.oblig.l.si pupillus.
ff.de arbitris.l.aduersus sententia.

Regulare est, sublata principali tolli accessoriam. ut ff de reg.iur.l.cum principalis.& de pecul.leg l.2. & C.de il.& consti.l.non dubiū Distinguitur tamen, utrū tollatur principalis ipso iure, an per exceptionē.In primo casu obtinet Rubriam dicta: scilicet obligatione principali sublata, &c.recipit tamen exceptiones,quæ in ista Rubrica continentur. In secundo casu,siquidem eadem ratione posset dici inutilis accessoria,qua dicitur inutilis principalis: eodē modo tollitur accessoria, quo principalis. ut C.de remiss.pigno.l debitum.alioquin durat accessoria,licet principalis uitietur. ut ff.quibus mod.pigno.uel

hypot.sol.l.1.§.cum uenditor.& C.de luit.pign.l.2.

Pactum in principali factum, in accessorio intelligitur repetitum.

ff.si quis caut.l.2.
ff.si cert.pet.l.lecta.

Concesso principali, conceditur accessorium.

ff.si seruit.uend.l.testatrix.
ff.de act.empt.l.creditor fundum.§.an do.
ff.de pign.act.l.si conuenit.§.si nuda.
ff.de pignor.l.grege.pignori.
ff.de neg.gest.l.ait prætor.§.hæc uerba.
ff.de pact.dot.l.inter socerum.

Idem iuris quod est in principali, est in accessorio.

ff.de iud.l.si legationis.

Ex turpi promissione neminem teneri.

ff.de uerb.oblig.l.generali.& l.ueluti.

Ex turpi promiss.&c.] Hæc Rubrica exposita est suprà eo.in illa Rub.Turpia pacta.

Sæpius mutando speciem, perinde obligatus manet, ac si in eadem permansisset.

ff.quod met.caus.l.si ipsa.
ff.de leg.2.l.Imperator.§.ult.
l.æstimatio loco rei habetur.

Sæpius mutando, &c.] Quasi diceret: Hoc ipso quòd habet rem pro re,uel rei æstimationem, rem ipsam habere uidetur. ff.de leg.2. l.Imperator.§.ulti. &l.

& l. sed quod inde. de petit. her. l. interueniunt. §. 1. 2. & 3. & l. si & rem.

Id ei abesse uidetur, in quo mihi quis obligatus fuerit.

ff. de neg. gest. l. si quis mandato. & l. 2.
ff. de maior. l. si cui.
ff. mand. l. inter causas. §. abesse. & §. si is qui fideiussori.
ff. de leg. 1. & l. planè. in fin.
ff. si quad. paup. fec. l. 2. contr.
ff. de pecul. l. Marcellus.

Id ei abesse uidetur, &c.] Hæc Rub. exposita est supra, in illa Rubrica, Obligatus pro alio, &c.

Extra id quod agitur, tacitè obligatio nascitur.

ff. commod. l. si is qui. in fin.
l. de dat. & concess. Rubr. 5.
ff. de cond. indeb. l. si in area.
l. de oblig. quæ ex recon. §. 1. §. is quoq;.

Hoc nō tantū in delicto soluto, sed in omni quasi contractu dici potest. nec enim id agitur inter partes, ut ex quasi contractu nascatur actio. ut ff. de act. & oblig. l. ex maleficio. §. 1. 2. 3. & 4.

Non contineri plus in stipulatione, quàm in obligatione.

ff. de usur. l. si stipulatus.
ff. ut leg. no. ca. l. 1. §. si quis sub conditione.
ff. de uerb. oblig. l. qui sic stipulatur.
ff. de leg. 1. si legati.

Non contineri, &c.] Hoc si præcedēs erat obligatio, & stipulatio subsequitur, ad idem interponitur.

Vtrunq; promissorum sub disiunctione esse in obligatione.

ff. de pact. l. si unus. §. si cum mihi decem.

ff.de leg.1.l.huiusmodi.§.si Titio Stichus.
ff.de uerb.oblig.l.si duo rei.
ff.de condit.indeb.l.cum is.§.ult.
ff.quand.dies leg.cum illud.in prin.
ff.de minor.25.ann.l.ait.§.hodie certo.
ff.qui & à quibus.l.cum hæreditas.

Vtrunq; promissorum,&c.] Verum est,utrunque esse in obligatione, alternatiuè tamen.ut ff.de min. l.& si sine.circa princ.licet quidam contradicant,asserentes unum tantum esse in obligatione: si quæras quod,respondent se nescire, nec dicere possent. arg. pro eis dici potest. ff quando dies leg. ced.l.cum illud in princ.secus in re iudicata.ut ff.de re iud.l.miles.§.1.& C.de nox.act.l.2.

ADIECTIO.

Albericus dicit, sub alternatione sententiam ferendam.

Vbi nudè promittitur.

C.de uerb.signif.l.sancimus.
ff.de euict.l.si dictum fuit.

Vbi nudè promittit.] Nuda promissio uno modo dicitur inefficax obligatio: ut suprà eo.dixi,in illa Rub.Ex nudo pacto,&c.alio modo dicitur nuda, licet sit efficax, quæ non est munita fideiussorũ uel pignorũ datione: & ita appellatur nuda cautio.nomine enim nudæ cautionis,fideiussor non uenit.ut ff.mand.l.si mandato Ditij Calpurnius.§.ult.

Obligatio conditionalis non purificatur: & sic conditio per pactum fuerit remissa.ff.de constit.pec. l.id quod sub conditione. Quis proprium suum gerendo negocium,alium obligat.

ff.de neg gest.l si pupilli.§.sed & si quis negocia.
ff.qui pot.in pign l.si prior.
ff.famil.erciſc.l si pignori.

ff.de

ff. de usufruct. l. si absente.

Obligatus in genere, interitu speciei liberatur. ut de act. nox. & de pecul.

Contrà.

C. de cond. inser. l. cum quidam.

Obligatio statim cum oritur, moritur.

ff. de don. inter uir. & ux l. si sponsus. §. concessa.
Et l. quod autem. §. ult. & penult.
l. de pœn. Rub. pœna semel.
ff. de nouat. l. si Stichum. §. si quis ita.

Obligatio statim, &c.] Hoc potius est nota, quàm generale.

Obligatio in se resoluitur, & sæpius committitur.

ff de usufr. quem. caue. l. 1. §. habet autem.
ff. si cui plus quàm per l. Falcid. l. nisi dolo. §. quæsitum.
ff. rem pup. sal. fór. l. 4. §. si procurator.
ff. de uerb. oblig. l si sic stipulatus. §. ulti.
ff. de solut. l. sub conditione.

Obligatio in se, &c.] Obligatio dicitur solui uel resolui, cum semel fuit commissa, & ipsa iterum resurgit ut ad aliud committatur: sicut & cum homo semel corpus & animum suum ad aliquid applicat faciendum, & cum illud factum fuerit, tunc uoluit corpus suum & animum, & soluit se, siue expedit ab eo quod fecerat, ut aliud aggrediatur. Circa hanc secundam commissionem distingue, utrum sit stipulatio pœnalis, an talis quæ cõtineat interesse. Prima tantum semel committitur, nisi actum fuerit ut sæpius committatur. ut ff. de arbit. l. si duo. §. ult. Secunda sæpius committitur. ut ff. de uerb. oblig. l. si sic stipulatus. §. ulti. hoc ideo, quia sæpius interesse potest. In pœnali uerò stipulatione non inspicitur quid interest.

sit. ut Instit. de inut. stipul. §. alteri. Quòd dixi sæpius commit. uerum est ad aliud, non ad id in quo semel est commissa, uel ad eiusdem rei æstimationem. ut ff. de hær. uel act. uend. l. uenditorũ exhæredi. in princ. & planè notaui in d. l. si Sixti stipulatus. §. ult.

Vsuræ citra stipulationem non petuntur.

ff. mand. l. idemq;. §. si quis Titio.
ff. de præscript. uerb. l. Titius.
C. de usur. l. quamuis.

Vsuræ citra, &c.] Hoc speciale est in fœnebri pecunia: secus in contractibus bonæ fidei. ut ff. depos. l. Lucius. & de usur. l. cum quidam. §. ex locato. C. depos. l. 2. Item duo assignantur specialia, ff. de usur. l. etiam. & de nau. fœno. l. periculi.

DE ACTIONIBVS

RVBRICA XV.

Ad agendum quandoq; quis cogitur.

ff. de minor. l. ait prætor.
ff. de act. empt. l. Iul. §. pen.
ff. ad l. Rhod. l. 2.
ff. locati. l. cum in plures. §. messem.
ff. de leg. 1. l. si sic legatum. §. ult.
ff. de opt. leg. l. mancipiorum. in fin.
ff. de petit. hæred. l. si quis libertatem.
C. de inge. l. diffamari.
C. ut intra certum temp. l. accusare.
C. ut nemo inuit. age. uel accus. cog. l. 1.

Ad agendum, &c.] Regulare est, neminem inuitum agere uel accusare compelli. ut C. ut nemo inuit. agere uel accusare cog. l. una. Dicas, non compelli quidem præcisè, & ita non patitur exceptionem: tene-

tenetur tamen, quia non agit uel ad interesse, si erat procurator. Item, curator uel consimilis persona uel amittit actionem, uel quia litem erat contestatus, uel quia iustæ aliæ causæ interueniunt. ut C. quomodo & quando iud. aut. qui semel. & C. de ingen. ma. l. diffamari. & C. de remiss. pign. l. si eo tempore. & ff. quibus ex caus. maior. l. sed & si. §. sed & si dum de certo. & ff. de opt. leg. l. mancipiorum. & C. de admin. tut. l. debitoribus. sed quandoq; amittit hæreditatem. ut C. de his quib. ut indig. l. 1. sed & quandoq; est aliquis obligatus uni, ut agat contra alium. ut in lege sub illa Rubr. posita, infrà eo. arg. quē posse, &c.

Sine actione nemo experitur.

ff. de admin. tut. l. quoties. §. 1.
ff. de procur. l. seruum. in princ.
ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. ult.

Contrà.

C. de transact. l. ubi pactum.

Sine actione, &c.] Hoc fallit, ubicunq; officio iudicis tantum aliquid postulandum est: ut in restitution. maiorum & minorum, de quibus tractatur ff. quib. ex caus. maior. & ff. de minor. l. quòd si minor. §. ult. M. tamē dicebat, iudicis officium esse actionē. & ita secundum eum nulla esset exceptio. Quid de interdictis respondeo? interdicta loco actionū sunt, & ex eis redditur actio in factum. ut Instit. de interdictis. § ult.

Manente societate, pro socio agitur.

ff. pro socio. l. actione. §. ult.

Contrà.

ff. de tutel. & rat. distra. l. 1. §. ult. & l. 3. & penult.

Manente, &c.] Speciale est, ut agatur manente societate uectigalium, aliàs non. ut ff. pro socio. l. adeò.

& l.actione. §.penult. & C.pro soc.l.tamdiu. Habet quis actionem,& nõ interest eius, habere eam: quia tenetur eam alij cedere.ff.de fideiuss.l.cum is qui.ff. de furt.l.si uendidero.

Non potest quis agere de euictione.

C.comm.utriusq; iud.l.si fratres uestri.
C.de iur.dot.l.si à matre.
C.de euict.l.2.si fundum.
C.cred.euict.pign.non deb.l.1.

Non potest quis,&c.] Licet talis causa præcedat, ex qua agatur de euictione: tamen propter scientiã rei alienæ, uel quia non sic uenditur res ut à domino,sed ut à creditore,agi non potest,nisi stipulatione interueniente:ut in ll.subiectis apparet.

Personales actiones ad instar earum quæ in rem sunt,dari.

ff.si quadr.pauper.fec.l.1.§.ult.
ff.de nox.act.l.penult.§ penult.
ff.ad exhib.l.de eo.§.ult.

Querela de inofficioso testamento, non est actio.

C.de inoff.l.si quis filium.
ff.de inoff.test.l.Papinianus.§.quoniam autem quarta.

Contrà.

C.de inoff.testam.l.eum qui lib.

Querela,&c.] Propriè:quia si hoc esset,perpetuò daretur.ut C.de const.pec.l.2.Item,nõ daretur extraneo sine cõmodo:quod in casu est, ut sine cõmodo detur.ff de inoff.testa.l.posth §.si quis. Item,daretur hæredi:quod in ea est,nisi cum causa fuerit præparata:quod aliàs nõ est.ut ff. de inoff.testa.l.posth.§.ult.

Instit.

Instit. de perpet. & temp. act. §. non omnes. Item, non potest dici propriè actio, quia aliquando datur hæredi: quod aliàs non est. ut C. si accusator uel reus mortuus fuerit. l. ult. Ideoq; dicitur querela mediũ statum inter actionem & accusationẽ sibi assumens.

Querela inofficiosi testamenti est subsidiaria.

ff. de inoff. test. l. Papinianus. § si quis impubes.
Inst. eod. tit. §. tu autem.
C. de lib. præter. l. maximum uitium.

Directa actio utili præfertur.

C. de nouat. l. 3.
ff. de loc. pub. fru. l. 1. in prin.
ff. de public. iudic. l. pen. con.

Contrà.

ff. de procur. l. si procur. in causa.
C. de usur. l. acceptam. in fin.
ff. de pig. act. l. si conuenit.

Directa actio, &c.] Et contrà. Circa hanc contrarietatem soluendam distingue: utrum detur ei ad quẽ principaliter spectet negocium, item commodum uel incommodum, an alij. Si ei detur, ad quem principaliter spectet profectus utilis: directè, puta principaliter, pertinet ad dominum, non ad procuratorẽ cui causę exercitium est commissum. ut ff. de procur. l. in causæ. §. ult. & C. de usur. l. accept. in fin. Si uerò competat alij ad quem negocium non spectat principaliter, pertinet ad eum tam incõmodum, quàm commodum. distingue, an pertineat ideo quia nactus est rei possessionem, & ius habet in re: an quia cessa est ei actio. In primo casu præfertur domino in-

tendenti directam, si tamen à domino causam habeat: alioquin contrà. In secundo non, nisi in casib. ut ff. si ager uect. uel emph. pet. l. 1. §. ult. & de superficieb. l. 1. §. quod autem ait. & §. qui superficiem. & Instit. de fideicommiss. hæred. §. ille autem qui ex fideicom. ff. ad Trebell. l. 1. §. quanquam. & de publ. iud. l. penult. & C. de nouat. l. 3. Et potest ratio reddi in fideicommissario: quia per S. C. loco constituitur hæredis, & hæres habetur pro non hærede. ut eadem l. continetur.

ADIECTIO.

Nihil refert inter directam & contrariã, &c. Imò refert, uel quia putat se tutorem nel curatorem esse, etiam de gerendis tenetur.

ff. de admin. tut. l. tutores. §. curator. secus in gestore. ut C. de neg. gest. l. tutori. ff. eod. l. 3. §. interdum.

Item, hæres curatoris non tenetur, nisi de dolo & lata culpa, nisi lite contestata. ut C. de hæred. tutel. l. 1. secus in hærede gestoris, ut ff. eod. l. 3.

Hæc autem actio cum utriq; competat, non refert. nec enim ilicò quòd ubicunq; una competit, competat altera. Imò directam hîc uocant eam, quæ dabatur olim cum solennitate: utilem, quæ sine solennitate ad interesse competit. Siue ergo quis intẽdat actionem directam, siue utilem, & sine solennitate: quæ tum directa est, quia ex uerbis prætoris datur, sed dicitur utilis, respectu antiquæ solennitatis: nihil omnino refert, & dicitur superuacua. Ita quòd nulla. C. de form. l. 1. Subsidiaria excludit subsidiariam. C. de inoff. don. l. si filius.

Vtilis actio competit, & si cessatum non fuerit.

C. *quæ res pig. ab poss. l. nomen quoq;.*
ff. *de pig. l. cum conuenit.*

Propter

Propter cauſam actio ſuam naturam non mutat.

ff.de uerb.obl.l.ſtipulatio iſta.§.ſi quis.
C.quod met.cauſ.l.3.

Vtilis actio, &c.] Hoc uerum eſt in caſibus: ſcilicet quando nomen datum eſt in dotem, uenditum legatum, in ſolutum datum, item pignori datum. ut ff.de pig.l.cum conuenit. & C.de lega. l.ex legato. & de act.& obl. l. nominibus. & de hær. uel act. uend.l. poſtquam.l. qui. l.emptor. & quando fiſcus uel priua.l.uel al. non ſecundum B. Irnerius tamen etiam ex contractibus innominatis dari dicebat utiles actiones.arg.contra.cum inter.de act.& obl.l.1.

Agere quem poſſe cum alio, ita ut quod ſibi debetur conſequatur, non ab eo cum quo agit, ſed ab alio, ex toto.

ff.ad l.Rhod.de iact.l.2.in prin.& §.pen.
Inſ.comm.actionum.Rubrica.
ff.de actio.empt.l.Iul.§.pen.
ff.locati.l.cum in plures.§.meſſem.
ff.de leg.2.l.ſi ſic legatum.§.ſi quis ita cont.
ff.de oper.no.nun.l.operis noui.
ff.de ſolutio.l.ſi ſtipulatus.

Agere quem poſſe, &c.] Hæc Rubrica, ſuprà eod. eſt expoſita, in illa, Ad agendum quis cogitur.

Rectè agitur cum pupillo, ſine tutoris auctoritate.

ff.de euict.ſi dictum.§.pupillo.
ff.de religio.l.at ſi quis.§.qui mandatum.

Rectè agitur, &c.] Rectius ſcripſiſſet, rectè quædā fiunt

fiunt cum pupillo: ut ex legibus subiectis apparet. Verbum enim agere, plerunq; ad iudiciales conuentiones refertur, ad quas pupillus non admittitur. ut C. qui legiti. per. l. nisi in casu. ut C. si per uim. l. alias non extra iudicium. aut non agitur cum eo ut obligetur ex contractu, sed alius. ut Instit. de auct. tut. §. 1. & ff. de act. empt. l. Iulia. §. si quis à pupillo.

Quæ semel competit actio, ex post facto uel pœnitentia competere non desinit.

ff. de recept. arb. l. Celsus.
ff. de ædil. edict. l. quis sit. §. 1.
ff. de ritu nupt. l. palàm.
ff. ui bon. rapt. l. penult.
ff. quod quisq; iuris. l. 1.

Nota, non est locus pœnitentiæ.

Datur incertæ partis uindicatio, & iuranti succurritur.

ff. comm. diuid. l. etsi non omnes. §. 1.
ff. de furt. l. in actione.
ff. de rec. arb. l. Pompo. in fin.
ff. quod ui aut clàm. l. semper. §. in hoc interdicto.
ff. depositi. l. 1. §. si quis argentum.
ff. de rei uend. l. quæ de tota. §. incerta.
C. de fid. instr. l. fi. §. 1.
C. unde ui. l. si quando.

Datur marito exceptio ad dotem.

ff. de act. empt. l. creditor fundum. §. 1.

Quæ

Quot modis ex alieno facto alteri actio quæratur.

ff.depositi.l.Publia.
ff.de uerb.oblig.l.quodcunq;.§.si quis ita.
C.de pact.conuen.l.pater pro filia.
ff.de pact.dot.l.cum dos.
Infrà de pact.Rubrica ult.

Quot modis,&c.] Hæc Rubrica cum suis appẽdicibus,exposita est suprà eo.in illa Rubrica,Non potest pactum,&c.

Nuptiarum fauore.

ff.solut.mat.l.Gaius.

Benigna iuris interpretatione.

C.de donat.l.quæ sub modo.l.3.

Aequitatis ratione.

C.ad exhib.l.si res tuas commod.

Iuris ciuilis beneficio.

ff.de pig.act.l.si cum uenderet.

Necessitate.

ff.de procura.l.pen.& l.si procurator meus.

Præsentia.

ff.de uerb. oblig.l.si procurator præsentis.

Exemplo uel epistola.

ff.de act.& oblig.l.ult.

Vbi quis liberatus est, scilicet à lege, pignora uel fideiussores non liberãtur.ff.ad Vell.l.aliquando. §. 1.secus si ab homine.ff.de pact.l.ult. Datur actio,cũ dispositione ex mandato gerendi.C.de Episcopis. l. nulli licere.

Datur

Datur actio ex stipulatu, non interueniente stipulatione.

ff. de adopt. l. his uerbis.
C. de rei ux. act. l. rem in præsenti. C. de decurio. l. 1. li. 10.
ff. de uerb. oblig. l. sciendum est.
In Inst. de inutil. stip. §. scriptum.
C. de contra. stip. l. 1.
ff. ad municip. l. quoties.
Instit. de fideiuss. §. ult.
ff. de damno infect. l. hoc amplius & l. si finita.
ff. ad Turpillia. l. restituta. §. 1.

Datur actio ex stipulatu, non interueniente, &c.] Hæc omnia sunt specialia. Regulariter enim ei qui non contraxit, non datur actio. ut ff. de neg. gest. l. Pomp.

Actio uel ius amissum restituitur.

In Aut. de sanct. ep. l. si seruus.
I. de instit. Rubrica semel.
ff. de off. præsid. l. senatus.
ff. si ex nox. caus. ag. l. 2.
ff. de eo per quem fac. l. 3.
ff. de rei uend. l. inter. §. ult.
ff. commu. præd. l. si ei cuius.
ff. ad Vell. l. debitrix. §. ult.
ff. si ser. uend. l. harum. §. ult.
ff. quem. ser. amit. l. si quis ex fundo. & l. si locus.
ff. quibus mod. pig. uel hyp. l. sol. uoluntate.
ff. de fund. dot. l. si maritus fundum.
ff. de damno infect. l. eorum.
ff. de ui & ui arm. l. si plures. §. 1.
ff. de furt. l. si quis uxori. §. ult.
C. de pact. l. ubi.

C. de

C. de non num. pec. Aut. contra qui.
C. si aduerſ. tranſ. l. 1. & 2.
ff. de ſeru. ruſt. præd. l. & Attilicinus.

Actio uel ius amiſſum non renaſcitur.

C. de remiſſ. pig. l. ult.
ff. de nox. act. l. ſi alienus.
ff. de uerb. oblig. l. inter ſtipulantem. §. ſacram.

Actio uel ius, &c.] Et contrà. Regulare eſt, extincta obligatione poſtea non reſtitui. ut ff. de ſolut. l. qui res. §. aream. quandoque tamen aliter contingit ex æquitate, ſi dicatur alterius fraude ius amiſſum: ut continetur inferius in illa Rubrica, Ex alterius fraude, &c. Vel ſi allegetur debitoris inopia, uel eius cui debetur iuſta abſentia, ut in illa Rubrica, Ex alterius inopia, &c. Datur quandoque ex præmiſsis actio, uel ius amiſſum. ut infrà eo. in Rubrica. aut datur idem, & ſi allígetur aliqua iuſta cauſa & neceſſaria: ut in hac Rubrica continetur. Licet autem dixerim, ex alterius fraude reparari ius amiſſum: fallit tamen quandoque, propter rei iudicatæ auctoritatem: quia hîc habeo * contra alium recurſum, & propter auctoritatem iuriſiurandi. ut ff. de dolo. l. & elegan- *al. propter
ter. §. ſi dolo. & l. ſi dolo. & l. quòd ſi deferente.

Ex alterius inopia uel abſentia, actio reſtituitur.

ff. de eo per quem factum erit. l. finali. in principio.
ff. de fund. dot. l. ſi maritus fundum.
ff. de ſolut. l. cum quis. §. pen.
In Decret. 12. q. 1. de rapto.

Ex alterius inopia, &c.] Hæc Rubrica expoſita ſuprà in illa, Actio uel ius, &c.

Aut

Aut addatur.

C. de iud. l. procurandum.
C. si uend. pig. aga. l. 1. & 2.
ff. de dolo. l. & eleganter. § seruus. & § si dolo.
ff. de min. l. in causæ. in fin.
ff. si mens. fals. mod. dix. l. si duobus. §. 1.
ff. de euict. l. illud. §. ult. & l. si fundus.
ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. §. pignori.
ff. de instit. act. l. 1. 2. 3.

Aut datur, &c.] Hæc Rubrica suprà exposita est, in illa Rubrica, Act. uel ius, &c.

Ex alterius fraude iudicium uel actio repetitur.

ff. de eo per quem factum est. l. ult. in prin.
I. de remiss. Rubrica.
Suprà de doli consideratione. Rubr. is.
I. de manda.
ff. de dolo. l. cum à te pecuniam. §. si legatarius.
ff. de iud. l. si prætor.
ff. de inoff. test. l. cum quidam. in princ.
ff. si seruit. uend. l. sicuti. §. distant.

Contrà.

ff. de dolo. l. & eleganter. §. si dolo.
In Decret. 23. q. 4. si istic.

Ex alterius fraude, &c.] Hæc Rubrica est exposita in illa, Actio uel ius amissum.

Per publicam personam acquiritur actio.

ff. de excusat. in prin.
In instit. t. de adopt. §. cum autem impubes.
ff. rem pup. sal. for. l. 2. 3. & 4.

C. de ædifi. priuat. l. de operis.
ff. de adopti. l. non aliter.

Per publicam personam, &c.] Verè per publicam, uel per liberam personam non acquiritur, licet interueniat ratio publici officij, utputa quia est tabellio, quia seruus publicus appellatur. ff. de adopti. l. non aliter. dicor tamen quærere per eum: ut lex dicit expressè, ff. rem pup. sal. for. l. non quasi. Sit epistola missa pro aliquo contractu celebrando, per quam quæro: nec tamen ipsa mihi acquirit. Sunt tamen quædam liberæ personæ, quæ nobis acquirunt etiã directas actiões: ut filij, itẽ liberi homines bona fide seruientes. ut Inst. per quas pers. §. igitur. & §. de his. & suprà in illa Rubr. continetur, Quot mod. &c.

Nihil quæritur per sequentia, sed quæsitum significatur.

ff. de usur. l. si quis solutioni. §. mora. ff. quod ui aut clàm. l. prohiberet. §. in principio.
ff. de testamen. l. hæred. §. si quid.

Nihil quæritur, &c.] Hæc Rubrica est intelligenda, quando sequentia exponunt præcedentia. tunc enim per sequentia nihil quæritur, sed quæsitum significatur. ut ff. de test. l. hæres. §. si quid. Item locum habet, nisi talia sint præcedentia, ut ex eis actio nota fuerit, quæ per sequentia iuuatur, non autem ex his nascitur: ut probatur apertè, ff. quod ui aut clàm. l. prohibere. in prin. & de usur. l. si quis. §. 2. Vnde patet eam Rubricã superiori non esse contrariam, sed omnino diuersam. Iudicati datur actio, in eum qui non est cõdemnatus. ff. de dote prę leg. l. pater dotẽ.

Ex quo semel actio competere cæpit, semper competit.

C. fam. hercis. l. 2.

ff.si quis caut.l.qui autem.§.illud.
ff.de edend.l.ubi.§.is autem.
Suprà de reprehend.lex 5li.
l.comm.delict.Rubrica,damnum.
l.de hærede.Rubrica,qui semel.
ff.de re iud.l.si Calendis.
ff.de ui & ui arma.l.1.§.rectißimè.
ff.finium regun.l.iudicium.
ff.de condic.furt.l.in re.
ff.de rei uendic.l.sin autem.§.si homo.
ff.de ser.corr.l.doli.§.ult.
ff.de furtis.l.inter omnes.in prin.
ff.ad l.Aquil.l.scientia.§.1.& l.antepenul.
ff.depositi.l.1.§.si seruus deposuit.
ff.de ædil.edict.l.iustißimè.§.ult.
ff.de euict.l.euicta.§.si seruus.
ff.quod ui aut clàm.l.is qui in puteum.§.si postea.
ff.arb.furt.cæs.l.ult.
ff.de iniur.l.iniuriarum æstimatio.
ff.de act.& oblig.l.quæcunq; hac.

Ex quo,&c.] Hæc Rubrica de plano est falsa. id enim dicitur semper durare,quod caret fine, nõ principio.nulla autem est,quę saltem in fine mundi non finiat uitam suam.sed ita potuit scribi:Ex quo semel cœpit competere, perpetuò cõpetit. & hoc ita est recipiendum,nisi interueniat aliquis modus solutus, quo tollitur actio uel obligatio:ut traditur in speciali tit.Instit.quibus mod. toll.obl. & ita intelligitur prox.Rubr.Tollitur actio.

Incipit actio competere,nec semper postea competit.

ff.de aq.quot.l.1.§.si fundum.
ff.de impens.in re do.l.& in tòtum.
l.communia si aud.Rubr.aliquando ad.

Suprà

Suprà, fur. temp. æsti. præsta.
Suprà, quod fuit & non est, pro infecto habetur.
ff. ad l. Aquil. l. Stichum aut Pamp.
ff. mandati. l. si procuratorem. §. mandati.
ff. de nox. act. l. si alienus seruus.
ff. de cond. ob turp. caus. l. si ob turpe.
ff. commodati. l. sed mihi. §. 1.
ff. de cond. furt. l. & ideo. §. ult.
ff. de usufr. l. qui usufr.
In Instit. de leg. §. sub conditione.
ff. ad exhib. l. tigni. §. fin.
ff. de ædil. ed. l. si hominem.
C. de usur. l. eos qui. §. si quis.
ff. de aq. plu. arc. l. si Sertius. §. si quis.
ff. de furt. l. si quis uxori. §. ult.

Incipit actio competere, &c.] Hæc Rubrica expõnitur in illa Rubrica, Ex quo semel actio, &c. sufficit enim semel interfuisse. ff. de ser. corr. l. doli. in fin. Sic & in l. Aq. dicta l. Stichum aut Pamphilum. Sic & in constituta pecunia. ff. de const. pec. l. item illa. §. adijcitur. & in alijs casibus, quos recitaui ff. si quis caut. l. qui autem. §. illud. Nec est contra d. l. digni. §. fin. quia ibi actio est in rem, licet sit personalis: hic autẽ impersonalibus meris obtinet, nec obstet gestis de impens. in rebus dot. fact. l. & in totum. ubi non sufficit semel interfuisse. Quia ibi fauore uiri & uxoris est speciale.

ADIECTIO.

Quod dicitur de condict furtiua, nõ obstat: quia rem alienando, uidetur actionẽ repudiare. Et hoc sentit Azo.

Victus in una, ad idem redijt per aliam.

ff. de inoff. test. l. Pap. § si quis.

ff. de euict. l. minor. §. si seruus.
C. de inoff. test. l. eum. & l. contra maiores.
I. de legi. Rubrica, alia uia.
ff. de liberali causa. l. illud.
ff. com. diuid. l. item quamuis.
ff. de rei uend. l. si autem. §. si homo.
ff. quod met. caus. l. nec timorem.

Victus in una, &c.] Hoc si experiar ex alia causa: alioquin cum ad idem, & inter easdē personas quæstio moueatur, obstat exceptio. ut ff. de exceptione rei iud. l. cum quær. & l. si mater. §. eandem. & de iureiur. l. duob. §. exceptio.

Aliquid à lege approbatur, ex quo actio non oritur.

C. de necess. ser. l. quidam. §. illo.

Aliquid à lege, &c.] Hoc si approbatur, id est permittitur quod fiat: non tamen attribuit ei suam auctoritatem. tunc enim actio nasceretur. ut ff. de pact. l. legitima.

Non ualet contractus, tamen ex eo agitur.

In Aut. de non ali. uel permut. §. pen.
ff. de ædil. edict. l. cum autem. §. fin.
ff. de act. empt. l. Iul. §. si quis colludente.
ff. de dolo. l. & eleganter.

Non ualet contractus, &c.] Hoc uerum est, quando quis contra legem contrahit alium damnificando, cuius gerit administrationem. ut C. de sacrof. Eccl. l. iubemus. & in Aut. de non alien. §. pen. unde quando non tenet rei ratione, agitur tamen, uel ut quis decipiatur. ut ff. de contra. empt. l. liberi. nam & ubi dolus dedit causam contractui bonæ fidei, nullus est: ex eo tamen agitur. ut ff. de act. empt. l. Iul. §. si

Cogitur quis.

Cogitur quis cedere actionem.

ff.ad l. Aquil.l.huic scripturæ.
ff.de hær.uel act.uend.l.uenditor actionis.
ff.de fideicom.lib.l.si filius.in fin.

Cogitur quis cedere,&c.] Hoc uerum est, si iusta causa interueniat,quare fiat cessio:facta cessione,cõtingit liberatio:ut in sequẽti Rub.continetur. quod tamẽ ita est,si ideo teneatur quis,quòd habeat actionem.ut ff.de pecul.l.quod debetur. Sed si teneaẽ ob hoc,quòd ipse debuit facere quod alius fecit, cõtrà est.ut ff.de neg. gest.l. nam & seruus. §. ult. ff. pro socio.l.de illo.Hoc tamen solum non uidetur sufficiẽs. ut ff.comm.l.si ut certo.§.nunc.

Cessione actionis aliquem liberari.

ff.de min.l.patri.§.si pecunia.
ff.depos.l.si is apud.
ff.de pet.hæred.l.item uidendum.in prin.l.si quid.§.1.
ff.si quad.paup.fec.dicatur.l.1.§.si post.
ff.de pecul.l.quod debetur.
ff.de solut.l.si quis.§.1.

Cedendo actionem non liberatur.

ff.de neg.gest.l.nam & seruus.§.ult.
ff.locati.l.uideamus.cum suis concordantijs.
ff.de peten.hær.l.item uidendum.in prin.
ff.de hære.uel act.uend.l.uenditor actionis.

Cedendo actionem,&c.] Hæc Rubric.exposita est suprà,Cogitur quis cedere.Et uide quæ notaui,ff.de pecul.l.quod debetur.

Mala electio est in culpa.d.l.uideamus.

ff.fam.herc.l.si quid.§.dolus.
ff.de custo.& exhib.reor.l.ult.
ff.locati.l.cum in plures.§.seruum.
ff.de exer.l.1.§.magistrum autem.

ff. si mens. fals. mod. dix. l. 3. §. fin.

A quo agendo remoueor, ab eodem uicem rei sustinendo consequor.

ff. de usur. l. quamuis bassa.
ff. de neg. gest. l ait. §. pupillus.
ff. de cond. ob turp. caus. l. si ob turpem.
ff. de compen. l si cum filio.
ff. de contrah. empt. l. si in empt. §. itẽ si. et l. emptor. §. ult.
ff. de solut. l. Stichum. §. à diuo hæreditatis.

A quo agendo, &c.] Regulare est, ut si possum aliquid consequi agendo, consequar idem excipiẽdo. nam cui damus actionem, &c. ut ff. de superfi. l. 1. §. quid autem. uersis autem. Et ita intelligitur sequẽs Rubrica in modum exceptionis, &c. fallit in iudicio possessorio. ut ff. quor. leg. l. 1. §. redigũtur. Item fallit propter mãdatum agentis, & publicam utilitatem. ut infrà eo. alicui datur, &c. Multa autem consequi possum excipiendo, quę non consequor agendo. ut C. etiam ob chir. pe. pi. te. l. 1. & ff. de pig. l. 1. in prin. & ad l. Falcid. l. 1. §. id quod natura. ut in hac Rub. cõtinetur. Rubrica enim falsa est intitulata.

COMMVNIA ACTIONVM, EXCEPTIONVM.

RVBRICA XVI.

Quod consequor agendo, possum consequi excipiendo.

ff. de con. empt. l. si ineptum. §. item si & emptor.
ff. de iud. l. de qua re. in fin.
ff. de comp. l. si cum filiofam.
ff. de neg. gest. l. ait. §. pupillus.
ff. de dona. caus. mor. l. si cum una.
ff. de inoff. test. l. cum &. in fin.

ff. de

ff. de doli excep. l. Paulus.
ff. de cond. indeb. l. si in area.
ff. rerum amot. l. etiam. §. sed.

Quod cõsequor, &c.] Imò ita deberet esse: Quod non consequor. & ita probat̃ una superflua. nam plerq; ll. quæ sunt in una, sunt in alia. & in eandẽ sentẽtiã cõcurrit etiã sequẽs Rubr. Præstat aliquis agẽdo, &c. plerũq;. n. plus agẽti prẽsto, si ego ipse cõuenio, q̃ si ipse me primò principaliter cõueniret. ut ff. de ædil. edic. & redh. l. si seruus mãcip. ff. de cõpens. l. si eũ. & uide quæ dixi in l. in fundo. in fin. ff. de rei uendic.

Præstat quis agendo, quod non præstat excipiendo.

ff. de neg. gest. l. ait. §. 3.
ff. de pecul. l. depos. §. 1. sed non est bona illa ratio.
ff. de iud. l. qui nouum.
ff. si certum pet. l. cum fundum.
ff. de acquir. rer. dom. l. si seruus.
ff. de compen. l. si cum.

Prẽstat quis, &c.] Hæc exposita est suprà in illa Rubrica, Quod consequor, &c.

Qui in modum exceptionis agit, iura quælibet sibi seruat.

ff. de inoff. test. l. Pap. §. si filius.
ff. de pet. hær. l. diuus. §. diuus.
ff. mand. l. si procurator. §. filiꝰ.

Qui in modum, &c.] Hęc Rubr. exposita est suprà in ista Rubr. A' quo agendum.

Cum multitudine mitius agitur, uel ratione multitudinis quisq; à pœna excusatur.

In Decret. d. 50. c. ult.
In Decret. d. 4. denicq;.
In Decret. c. 1. q. ult. quot.

In Decret. d. 40. in commiss.
In Decret. 23. q. 3. ipsa.
C. de episc. aud. l. contrà.

Cum multitudine, &c.] Arg. cõtrà signari potest, ff. de pœn. l. aut facta. §. ult. posset aliud esse in iure canonico, aliud in humano. Ecclesiasticæ enim regulæ & personæ scandala timent. Vnde ratione multitudinis, mitigãt pœnam; lex autem magis exacerbat. ut ff. de ui bon. rapt. l. 2. in prin. aliàs enim pro damno nõ agitur in quadruplum, sed in simplũ, uel duplũ.

ADIECTIO.

Item infames aduersus infamem. Periurus aduersus periurum illicitè agit: ut infrà de infamibus. Rubrica, Infamis alius.

Quòd illicitè facit, contra licitè uel illicitè facientem, non habet actionem uel exceptionem.

C. ut nem. lic. sui iu. l. 1.
C. de inoff. test. l. in arena.
C. de lib. caus. l. si filium tuum.
ff. quod quisq; iuris. l. ult.
ff. ne quis in loc. pu. l. 1. §. idem.
Infrà de act. Rubr. non debet alium.
ff. quod ui aut clàm. l. si alius. §. bell.
In Decret. 2. q. 1. iudex.
C. de agr. & cens. l. quemadmodum.

Qui illicitè facit, &c.] Quasi diceret: Si in eadem turpitudine est, mecum agere, agere contra me non potest: quia nil Iudæus Iudæo. ut C. de hær. & ima. l. quoniam multi. Fallit tamen in casu. ut ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. §. si publico. Multo magis non agis contra me, si tu iniustè, & ego iustè feci. ut ff. quod quisq. iur. l. ultima.

Ex pacto

Ex pacto uel ſtipulatione unius, alij actio competit.

ff. de pact. l. ſi tibi. §. pactum. & l. hæredi. §. in his. Sed in fideiuſſore idem iuris.

Ex pacto, &c.] Hoc ſpeciale eſt. Regulariter enim neq; actio neq; exceptio alij quæritur. ut ff. de pact. l. ſi tibi. §. ſi pact. & §. cum poſſeſſor. & l. ſi unus. §. q; ſi ſine. quidam tamen dicũt in exceptione, quòd ſemper datur ex pacto extranei. & aliud dicitur in accuſatione: quia fauorabiliores ſunt rei, quàm actores. ut ff. de reg. iur. l. fauorabiliores.

Cum quis actionẽ intendit, uel exceptionem opponit, iudex debet eum intueri.

ff. de in lit. iur. l. uideamus. §. deferre.

Cum quis actionẽ, &c.] Melior eſt illa ratio, quia reus non poteſt deliberare, niſi cauſa edita. ut ff. de edend. l. 1. in prin. & de leg. 3. l. filiusfam. §. Diui.

Exceptio quæ reo principali non proſicit, fideiuſſori competit.

ff. qui ſatiſda. cog. l. fideiuſſor. §. fin. & l. ſiue. cum l. ſeq.
ff. ſi quis cautio. l. ſed & ſi quis. in prin.
C. de fideiuſſor. l. 1.

Res dubia ſic interpretatur, ut actio non oriatur, uel orta ſopita præſumatur.

ff. de iur. iur. l. ult. & penult.
ff. de re iud. l. inter eos.
ff. de don. inter uirum & ux. l. cum hic. §. ſi ambo.

Res dubia non sic est interpretanda.

ff. ad l. Aquil. l. item. §. Mela. §. si alius.

Res dubia, &c.] Sicut in maleficijs quidem propter dubietatem, non contingit liberatio. quia hoc esset contra publicam utilitatem. ut ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si alius. In contractibus autem, & in orationibus ambiguis, sic interpretamur, ut res potius ualeat quàm pereat. ut ff. de reb. dub. l. quot. & hoc ideo, quia ex uoluntate partium interponuntur: secus in decretis & sententijs. ut ff. de re iud. l. inter partes. nec enim ex partium consensu talia fierent. unde lex sumit benigniorem intellectum. Res dubia sic est interpretanda, ut cum de ea agitur, potius ualeat quàm pereat. ff. de pactis l. Labeo. §. sed etiam. ff. de uerb. obl. l. Titia. §. idē. ff. si ususfr. petatur. l. 1. §. usus.

Agitur ex contractu, ad distrahendum.

ff. de act. empt. l. ex empto. §. is qui.

Alicui datur actio, cui non datur exceptio.

ff. de rei uend. l. ult.
ff. quor. leg. l. 1. §. 1.
ff. si ex nox. caus. ag. l. 2.
C. de rei ux. actio. l. rem in præsent. §. sed nec.

Alicui datur, &c.] Hæc Rub. exposita est suprà, In illa agendo, &c.

Si quis obijcit crimen, in modum exceptionis cogitur inscribere.

C. de fid. instrum. l. 2. §. ult.
ff. de adult. l. 2. §. si publico.
In Decret. 11. q. 1. in primis ut scriptum.

Contrà.

ff. de bon. lib. l. qui cum natu maior. §. si libertus.

C. ad l.

C.ad l. Corn.de falſ.l.falſi.

Si quis obijcit,&c.] Verè qui excipit, nec accuſat, nec inſcribit. ut ff.de accuſ. l.hi tamẽ.§.liberi.& C.ad l.Cornel.de fal l.falſi. Quod autem legitur in C.de fide inſtrumentorum.l.ult.loquitur quando principaliter accuſabat. Vnde tenetur inſcribere, & ſi uellet ciuiliter,de falſo excipere poſſet, nec inſcriberet. ut C.ad l. Cornel. de fal.l. damus licentiam.

ADIECTIO.

Solutio.Diſtinguetur, an opponat agenti ciuiliter,an criminaliter. ſi agenti ciuiliter, non infamat. uel dicas,quòd obtinet in illis criminibus,ubi infamatur,etiamſi in modum exceptionis opponatur, quibus quis ſine accuſatore damnaretur. hoc enim impedit,quod non eſt inſcriptum. uel dicas hoc uerum eſſe,cum utrunq; crimen ſpecialiter intentatur.

CAVSA.

Imò quandoq; directo obijciendo non cogitur. C.de apoſtat. l.apoſtatarum. in princip. C.de iud.l. ne quis.in fin.

Poſſidenti non cõpetit actio,ſed exceptio.

ff.de pact.l.diuiſionis.
ff.de pet.hæred.l.& non tantum.§.1.
ff.de rei uend.l.ſumptus.
ff.de pact.dot.l.inter ſocerum.§.pen.
ff.ſi cert.pet.l.ſi ego.
ff.de cond.ob turp.cauſ.l.ſi ob turpem.
ff.de tranſact.l.& poſt.§.1.
ff.de don.inter uir.& ux.l.ſi id quod.§.ult.
ff.quod quiſq; iur.l.penult.

Poſsidenti non competit actio,&c.] Hæc Rubrica expoſita eſt ſuprà eod.in illa Rubr. A quo agendo, &c.una eſt & eadem cum illa.

DE

DE VERBORVM EFFECTV ET SIGNIFICATIONE.

RVBRICA XVII.

Sub masculino fœmininum contineri: sed non conuertitur.

ff.de neg.gest.l.ait.§.hæc uerba si quis.
ff.de constit.pec.l.1.§.ait.
ff.de pact.l.tres fratres.
I.de generaliter dictis.Rubr.dicit in plus.
ff.de iurisd.omn.iud.l.si quis.
ff.de leg.3.l.qui duas.& l.Lucius.§.quæsitum.
ff.de uerb.sign.l.1.
ff.de uent.in poss.mit.l.1.§.quæritur.
ff.de iur.immu.l.1.

Sub masculino,&c.] Fallit in casu, ff.de uent.in poss.mitt.l.1.§.sed & in certum. & hoc causa uitandi odij. nam exhæredationes sunt odiosæ. ut ff.de lib. & posth.l.cum quidam.

Nomine filiorum nepotes continentur.

ff.ad Maced.l.filium habeo.
ff.de uerb.sign.l.filij liberorum.§.sed Papirius.
Instit.qui dar.tut.uel cur.§.ult.

Sub plurali singulare contineri.

C.de testamen.ma.l.cum constitutio.in prin.
ff.de orig.iur.l.2.§.ex actis.
ff.de neg.gest.l.3.§.negocia.
ff.de postul.l.1.
ff.de pet.hæred.l.diuus.§.diuus.
C.de rei ux.actio.l.1.§.illo.

Sub

Sub plurali,&c.] Melius & apertius scripsisset: Et plurale ponitur pro singulari. Illud enim certissimũ est, quòd in plurali continetur singulare. Sunt enim istæ & omnes sequentes, impropriet ates uerborum.

Singulare pro plurali quandoq; accipi.

ff. de neg. gest. l. ait prætor. §. 1.
C. ad Trebell. l. iubemus.
C. de cond. insert. l. 1.
ff. ui bon. rap. l. 2. § uel cuius.
ff. de testa. tut. l. si quis interdixerit. §. 1.

Singulare pro plurali,&c.] Vide quæ ad hoc notaui ff. ui bonorum rapt. l. 2. §. uel cuius.

Nam, pro non.

C. si cert. pet. l. eo quod.

Quasi, non semper similitudinem, sed ueritatem quandoq; denotat.

C. de iur. iur. & de rebus cred. l. in actione.

Cum, pro &.

ff. de usu & habita. l. immò.
ff. depos. l. 1. §. quod depo.

Videtur, pro est.

ff. de arb. l. quod tamen. §. si ar.

Quod tamẽ nota, in larga significatione qui prohibentur, excusantur.

ff. de postul. l. 1. §. initium.
ff. de excus. tut. l. scire oportet. §. penult.

Nec maritus potest esse tutor.

C. qui dar. tut. poss. l. maritus.

Condictio ponitur pro electione.

ff. de inoff. test. l. Pap. §. si quis & irritum.

Quan-

Quantus, id est, quotus.

C. de pact. conuen. tam super do. l. antepen.

Iusta, id est, legitima.

ff. pro socio. l. 3. §. de illo.

Fortassis & fortè, non semper dubitationem important.

ff. de rei uend. l. item si uerberatum. & illa forsitan aquã absorbuisset nos.

ff. de petit. hæred. l. si poss. §. 1.

ff. de pecul. l. quæsitum. §. fin.

Quæ in mensura consistunt, species appellantur.

C. de agric. & cens. l. litibus.

Quin uel quia, quin & quod, pro &.

ff. de pact. l. 1. §. conuentionis.

ff. de contrah. empt. l. liberi hominis.

ff. ne quid in flum. pub. l. flumina.

Differentia uocabulorum inducit diuersitatem rerum.

C. de codicill. l. si idem.

Substitutum pro collaterali poni.

ff. de leg. 2. l. 8. §. certam pecuniam.

ff. de leg. 1. l. ab omnibus. §. cum quidam.

Iudicium pro actione poni.

C. de act. empt. l. 1.

ff. de min. l. in causæ. §. interdum.

Subsignare, id est, obligare.

C. de admin. tut. l. sancimus. §. defensionem.

ff. de iur. immun. l. semper. §. conduct.

Dare, id est, reddere,

In Auth. de nupt. §. per actionem quoq;
C. de iur. dot. l si mulier.

Reddere, id est, dare.

ff. de leg. 2. l. cum quidam. in fin.
ff. de leg. 3. l. hæres meus. & l. Lucius. §. 1.
ff. de uerb. sign. l. uerbum reddendi.
l. 16. quæst. 6. placuit.

Inuadere, id est, occupare.

C. ad exhib. l. instrumentum.

Occupare, id est, inuadere.

C. de rei uendicat. l. donum.

Fraus, id est. pœna.

ff. de ædil. edict l. cum autem. §. excipitur.

Est, id est, consistit.

C. ubi depos. agi oport. l. 1.

Oportet, id est, decet.

ff. de. orig. iur. l. 1.
C. de bon. quæ lib. l. cum oportet.

Inuasor, rei immobilis dicitur: sed raptor, rei mobilis.

C. ad exhib. l. instru. ff. de act. empt. & uend. l. 2.
Instit. ui bon. rapt. §. penult.

Decet, id est, oportet.

ff. de cap. & postlim. reuer. l. ult.
C. de rapt. uirg. l. 1. §. oportet.
ff. de iustic. & iur. l. 1. in prin.

Potest, id est, debet: & econtrario.

ff. mand. l si mandauero. §. ult.
C. de o t. i d. l. cum ciuili.
C. de adult l. Gracchus.

ff. de

ff. de offic. proconſ. l. obſeruare. §. fin. & l. ſolent. §. ſicut.
ff. de iud. l. cum prætor. §. 1.
ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruus. §. ſi inter. in fin.
ff. de hæred. inſtit. l. 1. reſp. 1.
ff. an per ali. cau. app. l. 2.
C. de pedan. iudi. l. 2. in fin.
ff. qui potior. pign. hab. l. creditor. 1. reſp.
ff. de quib. reb. ad eund. iud. eat. l. 1.

Agere uel experiri, id eſt, defendere.

ff. de procur. l. Pomp. §. 1. in fin.
ff. de neg. geſt. l. liberto. §. ult.
C. de iur. & fact. ignor. l. 1.
ff. de alien. mu. iud. cauſa fact. l. cum miles.
ff. de re militari. l. ſæpe. §. ſed ſcientibus.

Defendere, id eſt, agere, accuſare.

C. de abo. l. 2.

Fieri, id eſt, eſſe.

ff. de in rem uerſ. l. & ideo. §. plenè.
ff. de iud. l. Iul. ait. §. ſi alter.

Do das, id eſt, commodo commodas.

In Inſtit. quib. mo. re cont. obli. §. item is cui.

Dare, id eſt, accipientis facere.

In Inſtit. de act. §. cæteræ.

Appellatione præſentis uerbi, & futurum ſignificatur.

ff. de leg. 3. cum uxori.
ff. de leg. 2. cum ita quis.

Appellatione uerbi præſentis, & futurum, &c.
Hæc Rubrica expoſita eſt ſuprà, in illa Rubrica, Tem
pus teſtamenti inſpiciendum. & in illa, Tempus pr
tempore.

Appell

Appellatione uerbi præsentis, & præterita continentur.

ff. de leg. 2. l. cum filius §. hæres.

Impoßibile, pro difficili.

ff. de hæred. instit. l. ſuus quoq;.

Impoßibile, id eſt, difficile.

ff. locat. l. cum in plures.
In Auth. de reſer. palat.
ff. de deiect. & effu. l. 2.
ff. de min. l. ſi ex cauſa. in fin.

Difficile, id eſt, impoßibile.

In Inſtit. de rer. diuiſ. §. eius quoq;.
ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. loquuntur.
ff. de acquir. rer. dom. l. nuda.

Contumacia, pro patientia.

ff. de mino. l. in cauſæ. §. cauſa.
In Decret. 20. quæſt. 3. certum.

Non habet, id eſt, caret.

ff. de fund. dot. l. dotatæ. in fin.
ff. de teſtamentis. l. qui teſtamento. §. ſeruus.

Semel, pro ſimul.

ff. de iur. patr. l. ſi liber. §. is qui.

Vacare, id eſt, deficere.

ff. de uaca. & excuſ. l. 1.

Vacare, id eſt, dare operam.

ff. de arb. l. nunc dic. §. cum pro.
In Decret. 12. Eleutherius.

Vſurpare non praue intelligendum.

ff. quem. ſer. amit. l. ſi in patre. l. ſi ſtilli. §. is qui.
In Decret. 36. quæſt.

Vtilis, id est, efficax.

ff. de euict. l. minor.
ff. commod. l. tempore. §. 2.
In Decret. 16. quæst. §. potest.

Abstulit, id est, accepit.

ff. de leg. 2. l. Mæuius.
ff. de acquir. rer. dom. l. in laqueum.
ff. de furt. l. qui uas.
ff. de act. & oblig. l. eum.

Verum, id est, iustum.

ff. de in integ. restit. l. 2.
In Instit. quib. ex caus. ma. non potest. §. semel.
ff. de leg. 3. l. si fideiussor. in fin.
C. de uind. lib. l. 1.

*al. datio.

**Donatio, id est, transactio.*

ff. locati. l. ex conducto.

Ius gentium, id est, ius naturale.

Instit. de rer. diuis. §. uendito.
In Decret. dist. 1. ius gentium.

Pœna, id est, culpa.

ff. de fideiuss. l. ult.

Iniuria pro usucapione.

ff. de neg. gest. l. 1.

Beneficium, id est, maleficium.

C. de inoff. test. l. fratres uel sorores.
ff. de donat. l. non debet. in fin.
ff. de dam. infect. l. ex dam. §. 1.
ff. de furt. l. nam omnes.

Affectionem pro antinomia.

C. de leg l. cum quidam.

Ius, id est, seruitus.

ff. de aq. plu. arcen. l. in diem. in fin.
C. si contra ius uel util. pub. l. 2.

Seruiana, id est, hypothecaria.

C. de usur. l. acceptam, nisi pœnit.
C. de transact. l. actione.
ff. de ann. leg. l. Titia. §. Lucius.

Contrà.

ff. si quis caut. l. si eum. §. ult. in fin.
ff. de act. empt. l. si sterilis. §. sed si.
In Decret. 2. quæst. 1. notum.

Nisi, id est, si non.

ff. ad Treb. l. Seius. in fin.
ff. de dam. infect. l. quamuis.
ff. de act. & oblig. l. obligatio. §. conditio.

Quando, id est, quia.

ff. commod. l. rem mihi. §. in ex.
ff. de neg. gest. l. ult.
C. de edend. l. ult. in fin.

Cæterùm, alterum, de uno tantum, uel de nullo dici.

ff. de procur. l. non solum. l. & qui. §. quæritur.
ff. qui & à quib. l. prospexit.
In Auth. de manda. prin. §. oportet.
ff. de usur. l. ancillæ.

Eligere, id est, agere.

ff. de pet. hæred. l. si posse. §. lædit.

Tribuatur, id est, tribui petatur.

C. de dilat. l. à procedente.

Condemnauero, id est, condemnari fecero.

ff. de his qui not. infam. l. furt. §. mand.

Legatarius nomine hæredis continetur.

ff. de uerb. sign. l. in conuentionibus.

Accusationem pro actione poni.

In Auth. de san. ep. §. si quis autem.

Nota mirabilem uerborum improprietatē.

C. de lib. & posthum. l. 2.
ff. commodat. l. si ut. §. quidam nisi culpa & diligentia.
In Decret. 21. ff. in tantum.

Quia, id est, non.

ff. de reb. cred. l. 2. §. 1.
ff. depos. si hominem.

Magis, id est, minus.

C. de iud. l. 3.
ff. qui pot. in pig. l. qui bal. §. Titia.
C. po. t. contra.
C. de iud. l. properandum. in fin.
ff. de bon. poss. contra ta. l. non tamen. §. si eman.

Nota, ut indicatiuè, sed consequutiuè poni.

C. de ob. seq. lib. si ma.

Supra, id est, præter.

ff. locati. l. ex conducto. §. 2.

Extra, id est, præter.

ff. ad exhib. l. 3. §. si quis extra.

Nota præter incluſiuum.

ff. de pign. act. l. 1.
In Decret. 23. quæst. 1. non est no.
In Decret. 16. quæst. 2. eborat.
C. de ser. fug. l. 4. §. 1.

Nota præter excluſiuum.

ff. de uerb. sign. l. licet. §. paternos.

C. de

C.de epiſc. & cler.l.parabo.
C.de diuer.tit.quod nullum.

Solus,ſola,ſolum,excludit,
ff.de iur.iur.l.eum qui.§.ſi mulier.

Solum.pro ſolummodo.
ff.de uſufruct.& hab.l.2.

Nam,ſemper excludit.
De cond.furt.l.2.
C.de cond.indeb.l.1.
C.in princip.Codicis.

Minor numerus maiorem excludit.
In Decret.can.21.quoniam.
In Decret.10.quæſt.1.inter cætera.
In Decret.diſtinct.21.innouo.

Ita demum contractum ſecum* admittit, id eſt,pro maxime ponitur.*

* forſan contractiuum.
*al.amittit.

ff.pro ſocio.l.ſi uerò.§.ita.
C.de excuſ.l.amplius.
In Inſtit.quib.mod.ob.tol.§.præterea.
ff.de contrahend.empt.l.fundi.

Alterum ad utrunq; ſexum referri.
ff.de neg.geſt.l.ait prætor.§.alterius.

Minus,id eſt,nihil.
ff.de Trib.l.illud.§.1.
ff.de uer.l.ſi minus.
ff.de leg.1.l.ſuus.
ff.de fideicomm.l.ſi annuus.

Superlatiuum pro poſitiuo.
ff.ad l.Falcid.l.pœnales.§.Titio.
ff.de minor.l.ult.in fin.

Contra, uel citra, id est, præter, uel sine.

C. de pact. ut do cum des.
ff. solut. matr. l. quot.
C. de reb. cred. l. nec filius.

Retrò, pro contra.

ff. de acquir. poss. l. si de eo. §. seruum.

Totus, id est, omnis.

C. de testa. ma. l. cum sic. §. sin autem.
ff. de stat. lib. statu lib. edi. §. illud.

Liber, id est, totum.

ff. ad Vell. l. si mulier. §. 1.

Liber, id est, magis seruus.

C. de naut. fœn. l. 1.

Ne, id est, ut.

C. quod cum eo qui in alien. l. ex contractu.
C. de probat. l. frustra.
C. si cert. pet. l. si non singuli.

Ei, id est, ab eo.

In Instit. quod cum eo in alien. §. ult.
ff. si cert. pet. l. si institutione.
ff. de acqui. rer. do. l. liber homo.
ff. de pign. act. l nec creditor.

Secundus nõ dicitur, respectu primi.

In Instit. de grad. §. 2.

Nec primus dicitur, respectu secũdi.

ff. de reb. dub. l. qui duos.

Ista sunt paria, soluisse, & satisfecisse: non tamen ista, soluere & satisfacere.

ff. de pign. l. quod.

Verbum

Verbum aliud, uel non est rationabiliter affirmatiuum.* *al. illud.

C. de incol. l. & ubi quis dominum. §. nec.
In Decret. distin. 48.

Est uerbum aliud.

C. quomodo & quando iud. Auth. qui semel.

Verbum cæteris non facit positionem.

ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. pen.
In Decret. 26. de iu.
ff. de procur. l. non solum. §. quæritur.
In Auth. de mand. prin. §. oportet.
In Auth. ut defunct. seu sit. in prin.
Ibi, milites & seruos alios. & tamẽ milites nõ sunt (serui.
C. qui mil. non poss. l. super seruis.
Ad Velle. hæc. & ff. de mino. l. in cane. in prin.
ff. de excus. tut. l. sed & reprobari. §. cum autem.

Nihil, id est, non.

In Instit. de succes. in prin.

Alterutrum, id est, alterum.

C. de rescind. uend. l. de contractu.

Vtrunq; id est, alterum.

C. de bon. quæ lib. l. ult. §. ipse.
ff. de contrab. empt. l. sed Celsus. §. si fundum.
ff. de pact. l. rescriptum. §. si pactum.
ff. de pignor. l. si grege. §. 2.

Maximè non superabundat.

C. de rescind. uend. l. si dolo.
ff. de usuc. sequitur in prin. usuc.

Contrarium maximè.

ff. si quis omiss. cau. testa. l. si dolo.
C. de ma. le. l. cum constitutio.

Quid significet hoc uerbum, quanti res.

ff. de rei uend. l. qui restituere.

Cum quæritur de uerbi interpretatione.

Iudex præcedentia & sequentia inspicere debet: aliàs talia sunt prædicata, qualia subiecta promittũt. ff. de test. l. hæredes.

Verbum plurale maximam ex adiuncto continet quantitatem.

C. de secund. nupt. l. hac edictali.

Ex adiuncto mutat significationem.

ff. ad Trebell. l. Marcellus. §. quidam.
ff. quor. leg. annua.
ff. de leg. 2. l. peculium.

Peculium dicitur pluribus modis.

ff. ad Treb. l. cogi.
ff. de leg. 2. l. si chorus.

Dictio semel posita, propriam & impropriam gerit significationem, uel diuersis attribuit.

ff. de offic. proconsul. l. 2.
In Decret. 28 presbyterum.

Verbum ad quod ea res pertinet, creditores non continere.

ff. de procur. l. non solum. §. quæritur sed hoc. Verum est, quantum ad t. de procur. contra.
ff ad l. Iul. de adul. l. si postula.

Forsitan, id est, certè.

ff. de rei uend. l. si uerba. § 1.
In Decret. 13. quæst. 2. habent.
ff. de pecul. l. quæsitum. §. in dolo.

Nota,

Nota, reus dicitur facere controuersiam.

ff. de procur. l. non solum. §. si pater.
ff. si pars hære. pet. in fin l. ult.
ff. de Carb. ed. l. 3. §. quod si.

Et sunt hæc omnia argumenta, cum quæritur an qui promisit se non imbrigaturum, possit exceptionem exponere, quasi non uidetur imbrigare, nisi agat. & est arg. ff. rem rat. hab. l. quo enim. §. Iul.

Quo, pro ut.

C. id fil. l 1.

Culpa, pro pœna.

In Decret. di. 5. ad eius.

Periculum, id est culpa.

ff. commod. l. si ut cert. §. & quod.
ff. de neg. gest. l. litis. §. 1.
ff. depos. l. 1. §. sæpe.
ff. de mag. con. l. non similiter.

Quando, pro quia.

C. ad l. Falc. in do. l. in do.

Casus, id est, negligentia.

ff. de incen. rump. l. qui ædes.

Aut, pro & accipi.

ff. de uerb. oblig. l. cum quidam.
C. ubi de crim. ag. opor. l. 1.
ff. quod ui aut clàm. l. is qui. & l. 1.
ff. si cert. pet. l. eius qui. in prin.
ff. de leg. 3. l. ille autem.
C. de inst. & substit. l. generali.

Contrà.

C. de uerb. sig. l. cum quidam. §. ult.

ff. de leg. 3. l. si ex toto. §. 1.
ff. de leg. 2. si Titia.

Aut pro & accipi, & ecõtrà.] Nõ sunt ista cõtraria. unũ est enim, ex ubi significatione quod coniungit, si impropriè quandoque ponitur, ut in Rubrica contineatur.

Concedi, id est, remitti.

C. de in ius uoc. l. 2. in fin.
C. de arb. l. nec in fin.
C. de iur. iur. propt. l. 2. in fin.
C. ad Trebell. l. iubemus.

Ortus, id est, status.

C. de lib. præ uel ex maximo.

Sine impedimento, id est, cum auxilio.

C. de lib. præ. uel exhær. l. 2.

Quin, id est, quatenus.

ff. de leg. 1. l. Stichum.

Et, non semper coniungit.

ff. de hær. instit. l. si quis ita.
ff. de uerb. ob. l. si ext.
ff. de dona. l. 2.

Si, non semper facit coniunctionem.

ff. de tutel. l. muta.

Liberos, id est, uniuersos.

ff. ad Vell. l. ult. §. 1.

Sacra, id est, prophana.

Vnde Virg. Auri sacra fames. —
C. de Episc. & cler. si quæcunq;.

Illico, id est, infra triduum.

C. de iud. l. ult.

Appella-

Appellatione partis, dimidia continetur.

ff. de usufr. l. etiam.
ff. de uulg. subst. l. 2.
ff. de uerb. sig. l. nomen.

Aliquando quarta continetur.

l. de uulg. sub. §. ult.
ff. de hær. instit. l. si pater.

Aliquando non uiuentium.

In Auth. de trion. & semis. §. excipiatur.

Appellatione rei meæ communis continetur.

l. de com. & prop. Rubr. appellant.

Quot modis modicum uel multum tempus uel longum accipiatur.

Longum intelligo, id est, quo quis poterit contestari.

ff. si quis caut. l. si eum. §. qui iniuria.
ff. de constit. pec. l. promissor. §. sed suum.
ff. de itin. act. priu. l. 1. §. interdic.
In Instit. de literarum obl. §. multum.
C. de fideicom. l. 1.
C. de erro. aduoc. l. ult.
ff. de iud. si debitor.
In Instit. de ob. §. 2.
C. de præscript. long. temp.

Mox, id est, iuxta duos menses.

ff. de re iud. à diuo.

Mox dicitur factum, quod factum est eodem momento.

ff. de uulg. & pupill. subst. l. si pater captus.

ff. loc.

ff.loc.& condu.l.in operis.

Non est multum tempus, quinquennium.

ff.de separ.l.1.§.quod dic.

Non est modicum tempus dandum.

ff.de lib.ho.exhib.l.2.§.ult.
ff.de re.iud.debitoribus.

Diu, pro biennio.

ff.locati.l.cum domini.
C.de comm.ag.esto.l.quicunq;.

Diu, pro decennio.

ff.de acqui.poss.l.possideri.§.si seruus.
ff.qui & à quibus.l.sicut.§.an.

Diu, pro anno.

ff.de edic.suc.l.1.§.quibus.

Diu, pro quadriennio.

ff.de usuc.quamuis cum.

Item secundum quosdam, protinus.

ff.de arg.poss.l.possideri.§.inan.

Sui, id est, nostri.

ff.noua.l.nouare.

Tibi, id est, à te.

ff.de solut.l.qui hominem.

Multum tempus, pro biennio.

In Instit.de lit.ob. C.de non num.pec.l.in contractibus.

Multum tempus, pro triennio.

C.de fideicom.l.1.

Parum, tempus duorum mensium.

C.de secund.nup.l.2.

Parum, tempus quatuor mensium.

ff.de iud.l.si debitori.

Incontinenti, id est, intra triduum.

C. de erro. aduoc. l. ult.

Incontinenti dicitur fieri, durante mandato. ut ff. de pact. l. iurisgen. §. sed cum. quod non placet. arg. ff. solut. mat. l. quoties. sed & durante matrimonio. ut ff. mand.

Qui negocia, & durante tutela, & seruitute incontinenti, id est, antequam diuertat ad alia negocia. ut ff. ad l. Iul. de adult. l. quod ait. §. quod. C. de testamẽtis. l. cum antiquitas.

Nota, quòd continuò quandoque diu trahitur, quandoq; incontinenti accipitur.

ff. de uerb. ob. l. Stipulatus sum dari.
C. de admi. tut. l. sancimus. §. 1.

Nota, dignitatem poni pro bona opinione.

ff. de usur. l. sed & si quid. §. sufficienter.

Statim, id est, post duos menses.

ff. de re. iud. l. à diuo. §. si post debito.

Illico, id est, intra triduum.

C. de iud. l. ult.
C. de erro. aduo. l. ult.

Confestim, id est, ante litem contestatam.

C. quando di. leg. co. re. l. cum fine.

Confestim, id est, quanto citius poterit.

ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. §. confestim.

Idem uel eadem, sed non per omnia idem.

ff. de pig. act. l. si seruus.

ff. ad Vell. l. idem.

Nota, iudicium poni pro accusatione.

ff. de dol. l. 1. 1. respons.

Aliter pro discretione. ut Instit. quibus non est permiss. facere. test. §. præterea.

Venditor, id est, emptor.

Reputatis, id est, compensatis.

ff. de mino. 25. annis. l. minor. §. prædia.
In Decret. d. 19. si Romanorum.
ff. de minor. 25. annis. l. imperator.

Verbum, cum moriar, uitæ tempus comprehendit.

ff. de mand. test. l. qui duos. §. hæc conditio.

Licentiam, pro nec esse.

ff. de leg. 2. l. peculium.

Oritur, id est, ortus est.

C. de Episc. & cler. l nulli.
ff. de neg. gest. l. 3. §. hæc uerba.

Sed & uerbum infinitum, pro non finito ponitur.

ff. de arb. l. sed cum dies. ut sequentia declarant.

Nota, cum dicimus actionem denegari, est intelligendum ipso iure.

ff. de arb. l. si cum dies. §. si quis.
ff. de iud. l. si prætor. in fin.
ff. de iur. iur. l. nam. §. sed.

Accusatio, id est, actio.

In Aut. de episc. & cler. §. si quis pe.
ff. de sepul. uiol. l. 3. §. ult.

Indefin

Indefinita non æquipollet uniuersali.

Quia non omnis indefinita est uniuersalis: & diuersa sunt iura uniuersalis indefinitæ.

In Instit. mand. §. tua gratia. in fin.

Indefinita æquipollet uniuersali.

ff. de inter. act. l. si sine. §. qui inter no.
ff. de leg. 3. l. si plures. l. iusta.
ff. de tut. l. qui hab. §. ult.
ff. de ser. urb. præd. l. si seruitus.

Indefinita æquipollet uniuers. & econtrà.] Regulare est in legibus, licet aliud dicatur in dialectica, quòd indefinita æquipollet uniuersali. ut ff. de seru. urb. præd. l. si seruitus. in prin. & de lib. & posth. l. placet. & de leg. præ l. 1. §. generaliter. Et huic accedit illud generale, quod lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. & illud generaliter spectãdum. Non obstat quod legitur in Instit. mãdati. §. tua gratia. quia & ibi non loquitur de indefinita & uniuersali, sed de indefinita & particulari: ut cũ dixi quod Titio.

Credas, nisi mandaui simpliciter ut credas. Singularis æquipollet uniuersali, & econtrà. ergo gratia exempli dicitur.

C. si cert. pet. l. incendium.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. quod uulgo.

Verbum plurale diuisim acceptum, geminat significationem singularis.

ff. de condict. & dem. l. falsa. §. ult.
ff. de leg. 2. l. qui concubinam.

Contrà.

C. de impub. & alijs substit. l. quamuis. & l. cum quidam. & l. generaliter.

Verbum

Verbum plurale diuisim,&c.] Regulare est,quod in hac Rubrica continetur. sed fallit quandoq; propter inæqualitatem quę emergit, uel iniuriam inæqualitatis. ff. de uulg.& pupill. substit. l. nam hoc.§. sed si aliter.quæ multum est affectãda.ut C. de fruct. & lib.ex.l.ult.

Qui uerbum multiplicat,& mutat substantiam obligationis.

ff.de usur.l.si stipulatus.

Contrà.

ff.de aur.& arg.leg.l.pediculis.§.Labeo.
ff.pro socio l.sed si adimatur.

Qui uerbum,&c.] Solut.Ex multiplicatione uerborum,mutatur rei effectus,cũ quid remansit,quod non in primis uerbis est comprehensum,pertinet tamen ad rem de qua agitur. ut ff. de usur. l. si stipulatus.Vbi autem nihil reliquum remansit, quod recipi possit ad rem de qua agitur, quis dicitur aliquid operari, multiplicationẽ aliud operari. ut ff.de suppell.leg.l.pediculis.§.Labeo.

Dicitur quid irritari,non iure,sed facto attentato:sed & reuocari & reddi.

C.de sacrosan.eccl.l.iubemus.
C.fam.hercis.l.certo.
C.de prædijs uel al.re.mi.l.etsi.
C.de inge.ma.l.cum cogant.

Argumentum ex uerbis uel consignificatione.

ff.de ferijs.l.diuus.
ff.de orig.iuris.l.necessarium.

In Decret.

In Decret.dis.19.ita dominus.
C.de lib.cauſ.l.cum poſt eum.
C.de tab.exhib.l.1.§.ult.

Nomine uſus uel uſufru.proprietas continetur.

ff.de uſufr.& t. quæ uſu.conſ.l.ult.
ff.de aur.& arg.leg.l.ſpecies.
ff.de ſer.ruſt.præd.l.qui duo.

Verba impropria ſignificatione accipi,cum res ſalua eſſe poteſt quæ geritur.* *al. cadunt

C.de teſtamentis.l.non codicillum.

Verba impropria ſignificatione cadunt,cum res ſalua eſſe non poteſt quæ geritur.

C.an ſeruus pro ſuo facto.l.ult.
Infrà ſenſum non uerba ſpectari.
Infrà de hæredib.Rubrica,hæredis appellatione.
C.de inceſt.& inutil.nupt.l.hæc conſtitutio.
C.de pact.l.pacto ſuo.
C.de hæred.inſtit.l.1.
C.de lib.præt.l.ſi quis.in fin.
ff.de cond.inſtit.l.4.
ff.de uſu & habit.l.diuus.
ff.ad Trebell.l.ex facto.
ff.de uerb.obl.l.ſtipulatio iſta.§.is.
ff.fam.herc.l.& puto.§.1.cum ratione ibi poſitâ.
ff.ſi quis caut.l.ſicut.§.qui iniuriam.
ff.de hæred.inſtit.l.ſi pater.
In Inſtit.de inutil.ſtip.§.quotiens.

Id intelligitur omiſſum eſſe,quod uerbo non exprimitur.

C.de caduc.toll.§.ubi autem.

ff. de lib. & posth. l. commodis.
ff. de uerb. obl. l. quicquid.
ff. solut. mat. l. sicut dotem. & l. si uerò quæ.
In Decret. c. 2. q. 5. consuluisti.
ff. ad Ter. l. 1. §. si plura.
ff. de except. rei iud. l. si pater. §. si quis.
ff. si quis à parent. ma. l. pater.
ff. de euict. l. qui liberta.
ff. de pub. act. l. de precio.

Non intelligitur esse omissum, licet uerbo non sit expressum.

Infrà prox. t. si lex non distin.
Suprà quod non est factum, habetur pro facto.
C. de procur. l. ult.
ff. de postul. l. 1.
ff. de lib. & posth. l. commodis.
ff. de lib. leg. l. si quis. in fin.
ff. solut. mat. l. si quis sic.
ff. de reb. dub. l. qui duos.

Id intelligitur omissum esse, quod uerbo non exprimitur, si aliquid uerbo non exprimatur, in mente tamen agatur: siquidem agatur in mente ab utroque contrahentium, uel ab alio qui beneficium indulget, testatore puta, pro expresso habendum est. ut ff. si cert. peta. l. cum quid. & C. de procur. l. ult. ff. de re iud. l. Neratius. & ff. de leg. 3. l. libertorum. §. quod causa. & l. Cassius. & de hęre. uel act. uend. l. 2. §. 1. & 2. Si uerò ab una parte tãtum, est contrà. Imò fit interpretatio contra eum cuius causa id erat dicendum, quia legem potuit apertius dicere. ut ff. de uerb. obl. l. quicquid.

Verba spectari, non qualitatem.

C. de instit. & substit. l. si ma.

Infrà

Infrà de ſuis reb. Rubr. quid à quo.
C. de cad. toll. §. ſi erat.
ff. de no. op. nunc. l. 1. §. prætor.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. pen.
ff. de redhib. l. 1. §. com.
ff. de iud. act. l. de ætate. §. nihil.
C. ſi man. ita fue. alie. l. ea.
C. quibus ut indig. l. ſororem.
ff. de uerb. obl. l. cum ſeruus.
ff. de uſufr. l. legatum.
ff. ſi cert. peta. l. ſi certum.

Verba ſpectari, &c.] Iſtam Rubrícam falſam repu-to, quia ll. ſub ea poſitę nihil pertinēt ad eam. ad hoc tamen uidetur inducí generale, non reſpící qualita-tem facti, uel à quo factum, ſed an ſit factum. hoc e-nim quædam leges uidentur probare, quædam ni-hil ad rem facere: uel trahuntur ad aliud generale, nihil intereſt quid fiat, uel eius ſimile.

Senſum, non uerba ſpectari.

ff. quod cum eo qui mal. poſſ. l. ſi filius. §. filio.
ff. ad Turp. l. 1. §. ad accuſatum.
ff. ad l. Falcid. l. ſi quis legis.
C. de fideicommiſſ. l. cum iure.
ff. quod quiſq; iur. l. 1. §. hoc autem.
C. de inſtit. & ſubſt. l. ſi mater.
ff. de lib. leg. l. 3. § debito.
ff. ad Treb. l. ubi purè. §. 1.
In Decret. 22. q. 5. is an. & q. 2. humanæ.
C. de lib. præ. l. 1. & 3.
C. quæ res pig. uel hyp. l. ult.
C. communia deleg. l. 2.
ff. de iur. dot. l. promi. in prin.
ff. de contrah. empt. l. ſi Celſus. §. ſi fundum.
ff. de leg. 3. l. 11. §. hæc uerba.

Sensum non uerba, &c.] Sensus quidem est spectandus, nihilominus & uerba, an ei de quo sensum est, an aliquo modo possunt accommodari uel aptari, an omnino fuit extranei. In primo casu loquitur ista Rubrica. In secundo uerò ualet id de quo sensus est, quòd id non expressum, & quia de eo sensus nõ est ut ff. de leg. 2. l. 3. & de rebus dub. l. in ambiguo. & de supell. leg. l. Labeo.

Pluralis sermo separatim accipi.

ff. de cond. & demon. l. falsa. §. ult.
ff. de cond. iur. l. 2.
ff. si quis caut. l si seruus.
ff. de an. leg. l. scio.
C. de cond. infect. l. 1.

Contrà.

C. de impub. & alijs sub. l. 2. & l. quamuis. & l. cum quidam.

Pluralis sermo, &c.] Hæc Rubrica superflua est.

Iudex, id est, uir urbanus uel bonus.

ff. de uerb. obl. l. continuus. §. 2.

Verba cum effectu sunt accipienda.

ff. quod quisq; iur. l. 1. §. ult.
ff. de in ius uoc. l. quamuis.
ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. si per. §. 2.
ff. de inoff. test. l. Pap. § Mæui.
ff. de rei uend. l. is qui se obtulit.
ff. de leg. præstan. l. contractus qui. §. ult.
ff. de hær. uel act. uend. l. 2. §. uenditor.
ff. de ser. expor. l. uenditio.
ff. rem rat. hab. l. amplius.
ff. de dolo. l. rem quam.

ff. quibus

ff. quibus mod. pig. uel hyp. l. si cum.

Verba cum effectu non accipi.

C. si minor se maio. dix. l. ult.
C. de his qui ad Eccl. confug. l. præsenti.
C. ad l. Iul. maiest. l. quisquis.
C. de inoff. test. l. restitutio. & l. testamento.
ff. de extr. ord. crim. l. 1.
ff. de rescind. uend. l. si eius.

Verba cum effectu, &c.] Fallit autem in quibusdam criminibus, quæ adeò horrida sunt, ut tantum puniatur tentatio, in quantum puniretur perpetratio: ut in contraria Rubrica continetur. sic autem exponenda est Rubrica. Verba, id est, ea quæ signantur per uerba, sunt accipienda cum effectu, id est efficaciter oportet ea esse omissa.

Si uoluerit uti, id est, si fuerit usus.

ff. si cert. pet. l. quòd si ab.
ff. rem rat. hab. l. amplius.

Verba generaliter dicta restringi.

ff. de arbit. l. licet. l. si cum dies. § plenè.
ff. quibus ex caus. maio. l. ab hostibus. § sed quod.
In Instit. de tutel. in fin. tit.
Suprà proxima Rubr. uerba cum effectu.
Infrà de generaliter dictis. Rubr. in sermone.
ff. de cond. indeb. l. ult. § idemq;.
ff. ad l. Aquil. l. scientiam. § qui eum.
ff. de eo per quem fact. est. l. 1. § seruus.
ff. de pact. l. emptor. in fin. & l. tres fratres.
ff. de transl. quia in tu. § ult. & l. cum Aquil.
ff. de in ius uoc. l. quamuis.

Verba generaliter, &c.] Verba in pactis uel ultimis uoluntatibus apposita, licet indefinitè uel generaliter proferantur, restringi ex eo quod senserunt

contrahentes, uel sensit testator. ut ff. de pact. l. tres fratres. & C. de transl. age cum. & ff. de aur. & arg. leg. l. quintus. §. an. & de leg. 3. l. si cui lana. §. lana. Item uerbis legis. ut ff. de reg iur. l. diffinitio. & l. 1. Si autem certum sit quod lex senserit, de eo super quo quæritur, an sit uel non sit, tenendum est. ut ff. qui & à quibus maio. non li. l. prospexit. & sequenti Rubrica continetur: nisi æquitate alicuius legis scriptæ, uel qui in iure possit inuestigare. ut C. de iud. l. placuit. nec est ex cuiusque ingenio uel bursa diuinandum: quia inter ius & æquitatẽ, &c. ut C. de leg. 2. l. 1.

Verba legis omnino seruari, licet duritiam contineant.

ff. qui & à quibus l. prospexit.
Infrà colum. 1. generali.
ff. ad Treb. l. Marcellus. §. pen.
ff. de aleator. l. 1. §. 3.
ff. de publ. act. l. de precio.
In Decret. dis. 19. si Romanorum.
ff. de re iud. l. admod. §. sic.
ff. de neg. gest. l. 3.

Verba legis, &c.] Hæc Rubrica suprà proximè exposita est.

DE LEGVM ET IVRIS STATVTIS.

RVBRICA XVIII.

Qui facit contra leges, per eas non adiuuetur. uel aliter: Qui legem offendit, eius non utatur præsidio.

Infrà de pœnis. Rubr. non debet quis.

ff. de

ff. de mino. l. auxilium. in fin.
ff. de ritu nupt. l. filio. §. 1.
In Decret. 17. q. 4. frater & cui.
In Decret. 30. q. 1. dicunt.
ff. quod met. cauſ. l. ſed & §. 1.
ff. de bon. poſſ. cont. tab. l. non pu. §. ſi quis fur.
C. de Epiſc. aud. l. nemo.
C. de iur. delib. l. ſancimus. §. ſi uerò.
C. de inceſt. nupt. l. quæ contra.
In Aut. ut liceat mat. uel aui. §. qui.

Qui facit contra leges, &c.] Qui contra leges aliquid facit, delinquit, & in eo non meretur legis auxilium, imò pœnam: niſi prætendatur priuilegium ætatis, & tunc non ſemper ſuccurritur, id eſt, in atrocioribus. ut ff. de minor. l. auxilium. & l. ſi ex cauſa. §. nunc. In alijs autem non damnatur, in quibus non deliquit, imò habet legis auxilium, licet in uno uel alio deliquit: alioquin cõtrà. ut ff. de pœnis. l. ſancimus. & ff. de his quibus ut indig. l. reſcript.

Contrarius legis ſenſus pro lege accipitur.

ff. de pact. l. iuris gentium. §. prætor. §. dolo.
ff. locati. & de ſimilibus. contrà.
ff. de edend. l. ſi quis. §. prætor.
C. de long. temp. præſcript. Aut. malæ fideì.
ff. quod cum eo qui mal. l. ſi filius. in fin.
In Decret. d. 32. l. hoſpitium.
C. de iur. om. iud. l. in ciui.
ff. de neg. geſt. l. ex facto §. cum pœ.
ff. de iur. dot. l. mater.
ff. de pecul. l. 1. §. ſi cum.
ff. de teſt. l. ex eo.
ff. de iud. l. cum prætor.

ff. de pœn. l. 1.
ff. de pig. act. l. tutor.
ff. de iuin. actuq; priu. l. 1. §. sibi.
ff. de pact. dot. l. inter. §. cum.
ff. solut. mat. l. si cum dotem.
ff. quibus ex cauſ. in poſ. pa. l. 2. in prin. §. 2.

Contrà.

C. de Epiſc. & cler. l. conuenticulam.
C. comm. le. pen.
ff. de rei uend. l. qui ſi ar.
ff. de mand. l. Titia.
C. de inſtit. & ſubſtit. l. generaliter.
C. de cond. indeb. l. 1.
C. de cond. ob turp. cauſ. l. dictum.
C. de mulieribusq; ſeruis ſuis.
In Decret. diſ. 5. at eius.

Contrarius ſenſus, &c.] Ex contrario ſenſu legis probabilis ſumitur argumen. quod lex uocat fortiſſimum. ut ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. 1. uel dic fortiſſimum eſſe, ubicunque diſiunctiua coniunctio Si, ponitur pro Quia: ut in prædicta lege ponitur, ſi proficiſcatur, id eſt, quia proficiſcitur. tũc enim cauſa ceſſante tollitur effectus. Si uerò Si ponatur conditionaliter, probabile eſt argumentum. fallit enim, ubicũque lege uel argumento probari poteſt, non eſſe recipiendum. ut C. de cond. cauſ. dat. l. dictam. ibi enim non recipitur argument. à contrario ſenſu: ne ſit contraria alij legi, in eodem c. 1. Similiter & in hunc modum loquitur Rubrica ſ. & ubicunq; ſubaudimus maximè. Si uerò probari non poſsit, contrarium eſt, ut in hac Rubr. continetur.

Lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.

Argum. q nõ debemus fingere interpretationes.

ff. de

ff.de pub.act.l.in rem.§.de precio.
ff.solut.mat.l.si usus.§.si fi.
ff.si apparen.ma.l.pater.
ff.de re iud.l.à diuo.§.sic.
ff.ad Treb.l.Marcellus.§.quidem.
ff.de reb.aut iud.poss.l.inuen.§.de tempore.
ff.qui & à quibus ma.l.prospexit.
ff.de uerb.obl.l.quicquid.
In Decret.dist.50.uer.si Euangelica.
ff.de leg.præst.contra tab.bon poss.l.1.
ff.de mil.test.l.in fraudem.§.ult.
ff.de alien.iud.mut.caus.l.1.§.2.
ff.pro empt.l.2.& 3.

Imò determinare debemus.

ff.de test.l.quæsitum.
In Decret.31.quæst.1.quod dominus.
ff.de rei uend.l.in fundo.
ff.de usur.l.mora.fi.
ff.de offi.assess.l.liberti.
ff.de in lit.iur.l.uideamus.§.3.

Si lex non distinguit,&c.] Quod lex indistinctè statuit, ut in hac Rubr.continetur, nisi alia lege,uel arg.iur.simile distinctio sit facienda.ut ff.de leg.& sanat contra naturã, ut & l.nõ est nomen.& l.ideo. Et ita intelligitur contraria Rubr.& ita etiam soluitur contrarium,quod est Instit.de pup.subsitit.§.sed si institutio.& de hæred.instit.l.si pater. Sic & soluitur aliud contrarium,quod est in ff.de postulando.l.Imperator.& ff.ad municip.l.ordine.

Legis præsumptio non admittit contrarij probationem.

ff.ad Maced.l.ult.in fin.
ff.ad Vell.l.in rebus.

C.de quadrienn.præscr.l.2.
ff.quod met.cauſ.l.2.
C.rem in præſenti.§.accedit.
ff.de neceſſ.hær.l.quidam.

Contrà.

C.de mun.per l.generaliter.
C.de pign.l.ult.
ff.pro ſocio.l.merito.
C.de contra.ſtip.l.optimam.
ff.ad l.Aquil.l.ſi ſeruus.§.ultimo.
ff.quod met.cauſ.l.nec.in fin.& l.ult.
ff.de probat.l.ſi citò.
ff.mand.l.ſi tutor.
ff.de pact.l.iuriſgentium.§.quod ferè.
C.de uſufr.l.cum antiquitas.
C.qui & aduerſ.quos.l.1.

Legis præſumptio,&c.] Cum lex aliquid præſumit,aut ſuper eo facto quod certum eſt & indubitatum,aut præſumit ideo quòd facti qualitas eſt ei ignota. In primo caſu non admittitur probatio in contrarium.utputa,certum eſt,legi reuerſum ab hoſtibus captum fuiſſe, præſumi tamen captum non fuiſſe.item certum eſt,legi mulierem ſtipulatam dotem non fuiſſe,præſumi tamen ſtipulationem tacitã interueniſſe.& ita in conſimilibus.ut in Inſtit.quib. mod ſol.pat.poteſt.§.ſi ab hoſtibus.& C. de rei uxo. act.l.in rem præſent.§.accedit. Et ita intelligitur hæc Rubr. In ſecundo caſu autem admittitur probatio in contrarium,ſi producatur in lucẽ quod legi fuerat dubium.utputa,incertum eſt legi, utrum acquirat mulier ex rebus mariti,an aliunde.præſumit lex, ex bonis mariti quæſitum eſſe,cauſa uitandæ turpis ſuſpicionis.cui præſumptioni derogatur cum iudici clarificatum fuerit,aliunde quæſitũ. ut C. de don. inter

inter uir. & uxor. l. etiam. Et ita intelligitur contraria Rubrica. quisque enim potest per se ponere infinita exempla.

Qui contra legis fecit interdictum, ipso iure actione cadit.

C. *de procurat. l. quicunq;.*
C. *ne liceat potentioribus.*
C. *de his qui poten. l. nomine.*

Si qua lex in principio generaliter proponitur, quanquã postea singulariter in aliquo casu loquatur, nihilominus generaliter intelligit. ff. de iur. & fa cti ign. l. ult in fin. C. ad l. Vell. l. iubemus.

Consilium lex tribuit, necessitatem tamen non apponit.

C. *de transl. pacto.*
In Decret. *dist. 4. §. & hæc.*
ff. *de pign. act. l. si conuenit. §. si quis.*
ff. *de neg. gest. l. at qui. §. cum me.*
ff. *de leg. 2. l. cum Titio.*

Contrà.

ff. *de leg. 3. l. fideicomm. §. hæc uersatur.*
ff. *de arb. l. qui cum. §. planè. in fin.*
ff. *de inoff. test. l. ult.*

Sæpe uerba consilij ad uim necessitatis trahũtur: & sic, ut uerba præcepti, ad uim consilij. ut in Decret. dist. 50. domino sancto. & distin. 26. quis mihi. sed & uerba permissionis necessitatem habent. ut C. quẽ ad. test. ad l. 1.

Consilium lex, &c.] Virtus legis in quatuor præcipuè cõsistit: scilicet in uetando, imperando, in permittendo, in puniendo. sed plerunq; admittit quintum, ex sua benignitate uolẽs consulere. ut ff. de rei

uend.

uend.l.is quidem.& de usur.l.si bene colo. Et in hoc quinto casu intelligitur hæc Rubr.

Malignari à lege docetur.

ff de inofficc.test.l.Pomp.§.sed an.
ff.de neg.gest.l.at qui.§.cum.
ff.de cont.empt.l.fistulas.§.1.

Malignari,&c.] Hæc Rub.cum sequenti, in unam & eandem concurrunt sententiam:& utraq; de plano negari potest.nec enim malignatur, neq; dolum cõmittit, qui legis autoritate in suo facto munitur. ut ff.de reg.iur.nullus uidetur dolo facere.& de leg. 1.l.cum pater.§.Titio.

A legibus fraus permittitur.

In Auth.de nupt.§.si uerò.
ff.de neg.gest.l.atq;.§.cum me.
ff.de stat.lib.l.statu liberos.
ff.de minor.l.in causa.
ff.de dolo.l.1.§.1.
ff.de alien.iud l.1.§.1.
C.de alien.iud.l.1.
C.de necess.hær.l.1.

Cum à lege specialiter non prohibetur, tacitè permittitur.

ff.de procurat.l.mutus.§.conqueritur.
ff.ex quib.caus.maior.l.nec non.§.quod eis.
C.de relig.& super.tu.l.statuas.
ff.ad municip.l.magistratus.
In Decret.28.iam nunc.
C.de donat.inter uir.l.si quis.

Idem in delegante.ut ff.de iud.l.2.§.si iudex.
Idem in priuilegium dante.ut C.de diu.rescri.l.2.

Contrà.

C.de coll.l.3.

ff.si quis à patre man. fue.l.pater.

Cum à lege,&c.] Regulare eſt,cum quis dicit id quod factum eſt,non eſſe legitimè factum, probare debet.ut ff.de probat.ab ea parte quaſi uideatur eſſe permiſſum,niſi probetur prohibitum. ut ff.de teſtib.l.1.Excipitur in his, quæ nominatim ſunt à lege prohibita:ut in collegijs,quæ generaliter ſunt prohibita, niſi ſpecialiter probentur permiſſa.ut C.de colleg.l.3.

Cum lex in præteritum quid indulget,in futurum uetat.

In Auth.de non alien.l.aut per.nun.§.ult.
In Auth.de æqual.de.§.1.
ff.de leg.& conſtit.l.cum lex.

Cum lex in præteritum,&c.] In hac Rub.ponũtur quædam leges, in exempla quæ ſint. ut ff.de ll.cum lex.Et hæc Rub.potius expoſita ex præterito, ſeu generale debuit aſsignari.

Generalitate legis eſſe ſtandum.

ff.ne quis eum qui in ius.l.quòd ſi quis.in fin.
ff.de offic.præt.l.3.
C.de accuſ.& inſcript.l.ult.
ff.de pact.l.iuriſgentium.§.pen.
ff.de tranſ.l.cum hi.§.1.
ff.de aleato.l.1.§.quod.

Contrà.

ff.ſi quis caut.l.ſed & ſi.§.quæſitum.

Generalitate,&c.] Hæc Rub.cum ſua cõtraria, expoſita eſt ſuprà eod.in illa Rubr.Verba generaliter. item dicta.

A lege aliquid prohibetur,factum toleratur.

ff.de ferijs.l.1.

Suprà,

Suprà, multa fiunt quæ fieri non debent.

ff. de reb. eor. qui sub tut. uel cu. sunt. l. filius.
ff. quando appell. sit. l. 1. §. biduum.
ff. de interdict. & rel. § ad tempus.
ff. de sepul. uiolat. l. 1.
ff. de usufr. l. in fundo.
ff. quod met. caus. l. ult. §. ult.
ff. de uit. nup. l. qua in prouincia.
In Decret. 30. quæst. 2. nec illud.
In Decret. 9. quæst. 2. Lugdunenses.

A lege aliquid prohibetur, &c.] Hæc Rubrica suprà exposita est in illa Rub. Multa fieri non debent, facta tamen tolerantur.

Legitima adminicula non sunt deneganda.

Nec litis auxilium afferri, nec diminui posse.

C. ad l. Iul. de adult. l. adulter.
C. de sententijs præ. l. 2.
ff. de re iud. l. 3. §. si quis condem.
ff. de aq. cot. & æst. l. 1. §. penult.
C. de trans. l. cum. §. si prætor.
ff. de ferijs. l. 1.

Legitima adminicula, &c.] Licet beneficia quæ priuatis conceduntur, aliquando tractantur, ut in Instit. de act. §. alie. tamen legis beneficium semper est mansurum, & nulli denegandum. ut in Auth. de nupt. §. hoc quidem. & in Auth. constitutione quod digni da. §. penult.

Alia uia non esse legi occurrendum.

C. si man. ita ne. l. ult.
ff. de tut. l. ab his scient.
ff. de uulg. l. uerbis.
ff. de dolo. l. arbit. §. dolo.

ff. de

ff.de transf. l.cum hi.§.sicut lis.
ff.de inoffi.test.l.Pap.
ff.de execut.rei iud.l.ult.
ff.de cond. instit.l.si quis sub.§.si quis.
ff.ad Maced.l.item.§.mutuum.

Alia uia,&c.] Cum lex aliquid prohibet, in eius fraudem nihil est faciendum. ut ff. de legib. & senatusconsl.contra leges. & C.si man.ita uen.l.ulti. Fallit tamen quandoq; fauore libertatis.ut ff.de inoff. test.l.Pomp.§.cum ergo.

Minus patitur lex iniuriam sibi fieri, quàm ministro suo.

Sed melius dixisset: Mitius agi cum lege, quàm cum homine.

ff.de arb l si fœmina.l.si cum.§.penult.
ff.de compen.l si cum §.cum tu.
ff.de diuers.temp.præscript. l.2.

Contrà.

ff.de arb.l. Celsus.
ff.de iur.patr.l.si libertus.

Minus patitur, &c.] Hoc quidem regulare est, quod Rub.continetur,nec fallit: si tamen bene intelligatur.si enim quis offendat legem, tunc minus punitur:si offendat ministrum legis, grauius. & est ratio:quia tunc uidetur offendere duo, scilicet hominem & legem, quæ fauet ministri sui facto. Vbi autem aliquis non offendit legis ministrum,puta iudicem,uel consimilem,sed alium hominem qui legi non ministrat:nõ punitur adeò grauiter, ut ille qui offendit legem.ut ff.de iur.patr. l.si libertus. l.minorem.§.diuersitatis.

Minus

Minus legis quàm hominis potest prohibitio.

ff. de fund. dot. l. 1.
ff. de uerb. obl. l. si ita. §. ea.
ff. de leg. 3. l. peto. §. fratre.
ff. de acquir. rer. dom. l. quædam.

*Hominis utilitas legis exasperationem *non meretur.*

*alij negatiuam non habent.

C. de adul. l. adulterium.
C. si demon. posse. l. app. fu.

Hominis utilitas, &c.] Cum propter sui utilitatẽ uilis homo non sit dignus legis obseruatione. ut C. ad l. Iul. de adult. l. adult.

Leges occasionem non quærere.

C. de episc. & cler. Auth. sed neq; curam, &c.

DE LEGVM FIGMENTIS.

RVBRICA XIX.

Figmenta legum.

In Instit. quib. mod. patr. pot. sol. §. si ab.
In Instit. de act. §. alienat.
ff. quod cuiusq; uniuersitatis. l. 1. §. & quidem.
ff. de relig. & sumpt. fun. l. 1.
ff. de dolo. l. nam is.
C de capt. & postlim. l. 1.
ff. de pet. hæred. item l. ueniunt. §. id ex eo.
ff. de pecul. licet. § sed & si.
ff. quib. ex cauſ. in poſſ. ea l. 3. in fin.

Figmenta legum, &c.] Contingit sæpe legem fingere, contra id quod in ueritate fuit alicuius publicæ utili-

cæ utilitatis. Causa similiter intepretatur contra ueritatem quandoq; ut in hac & in sequenti Rub. continet: & ut dixi suprà eod. in illa Rub. Quod factum non est, pro facto habetur.

I. de iud. Rub. 1. interpretatur gestum.
Infrà, esse & non esse, Rubr.
Suprà, de æqual. facto. Rub. quod non est satis.

Ius interpretatur contra ueritatem.

In Auth. de iureiu. am. præ.
C. de inoffi. testa. l. si mater.
C. de instit. & substit. l. 1. & l. generaliter.
C. de capt. & postli. reuer. l. in omnibus.
ff. de iud. l. proponebatur.
ff. de dam. infect. l. hoc amplius. §. alterius.
ff. si pars hær. pet. l. antiqui.
ff. de solut. l. qui res. §. aream.
ff. de stat. lib. l. hoc amplius. §. suc. habere.
ff. de admin. leg. l. seruus.

Ius interpretatur, &c.] Hæc Rubr. exposita est suprà in illa Rub. Figmẽta legum.

Ius interpretatur absentem qui præsens est.

ff. quib. ex caus. in poss. ea. l. si pupillus.
C. de iud. l. properandum.

Non uidetur esse factum, quod non legitimè factum.

ff. de his qui ue. etiam omnes. Rub. 3.
ff. qui satisd. cog. l. quot. de re. §. 1.
I. de temporibus. Rubr. uidetur.
ff. de pact. l. Imperator. §. 1.
ff. ad Vell. l. quamuis. §. 1.
ff. quor. leg. l. 1. §. pen.
ff. de fideiuss. l. 3.

Non uidetur, &c.] Hęc Rubr. exposita est suprà in illa Rub. Quod fieri nõ debet, rescinditur. & in alia

Rub. Quod fieri debet, omissum esse nocet. supra de contract. Rubr. in contractibus. supra de æqualitate factorum. Rub. supra de infam. Rub. deportatus.

Non sufficit ciuiliter factum esse.

C. de his qui uen. æta. l. ult.
ff. de don. inter uir. & ux. l. si minor.
ff. de uerb. obl. l. ex parte. §. penult.
ff. de leg. 2. l. si ita quis. §. is cui.
ff. de don. inter uir. & uxor. l. res.
ff. de donat. quæ sub mo. l ult.

Imò sufficit ciuiliter factum esse, & si taliter factum non fuerit.

C. de episc. & cler. l. ult.
In Auth. de nupt. §. distrahitur.
C. de instit. & substit. l. si mater.
C. de don. quæ sub mo. l. ulti.
ff. de leg. 3. l. 11. §. si cui.
ff. quando dies leg. ced. l. si ita.
ff. ad Treb. l. mulier. §. Brasidas.

Non sufficit, &c.] Regulare est, cum aliquid est faciendum uel dandum naturaliter, id ipsum fieri oportet: ut in hac Rub. continetur. si autem fiat, ciuiliter, id est, pro eo quod naturaliter erat faciendũ, aliud factum est. Si quidam quod factum est, repræsentat eundem, omnino effectu id est. ut C. de inst. & sub. l. si mater. & C. de episc. & cler. l. ult. & ita intelligitur contraria Rub. potest etiam intelligi quasi in eo casu, quando lex fingit factum esse, quod factum nõ est. ut C. de inoff. test. l. si mater. Vbi autẽ non repræsentat eundem effectum, aliud est: puta, promisisti cum morieris: ecce deportatus es. deportatus omnino pro mortuo non reputatur, cum sit libera persona, & obligari, & obligare sibi alium possit, ut ff. de uerb.

uerb. oblig. l. ex parte. §. penul. & ita intelligitur hæc Rubrica.

Pœnam promissam præstat, & si de facto contra promissa uenit.

ff. de uerb. oblig. l. qui Romæ. §. ult.
C. si man. ita fuer. aliena. l. ea.

Id uidetur posse fieri, quod de iure fit.

ff. commodati filius qui.
ff. de testa. tu. datos. l. datos.
suprà Rubr. tertia.
C. non de sta. defun. l. ult. §. pen.
suprà de contract. cum etiam contractus.
ff. de lib. & posth. l. filius ap. in fin.
In Instit. de hær. quæ ab intest. in prin.
ff. de cond. & demonstr. l. hæc conditio.
C. si man. ita in aliena. l. ea quidem.
ff. quomodo dies leg. l. qui pupill. & l. pen.
ff. de solut. l. si seruus decem.
ff. de leg. 3. l. 3. §. condem.

Contrà.

ff. de stat. lib. l. Stichus.
ff. de contract. Rub. in contractibus.
ff. de cond. instit. l. mulier. §. si quis.
C. de adul. l. eum qui.

Id uidetur posse fieri, quod de iure fit.] Cum id demum uideatur esse factum, quod est legitimè factum, ut suprà eod. in illa Rubr. Non uidetur esse factum, &c. Eadē ratione id uidetur posse fieri, quod de iure fieri potest. ut hîc continetur hoc in his, quæ de iure legitimum sortiantur effectum, ut in contractibus, de testamentis & decretis. & ita intelligitur hæc Rubrica. nisi in casu, ut ff. de cond. inst. l. mulier. §. si quis, & de stat. lib. l. Stichus. §. si hæres. & l. si hæredi.

redi.in alijs autem non sortiuntur de iure effectum, imò puniuntur,ut maleficia:& si iure fieri non possunt,tamen uidentur esse facta. ut C. ad l.Iul. de adul.l.eum qui.Ita intelligitur contraria Rub.

Ius quod nondum competit,repudiari non potest.

ff.quor.leg.l.1.§.qui ait.
ff.de leg.2.§.si ita quis.
ff.de stat.lib.l.statu liberos.§.ult.
ff.de acquir.hær.l.is qui.§.si quis.
ff.de lib.leg.l.autem.§.testa.
ff.de fund.instr.leg.l.quæ.§.ult.
ff.quib.ad lib.proclam.non lic.l.si unus.
ff quemad.seru.amitt.l.si per.
ff.de leg.3.l.qui potest.§.1.
ff.de solut.l.& per ius.§.qui ita.
C.de ann.except.l.1.in fin.

Ius quod nondum competit, &c.] Hæc Rubrica exposita est suprà, in illa Rubrica, Obest mihi pactum de iure,&c.

Qualiter iuris possessio haberi potest.

ff.de furt.l.ult.

Possidetur ius.

ff.quib.ex caus.maior.l.ait prætor.§.1.
ff.de precario.l.2.
ff.commun.prædio.l.2.

Possidetur ius.] Verè iura non possidentur.ut ff. de acquirend.rer.domin.l.seruus.§.incorporales.& de acquirend.possess.l.possideri.in princip. Si ergo alicui dicantur possideri ea, subaudi, quasi.ut ff.de seru.urb.præd.l.si ædes.§.libertas.& de seruit.l.quoties.Et hæc impropria possessio est, & quædam im-

pro-

proprijssima, quæ nullum ius tribuit. ut cùm dicat lex à debitore, l. hæreditario, quasi à possessore peti hæreditatem. ut ff. de petit. hæredit. l. generaliter. & l. etiam. §. ultimo. Possessio autem seruitutis in propria possessione, de qua dictum ius tribuit, scilicet confessoriam in rem actionem. ut ff. de seru. rustic. prædiorum. l. 1. §. ultimo. & tit. si seru. uend. l. 2. in principio.

Ius statuit non ex eo quod est, sed quod esse potest.

ff. de seru. rust. præd. l. qui sella. §. 1.
In Instit. ad l. Aquil.
In Instit. de act. §. sed furti quidem.
C. de dona. l. sancimus. §. pen.
C. de usufr. l. ambiguitatem.
In Instit. quib. mod. t. in fin. §. postu.
ff. ad S. C. Maced. l. filiusfam.
ff. ne quis eum qui in ius. l. 4.
ff. de furt. l. eum qui. §. Pap. & l. qui tabulas.

Ius statuit non ex eo quod est, sed quod esse potest. In iure inspiciuntur non tantum ea quæ sunt, sed quæ contingere possunt. Distingue autem, an contra ea quæ plerunq; contingunt, & facilè contingere possunt, an uix & rarò. In primo casu intelligitur ista Rubrica. In secundo fallit. ut ff. de re iudic. l. si quis ab alio decem. & t. qui & à quibus. l. ult.

Quod ipso iure non tenet, cautione prætoria non tenet.

In Instit. quib. alie. non lic. §. ac ex.
In Decret. 2. q. 1. in primis.
ff. quod fal. tut. l. 2.
ff. de cond. ob turp. caus. l. ideo.

ff. quod met. cauſ. l. nec timorem.
ff. qui admitt. ad bon. poſſ. l. bonorum quidem.
C. de iur. delib. l. ſi in fur.
ff. de minor. l. ait prætor. §. permittitur.
ff. de tut. l. 1. in fin.
ff. quæ in fraud. cred. l. qui act. §. ad Labeonem.
ff. de appell. l. 1. §. ſi quis.

Contrà.

Quod maioris authoritas non prodeſt, ubi ius deficit, quod adeeſſe debet.

ff. de mand. uind l. pupilli.
ff. pro emptore. l. 2. §. ſi apud.
ff. de app. l. cum in una. §. tutor.
ff. ad Trebell. l. reſtituta.

Quod ipſo iure, &c.] Verum quidem eſt, authoritatem prętoris uicem tutoris gerere: in his tamen, quæ prætoris deſiderant præſentiam & officium: puta in bon. poſſeſſ. dandis, & in integr. reſt. petendis. ut ff. de minorib. l. ait prætor. §. permittitur. C. de iur. delib. l. ſi infanti. in fin. Et intellígitur ita hæc Rubrica. In alíjs autem, in quibus prætor non deſideratur, ueluti in contractibus, & in adit. hæred. tutor neceſſarius eſt, nec prætor aliquid operatur. ut ff. de opp. l. eum in. §. tutor. & in Inſtit. de aut. tut. §. nec ꝛ autem. Et ita intellígitur contraria Rub.

DE PRAESIDIBVS ET IVDICIBVS.

RVBRICA XX.

Arbitrium boni uiri.

C. de uſufruct. l. 3.

C. de

C.de nat.lib. Authent.licet.
C.de legat.l.legatum.
C.de commun.de leg.l.ult.
C.de dotis promiss.l.3.
In instit.de inoffic.test.
ff.de procur.l.non cogendum.
ff.de ann.leg.l.Mæui.§.uxor.
ff.pro socio.l.si societatis.l.in proposita.
ff.de contrah.empt.l.domum hæc uend.
ff.de usufr.quem.cad.l.1.& pen.
ff.locati.l.si in lege.& l.insulam.§.1.
ff.de leg.2.l.1.
ff.de leg.3.l.domus.si filiæ con.§.sic.
ff.de reb.dub.l.utrum.
ff.de oper.liber.l.si libertas.
ff.de oper.nou.nunc.l.de pupill.si is.
ff.de publie.l.interdum.l.ult.
ff de donat.l.donat.& l.1.& l.ult.
ff.de lib.caus.l.duobus.
ff.de fideicommiss.lib.l.fideicommissaria.
ff.mandati.l.si fundus.
ff.de flum.l.1.§.in flum.in fin.
ff.de rep.tuum.l.1.§.is autem.
ff.de uerb.ob.l.continuus.§.2.
ff.de fideiuss.l.si cum.in fin.
ff.de iud.l.solemus tantam.§.nunc si res.
ff.de iniurijs.l.sed si unus.§.ait prætor.
ff.de re.iud.l.Imperator.§.1.
ff.de dam.infect.l.si suam.

Contrà.

C.de contrahend.empt.l.ult.
ff.locati.l.si merces.
ff.de arbitr.l.si quis arbitrum.& ratio.

Arbitrium uiri boni.

Subaudi, esse spectandum. Hoc generale regulariter uerum est, & habet locum præcipuè in bonæ fidei iudicijs. ut ff. de re iudicata. l. sexta. §. is autem. ubicunque in alterius arbitrium confertur approbatio uel improbatio, uel quid aliud, quod non ad substantiam contractus pertinet, sed ad accedentia uel sequentia. ut ff. de contrahend. emptio. hæc uenditio. & ff. pro l. si societatem. & ita intelligitur hoc generale. Si autem id quod est de substantia contractus, puta precium, conferatur in arbitrium alterius aut tertij, si contrahentis nulla est emptio. ut C. de contrahenda emptione. l. in uendentis. Porrò res ipsas conferre potest etiam in arbitrium contrahentis. ut in Instit. de contrahenda emptione. §. ultimo. Si autem conferatur precium in arbitrium tertij, siquidem innominati nulla est emptio, nisi in casu locati. l. si merces. de pignor. l. si fundus. §. ultimo. Si uerò nominati, tenet, si ille fuerit arbitratus: & si nunquam fuerit arbitratus, recurritur ad boni uiri arbitrium. ut ff. de re iudicata. l. Imperator. §. primo. Si uerò non arbitratus fuerit, non tenet, nec recurritur ad boni uiri arbitrium. ut C. de contrahenda emptione. l. ultima. & ita intelligitur contraria Rubrica. Dicunt quidam, aliud esse in contractibus stricti iuris, in quibus dicunt non esse recurrendum ad boni uiri arbitrium. argum. eius quod legitur ff. de uerborum obligationibus. l. si quis arbiter. Sed certè lex illa loquitur in eo casu, quando arbitrator non est arbitratus: si autem fuisset arbitratus, iniquè recurreretur ad boni uiri arbitrium. ut ff. de opt. liber. l. si libertus. In legatis uerò, siue fuerit arbitratus, siue non, semper ad boni uiri arbitrium recurritur. quod euidenter probatur

per

per l. ff. de leg. secundo. l. 1.

Potest quis esse iudex in causa sua. ut ff. loca. l. si in lege. §. insulam. ibi, hi non fuerunt arbitri.

Vt iudices partes susciperent: nec enim possent. ut C. de fideicommiss. l. ult.

Iudicis officium actioni deseruit: ipsa cessante, locum non habet.

C. de usur. l. in bonæ fidei.
C. depositi. l. 4.

Iudicis officium.

In Instit. de suc. sub. §. si cui.
In instit. de leg. §. si cui.
I. de offi. iud.
C. de transact. l. age cum Gemmiano.
C. de procur. l. cum.
C. quibus ex caus. ma. in integ. l. in contractibus.
C. de iudicijs. l. iudices.
ff. de inoff. donat. l. si filius.
ff. de peti. hære. l. ult. §. fuit ante.
C. communia utr. iud. l. de instru.
C. de reb. cred. l. pen.
C. de cond. fur. l. 1.
C. de adult. l. in crimine.
C. de confir. tut. l. 2.
ff. quod met. caus. l. illud.
ff. ad Turp. l. 1. §. si quis.
ff. de fideicommiss. l. uoluntatis.
ff. de mino. l. quod si in causa. & l. ult.
ff. de pet. hær. l. ult.
ff. de rei uendic. l. quod si. §. ult. & l. 1. officium non solũ sumptus.
ff. mand. l. idemq;.
ff. de usu. l. si cuius rei.
ff. fam. hercis. l. & puto officium.

ff.de in litem iuran.l.uideamus.
ff.de eo quod cert.loc.l.non uti.§.nunc.
ff.commodati.l.sed mihi.§.hæres si ut.
ff.de leg.1.l.si domus.& de euict.
ff.locati.l.sed addes.§.si inqui.quæro.
ff.de furt.l.eum qui fur.
ff.quod ui aut clàm.l.si alius.§.bellißimè.in fin.
ff.de accuſ.l.si plures.
ff.de uerb.obl.l.si ita quis.§.Seia.
ff.de pœnis.l.reſpi.

Iudicis officium.] Eſſe ſpectandum, ſubaudi. Iudicis quidem officium ad multa & uaria ſua præbet adminicula: nec ſingula ſub Rubrica comprehendi poſſunt, ſed magis attendi per exempla. Vt ecce uendicat ſibi locum iudicis officium, in fructuum percipiendorum reſtitutione. ut Inſtitut. de offic.iud.§. 1.& 3.& impenſarum reſtitutione. ut ff. de pet.hæred. l.planè.item in int.reſtit. danda uel negãda. ut ff. de minor. l. quòd ſi minor.§. ultimo. & in cautionibus præſtandis, ut in ſequenti Rubrica continetur: & conſimilibus, quæ quiſque per ll. ſub hac Rubrica poſitas notare poteſt, uel inueſtigare. Illud tamen ſub regula trado: quia ita demũ locũ ſibi uendicat iudicis officium, ſi non ſit ſpecialis. uendicat autem quis dico, quantum ad obligationem, non quantum ad exactionem. Nam etſi ſpecialis actio locum ſibi uendicat, tamen locum habet iudicis officium, quo ad executionem. ut ff. de rei uend. l. officium. Et bene dixi, quantum ad obligationem: quia & per iudicis officium poſſum dicere aliquem mihi obligatum eſſe ad reſtitutionem fructuum, uel conſimilium. ut ff. de uſur. l. mora. §. in bonæ fidei. non tamen iudicis officium dico actionem eſſe. nec enim eſt formula à iure prodita. eſt autem actio, id eſt, formula à iure prodita. ut ff. de furt. l. ſi ſeruus nauem.

ibi

ibi enim Paulus uocat actionem, hypothecariam iuris formulam.

Ex officio iudicis cautio præstatur.

ff.de iud.l.in omnibus aliquando.
ff.de pet.hær.l.quod in diem.
ff.qui sat.da.co.l.inter omnes.
C.de usuc.leg.l.aduersus.

Ex officio,&c.] Hæc Rubrica exposita est suprà in illa,Iudicis officium,&c.

Rei retentione consulitur,ut caueatur.

ff.de pig.act.l.si necesse.§.si pigno.

Quando iudices audire debent aliquem.

Melius dixisset,exaudire.

C.de pœn.l.pen.
C.ut nemo priua.l.2.
ff.de nunc.l.ait prætor.

Quando iudices debeant aliquem audire.] Malè scriptum est, quando: quia semper iudex quemlibet debet audire, sed non quemlibet exaudire. attendere enim debet, utrum sit iusta petitio, an non: & ita legis adminicula dare, uel denegare legis beneficium.ut suprà est in illa Rubrica,Legis adminicula: & in illa,Qui facit quæ legem,&c.

Maior iudex de his quæ ad sui subditi iurisdictionem spectant, se intromittere non debet: nisi negligens fuerit, uel aliqui ante eum appellati. in Authent.de eccles.§.sin autem.§. etiamsi. in Auth. de defen.ciu.in medio tit.

Altero ex causa cessante,poterit cognoscere,quod credo.

ff.de

ff.de off.procon.l.ſolent.§.1.

Minorem iudicem præſente ſuo ſuperiore, ſuum poſſe exercere officium.

C.de donat.l.in hac.

Iudex ex conſcientia iudicare debet.

In Aut.de iur.iuran.l.quod anno.
In Inſtit.de act.§.ſi unus.
In Inſtit.de rer.diuiſ.§.ſed.
C.ut quæ deſunt aduo.l.dubium.
C.ſi min.ſe hære.abſti.l.3.
C.de teſt.l.nullum.
C.de iud.l.certum.
C.de cond.indeb.l.2.
C.de inoffi.don.l.3.
ff.de confir.tut.l.utilitatem.
C.qui admit.ad bon.poſſ.l.poſt bonorum.
In Decret.11.q.1.tunc natura.
C.de fid.inſtrum.l.apud.
C.quibus ex cauſ.in poſſ.l.ſine.& l.ult.
C.ſi alie.reſpi.da.ſit.l.1.
ff.de ſuſpect.tut.l.tutor.§.ne tum.
ff.de accuſ.l.ſinguli eadem.
ff.de arbitr.l.qualem.
ff.de in lit.iur.l.in actionibus.
ff.de confeſſ.l.pen.
ff.de iud.l.eum quem.§.iudici.
ff.de adulte.l.1.§.ſi uir.

Imò ſecundum allegata.

C.de eden.l.qui accuſare.
ff.de off.præſ.l.illud.
In Decret.2.q.1.Deus omnipotens.
I.2.q.3.intentio.

C.de

C.de rei uend.l.res alien.
C.si per uim uel alio modo.l.ult.
C.de prohib.sequest.pet.l.quot.
C.de iud.eum qui. §. iudicet. l. properandum. §. sed & si quid.
ff.de iud.l.eum qui.§.iudicet.
ff.de re iud.l.à diuo.§.pen.
ff.de mune.& hono.l.rescriptum.§.si quis.
C.de edict.diui Adr.toll.l.ult.
In Auth.de emph.§.debet.& §.omnibus.

Iudex debet ex conscientia iudicare, & econtrà.] Secundum allegata iudicare debet. Cum quæritꝫ, an iudex debeat iudicare secundum conscientiam suam, in causa ciuili uel criminali, distingue: utrum notū sit ei tāquā iudici, id est, ratione officij sui: an ut priuato. In primo casu fertꝫ sentētia secundū cōscientiā suam: quæ etiam potest dici allegatio. ut ff. de ser. l. 2. & ff. si ser. uend. l. surreptionem. & de minor. 25. anno. l. minor. Quid miri? non ne fert sententiā, secundum testificationes & confessiones, quas nouit ut iudex? & ita potest intelligi hoc generale. Si uerò nouit ut priuatus, non debet ferre sententiam secundum conscientiam suam, sed secundum allegata. & ita intelligitur contraria Rubrica.

Iudex potest suam sententiam interpretari.

ff.de test.l.hæredes.§.si quid.
ff.de prætor.stip.l.1.in fin.& l.in prætor.
ff.de re iud.l.actor.
ff.de uulg.l.ex facto.

Contrà.

ff.de appell.l.ab exequutore.

Iudex potest suam sentētiam, &c.] Non ciuilibus cuilibet iudicis sententiam suam corrigere uel interpretari

pretari licet, sed his tantum qui sunt illustres, spectabiles & clarissimi: ut Imperator, Consul, Præfectus urbis, Patricius, Proconsul, Comes Orientis, Prætor, Præses prouinciæ. & ita intelligitur l. de appell. ab exequutore. & de uulg. & pupill. ex facto de reg. iur. l. Neratius. & de prætor. stipul. l. in prætoris. Magistratus ergo municipales interpretari non possunt. potest tamen quilibet iudex uerba actorum emendare suæ sententiæ: puta si contra artem Grammaticam posuerit uerba, & eadem postea uelit mutare, sententia eadem remanente potest: cæterùm interpretari licet, uocabuli significationem apertius denotare non potest, nisi sit clarissimus ad minus.

Iudex non naturam actionis mutare, sed solicitus æquitatem sequi.

ff. de re iud. l. si quis. §. idem.

Interdictionem iuris seruandam.

Iu Aut. de hær. & fal. §. his igitur.
C. de postula. l. 1.
ff. de iud. l. iudicium.
ff. de uerb. ob. l. is cui.
ff. de op. no. nunc. l. de pupillo. §. meminer.
ff. de rei uend. l. qui restituere.
ff. de mili. l deſertorem. §. in bello.
C. unde uir. l. meminerint.

Contrà.

C. de in iu. l. merca.
In Aut. de epiſcopis. §. nullum.

C. quæ

C. quomodo & quando iud. l. eum.
C. comminationes epistolas. l. 1. interloquutiones.
ff. de arb. l. sic. §. si arbiter. & §. si plures.
ff. de pecul. quot.
ff. de furt. l. non oportet.
C. si per uim, uel alio modo, nec imperialis.

Interdictionem iudicis esse seruandam.] Cum iudex aliquid statuit uel interdicit, siquidem res non exigat causæ cognitionem, sed suæ uoluntatis arbitrium, tenet tamen eius interdictio. & ita intelligitur quod est in ff. de iud. l. iudicium. Si uerò exigat causæ cognitionem, siquidem plenam, puta in qualibet causa in qua diffinitiua est ferenda, & pendet ex contentiosa iurisdictione, seruatur iudicis statutum. Si uerò plenam adhibuit cognitionem: & ita intelligitur hæc Rubrica. alioquin non statur eius interdictioni uel statuto: & ita intelligitur contraria Rubrica, & hoc coll. in C. si per uim uel alio modo. l. ult. & quomodo & quando iudex. l. ea.

Præses ex officio suo inter subiectos suos pacem componat.

In Aut. de mand. prin. §. idem. §. deinde.
ff. de off. præsid. l. 3.
ff. de usufr. l. Licinius rei. §. equis. & l. Iul.
In Decret. 25. perlectis.
In Decret. dis. 40. placuit.
In Lombarda de homicidio, si quis homo liber.

Contrà.

In Aut. ut litig. iud. §. ult.

Præses ex officio suo inter subiectos suos pacem componat.] Quilibet iudex ad pacem & concordiã reducere debet partes, si potest, & etiam debet eos cogere. ut ff. de usucapione. l. si cuius. §. 2. nec obstat quod

quod dicitur in Aut. ut litig. iur. §. ult. quia referendarij ordinati erant à principe, ad quasdam iussiones complendas. Vnde præcipit Imperator, ne transactionibus se immisceant: quia ex prætextu non exquerentur iussa. & ita intelligitur hæc Rubric. de his qui ad remp. cuiuslibet ciuitatis administrandam regendamq; eliguntur: quod non est de referendarijs. Imò potest non iure communi, sed specialiter, uel non suo iure, sed alieno beneficio. ut ff. de mino. l. præses.

Quod immoderatum est, iudicis officio moderatur.

C. *si cert. pet. l. si pro mutua.*
Infrà *de similibus. Rubric. extrarietate.*
ff. *de usu & hab. l. diuus. §. ult.*
ff. *de pig. act. l. si seruos. in fin.*
ff. *de uerb. ob. l. si ita quis.*

Quod immoderatum est, &c.] Hæc Rubrica, cum sequenti, est intelligenda in his quæ per legem certũ modum accipiunt, siue sit bonæ fidei contractus, siue stricti iuris. ut ff. de usur. l. cum quidam. Et ita intelliguntur hæ Rubric. Quædam uerò sunt, quæ ex lege non moderantur, sed in infinitum per uelle cõtrahentium extenduntur. ut C. de sen. quæ ex eo ꝙ interest. Instit. de inutil. stip. §. alterius.

Aut perperam gestum.

C. *de inoff. test. l. 3. & in Aut. pen.*
C. *communia utriusq; iu. l. 2.*

Aut perperam, &c.] Hæc Rubr. exposita est suprà in illa Rubr. Quod immoderatum.

Suum uel decessoris sui factum iudex mutare potest.

C. *de sent. interlocut. l. 1. & 2.*

ff. de

ff. de off. præf. l. illici. §. preces.
ff. de arb. l. qualem proposi.
In Decret. 35. q. 9. quod quis.
ff. de minor. l. per se præses.
ff. de reb. eor. qui sub. l. quamuis.
ff. de re iud. l. quod iußit.
ff. de minor. l. Diui fratres.
In Decret. 30. q. 8. quisquis ergo.

Contrà.

C. de sent. & interlocut. l. 2.
ff. de off. proconſ. l. ult.
ff. de minor. l. ait prætor. §. ſi permu.
ff. de quæſt. l. 1. in fin.
ff. de pœnis. l. moris. §. iſte diui.
In Decret. 20. q. 2. qui non.
In Decret. 25. q. 8. quisquis.
ff. de re iud. l. iudex.

Suum uel deceſſoris ſui factum iudex mutare poteſt.] Solutio. Iudex ſuum & prædeceſſoris ſui factum mutare poteſt, ſi quod prius factum erat, ipſo iure non tenuit: item ſi tenuit, non tamen fuit diffinitiua ſententia, ſed interlocutoria. Et ita intelligitur contraria Rubrica. Si enim erat ordinarius, alioqui contrà. ut C. quomodo & quãdo iudex. l. 3. & de accuſat. l. 4. Si uerò à principio tenuit, contrà eſt. ut ff. de re iud. l. Paulus reſpondit. & l. iudex. & C. ſentent. reſcind. non poſſ. l. 1. & 2. Et ita intelligitur contraria Rubrica.

Quòd iudex appellationis de fructibus poßit iudicare, etſi nihil ſit dictum in prima.

C. de ſentent. quæ ſi contra. l. 1.

ff. de usur. l. tutor.

Iudex appellationis debet dicere: primam confirmo, uel infirmo.

ff. de iud. solut. l. pen.
C. de appell. l. eos qui.

Vt successor promissionem sui prælati adimpleat.

ff. de iud. l. mortuo.
l. quando habetur ex facto defuncti.
ff. de fideicom. l. in prin.
ff. de aq. plu. arcend. l. si tertius. in fin.
C. sentent. resc. non posse. l. 1.
ff. pro socio. l. hæres socij qui fuit. in fin.
In Decret. 11. q. 3. si episcopus au.
In Aut. de iur. iur. animo. in princip.
In Decret. 16. q. 6. interdum.

Imò quod prædecessor remisit, exigi potest.

ff. locati cum.
ff. de public. l. licita. §. alterum.

Vt successor prælati, &c.] Si quídam prælatus, uel ciuitatis administrator, ob Ecclesiæ uel ciuitatis utilitatem permutat, successor potest inde conueniri. ut ff. si cert. pet. l. ciui. & C. de sacrosan. eccles. Aut. hoc ius prior. in fin. & de exerci. l. ultima. Et ita intelligitur hæc Rubrica. Alioquin contrà. & ita intelligitur contraria Rubrica.

Iudex

Iudex summatim & solus cognoscere debet, & ex præsentatione iudicare.

C. de in rem act. ext. l. si quis al.
ff. de ui bon. rapt. l. 2. §. si quis igitur.
ff. de min. l. 2. §. 1.
C. ut in poss. leg. l. 1.
ff. ad exhib. l. 3. §. sciendum.
ff. de præto. stip. l. 1. §. ult.
ff. de interrog. act. l. si sine. §. illud.
ff. de uent. in poss. mitt. l. 1. §. si ea quæ.
ff. de Carb. ed. l. Carbo. §. causæ.
ff. de lib. agnosc. l. si quis. §. sed.
ff. ad l. Aquil. lex Aquil.
ff. de re iud. l. ade. §. si frater.
ff. quor. appell. non re. l. 1.

Iudex summatim & solus cognoscere debet, &c.] Hoc speciale est in casibus in Rubric. notatis. aliàs enim plenissima est facienda cognitio. ut C. de iud. l. iudices.

In dubijs sententiam non esse præcipitandam.

C. de sen. ex breui. rec. l. 2.
ff. de pœn. l. si iudex. & l. absentem.
In Decret. 11. q. 1. quæro. & 30. q. ult. nullum.
In Decret. 33. q. 5. ult.

In dubijs, &c.] Perpenso iudicio iudicantē oportet cuncta rimari. ut C. de sen. ex breuiculo re. l. ult. nec est contrà, quod est in C. de episc. & cler. Autent. clericus quoq. nam etsi breuius spacium habeat ad iudicandum, quàm aliàs sit statutum. ut ff. de off. præs. urb. l. 2. uel nisi ex uoluntate partiū contingat: non tamen debet præcipitare suam sententiam, sed

causa cognita proferre. Similiter respondeo ad aliã l. in ff. ad l. Iul. de adult. l. in crimine.

Iudex festinanter sententiare debet.

C. de episc. & cler. Autent. clericus.
ff. de dam. infect. l. 1.
ff. de irri. rupt. test. l. si quis. §. enim.
C. de off. præto. l. si quis.
ff. ad l. Iul. de adult. in crimine.

Absque accusatore iudex potest damnare.

Generalius dixisset, absq; iudiciario ordine.

ff. de off. præt. l. illicitas & l. 3.
In Decret. di. 23. in nomine.
C. de testib. l. nullum.
C. de donat. l. iubemus.
ff. de susp. tu. l. tutor. §. nunc.
ff. ad l. Iul. de adult. l. 2. §. si pu.
In Aut. collat. 3. §. hoc quoq;.
In Decret. 11. q. 3. quamuis.

Sine accusatore non potest damnare.

C. de pœn. l. qui sententia.
ff. de mun. & honor. l. rescriptum. §. si quis.

Absq; accusatore, &c.] Vt in contraria Rubr. continetur. Quæ ergo in hac Rub. dicunt, specialia sunt.

Vna persona sustinet uicem duarum: & sic potest esse testis in re sua.

In Decret. di. 21. nunc autem.
In Decret. dis. 23. quod episcopus.
ff. de adopt. l. si consul. §. magistratus.
ff de offi. præsi. l. 2.
ff. de leg. 3. l. si fundum. §. seruo.
ff. de stipul. seruorum. l. 1. §. communis seruus. §. his ita

C. de

C.de seru.com.ma.l.1.
ff.de act.empt.l.nec est nouum.
C.de rei uxor.acti.l.rem in præsenti.§.igitur in sequenti.
ff.de euict.l.si emptor.si ei cuius.sed & si.
C.qui tut.da.l.post credito.§.2.
C.qui pot.in pig.l.3.
ff.de act.& obl.l.qui Stichum.
C.de fideicommiss.l.quæstionibus.
ff.de ritu nupt.si uerò po.& l.4.
ff.de fideiuss.l.tutor.
ff.de consensu & auct.tut.l.accipientis.
ff.de contrab.empt.l.fistulas.
ff.de op.lib.l.si libertus.

Iudex in sua causa.

ff.de iud.l.si quis ex.

Testis in sua causa.

C.de testa.l.qui testa.

Nemo gerit uicem duarum personarum.

ff.de fideiuss.l.quamuis.
ff.de offi.proconsl.l.1.in fin.
ff.ad Treb.l.ille à quo.§.tempes.& l.1.§.fuit.
ff.de euict.l.si ei cui uen.
ff.de tu.& cur.dand.l.præses.in prin.
C.de distract.pig.l.qui sub.
C.de solut.l.2.
ff.de legat.2.l.cum fili.af.
ff.de recept.sed & in seruit.§.2.
ff.Vell.l.tutor.
ff.de procur.l.licet.§.ult.
ff.de off.præs.l.ult.
ff.de iud.l.Iulianus.
ff.de pact.l.si plures.
C.aff.l.ult.

ff. de admin. tut. l. pupill. §. pupilli.

Vna persona sustinet, &c.] Potest una breuius dari solutio, ut dicam, cum lege uix posse unam personam uicem gerere. ut ff. de pact. l. si plures. Cõtingit tamen aliquando, licet difficulter: ut in casibus in ista Rubrica notatis. Quod enim fit. ut in Instit. de usu & hab. §. item his. uel dic hoc non contingere, nisi successionis iure. ut ff. de act. empt. l. non est nouũ. & de fid. instrum. l. 4. Si tamen ex eo non fiat contra l. ut ff. de iud. l. Iul. & C. ne quis in sua causa. l. 1. uel nisi in his, quæ in uoluntaria iurisdictione consistunt. ut ff. de off. præs. l. 2. uel nisi ex uoluntate partium contingat. ut C. de fideicommiss. l. quæstionem uel nisi in seruo, ratione domini, quod duo in eo habeant. ut ff. de seruo. stipulat. l. 1. §. communis. uel nisi fauor libertatis interueniat. ut C. de seruo comm. ma. l. 1. §. his. uel nisi sine alterius incommodo fiat. ut ff. de contrahend. empt. l. fistulas. §. 1. & 2. nec est contrà, quod legitur ff. de auto. tut. l. accipientis. quia ubi non in eadem causa fungitur uice actoris & rei, sed in diuersis, puta Rubrica pro pupillo, in uno agit pro eodem: in alia causa, & in contentiosa, aliquando non principaliter, sed secundariò. ut ff. de iudic. l. si quis ex. nec pro se fert, sed pro sua iurisdictione: ut in legatario uideri potest. ut ff. de testamentis. l. qui testamentum.

ADIECTIO.

Imò distinguo, an sint duo repugnantia officia & tunc ab uno geri non possunt. uel non: & tunc possunt. uel non: & tunc possunt, præterquã in contentiosa iurisdictione.

Iudicem datum in tempus successoris durare.

ff. de iud. l. uenditor. §. iudices.

Quos potest prætor sua iurisdictione compescere, non debet pati rixari.

ff. de usufr. l. si comm. §. de præteritis.

Potest iudex damnare, ut quid in futurum præstetur: quia tractus futuri temporis pertinet ad eum in cauendo, & re principali.

ff. de usur. l. 1. §. 1.
ff. de ser. uen. l. egi harum.
ff. de usufr. l. pen. in fin.
ff. de aqua plu. arc. l. at es. §. ult.
ff. de sentent. l. quæ sine causa quam. l. 1.
C. de don. l. sancimus. §. si quis.
ff. de pœn. l. moris.
ff. de usufr. l. 1.

Potest iudex, &c.] Etiam super iure futuri temporis potest iudex formare sententiam, si tamen causa præcessit uel legati, uel cuiuslibet cõuentionis: quia suis temporib. debent fieri solutiones. nec agitur ut statim soluantur: hoc enim non potest fieri. ut ff. de iud. l. nõ quemadmodum. sed ut in futurũ suo tẽpore fiat solutio. nec oportet eum cui debetur, de iure suo singulis annis protestari, id est, petere, & de calũnia iurare. ut C. de præscr. 30. ann. l. malè. Et ita intelligitur hæc Rubric. Vbi autem nulla causa præcessit, non potest id fieri. & ita loquitur in ff. de usufru. l. 1. nemo potest in causa sua esse iudex.

Secus in usuris: nec enim pertinent ad eum.

ff. de usur. l. 1. I. de se suisq;. Rubric.

Secus in usur. &c.] Suprà proxima Rubrica expo suit hanc Rubricam.

Episcopus à subiectis annua non exigat.

In Decret. 16. q. 1. prædicator de crimine quis potest.

DE PROBATIONIBVS ET ACCVSATIONIBVS, atq; reis.

RVBRICA XXI.

Actori incumbit necessitas probandi.

In Instit. de empt. & uend.
C. de eden. l. qui accusare.
C. de probat. l. frustra. l. actor.
ff. de probat. l. 2. Imò reo.
ff. de prob. l. 3. & l. ab eo si filius cum deinde.
ff. de iur. fisci. l. status.
C. de inoff. test. l. liberi.
C. de probat. l. siue ex persona.
C. de pericul. tut. l. si tutor.
C. de cond. ob turp. caus. l. 1.

Actori incumbit, &c.] Et affirmanti, non neganti incūbit onus: ut hîc con inetur. euenit tamen, ut prę sumptio transferat onus ab actore in reum. ut. C. de prob. l. siue possidetis. Sed & quandoq; incūbit reo: quia nō simpliciter negat, sed affirmat: puta si dicat se nō teneri, quia soluit. ut C. de ꝓbat. l. 1. uel si dicat: Lex ita statuit cōtra me. ut ff. de probat. l. ab eo. nec obstat quod legit C. de con. ob turp. caus. l. 1. & de pericul. tut. l. si tutor. probat ex uolūtate, nō ex necessitate: uel probat hoc ipso, q̄ nō probatur cōtrarium. Idē respondet legi, quę est in ff. quib. ex caus. maio. l. etiā eadē. nā etsi negabat, dicēs se suis reb. superesse nō posse: affirmabat tñ casum. unde debet illū probare. Eodē modō respōdet illi, quę est in C. de codicillis. l. nec codicillos. Nā etsi cū sanę mētis negaret, eum tamen fuisse furiosum asserebat. Eodem modo respondetur legi, quę est ff. de prob l. si filius.

Imò utriq; incumbit probatio. C. de albo. sall.

Non ad-

Non aduersario, sed iudici est fides facienda, uel probatio.

ff. de cond. ob turp. cauſ. l. 1.
C. de donat. inter uir. & uxo. l. 2.
ff. de probat. l. quinquaginta.

Qui dicit ſolennitatem interceſsiſſe, probet: quia non propter ſcripturam contractus, ſolennitas præſumitur.

ff. de publi. l. quæcunq;. §. ult.
C. de fideiuſſ. l. 1. & ult.
C. de probat. l. penult.
C. de contrab. & commit. ſtip. l. 1. & pen.
ff. ad l. Cornel. de falſis. l. ult.

Sed hoc intellige de his, quibus nihil extrinſecus deſideratur. ut Inſtit. de act. fideiuſſ. §. ulti. Vel dicas quòd hoc contingit ratione, ſcilicet ſuper qua contrahitur. ut ff. de pub. l. quæcunq;. §. ult.

Qui dicit teſtamentum immutatum, uel emendatum, uel reuocatum, probare debet.

ff. de except. rei uend. l. 1.
ff. de probat. l. 2.
C. de fideicommiſſ. l. commiſſum.

Vſus rei creditur gratuitò, niſi probetur merces data uel promiſſa.

In Auth. ubi litigan. iud. in prin.
C. de uſucap. l. creditor.
C. de inſt. & ſubſt. l. ſi teſta.

Cuiusuis contractus formam asserens probet.

C.commodati.l.cum eum.
Suprà de lon.probat.
ff.de pignor.act.l.ne creditor.

Qui casum allegat, ipsum probet.

C.de testibus.l.testium.
C.de testamentis.l.2.
ff.de cust.& exhib.reor.l.non est facile.

Creditores probare debere, se pignus perdidisse sine dolo & culpa sua.

C.de probat.l.ult.
I.de generalibus dict.Rub.generaliter.
C.de testibus.l.testim.
ff.de pign.act.l.si creditor.
ff.de eden.l.si quis.§.prætor.& §.ult.
ff.de cust.& exhib.rei.l.ult.
ff.de nox.act.l.quot.
ff.pro socio.l.cum duobus.§.2.
ff.locati.l.si quis.§.in pi.
ff.de probat.l.emptor.l.in exceptione.

Contrà.

ff.de adminis.tut.l.chirographis.
ff.de leg.2.l.cum itaq;.§.1.
ff.de aur.& arg.leg.
ff.de probat.l.quot.§.qui dolo.
ff.de nox.act.l.si seruus.l.depositus.§.ult.
ff.de iud.l.si prætor.

Qui casum allegat, &c.] Sciendum est, eandem regulam in culpa & dolo seruari: ut ficut is qui negat se commisisse dolum uel culpam, necesse nō habet pro-

bet probare se non commisisse, sed qui affirmat esse commissam. ut C. de doli. l. dolum. & ff. de probat. l. quot. §. qui dolo. & ita intelligitur contraria Rubrica. Illud tamen indubitanter uerum est, quòd is negat se amisisse, quod constat eum habuisse ex cõtractu, probare debet. ut C. de pign. act. l. scire. Hîc tamẽ distinguebat Bulgarus, an actor cõfiteatur amissionem, an neget. sin neget, reus debet probare, sine culpa amisisse. & est ratio: quia cum probet factum, & eius qualitatem probare, uel culpam eius qui commisit. & secundum distinctionem possunt determinari leges huius Rubricæ. Nec obstat quod legitur de edendo, & de cust. & exhib. contingit enim illud propter publicum officiũ: ex publico officio quod quis gerit, magis astringitur. uel dicas, quod de edẽdo agebat, excipiebat excipiendo. unde non obstat regulare. uel melius dic, utroq; casu actori incumbere onus probandi dolum uel culpam. tantum enim debet facere probare negatæ amissionis, quantum rei confessio. æquũ est enim in eo probando, quàm grauari: quo probato, debeat releuari, ut ait Irnerius: potest enim esse, quòd reus bene potest probare se amisisse, puta quòd latrones abstulerunt: non tamen sine culpa sua. puta quòd obijcitur ei: Debuisti per aliam uiam ire. uel, Sine socijs tuis non debuisti ire. ipse autem probare non potest, se iuisse cum socijs suis, uel fuisse impeditum, ne iret per aliam uiã. Intelliguntur ergo leges huius Rub. ut imponãt necessitatem probandæ amissionis tantum. uel si in aliquo condemnetur sine dolo & culpa, dic quòd illud ex uoluntate, nõ ex necessitate est, uel hoc ipso quòd non probatur contrariũ. arg. C. de his qui mili. non poss. l. frater. l. ius.

Ex alie

Ex authentico tantum probatio inducitur.

C. de præscript. nupt. of. l. ulti.
C. de diu. rescript. l. scimus.
In Auth. ut spon. l. lar. §. 2.
ff. fam. ercisc. l. Pomp.
ff. de fideiuss. l. 1. §. auus.
ff. de bon. poss. secund. tab. l. 1. §. si quis indu.
ff. de fid. instrum. l. 2.
ff. quemad. testam. aper. l. ulti.

Imò ex transcripto.

C. de testam. l. publicari.
ff. de iur. fisci. l. in fraud. §. neq;.
ff. de eden. l. si legatum.
In Auth. ut fratrum filij. §. illud.

Ex authentico tantum probatio inducitur.] Id quidem uerũ est de probatione plena: ut in hac Rubrica continetur. inducit enim præsumptionem, si constet à tabellione ita fuisse transcriptum. ut colligitur ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. neq; instru. Potest autem assignari contrà. ut in Auth. ut fratrum filij. §. illud Sed certę insinuationes instrumentorum, quia fiunt cum solennitate, & præsentia iudicis, ualent etiam perempto originali. ut C. de testament. l. publicari.

Sufficit probare amissionem instrumentorum.

C. de probat. l si depos.
C. de test. l. testium
C. de fid. instrum. l. cum quidam.
ff. de reuoc. donat. l. si apud.
In Decret. cap. 1. quæst. 1.

Non

Non sufficit.

C. de test. testium. in fin.
C. de fid. instrum. l. sicut iu.

Sufficit amissionem probare, &c.] Hæc Rubr. est intelligenda, ubi probo me amisisse per aduersariũ. contrà respondetur, quando per casum.

Interest, an in continenti, an ex interuallo probare uelit, qui possessionem retinere intendit.

ff. ad exhib. l. 2.
ff. de Carb. edict. l. 3. §. causæ.
ff. ut in poss. leg. l. si is à quo.

Ex scriptura tantum probari.

C. si mimo. se ma. dix. l. si alterius.
ff. de prob. l. cum de indebito. in fin.
C. de non num. pec. §. generaliter.

Probatum intelligitur, quousq; in contrariũ probetur: & iustum intelligitur, eo quòd in contrarium non probatur.

C. qui ma. lib. non fi. l. super seruis.
ff. de iur. dot. l. dote.
ff. de except. rei iud. l. si rem.
ff. de admin. tut. l. iusta.
ff. de fideicomm. lib. l. si cum. §. placere.

Actor probare debet se emisse, & precium soluisse, & sibi rem traditam fuisse: & qui tradidit, dominum fore.

C. de probat. l. cum res.
C. de assert. toll. l. ult.
C. qui pot. in pign. Aut. item.
ff. de pign. l. si separatus.

Qui causam ob quam petit, uel exceptionem sufficientem proponit, eam probare debet, quod si uerum

rum esset, non esset locus exceptioni, uel replicationi.

C.de condict.ex lege.l.ult.
C.mandati.l.si maritus.§.si per ea.
C.de probat.l.materiæ.
C.de pet.hæred.l.2.§.ut liquidò.

Verba pro actore, locatore, uenditore intelligenda sunt.

ff.qui satisd.cog.l.de die.
ff.de pact.resp.2.contrà.
ff.locati.l.quæro.
ff.de iud.l.si quis.§.solemus.
ff.de contrah.empt.l.si in emptione.
ff.de uerb.oblig.l.eum qui calend.si mihi.§.sisti.

Verba pro reo, emente, conducente intelligenda sunt.

ff.de pet.hær.l.si in rem.
ff.de ser.urb.præd.l.si arbor.§.hæc.
ff.de pact.l.ueteribus.
ff.de contrah.empt.l.pacto.§.Pap.
ff.de redhib.l.1.§.con.
ff.de uerb.obl.l.stipulatio ista.
ff.de reg.iur.l.in contract.

Verba pro actore,&c.] In iudicijs pro actore, & contra eum fit interpretatio.ut ff.de iud.l.solemus. & l.si quis intentione ambigua. in contractibus fit pro reo,qui legem non protulit. ut tamen illa semper uideatur protulisse,cuius causa posita,siue sit actor,siue reus,nisi ex ea interpretatione fiat inutilis pactio.ut not.ff.de uerb.obl.l.quotiens. Et ita distinguuntur istæ Rubr. Hoc melius notatum est suprà de pact.Rubr.

De ele-

De electione danda actori.

C.si tut.uel cura.interue.l.etiam his.
ff.de procur.l.si is qui Stich.l.si acto.
ff.de uerb.obl.l.si scriptum.
ff.quod met.caus.l.antepen.§.ult.
ff.de pactis.l.res.§.1.
ff.de rei uend.l.ubi man.l.quòd si tam.§.2.
ff.de noxal.act.l.in delic.§.idem si plurium.
ff.de eo quod cert.loc.l.3.§.1.
ff.de solut.l.si quis à fid.
ff.de exerci.ac.l.1.§.est autem.
ff.de oper.no.nunc.l.stip.§.sine.
ff.de trib.act.l.quod in hæredem.
ff.de contrah.empt.l.si ita.
ff.de præscript.uerb.l.naturalis.§.1.
ff.de edendo.l.argentarius.§.cum autem.

De electione danda reo.

ff.quod met.cau.l.si cum exceptione.§.hæc autem.
ff.de pet.hæred.l.si res & post.
ff.de poss.l.ei apud.§.1.
ff.de eo quod cert.loc.l.3.§.1.
ff.commo.l.in commodati.§.ult.
ff.de pign.act.l.si seruus.& l.cum & soc.
ff.de pact.l.cum in eo.
ff.de lib.caus.l.cui.
ff.de probat.l.circa eum.
ff.de uerb.obl.l.si ex pluribus.
ff.de solut.l.1.

De electione danda actori,&c.] Rubricæ istæ potius diuersæ sunt,quàm aduersæ.alio enim & alio respectu dicitur reus & actor habere electionem: sicut in consimili casu dicitur,ut C.de eden.l.ult. habet enim actor electionem, cum ex pluribus causis competit ei auxilium contra eum quem conuenit. ut ff. de pro-

de procur l. actor. & de nox. act. l. si plurium. & l. electio. & l. si tutor uel curator etiam. uel ex qua causa agat. ut ff. quod met. caus. l. antepen. §. ulti. & de pact. l. rescriptum. §. si ipsius. & de tribut. l. quod in hæredem. §. 1. & de præscript. uerb. l. naturaliter. §. 1. & de nox. act. l. in delictis. §. 1. & 2. uel ex qua causa soluat. ut ff. de solut. l. 1. uel ibi agat, in foro tamen competenti. alioquin tolles ei actionem, dum uis obseruare reo opinionē. ut ff. de eo quod cert. loc. l. 2. §. proin. Reus uerò habet electionem, cum quidam sub alternatione promisit quidem, soluat. ut ff. de eo qui cert. loc. l. 2. §. 1. & 2. & ff. de compend. l. siquidem. & de iur. dot. l. plerunq; §. ult. uel ubi exhibeat ut ff. de rei uendic. l. si res mo. & l. 3. & l. si uerò mu. & depos. l. apud. §. 1. Habet & quandoq; reus electionem: quia actor non distinguit. ut ff. de solut. l. 1. & de pign. act. l. cum & sortem. Aliæ leges in Rub. positæ, uel nil, uel ualde parum faciunt ad rem. Etsi actori incumbit probatio, nihilominus reus uolēs admittitur. C. de inoff. test. l. liberi. ff. de lib. caus. l. Diui.

DE TESTIBVS

RVBRICA XXII.

Vt unus testis ualeat ad præsumptionem.

C. de fideicommiss. l. ult.
In Auth. de instrum. l. cons. §. oportet.
In Auth. de testib. §. quoniam uerò.
In Auth. quib. mod. natura. §. ult.
In Auth. de hæred. & fal. §. hinc nobis.
ff. fin. regund. l. penul.
ff. de probat. l. cum probat.

ff. de test.

ff.de test.l.serui responso.
ff.de re mil. l.non omnes.§.alterum.
ff.qui testam.fac.poss.l.hæres.§.1.
ff.de iureiuran.l.si duo.in prin.
ff.de ag.lib.l.1.iul.
ff.de aduo.diuers.iu.l.Mæuius.
C.de fid.instrum.l.operationes.
ff.quemad.t.q.aper.l.1.§.ulti.
In Decret.11.q.1.testium quicunq;.

Vt non ualeat.

C.de test.l.iureiurando.ff.de quæst.l.maritus.
In Decret.32.quæst.2.admonen.

Vt unus testis ualeat ad præsumptionem.] Verū est unum testem inducere præsumptionem: ut in legib.in hac Rubrica positis continetur,& probari potest probabiliter. Si enim duo faciunt plenam fidē, ergo unus semiplenam:licet alij contradicerēt. arg. eius quod legitur in hac Rubr.ff.de quæstion. l. maritus.Sed certè ibi non fuit reprobata sentētia, quia quæstio est habita præcedente iudicio,in causa, licet hoc malè allegaretur apud principem:sed etiā quia præcedente iudicio in pecuniaria causa, contra dominum torqueri non debuit. ut C.de quæst.l.1.

ADIECTIO.

Vel dic prius quæstionem habitam, & postea testem inductum. unde nulla fuit quæstio: quia non præcessit,sed secutum est iudicium. Vel dic: ad hoc ut habeatur quæstio serui mei,non unum,sed plura debent præcedere iudicia.

Imò unius statur sacramento.

C.de iud.l.properandum.§.sed & si quidem.
In Auth.ut hi qui obliga.se.
In Decret.ca.2.q.1.in prin.
In Decret.8.q.3.talia.

C.de fid.instrum.l.pen.§.ult.
ff.ad exhib.thesauros.

Facti euidentia sæpe testificatur oculo cùm subiectionem, & loci diffinitionem.

ff de feriis.l.eadem.
ff.de minor.25.ann.minor.25.anno.
ff.de procurat.l.filius.l.miles.
C.de fruct.& lit.expen.l.pen.
C.fru.neg.l.si irrupti.
C.de administ.tut.l.lex.q.tu.
In Decr.12.q.2.quatuor.
ff.de off.præs.l.illicitas.§.ueritas.

Venditor potest esse testis pro emptore.

ff.fin.reg.l eos.

Quod socius in causa socij ad testimoniū admittatur, habetur in Instit.de testam.ord.§.legata. argu. contrà, C.de testib.l. quomodo.in fin. Sed distinguitur, an socius socio cōdemnato lucrum uel damnū sentiat, an non. In primo casu non potest: in secundo potest. ut in Decret.2.q.5.præsulum.

Vbi duo sunt necessarij.

In Instit.de fideiuss.l.hæc.§.eum quoq;.
In Decret.2.q.5.in princ.
ff.de testibus.l.ubi.

Vbi tres sunt necessarij.

C.de iur.delib.aut.hæredem.
C.de annal.except.ut perfectius.
C. qui potiores in pig.hab.l.scripturas.
In Auth.de instr.caut.§.si quis igitur.
C.ad Vell.l.antequam.§.ne.

C.ad

C.ad l.Falc.Auth.sed eum testa.
C.de testamentis.l.sancimus.C.si cert.pet.l.ult.

Vbi tres sunt, & duo sufficiunt.

C.de fid.instrum.l.comparationes.

Vbi quinq; exiguntur.

C.de codicill.l.ult.§.ult.
C.de testamentis.l.ult.§.ult.in fin.
C.si cert.pet.Auth.hodie.
C.de testibus.l.testium.

Vbi sex exiguntur.

C.de test.hac consultiss.& l.ult.
ff.de repudijs.l.nullum.

Vbi duo,ubi tres,ubi quinque,ubi sex testes exiguntur.] Istæ Rubricæ potius sunt notæ, quàm generalia.

Vbi undecim exiguntur.

C.de chirograph.in auo.l.per hanc.

Vbi quindecim exiguntur.

C.depositi.l.sacros.

Qui semel productus est, in eodem iudicio amplius produci non potest.

ff.de testibus.l.cum apud.

Testes ex iusta causa ante litem contestatam possunt dari, & debent suscipi.

C.de usur.l.pupilla.l.ult.
ff.ad l.Aquil.l.in lege.

Testes aduersa parte præsente, iurare debent.

Restitutio similiter creditoribus præsentibus fieri debet.

ff. de mino. l. etiam. §. ult.
In Auth. ut spon lar. §. ad hæc.
C. de reb. cred. l. generaliter. §. isdem.
C. de testib. l. si quando. §. 1.
C. de iur. iur propter cal. l. 1. §. sin autem.
C. de fid. instru. l. iudices.
C. de adopt. l ult.
In Decret. 2. q. 1. in præsen.
ff. de adult. l. si po. §. hæres.
ff. de mino. l. in causæ. §. ea.
ff. de adopt. l. non ita.
In Auth. de testib. §. hoc. ubi multa.

Contrà.

In Auth. de test. §. quia uerò multi.
C. de iureiur. propter cal. §. dein autem. principa.

Testes præsente, &c.] Verum est, altera parte præsente tantum testes inducendos. præsente dico iure, ut in hac Rubrica continetur: uel per contumaciam, ut in contraria Rubrica continetur. uel eo citato, & non ueniente, contra quem producuntur: ut in Authent. de testibus. §. quia uerò testes contrahentes cognoscere debent. C. de iure deliber. l. scimus. uel qui hæredem cognoscant. in Aut. de testib.

Testes iurare debent, quòd sciunt rem ita esse.

C. de testibus. l. testium.
C. de testamentis. l. ult.
In Decret. 2. q. 1. in primis.
In Decret. 2. q. 5. nullam.

Sufficit,

Sufficit, si iurat se ita credere.

C. de iureiur. propter cal. l. 2. §. sin autem.
In Decret. 2. q. 4. si mala.
C. de iud. l. rem non nouam. §. patroni.
ff. de aq. plu. arcen. l. in summa. §. idem.

Testes debent dicere, qualiter sciunt.

In Auth. de testib. §. & licet.
C. de testib. l. solam.
In Auth. de sanct. episc. §. 1.
In Auth. ut liceat matr. §. quod autem.

SOLVTIO.

Aliud est cum testificatur affirmatiuè, aliud cum negatiuè.

Testes iurare debent, &c.] Sacramentum testis debet esse de ueritate, non de opinione, ut in hac Rubrica continetur: scilicet ut iuret quis, se ita uidisse, si res consistat in uisu oculorum: uel si consistat in uisu cordis, ut in contractibus, scilicet in auditu, ita dicat se audiuisse sacramentum aut litigatoris de calumnia. Item patroni est de opinione, ut in contraria Rubrica continetur. in casu tamen sufficit in testimonio, si dicat se ita audiuisse ab his qui ita audiuerūt: ut in actione aqua plu. arcend. ff. de aq. plu. arcend. l. 2. § idem Labeo. & l. ait cum quæritur. & in Decret. 30. quæst. 5. episcopus. Testes iurant, quòd omnem ueritatem quam super negocio scient, dicent. in Auth. de testib. §. nulli. & §. non igitur. in Decret. 14. non sanè.

Testes non debent dicere, quòd sciunt rem ita esse.

ff. de pet. hær. l si quis lib. §. ult.
ff. de neg. gest. l. si ex duobus.

ff. de nox. act. l. quoties dominus. in fin.
ff. de iureiur. l. si duo. §. idem Iul.

Testes non debent, &c.] Cum contentio de alia qua re uel capitulo est, testes super eo capitulo tantum debent interrogari: ut in hac Rubrica continetur.

Ex his legibus uoluerunt quidam, quòd tantum pro parte eius quæ eos inducit, debent testificari. argu. ff. de fideicomm. stipulatio.

Testes rogantur.

In Authent. de testibus.
C. de testamentis. l. hac consultißima.
In Auth. ut liceat matri & auiæ. §. is quoq;.

Testes rogantur.] Regulare est, rogatum & non rogatum testem esse admittendũ. ut ff. de test. ad fidem. Excipitur tamen in casibus quinq; : & notãtur 3. in C. de testibus. l. testium. & Authen. rogati. & ff. de test. l. hæredes. §. in testamentis. & aliàs, ut ff. de repudijs. l. nullũ. & aliàs in Authent. ut liceat matri & auiæ. §. his.

Vbi testes, qui uaria & concordantia dicunt.

Valeant in his, in quibus conueniunt.
ff. de arb. l. dies. §. si plures.
In Auth. de testib. §. & licet. in fine.
ff. de reb. dub. l. si hi qui. §. utrum.
C. de postlimin. reuers. l. 3.
ff. de minor. l. etiam. §. ex causa.
ff. de excusa. tut. l. quod in testamento.
ff. communia præ. l. proprium.

Contrà.

ff. de testibus. l. quod falsò.

Vbi testes qui uaria & concordantia dicunt.] Si testis

testis in uno capitulo tulerit testimonium suum, & postea reuersus uarium, scilicet priori cõtrarium ferat testimonium, in nullo ei fides est adhibenda. Verum est etiam, ipsum uel primò, uel postea deierasse: unde non est ei fides habenda. ut ff. de act. l. is cui. §. ijsdem. etiamsi cum alijs cõcordaret. Et hoc est quod plane dicitur ff. de test. l. qui falsa. leges uerò inductę in hac Rubrica. Verum est etiam, ipsum primò uel postea decepisse: unde non est ei fides adhibenda. Nec obstat tamen, quia in testibus non loquuntur: tum quia non loquuntur in eo casu, quando quis sibi ipsi suis dictis est contrarius.

Testimonium iudicis admittatur de his quæ agnouit, cum de causa cognosceret. ff. de arbitr. ne in arbitr. §. sui autem.

Testimonium mulieris admittitur.

ff. de testamentis. l. qui testamento. §. mulier.

Testimonium mulieris, &c.] Mulier ubiq; recipitur in testimonium, præterquam in testamẽtis. ut ff. de testib. l. ex eo.

Si testes alij maiorem, alij minorem summam dixerint, qui sint admittendi.

ff. de leg. 1. l. qui partem.
ff. de arb. l. diem.
ff. de iureiur. l. in eo quod.
ff. de re iud. l inter partes.

Si testes alij maiorem, alij minorem summam dixerint, qui sint admittendi.] Quomodo diffinitur per l. de arbitr. l. diem. §. secundo. & de re iudic. l. inter pares.

Testes de his quæ uiderunt, testimonium perhibent.

C. de testib. l. testium.
C. de iur. delib. l. ult. §. sui autem.
In Decret. 2. q. 1. in primis ut de auditu.
In Decret. 5. quæst. 2. testes.
In Auth. de hær. & fal. §. huic.
In Decret. 3. quæst. 9. testes.

De his quæ audierunt.

C. de testamentis. l. hac consultißima.
ff. de probat. l. si arbiter.
ff. de aq. pluu. arcen. l. in summa. §. idem Labeo.
C. de testib. Auth. rogati.
In Decret. 3. q. 9. l. testes. §. 1.
In Decret. 35. q. 6. de paren.
In Auth. de testib. §. licet dudum.
C. de l. at lib. toll. §. si quis uestram.

Testes de his quæ, &c. Item de his quæ audierunt, &c.] Istę duę Rub. expositę sunt suprà. & in illa Rub. Testes iurare debent.

Maior factus, libertus, de his quæ in pupillari ætate, & seruitutis tempore uiderunt, ferunt testimonium.

C. de testa. man. l. 1.
In Decret. dist. 38. relatum.
C. de off. proconsl. l. 4. in fin.
ff. depos. l. si apud filiumfam.
ff. de pign. legati.
ff. de don. inter uir. & ux l. si inter.

Non ferunt.

ff. qui satisd. cog. l. sciendum. §. ult.

ff. de

ff. de recept. l. sed si his.
ff. commodati. l. 1. in fin.
ff. depos. l. 1. si apud fund.
ff. de pœnis. l. 1.
ff. de reg. iur. l. 1.

Maior factus & libertus, &c.] Adultus de eo quod uidit in pupillari ætate, seruus de eo quod uidit in seruitute, iure ferunt testimonium. argument. illius l. quæ in hac Rubrica continetur. Ego melius induco argumentum: quia cum lege aliqua non prohibeãtur, ergo admittuntur. ut ff. de test. l. 1. Nec obstant argum. in contraria Rubrica inducta. quia ubi contraxit uel deliquit, uel quasi deliquit iste uel ille, tempus contractæ obligationis spectaretur: ut suprà diximus in illa Rubrica, Tempus contractus, &c. Hîc autem nullum istorum fuit. Vidit enim tantum uel audiuit, quæ prorsus diuersa in contractibus: sicuti si commodasset in pupillari ætate, exigat, ubi nunc commodat adultus. Nec obstat quod legitur in ff. de iur. & fact. ignorant. l. ultima. nec enim scire intelligitur ad sui præiudicium, nisi fuerit doli capax. Sic tamen diligenter à iudice quærendũ est, cuius ætatis erat cum uidit: ut si tam breue erat tempus, puta anni unius, uel duorum, uel trium, ut non sit uerisimile, quòd ad interesse reducere possit ea quæ uidit, uel non habeat fidem ei.

Vt testes sint familiares & domestici.

ff. de pœn. l. respiciendum. §. furta.
ff. de ædil. edict. & generaliter. §. fi.
ff. de publ. l. 1. §. 1. in fin.
C. de his qui ad eccl. confug. l. ult. §. sanè.
C. de quæstion. l. pridem.

C. de re milit. l. quicunq;.
In Instit. de testamentis ord. §. sed si filius.

Quorum testium productionem petit quis, illos exhibere debet suis sumptibus.

ff. de eden. l. prætor. §. ult.
ff. de rei uend. l. si iter. & l. sequenti.
ff. de testibus. l. quoniam.

Testes sunt cogendi.

ff. de tab. exhib. l. cum. §. hoc inter.
ff. quem. test. aper. l. 4.
ff. de fideicom. liber. l. Mutius.
ff. si quis caut. l. 2. §. si unus.
ff. quibus ex cauſ. maio. l. ſed etſi. §. ult.

Distinguitur secundum quosdam: fuerunt rogati, an fortuiti. rogati coguntur.

Non debent cogi.

C. de testibus. l. paren. Aut. rogati.
ff. qui test. fac. poſſ. l. quod.
ff. de bon. quæ. lib. qui. l. cum maior. §. pa.
ff. de test. inuidi.
In Aut. de testib. §. quoniam.

Testes sunt cogendi.] Regulariter quilibet ad testimonium cogi potest: ut in hac Rubrica cõtinetur. Sed excipiuntur quædam speciali priuilegio: ut in contraria Rubrica continetur. Si cogerentur, quare puniretur patronus: ut ff. de bon. lib. l. qui cum maior. & l. si is. ff. de his quibus ut indig. l. ult. Respond. quia non expectauerunt coactionem: uel locum habent in criminalibus, ne cogant aliquem testem: nec coguntur, uolentes admittuntur.

ut C. de testibus, l. parentes.

Si uox

Si uox testis sit ambigua, uel etiam lex aliqua, non secundum eam iudicandum est.*

* al. eum

ff. de pet. hær. l. utrum omne.

Si uox testis.] Si testis ambiguè fuerit loquutus, si possit uenire, iterum uocandus est, quatenus ambiguitatem aperiat. quòd si non possit, iudex in benigniorem partem interpretetur: sicut & in legis ambiguitate dico. ut ff. de ll. benignius. & l. in ambigua. Nec est contraria lex de pet. hær. utrum. immò pro hoc factum interpretatur in ambiguum sensum legis: & ponitur si, pro quamuis.

De infamia testium, & de ingratitudine liberorum, & de adulterio uxoris agi post mortem, occasione bonorum possessorum.*

* al. post rẽ iudicatam.

C. de testi. l. ult.
C. de lib. caus. l. principaliter.
I. de act. Rubrica, actio.
In Decret. d. 23. quorundam.
C. de adul. l. ult.
ff. de usufr. l. uxori. §. maritus.
ff. de pu. l. in defunct.
ff. ad S. C. Sillan. l. grauis.
C. de inoff. test. l. si qui filium.

De infamia testium, & de ingratitudine, &c.] Hæc Rubrica potius dici debuit nota, quàm generale.

COM-

COMMVNIA PRO-BATIONVM SCILICET TE-stium, instrumentorum.

RVBRICA XXIII.

Magis creditur instrumentis, quàm testibus.

C. si minor se maio. dix. l. si alterius.
C. de testib. l. & de præscript. Rubrica 1.
Suprà de probat. Rubrica ex scriptura.
C. de nupt. imperialem.
C. de fid. instrum. l. contractus.
C. de non num. pec. l. generaliter.
C. qui test. fac. possunt. l. hæc.
C. de contrah. empt.
C. de cont. & committ. stip. l. optimum.
ff. de probat. l. census.
In Aut. de instrum. cauf. §. sicut. & §. sed.
C. de sacrof. eccl. Aut. hoc ius.
C. ad Vell. l. antiq. §. si e.
C. arbit. tut. l. ult.
C. de iur. fisc. l. prohibitum.
In Aut. de æqua. de. §. quia uerò.

Contrà.

C. de probat. l. cum precibus.
C. de fid. instrum. Aut. hodie.
C. de testamentis. l. sancimus.

Paria iura utraq; habere.

C. de fid. instrum. l. in exercendis.
C. de probat. l. proprietatem.
C. de rei uend. l. iudicia.
C. de fid. instrum. l. in rerum. l. si res.

Magis

Magis credendum est,&c.] Regulare uerò est, ut in iudicijs eandem uim obtineant instrumenta & testes.ut C.de fid.instrum.l. in exercendis. Fallit tamē quandoq; ex uoluntate contrahentium.C.de fid.instrum.l.contractus.item,fisci priuilegio.ut ff.de probat.l.census. Imò & Ecclesiæ. ut C. de sacrosanct.eccles. Aut.hoc ius prior.& priuilegio pupilli.ut C.arb.tut. l.ult.Item,ne aliquid omnino falsi possit probari.ut C.qui testam.fac.poss. l. hac cōsult. uel ne aperiatur uia periurijs. ut C. si minor se maio. dix. l.si alterius. quod lex noluit.ut C.de iudi.uiduitat.l. 2. uel ne iusta & legitima pacta infringantur,superueniente casu.ut C.de non num.pec.l. generaliter. quod lex noluit.ut C.de adminis.tut.l.sancimus. Quod autem legitur C. de testi.l. 1. non obstat.quod enim dicitur soli,expone,id est,solummodo. Item notatur specialis casus in C. de iur.fisc.prohibitum.Imò distingue, an idem testes qui scripti sunt in instrumento, perhibeant testimonium : an contrà. quo casu magis statur testibus quàm instrumento. ut in Aut. de testibus.Vel dic,quoniam aliud est si quæratur de curriculis annorum, aliud si de contractibus : uel de alio negocio,uel si aliud agit. quo casu locū habet quod dicitur in C.de prob.l. in exercend. aliud si ex stipulatu. ubi distinguitur, an fuerit probatum per scripturam,nec ne. Causa.

De instrumentorum cautione.

C.quem.test.aper.l.2.
C.de repud.l.1.§.eden.l.si quis extra.

De instrumentorum editione facienda.

ff.de eden.l.1.§.edere.l.si quis extra.

De in-

De instrumentorũ ed.&c.] Editiones instrumentorum qualiter & quibus actionibus sint faciendæ, plenius tradi potest, quàm hîc & in sequenti Rubrica sit notatum. quod dic, ut notaui in summa dec. dend. qualiter fiat editio instrumentorum, dic ut ff. eo.l.1.§.editiones.& §.diem. & §. rationes. & l. si quis ex primo respons. & quorum instrumentorum. ut ff. eo. l.1. §.edenda.& l.ne quisquam. Item quis cui edere debeat,quod dicitur,ut C.eo.l.1.& l.non est nouum. & ff. eodem. l. prætor ait. primo respon.& l. si quis extra.§.cogentur.& §.exigitur. & §. probent argent. §. cum hæc hæredi. §. nec iterum. & l. quidam. §. nec inter. & §. his autem. §. sed nec. & §. item. & §. quod.Item, quo iure, & quibus actionibus. Et quidem si charta sit mea, actio ad exhibendum, & rei uendicatio locum habet.si mea non est, non ago ad exhibendum,sed actione in factum: licet aliàs interdatur actio ad exhibendum, & si non mea res sit, sed mea interfit. ut ff. ad exhibend.l. 2. §. interdum. & §. 1. & 2. & l. pen. Item quãdoque per actionẽ tut. ut ff.eo. l. quædam. 1. respons.§. 1. & 2. Argentarium uerò dico cogendum officio iudicis. ut ff. eo. l. prætor. 1. respons. liceat uideatur non cogendus: quia cum dicitur edere mihi actionem, cogitur: sed si non fecerit, actio ad interesse datur. ut ff. eodem. §. his autem. sed si in factum actio proponatur ad ipsum cogendum, non est absonum. item, si officio iudicis. ut ff. eo non est. & l. ult. item per condictionem ex lege. ut ff. eodem. l. is apud quem. uel dic,& ibi locum habere iudicis officium. Et hoc pro charta in qua non est ultima uoluntas, siquidem possessor confiteatur apud se esse, & non patiatur inspici, nec ullam causam alleget,locum habet interdictum quomodo testamentum aperiatur.l.2.§.ultimo. Si uerò diffiteatur, uel se ob quam causam non opor-

tere

tere exhibere contendat, locum habet interdictum de tab. exhibendis. ut ff. de tab. exhibend. l. 1. §. si quis forte. Antiquioribus instrumentis minus creditur. in Aut. coll. 8. Hæc constitutio innouat C. de testamentis. l. sancimus.

Bis idem probatur.

ff. ad exhib. l. 3. §. scientiam.
l. de act. Rubrica ult.
ff. quor. bonor. l. 1.
ff. de iur. iur. l. & si eo.
C. de his qui uen. æta. l. 2.

Soli domino instrumenta exhiberi debere.

ff. ad exhib. l. 3. §. si quis. §. pen.

DE TESTATORIBVS, ET VLTIMIS uoluntatibus.

RVBRICA XXIIII.

Voluntas defuncti pro lege seruatur.

VOluntas defunctorū, &c.] Hæc est nota, cum multis sequentibus.

Dum locus est testamentariæ successioni, cessat ab intestato.

C. com. de succes. l. antequam.
ff. de hæred. instit. cum in testa. in prin.

Dictum

Dictum testatoris non præiudicat creditoribus.

In Aut. de iur. iur. amo. §. sed hæc.
C. de probatio. l. rationes.
ff. ad Syll. l. si quis. §. 1.
C. debitor pig. uen. in pen. l. 1.

Si præiudicat.

ff. de leg. 3. l. cum quis. §. grege.
In Aut. de iur. iur. amo. §. 1.
ff. de donat. l. ex hoc.

Nihil peti potest ex uoluntate, maximè extranei: quoniam habet minus quinque testibus.

C. de testamentis. l. hoc edict. & l. pen.
C. de cad. toll. §. ult.
C. de confir. tut. l. neq; per.
In Inst. de fideicom. hær. pe. §. ult.

Contrà.

C. de mess. hær. instit. l. quidam.
C. de fideicom. lib. l. ult.

Nihil peti potest ex uoluntate, &c.] Verbum maximè, in Rubrica positum, superabundat. liberi enim capiunt, etiam si duo tantum interfuerũt testes, masculi uel feminæ, secundum V. & B. & I. licet alij dicant & dixerint contrà. Plus dico, quocunq; iudicio probetur uoluntas, seruabitur. C. fam. herc. inter alios autem non ualet, nisi in testamento septem, in codicillis quinq; interueniant. ut C. de codicill. l. ult. leges autem pro contrarijs positæ, nihil obstant: ut patet lippis & tonsoribus. In mortis causa capione, locum habet Falcidia. C. ad l. Falc. l. pen.

C. ad

C.ad l.Falcid.l.pen.
ff.ad l.Falcid.l.1.§.item si.

Nemo in re aliena testari potest.

ff.de codicill.l. conficiunt. §. codicillis.
ff.de iniust.rupt.tes.l.si quis fi.§. quoties.
C.de sacros.eccles. Aut.si qua.
Instit.de pup.sub.§.non.

Si quid mihi in fundo legatur, hoc ipso mihi ius instituitur.

ff.de usufr.l.hactenus.
ff.de contrah.empt.l.ult.

Voluntas patris testamentaria semper est seruanda.

C.de sacros.eccles.l.1.
C.de arbit.tut.l.ult.
C.quando decre.ut est.l.prædium.
C.de interdic.l.si pater.
C.de usu.pro empt.l.2.

Non semper est seruanda.

ff.de testa.iu.l.pater.
ff.de confir.tut.l.utili.
ff.de admin.tut.l.ita autem.§.Pap.educare uel mor.
ff.ubi pupill.l.1.& 2.
ff.de ann.leg.l.quintus.
C.de pœnis. Aut.licet.
C.si seruo nup.mu. Aut.hæc.
C.ad Trebell.l. iubemus.
ff.de relig.l.si quis.§.ult.
ff.de cond.instit.l.quidam autem.

Voluntas patris,&c.] Hæc Rubrica intelligenda, nisi aliqua iusta ratione uel occasione improbatur: ut in sequentibus Rubricis,& casibus notatis.

Dominium puri legati, recta uia transit.

ff. quem. ſeru. amitt. l. ſi partem. §. ſi per.
ff. de furt. act. in fin.
ff. de bon. eor. qui ſub tu. ſunt. l. ma. §. ſi idem. C. quando dies leg. ce. l ſi depoſiti.
ff. de pecul. l. ſed ſi damnum. §. ſed cuncta.
ff. de leg. 3. cum pa. §. tu.
C. de cura. fur. l. ult. §. antepen.
ff. de furt. l. Papinianus.
ff. de cond. inſtit. l. ſi quis ita hæredi.
ff. de his quæ in fraud. cre. l. quod autem. Item ignoranti acquiritur.
ff. de leg. 2. l. cum pater. §. ſurdo.

Vt per codicillum teſtamento confirmatum, aliquid poſsit addi uel detrahi teſtamento circa legata.

ff. de confirman. tut. l. utili.
ff. de leg 3. l. ſi uend.
C. fam. herc. l. in ipſius.
ff. de teſtam. mil. l. milites. §. uetere.
ff. de admi. leg. l. 3. §. ult.

Vt per codicillum, &c.] In codicillis hæreditas dari uel adimi directè non poteſt. aliud, ſi per fideicommiſſum adimatur. item, legata in eis dari uel adimi poſſunt. ut ff. de opt. leg. & Inſt. de adimen. leg. & de codicill. §. ult.

Minus perfecta uoluntas, quæ inter liberos ſeruatur, iure teſtamenti non ualet.

C. fam. herc. l. filium.
C. de teſtam. l. hac conſult. §. ult.

Patrem

Patrem posse grauare filium usq; ad pubertatem.

ff. de uulg. & pup. sub. §. si plures.
C. de inoff. test. l. & cum. §. sed.
C. de instit. & sub. si testa. §. ult.
ff. de inoff. testa. l. si pater. contr.

Patrem posse, &c.] Malè ponitur in Rubrica, grauare. magis enim cõsulit ei, quàm grauet eum. ut C. de inoff. test. l. filius.

Ex dignitate, scientia, affectione, uoluntatem testatoris interpretari.

ff. de iud. l. sed et si. §. 1.
Infrà, de quibus reb. uel per. Rubrica, rationes.
Infrà, de uoluntat. magnitudine.
ff. de hæred. instit. l. præterea. §. si bo.
ff. de leg. 3. l. fideicommissa. si asserto.
C. de leg. 1. l. cum rem alienam.

Ex dignitate, &c.] Item ex alijs sumuntur coniecturæ. ut ff. de leg. 1. l. si seruus plurium. §. primo. & §. ult. Respectu alicuius, aliquid dicitur magnũ uel modicum. C de libertis, & eorum lib. l. 3.

Oportet testatorem ex integro omnia ordinare, si uelit quid mutare uel addere.

C. de testamentis. l. an scimus.
ff. de de testamentis. l. hæredes.
ff. de hæred. instit. l. si inæqualibus.
ff. de leg. 1. l. si ita.
ff. de codicill. l. diuus.
ff. de testam. milit. l. eius.
ff. de leg. 3. l. si iure.

Oportet testatorẽ, &c.] Istã Rub. qdã intelligũt, & precipuè* ext. ut si relictũ fuerit legatũ in testamẽto,

* Alij addũt post præcipuè, hanc literam C.

adimi non posit, nisi in testamento, uel codicillis testamento confirmatis. arg. eius quod legitur ff. de testa. l. hær. §. si qui hæredes. Ego contrà puto, arg. eius quod legitur in Aut. de restit. l. fideicom. col. 8. §. manifestum igitur facio. & arg. ff. de mun. & no. leg. §. libertis. & de adim. leg. 3. §. ult. & de his quibus ut indig. l. hæreditas. & Instit. de admin. leg. & ff. de uulg. & pupil. l. si quis eum. Quòd autem dicitur, ex integro sunt omnia facienda: uerum est, si placuerit mutari in eo de testament. Tunc enim ex integro uocandi sunt testes, & omnibus de nouo commodare uoluntatẽ suã, quæ prius statuit, si uelit ea rata habere.

Quem pro parte testatum, pro parte intestatum decedere posse, etsi non sit miles.

ff. de leg. 2. l. si tunc. §. si eo.
ff. de adopt. l. si chirogra.

Per secundum legitimè factum, testamentum primum infirmari, licet testator dixerit in ultima uoluntate coram testibus septem: Primum testamentum confirmo, & ualere uolo. nec corrigitur ad causam facti.

C. de testamentis. l. hac per.

Contrà.

ff. de hær. instit. l. ad se.

Secundum testamentum, &c.] Hoc est ideo: quia nemo potest decedere, duobus testamentis tenentibus. rumpitur enim primum semper, nisi testator sit miles. ut ff. de iniust. rup. testam. l. 1. & de militar. testam. l. quærebatur. nec est contrà, quod legitur ff. de hæred.

hæred.instit.l.asse.potest enim esse, ut ex testamento sumat uires institutio. In codicillis autem declarat nomen hæredis quia tantum potest ualere testamẽtum & codicilli: nec unum rumpitur per aliud. secus uerò in testamentis.

ADIECTIO.

Primum testamentum non infirmatur: quia secũdum nullum ab eo tantum hæreditas infertur, quia summam uoluntatem non habuit. ut C. quibus ut indig. l. cum quidam. Sed credo fore distinguendũ, quare non teneat uel ratione personæ, solenniter tamen factum: & tunc quasi ab indigno aufertur hæreditas priori. uel deficit solennitas: & tũc quasi ab indigno hæreditas non aufertur.

DE HAEREDITATIBVS, ET DEFVNCTI HAEREDIBVS.

RVBRICA XXV.

Quando hæredes ex facto defuncti conueniantur, & contra factum eius uenire non possunt.

C. de restit. min. l. quæ.
C. de contra. & commit. stip. l. uend. & l. ult.
ff. de euict. l. si partes.
ff. de iud. l. non successor.
ff. de adopt. l. si arroga.
I. de paren. Rubrica 1.
ff. de pactis. l. epistola.
ff. quod quisq; iur. l. pen.
ff. de procur. l. si quis cum.
ff. de instit. l. sed & si pu.

ff. de tribu. l. qui autem.
ff. ad Vell. l. unam. §. ex liberis.
ff. de iur. dot. l. si ergo. §. si pater.
ff. de pact. do. l. quidam.
ff. ad Trebell. l. quamuis.
ff. de diuers. & temp. præs. l. an initium. §. 1.
ff. de except. l. si rem le.
ff. de act. & obl. l. ex consensu.
ff. de dol. except. l. apud. §. aduersus.
ff. de uerb. oblig. l. Stipulatio ista.
ff. de solutionibus. l. Stichum. §. aliquando.

Hæredes non conueniri, & eorum facto aduersari.

ff. de uerb. ob. l. centes. §. 1.
ff. de admi. re. ad ciui. per.
ff. de pet. hæred. l. etsi non tam.
ff. ad Vell. l. unam. §. si mulier.

Quando hæres ex facto defuncti cõueniatur, &c.] Illud certum est, quòd ex cõtractu defuncti, uel quasi contractu, tenẽtur hæredes regulariter, etiamsi nihil peruenerit ad eos. Et ita intelliguntur plures leges huius generalis. In maleficijs autem, & quasi, nõ tenentur, nisi quantum ad eos peruenerit. si tamen experiãtur, patiũtur doli exceptionem in solidũ. ut ff. de dol. except. l. apud. §. si quis autem. & de diuers. temp. prescript. l. cum hæredes. & C. de acquir. poss. l. uitia. Sed ut plenior de actionibus transitorijs & exceptionibus habeatur doctrina, legatur septima diuisio in Instit. de act.

Tenetur testator nepotem instituere, uel exhæredare, & si alius eum præcedat.

ff. de inoff. test. l. pater filium.
C. de adopt. l. cum in adopt. in fin.

Hæres

Hæres inſtitutus cum non capaci ad id tempus, uel cum poſthumo, uel capaci cum conditione, totum habet.

ff. ad Trebell. l. ex aſſe.
ff. de leg. 3. l. planè. §. coniunctim.
C. de cad. toll. §. ſi uerò.
ff. de uſufr. l. idem. §. ſi mihi.
ff. fam. herc. l. ſi hæres.
ff. ad Treb. l. 1.
ff. de aßig. lib.
ff. de bon. poſſ. cont. tab. l. 1. §. ſi ex tribus.
ff. de acquir. hæred. l. cum hæres. §. qui ex parte.
ff. de bon. poſſ. ſecundum tab. l. ſi ita.
ff. de leg. 2. l. ſi duobus. in prin.
ff. fam. herciſ. l. ſi maritus.

Nurus ex inhibito coitu, nec etiam matri ſuccedere poteſt.

C. de inceſt. nupt. l. ſi quis inceſtus.
C. de mulie. quæ pro. ſer. ſe iunx.
C. de inceſt. nupt. Aut. ex complexu.
C. ad S. conſult. Turp. l. ſi qua illud.
ff. de inoff. teſt. l. ſi ſuſpectum. §. demon.

Hæreditas ſine aditione in quibuſdam caſibus tranſmittitur.

C. de iur. delib. l. ſi infanti.
ff. de Carb. edict. l. ſcriptus.
ff. de bon. poſſ. cont. tab. l. illud.
ff. ad S. conſ. Turp. l. 1. §. 1.
ff. ad S. C. Sill. l. ſi quis in graui. §. ele.

ff. de his qui ant. aper. tab.
ff. de acquir. hær. l. cum quidam. §. inter.
ff. de bon. lib. l. si filius. §. ult.

Casus ut quibus propter patris delictum filius exhæredatur, connumeranturin concordantijs, quæ tale signum est.

I. de alie. ac. Rubric. aliquando nocet.
C. de nat. lib. l. si quis.

Hocipso quod uis res hæred. poss. hæres esse præsumitur.

C. de natur. l. si quis.

Hæredis appellatione hæredis hæredes contineri.

C. de hær. instit. l. ult.
I. de hær. Rubric. 2. & 3.
C. de leg. l. in annalibus alimenta. in prin.
ff. de alim. & ciba. leg. l. 2. §. si his.
ff. de lib. leg. l. 2. §. si hæres.
ff. de cond. & demon. l. sub diu.
C. ut in poss. bo. l. 1. §. si hæres.
ff. de uerb. ob. l. stipulatio ista. §. hæredis.
ff. de iur. immu. l. 3.
ff. de uerb. sig. l. hæredis.

Contrà.

C. de usufr. l. cum antiqui.
I. de rescript. Rubr. priuilegijs filiorum.
C. de pœnis. l. honor.
ff. de uer. sig. Rubr. uerba propria.
ff. de mino. l. in causæ. §. 1.
ff. de uulg. & pupill. l. quod liberis. §. 1.
ff. de his quibus ut indig. l. quod ditij.
ff. de op. lib. l. cum patro. §. 1.
ff. de stat. lib. l. si seruus. §. hæres.
ff. de uerb. sig. l. sciendum. §. ex alia.

Hæredis

Hæredis appellatione,&c.] Vt in hac Rubrica cõtinetur,hæredis appellatione continetur hæres hæredis.fallit autem in casibus. ut ff.de uerb.sig.l.sciendum.& ut in contraria Rubr.continetur.

Cum hæres proprio nomine agit,id potest quod defunctus non potuit.

ff.de leg.1.l.legatarius.
ff.de diuers.temp.præscr.l.ami.& l.antepen.
ff.de pet.hære.l.& non tantum.§.ueni si quid.
I.de aliena.Rubr.emptori.
ff.de euict.l.sera.
ff.ad l.Falcid.l.reperitur.

Contrà.

ff.de pet.hær.l.sed utrum.
ff.de leg.3.l.nemo & aliud.§.1.

Hic hæres perpetuò tenetur: an testator tenetur ex debito. ut ff.de leg.1.l.apud.§.si quis alium.

Cum hæres proprio,&c.] Solutio. Cum hæres nitítur ex facto defuncti. Idem iuris est in eo, quod in defuncto:ut in contraria Rub.continet. Ex sua autem persona,& maximè non tam pro futuro tempore,plus iuris uendicat. ut ff.ad l.Fal.l.reperitur. & de pet.hær.l.& non tantum.§.ueniũt.& ff.de usur.l.cum quidam.§.si debitores.l.ex.Auth.illa de legatarijs.& de diut.& temp.præscri.l.an uitium. non faciunt ad hanc Rub.quia loquũtur in singulari successore, nõ in hærede.

Plus iuris habet hæres,quàm defunctus.

C.si pen.appell.l.si unus.
ff.de in integ.rest.l.abstinendum.
Contrà,C.de ingen.man.l.ult.
Contrà,C.de inoff.test.l.omnino.
Contrà,C.de temp.in integ.rest.Auth.si minor.

ff.de cond.indeb.l.1.non sortem.§.si fa.

Fallit autem hæc Rubr.in omnibus personalibus priuilegijs.

Cum quis in alicuius locum succedit, idem ius in succedente obseruatur, quod in eo cui succeditur.

C.de iud.l.apertißimi.
I.de emphyteo.Rubr.1.
I.de se suisq;.Rubr.eius est arbor.
C.in quib.cas.tut.habenti.l.2.
ff.de uerb.oblig.l.2.
ff.de iur.dot.l.cum in fundo.
ff.de leg.1.l.legatarius.
ff.de uerb.oblig.l.eadem.§.Caio.

Cum quis in alterius,&c.] Quod dicitur in personis,potest dici in rebus.arg.eius quod legit in ff. de don.inter uir.& uxor.l.si donante.§.si sponsus.signari tamen potest contrà.ff.de iur.dot.cum in fundo.§.si fundus communis.sed dicitur idem statui, ut ualeat quod succedit, nõ ut taliter primũ ualeat.

ADIECTIO.

Vel distinguitur, cum aliquid in alterius locum subrogatur.sic hoc fuit de uolũtate eorum, ad quos res spectat, idem censetur in utroq; : si non, diuersum censetur. Causa.

Idem in actionibus,cum una alteri substituitur.

ff.de leg.& fideicomm.l.1.§.si quis sub.
ff.si quis caut.l.si eum.§.qui iniuriam.
ff.de donat.l.qui quod.
ff.de usufr.l.si stipulatus.
ff.rem rat.hab.l.ult.
ff.de seru.corrupt.l.hac.§ sed.
ff.de priuileg.cred.l.2.

Contrà

Contrà, ff. de neg. gest. l. diuortio.
ff. de pet. hæred. item ueniunt. §. cum præ.
ff. de pecul. l. 3. §. idem scribit.

Qui semel est hæres, non desinit esse hæres.

ff. de minor. l. ait prætor. §. sed quod Pap. 3. de act. Rubr. ex quo semel.
ff. de uulg. & pupill. sub. l. ex facto. §. ult.
ff. de hær. instit. l. ei qui soluere.

Imò desinit.

In Instit. de hær. quæ ab intest. §. per contract.
ff. de pet. hæred. l. per seruum.

Qui semel est hæres, &c.] Regulare est, qui semel extitit hæres: ut hîc dicitur. Fallit autem per querelam inoff. testam. item si scriptus hæres reducatur in seruitutem. ut ff. de uulg. & pupill. sub. l. ex facto. §. Iul. & l. in substit. Substitutus admittitur, si institutus fuerit restitutus.

ff. de minor. 25. ann. l. ait. §. sed quod.

Sunt & alij casus, quos Io. assignauit, in quadam sua gloss. ibidem.

Item nota, quòd uulg. subst. non expirat ab adita hæreditate.

ff. de minor. 25. ann. §. sed quod.
In Auth. coll. 1. constitutione 1.

Sed Alb. dicit casus illos speciales. sed nos dicimus esse generales, ut ex restitutione reuiuiscat substitutio.

Aliquando quis re sola sua, aliquando nomine solo dicitur hæres.

ff. de bon. lib. l. si necesse. in fin. & l. si ex. circa finem. in seruis. si quis bonorum liber.

C. de

C.de inoffic.test.l.si precibus.

Aliquando quis re sola.

Hoc est nota, non generale, ut & sequens.

Vna persona defuncti & hæredis dicitur.

In Auth.de iureiur.amo.

Per defunctum hæres potest, quod per se non potest.

ff.de lib.caus.l.si seruus quem.

Si priuilegiatus succedit priuato, utetur iure priuati.

ff.de instit.act.l.sed & si.l.si eius man.§.si pu.
ff.de iud.l.hæres sed bis.cum suis concordantijs.
ff.de usur.l.cum quidam.§.fiscus.
ff.quib.ex caus.in poss.eat.apud iud.
ff.de fund.dotal.l.si fundus.
Contrà, ff.de in integ.rest.l.non solum.§.ult.
Contrà, ff.de acquir.hær.l.si quis bo.§.ult.
ff.ad Trebell.l.Marcellus.§.ult.cum suis concordantijs.

Si priuilegiatus, &c.] Hæc Rubrica intelligenda est pro tempore præterito. nam in futuro est aliud. ut suprà in illa Rubr.l.cum hæres.

Personale priuilegium non transit.

ff.de admin.tut.l.ex pluribus.
ff.ex quib.caus.maio.l.ex his.& l.1.
ff.de minor.25.ann.l.quòd si minor.

Qui in residuo hæres instituitur, totum habet, si alter non cæperit.

C.de hæred.instit.l.2.

C.de

C.de teſta.l.hac.§. eximperfecto.
ff.de opt.leg.l.cum optio.
ff.de fideicommiſſ.l.amiſsi.
ff.de uerb.ſign.l.poteſt.

Qui ex reſiduo,&c.] Hæc Rubrica eſt pro nota, non generale.uidetur recipere exceptionem: ſcilicet cùm aſſe completo,ex reliquo quis inſtituitur. ut ff. de hæred.inſtit.item quod §.ſi ex aſſe.

Hæreditas domini loco,uel dominæ habetur.

C.depoſ.l.cum hæreditas.
ff.ad l.Aquil.l.liber homo.§.fi.
ff.de inter.act.l.ſed an.
ff.de acquir.rer.dom.hæreditas.
ff.quod ui aut clàm.l.deniq;.§.quæſitum.

Hæreditas loco,&c.] Id eſt,uice defuncti. hoc eſt quod in ſequenti Rub.continetur,Hæreditas uicem perſonæ,&c.habet quidem loco domini, ad plura: ſed excipiuntur,in quibus factum perſonæ per ſubſtantiam deſideratur.ut in ſequenti Rubr.hæreditas perſonam defuncti ſuſtinet, hæredis aũt ſubſtantiã non ſuſtinet in aliquo caſu, licet id dicatur in proxima Rubrica.nec obſtat quod legitur ff.de nouat. l.nouatio.quod enim dicit,Sed tranſit ad hęredem: ſubaudi,eius defuncti,cuius defuncti perſona,&c.

Hæreditas hæredis perſonam ſuſtinet.

ff. de uſuc.l.hæres.
ff.de ſtip.ſeru.uſufr.
ff.de nouat.nouatio.

Hæreditas perſonam defuncti ſuſtinet.

In Inſtit.de ſtip.ſeru.in prin.
ff.de hær.inſtit.l.non minus.

ff.de

ff. de leg. 1. l. legant. §. si seruo.
ff. de acquir. domin. l. hæreditas.

Quo ad hæreditatem uel institutionem.

In Instit. de hær. instit. §. alienus.

Quo ad legatum.

ff. de leg. 2. l. si tibi & mihi.

Hæreditas fungitur uice personæ.

ff. de fideiuss. mortuo.

Quædam habentur successionis iure, quæ aliàs non habentur.

ff. de acquir. rer. dom. quendam.
ff. de decurio. l. qui.
ff. de usur. l. cum quidam. §. fiscus.
ff. de re milita. l. milites.
ff. de inoffic. test. l. filijs. in fin.
ff. ad l. Corn. de fals. l. 1. §. pen.

Quædam habentur successionis iure, &c.] Licet quædam habere non possit hæres ex titulo singulari, habere tamen potest ex titulo uniuersali. ut ff. de acquir. rer. dom. l. quædam. & de fund. dota. l. 1. ut in hac Rubrica continetur. & sunt specialia, sicut ex uerbis ipsarum legum apparet. sic enim dicit, quædam. unde apparet, aliud in cæteris censendum.

DE SENTENTIIS

RVBRICA XXVI.

Ex sententia sit ius.

C. de iud. l. sub spe. & l. 1.
ff. de stat. hom. ingenuum.

ff. de

ff. de inofficioso testamento. l. Pap. §. ultimo. qui repu. §. eum qui.
ff. de lib. cauſ. l. diui.
ff. de re iud. l. poſt rem.
ff de lib. exhib. l. 1. §. in hoc.
ff. fam. erciſc. l. cum putarem.
ff. de leg. 1. ſi ſeruus plurium. §. 1.
ff. de minor. 25. ann. l. minor. 25. ann. & l. de ætate.
ff. ad S. C. Turpil. l. ſeruo. §. cum præ.
ff. de iureiur. l. ſi iurauero.
ff. de lib. agnoſ. l. 1. §. ult.

Non fit.

Quia nec actio acquiritur.
ff. de pign. l. ſi ſupera. §. iuſiurandum.
C. de fid. inſtrum. l. 2.
C. de tranſact. l. ſi ex Fal.
ff. de feriis. l. 1.
ff. de colluſ. detegen. l. cum.
C. de re iud. l. 1.
C. ſi ex fal. inſtrum. l. 2.
ff. de iud. l. ſi poſt.
ff. de inoff. teſt. l. qui repu. §. cum contrà.
ff. de his qui ſui uel alieni iur. l. ſi iudex.
ff. de re iud. l. additione.
ff. de pign. l. ſi fundus. §. ſi plures.

Ex ſententia fit ius, &c.] Quod in hac Rubrica continetur, in tribus tantum caſibus recipiendum eſt, licet multo plures in Rubrica contineantur. Primò, in caſu inofficioſi teſtamenti. ut ff. de inofficioſo teſtamento. l. Pap. §. ſi ex cauſa. item in cauſa filiationis. ut ff. de lib. ag. l. 1. in fine. & l. 2. & 3. item in cauſa ingenuitatis. ut ff. de ſtat. homin. l. ingenuum. & de liber. cauſ. l. diui. §. primo. licet in hoc tertio caſu quidam diſſentiant. arg. eius quod legitur, ut ff.

ut ff.si lib.ing.esse dic.l.patronũ potest. Sed dic pro ingenuitate, id est, pro eo qui dicebatur ingenuus, sententiam fuisse latam: non quòd fuisset etiam ingenuus, sed quòd esset libertus actoris. uel dic, ibi collusionem interceſsisse. nam in hoc casu, & in alijs, ita demum fit cæteris præiudicium, si non interueniat collusio. ut per totum tit.de collus.detegenda.& de appella.si per collusorio.& ff.de leg.1.l.2.& l.seruus plurium. Caue tamen tibi, qualiter accipiatur, fit ius ex sententia. Verum est enim, ex qualibet sententia fieri ius inter partes, si tamen teneatur: scilicet quòd datur actio in factum, etiam si contra ius litigatoris sit lata. ut ff.suam sine appell.l.1.& ff.de iust.& iur.l.pen. licet sententia ex quibusdam causis in contraria Rubr.causa, & in alia positis, possit rescindi: uel quia dolus interceſsit, uel ætatis prætendi tur auxilium: uel quia falsa fuerunt instrumẽta, quibus est sententia lata. nam & eam dico ualere, licet rescindatur. ut ff.de re iudic.l.diuus.& de iud.si prætor.§.Mar. His autem casibus dicitur sententia facere ius, quia sententia accipitur pro lege scripta: ut sit ius, siue lex, generalis inter omnes: & ita hæc sententia inter omnes obtinet. Et sunt ista ualde specialia. alia enim non nocet inter alias. ut C.res inter alios ac.& l.quibus res iu.non nocet. per totum titu. Non nocet dico omnino: facit tamen quale quale præiudicium. ut ff.de appell.l.à sententia. & de re iudic.l.si duo.& de Carb.ed.l.Carbo.§.ibidem. Inter alios dixi ignorantes scientibus, & si non semper nocet, tamen quandoq; .ut ff.de re iudi.l.sæpe.§.sententia. aliquando ius facit inter omnes, ut etiam de similibus ad similia transeamus. ut ff.de ll.& con.l.Imperiales. aliquando inter omnes, sed tantum super re illa. ut ff.de stat. hom. l.ingenuum. aliquando inter agentes tantum ualet, ubi iudicium nullum.

ff.de

ff. de re iud. l. de qua re.

Sententia contra ius lata non tenet.

C. quando prouoc. non est necesse. l. præses.

Sententia semper in scriptis ferenda.

C. de sen. ex breuic. recip. l. 2.
In Auth. de man. l. prin. §. den.
I. ut cleric. ap. prop. e. circa prin.
In Auth. ut iudi. si quoq;. §. necesse.

Sententia mandatam adoptionem nullam aliquando esse, si Imperator eam confirmauit.

Ex emptis nunquam iudicatur.

ff. de bon. dam. l. ult. §. si quis.

Sæpe sententia rei, non personæ datur: & tunc res inter alios acta, aliis prodest, uel non nocet.

ff. de neg. gest. l. liberto. §. ult.

Sed in possessionem missio sæpe fit realiter.

ff. de reb. aut. iud. poss. l. cum unus.

Si conuentus post litem cœpit teneri condemnator.

ff. de pet. hæred. l. si hæreditatem.
ff. de except. rei iud. l. si à te.
ff. de iud. l. non potest.

*Si actor post litem contest. cœpit ius habere, *habendo obtinebit.*

* al. agendo.

ff. de pet. hæred. l. quod si in diem.
ff. de pign. act. l. si rem. §. ult.

Solutum ex causa iudicati repetitur.

ff. de iud. sententia. l. fullo.
ff. commod. l. rem mihi.
ff. de re iud. l. diuus.
ff. de procurat. l. licet.
C. de reb. cred. l. ult.
C. de aduoc. diuer. iud. l. 1. §. si patronos.
ff. de don. inter uir. & uxo. l. si sponsus. §. si uxor.

Non repetitur.

ff. de dolo. l. si dolo ac.
C. de cond. indeb. l. 1.
C. de compen. l. ex communi.
C. de re iud. l. sub specie.
C. quando prouoc. non est necess. l. 2.
ff. de stat. hom. l. ingenuum.
ff. de re iud. l. de qua re. §. cum ab. & l. posse.
ff. fam. ercisc. l. cum putarem.
ff. mand. l. si fide. §. in omnibus. & l. sicut. in fin.
ff. de bon. lib. l. si patronus. §. si quis omnes.
ff. de lib. ag. l. 1. §. in hoc.
ff. ad Trebell. l. seruo. cum prætor.
C. de aduo. diu. iud. l. 1.

Solutum ex causa iudicati repetitur.] Solutum ex causa iudicati repeti non potest, ut in contraria Rubrica continetur. fallit tamen in quibusdam casibus, ut suprà diximus in proxima Rubrica. & possunt etiam alij in ista notari. ut C. de ad. diuer. iud. l. si patronum. & l. commodati. l. rem. & ff. de dona. inter uir. & uxorem. l. si sponsus. §. si uxor. Duæ autem primæ concordantiæ in hac Rubrica non faciunt ad rem. quia in primo non fuit ipso iure sententia. In secundo legitur in iureiurando, non in sententia. Item illud dici potest, non dari repetitionem inde-

indebiti in aliquo casu. ut ff. de condit. indeb. l. 1. & 2. & in hac Rubrica continetur. dàtur autem condictio sine causa. ut ff. de cond. sin. caus. admiculo. ut in hac Rub. continetur.

Aduersus sententiam datur actio.

C. de procur. l. licet.
C. si ex fal. instrument. iu. fuer.
ff. de donat. l. cum à te.
ff. si ser. uend. l. si de communi.
ff. de except. rei iud. l. 2. l. si à te.
ff. de appell. l. si expreßis.

Non datur.

ff. qui satisd. cog. l. si decess.
ff. de iud. l. si prætor.

Aduersus sententiam datur actio.] Non solùm ex causis notatis in superiori Rubrica alicui subuenitur ad actionem post sententiam, sed etiam ex aljs. ut ff. de donat. l. cum à te.

ADIECTIO.

Et t. si seruus uend. l. si de communi. aliàs nō. ut in contraria Rubr. continetur.

Exceptio post rem iudicatam obÿcitur.

C. de iur. & fact. ignor. l. 1.
C. de canonibus. l. inuitè.
C. de re iud. l. 1.
ff. ad Maced. l. tamen.
ff. de iud. l. de qua re. §. cum ab.
ff. de pign. l. si fundum. §. si plures.
ff. solut. matr. l. ex diuerso.
ff. de re iud. l. Nesennius. §. ult.
ff. de except. doli. l. qui agnitis.
ff. de except. dol. l. si procurator rei.

ff.de fideiuſſ.l fideiuſſores.
ff.de ritu nupt.l.palam.§.qui.
ff.ſi ſer.uend.l.ſicut autem.& l.ſi quis.
ff.de don.l.qui id.in princ.

Exceptio poſt rem iudicatam,&c.] Regulare eſt, ut dilatoria exceptio in principio tantũ debeat opponi.ut C.de probat. l. exceptionem. peremptoria uerò quandoq; ante ſententiam debet opponi. ut C. ſentent. reſcindi non poſſ. l. peremptorias. Fallit autem minoris ætatis fauore.ut in eadem l.continetur,& in ſequenti Rub.continetur. Item fallit priuilegio militis. ut C.de iur.& fact.ignor. l.1. Item in exceptione Maced. & Vell.ut ff.ad Maced.l.ult. tum alij.& ff.ad Vell.l.ſi non oppoſita. & in exceptione, quam habet fideiuſſor contra creditorem, ſi neceſſariæ fuerint ei actiones.ut ff.de fideiuſſ.l.fideiuſſor. idem in exceptione, quam habet quis ut condemnetur,in quantum facere poteſt. ut ff.de re iud.l.Neſennius.§.ult.Vel non opponitur poſt rem iudicatam exceptio,ac ſi ſola exceptio,ſcilicet ſine actione competat.Si uerò alicui competat actio poſt rem iudicatam,ut ſuprà diximus in proxima Rub.in eodẽ caſu competit exceptio.Nam cui damus actionẽ,&c. ut ff.de ſuperficieb.l.1.§.quod ait.

Aut reſtitutio tribuitur.

ff.de re iud.l.Diuus.
ff.de except.rei iud.l.ſi mater.

Aut reſtitutio,&c.] Hæc Rubrica ſuprà expoſita eſt,Except. poſt rem,&c.

Iudicium appellationis aliud eſt, quàm primum.

C.de iud.l.properandum.§.ſin autem.
C.de appell.l.eum qui.§.ſi quis autem.

C.de

C.de asser.toll.l.1.in fin.
ff.de iud.l.cum ab.& l.Falc.
C de iud.l.3.
ff.de inoffic.testam.l.si instituta.§.de inofficioso.

Non est aliud.

C.de procuratorib.l.inuitus.
ff.de iud.l.proponebatur.
In Decret.2.q.6.§.post secundum.
C.ne liceat in una.e.s.l.rescripta.
ff.de procur.l.qui proprio.item quæritur.
ff.mandati.l si procurator.§.igno.
ff.de appell.l.ex cre.§.ult.

Iudicium appellationis,&c.] In ueritate causa appellationis est alia à prima.ut arg.ll.quæ in hac Rubrica continentur, probari potest. Si enim eadem esset causa,ergo idem iudicium: & iudex posset ferre sententiam in appellationis iudicio, quod lex noluit.ut C.de appellat.l.eos.item secundum hoc centies appellari posset: quia iudicium appellationis secundæ,est idem cum primo. ergo sicut & post primum appellatur, ita & posthac.quod lex noluit. ut C.ne liceat in una, &c.l.1.& ita posset appellari in infinitum.item secundum hoc in causa appellationis, non licet alicui producere testes, si didicit testificatam in primo iudicio. quod lex noluit. in C.de tem.& reparat.l.per hanc. unde paret aliud esse iudicium. Nec obstat quod in contraria Rubrica continetur.quia licet sit aliud, dicitur tamen quandoque idem, propter litigatorum identitatem, rei & causæ ex qua formabatur petitio.ut ff.de exceptione rei iudic.l.cum quæritur. & l.an eadem.sed licet super alio sit quæstio, ratione identitatis agentis,& causæ.ut ff.de inofficioso testamento.circa.

ADIECTIO.

Sententia non appellatur, nisi quando executioni mandatur. ut in Authent. de sanct. episcopis. §. oeconomos. Et per hoc potest uideri, quòd cum aliàs intra decem dies sit appellandum, hîc post menses quatuor, qui omnibus condemnatis indulgentur, his non exceptis, & quodcũq; de supplicatione dicitur, in Auth. ut spon. lar. Causa.

Quod non ex prima agitur, sed ex secunda, (scilicet appellationis.)

ff. de his qui not. infam. furti.
ff. iudicatum solui. l. pen.
In Instit. quib. mod. test. infir. §. sed si quis.

Sententia pro parte ualet, pro parte non: uel ipso iure, uel per appellationem, uel per in integrum restitutionem.

C. de transl. si ex.
ff. de re iud. l. denuò.
ff. de minor. l. etiam. §. 1.
ff. de nouat. l. sancimus.
C. de incest. nuptijs. l. hac edictali.
In Decret. 12. q. 2. si quos.

Contrà.

C. de sententia & interloquutoria. l. præses.
C. de mod. mulc. l. 3.
ff. fam. erciscund. in hoc iudicio.
C. quando prouoc. non est necess. l. certè.

Sententia pro parte, &c.] Sententia autem in totum debet ualere, aut in nihilũ, ut in contraria Rub. continetur: ut tot sententias accipias, quot sunt capitula

pitula in ea.ut ff.de uerb.obl.l.quod dicitur. & de arbitr.quod tamen in uno capitulo aut in totum ualebit,aut in totum non ualebit.potest tamen in uno capitulo ualere uel rescindi,& in alio nõ.ut ff.de minor.25.ann.l.etiam.§.ex causa. & de re iud.l.denuò. uel dicas,quod non ualet ab initio pro parte, ualet tamẽ ex postfacto,ad instar eius quod dicitur, quia pro parte non potest decedere testatus & intestatus.

Ante sententiam appellatur.

ff.de appell.l.3.
ff.de appell.recip.uel non.l.2.

Contrà.

C.de iudic.l.apertissimi.
C.de senten.& interlo.l.ult.
C.de episc.audien.l.2.

Ante sententiam appellatur.] Regulare est,ut ante sententiã appellari non possit.ut C.quor.appell. non recip.l.ante sententiam.Dicũt quidam,hoc esse uerum in qualibet interloquutoria, quæ exequutioni mandatur ante diffinitiuam sententiam: ut in arbitrarijs actionibus,in quibus duæ feruntur sententiæ,quarum prima est interloquutoria,id est, secundum eos:nos contrà dicimus.dicimus enim, utrãq; esse diffinitiuam:excipitur tamen iudicium momẽtaneæ possessionis. quod etsi mandatur exequutioni,tamen ab eo nõ appellatur.ut C.de momen.possfur.& de appell.l.1.mihi tamen uidetur,propter quæstionem illicitè iussam haberi:quia graue quidẽ est, sine causa hominum corpora grauari, uel torqueri. aliud est in seruo.

Sententia à non competente iudice data,non tenet.

C.qui pro sua iur.dicunt.
C.ne de stat.defunct.l.si pater.

In Decret. 2.q.1.in primis.in fin.
ff.quod quisq; iur.l.1.§.hæc autem.
ff.de iureiur.l.tutor.
ff.de iniust.test.l.si quis ex.§.eius qui.in fin.
C.de pœnis.l.2.§.ult.
C.communia utriusq; iud.etiam.

Sententia à non competente iudice data, non tenet.] Hoc generale probatur per Rubricam specialem,in C.si non à competente iudice fu. uidetur tamen recipere exceptionem per artificialium.suprà. con.in libertatis quæstione.ut ff. de fideicomm.lib. l. non tantum. §.artificialium.in nihilum.& si in aliquo posset.ut C.de modo mulc.l.ult.C.quand. prouoc.non est necess. l.certa. ff.famil. erciscl.in hoc iudicio. Imò saltem in eo quod est sua iurisdictio.C.de donat.l.sancimus.ff.mand.l.2.& 3.

Sententia alternatiuè datur.

In Instit. de inoff.testam.in princip.

Sententia datur alternatiuè.] Verum est,sententiam posse dari alternatiuè, ubicunque duo sunt sub alternatione positi in obligatione, puta Stichũ aut Pamphilum:ubi autem duo non sunt in obligatione, sicut est in noxali iudicio. damni enim æstimatio in obligatione, est noxæ deditio, & ideo sub alternationem non debet proferri: imò damni existimationem tantum. ut ff.de reg.iur. l. miles. §.his qui.Nec obstat quod legitur in Instit. de offic.iudic. circa princip. nam illa uerba,aut noxæ, non sunt de uerbis sententiæ:& subaudias,quasi dicat:debet damnari in decem,aut debet noxæ dedere.

Sententia sub conditione profertur.

ff.qu.& inter quæ temp.l.1.§.biduum.
In Decret.dist.33.habuisse.

Senten-

Sententia sub conditione, &c.] Sententia non debet sub conditione proferri. contra ius litigatoris lata non tenet: ut in proxima Rubrica continetur.

Sententia etiam iniustè lata, ueritati præiudicat.

ff. de lib. exhib. l. 1. §. in hoc.
ff. ad Treb. l. seruo. §. cum præ.

Sententia etiam iniusta, &c.] Hæc Rubrica exposita est suprà proxima Rubrica.

Victor potest appellare.

C. de iud. l. properandum. §. 1. in fin.
C. quan. prouoc. non est necess. l. ult.

Victor potest appellare, &c.] Malè posuit, uictor. nec enim uictor appellat in eo quod uincit, sed in eo quod succumbit. puta, petit decem reus, est in quinque condemnatus, in alijs est absolutus. & ita propriè uictus dicitur appellare tantum. si tamen iusta aliqua de causa non remoueatur. ut in speciali Rubric. in C. quor. appell. nõ recip. Semel tantũ esse appellandum. C. de episc. aud. Aut. quis.

Defensor in id quod facere potest, condemnatur.

ff. de procur. minor. §. 1.
ff. quod cum eo qui in al. l. si fi. §. soli.
ff. pro soc. uerum. in prin. & l. seruus qui. §. uenditor. & l. si legatarius quod si.
ff. solut. matr. l. alia.
ff. de re iud. l. si cum procurator.
ff. de except. l. except.

Defensor, &c.] Quid miri, cum in persona defensoris uideatur ipse reus condemnari? nec enim suo nomine est obligatus. tunc enim aliud est, sicut in

defensore,& in hærede dicitur.ut ff. de re iud. l. sicut pro.& l.si fideiussor. & l.sciendum.

DE REMISSIONIBVS ET ARBITRIS.

RVBRICA XXVII.

Remißio dolosa non præiudicat.

C.de transl.sub prætextu.
ff.de dona.l.si quis.
ff.de iud.l.si prætor.

Remissio dolosa,&c.] Quod dicitur non præiudicare,subaudi efficaciter.præiudicat enim mero iure. sed replica.ut Instit.de except.l.circa prin.& C.de inutil.stip.l.dolo.

Remissa actione uel transactione,super maleficio iterum agi.

ff.ad l.Aquil.l.si uulnerat.
ff.de nox.act.l.qui ex pluribus.
ff.de cond.indeb.l.eleganter.§.1.
ff.ad l.Iul.de adult.l.si maritus.
ff.de parrici.l.quod se.§.ult.

Non agi.

ff.de pact.l.iuris gen.§.si paciscar.
ff.de iniur.l.sed si unus.§.filio.
ff.de sepul.uiolat.l.sepulchri.
ff.de accusa.l.si cui.§.isdem.
ff.de bon.eor.qui ante sententiam.l.2.

Remissa actione,&c.] In ultima parte huius Rub. & idem datur intelligi, quod in primo, & amplius. generaliora enim sunt uerba, ut extendantur etiam ad pecuniariam maleficij quæstionem. Si quid ergo dixero

dixero in prima, idem intelligatur in secūda dictione: sed non econtrà. Notandum est quoq; quod super pœnam maleficij fuerit transactum, tenet. ut ff. de pact. l. si tibi decem. §. quædam. super actionē uerò quæ nascitur ex maleficio, siquidem maleficium sit publicum, aut irrogat pœnam sanguinis: & tunc ualebit remissio gratuita, & non gratuita, nisi in crimine adulterij. aut non irrogat pœnam sanguinis: & tunc non ualebit remissio per pecuniam factam, præterquam in falsa. ut C. transl. transigere. & ff. de bon. eor. quæ cum sentētia. l. 2. gratuita uerò pactio non prohibetur. ut ff. de iur. fi. l. 1. in fin. & ad l. Iul. de ui. l. qui cœtū. §. ult. & ad l. Iul. de adult. l. si maritus. §. si autem. Nec obstat quod legitur ff. de sepul. l. 3. §. si is cuius interest. Nam ibi nulla fuit pactio: sed cū esset interrogatus, an agere uellet, respondit se nolle. Vbicunque autem dixi, transactionē lege improbari, ibidem & qui transigit, poterit contra eam uenire. & ita potest intelligi hæc Rubrica. si uerò sit aliqua, non poterit. & ita intelligitur cōtraria Rubrica.

Vna seruitute remissa, altera uidetur retenta.

ff. de testibus. l. ex ea.
ff. de iud. l. cum prætor.
ff. de seruit. rust. præd. l. si mihi eadem.
ff. de compens. l. quod Labeo.
ff. de pact. l. inter. §. 2.
ff. de dona. inter uir. & ux. l. cum hic. §. si quis.
ff. de leg. 1. l. si ex toto.
ff. de procur. l. maritus.
ff. de acqui. hær. hæres. l. nec his. §. hæres.

Vna seruitute, &c.] Quasi dicat: Quod in uno permittitur, in alio prohibetur. & hoc, si eadem ratio sit in omisso, quæ in prohibito.

Idem

Idem est, & si per plures manus ambulauit.

C. si man. ita fuer. l. al.
ff. de mino. l. sed inter.
ff. de iur. pacto. l. diuus.
ff. de acquir. poss. quæ in fin. qui mu. §. ult.
ff. de pet. hær. l. sed si. §. proinde.
ff. de contrah. empt. l. si quis sub.

Idem est, & si per plures, &c.] Hæc est nota potius, quàm generale.

Accepta pecunia, pœna remittitur.

ff. si quis caut. l. si duo. §. quam.
ff. de pact. l. rescriptum. §. si pac.
ff. de arb. l. Celsus. in prin.
Suprà, sublato principali.
ff. de eo quod cert. loc. l. ult. in fin.
ff. de iniur. l. sed si unus. §. sed si.
ff. de dona. except. l. item. §. Labeo.
C. de pact. l. 3. C. de transl. cum proponas.
C. de iur. dot. in pe. l. 2.

Accepta pecunia, &c.] Et si accipiens dicat in contrarium. nisi conuenerit ut pœna soluta pactum sit firmum. ut ff. de transl. qui fidem. & C. de transl. cũ proponas. etiamsi ea pœna sit maior eo quod est in obligatione: alioquin utranque uidetur posse petere, licet non fuerit dictum. ut ff. pro solut. l. si quis à socio.

Arbitria iudicijs in his casibus assimilantur.

C. quibus ex caus. maio. l. 1.
ff. de arbit. l. non disti.
C. de arb. l. cum antea. §. licet.

C. de

C.de iud.l.ult.
C.de iureiur.propter cal.l.2.§.sed quia.
C.de ferijs.l.omnes dies.
C.de sententijs & interlocutorijs iud.l.nemo iud.
ff.de sentent.§.ex cauſ.

Contrà.

C.ubi & apud quos iu.iur.l.ult.
C.de arb.Aut.decernimus.
C.de iud.l.apertißimi.
C.de appell.l.appellatio.
C.de adopt.l.1.
ff.quibus ex cauſ.infam. irrog.quid erg.§.item promißa.
ff.de euict.l.2.
ff.de recept.l.peditis.
ff.de con.in l.ſi non ſortem.§.ſi quis.
ff.de arb.l.ſi cum dies.
ff.de iud.l.hi.§.1.
ff.de arb.l.ſed neq;.
ff.de iud.l.2.§.1.& l.cum furioſus.
ff.de arb.l.ſi cum.§.ple.
ff.de iud.l.ſolemus.& l.in priuatis.
ff.de arb.l.quin etiam.
ff.de iuriſd.om.iud.quamuis.§.ſi prætor.
ff.de off.eius.l.cui mand.
ff.de arb.l.cum lege.
ff.de re iud.l.quidam.

Arbitria in his caſibus,&c.] Hîc non debuit ſignari contrarium.ſi enim arbitria in his caſibus qui notãtur in hac Rubrica,ſimilia ſunt iudicijs,in alijs autem quæ aſsignantur in contraria Rubrica, non aſsimilantur, non poſſunt dici contraria, imò diuerſa. Illud porrò pro regula teneo, ut niſi lege probetur diuerſitas inter arbitriũ & iudicium, ſemper dicam utrimque idem ſtatui. ut ff. de arb. l. 1.

DE

DE SACRAMENTIS.

RVBRICA XXVIII.

In his casibus iuratur.

In Aut. de testibus. §. 4. & §. quamuis aliquis.
I. de hæred. & Falc. §. ius.
C. de sacros. Eccles. Aut. hoc ius.
C. de episc. & cler. Aut. sed iudex.
C. de episc. audien. Aut. iubemus.
C. de his qui ante domino ma. l ult.

Hîc tenebatur iurare, quia suspectus erat, eo quòd penes eum fur fugiat. arg. C. de fur. l. 2. & l. 5. Vnde se purgare tenebatur. ut

I. de act. Rubrica, quando ex sola.
C. de iureiur. propter cal. dando. l. 2.
C. de iud. l. properandum. §. si unus.
C. de testibus testium. l. si quando.
C. de fid. instrum. l. pen. & ult.
C. de non num. pec. Aut. contra.
C. de usur. lib. l. ult. §. si uerò. in fin.
C. depos. l. antepen. in fin.
C. de indict. ind. Aut. mulier.
C. de asser. tollen. l. 1. §. omnes.
C. de pœn. iud. qui mal. iud. Aut. nouo.
C. de bo. aut. iud. poss. l. ult. in fin.
C. unde uir. l. si quando.
C. de donat. l. pen. §. ult.
ff. de dolo. l. arbitrio.
ff. de rei uend l. restituere.
C. de fideicom. l. ult. in electione actionis.
ff. de noxa. act. l. quoties. §. prætor.
ff. ad exhib. l. thesaurus.

ff. de

ff.depos.l.1.§.iniquius.& l.si quis.
ff.de manum.l.collecta.
ff.quod ui aut clàm semper.in hoc.§.in fin.
ff.de furt.l.in hoc.§.de ueste.

In his casibus non iuratur.

Sacramentum rei patronò non remittì.
ff.de iureiur.l.quotiens.
ff.de legibus.l.non est.
ff depos.l.& apud quem.

In his casibus iuratur,&c.] Si Rubrica ita intelligatur, quòd in casibus sub ea signatis tantum iuretur,& non in alijs,malè & falsò posita & intellecta esset,non esse uoluntarium sacramentum, quod lege non est improbatum.Et ita intelligitur sequens Rubrica,& tertia.& omne iudiciale,& omne necessariũ, quorum infinita possunt poni exempla, recipiendum est. Illud notabile est, quia quando lex defert iusiurandum, nec potest quis referre. ut ff. de re. amo l.si non ipse.§.ulti.& l. si uxor.§. ult. & C. de bon. aut.iud.poss.l.ult.in fin.& de iur.delib.l. sancimus.§. licentia.defert etiam quando lex causa euitandæ suspicionis.ut l.eo in illa Rubrica,Vbi suspicio,&c.idẽ dico in omni furti actione:ut iniuriarũ, ui bon. rap. nisi lex permittat relationem.ut ff.de prob.l. cum de indebito.§.pen.aliàs enim referri non potest. imò si uoluit quis iurare,pœnam patitur.ut l.eo.in illa Rubrica,Si noluerit iurare,&c.Item si legi obediat,præmium meretur.ut in illa Rubrica, Et si iurauerit, &c.

In Aut.de sanct.episc.§.1.
C.de transl.l.si ex fund.secundum M.scripturis propositis & non tactis.
C.de episc.& cler.Aut.sed iudex.
C.de iudicijs.l.rem non nouam.
C.de episc.aud.l.decreto.

Secun-

Secundum quosdam, id est, ut corporaliter, id est, tactis & non tactis. ut C si minor. se maio. dix. l. si alterius.

Illicita sacramenta non sunt seruanda.

Ista Rubrica exposita est suprà in illa Rubrica, In his casibus.

C. de legibus & constit. l. non est.
C. de arb. Aut. decernimus.
C. de nupt. l. quod eis.
ff. de in ius uoc. l. adopt.

In his casibus iuratur de calumnia, secundum ueteres leges.

ff. de op. no. nunc. l. de pupillo. §. quod opus.
ff. de dam. infect. l. prætor. in prin.
ff. de edend. l. si quis ex arg. §. exigitur.
ff. qui satisd. cog. l. de die. §. iubentur.

Hîc nota expressè, quòd iuramentum dicitur calumniæ, & quòd remittebatur certis personis.

C. de iureiur. l. iusiurandum. §. qui missus.
ff. de prob. l. cum deinde. §. in omnibus.
ff rer. amot. l. Marcellus.
C. quem. test. aper. l. eius.

Hodie autem in initio: & non est hoc quidem remittendum alicui, præterquam patronis & parentibus. secundum Ioh. remittebatur olim, & nõ est mutatum. quare ergo stare prohibetur? ut C. de testamẽtis. l. sancimus. Sed quidam contrà. In his casibus iuratur de calumnia. Quid prodest hos casus hodie notare, cum hodie in omni causa iuretur de calumnia: & semel tantum in eadem causa, & non in singulis? licet olim aliud esset. ut C. de iureiur. propter calum, l. 1. & 2. & Aut. hoc sacramentum. An hoc autem

hodie

hodie parentibus & patronis remittatur? puto tamen remitti: quia quòd præsenti cõstitutione omittitur,* id ueteri regulare obseruandum est. ut C. de appell. l. præcipimus. §. ult.

*forsan, id in ueteri regula obseruandũ

ADIECTIO.

Iterum procuratores olim de calumnia iurabant. ut ff. de dam. infect. l. prætor. in prin. hodie uerò non admitterentur. ut C. de iureiur. l. 2. sed quanquam iurarent, respondere tamen de facto domini non tenebantur. ut ff. de inter. act. l. si sine. §. alius. Causa.

Qui tutores & curatores non solum calumniæ, sed ueritatis sacramentum subire debent.

ff. de nox. act. l. quoties. §. tutor.
C. de iureiur. l. cum etiam.
ff. de in litem iur. l. uideamus. §. 1.

SOLVTIO.

Omne sacramentum, siue de calumnia, siue de re, dum tamen anceps non sit, ut hîc, subire compellit.

Quòd in sacramento calumniæ debet adijci, quòd non patet ullam dilationem arte protrahendi.

C. de iureiur. l. 1.
C. de donat. l. 1.
In Aut. cum de ap. co. 1. respons.

Quòd qui super calumnia interrogatur, debet habere tempus ad deliberandum, qualiter respondeat.

ff. de inter. act. l. qui interrogatur.

ff. de iureiur. l. iusiurandum.

Si noluerit iurare, pœnam patitur.

C. de fid. instrum. l. ult.
C. de pedan. iud. l. qui ma. Aut. nouo.
ff. de nox. act. l. quoties. §. prætor.
ff. de iureiur. l. iusiurandum. & l. admo. §. ult.

Iusiurandum uicem transactionis obtinet.

ff. de iureiur. l. 2.

Contrà.

C. de transf. l. iure.
ff. de iureiur. l. duobus. §. ult.

Maioris auctoritatis est iusiurandum, quàm res iudicata.

ff. de iureiur. l. 2.
ff. de iureiur. nam. §. si dam. & l. duobus. §. ult.
C. quando prouo. non est necess. l. 1.
ff. de iureiur. l. eum qui.

Argumentum, quòd ex iureiurando, quod consistit in dando uel faciendo, datur actio: & est notandum, quia specialissimum.

ff. de op. lib. l. ut iur. iuran.
ff. de lib. caus. l. ult.

Cum agitur hypothecaria aduersus aliquem, in litem iuratur.

ff. de pigno. l. si fundum. §. mund. & §. si plures.

Ob illatam culpam in litem iuratur.

C. de in litem iurando.

Potes

Potest ignorantia uel incertitudine à sacramento excusari.

ff. de in lit. iur. l. uideamus.
ff. depos. l. 1. §. si quis.

Non est locus relationi quibusdam casibus, & ciuilibus.

ff. rer. amot. l. Marcellus. §. si quis.
ff. de iniur. l. lex Cornelia. §. hac lege.
C. de fideicommiss. l. ult.

Si iusiurandum pars deferat, est deferẽdum: si lex uel iudex, non esse potest deferendum.

Si iurauerit, à condemnatione eximitur, & à delicto liberatur, uel excusatur à crimine.

In Instit. de fideicommiss. hæred. §. cum qui.
In Aut. de fid. instrum. §. oportet.
In Aut. ut hi qui obsequi.
C. de fide instrum. l. ult.
C. de fideicommiss. l. ult.
C. depos. l. pen.
C. de pœn. iud. qui mal. in Aut. nouo.
C. qui dari tut. poss. Aut. minoris.
C. de bo. aut. iud. pos. l. ult. in fine.
ff. depos. l. 1. §. si quis argentum.
ff. de iureiur. l. si unus.

Vt suspicio euitetur, debet iurare.

C. de his qui ad Eccl. confug. l. ult.
C. de pœn. iud. qui ma. iud. Aut. nouo.
C. de iur. delib. l. ult. §. in con.
C. de bo. aut. iud. poss. l. ult. in fin.
C. de iur. dot. l. ult. §. sed non.

ff.si quis caut.l.de die.§.iubetur.

Vt ſuſpicio, &c.] Suprà continetur illa Rubrica, In his caſibus.

Iuramentum loco probationis haberi.

C.de reb.cred.l.ſi quis.
C.de fid.inſtrum.l.ult.
C.de uſur.l.eos.in fin.
C.de iur.delib.l.ſancimus.§.in con.
C.unde ui.l.ſi quando.
C.de iureiur.l.ſi quis eundem.

Maius iuramentum eſt, quàm probatio.

C.de non num.pec.Aut. contra.
ff.de iureiur.l.eum.
ff.de ritu nupt.l.in eo.
ff.de iure patro.l.qui.

Iuramentũ loco, &c.] Nõ eſt loco probationis, ſed ad aliqua. ut probatur ff. de iureiur. l. eum qui. & C. de non numer. pec. Aut. contra. qui propriam. & ut continetur in contraria Rubrica.

*Iuramentum loco *probationis haberi.*

*al. ſolutionis.

ff.de iureiur.l.unus ad.
ff.de ſolut.l.Stichum.§.naturalis.

Iuramentum loco, &c.] Quantum ad effectum: quia in neutro caſu cõueniri de iure poteſt debitor. item quia in utroque caſu tollitur obligatio naturalis. ut ff. de iureiur. l. ult. ciuilis uerò remanet, præſtito ſacramento. Secus ubi facta eſt ſolutio: & in hac ſeparatur.

Quando quis de periurio punitur.

C.de ep. & cler. Aut. presbyteri.

C.de

C. de transf. l. si quis maior.
C. de repudijs. Aut. hodie.
C. de pœn. iud. qui malè. iud. Aut. nouo.
C. de abolit. l. ult. in fin.
ff. de iureiur. l. si duo. §. intrò & §. ult. in fin.

In his casibus infamatur quis, & punitur periuriũ.

C. de transf. l. si ex falsis.
C. de repud. Aut. hodie.
C. de digni. l. pen.
In Aut. de nup. §. fin autem.

Non uidetur quis deierare, qui ex concessa causa deserit sacramentum.

C. de arbitr. Aut. decernimus.
C. de reb. cred. l. 2.
C. de nup. Aut. qui eis.
C. ad l. Iul. ma. l. 2.
ff. qui satisd. cog. l. ult.
ff. de iure patro. l. adigere. §. ult.
ff. de pact. iurisgen. in fin.
ff. de leg. 1. l. si quis in qui. §. ult.
ff. ad mun. l. ult.

Quando quis de periurio, &c.] Ex huius Rubricę positione innuitur, quòd non semper de periurio quis punitur, sed in casibus sub ipsa Rubrica notatis: quod falsum est. Nam semper quis patitur pœnam, criminali instituta accusatione de stellionatu. ut ff. de crimin. stellion. l. ult. licet quædam personæ remoueantur ab accusatione propter delictum suũ. & ita intelligitur Aut. quod est in. C. de arbit. & de crimine. Ibi enim cum iuramento contra legem elegerat arbitrum: & ideò eum de periurio conuenire non potest. Item non obstat, quod legitur C. de reb. cred. l. 2. quod enim dicit, satis habet Deum ultorẽ. ideo dicit, quia pecuniariter ob periuriũ conueniri

non potest: sed tamen criminaliter potest agere contra iurantem, uel accusare eum propter suũ consensum. Fuit enim contractus iure iurando, bene malé ue sibi iuraretur. Item nõ obstat, quod dicitur in C. ad l. Iuliam maiest. l. 2. dicitur ibi, ne incurrat crimen læsæ maiestatis: non dicitur, ne puniatur aliquo modo. quod uerum est. Item non obstat, quod dicitur C. de nupt. Aut. quod eis. quia ibi illicitum erat iusiurandum. Vnde impunè uenit quis contrà. similiter ad l. iurisgẽtium. ff. de pact. §. si paciscar. & de leg. 3. l. si quis. in prin. & ad muni. l. ult. in prin. Item non obstat, quod legitur ff. qui satisd. cog. l. ult. quia ex causa iusta superueniente licet ei uenire contra iusiurandum impunè.

Vbi lex ab aliquo plenam probationem exigat, non credo ab eo iusiurandum posse deferri.

ff. quod met. caus. l. non est uerisimile.
ff. de minoribus 25. ann. l. 3. §. 1.

Aduersus sacramentum, etiam à se delatum, licet uenire.

C. de ll. & con. l. non est. in fin.
C. de transl. ex fal.
C. de non num. pec. l. ult.
C. de reb. cred. l. si ad ex. & l. ult.
C. de pœna iud. ma. iud. Aut. nouo.
C. de nupt. Aut. quod eis.
ff. qui satisd. cog. l. ult.
ff. de pact. l. iurisgent. §. & generaliter.
ff. de donat. l. & legatarius.
ff. de iureiur. l. admo.
ff. de leg. 1. l si inquilinos. §. ult.
ff. de oper. lib. l. si libertus ita.

ff. de

ff. de except. l. aduersus.
ff. de iureiur. l. ult.

Et hoc est hic quod dicitur, non licet de periurio queri. ut fallit tamen in uno casu, cum à iudice. ut ff. de iureiur. l. admonendi. in duobus apertè: ut C. de transl. si ex fals. & C. de rebus cred. l. si ad ex. & l. ult. & C. de pœn. iud. mal. iu. Aut. nouo.

Imò semper cum à iudice licet queri, quia loco probationis cedat: si uerò à parte in iudicijs uel extra, non licet.

C. de reb. cred. l. & generaliter.

Non licet.

C. quibus ex caus. in fa. l. non dam.
C. si aduer. uen. l. 1.
C. de probat. Aut. quod obtinet.
C. si minor se maio. dix. l. pen.
C. de reb. cred. l. 1.
C. de natur. lib. l. 1.
C. de iud. uidu. l. ambigua.
C. de dolo. l. quis si certè.
C. de iureiur. l. iurasse.
C. de except. l. aduers. ex.
C. de transl. l. si quis.

Aduersus sacramentum etiam à se delatum, &c.] Regulare est, contra iusiurandum non licet alicui uenire: ut in contraria Rubrica continetur. fallit tamen quandoque: quia illicitum fuit iusiurandum. ut C. de legibus & const. l. non dubium. & ut suprà proxima Rubrica continetur. Vel quia erat tacita conditio numerandæ pecuniæ, uel iustè arbitrandi, uel cõ similes. ut C. de nõ num. pec. l. ult. & ff. de oper. liber. l. si libertus ita. uel iustæ causæ superuenientes. ut ff. de iureiur. l. admonendi. & suprà proximè dixi. uel

dolus aduersarij.ut C.de transl. si ex fal. & ff. de donat.l.si legatarius. His ergo de causis, uel similibus, si quæ reperiantur,licet uenire contra iusiurandum: aliàs non.

DE SIMILIBVS ET CONTRARIIS.

RVBRICA XXIX.

Simile ex lege, & eadem ratio æquitatis.

In Instit.quod cum eo.§.insti.
I.de contra.empt.§.sed nostra.
C.de inoff.test.l.2.
In Decret.d.4.deniq;.& dist.5.ad eius.
C.de inoff.do.l.precibus.
C.de inoff.do.l.1.
C.de constit.pec.l.ult.diui.
C.de necess.seru.hab.l.quidam.
C.de don.ante nup.l.ult.
C.de hæret.l.quoniam.
ff.de bon.poss.l.ex rem.
ff.de duob.rei.stip.l.si reus promit.
C.de fideicommiss.l.ult.
C.ad l.Falc l.ult.
C.de indic uiduit.l.1.& 3.
ff.de ll.& senat.cons.l.non possunt omnes.
ff.quod quisq; iur.l.si quis.§.1.
ff.de neg.gest.l.ex facto.in fin.
ff.quod ui aut clàm.l.si ipsa.
ff.de minor.l.si filiusfam.§.si mino.
ff.ad l.Rhod de iact.l.2.§.1.
ff.de contra.empt.l.si in empt.§.ult.

ff.de

ff. de hæred. uend. l. 2. §. Titius.
ff. de aur. & arg. leg. cum aurum.
ff. de acquir. rer. domin. l. quæsitum.
ff. de acquir. poss. l. qui ab. §. si is.
ff. de uerb. obl. stipulationum. §. ult. is cui à Titio.
ff. de solut. sub con. l. si quis seruo. cum quis. §. 1.
ff. de iniurijs. l. eos. §. hac lege.
ff. mandat. l. si procurator. §. mandati.
ff. de rei uend. l. sin autem. §. si homo.
ff. ad l. Aquil. l. illud quæsitum.
ff. de usufr. l. arboribus. §. de illo.
ff. de tut. & rat. dist. l. 1. §. nunc.
ff. ad Treb. l. qui filium & filiam. in fin.
ff. de aq. plu. arc. l. si idem.

De similibus ad similia non est procedendum.

ff. de caut. empt. l. ex empto.
C. ne de stat. defunct. l. quod est ex empto.
ff. de iur. dot. l. cum post. §. gener.
ff. de leg. 3. l. si cui. §. lana.
ff. de ser. leg. l. & si maximè.
ff. de uer. obl. l. Stichum. §. 1.
ff. de stip. ser. l. si communis seruus.
ff. de adopt. l. nece.
C. de interd. l. si patris.

Simile ex lege, &c.] Lex ipsa quandoq; facit inter duo uel plura similitudinem, & eandem statuit rationem: & tunc cum quis dubitat, de similibus ad similia est procedendū: sicut probatur infinitis exēplis, sub hac Rubrica notatis. Amplius etiam iudici, & cuilibet doctori, ex suo ingenio in quæstionibus licet notare similia, ut secundum ea quæstiones decidat. ut ff. de legib. & constit. l. non possunt. & l. nam ut ait Pedius. & ita patet, de similibus eandem esse

sententiã ferendam. Nec obstat, quod legitur in contraria. Illud enim diligenter est intuendũ, an ea quæ dicuntur similia, eandem contineant rationẽ æquitatis, an non. & sic respondeo ad l. C. ne de stat. defunct. l. quod est constitutum. licet enim uideantur similia, emancipatio & manumissio, uel eorum libera possessio: non tamen est ita, quia libertas est fauorabilior. ff. de reg. iur. l. libertas. Similiter respondeo ff. de iur. dot. l. cum post. §. generale. quia dos priuilegiatior est stipulatione, uel dignior est legato. ut ff. de reg. iur. l. in ambiguis. Similiter non obstat, quod legitur ff. de act. empt l. ex empto. licet enim quædã similitudo uideatur, quòd uenditor debeat facere rem ementis, sicut facit emptor precium uendentis: non tamen ita est, quia uenditor est in specie obligatus ad aliquid certum, unde succurritur ei, ut si quoquo modo possit tradere, tradat. & satis est. Emptor uerò est in genere obligatus. unde bene est, ut talem det pecuniam quæ transeat in dominium uenditoris. Item non obstat, quod legitur ff. de seru. leg. l. & si maximè. & de stipul. ser. l. si communis seruus meus. licet enim ultimæ uoluntates uideantur similes contractibus habitis inter uiuos: certo tamẽ certius est, infinitas denotari posse dissimilitudines. nam contractus etiam sine ullo teste ualent. ibi contrà. Item hîc duo, ibi quinq; uel septem sunt necessarij testes ad probationem. Aliæ leges in Rubr. positæ, nil uidentur ad rem facere.

ADIECTIO.

Aut dic melius & breuius, si uis. Semper iustè proceditur de similibus ad similia, ne ratio diuersitatis possit ostendi. arg. C. de lib. prætor. l. 1. in fin. & ff. de iurisd. om. iud. l. si familia. Attende etiam solutionẽ Iesu Christi in hac parte. dicebãt enim Pharisæi: Nũ licet censum dare Cæsari? si enim sui serui sumus, nõ debe-

debemus alijs seruire. indignum enim reputarẽt seculares iudices, ut unus seruus alteri domino seruiat. ostendens rationem diuersitatis, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cęsari. Quasi dicat: Non sequitur quod dicitis: quia nil mihi quod ei debetis. nec ægrè debet ferre creditor, si debitor eius etiam alteri soluerit quod debet.

Argumentum à contrarijs.

C. quod met. caus. l. si per uim.
C. de usufr. neq; C. de testi. l. nimis.
ff. de off. eius cui mand. est iurisd. l. 1.
ff. de act. empt l. Iul. ex empto.
ff. de uer. o. sisti. §. 1.
ff. de min. l. si filius. si minor.
ff. de fideius. l. hæres. §. si quid.
In Decr. dist. 63. Ephesijs.
In Decret. 25. qualis.

Falsificatio à contrarijs.

C. de bon. quæ lib. l. cum non. §. filius.
C. de testa. tu. l. mater.
ff. de except. rei iud. l. si inter me.
ff. de usufr. l. arborem. §. cæsæ.

Argumentũ à, &c.] Quãdo & qualiter accipiatur à cõtrario sensu legis, dictũ est suprà in illa Rub. Cõtrarius sensus, &c. Hęc nõ uidet ponere, ꝙ eadẽ sit ratio cõtrariorũ: puta si cõuenior ex cõtractu alicuius: ego debeo eadẽ ratione posse agere. hoc em̃ lex innuit, in Rub. posita. ut ff. de act. emp. l. Iul. inter. §. si ꝓcurator. uel si pertinet ad aliquẽ lucrũ, eadẽ ratione ad eũ pertinet damnũ. ut in Inst. de cõtrah. emp. §. cũ aũt. Est aũt argumentũ hoc probabile, & nõ necessariũ. fallit enim, ff. pro socio. l. de illo. & l. si seruus. & l. si nõ. Et si ita ut dictũ est, intelligat̃ hoc generale, uidet̃ repeti j. eo. in illa Rub. Cõtrariorũ, &c. & ideo quę hîc dixi-

diximus, ibi repetenda dicuntur. Si uerò ita intelligatur hoc generale, quòd liceat argumentari à contrario sensu legis: hoc uidetur innuere lex posita in Rub. ut ff. de off. eius cui mand. l. 1. Videtur tamẽ repeti generale, quod suprà habuimus in illa Rub. Cõtrarius sensus, &c. Hoc ideo sub dubio pono: quia leges sub Rub. positæ, non significãt apertè, ad quod eorum generalium debeant aptari.

Ex contrarietatibus quoddam mediũ temperamentũ sumi ex bono & æquo.

ff. si quis caut. l. 2. §. quod.
ff. de uerb. obl. l. continuus. §. is qui.
ff. de procur. l. sed hæc neq;.
ff. de pigno. l. si seruus.
In Auth. de his qui ingrediun. ad app. circa prin.
ff. de rei uend. in fundo.
ff. de redhib. l. si quis uend.

Ex contrarietatibus quoddam medium, &c.] Impropriè ponit nomen cõtrarietatis. non enim est in lege contrarietas, sed potius in diuersis & contrarijs opinionibus, ex quibus lex sumit medium quoddã temperamentum, in infinitam quantitatem procedendo, nec minimam sustinendo. ut ff. de rei uend. l. in fundo. & C. de pig. act. l. si seruos. Nec est hoc semper faciendum, sed ita demum, si æquitas suadeat: ut in Rub. contraria continetur: & in illa Rubr. Mediũ tenendum, suprà diximus.

Contrariorum eandem esse disciplinam.

C. de iud. & cœlic. l. die.
C. de act. empt. l. sicut periculum.
ff. de neg. gest. l. 2.
ff. de procur. l. qui proprio. §. ult.
l. ubi est onus, ibi & emolumentum.

ff. de

ff.de hæred.uend.l.2.§.si cui.
ff.de publ.l.eum.§.in hac.
ff.de ser.rust.præd.l.uia.§.2.
ff.qui satisd.cog.l.sciendum.§.ult.

Non esse eandem.

ff.si quis in ius uoc.l.1.
ff.de inoff.test.l.nam etsi.
ff.si ser.uend.l.loc.§.si de communi.
ff.ad l.Iul.de adult.l.deinde.§.quæritur.
ff.si quis omiss.caus.test.l.Iul.
ff.de arbitr.l.non distinguemus.
ff.de uerb.sign.l.licet inter gen.
ff.de bon.lib.l.pen.
ff.de bon.dam.l.cum ratio.
ff.de adopt.l.qui adopt.
C.de adulter.l.1.
ff.de pact.l.si plures.
ff.de in rem uers.l.si rem.
C.ad Vell.l.1.

Contrariorum eandem esse,&c.] Hæc Rubr.posita est suprà,in illa Rub.arg.à contrario,&c.

Non sufficit similia uerba dicere.

ff.de uerb.obl.l.sciendum.§.ult.
ff.de cond.indeb.l.nonnunquam.
ff.de accept.l.pars.
C.de don.ante nupt.l.sicut ante.

Non sufficit,&c.] Illud uerũ est,quòd sæpenumerò mutatur rei effectus, licet alia uerba apponãtur, quæ uerisimilem uidentur habere significationem: ut in legib.sub Rub.positis continetur.

Non interest quid fiat,an eius simile.

C.si mancip.ita fu.al.l.ult.

ff.pro

ff. pro socio. l. idemq;.
ff. mandat. l. ult.
C. de instit. & substit. l. si manda.
ff. de con. & demonst. l. intercidit.
ff. de re iud. l. in summa.
ff. de arb. l. quid tamen. §. si ar.
ff. de usufr. l. quot. §. unus.
ff. si cert. pet. l. certum.
ff. de Carb. ed. l. §. si quis.
C. de pact. inter empt. l. qui ea.
C. de donat. ante nupt. l. sicut.

Non interest, &c.] Hæc Rub. suprà exposita est, in illa Rub. Quod non est factum.

DE AFFIRMATIVIS ET NEGATIVIS.

RVBRICA XXX.

Negatiua resoluitur in affirmatiuam.

ff. de pact. l. in persona.
ff. de inoff. test. Pap. §. 1. in fi. l. etiam.

Verbum nõ obtinuit, id est, succubuit: & ita affirmatiua in negatiua. ut in concordantijs istis, & tali modo est contraria.

Contrà.

ff. de procura. l. Pomp. §. 1.
ff. de except. rei iud. l. si mater.
ff. de donat. l. non debet. in fin.

Verbum bonæ fidei, id est, *nominale.

*al. non malæ fidei.

ff. mand. l. quæstio seruos.
ff. de minor. l. si res.

ff. de

ff.de oper.nou.nunc.l.non solum.§.si caus.
In Instit.de tute.in fin.
l.de igno.dic.Rub.mitius.
ff.de manumiss.l.is qui ius.

Negatiuam resolui,&c.] Euenit, ut negatiuas resoluamus in affirmatiuas dictiones. quod est, ubicunque ponuntur duæ negationes:una negatio tollit alteram.& ita fit affirmatio,ut in proxima Rubrica continetur.& ita ponitur in ff.de pact.l.in persona. quia non sit nocitura. dubitari non oportet,id est, non dubitatur, uel non timetur quòd noceat. Verbum enim quin,tacitam importat negationem. sicut enim negatiuæ resoluuntur in affirmatiuas, sic & affirmatiuæ in negatiuas. ut Rubrica signata pro contraria,quæ non est cõtraria,sed diuersa. sic enim bonæ fidei,& non malæ fidei.ut ff.de donat. l.nõ debet.sic etiam dicitur gratus, quia non est ingratus: & iustus,quia non potest dici iniustus. ut ff.de test. man.l.seruus.& ff.de fideicomm.l.liber sicut.§.ex iusta.& ita in similibus : ut in legibus sub Rubr.positis continetur.

Duæ negationes faciunt unam affirmationem.

ff.de pact.post uenditionem.
ff.de uerb.sign.duobus.

Contrà.

ff.de damn.infect.l.flum.in prin.

Duæ negationes faciunt unam,&c.] Hoc in superiori Rubrica continetur. fallit tamen in casu signato in contraria Rubrica. ut ff.de damn. infect. l. flumen.ibi enim ponitur,nemine nil faciente, id est,alio quo aliquid faciente: quia superabundat ibi una negatio.ut ibi designatur in gloss.Iohann.B.

Non

Non semper interrogatio negationem habet: sed aliquando difficultatem, aliquando caritatem notat.

ff. de dolo. l. sed si ex dolo.
ff. locati. l. sed de damno.

Eo ipso dicitur quid dubium, quòd negatur.

C. quib. ad lib. procl. non lice. l. 3.
ff. de cond. indeb. l. eleganter. §. si post rem.

Quod de uno affirmatur, de reliquis tacitè negatur.

C. de procura. l. maritus.
C. de pact. tam super do. l. si mulier.
C. de pign. l. quamuis.
ff. com. præd. l. similem di.
ff. de compen. l. quod Labeo.
ff. de act. empt. l. Iul. §. idem.
ff. de pign. l. 1. §. seruo.
ff. de usur. l. 3. cum pa.
ff. de euict. l. minor. §. ult. & l. quilibet. §. 1. & 2.
ff. de donat. inter uir. & ux. l. sed si moræ.
ff. de cond. & demonst. l. cum ita lex.
ff. de instrumento leg. l. cum dela.
ff. de supp. leg. l. legata. §. 1.
ff. soiut. matr. l. si cum dotem.
ff. de pact. dot. l. pacta.

Contrà.

ff. de cond. caus. dat. l. si extraneæ.

Contrà.

In Decr. dist. 65. disciplina.

In De-

In Decret. 2. q. 1. unum ex duobus.

Quod de uno negatur, de alijs tacitè affirmatur.

ff. de posthu. l. Imperator.
ff. de seruit. rust. præd. l. si domus.
ff. de pigno. l. in quorum.
ff. de testib. l. ex eo.
ff. de repud. l. ult.
In Decr. dist. 25. quali.

Quandoq; non est ita.

C. de diuer. rescript. l. 1.
C. de instit. & substit. l. 3.
ff. de usur. l. Paulus. §. hæres.
ff. de re mil. l. 7.
ff. de uino leg. l. cum uinum.
ff. de nat. lib. Auth. si quis liberorum.

Quod de uno affirmatur, &c.] Ista omnia uera sunt, nisi in prohibitis eadem sit ratio, quæ & in omissis: uel nisi in omissis eadem sit ratio, quæ in affirmatiuis: ut in contraria sequenti Rubrica continetur, suprà eo. in illa Rubr. De similibus ad similia, & in illa, Simile ex lege, &c.

*Prohibitio aduersus tollitur, eiusq; contrario.

* al. Prohibito principali, tollitur & accessoriũ.

ff. de uacat. mun. l. in bono. §. philosophis.
C. de Latin. lib. toll. in prin.
C. de testamentis. l. nec codicilli.
C. de reput. l. ult.
ff. de excus. tut. l. si duos. §. prohi.
ff. de remißionibus.

DE RESCRIPTIS SEV PRIVILEGIIS.

RVBRICA XXXI.

De reſcriptis admittendis.

C.de ſacroſanct.Eccl.priuilegia.
C.de ll.& conſtit.l.ult.& 2.
C.de uete.iur.enucl.l.1.§.hoc etiam.
C.de precib.Imp.off.quoties reſcript.
C.de diuerſ.reſcript.l.ſacrilegij.& l.ult.
C.de concuſſio.l.in conſti.
C.de contract.iud.
C.de iur.om.iud.in criminali.
C.de tab.l.ult.
C.de nup.l.imperialem. Auth.quod eis.
In Auth.quib.mod.nat.§.illud.
In Auth.de epiſcopis.§.ſed non.
C.ex quib.cauſ.ſer.ac.lib.l.1.
C.de quadrien.præſcr.l.2.& 3.
C.de temp.& repar. Auth.ſed.
C.de mul.quæ propr.ſeru.ſe iunx.
C.de generali abol.l.indul.
C.de ſenten.paſſ.& reſ.l.ſi pater.
In Inſtit.de iur.na.§.ſed quod.
In Inſtit.de uſuc.§.edic.
ff.de legib.& ſen.conſ.l.princeps.
ff.de adopt.l.nam.
C.de iureiur.propter cal.l.2.
ff.de off.prætor.l.Barbarius.
ff.de in ius uoc.l.ſed ſi hac.§.patron.
ff.qui ſatiſd.cog.l.ult.
ff.de mino.l.ſi ex cauſa.§.ult.
C.de incol.tutor.

ff.de rei uend. item si.§.2.
ff.de pign.l.ult.§.ult.
ff.ne quis in loc.pub.l.2.§.si quis.
ff.de quæstion.l.1.§.ult.
ff.ad municip.l.ult.
ff.de libert.& eorum lib.l.manu.in fin.
C.ad S. C.Tertull.l.si qua.in prin.
ff.de sepul.uiolat.l.prætor.§.diuus.
ff.de reb.eo.qui sub tut.l.2.
ff.de hær.instit.l.ult.
ff.de leg.1.l.is qui leg.
ff.de uac.mun.l.si inter.
ff.de admin.rer.ad ciuit.pert.l.ede.

Non admittendis.

In Instit.quib.mo.test.infir.§.ult.
In Auth.de nupt.§.3.
C.de sum.trin.l.nullus.
C.de sacrosan.eccles.l.iubemus.
C.de episcopis.l.quisquis.§.quicunq;
C.de diuers.rescrip.l.ult.
C.de pag.l.ult.& l.sicut.
C.de legib.& constit.l.2.& 3.
C.de precib.imperat.off.l.nec rescripti.
C.ut lit.pen.l.1.2.& 3.
C.de transl.causas.
C.de erro.aduoc.l.si non.
C.de in ius uoc.l.2.
C.de procur.l.militem.
C.de inoff.test.l.si quando.
C.de rei uend.l.inciuile.
C.de rescin.uend.l.3.§.ratas.
C.de pact.inter empt.l.si ratæ.
C.de uect.& commiss.l.si quis.
C.locati.l.ult.

C.de donat.propter nupt.l.certè.
C.sen.rescim.non poss.l.ult.
C.si nup.ex rescr.per.l.1.
C.de nat.lib.l.1.
C.de testamentis.l.ex imperfecto.
C.de caduc.tollen.ex facto.§.pen.
ff.de uulg.subst.l.ex fact.
In Auth.de non ali.uel permut.§.quia uerò.
C.de præscript.30.ann.l.sicut.
C.de fruct.& lit.expens.l.6.
C.de temp.& repa.l.1.& l.nemo.
C.de appell.l.1.
I.quib.mod.nat.§.ult.
C.unde ui.l.meminerunt.
C.de abig.l.nullus.
C.si per uim uel alio modo.l.ult.
C.de op.pub.l.præscriptione.
C.de duobus reis stip.l.2.
C.de eman.l.nec auus.& l.3.
C.de fals.mon.l.ult.
C.de communi agro deserto.l.quicunq;.
C.de præpos.agen.in re.l.omnia.
C.de decurio.uotiua omnis.

De rescriptis admittendis,&c.] Vt omnis confusio tot & tantarum cõtrarietatum tolli possit, distinguendum est,an rescriptum indulgeatur contra ius diuinum,puta nouum testamentum,uel prophetarum auctoritatem:& tunc nullum est.quia cum par pari imperare non possit, multo minus superiori. ut ff.de arb.l.non magis.Si uerò contra ius quod est commune uel humanũ impetretur, siquidem sit de his quæ lex dicit impetrari posse: ut ff.de aq.quot.& æst.l.1.§.pen.& C.de decurion. l.neq;. tunc dicendũ est,quòd omni modo teneat. Idem dicendum est,si simile sit his quæ dicuntur posse impetrari, non aliter

ter tenet: nisi uel non lædat alium uaide, & prosit petenti: uel nisi crimen remittat, uel nisi moratoriam præscriptionē indulgeat. ut C. de precib. imp. off. l. quoties. & l. pen. & ff. ne quid in loc. pub. l. 1. §. si quis à prin. & de flum. & ne quid in flum. publ. l. 1. §. ult. aliàs uerò non tenet: nisi in rescripto supponat princeps, non obstante lege illa quæ dicit ita, argu. ff. de leg. 2. l. si quæ. in prin. & C. de testam. Auth. hoc. & ita utroq; interueniente. & rectè. non enim præsumitur quòd uoluerit, etsi sciat contraria. & maximè. quia in principio suæ creationis iurat de consuetudine, se obseruaturum leges. Imò per ambitionem & nimiam instantiam uidetur indultum. ut ff. de minor. l. denicq. in prin. & C. de bon. pet. sub. l. 1. & ult. & C. de rescript. l. 1. Item non potuit Iustinianus legem sequentibus imponere, sed hortari. ut C. de legibus & const. l. digna uox. specialis autem fit adiectio. argu. ff. de leg. 3. l. si quis. in princ. & in Auth. de testamentis imperfect. §. & siquidem.

Nota, quòd priuilegium personale, cùm pecunia priuilegiato satisfactū est, & si de hoc cum creditore non conuenit.

ff. de extraord. cog. l. 1. §. non autem.
ff. de priuil. cred. l. si ut tibi. §. ratio.

De priuilegijs fisci.

C. de commun. rer. alie. l. ult.
C. de condic. ex leg. l. 2.
ff. de fideiuss. l. nec.
C. quib. mod. pign. tac. contra. l. 2.
C. de fideiuss. l. pen.
C. de iure fisc l. si curator.
C. de diuers. temp. præs. l. inter quid.
C. de aduoc. fisci. l. ult.
C. de trans. l. nulli procur.

De priuilegijs,&c.] Sub hac Rubrica quędam assignata sunt priuilegia, ad fiscum pertinentia. sunt tamen & alia multa: nec enim omnia comprehendi facilè possunt. potest tamē de quibusdam poni exēplum. quod dic, ut ff. de usur. l. cum quidam. §. fiscus. & ff. ut leg. uel fideicom. nom. ca. l. 1. §. si ad fiscum. & ff. si cui plus quàm per legem Falcid. l. nisi. §. item sciendum.

De priuilegijs creditorum primi gradus.

C. *ad Trebell. l. iubemus.*
C. *de pœn. l. honor.*
C. *de hær. instit. l. sed & si. §. 1.*

Priuilegiatorum usus, legatorumq; libertatis, puta, Titio est legatum, cum duo sint Titij, ualet legatū. ut ff. de leg. 2. non autem libertatis. ut ff. de manum. test. cum ex. item in alio casu. ut ff. de man. test. l. si quis liberta.

Quod ab indigno aufertur, fisco non applicatur.

C. *de incest. nupt. Auth. incestas.*
C. *de secund. nupt. l. 1.*
C. *de hær. instit. l. nec apud. si pater.*
C. *de leg. l. si legatarius.*
C. *de episc. & cler. Aut. si capiti.*
C. *de inoff. test. l. sed illud solum.*
C. *de episc. aud. l. 2.*
C. *de litigios. l. ult.*
C. *de calumnijs. l. generaliter.*

Contrà.

C. *de ser. fug. l. quicunq;.*
C. *de pœn. iud. qui mal. iud. Auth. nouo.*
C. *de inoff. testa. l. Papi. §. Mœuium.*

Quod

Quod ab indigno,&c.] Regulare est, ut quod ab indigno aufertur,fisco applicetur: ut in Rub.cõtraria continetur.Fallit tamen quandoq; religionis fauore.ut C.de episc.& cler.Aut.si capti. & de Ep. aud. l.2.uel quia fiscum alia persona præcedit proximior,cui nihil,ne succedat,obijci potest.ut C.de secun. nupt.Auth.incestas. uel quia fiscus uult tale cõmodum permittere.ut ff. de litig. l.ult.& de calumn. l.& generalis.§.illud.

Priuilegium marito indultum,uidetur & marito indulgendum.

C.de legib.& const.l.princeps.
C.de dignit.l.milites.
In Auth.de consulibus.

Quando priuilegium opponitur priuilegio,maius præiudicat minori.

C.ne de stat.defunct.l.si mater.
C.de iur.& fact.ign.l.1.
In Decret.dist.77.de ieiunio.
C.de iur.dot.l.dotis.
C.si aduer.fisc.l.1.
ff.de minor.l.uerum.in fin.
ff.quib.ex caus.maio.l.ult.
ff.qui pot.in pig.l.in conuen.

Nota,priuilegiatus contra priuilegiatum, habet beneficium,& contra uasallum.

ff.quib.ex caus.maior.l.ult.
ff.de naut.caup.stab.l.sed &.§.1.

Mulier in sola dote habet priuilegium.

In Auth.de æqual.do.§.aliud.

Officit causa, sed non priuilegium.

ff. de iur. dot. l. si sponsa.
C. de pact. l. 1.
ff. solut. matr. l. si cum. §. si casum.
C. de usufr. l. ambiguitatem.
ff. de priuileg. cred. l. 2. §. si sponsus.
C. de donat. l. sancimus. §. ult.

Officit causa, &c.] Huius Rubricæ sententiam nõ percipio: nec leges sub ea positæ, quid faciunt ad Rubricam.

Melior est reipubl. conditio, quàm Ecclesiæ. ut C. de sacrosanct. Eccles. l. ut inter diuinum. nam corrigitur Ecclesia, sed non iure publico. Item melior est fisci, patrimonio Cæsaris. ut C. de seru. fug. l. si quis eden. C. qui da. tu. l. nemo contra. C. de excus. tut. l. cõsorti. Item melior est Ecclesiæ, fisci. ut C. de sacrosan. Eccles. l. ut inter diuinum. ff. de diuers. & temp. præscript. l. in omni.

Quod idem sit in causa priuata, quod in publica.

ff. de pet. hær. l. item ueniunt. §. ait. §. senatus.
ff. de iur. & fact. ignor. l. regula. §. si quis.
C. de ser. fugit. l. diuus.
C. de iud. l. properandum. in princ.
ff. ad S. C. Maced. l. nihil interest. §. ult.
ff. ad Trebell.

His melior priuati, quàm fisci.

Contrà, *C. de seru. fug. l. mancipia.*
Contrà, *C. de sacrosanct. Eccles. l. ut inter diuinum. & l. illum.*
ff. de minor. l. uerum. §. ult.
Contrà, *ff. quib. ex caus. maio. l. res.*

Quod

Quod idem sit,&c.] Hoc in plerisq; uerum est,ut in hac Rubrica notatur. fallit autem. ut C.de sacros. eccles.l. ut inter di.& suprà eo. in illa Rubrica, de priuilegijs fisci.

ADIECTIO.

Vel melius hoc uerũ est, cum aliquid gratia exempli dicitur,ut illud,incendium ære alieno. aliàs obtinet Rubrica superior,de priuilegijs fisci.

Religiosa loca plus iuris habent quàm publica.

ff.de seruit.l.seruitutes.§.ult.
ff.ne quid in loco publ.l.2.§.si quis.

Vt quod impetrauerit simpliciter,communiter impetrasse uideatur.

C.de test.l.si non speciali.
C.de inoff.test.l.si quando.
ff.ne quid in loc.publ.l.2.§.si quis à prin.
ff.de bon.lib.l.Paulus.
ff.de seruit.l.si cui.
C.de fid.cathol.l.nullus.
C.de pistor.l.1.
C.de decur.l.uacua.l.exemplo.l.quoties.& l.ult.
C.de bono.pet.sub.l.1.& 2.
In Aut.de test.§.quia.
C.de thesaur.l.1.
C.de cano.fru.l.neminem.
In Aut.de non ali.aut permu.
C.de suspect.tut.l.si aliquis.
C.de sacros.eccl.l.iubemus.
C.de diuers.præ.l.ult.

Contrà.

ff.ad munic.l.1.
ff.de iniust.rupt.test.l.si quis.§.quoties.

Vt quod simpliciter,&c.] Communiter dicitur,id est, secundum communem utilitatem hominum: non contrà,ut lædatur multum. modica enim læsio toleranda est propter rescriptum.ut C. de precibus Imp.off.l.quoties.& ff.de flum.l.1.§.item.& ut dixi suprà de admit.rescript.Posset etiam aliter intelligi Rubrica.ut ubi in communi negocio,uni tantum de socijs rescribatur,omnibus qui preces porrexerunt,uidentur respondisse. ut C. de diuers. rescript.l. si liberis.& l. 1.

Non debet quis postulare, quod aduersarius non erat postulaturus.

C.de usur.l.si ea.
C.si cert.pet.l.1.
C.de rescin.uend.l.4.
C.de solutionib.l.pen.

Contrà.

C.de rescin.uend.l.si ita.
ff.locati & cond.l.ea lege.

Non debet quis postulare,&c.] Hoc uerum est,nisi aliud appareat actum fuisse inter partes.ut ff.locati.l.ea lege.

DE FEVDIS, ET BENEFICIIS, ET CAVSIS.

RVBRICA XXXII.

Argumentum in causis feudorum.

In Instit.de hær.qui ab intest.§.cum autem.
In Aut.ut nulli iud.§.quoniam.
C.de inoff.test.l.omnimodo.§.si quis.
C.de act.& oblig.l.ob causam.

C.ne

C.ne filius pro patre.

Contrà.

C.de lib.cau.l.ult.
C.de libert. & non liber.l.2.
C.de quæst.l.duo.
C.de pœnis.l.sancimus.

Hîc propter dignitatem filio priuilegium competebat, à qua sua culpa fuerat priuatus. unde nõ gaudebit filius priuilegio, ut uel solus: ut diximus in l. illa, à diuo. quod placet. Secus si sine culpa.

ff.de senat.l.emancipato.
C.de off.ass.l.diem functo.
ff.de in ius uoc.l.adoptiuum.
ff. de nox.act.l.noxalis.

Non ratione dignitatis, sed rationis naturalis, puta quia patronus: nec cõtrà ob hoc, quòd patronus esse desijt. unde ad posteros transmittit.

ff.de pig.act.l.debitor.§.solus.
ff.de redh.l.quod si.
ff.de ritu nupt.l.generali.
ff.de bon.lib.l.Paulus.§.ult.
ff.de his quib.ut indig.l.pos.§.si pater Pap.l.si filius.§.de.
ff.de pœn.l.crimen.
ff.qui & à quibus.l.si quis.§.filius.
ff.de reb.aut.post.l.innuere.
ff.de quæst.l.1.§.seruum.
ff.de muner. & hon.l.3.§.quod pater.
ff.de decur.l.2.§.in filijs.
ff.de re iud.l.non debet.
C.qui test.fac.poss.l.2.

Hæ duæ ualent ad probandum, quòd qui natus est ante feudum, uel ante regnum acquisitum, non debeat feudum uel regnum habere.

ff.de pœnis l.mor.§.par.
ff.de pecul.l.peculium.§.si cre.

ff.de

ff. de pig. l. lex. uectigalium.
C. de pact. l. ult.
C. de lib. cauſ. l. ſolutio.
ff. de remiſſ. om. §. ult.
C. de fideicommiſſ. l. 1. & l. ſi filius. §. erit.
ff. de inoff. teſt. l. pater filium.
ff. de uulg. & pup. ſubſt. l. ex facto. §. ult.
ff. de off. præto. l. 1. §. cum patro.
ff. de inoff. teſt. l. liberi. §. ult.
ff. de iur. patro. l. qui certum. & l. diui. & l. ult.
ff. de uerb. ob. l. quicunq;. §. ſi quis na.
ff. de pact. l. & hæredi.
ff. de leg. 2. l. peto. §. prædium.
ff. de in ius uocan. l. ſed. §. ſi liberta.

Valet ad quæſtionem, qua quæritur de domino, qui uaſallo uaſalli ſuccedit, an teneatur fidelitatem præſtare.

Argumentum, quòd feudatarius per ſubrogatum ſeruire poſſit: & quem uoluerit, loco ſui ſubrogare poteſt.

C. de epiſc. & cler. l. in eccleſijs. & l. quiſquis.
In Inſtit. de rer. diuiſ. §. ſi quis autem.
ff. de ſtat. hom. l. Paulus. Rubrica.
C. de ſuis & leg. hær. l. ex libero.
C. de teſtam. mihi. l. Lucius.
C. de nupt. l. Imperialem. §. is illud.
C. de reſt. & ſub. l. pen.

Argumentum in cauſis, &c.] Hæc Rubrica nō generale, ſed nota dici poteſt: quia ex legib. ſub ea poſitis, elici poſſunt argumenta ad cauſas. Vdem in ſequenti Rubrica dico.

Quòd

Quòd libertus liberti non debeat reuerentiam patrono ſui patroni, quia non eius eſt libertus.

ff. de uerb. ſig. l. Modeſtinus.
ff. de leg. 3. l. pater. § ſi quis.
In Decret. c. 6. q. 3. ſcitote.
In Decret. c. 8. q. 3. conqueſtus.

Argumentum pro domino, contra ſeruum feudatarium.

ff. de in diem adiect. l. ubi. §. 1.

Argûmentum contra eum, qui pro pignore uel obligatione accepit.

ff. de pig. l. lex uectig.

Pro uaſallis non diuidendis.

ff. de iur. patro. l. ult.
ff. fam. herc. l. quædam.

Pro uaſallis nondum inueſtitis.

ff. de ædil. edict. l. bouem. §. ſi ſub conditione.
ff. de uerb. ob. l. quicunq;. §. ſi quis ita.

Quòd ſit diſtinguendum, an fundus ſit auitus, uel proauitus.

ff. de interdict. & releg. l. eum.

Beneficia à lege indulta, per hominem nō poſſunt permutari.

ff. de re iud. l. ſi ſe. §. iudicatum.

Pro alienatione feudi facta neceſsitas.

ff. de leg. 2. l. peto. §. prædium.

Pro

Pro uaſallo, qui ſi feudum pro allodio ſe poßidere dicat, feudum non amittat.

C. de ingenuis. l. ingenuum.

Argumentum, quòd uaſalli non poſſunt diuidere feudum.

ff. fam. herciſ. l. quædam.
ff. ad Sylla. l. ego puto. §. uel.
ff. ſolut. matr. l. diuortio.
ff. de leg. 2. l. peto. §. prædium.
ff. de reb. aut. in poſſ. l. in uendi.

Nec in feudis hæres mouere debet, quod defunctus tacuit.

C. de inoff. teſt. l. omni modo.
ff. de proba. l. procul à.
C. de reuo. dona. l. ult.

Nec in in feudis, &c.] Hæc Rubrica in ſuperiori proxima, Argumentum in cauſis, &c. expoſita eſt.

Deficiente perſona ceſſat beneficium.

C. de don. ante nupt. l. ea quæ.
C. de ingen. man. l. 1.
ff. de pœn. l. abſentem.
ff. de re iud. l. in omnibus cauſis.
In Decret. 1. q. 1. quod pro neceſſ.
ff. de iudic. l. 2.

Deficiente perſona, &c.] Hæc Rubrica locum habet in perſonali beneficio, id eſt, quod perſonę ratio inducit, uel cauſæ. ut ff. de reg. iur. l. in omnibus. Fallit autem iſtud quãdoq; ex perſona: ut in priuilegio hypothecæ, & ut condemnetur quis, in quantum facere poteſt. ut ff. ſolut. matr. l. etiam. & C. qui pot. in pig. l. ult. In his ergo caſibus, quia lex dicit nomina-

tim

tim, & in alijs quæ sunt similes, deficit Rub. aliàs nō.

Distingue, an beneficium sit datum gratia officij. quo casu cessante officio, cessat beneficium. an gratia parentum.

Vbi locum habet beneficium, non est locus priuilegio.

Non concurrit speciale cum communi beneficio.

Vbi habet commune beneficium, non est recurrendum ad extraordinarium.

ff. de min. 25. ann. l. in causæ.
ff. de Carb. ed. l. cum sine.
ff. ad munic. l. 1. in fine.
C. de thesaur. l. 1.
ff. de uerb. oblig. l. data.
In Instit. de nupt. §. so.

Nouum beneficium cum alterius iniuria non peti.

ff. ad Treb. l. sed cum. in fin. cum omnibus concordant.
ff. de reb. eor. qui sub tut. l. pen.

Nouū beneficiū, &c.] Hęc Rub. exposita est in illa Rubri. Vt ꝙ simpliciter, &c. & in illa Rub. de admitt. rescrip. &c.

Beneficium debet impetrari illis præsentibus quibus nocet.

C. si ut se ab hæred. absti. Aut. si omnes.
ff. de adopt. l. non ita.
I. qualiter per Rub. uno.
C. de generali abol. l. 2.
I. de elect. Rub. omnibus præest.

Iure impoßibilitatis.

ff. de ſer. ruſt. præd. l. cum eſſet. §. ult.

Ceſſante cauſa, ceſſat effectus.

C. de hære. & ma. l. 1. Aut. idem & de.
C. de pact. l. ſi act. leg.
In Decret. 31. di. tenere.
ff. de cond. ob cauſ. l. 1.
C. de ingenu. ma. l. ſi ingenuum.
C. de uſu & hab. l. ex libris.
C. ſi rector prouinc. l. 1.
C. de natural. lib. l. 1.
ff. de his qui not. infam. l. liberorum. §. 1.
ff. de tutel. l. 1. §. mutus.
ff. de teſt. tut. l. quod tute.
ff. de procur. l. filiusfam.
ff. de dolo. l. non habet. l. non debet Sabinus.
ff. de dona. inter uir. & uxorem. l. ſi ſponſ. §. ecce.
ff. de hær. inſtit. l. ult.
ff. de donat. cauſ. mort. l. ſi filiorum.
ff. de Carb. edict. l. 1. in fin.
ff. de except. rei iud. l. quod hæres. l. ſi rem. l. ſi quid ad.
In Inſtit. de nupt. §. ſed etiam.
C. de epiſc. & cler. Aut. generaliter. l. ſi ſeruus.
In Inſtit. de capit. mi. §. quod autem.

Non ceſſat.

ff. fam. herc. l. 2.
In Inſtit. de leg. §. longè mag.
C. de quæſtionibus. l. nihil. & l. ſeruos.
ff. qui & à quibus man. l. liberi non fi. proſpex.
ff. de cap. min. l. liberos. §. eman.
ff. de his qui not. infam. l. genero.

Solutio quæ hîc aſsignatur, etſi ſit ſufficiens, non tamen ſola. unde ea ceſſante, nõ ceſſat eius effectus.

Ceſſante cauſa, &c.] Hîc diſtinguitur cauſa finalis ab im-

ab impulsiua. Causa enim finali deficiente, cessat effectus. ut in hac Rubrica est causa finalis: qua deficiente, lex uel homo uoluit finiri beneficium. Si uerò sit impulsiua, puta quòd ideò me impulit ad donandum animus meus, quòd te aliquid mihi feciſſe, uel facturū putem, nihilominus locum habet effectus. ut ff. de dona. l. 2. §. ult. & l. generaliter. & de condict. caus. da. l. si repetendi. & in Institut. de lega. §. longè magis.

ADIECTIO.

Est ergo causa cooperans: qua cessante, cessat effectus. & est cooperans, & non finalis, sed coadunatiua. ubi Calphurnia dicitur, quæ dedit causam edicto, fuit causa cooperans: quia alia erat causa, scilicet ne mulieres retibus uirorum se immiscerent. & ideo causa cessante, non cessat effectus, uel causa generalis est, & specialis.

Quòd causa sublata, qua alicui mutatur conditio, non cedit ad pristinum statum.

ff. de his qui not. infam. l. liberorum. §. 1.
ff. de uer. ob. l. inter stipulantem. §. sacram.
ff. de in rem uerso. l. si pro patre. §. idem quær.
ff. de acquir. rer. dom. l. quod ex littore.
ff. de postlimin. reuer. l. sicut.

Deficiente persona priuilegiata, cessat priuilegium.

ff. de pact. l. & hæredi.
ff. de re iud. l. sicut procu.

Quòd quis possit renunciare feudo.

ff. de oper. lib. l. interdum.

Contrà.

C. de epiſc. l. ſi quis cura.
ff. ſi omiſſ. cauſ. teſt. l. ſi quis. §. ult.
ff. de acquir. hær. l. ſi menſor.

Quòd quis poſsit feudo, &c.] Cum certum ſit, dari feudum, gratia & utilitate utriuſq;, id eſt, domini, ut habeat uaſalli ſeruitium, & uaſalli, ut habeat fructus fundi: quis dubitat, unum eorum altero inuito tali pactioni renunciare non poſſe? Hoc certè de regula eſt. ut C. de act. & obl. l. ſicut. ut in contraria Rubrica continetur. Nec obſtat quod legitur de oper. lib. interdictum. quia & in feudatario idem fortè, quod in liberto dicam: ut ſi tantam adipiſcatur dignitatem, ut inconueniens uideatur, eſſe uaſallus illius, puta ſi fiat Imperator: dicam quòd poſsit feudum refutare. non ergo ſola renũciatio ſoluit eum, ſed cauſa.

Ceſſante cauſa prohibitionis, ceſſat prohibitio.

In Inſtit. de eo cui fideicommiſſ. lib. & hær. conſtitutio.
ff. depoſ. §. ſi bona.
ff. de doli except. l. 2. §. nunc.
ff. qui poſſ. ad liberta. procla. l. 2.
ff. de re iud. l. cum iudi. in fin.
ff. de oper. lib. l. planè.
ff. de adult. l. adultus. §. ult.
ff. de ritu nup. §. penul.
ff. de repud. l. ult. §. ult.
C. de interdict. l. matri. l. ſi tutor.
ff. de pact. l. quod dictum.
C. de epiſc. & cl. l. generaliter.
C. de agric. & cenſ. l. 1.

Non ceſſat prohibitio, quamuis cauſa ceſſet.

ff. de minor.

ff. de

ff. de postuland.
ff. ad Macedon.

Cessante causa, &c.] Hæc Rubrica exposita est suprà eod. Cessante causa, &c. cõtrarium est autem hîc signatũ: sed legẽ non inuenio, & ideo non respõdeo.

ADIECTIO.

In prohibitionibus distingue: an aliquid sit prohibitum causa adiecta, ut in Macedoniano. quo casu etsi cessat causa, non cessat prohibitio. an sit prohibitum simpliciter, uerùm causa extrinsecus prohibitione determinetur. Causa.

DE RATIHABITIONE.

RVBRICA XXXIII.

Quot modis fiat ratihabitio.

ff. de separat. l. 1. §. si quis.
ff. depos. l. si bona. §. quot.
ff. de dol. excep. l. 2. §. uero.
ff. de iur. dot. l. impropriè. §. si creditor.

Quot modis fiat, &c.] In hac & in sequẽtibus Rubric. notatur, qualiter quis habeat ratum: & primò acceptione, secundò petitione. sed hoc est ita, si accipiat quis efficaciter: id est, si capiat scienter, uel non. ut in contraria Rubrica cõtinetur. Eadem potest dari in contraria Rubrica. In eadem Rubrica assignari potest contrarium, quod legitur ff. de mino. l. 3. §. Scio. Respõdeo ibidẽ, quia propter initiũ statuitur. Tertio aduocatione: ita tamen, si ex certa sciẽtia hoc faciat. alioquin contrà: ut in cõtraria Rub. continetur.

Petitione.

ff. de minor. l. si filius.
ff. de inoff. test. l. ult. §. ult.
ff. de leg. commiss. l. poss.

Appellatione.

ff. rem rat. haberi. l. 3. §. falsus.
C. de filijsfam. & quemad. pa. l. 2. & 3.
C. de appell. l. si expreßis. §. 1.

Patientia.

ff. locat. l. cum in plures. §. loca.
ff. de excusat. l. 1. §. magis.
ff. naut. caup. l. 1. §. 3.

Aduocatione & procuratione.

ff. de inoff. test. l. 1. in prin.

Dilationis petitione.

C. de re iud. l. ad solut.

Taciturnitate.

C. si min. se maio. dix. l. ult.

In integrum restitutione.

ff. mand. l. si seruus. §. alienus.

Satisfactione quocunq; modo facta, uel per fideiussorem, uel solutione, etiam tantum accepta.

ff. de cond. indeb. l. indebiti.
ff. ad S. C. Maced. l. sed Iul. §. pen. & ult. & l. si pater. §. non solum.

Non fit ratihabitio acceptione.

ff. quibus ut indig. l. pen. in prin.
ff. de abol. l. Paulus. §. si uerò ideo.
ff. de fals. l. cum ignoranter.
ff. de inoff. test. l. mater.
ff. de pet. hæred. l. postquam.
C. de fals. l. 3.
In instit. de inoff. test. §. pen.

Nec petitione.

ff.de minor.l.deniq;.§.scio.
ff.de cens.l.formæ.§.ult.
ff.de pet.hæred.l.postquam.
In Instit.de rer.diuis.§.sicti.

Neq; fideiussoris datione.

ff.ad Maced.l.sed si pater.
ff.quod met.caus.l.si cum.§.Labeo.

Neq; aduocatione.

ff.de rei uend.l.item.
ff.de pig.act.l.Gaius.
C.de rei uend.l.unde.
ff.de acquir.rer.dom.l.si procura.
C.locati.l.qui rem propriam.

Alterius negocium, non nomine meo gestum, neq; re usucapta per emptionem uel præscriptionem, possum habere ratum.

C.de his qui à non domino ma.l.1.
ff.de precario.l.seruus.

Ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur.

C.de rei uend.l.mater.
C.de cond.indebiti.l.indebiti.
C.ad Maced.l.ult.
C.de don.inter uir.& ux.l.donatio.
In Decret.dis.68.Salomon.
ff.quod quisq; iur.l.3.§.1.
ff.de calum.l.quin etiam.
ff.de neg.gest.l.si pu.§.idem ait.§.item.
ff.de iud.l.licet.
ff.de pig.l.si inter.l.si fundus.§.1.

ff.de pig.act.l.aliena.
ff.de ui & ui arm.l.1.§.quoties.
ff.de solut.l.uero.
ff.de leg.1.l.cum incertus.
ff.de aq.plu.arc.l.si autem.
ff.de iud.l.3.& l.etiam in emptione.
ff.de peric.& commod.rei uen.l.necessario.

Contrà.

In Instit.de aut.tut.
ff.de his qui not.infam.l.quid ergo.
ff.de neg.gest.l.si pu.§.si quis.
ff.de donat.l.1.§.si pater.
ff.communia præd.l.ult.
ff.de off.procon.l.obseruare.
ff.ad Trebell.l.sed si autem.

Ratihabitio,&c.] Regulare est, quod in ista Rub. continetur.fallit aũt in casib. ut in cõtraria Rub cõtinet. Et hoc est q dicimus,ut retrò facta trahantur ad prẽsens tẽpus. & põt idẽ dici de omnib. in quib. alicuius præsentia desideratʒ,in confectione rei, & solẽnitate:ut in testamẽtis,& sentẽtijs. nec testamentum est,nec sentẽtia,nisi ego ipse prẽsens ferã,& disponã. Si ergo q tuo nomine feciſti,ratum habeã,nõ trahitʒ retro. Intelligitʒ ergo hæc Rub. quãdo res potest per aliũ expediri,& quãdo nõ desiderat personæ prẽsentiã:alioquin cõtrà. ut in Instit.de aut.tut.§. tutor aũt. & ff.de acqui.hær.l.si quis ho.§.iussus.& l.ult. & ff.de seruit.rust.prẽd.l.per fundũ.Itẽ est intelligenda,quãdo quis per se id quod ratũ est,& quãdo ratũ habet, posset facere:alioquin cõtrà.ut ff.rẽ rat.hab.l.bonorũ.Itẽ intelligẽda est,ut cõpareatʒ mãdato, non iussui. ut ff.de his qui not.infam.l.qui ergo.Iussus.n.imponit necessitatẽ,mandatũ aũt nõ: ut notatʒ ex uerbis legis.ut ff.q iussu.l.1.§.sed ego quæro.& C.q.cũ eo.l. 1.& l.si mandatorũ.Et est ratio in casu prẽmisso:qa filius

lius per patris iussum, qui necessitatẽ imponit, excusat. Vbi ergo non imponit necessitas, excusari filius nõ potest. unde pater euitat infamiã, quia nõ imponit necessitatẽ. & ideo specialia, & eorũ ratiões assigno. Itẽ est intelligendũ, quãdo quod meo nomine factũ est, ratũ habeo: aliàs nõ habeo ratũ, nisi in subsidiũ re perempta uel prescripta. ut ff. de preca. l. si seruus. ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. sed si ego. & l. ult. & C. de reb. al. non alie. l. 1. licet M. contradiceret.

ADIECTIO.

Generalẽ trado regulã, ꝙ ubicunꝙ necessaria est alicuius præsentia, absens nõ sufficit, si ratũ habeat. ut in Instit. de aut. tut. uel distingue in delictis, cuius nomine fiat: uel dicas specialia contra. ut argumentum ultrò citroꝙ. Causa.

ff. de his qui not. infam. l. furti. §. accipe.

Infirmando quis ratum habet, quod sine infirmatione ratum non haberet.

C. de cond. indeb. l. indebiti.
C. de filijs fam. & quemad. pa. l. 2.
ff. de inoff. test. l. si instit. §. ei qui ce.
ff. de fideius. l. si seruus alie.
ff. rem rat. hab. l. si Titia. §. falsus.
ff. de appell. l. si expressum. §. 1.

Infirmando quis, &c.] Hæc est nota, & non generale: & malè posita est. debuit enim dicere, exequendo quis negocium ratum uidetur habere. nec enim leges sub ea positæ de infirmatione, sed de confirmatione loquũtur. nam etiam his qui appellant, confirmat sententiam: quia si non esset ualida sententia, non posset appellare. Idem & in eo qui exhæredat. quia hoc ipso uidetur asserere suum esse filium. aliàs enim exhæredare non posset: quia extraneum exhæredare non posset. ut ff. de uerb. obl. l. quidam cum. Idem in similibus.

Ratihabitio aliquem obligat.

C. de rei uend. l. mater.
ff. de instit. l. sed & si quis.
ff. de in rem uers. l. si res. §. 1.
ff. de oper. no. nunc. l. prætor. §. hoc edictum.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. quoties.
ff. de precario. l. si seruus. §. certè.
ff. de reg. iur. l. hoc iure. §. 1. & l. contractus.
ff. de inoff. test. l. sed & si quis.
ff. quod quisq; iur. l. 3.
ff. de pet. hære. l. antepen.

Ratihabitio, &c.] Sicut suprà proximè dictum est, Ratihabitio comparatur mandato & obligat. quod cum superiore determinatione recipiendum est.

Spacium ratihabitionis, nec minimum, nec maximum, sed magis intellectum percipitur, quàm locutione exprimatur.

ff. de solut. l. ratam.
ff. rem rat. hab. l. quoties.
ff. de uerb. ob. l. continuus.
ff. de duobus reis stip. l. duos.
ff. de codicill. l. si quis filium.
ff. de leg. 1. l. si domus.

Spacium ratihabitionis, &c.] Hęc est nota, & non generale.

Alienum negocium mea ratihabitione non facio meum.

ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. itaq;. §. si eius.

Alienum negocium, &c.] Hæc Rubri. exposita est suprà in illa Rubr. Ratihabitio, &c.

Creditum ratum habuisse.

ff. de leg. 3. l. si cum filium.

Retrò

Retrò facta, ad præsens trahuntur.

ff. de seruit. rust. præd. l. si per fundum.
ff. de oper. nou nunc. l. de pupillo. §. si quis.

Retrò facta, &c.] Hæc exposita est suprà co. in illa Rubrica, Ratihabitio, &c. & induco ad hoc similia, ad hanc Rubr. confirmandam contra illam. ut ff. de offic. proconsul. l. obseruare. §. ulti. & ff. ad Trebell. l. sed & si.

Quod inutile est, ratihabitione confirmatur.

C. com. utriusq; iud. l. 2.
ff. rem rat. hab. l. 2.
ff. de appell. l. si expressim. §. 1.

SOLVTIO.

Distingue, an aliquid sit inutile ratione iudicis: puta, quia iudicauit in homines alterius iurisdictionis. & tunc non confirmatur. nec obstat, quòd uidetur dicere lex illa C. com. utriusq; iud. l. 2. quia illud fuit, non quia talis iudex interuenit, sed quia uoluerunt, & iudicis sententia illud possunt. Vel dicas, tacita ratihabitione non, possunt autem expressè. Sed etsi est inutile ratione actoris, puta quia falsus procurator egit: tunc etiam tacitè confirmatur.

DE DOTIBVS ET MATRIMONIO.

RVBRICA XXXIIII.

Quòd dos à patre profecta, ad patrem redire debeat: & proprium sit filiæ patrimonium.

ff. de neg. gest. l. quod in uxore.

C.solut.mat.l.dos à patre.
C.de rei uxor.act.l.rem in præsenti.l.& hor.§.fileat.
§.maneat.
ff.ad Maced.l.filiusfam.
ff.de minor.l.deniq;.§.sed unum.
ff.de euict.l.pater filiæ.
ff.de iur.dot.l.iure quamuis promit.
ff.de pact.dotal.l.si pater.l.si inter.§.cum inter.
ff.solut.matr.l.2.& 3.§.post mortem.
ff.de solut.l.qui hominem.§.singulariter.
ff.ad municip.l.Lucius.§.idem respondit.
ff.de coll.do.l.quod licet.& iuxta fin. l.2.§.ultimo.
l.si pater.
C.bon.quæ lib.l.constitu.
C.de pact.conuent.l.3.
C.de iur.dot.l.& si dotem.
ff.de diuor.l.si filia eman.
In Instit.quib.non est permiss.fac.test.§.ex hoc.
ff.ad l.Falc.l.pater filiam.
ff.de leg.1.l.uxorem.§.testa.§.pater.
ff.de colla.bonorum.l.si filium.

Contrà.

C.de iur.dot.l.cum quidam dotes.
C.de colla.bon.l.illa teneri.
C.si constante matr.l.1.
C.de contrah.& committ.stip.l.ut inter ab.
C.de bon.præscript.l.si depor.
ff.de iur.dot.l.si mater.
ff.de colla.bon.l.filium eman.
ff.de iur.dot.l.quamuis.
ff.de coll.bon.l.ult.
ff.solut.mat.l.post dotem datam.
ff.de mino.l.deniq;.§.sed ut.
ff.de pact.dot.l.inter.§.si pater filiæ.

Quòd

Quòd dos à patre,&c.] Malè subiungitur in Rubrica,& est proprium patrimonium,&c. Nec dicitur redire ad patrem,uel filiæ patrimonium. Imò quia nititur ex pacto tacito uel expresso. habet enim parens tacitam stipulationis actionem ut C.de rei ux. act.l.rem in præsenti.§.accedit. Super hac autẽ quæstione,quæ non est quæstio,sed stulta inquisitio,certum debet esse cuilibet,ad patrem dotem redire debere,etiam filijs extantibus:ut in ultimis argumentis in hac Rubr.positis probatur.nec dico argu.imò legibus expressis. ut ff.de iur.dot.l.iure succursum. Nec obstat,quòd dicunt,modò habeat nepotes loco filiæ:quia prius & filiam & nepotes habebat, modò nepotes tantũ habet. Sic ergo & filiæ & pecuniæ damnum sentiret:quod contra legem illam esset.Itẽ dicit expressè,quod.est in C.de rei ux. act.§.fileat. Itẽ probatur hoc, quia lex dicit, pactum de retinenda dote à marito factum,ualidum esse,siue liberi interueniant,siue non.ut ff.de pact.dot.l.si pater dotem. in prin.Certũ est ergo,quòd sine pacto retineri non poterit:alioquin non ualidum,sed superuacuum diceretur pactum.ut ff.mand.l.2. Leges inductæ in cõtraria Rubr.nihil faciunt ad rhombum. malæ enim & falsò positæ sunt leges in sequenti Rub. Primo facultatum,&c. Melius enim ad hoc possunt induci leges in hac Rubr.positæ,& faciunt ad illam Rub. Respondeo igitur legi,quę est ff.de min.l.denięp.§.si uerum. quia quòd dicit, dotem filiæ esse patrimoniũ, subaudi,quasi:ut dicit C.de rei ux.act.l.rem in præsenti.§. accedit. & §.hæc.si enim proprium omnino esset patrimonium,deueniret ad filios eius.& ita tollitur alia oppositio, quæ est in Instit.de hæred.qual. & differ.§.sui. Verum est enim, liberos primò uocari,si tractetur de successione. Sed pater non nititur aduocare dotẽ,ut hæres: imò ex pacto tacito uel expres-

presso, ut dictum est. Item non obstat, quod legitur ff. ad Treb. l. filia. & ad l. Falc. l. pater. Id enim concedo, ut patre mortuo, dos omnino pertineat ad filiã eius exhæredatam, & tanquam æs alienum. ut C. de rei ux. act. l. uideamus igitur. & in hoc casu loquitur ad l. Falc. pater. l. ex aut. de collatione. etiam minus tangit quæstionem: quia ibi non dicitur, quòd maritus possit retinere, uel quòd liberi ex nepote nati essent. Aliæ leges ibidem positæ, non faciunt ad quęstionem. His ergo reprobatis, dicam cum lege, dotẽ esse restituendam: quia lex ipsa dat ei ex nudo pacto actionem: aut si hoc uerum nõ est, iniquè reprobaretur simplex pactum patris, in continenti factũ. ut C. de iur. dot. l. auia. Hoc secundum B. sed M. contrà. Nos sentimus cum B. & lege. sed taceamus amodò: quia nostra sententia abijt in desuetudinẽ. Martini autem sententia roborata est, & obtinet hodie.

Pro modo facultatum sumptus faciendos in dote, & funere, atq; alijs.

C. de dot. promiss. l. ult. §. ult.
C. comm. de leg. Auth. res.
C. de coll. dot. l. ult.
C. de iudic. l. nullus.
ff. de iur. dot. l. si uerò generaliter.
ff. de leg. 3. l. si filiæ.
ff. ubi pup. edu. deb. l. 3.

Pro modo facultatum, &c.] Hæc est nota: & leges sub ea positę, malè sunt assignatę. ut suprà proximè dixi in illa Rub. Quòd dos.

Vt filia possit in dote institui hæres.

ff. de collat. dot. l. ult. §. 1.
C. de sacrosanct. Eccles. Auth. ingressi.

ff. de

ff.de mino.l.deniq;.
ff.ad Trebell.l.à filia mulier.§.cùm proponas.
ff.ad l.Fal.l.pater filiam.
ff.de procur.l.filius.
ff.de hær.instit.l.quidam.
ff.de colla.dot.l.filiam.
ff.de rei uend.l.emptor.§.1.
ff.de solut.l.qui hominem.
C.de pact.conuen.l.si conuen.
C.de rei ux.act.l.rem in præsenti.§.sed quamuis.
ff.de leg.2.l.Titia.
ff.fam.ercisc.l.Pomp.ex parte.§.cùm in testamento.

Contrà.

C.de codicill.l.pactum.Auth.ex testamento.
C.solut.mat.l.dos.
C.de inoff.test.l.omnimodo.
C.de rei ux.act.l.rem in præsenti.§.uideamus.

Vt filia possit instituí,&c.] Verum est,filiam posse instituí in dote:ut in contraria Rubrica continetur.Cum enim ipsa conferat, & ex testamento, & ab intestato,ut C.de collat.Auth.ex testam.cur non instituí in testamento & in eadem possit? Nec obstat, quod in hac Rubrica continetur: quia dotem exigere sine uoluntate filiæ non potest.ut ff.de leg.2.l.Titia.§.qui inuita. & de solut.l.qui hominem.§.si genus.& quod minuit substantiam dotis. ut C.rem in præsenti.Authent.sed quamuis. nam & quartam habet necesse relinquere : & tamen in quarta potest instituere filiam, quinimò habet necesse. ut in Authenti. cum de appell. cog.§.aliud uerò. quam habet tunc ex authoritate legis : si instituatur, habebit ex institutione. uel posset talis adhiberi medela, ut instituatur saltem in modica summa, & postmodum computabit sibi dotem in Falcid.ut C.rem

in

in præsenti. §. uideamus. Et ita utitur ciuitas Bononiæ.

Nota, quòd affinitas non est inter sponsum, & sponsam.

Contrà, ff. de cond. caus. dat. l. quod seruus.

Nota, quòd affinitas per matrimonialem tantum copulam, non per fornicariam constituitur.

ff. de grad. cognat. l. 4.
ff. de concubinis.
ff. de ritu nupt. l. adoptiuus. §. seruiles.

Quis fundus dotalis soluto matrimonio sit, uel quasi, si nondum corporaliter redeat ad mulierem.

C. de fund. l. 1. & 2.

Quòd non sit.

ff. solut. matr. l. diuisio.

Quis fundus, &c.] Hoc non debuit sub dubio poni: quia leges in Rubrica positæ id declarant euidenter. Hoc tamen intellige ad inhibendam alienationem, non ut faceret suos fructus, ut facit constante matrimonio: imò diuiduntur pro portione anni. ut ff. solut. matrimon. l. de diuisione. ut in contraria Rubrica dicitur.

ADIECTIO.

Videtur contrà esse in C. de iure dot. l. in rebus. §. omnis. sed ibi de fundo, qui præscribi non possit,

set,nisi triginta annorum præscriptione: quia contra legem esset.ut C.de agric.& cens.quemadmodū de rebus alijs,uel hypotheca, quam habet in bonis mariti. Causa.

An maritus rei dotalis sit dominus.

C.de iur.dot.l.3.de his si prædium.
ff.solut.matr.l.si is.neg.gest.§.instit.
ff.pro dot.l.1.
In Instit.quib.aliena.non.l.1.in prin.

Quòd non sit dominus.

C.de iur.dot.l.penult.
ff.solut.mat.l.constante.l.si Titia.in fine.
ff.qui satisd.cog.l.de die.§.quidam.

Quòd maritus rei dotalis sit dominus,&c.] Quidam de plano concedunt, mulierem de iure naturali dominam: maritum uerò de iure ciuili dominum.ut C.de iur.dot.l.in rebus. quod ideo falsum est: quia lex dicit, iure naturali transferri dominium in maritum.ut in Institut.de rerum diuis.§.per traditionem. Quis ergo audet dicere, mulierem eodem iure remansisse dominam? Hoc enim est impossibile: quia duo in solidum domini esse non possunt. ut ff.commod. si ut certo loco. §.ultimo. & de castr. pecul. l.hæreditatem. §. pater. Quod ergo dicit rei ueritas non delata,intellígendum est,quantum ad commoditatem & sustentationem. ipsa enim inde alitur,& gubernatur: sicut impropriè dicitur aliàs, quòd dotem possidet ad alimonias. ut C.qui pot.in pignor.l.ultima. quæ tamen consumpta est, iam sunt decem anni, putà, quia erat in pecunia: qualiter ergo possidet ea? Respondeo modo prædicto. sic & impropriè ualde dicitur in ea obligatio. reuera esse, quo ad cōmodum & incommodum:

modum : quam tamen constat alienam. ut ff. ad Vell. l. aliquando. Similiter respondeo ad l. quæ est ff. solut. matrimon. l. si constante. §. maritus. Dicam igitur maritum esse dominum, non uxorem, ut C. de rei uendi. dotem. & ff. solut. matrimon. l. seruus do. præterea maritus dotem usucapit. ut ff. de usucap. pro dote. l. 1.

ADIECTIO.

Sed & uiuente patre, filij domini rerum paternarum esse dicuntur. ut ff. de lib. & posthum.

Quòd res dotales sint in bonis mariti.

ff. de iur. dot. l. dotis. §. si res. §. qui ius.

Ex inutili matrimonio nihil assequi.

ff. rer. amot. l. si certi. in prin. l. si concubin.
ff. ad municip. l. pen. in fin.
ff. de cond. & demonst. l. hæc conditio.
ff. de oper. lib. l. si patronus.
ff. de bon. poss. l. unde uir & uxor. in prin.
ff. pro dote. l. 2. in fin.
ff. de usufr. leg. l. uxori ma.
ff. de adult. l. si uxori. §. diuus.
C. de cond. ob cauf. l. 1.
C. de incest. nupt. l. qui contra.

Ex inutili matrimonio, &c.] Hæc Rubrica exposita in Instit. de nupt. §. si aduersus ea. Contingit tamē quandoq; contrà. ut ff. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. 1. Item statuit Alexander Papa III. ut si bona fide sit contractum, filij pro legitimis ex benignitate habeantur. ut in ex. qui fil. sint legit. l. cum interlo. ueterem.

Fundus

Fundus dotalis potest alienari.

ff de iur.fund.dot.l.dotale.§.ult.
ff.de iur.dot.l.ult.
ff.solut.matrim.l.diuortio.l si fundum.

Fundus dotalis,&c.] Regulare est,ut fundus dotalis non possit alienari. Fallit autem: uel quia expedit mulieri,ut ff de iur.dot.l.dote ita constante. & l.ult.uel quia fit ex necessitate, uel cum uniuersitate.ut ff.de fund.dot.l.1.uel quia causa præcessit constitutionem dotis.ut ff.de fund.dotali.l.si fundum.

In quibus casibus dos constante matrimonio exigitur.

C.de repud.l.1.
C.de iur.dot.l.ubi.
ff.solut.matr.l.si constante.

In quibus,&c.] Hæc sunt specialia,ut ex legibus apparet.

Quòd res minoris pro dote non obligetur.

C.de leg.tut.l.ultima.

DE PARENTIBVS ET FILIIS, ET SERVIS, ATQVE FRATRIBVS: EORVMQVE ACTIONIBVS.

RVBRICA XXXV.

Argumentum,quòd filius contra remissionem patris iniuriæ possit uenire.

ff.de inoffic testam.l.pen.

ff. de pact. l. si unus ex. §. inter ius pu.
ff. de appell. l. non tantum.
ff. de adult. l. si maritus. in fin.
ff. ad l. Iul. de ui pub. l. quod cæcum. §. fin.
C. de episcopis. l. si quis in hoc.

Argumentum quòd non possit.

ff. de reg. iur. l. bona fide. & l. nec ex prætorio.
ff. de iniur. l. sed si unus. §. filia.
ff. de iud. l. si longius.
ff. ad Sylla. l. Diuus.

Vt filius contra remissionem, &c.] Vt in contraria Rubrica dicitur, certum debet esse cuilibet, filium uel alium admitti non posse ad actionem iniuriarum, patris nomine, cum pater remisit iniuriam: est autem prima accusatio, & crimen. ut C. de iniur. l. iniuriarum. In publicis autem criminibus aliud est, uel in casibus, quos cuilibet permittitur exercere. & ita intelliguntur pleræque leges huius Rubricæ. ut ff. ad l. Iul. de ui pub. qui accusare. de adul. l. si maritus. §. si sine. & C. de episcopis & clericis. l. si quis in hoc. & ff. de appella. non tantum. Nec obstat, quod dicitur ff. de inofficio. testamen. l. penult. quia ibi sequens suo nomine ad querelam admittebatur: hîc autem filius patris nomine non habet iniuriæ actionem.

Qui repudiat hæreditatem, non repudiat emphyteotica, quæ sunt in patris patrimonio.

C. de interdict. l. 1.
C. de manumiss. l. libertatem.
C. de fund. patr. l. fundum.
C. de collat. l. patri.

ff. de

ff. de uerb. sign. l. horum. §. 1.
ff. de bon. poss. l. bon.
ff. ut in poss. leg. l. hæres cui.
ff. de acquir. rer. dom. l. tenet in bo.
ff. de adopt. l. si arro. §. si autem.
ff. de uerb. obl. l. stipulatio ista.
ff. ad Trebell. l. quamuis cog. §. sed &.

Qui repudiat hæreditatem, &c.] Hæc est nota, non generale: & puta eam esse falsam: debet enim ita dicere: Qui repudiat hæreditatem, uidetur repudiare emphyteosim: quia res data, hæreditatis appellatione continetur: ut ex legibus sub ea positis continetur.

ADIECTIO.

Hæc ualent ad quæstionem, qua dicitur, an feudatarius creditoribus teneatur, cum cæteris bonis paternis repudiet. Potest enim militiam habere, nec creditoribus tenebitur, ut in Authent. de exhibend. reis. Causa.

Quòd si dominus accepit pecuniam, ut seruum manumitteret suum, ab ipso seruo, cogetur eum manumittere.

In Inst. de nox. §. dominus.
ff. de acquir. hær. l. si seruum. §. si quis.
ff. si lib. ingenuus esse dicatur. l. 1.
C. de lib. caus. l. cùm affirmes.

Facta parentum filijs nocent.

C. de acquir. possess. l. uitia.
C. ad l. Iul. maie. l. quisquis.
C. de murileg. l. edidimus.
C. de mulier. quæ ser. propr. l. 1.

C.de agr.& cens.l.cum scimus.
C.de quæstio.l.milites diuo.
C.de bon.pros.l.pen.in fi.& l.pri.
ff.de euict.l. si pignora.§.6.
ff.de ui & ui arm.l.interdicto.
ff.de ritu nupt.l.in sub.
ff qui bon.ced.poss.l.3.

Contrà.

C.de inoff.test.l.si quis sub.in fin.
C.de postlim.reuers.l.1.
C.de reuoc.don.l.is solus.
C.de transaction.l.transactio matris.
C.de quæstion.l.diuus Marcus.
C.de pœn.l.sancimus.
ff.de excus.tut.l.diximus.
ff.de probat.& profess.l.ult.§.1.
ff.de pœn.l.moris.§.pen.& l.crimen.
ff.de statu hom.l.& seruor.quidem.§.ingenui sunt.
ff.de adult.l.miles.§.defunct.marito.
ff.quod quisq; iur.l.illud nomen.
ff.de ritu nupt.l.generali.§.ult.
ff.de deport.& rel.l.cum qui.
In Auth.de incest.& inutil.nupt.§.si uerò.

Facta parentum filijs nocent.] Regulare est, ut delictum parentum filio non noceat. ut ff.de pœn.l. crimen. & ut in contraria Rubrica continetur. Fallit autem in crimine læsæ maiestatis. ut C.ad l.Iul. maiestat.l. quod quis.& aliàs.ut C. de mulier. quæ prop.seruis.l.1.& C.de quæst.l.diuo Mar. Item fallit, ubi res est uitio affecta:ut ff.de acquirend.possess.l. uitia.& tunc idem esset in quolibet extraneo, quod in filio. Item nocet, ut teneatur, in quãtum ad eum peruenit.ut ff.de ui & ui arm.argu.interdum. hoc, si nascatur actio ex delicto : aliu i, si ex contractu.ff.de act.

act.& oblig.l.exposita.& l.ex contractibus.

Quando filiusfamiliàs conueniri potest.

ff.de minor.l.denique.§.uerum.& §.quòd si.
ff.de pet.hæred.l.si à domino.in prin.
In Instit.de nox.in fin.tit.
ff.de act.& obl.l.filiusfam.ex.
ff.de nox.act.l.quoties.
ff.de pecul.l.si quis cum fi.
ff.de his,qui deie.uel effud.l.1.§.filius.
ff.de fideiuss.l.si dubitetur.§.filius.
C.de secund.nupt.l.hac edictali.§.ult.

Quando filiusfamiliâs conueniri potest.] Malè dicit, quando: quia ex communi causa conueniri potest,ut paterfamiliâs.ut ff.de act.& oblig.l.filius. & ut in legibus sub hac Rubrica positis dicitur. Hodie tamen solus pater conuenitur,si nomine rerum filij conueniatur,in quibus habet usumfructum: alioquin filius,patre tamen consentiente.utC.de bo. quæ lib.l.ult.§.ult.& primo responso.

Quando filius admitti debet ad utriusque matris successionem, facti qualitate proposita: eadem est quæstio, si unum ex pluribus interfec. sed fuerit neci.

ff.de quæst.l.1.& 2.
ff.ad l.Aquil.l.ita uulneratus.
ff.de bonor.secundum tab.l.qui ex liberis.
ff.de inter.act.l.qui seruum.

Contrà.

ff.de iur.iur.l.si duo.

ff de test.tut.l.duo sunt Titij.cum suis concordan.
ff.de cond.& demonst.l.Titio.

Quando filius admitti debet ad utriusq; matris successionem, &c.] Filium debere admitti ad utriusque matris successionem, facti qualitate non proposita. Minus discretè hîc ponitur quæstio. Fingas igitur, prout uerisimile esse uidetur, secundum quæstionem, quòd quidam à duabus meretricibus, tanquam filius detinebatur. utraque dicebat, suum esse filium: hic utramque dicebat suam matrem esse. decedit utraque: hic utriusque successionem sibi uendicat, ut filius. Illud satis dici potest, ut simul petat utraque. repellitur, quasi impossibile prætendat, quòd filius sit duarum fœminarũ, ita quasi ipsi sit contrarius, cum hic dicit, se esse filium huius. ergo dicit, se non esse filium illius: & ideo debet repelli. ut ff quand. appell. sit. l. 2. & de procur. l. Pomp on. §. sed & is qui. uel ratione incertitudinis, ut in contraria Rubrica: quia non implet intentionem suam. ut C. de rei uendic. l. res. Si uerò unam primò petit, & obtineat, & aliam petit, non obstat ei prima allegatio: quia in alio iudicio est facta. ut ff. de inofficioso testamento. l. Pap. § se is in pu. & quia potius debet ad hæreditatem utramque admitti, separatim tamen, ut dictum est: quoniam ab utraque, ratione incertitudinis, repellitur, ut in hac Rubrica dicitur.

Filius uiuente patre, dominus dicitur.

In Instit. de hær. qual. §. sui.
In Instit. de hær. quæ ab intest. §. sui.
ff. de lib. & posthum. l. in suis.

Filius uiuente patre, dominus dicitur.] Subaudi, quasi dominus: quia inde alitur, & gubernatur: &

& quia spem habet, quòd patri succedat: nec enim uerè dicitur dominus, cum pater de iure naturali & ciuili, in solidum sit dominus. duo enim in solidū domini esse non possunt: ut suprà in illa Rubrica cō tinetur, Quòd maritus, &c.

Fratrem fratri in emphyteosi succedere, nō dominum, post diuisionem uel successionē. uidetur ergo, quòd locus sit accusationis: sed non quidem in feudis.

In Instit. de leg. §. si eadem res.
In Instit. de assigna. liber. in prin.
ff. de usufruct. acc. l. inde Neratius. §. & non solum. & l. si mulier.
ff. quib. mod. usufr. amitt. l. 2. in prin.

Fratrem fratri, &c.] Hanc Rubr. non intelligo: est igitur stultè posita. ut ff. de testamentis. l. dominus.

Quòd ille, qui tenetur quartam communicare, teneatur usufr. communicare acquisitum.

ff. de acquir. rer. dom. l. si is, qui secundum.
ff. de damn. infect. l. damnum. §. flumen.
ff. de ser. expor. l. Titius.

Contrà.

ff. de uerb. obl. l. cùm seruus.
ff. de collat. Auth.
ff. de suis & leg. l. in testamento.

Quod ille qui tenetur, &c.] Hanc Rubricam non intelligo, scilicet in cuius persona, & in cuius facto contingat: in genere tamen possum respondere: quia si bona, uel partem meorum teneor dare,

& usufr. continetur. ut ff. de bon. aut. iud. pos. l. in uenditione. & de usufruct. l. in multis casibus. Leges autem in contraria Rubrica positæ, non obstant in aliquo: quia nihil rem tangunt.

Per filium lucrantem ex pecunia, à patre profecta, patri lucrum quæri & communicari.

ff. de petit. hær. l. si & rem & precium.

Sed si dubitetur, unde quæsiuit: quid præsumetur? dicunt quidã, quòd ex re patris. ut ff. de donat. inter uir. & uxor. l. quintus. & non aliunde. arg. C. de arb. l. si defunctus. sed Io. respiciebat personam filij, aut scit acquirere, uel non.

ff. de usufr. l. ex re fruct.
ff. de peculio. l. si seruus eo tempore. §. etiam.
ff. de in rem uers. l. si filius.
ff. de pig. l. cum taberna.

Nec acquiri, nec communicari.

In Instit. per quas pers. nob. acquir. §. hoc quoq;.
C. de bon. quæ lib. l. cùm oportet. §. cum autem.
C. de emancip. lib. l. ult.

Per filium lucrantem, &c.] Indubitanter uerum est, quòd sicut ex suis rebus pater quærit, ita & si occasione rerum suarum filio quid obueniat: ut in hac Rubrica continetur. ut ff. de nox. l. si in re communi. & in Inst. per quas pers. acqui. § igitur liberi. leges autem inductæ in contraria Rubrica, in nullo contradicunt.

Differentia inter filium & seruum.

ff. de procura. l. seruum.
ff. de pecul. l. in depos.
In Instit. quod cum eo. §. illud.

ff. de

ff.de acquir.poss.l.quod quid.
ff.de stip.seruorum.l.si seruus communis.

Differentia inter filium & seruum.] Hæc est nota, non generale: negari enim non potest, quin seruus differat à filio in casibus: ut in ll sub Rubrica positis continetur. sed in pleriscq; conuenit. ut in Inst. quod cum eo.in princ.

Ea quæ facti sunt, per seruum domino non acquiri.

In Instit.de stip.§.seruo.
ff.de solut.§.si Stichum.
ff.de cond.& demon.l.quod hæredi.
ff.de euict.l.minor.§.si seruus.
ff.de admi.leg.l.legatum.

Ea quæ facti, &c.] Verum est, quòd quicquid per seruum quæritur, domino quæritur, ut ipse experiatur, & commodum sentiat, & quicquid uelit, faciat: hoc, si datio, uel aliquid quod iuris sit, contineatur in stipulatiõe: puta, iter uel actum est stipulatus, uel usumfr.uel uti frui.ubi autem factum continetur in stipulatione, quod certæ personæ concessum est ab alio: prædictis modis quæritur patri, non tamen ut ipse faciat: ut in hac Rubrica continetur.

Seruus sine domino est.

ff.de nox.act.l si seruum.
ff.de lib.caus.l.si usum.

Seruus est, &c.] Hoc uerum esse dico, etsi habeatur pro derelicto: licet quidam dicant, eum eripi ingenuitate.arg.in Aut.de nup.coll.4.§. si uerò ab initio.& §.multo potius. Sed certè ibi non loquitur, nisi de seruo languente.quod etiã dicitur in C. de Lat. libert.toll.§.sed sancimus.

Factum filij patri non nocet.

ff.quod quisq; iur.l. pen.
ff.de excus.tut.l.diximus.
ff.de pœn.l.moris.l.filius.§.ius.
ff.de adult.l.defunct.
ff.de im ius uocan.§.adopti.
ff.de probat.l.etiam.& l.ult.§.1.
ff.de stat.hom.l.ex seruor.

Factum filij non nocet patri.] Vt puniatur per filium, uel ut sentiat damnum in paternis: ut in hac Rubrica dicitur. In peculiaribus uerò, etiam inuito patre, contrahendo obligat patrem. ut ff. de pecul. l. si seruus. §. ult.

DE CREDITORIBVS ET PIGNORIBVS.

RVBRICA XXXVI.

Creditor iustè possidet.

In Aut. de alio emphyteu. §. si uerò aliquis.
ff.de nox.l.si seruus depos. §. is qui.
ff.de public. l. quicunq;. §. interdum.
Contra, ff.uti poss. l. si duo. §. ult.
Contra, ff.de acquir. poss. l. qui pignoris.

Creditor iustè possidet, &c.] Verum est, creditorē qui pignus habet, ex conuentione ciuiliter & naturaliter possidere. ut ff. de acqui. poss. l. qui pignoris: ut in hac Rubrica continetur. sed ille qui ex authoritate prætoris nanciscitur pignus, nullo modo possidet, sed duntaxat est in possessione: ut in contraria Rubrica dicitur.

Creditor

Creditor naturaliter & ciuiliter possidet, non ut quidam dicunt, naturaliter tantum.

ff. de acquiren. possess. l. qui pignoris.

Pignora data ab uno arbitro litigatori restitui, pœna commissa ab alio.

In Aut. de iudic. §. quia uerò.
C. de reb. cred. l. cùm proponas.
C. de transl. si quis maior.
ff. de litig. l. ult.
ff. de dolo. l. si quis affir. §. si oleum.
ff. de euict. l. Lucius.
ff. de arb. l. arbiter. & l. quod Celsus.
ff. de præscr. uer. l. si tibi rem. §. si quis spon.
ff. de calum. l. & eleganter. §. is.

Non restituentur, sed ab arbitro retinentur.

C. de transl. l. interpositas. l. cum donatum.
C. quod met. caus. l. cum te.
C. de cond. ob caus. l. si repetendi.
ff. de arbit. l. litiga. §. quod ait.

Pignora data, &c.] Si arbiter pignora accepit, cõtemplatione partium, uidetur pignora accepisse, & partes sui contemplatione uidentur dedisse. Si qua ergo partium arbitrio steterit, pignora sibi applicare iustè desiderat. ut C. de transl. l. si quis maior. & ff. de præscr. uerb. l. si tibi rem. §. si quis spon. & ut in hac Rubrica continetur, perinde ac si esset expressum. ut ff. si cert. pet. l. cùm quid. Secus cum ab uno contrahentium aliquid sentitur. ut C. de transact. l. eum donatio. & C. de cond. caus. dat. l. si repetendi. & ut in hac

hac Rubrica dicitur. Lex autem in ff. de arbit. litigatores, non facit contra nos.

Hypothecaria suas habet actiones, si est constituta.

ff. ad Vell. S. C. l. aliquando.
ff. de pig. l. grege. §. si.
ff. ad Trebell. l. debitor.
ff. de solut. l. cùm quis. §. ult.
ff. de except. rei iud. l. pen.
ff. de constit. pec. l. item illa. §. quod.

Quis habet hypothecam in suis proprijs rebus.

C. de rei ux. act.
In Instit. de delegatis.
ff. de except. rei iud. l. Paulus. §. satis. cum omnibus concord.
C. de sacros. eccles. l. ut inter diuinum.

Inuito creditori aliud pro alio soluitur.

C. de solut. Aut. nisi.
C. de donat. l. si quis argent.
ff. de legat. 1. l. non amplius. & l. ult. si domus.
ff. de solut. l. creditorem.
ff. de arb. Labeo. §. si per fidem. cum suis concord.
C. de sacros. eccles. l. hoc ius por.
ff. de cond. l. inde Neratius. l. seruus. §. ult.
In Instit. quod cum eo. in prin.

Contrà.

Inst. quib. mod. toll. ob. in prin.
C. de ædil. act. l. si tempore.
C. de solut. l. eum à quo.
ff. locat. l. si quis. §. iul.
ff. de uerb. obl. l. 2.

ff. de

ff.de solut.l.inter ar.
ff.si cert.pet.l.2.§.1.
C.de rescin.uend.l.precij.

Inuito creditori,&c.] Regulare est, ut creditori aliud pro alio solui non possit,ut in contraria Rubrica dicitur. Fallit autem in casibus,ut in hac Rubrica continetur.

ADIECTIO.

Verum in contractibus bonæ fidei, si alius pro alio soluat,uel quod uni debet,alij soluit, eius uoluntate, non ipso iure contingit liberatio, sed per exceptionem. ut ff. de act.empt.l. prædia.& ff. de uerb. ob. l.ult. §. cum in.aut tenetur ad dandum: & tunc aut speciem uult dare pro specie, aut quantitatem pro quantitate,aut speciem pro quantitate:uel econtrariò.aut præstandum.ut ff.rer.amot.l. non est. aut ad faciendum.ut ff.de solut.l inter arri.

CAVSA.

Secus ratione diuersitatis:ut ff.de leg.l. potest. ratione impossibilitatis.ut C.de dona.l. sancimus. ratione affectionis. ut ff.de leg. 1.l. domus. ratione religionis.ut C.de sacros.eccles.Aut.hoc ius.

ADIECTIO.

Odio creditoris multa dicuntur.ut C.de sacros.eccles.l.hoc ius posibi debet probare, in utilitatem ecclesiæ datum processisse,& res districtè debet æstimari addita parte 10. in precio, in solutum dari. Et sic duo sunt odio creditorum introducta. Causa.

Si res tua peruenit ad me sine uitio,possum eam retinere loco pignoris.

C.si aduersus cred.l.1.
ff.de cond.indeb.l.si non sor.§.si debes.

ff.de

ff.de pet.hær.l.ult.
ff.de ædil.edict.l.uideamus.
ff.de in rem.uerſ.l.ult.
ff.de iur.do.l.ſi is qui ſtip.§.quod dicitur.
ff.de pig.act.l.ſi nec.§.1.
ff.de dam.infect.l.6.§.ult.
ff.de pericul.& commod.rei uend.l.1.§.licet.

Si res tua ad me, &c.] Hoc ſi faciam in re ipſa expenſas, uel ſi perueniat ad me ex tua uoluntate, occaſione pecuniæ, ob quam uolo retinere pignus: ut ex legibus ſub Rubric. poſitis probatur. Cæterùm ſi debeam tibi cẽtum, & res meę ad te aliquo caſu perueniant, non ideo retinebis eas loco pignoris. ut C. commodati.l.prætextu.& de rei ux.action.§. ſed nec ob impenſas.

ADIECTIO.

Contrà uidetur, ff. de act. empt. l. Iul. §. affinis. Dic, ut ibi. Cauſa

Quando creditor curioſus eſſe debet.

ff.de in rem uerſ.l.3.§.nec non.& l.illud.§.ſed.
ff.ſi cert.pet.l.ciuitas.
C.de ſacroſ.eccle.Aut.hoc ius.
C.de contrah.& committ.ſtip.l.magnam.

Quando non oportet creditorem eſſe curioſum.

ff.de nouat.l.doli except.
ff.de leg.l.ſi ſeruus.
ff.de offic.rec.prouinciæ.
ff.ad Sillan.l.3.
ff.de iur.& fact.ig.l.non ſi.

Quando creditor curioſus, &c.] In contraria Rubrica continetur, quòd non exigitur ab aliquo creditore,

ditore, ut sit curiosus, nisi quando cõtrahit cum his personis, quæ non obligantur, nisi in quantum processit in rem eorum: ut cum pupill. ciuitatis defensore, & œconomo, & seruo alicuius: & uult agere de in rem uers. ut in hac Rubrica dicitur.

Sed & alij curiosi debent esse.

C. de reb. eor. l. mag. §. illud.
ff. de iur. dot. l. ult.
ff. de in rem. uers. l. si pro patre. §. uersum.
ff. de exercit. act. l. Lucius.

Pignoris retentionem, sed non actionem.

C. si alie. res pig. da. l. 1.
ff. de pig. l. 1.
ff. quibus modis pig. sol. l. 1.

Pignoris retent. &c.] Hæc est nota, ut quis quandoque non petitionem pignoris, sed retentionem habeat.

DE DEBITORIBVS ET FIDEIVSSORIBVS.

RVBRICA XXXVII.

Si debitor bonis cedat, indicet ea.

C. de fid. instrum. l. ult.
C. de iur. delib. l. sancimus. §. si non uerò.
C. qui bon. ced. poss. l. si pater.
C. de bon. proscr. l. si quis inter.
ff. de dol. l. sed si ma.
ff. de act. empt. l. Titius.
ff. de acqui. poss. l. possideri. §. in eum.
ff. de confess. l. certum.
ff. de cess. bon. l. ult.

ff. de

ff.de cens.l.forma.
ff.de fideiuss.l.liber.l.si puer.
ff.de his qui ad Eccl confugiunt.l.ult.

Non tenetur indicare.

ff.si pars hær.pet.l.1.§.ult.
ff.commu.diui.l.etsi.§.1.
ff.de contrah.empt.l.cum seruo.§.denuò.
ff.ad Trebell.l.restituere.
ff.de bon.poss.l.ult.
C.qui bon.ced.poss.l.in omni.
ff.de oper.no.nunc.l.de pupillo.
ff.de appell.l.sed si.
C.qui admit.ad bon.poss.l.ult.
ff.de probat.l.2.
C.de annal.except.l.si except.

Si debitor bonis cesserit,&c.] Cum hoc sit præcipuum iusticiæ præceptum, unicuique ius suum tribuere,ut Instit.de iust.& iur.§.iuris. meritò ad id satagere iudex debet,ut creditor, qui certat de dãno uitando, suum consequatur, sola cessione bonorum non sufficiente,sed eam sequente indicatione,pręstito ab eo sacramento, de indicio faciendo. ut C. de iur.delib.l.sancimus.§.licentia.C. de his q ad eccl.cõfug. l.præsenti. §. sic ut. & ut al. arg. in hac Rubrica. Nec obstat,quod in contraria Rubrica allegatur.ut ff.si pars hær.pet.l.1.§ ult.ff.com.diui.l.& si.§. primo. quia ibi propter incertitudinem non cogitur. colligitur ergo,quòd si certus esset,aliud esset. Item non obstat,quod legitur ff. de contrahend. empt. l. cum seruo. §. demonstra. quia ibi demonstrauerat agrum, & ita per consequentiam, etiam fines. Confines uerò uicinos non est necesse exprimere, cum de re sit certum. hîc autem non est certum de rebus: unde oportet, ut nominẽtur. & ita respondeo ad l. quæ est ff.ad Trebell.restituta.& C.qui bon.ced.pos. l.in om-

l.in omni.& de appell.l.sed si.Item non obstat,quod dicitur in C.qui admit.ad bon.poss.pos.quia ibi petitor bon.poss.non erat alij obligatus, cui teneatur quid indicare. Item respondeo ad l. quæ est in C. de ann.except.l.ultim.ibi reus sponte recepit libellum: nec enim cogebatur.ut ff.de rei uend.l.si in rem.

Si obligatus fuerit debitor in aliquo, æquè commodum præstando liberatur.

ff.quod met.caus.l illud.
ff.de recept.l.Labeo ait.si arg.§.ult.
ff.de relig.l.2.§.locum.
ff.de constit.pec.l.quod ait.§.2.
ff.locati.l.si quis domum.in prin.

Si obligatus,&c.] Hîc non fuit talis causæ qualitas, ut præcisè ad dandam speciem, uel restituendam,uel factum implendum quis teneatur. ut ff. de rei uend. l. qui restituere. & in Institut. de donat. §. alie.& ff.de oper.nou.nunc.l.stipulatio §.siue.

Qui tenetur ad speciem,quantitatem soluendo,inuito creditore liberatur.

ff.de leg.1.l.non amplius.§.ult.& l.domus.§.ipse.
ff.de aur.& arg.leg.l.1.& l.cum aurum.
In Aut.de fideiuss.& man.

Qui tenetur in quantitate, soluendo speciem creditori liberatur.

ff.de ux.act.
ff.de re iud.l.miles.§.1.

Vsq; ad iudicati actionem contestatur ex solutione.

ff. de pet. hær. l. item. §. cum prædixi.

Duo simul tenentur, sed tamen quilibet primò conuenitur.

In Aut. de duob. re. stip.
In Aut. de fideiuss. in prin.
ff. de dolo. l. arbitrio. §. de eo.
ff. si mens. fals. mod. dix. l. 2. §. 1.
ff. de act. empt. l. iul. §. ult.
ff. de tut. & rat. dist. l. 1. § nunc.

Duo tenentur in solidum, &c.] Licet duo in solidum sunt obligati, tamen ordo seruatur quandoq;, ut primò is, cuius causa præcedere uidetur, primò conueniatur, deinde alius: si aũt par sit utriusq; causa, implorãt, ut pro parte detur actio in se. ut in Aut. de duobus reis promit.

Imò actor & princeps facti.

ff. de ser. cor. l. in hoc iudicio.
ff. quod ui aut clàm. l. si ego.

Debitor, quamuis in principio soluerit, non liberatur: alio interueniente liberatur.

ff. de neg. gest. l. si ego.
ff. si cert. pet. l. si filius.
ff. de solut. l. quod si. in fin.

Debitor, quamuis, &c.] Hæc est nota.

Eum de usuris teneri, qui simpliciter fideiussit.

ff. de hær. fideiuss. l. 3.
ff. rem rat. hab. l. si postea.

ff. de

ff.de fideiuſſ.l.ſi quis pro eo.§.nummos.
ff.qui ſatiſd.cog.l.2.§.ult.
ff.de admi.rer.ad ciuit.pert.l.2.§.cond.& § qui fideiuſſ.
ff.de admi.tut.l.tutor.l.qui re.§.pen.
ff.quor.leg.l.ult.
ff.qui.mo.pig.ta.cont.l.2.& 3.
ff.ad muni.l.Lucius.§.Paulus.
C.de pact.inter empt.l.inuentio.
ff.de pericul.tu.l.quod magis.

Non teneri.

C.de fideiuſſ.l.fideiuſſ.
ff.de uerb.obl. l.ſi ſeruum.§.nunc.
ff.locati.l.quæro.
C.qui cum eo qui in al.poſt.l.ſi ma.
C.de uſur.l.pig.obligatio.
ff.de fideiuſſ.l.ſi de fideiuſſ.§.1.
ff.ad muni.l.libertum.§.fideiuſſ.
ff.de eo quod cert.loc.l.certum.

Eum de uſuris teneri,&c.] Si fideiuſſor intercedat ſimpliciter,puta ſi dicat,fideiubeo : tenetur in ſorte, & in uſuris:ut in ll.in hac Rubric. poſitis oſtenditur. Nec diſtinguitur, debeatur per ſtipulationem, an per iudicis officium.licet P. contrarium dixerit,ſcilicet ut in primo caſu teneatur,in ſecundo cõtrà.Imò, ſi ita diſtinguerem,in totũ contradicerẽ.Nec obſtat, q̃ legitur in ff.de eo quod cert.loco. l. certũ. quia ibi incertã ſummã non ſimpliciter fideiuſſerat:unde ultrà cõueniri non poteſt.uel ibi, cũ fideiuſſor acceſsit obligatiõi,nõdũ erat debitũ intereſſe,ſed poſtea incepit deberi:& ideo non tenet ad intereſſe, poſtea emergens. Itẽ,quod dicitur in C.quod cum eo.l.ſi mã dator,magis cõſentit mihi q̃ obſtet.uel uerius, non loquitur, ubi ſimpliciter interceſsit. Item quod legitur ad municip. l. libertus. §. ultimo. & ff. de fideiuſſo.l.fideiuſſor.Non obſtat quòd non loquitur

in usura, sed in pœna. uel loquitur, quòd intellexit de damno reipubl. tantum. si enim dico, fideiubeo pro sorte: non teneor in usuris, & contrà. sicut & si centum debetur, & fideiubeam in decem, in alijs nõ teneor. ut ff. locati. l. quæro.

ADIECTIO.

In usura quæ per stipulationem debetur, non est quæstio: quia si simpliciter fideiusit, in ea tenetur: sed in ea, quæ debetur ex mora, uel interesse. Distingue, utrum antequam fideiuberet reus principaliter cœpisset debere: quo casu, si simpliciter fideiusit, tam pro præterita, quàm pro futura tenetur, qui debere non cœperat, non tenetur fideiussor secundum Ioan. Si reus principalis solùm liberatur, fideiussor uerò tenetur: quia est ad id obligatus per stipulationem. quod non placet: cũ creditor sit in culpa, quòd à reo principali sortem accepit: unde uoluntate propria uidetur eum liberasse. Causa.

Non uidetur fideiussorem dare, qui talem dat, qui se tueri exceptione potest.

ff. ad Vell. l. quamuis. l. si conuenerit.
ff. qui satisd. cog. l. quoties.
Suprà, de figm. leg. Non uidetur factum lege.

Non uidetur, &c.] Hæc est nota, sicut & sequens.

Strictius tenetur fideiussor, quàm reus.

ff. pro socio. l. uerum.

Fideiussor non tenetur in duriorem causam.

ff. de fideiuss. l. fideiuss. §. 2.

Contrà.

ff. de cond. indeb. l. naturaliter.

C. de

C. de fideiuſſ. mi. l. 1.
ff. de act. & obl. l. ſerui.

Fideiuſſor non tenetur, &c.] Hoc eſt uerum, ut tãtum æſtimetur durior cauſa quatuor modis: ſcilicet re, loco, & tempore. ut in Inſtit. de act. §. plus autem. Cæterùm ſi fideiuſſor ex ſtipulatu, reus aũt nudo pacto ſit obligatus, non uidetur eſſe durior cauſa. Item ſi reus habeat exceptionem perſonalem, uel priuilegium: ut in contraria Rubrica dicitur.

Liberato reo fideiuſſor tenetur.

ff. de ſol. l. ſi fideiuſſor.
ff. de uſur. l. mora.
ff. de ſolut. l. cum quis. §. pen.

Liberato reo, &c.] Hoc ſpeciale eſt, propter fideiuſſoris delictum, uel moram: ut in ll. ſub Rubr. poſitis continetur: aliàs enim contrà eſt. ut ff. de fideiuſ. l. hę res à debito. §. quòd ſi ſtipulator. & ut in contraria Rubrica continetur.

DE CAVTIONIBVS ET SATISDATIONIBVS.

RVBRICA XXXVIII.

In his caſibus cautio uel ſatiſdatio deſideratur.

In Inſtit. de adopt. §. cum autem.
In Inſtit. de uſufr. §. conſti.
In Inſtit. de offic. iudicis. §. 1.
C. de uſufr. l. 1. & 3.
C. de rei ux. act. l. rem in præſenti. §. cum autem.
C. de uſuris. l. aduerſus.
C. quor. legat. l. 1.
C. de ſolut. Aut. niſi.
C. de leg. l. ſi in fraud. & l. ult.

ff. de adopt. l. nec ei. & l. non aliter.
ff. quod met. cauſ. l. ſi cum. §. aliquan. & §. quot. & l. Iulia pu. §. 1.
ff. de mino. l. patr. §. 1.
ff. de uſufr. l. ſi cuius rei.
ff. de pet. hær. l. ſi poſſeſſor. §. 2. l. ſi quid. §. illud.
ff. de uſufr. quemadmodum cau. l. 1.
ff. de rei uend. l. niſi ſi uerò non ſolum. l. ſi poſt.
ff. de ſeruit. l. quot.
ff. fam. herc. l. & puto.
ff. ſi quadrupes pauperiem. l. 1. §. pen.
ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus. §. ſi fur. §. inquit.
ff. com. diuid. l. ſi ſocius. §. cum ſocio.
ff. de eo quod cert. loc. l. quòd ſi. §. 1.
ff. commodat. l. ſi is qui. §. 2.
ff. de peculio. l. quot. §. ſi ſemel.
ff. quando act. de pecul. l. 1. §. in annali.
ff. depoſ. l. ſi plures. & l. 1. §. ſi pecu.
ff. pro ſocio. l. ſi unus ſoci.
ff. man. l. ſi procura. §. ult. l. ſi mandato.
ff. de contrah. empt. l. quod ſæpe. §. ſi res.
ff. locati. l. ſed addes. §. ſi inquili.
ff. de ſolut. l. cum quis. §. 1.
ff. de legat. 1. l. ita ſi ſic. §. 1.
ff. de dam. infect. l. qui bona. §. ul. eorum qui. §. 1.
ff. de adult. l. ſi adulter. §. ult.
C. de fideicommiſſ. l. 3.

In his caſibus non deſideratur.

ff. de pet. hær. l. ſi qui.
ff. de rei uend. l. ſi ambo. ſi uerò, & ex. §. pen.
ff. comm. præd. l. cauſam.
ff. fam. herc. l. ſi pignori.
ff. depoſ. l. ſi ſine.
ff. de pecul. l. quoties. §. ſi ſemel.
ff. de dam. infect. l. qui bona. §. ult.

ff. de

ff. de admin. rer. ad ciu. pert. l. 3. §. filium.

Hæ duæ Rub. commodissimè soluuntur, ubi quis desijt sine dolo etiam posse soluere. si remanet obligatus, tenetur cauere. in quo casu prima Rub. loquitur. si desijt esse obligatus, nõ tenetur. & in hoc casu contraria Rub. loquitur.

In his casib. &c.] Generale est, ut cautio nõ præstetur, ut in cõtraria Rub. cõtinetur: nisi in casibus, quibus lege statutum est, ut iudex ex officio suo iubeat esse præstandam. ut ff. de iud. in bonæ fidei. uel pactio litigatorum cõtineat, ut in hac Rub. continetur.

Aliquid esse omittendum, uel non faciendum, propter cautionis fragilitatem.

ff. ad Treb. l. qui ita. §. 1.
ff. de susp. tut. l. suspectus.
ff. quòd fal. tut. auct. l. pupill.

Cautio ex abundanti tenet, & præstatur.

ff. fam. herc. l. qui erat hæres.
ff. de redhib. l. quòd si no. §. quia &. §. in factum.
ff. de dam. infect. l. damni. l. quidam. §. inde.
ff. de fideiuss. l. Græcè. §. à tutore.
ff. ad S. C. Vell. l. si mulierem.
In Decret. dis. 23. quanquam.
ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. 1.
ff. de relig. & sumpt. fun. l. fed. si quis. §. plericq;.
ff. de nouat. l. si pupillus.
C. depos. §. pen.

Cautio ex abundanti non tenet.

C. de iur. dot. l. auia.
C. de pact. pig. l. 1.
C. de fideiuss. l. non rectè.

ff.ut lega.uend fideicom.l.hæc ſtipulat.
ff.de procura.l.licet.§.ea.
ff.mand.l.2.1.reſponſ.

Cautio ex abundanti,&c.] Illud certum eſt,quòd ſi cautio pręſtita ſit ſuper eo, in quo committi non poſsit,nulla eſt.ut ff.ut leg. uel fideicommiſſ. nom.l. hæc ſtipulatio.§.diuus.& ff.de procura.l. non cogendum §.ult.& ut in contraria Rubrica dicitur. Vbi autem committi poteſt,ſed nō habuit neceſſe eam præſtare,nihilominus tenet:ut in legib.ſub hac Rub.poſitis notatur,& præcipuè in ff.fam.herc.l.qui erat hæres in fi.& ff.de fideiuſſ.l.Græcè.§.à tutore. Nec ad rẽ pertinet,quod legitur in ff. de redhib.l.quòd ſi non. §.quia.& §.in fac. quia ibi non ex abundanti, ſed ex neceſsitate & utilitate præſtita fuit.

Cauſa cognita ante tempus cauendum.

ff.de iudic.l.in omnibus.
ff.de furt.l.quidam.
ff.pro ſocio.l.pro ſocio.
ff.qui ſatiſd.cog.l.inter.
ff.quando act.de pœ.an.l.1.§.3.
ff.de pet.hær.l.quod in diem.

Cauſa cognita,&c.] Bene dixit,Cauſa cognita:nec enim ſemper eſt aliquis cogendus.ut ff.de cond.cauſa dat.l.dedi.

Cautio ad id facta intelligitur,de quo cautum non erat:non ad id,de quo cautum fuerat.

ff.de leg.1.l.ſi quando.l.ſi quis uxo.
ff.de contrab.empt.l.cum res tibi do.& l.ea quæ.
ff.ad mun.l.1.

Cautio ad id facta,&c.] Hoc ideo dicit, ne ſine effectu uideatur interpoſita ſatiſdatio. ut ff.ad munic. l.1.in

l.1.in Aut.ut nulli iudicum.§.necesse.

Sufficit alicui, si uelit iurare, cum aliàs non possit satisdare.

In Instit.de satisdatio.
C.de episcopis & cler.Aut generaliter.
C.de assert.toll.l.1.

Interdum non sufficit, sed res sequestratur.

C.de ordi.co.l.ult.
ff.qui satisd.cog.l.si fideiuss.§.ult.

Sufficit alicui,&c.] Hoc est regulare. Fallit autem quandoq;, ut in sequenti Rubrica continetur. interdum non sufficit, propter personæ suspicionem.

Differentia cautionis & satisdationis.

C.de uerb.sig.l.sancimus.

Differentia,&c.] Hoc est de uerb.sig.quandoq; tamen ponitur cautio pro satisdatione: ut C. de protut.l.seruum.§.ait prætor.

De quo specialiter cautum est, generali cautione non contineri.

ff.de uerb.ob.l.Stipulanti.
ff.ad l.Aquil.l.si seruus.§.cum eo.

De quo specialiter cautum,&c.] Quasi dicat: Generalis clausula refertur ad ea, quæ specialis non complectitur. ut ff.quib.ex caus.maio.l.sed & si per.§.deinde adijcit.& de uerb. oblig.l.doli.

DE SCRIPTVRIS.

RVBRICA XXXIX.

In his casibus est scriptura necessaria.

C. de sacros. Eccl. Aut. presbyter, diaconus.
C. de mand. prin. l. si quis.
C. de ep. audien. Aut. liberi.
C. de aduo. diuer. iu. l. in petit.
C. arb. tute. §. 1.
C. de non num. pec. Aut. hanc.
C. de donat. propt. nup. Aut. ex decur.
C. de nupt. Aut. maximè.
C. de iur. emphyt. l. 1.
C. de nat. lib. Aut. item siue. & Aut. hoc cum quis.
C. quando mul. tut. off. fung. Aut. matri.
C. de testamentis. Aut. quod sic.
C. de iur. delib. l. sancimus. §. cum autem.
C. quomodo & quando iud. Aut. qui semel.
C. de sen. ex breuicu. recit. l. 1. & 2.
C. de Lat. lib. toll. §. si quis.
C. de accus. l. actorum.
C. de annal. except. l. ult.
C. de bon. aut. iud. poss. l. ult.
C. de dona. l. si quis. l. sancimus.
C. de appell. l. eos qui. §. ult.
C. de prædi. minor. non ali. l. si unum. §. ult.
C. de testibus. l. 1.
C. fam. herc. l. ult. §. secundum quosdam.
C. de litis contest. Aut. offeratur.
C. de iudicijs. l. apertissimi.
C. de his qui ueniam. l. 2.
C. de appell. l. à sentent. §. ult.
In Instit. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. sed &.
ff. de libell. l. post.

ff. de fideicommiss. lib. l. cum uerò. §. hæc.

In his non est necessaria, maximè si de facto constet.

C. de contrah. empt. l. non ideo.
ff. de acquir. poss. l. 2.
C. de donat. l. in extraneo.
C. de fid. instrum. l. non idcirco.

In his casibus scriptura, &c.] Generale est, ut tantam efficaciam habeant testes, quantã & instrumenta: ut in contraria Rubrica dicitur. Fallit autem in casibus, ut in hac Rubrica continetur. Et est ratio: quia quædam sunt alijs solenniora, quædam uerò, sicut & facta sunt, uoluit lex seruari. ne ergo aliquid decidat à memoria hominũ, maluit scripto cõmendari.

Scriptura non est standum.

In Aut. ut sponsal. larg. §. 2.
C. de lib. caus. l. nec si. l. iubemus.
C. de probat. l. non epistolis.
ff. de pact. l. epistolas.
ff. de comp. l. ult.
ff. de pig. act. l. Gaius.
ff. de instit. act. l. ult.
ff. de mand. l. creditor.
ff. quib. mod. pig. sol. l. sicut. §. si debet.

Scriptura standum est, & si contrà factum sit.

C. de arb. tu. l. ult.

Scripturę non est standũ, &c.] Quod in hac Rub. continetur, indubitanter uerũ est. quod aũt allegat in contraria Rub. C. arb. tut. l. ult. est ideo: quia inuẽtarium fit cum grandi solennitate, scilicet publicarum personarum: puta iudicis, consulum, & tabellionum pub. ut ff. de admin. tut. l. tutores & curatores. Vel

res. Vel dic, ubi non est scriptura per tabellionem facta, probat tutor per duos testes: ubi autem fit per tabellionem, non est ita. nec enim magis duobus testibus creditur, quàm scripturæ, imò magis scripturæ. si uerò quatuor essent, uel quinque, contrarium esset.

Propria scriptura non obligat.

C. de proba. l. non epistolis.
C. de lib. caus. l. nec si. l. iubemus.
C. de pact. l. epistola.
ff. mandati. l. creditor. in fine.
ff. quib. mod. pig. sol. l. sicut. §. si debitor.
ff. de pig. act. l. Gaius.
ff. de instit. l. ult.

Propria scriptura, &c.] Euenit quandoq; , ut quis emittat cautionem suam ad obligandum: ad quod est inualida, nisi in mutuo. ut in Instit. de oblig. quæ ex delict. ut in hac Rubrica dicitur.

Licet propria scriptura non inducat obligationem, inducit tamen præsumptionem.

ff. deposit. l. publica. §. ult.
ff. de leg. 3. l. cum quis decem. §. codicillis.
C. de quadrien. præs. l. 2. §. ult.

Licet scriptura, &c.] Vbi emitto meam scripturam ad probationem, siquidem aliquam causam adijciam, fit mihi prejudicium. ut ff. de probat. l. cũ de indebi. §. ult. & C. de non num. pec. l. generaliter. & l. si ex caut. Si uerò causam non adijciam, mihi nõ præiudicatur. ut ff. de probat. l. cũ de indeb. §. ult. & C. de non num. pec. l. generaliter. & l. si ex caut.

Ordo

Ordo scripturæ seruandus est, sed & facti, & solutionis.

ff. de procur. l. si quis cum. §. ult.
In Aut. de hær. & Falc. §. 1. in fine.
C. de edict. diui Ad. tol. l. 1.
ff. de usufr. l. sed & si. §. 1.
ff. de usufr. l. quoties. cum omnibus suis concord.
ff. de uulg. sub. l. 2. §. post. sed quædam glo. ibi posita. In alijs tamen libris totam conditionem soluit.
ff. de stip. seru. l. ant. pen.
ff. de leg. 2. l. 9. uel 3. §. penult.
C. de fideicom. l. 1. §. generaliter. §. si quis.
ff. qui & à quibus. l. si quis hæres.
ff. de hær. instit. l. qui soluendo.

Non est seruandus.

In Instit. de leg. §. pari ratione.
ff. de usu & hab. l. per seruum. §. in summa.
ff. de usufr. earum rer. quæ usu consu. l. si tibi.
ff. de uulg. subs. l. 2. §. ult.
ff. de leg. 2. l. cum pater. §. fideicom.
ff. de solut. l. in his. §. cum nec.
C. de testamentis. l. præpositis.
ff. de dam. infect. l. si finita.
ff. de pecul. leg. l. quidam.
In Instit. de inutil. stip. §. item si quis.
C. de appell. l. 1.
In Decret. dis. 52. solliciti.
ff. depos. l. si hominem. §. item.

Ordo scripturæ, &c.] Ordinem seruamus, quotiens quæritur, quis homo cui personæ debeat præferri in aliquo obtinendo: ut in contraria Rubrica continetur. Vbi autem nō hoc quæritur in personis, sed hoc, an ualeat scriptura, an testamentum, uel in qua causa debeat accepta ferri pecunia: nec spectamus ordinem

ordinem scribentis, sed ius: ut in contraria Rub. continetur. Et est ratio: quia prælatio ex ordine considerat an ualeat, uel non, de iure.

Rei ueritas potior habetur, quàm quod scriptura contingit, errore uel simulatione: hoc est, plus ualet quod agitur, quàm quod simulatè concipitur.

C. si contra ius uel util. pub. l. 1.
C. de transl. cum ea.
C. de err. aduoc. l. 2.
C. de probat. l. cum precibus.
C. si cert. pet. l. si uerò non.
C. ad Vell. l. pater.
C. de non num. pec. l. si quasi.
C. de usur. l. 1.
C. si quis alteri, uel sibi. l. multum.
C. de don. inter uir. & ux. l. 2.
C. de testam. l. errore.
ff. de stat. hom. l. Imperator.
ff. de off. præs. l. illicitas. §. ueri.
ff. mand. l. qui negocia.

Rei ueritas, &c.] Hæc Rub. exposita est suprà in illa Rub. Scripturæ non est standum.

Charta in aliqua parte falsa, uel cancellata, non est in totum reprobanda.

C. de transl. l. si ex falsis.
C. de donat. l. sancimus.
C. fam. herc. l. ult.
In Aut. cum de appell. co.
ff. de iur. delib. l. si negocium.
ff. de leg. 2. l. cum filius.

ff. de

ff.de usufr.l.placuit.
ff.de stip.ser.l.etsi.
ff.de contrah.empt.l.si fundus.
ff.de lib.cauſ.l.libertus.§.ſi duo.
ff.ſi cert.pet.l.certi.§.quoniam.
ff.de inoff.teſt.l. Titia.
ff.de conſtitu.pec.l.hactenus.§.ſed ſi.
ff.qui & à quibus manumit.l.ſi quis habens.

Contrà.

ff.de teſtibus.l.1.
ff.de fideiuſſ.l.Græcè.§.illud.
ff.ad Maced.l.ſed iul.non ſolum.
ff. fam.herc.l.in hoc iudic.
ff.de ſer.ruſt.præd.l. una eſt uia.
ff.de recept.l.parauí.§.etiam ſeruum.
ff.de procur.l.in cauſæ.
C.de uet.iur.enuc.l.ult.§.hoc autem.
ff.de aq.quot.& æſtiu.l.1.§.Trebatius.§.ſequens.
ff.de teſtibus.l. producet.
C.de iur.delib.l.quoniam.
C.de edic.diui Adri.tol.l.ult.

Charta in aliqua parte,&c.] Si charta in aliqua ſui parte ſit falſa, in alijs ſuis partibus uel capitulis ſit uera,non reprobatur.ut C.de tranſ.l. ſi ex falſis.& ff.de his qui in teſta. delend. l. proximè. Et ita intelliguntur omnes leges, quæ in iſta Rubrica poſitæ ſunt:nec obſtant leges inductæ in cõtraria Rub.qua ſi in totum debeat reprobari ob id, quod in aliqua ſui parte approbari non poteſt. Loquuntur enim leges in contractibus, uel quaſi.ut ff.de fideiuſſ.l. fideiuſſ. §. illud. & ff. de recept.l. parauí. §. ultimo. & ff.fam.herc.l.in hoc.Vel intelligit etiã in eodẽ capitulo:in alijs.n.nec charta nec contractus eſt reprobandus.Itẽ nõ obſtat,q dicitur ff.de teſtib. l. producí. &

de edict.

de edict. diui Adr. l. aliq. toll. ibi non constabat, alias partes esse ueras, uel testem qui semel tulit, reum, qui postea probatur esse bonus, imò dubitatur. Item nõ obstat, quod dicitur de aq. quot. & æst. l. 1. §. item quæritur. quia una aqua ab alia separari non poterat, alioquin aliud esset: ut in eadem l. continetur, §. Trebatius. Hîc autem separari unum ab altero, scilicet uerum à falso potest. Item non obstat, quod dicitur ff. de procur. l. in causæ. quia ibi domino sua inconstantia obijci potest: quia semel omnia cõcessit, uult autem postea particulatim auferre. hîc autem talis inconstantia proponi non potest: nec enim qui producit instrumentum, aliquid potest dici consensisse, uel denegasse.

Nec in totum reprobanda, nec in totum approbanda, sed in alijs partibus præsumitur esse falsa, quod ad id quod proferens probauerit.

C. de probat. l. iubemus.
ff. de accusa. l. si cui. §. illum.
ff. de suspect. tut. l. tutor. §. quæri.
C. de caduc. toll. §. his ita diffi.

Nec in totum, &c.] Quid iuris sit, ubi cõstat, chartam in quadam parte falsam, & in alia ueram, dictũ est suprà prox. Si autẽ constat, eam esse falsam in parte, de alia uerò dubitetur parte, præsumitur in totũ falsa: ut in hac Rubrica continetur.

Vt liceat repetere, uel posteriorem scripturam terminare.

ff. de pact. do. l. cum pater inter. §. cum.

ff. de

ff. de iur. & fac. ign. l. ult.
C. de probat. l. 3. §. ult.
ff. de pact. l. item quæritur. in fin.
ff. de re iud. l. repe.
C. de impub. & aliorum sub.
ff. de leg. 2. l. cùm pater. §. ob legatorum.
C. fam. herc. l. quot.
C. de condict. & demon. l. auia. §. libertis.
ff. de usur. l. si ab eo.
C. de iur. dot. l. etsi.
ff. de instrum. leg. l. 3. in fin.
ff. de alim. leg. l. uerb. §. Gaio.
ff. de uerb. ob. l. qui sicut.
ff. de dol. except. l. ult.
In Instit. ad l. Aquil. §. quemadmodum. §. ñ.
ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum.
C. de donat. ant. nup. l. ult.
ff. de leg. 3. l. Latinus deb. §. 1.
ff. de condi. insti. l. cum seruus.

Contrà.

C. de usur. l. eos qui.
ff. de contr. empt. l. qui fundum.
C. de caduc. toll. §. 2.
ff. de leg. 1. l. si quis à fide.
ff. de alim. leg. l. libertis.
ff. de fideicommiss. lib. l. ult.
ff. de reb. du. l. ult.
ff. de fund. instr. l. Seie.
ff. si cui plus quàm per l. Falc. l. 3. §. 1.

Vt liceat, &c.] Sicut in hac dicitur, licet alicui repetere in sequenti, quod dixit in præcedentibus: nec enim semper dico præsumi repetitionem, nisi id actũ sit expressim, uel tacitè ex tenore & consequẽtia scripturæ appareat. ut C. de usur. l. per repetitionem. &

ff.de regul.iur.l.licet.& l.si quis à filio.& ff.de adim. leg.l.libert.& ff.de fideicommiss.lib.l.ult.& ff. de contrahend.empt.l.qui fund.Et ita determinãtur leges cõtrariæ Rubricæ,quæ uidẽtur facere ad rem.Sequitur & aliud in Rubrica, ut liceat per priorem scripturam determinare sequẽtem quod uerum est.Itẽ, per sequẽtem determinatur prior. ut ff. de leg. 3. l. si seruus plurium.§.ult.

DE DOMINIO ET POSSESSIONE, ATQVE TRADITIONE.

RVBRICA XL.

Ipso iure quis cadit à dominio sed non ab actione.

In Aut.de nupt.§.si quis uerò.
In Aut.ut defuncti.
C.si mancip.ita fue.al.l.socio.
C.locati.l.ult.
C.de secund.nupt.l.2.
C.de præscript.30.ann.l.si quis.§.sed hoc.
C.quibus ex cauſ.serui.pro præmio ac lib.l.1.
ff.de publi.l.commissa.
ff.de iur.fisci.l.Imperator.

Ipso iure quis,&c.] Hæc Rubrica est nota, nec recipit cõtrarium : speciales enim sunt casus. aliàs enim sine suo facto non definit aliquis esse dominus. ut ff. de rei uend.l.quod nostrum.

Quandoq; per sententiam.

C.de iud.l.properandum.§.si inter.
In Aut.ut litigan.iurent.

Non

Non transit dominium traditione, sine scriptura publica.

C. de suffragio.
C. de fid. instrum. l. contractus.

Contrarium potest argui.

C. rescind. uend. l. dolus.

Non transit dominium, &c.] Hæc est nota, & sunt specialia quæ in ea notantur. & est unum speciale ex legis uoluntate: & hoc ideo, ne clientes litibus irretiti, cogantur aduocatis suis, ad eorum nimiam instantiam, immobilia plerumque metu litis tradere. alterum, ex uoluntate contrahentium, quando id actum est inter contrahentes, ut teneat contractus, etsi scriptura non interueniat. aliàs enim scriptura in alienatione uel contractibus nihil operatur. ut C. de fid. instrument. l. instrumentum. & l. contractus. Contrarium autem ad hanc Rubricam signatum secundum Py. nihil facit ad rhombum.

Voluntas sine traditione dominium transfert.

C. de sacros. Eccl. l. ut inter diui.

Contrà, secundum Py.

ff. de acquir. rer. dom. l. si seruus.

Voluntas, &c.] Hæc sunt specialia, sicut & quæ in prox. Rubrica dicuntur: aliàs enim regulariter necessaria est traditio. ut C. de pact. l. traditionibus. & in contraria Rubrica dicitur.

Sine traditione dominium acquirimus, & sine uoluntate.

C.de dol.l.1.quisquis.
C.de crim.expil.hæred.l.1.
ff.de contrah.empt.l.clauibus.
ff.de fund.dot.l.si fundum.
C.de distr.pig.l. qui prædium.
ff.de acquir.rer.dom.l.liber homo.§.quicquid.

Quod non habeo, transfero, quasi longa manu quæsitum.

ff.de acquir.poss.l.interdum.
ff.de solut.l.pecunia.

Quod non habeo, &c.] Regulare est, ut id demũ transferam, quod habeo. ut ff.de acqui.rer. dom.traditio. Fallit tamen, ut in hac Rubrica dicitur.

Re ipsa sublata remanet proprietas.

C.quibus casibus habenti tut.l.potuit.
C.de quæst.l.nihil.
C.de interdi.mat.l.si patris.
ff.de usufruct.accr.l.interdum pars.

Re ipsa sublata, &c.] Euenit quandoque, licet quãtum ad exitium res amittatur, tamen rei proprietas inhærentis, & priuilegium non amittatur: ut in legibus in hac Rubric. notatis percipi potest. licet in quibusdam legibus possit notari contrarium. ut C.de Lat.lib. toll. in prin. Quæ ergo in hac Rubrica dicuntur, specialia sunt.

Acquiris

Acquiritur possessio & dominium, per gestorem negociorum: quod est mirabile.

ff.de usuc.l.sequitur.§.item Labeo.
ff.de solut.l. cum quis.§.si debitorem.
ff.de neg.gest.l.si ego.

Facilius res corporales, quàm incorporales: & in rem actio, quàm personalis acquiritur.

C.per quas pers.nobis acquir.l.1.
ff.de pecul.l.quam Tuberonis.
ff.pro socio.l.2.

Possessio primò est restituenda.

C.locati.l.si quis conduc.
C.de donat.inter uir.& ux.l.si mater.
C.de post.l.pecul.
C.commodat.l ult.
C.de rei ux.act.l.rem in præsenti.§.primum.
C.qui pot.in pig.l.licet idem ac.
C.quor.leg.l.1.
ff.de precar.l.ult.
ff.de collat.prætor.§.emanc.

Non est.

C,de dolo.l.cum proponas.
C.de cond.indeb.l.cum & so.
ff.de dol.except.l.dol.fact.
ff.de superfi.l.1.§.proponitur.
ff.depositi.l.bona fides.§.ult.

Possessio primò,&c.] Circa hoc distinguí potest, agatur iudicio proprietatis, an possessionis. Si pro-

prietatis, obtinet contraria Rubrica, ut non sit statim possessio restituenda, sed obijciat reus exceptionem, quam potest. ut ff. de dol. exceptione. l. dolo. Si possessorio, obtinet hæc Rubrica, ut non obstante aliqua exceptiõe restituatur. ut ff. quor. leg. l. 1. §. redi/guntur. Magis tamen placet, ut idem dicatur in omnibus, distinctione facta, utrum ordinem lex statuit: puta ut prius possessio restituatur, deinde agatur de proprietate, ut tunc idem seruetur indistinctè. ut C. locati. l. si quis. an' non statuat. ut tunc siquidem reus paratus sit, incontinenti probare, se non debere restituere, is debet audiri: alioquin contrà. ut ff. ad exhibend. l. 2. §. ibidem. & ff. ut in poss. leg. l. si is qui.

Vsufructuarius non possidet. ff. ad exhib. l. Celsus. §. 1.

Possessio condicitur.

ff. quod met. caus. l. si mulier. §. qui.
ff de cond. indeb. l. indebiti. §. sed &.
ff de cond. tritic. l. sed ea.
ff. solut. matr. l. si aliena.
ff. de furt. l. uerum.

Possessio cõdicitur.] Hæc est nota, sicut & sequẽs.

Possessio per iudicem aduocatur.

C. de transl. l. si super.

Possessio per iud. &c.] Hæc est nota.

Possessio sine apprehensione ad suum hæredem transit. ut ff. quibus ex caus. ma. in integ. l. rest. miles. §. uerbum interim. quod non placet, per l. quæ est ff. de acquir. poss. l. cum heredes. Causa.

Dominium pro possessione poni.

C. de long. temp. præscript. l. 1.
C. de rei uend. l. quoties.
l. de act. §. alien.

Contrà.

Contrà.

C.de seruit.l.2.
ff.de contrah.empt.l.cum res.
ff.de iud.l.si deui.
ff.de uerb.sig.l.interdum.

Dominium pro poss.&c.] Nec̃ possessio est dominium, nec dominiũ est possessio: ut ff.de acqui. poss. l.naturaliter.§. nihil.& t.ut in pos.leg. l. si duo. §. ult. Ponitur tamẽ quandoc̃ dominiũ p̃ possessione, ut in hac Rubrica dicitur: & quandoc̃ econuersò, ut in contraria Rubrica dicitur.

Quædam transeunt cum uniuersitate, quæ aliàs non transirent.

ff.de fund. dot.l.1.
ff.de acquir.rer.dom.l.quædam.
ff.de inoff.test.l.penult.§.ult.
ff.mand.l.si man.§.Iul.
ff.de uerb.obl.l.si ita quis.& l.pen.
C.quæ res pig.l.sæpe.
ff.de off.eius cui mand.est iurisd.

Quædam transeunt,&c.] Regulare est, ut quæ trãseunt a 1 nos singulari titulo, transeãt ad nos uniuersali,& ecõtrariò: ut in cõtraria Rub.cõtinetur. Fallit tamẽ, ut in hac Rub. dicitur, & ex uerbis legis apparet. sic enim loquitur, Quædam transeunt,&c. Vnde apparet, aliud in cæteris esse.

DE ALIENATIONE, ET VENDITIONE, ET AESTIMATIONE.

RVBRICA XLI.

Præcisè tenetur uenditor rem tradere.

In Instit.de donat.§.perficiuntur autem.

C.de contrah.empt.l.ult.
C.de rescind.uend.l.non.est.
ff.de act.empt.l.sicut eum.& l.ex empto.
ff.de hær.uel act.uend.l.2.§.illud.§.qui facti.
ff.de furt.l.causa.
ff.de iur.iur.l.si duo.§.si quis fundum.
ff.de leg.1.l.si domus.§.si peculium.& §.alicui.
ff.si cert.pet.l.2.
ff.de cond.ob caus.l.ult.§.si ob rem.
C.de fabricen.l.1.
C.si cert.pet.l.non ad.
C.de fideicommiss.libert.l.1.& ult.
C.de donat.l.si quis argentum.
ff.de leg.2.l.fideicomm.§.si seruo.
ff.de eo quod cert.loc.l.2.§.2.
ff.de oper.nou.nunc.l.stipulatio.§.siue.

Propter tale inconueniens, ne semper dicat, se non posse tradere.

ff.de contrah.empt.l.si cum fundum.§.fe.
ff.de hær.uend.l.2.§.peruenisse.
C.de act.empt.l.si ancillam.

Tunc demum præstando interesse liberatur, cum rei possessionem amisit sine dolo.

ff.de act.empt.l.si quis seruus eius.
Differ. Mart. & Alber.
in Decret.ca.1.q.1.qui studet.

Non tenetur: quia sufficit, si uelit interesse præstare.

C.de fid.instrum.l.contractus.
C.de hær.uel act.uend.l.qui tibi.
C.de act.empt.l.si traditio cum in rem.

C.de

C. de iur. emphy. l. ult.
ff. de act. empt. l. 1. ex empto. §. inde si ancillam.
ff. quibus mod. pig. sol. l. uoluntate.
ff. de procur. l. non cogendum. §. multus.

Si rem habet, tradat: si non, interesse.

ff. de leg. 2. l. mortuo. §. Labeo.

Præcisè tenetur, &c.] Verum est, uenditorem ad rem tradendam præcisè teneri, sed liberatur præstando interesse: ut in contraria Rub. dicitur. Nec obstat, quod in hac. Rub. dicitur, per quædam argumenta, quòd debeat imponi tradēdi necessitas. Illud enim est notādum, an factum sit in obligatione, an datio: si datio, hoc est, quia obligatus quis est facere accipienti, omnino debet facere id, si potest. ut ff. de uerb. oblig. l. ubi autem non apparet. §. ult. quòd si non faciat, certum est, quòd non iuratur in litem, nisi actio esset arbitraria. ut ff. de in litem iur. l. in actione. aliàs puto manu militari rem posse auferri. arg. ff. de rei uend. l. qui restituere. & in Instit. de act. §. aliæ. Si autē factum cōtineatur in obligatione, præcisè ad id pōt agi. ut ff. de op. no. nun. l. stipulatio. §. siue. nisi specialiter lex permittat solui interesse, ut liberetur ab obligatione. ut ff. de procur. l. nō cogendum. & l. mutus. §. ult. Ad quid ergo uenditor est obligatus? Respondeo, ad factum: id est, ad traditionem, non ad dationem. nam traditio facti est, ut probatur per hoc, ff. de usur. l. si stipulatus. & tit. de act. emp. l. ex empto. §. idē Neratius. & l. Iul. §. possess. aut. Igitur secundū prædicta, præcisè debet cogi ad traditionem? Respondeo: Verum est, sed lex permittit, ut possit præstito interesse liberari. ut ff. de act. empt. l. 1. & C. de act. empt. l. si traditio. Obligatus est ergo sub alternatiōe, ad hoc uel ad illud: unde alterū præstādo liberatur. ut ff. de

iur.dot.Nec obstat, quod dicitur in Instit. de donation.§.alie.In hoc enim est similitudo inter donatorem & uenditorem : quia cuilibet eorum imponitur necessitas, sed uenditori cautiua: id est, si nolit rem præstare,interesse præstet, illi præcisè imponitur necessitas. Quæ in hac 2.& 3. Rubrica dicuntur,intelligũtur esse communiter:aliàs secundũ regulas communes.aliud autem in uẽditore, ut dictum est. Item si alicubi dicatur, necesse habet rem tradere:intelligas causatiuè,ut dictũ est.Item quod dicitur in quarta Rubrica,Tunc demum,&c. falsum est in uenditore,nec probatur per leges ibidem positas. Posset tamen illud admitti,cum res præcisè est in obligatione.ut ff.de leg.2.l.mortuo.§.Labeo.

Iustum precium tempore uenditionis æstimari.

C.*de rei uend.l.ad resc.uolun.*

C.*de rescin.uend.l.ad rescin.*

Iustum precium,&c.] Hæc Rub exposita est suprà eodem,in illa Rub.Tempore contractus,&c.

Non habetur ratio affectionis.

ff.*si quadrup.paup.l.ex hac lege.*

Emptor se bonam fidem habuisse probare debet.

C.*si ignorans rem.l.si quanquam.*

Precia rerum communiter,non ex affectione æstimari.

ff.*ad l. Aquil.l.si seruum.*

ff.*ad l.Falc.l.precia rerum.*

ff.*ad Treb.l.1.§.si hæres.cum suis concordant.*

Precia rerũ,&c.] Hoc regulare est:quandoq; n.qs ex sua affectione æstimat, unde aliàs quãdoq; iurat in litem.

in litem. Itē aliàs quandoq; ęstimat interesse meū, ratione affectionis. ut ff. mand. l. cū seruus. Itē quādoq; agitur ad singulare interesse. ut ff. de act. empt. l. 1.

Aestimatio facit ueram uenditionem.

C. de iur. dot. l. quot.
ff. locati. l. 3.

Contrà.

ff. de iur. do. l. cùm poss. §. cùm res.
ff. de pig. act. l. si creditor.

Aestimatio, &c.] Quod in hac Rub. dicitur, uerū est tūc demū, cùm eo animo fit æstimatio, ut ipsa prę stetur: alioquin si fiat, ut appareat quāti res sit facta deterior, contrà est. ut C. de iur. dot. l. si inter. ut in cōtraria Rubrica dicitur.

Aliquem posse alienationi consentire, qui non possit alienare.

ff. de man. l. si pater. in fin. & l. tertia.
C. de pact. l. ult.

Cui uendere permittitur, etiam pignorare.

ff. de pig. l. sed & qui.
ff. de reb. eor. qui sub tut. l. si pupilli. §. si emptor.

Aliquem posse donare sine decreto, non uendere.

l. com. de pact. Rub. prædium minor.
C. de præd. siue decret. l. ult. uel 10.

Aliquem posse distrahere, non donare.

ff. de pact. l. contra iuris ciuil. §. ult.
ff. quæ res pig. uel hypot. l. 1. §. ult.
ff. de donat. l. filius.

Aliquē posse distrahere, &c.] Verbū distrahere, malè fuit positū in Rub. nec. n. fit in l. distractiōis mētio: sed hęc est sentētia ibi, ut donare qs nō possit, etsi li-

beram

beram habeat administrationem. imò nec distrahere potest, qui habet liberam, sicut nec donare. ut ff. pro empt. l. qui sine. & l. qui fundum. §. tutor.

De reuocanda re, quæ alienata est.

C. de condic. ob caus. l. 3. & l. ea lege. §. si ita. & §. dum. & §. tutor.
C. de pact. inter empt. & uend. l. qui ea.
C. de donat. caus. mor. l. qui mortis.
C. de donat. quæ sub mod. l. 1.

Vel si contra illud factum fuerit.

In Aut. de nup. §. quia ius.
C. de reb. al. non alien. l. sancimus.
ff. de contrahen. emp. l. si quis sub. §. qui fundum.
In Aut. ut decæterò. §. quicunq;.

De reuocanda re, &c.] Super reuocatione alienatæ rei uerũ intuentibus, ita uidetur distinguendum: prohibeatur à testatore alienatio, an à contrahente. In primo casu, datur rei uendicatio ei, cuius causa testator prohibuit alienationem, uel si non appareat persona, cuius gratia prohibuit alienationem, impunè alienatur. ut ff. de leg. 1. l. filius fam. §. diui & de leg. 2. l. cum pater. §. libertis. Et est ratio, cùm ex sola defuncti uoluntate transeat dominum, etiam sine traditione: ergo eadem ratione debet re transferri. At in secundo casu, licet cõtrahens prohibeat, nihilominus recedit dominiũ: quia sicut nudo pacto non transfertur dominium, ita nec sine traditione trãsfertur. ut C. de pact. l. traditionibus. & de cond. caus. dat. l. ea lege. Excipitur in casu. ut C. si man. ita fuer. alien. l. ea quidẽ. Nec obstat, quod dicitur in C. de reb. al. non alie. l. ult. nec enim uetat lex illa transire dominiũ, ubi pactũ cõtrahentium prohibuit alienationem: sed dicit, quæ uideãtur esse prohibita, cùm lex, uel pactum, uel testator prohibet alienationem.

Quæ

Quædam non recipiunt uenditionem, recipiunt tamen diuisionem.

C. de prædi. min. l. inter omnes.
C. de fund. dot. l. mariti.
C. de litig. l. ult.
C. de plag. l. in fuga.

Contrà.

ff. comm. diuid. l. in hoc iu. §. 2.
ff. pro soc. l. idemq;.

Quædam nõ recip. &c.] Regulare est, ut quæ uendi possunt, & diuidi. Fallit tamẽ quandoq;, ut in personis eorum, qui prohibentur alienare: conueniuntur tamen nihilominus communi diuidundo. Et est ratio: quia fit talis alienatio per actionem communi diuidundo, ex necessitate. ut ff. de cond. fur. l. eleganter &. ut in hac Rubrica. & econtrà, quædã propter pactum non agunt communi diuidundo: uendunt enim, ut in contraria Rubrica.

Priuilegium & omnis causa in accipientem transit.

ff. de priuil. fisci. l. ult.
ff. de contr. emp. l. alienatio.

Non transit.

ff. de iud. l. sed etsi res.
ff. de excep. rei iud. l. si à te. §. illud.

Priuilegium, &c.] Priuilegium, siue ius personale in alium transire non potest, ut in contraria Rubrica dicitur. ubi autem non est personale, contrà. ut ff. de aq. quot. & æsti. l. 1. §. pen.

Ius uenditoris transit in emptorem.

ff.fam.herc.l.hæredes.§.cum ego.
ff.de except.rei iud.l.si à te.§.iul.l.si mater.§.item.

Ius uendit.&c.] Hæc Rub. in superiori cõtinetur.

Quædam non alienantur per hominem, sed per legem.

In Aut.quæ med.morb.
ff.de acquir.rer.dom.l.quædam.
C.de præscript.long.temp.l.1.
ff.ad Silla.l.si quis ingra.
C.de asser.toll.l.1.§.omnes.
ff.de eo qui protu.l.si is.

Quædam non alienant. &c.] Hoc locum habet, ubicunque quis ipso iure cadit à dominio.ut suprà eo.Ipso iure,&c.

Cùm quis soluit precium,uenditione etiam retractata,non potest ipsum repetere.

C.de sacros.eccl.Aut.qui contra res.
C.ne rei dominicæ.uel.l.2.
ff.de euict.l.si fundum.
C.de his qui uen.æt.imp.
C.de præscript.30.annor.l.1.
C.de agric.& cens.l.quemadmodum.
C.quod metus causa.l.pen.siue pars.
ff.de usur.l.placuit.
C.de præd.curial.l.1.& 2.
ff.de leg.1.l.si seruus.
ff.de rescind.uend.l.pen.& ult.
ff.de act.empt.l.emptorem habere.§.1.& ult.

Distingue,an sciuerit,an ignorauerit:ut si sciuerit, non possit ad preciũ agere,nisi sibi stipulatione præuidit.ut C.cõmu.utriusq; iud.l.si fratris uno.ut quidam dicunt.nec tamen propter causam, quæ in fine illius

illius legis, C. de agri. & cens. l. quemadmodũ ponit. Si ignorauerit, sine cautione ei consuletur.

Cum quis soluit, &c.] Hæc sunt specialia, propter delictũ contrahentis: aliàs enim, sicut uenditor rem, ita emptor precium debet recuperare. ut C. de prę. uel alijs reb. l. inter. ne unquã contingat, ut re careat, & preciũ amittat. ut ff. de act. emp. l. emptorẽ. §. ult. Py.

Emptorem non esse melioris conditionis, quàm uenditorem.

ff. ad Vell. l. si mulier hæres. §. 1.

Emptorem melioris, &c.] Quid mirũ, cũ in eius locum succedat: ut ff. de re iud. l. his. §. non debeo.

Aestimationem loco rei haberi.

In Instit. de leg. §. si res alie.
C. de cond. ob turp. caus. l. 1.
ff. de neg. gest. l. ult.
ff de pet. hær. l. quod si in.
ff. quod met. caus. l. si ipsa.
ff. depos. l. 1 §. ult.
ff. de usufr. l. quia præ. l. si usufr. §. usufr.
ff. de pecul. l. sed & si quis.
ff. quæ in fraud. cred. l. quia.
ff. de hær. uel act. uen. l. uenditor.

Contrà.

ff de pet. hær. l. nec ullam. §. pen.
ff. de lib. hom. exhib. l. 3. §. hoc.
ff de uerb. obl. l. si Stichum.
C. de rei uend. l. si is.
ff. de furt. l. qui uas. §. ult.

Aestimationẽ, &c.] Licet preciũ succedat loco rei ad multa, ut in hac Rubrica dicitur: fallit tamen in quibusdam, ut in contraria Rubrica dicitur.

DE

DE QVAESTIONIBVS.

RVBRICA XLII.

Quædam ponuntur in quæstione, & de quibusdam tantum respondetur.

C. ad exhib. l. si res.
ff. si ager uect.
ff. de seruit. urb. præd. l. binas.
ff. de cond. furt. l. 4.

Argumentum, quod ad utrumq; uideatur responsum.

C. de diu. rescrip. l. 1. & 2.
C. de aduoc. diuer. iud. l. restituendum.
In Aut. ut liceat matri & aui. §. ad hæc.

Quod responsum est in uno, uidetur responsum in alio.

In Instit. pro soc. §. illud expe.

Quædam proponuntur, &c.] Hæc est nota, ut in sequenti Rubrica dicitur, ratione similitudinis ad utrumque uidetur responsum. ut C. de diuer. resc. l. 1. secus, ubi apparet alia ratio in omisso: puta ius uetus, quod cuilibet in uno capitulo sit derogatũ per nouam constitutionem, in alio tamen, in quo non fuit facta responsio contraria, iure antiquo est tenendum. ut C. de temp. & re. l. 2. §. ult. Item intelligendũ est hoc in respõsione quæstionum, non promissionum. ut in Instit. de inutil. stip. §. quoties. & ut infrà proximè dicitur, quando duæ quæstiones, &c.

Vbi

Vbi duo connumerantur, sufficit, si ab altero incipiat.

ff. de acquir. rer. dom. l. possideri. §. Imperator.
ff. ad exhib. l. tigni. §. ult.
C. de iur. delib. l. potuit.
C. de inoff. don. l. pen.
Contrà, ff. de itine. act. pr. l. unde. §. hoc autem.
Cont. ff. de hær. instit. l. si alien.
Cont. ff. de transf. l. cum his. §. si prætor.
Cont. ff. solut. matr. l. de diuisione.
Cont. ff. de diuor. l. ult.
Cont. ff. si quis test. lib. l. 1.
Cont. ff. quib. ex caus. in poss. ea. l. Fulcinius.

Vbi duo connumerantur, &c.] Regulare est, ut si duo exiguntur, non sufficiat alterum fieri. ut ff. de diuor. l. ult. in prin. & in Instit. de hære. §. si plures. Fallit tamē quandoq; si ab uno incipias: ut notatur in legib. sub hac Rub. notatis.

Quando duæ proponuntur quæstiones, si uni responsum est, in alia contrarium intelligitur.

In Instit. de inutil. stip. §. quoties.
C. de sacros. eccles. Aut. quas acti.
C. de annal. except. l. 1. in fin.
ff. de pig. act. l. si pignus.
ff. de minor. l. etsi. §. restitutus.
ff. de euict. l. quod dicitur.
ff. de lib. caus. l. in seruo emente.

Quando duæ proponuntur, &c.] Hæc R. expō sita est s̄. eo. in illa R. Quædā propo. &c. lex. n. primò in Rub. posita, facit ad responsionem istā, ut ibidem diximus: aliæ uerò nihil probant de eo, quod R. po nit; sicut ex tenore legum cuilibet attendere licet.

DE CONFESSIONIBVS.

RVBRICA XLIII.

Confessio contra ius facta, nocet.

C. de iur. & fact. ig. l. 2.
C. de pact. l. postquam.
ff. de redh. l. quæro. §. ult.
ff. de adult. l. si maritus. §. sin ego.
ff. de don. l. si. patronus. §. de illo.
C. de testib. Aut. rogati.
ff. depos. l. publia. §. 1.
C. de non num. pec. l. si ex.
ff. de probat. l. cùm deinde. §. quidam quasi.
C. de fal. causa adiec. l. si do. §. 1.

Non nocet.

In Decre. 2. q. 1. in primis ubi ordinabitur.
C. de lib. caus. l. nec si. l. nec omnes parentes.
ff. de iur. & fact. ig. l. cùm falsa.
C. de ingen. man. l. si te.
C. de non. nu. pec. l. si ex caut.
C. arbit. tut. l. ult.
C. de fide instru. l. si aduersus.
ff. de sepul. uol. l. prætor. §. si is cuius.
C. de dot. caut. & non num. l. ult.

Confessio, &c.] Confessio extra iudicium nõ nocet, ut in contraria R. dicitur. Caue tibi tãtum, quid sit confessio. Est autem cõfessio, dubiæ quæstionis, & propositæ enodatio, uel per negationem, uel per affirmationem. Non igitur obstant, quæ proponũtur in hac R. de pactis tacitis & expressis. ut C. de pact. l. postquam. & ff. de donat. l. si patronus. Nec. n. ideo, quia confitearis, sed quia paciscaris, tibi præiudicat.

dicat. Similiter respondeo ad illam legem, quę est ff. de adult. l. si marítus. §. si nega. nam & ibi ex renunciatione quam facit, non ex confessione sibi prę iudicat. Fallit aũt in cõfessione solutionis. ut C. de testi. Aut. rogati. & de fal. caus. adiect. l. 1. & quãdo ex prę cedenti causa confiteor me debere. ut ff. de pos. l. publia. §. ult. & de probat. l. cùm deinde. §. ult. Excipitur, nisi adijciatur causa mutui. ut C. de non numer. pec. l. si ex cautione. Itẽ fallit hęc regula in seruo, cùm quæritur de suo facto. ut ff. de redhib. l. quæro. §. ult.

Confessio extra ius facta, probationem inducit.

C. de probat. l. non nudis.
C. de lib. caus. l. iubemus.
ff. de probat. l. ult. & l. quidam.
ff. de agno. lib. l. 1. §. Iul.

Confessio, &c.] Hæc Rubr. secundum Ia. simpliciter est uera: ego contradico, ut nec etiã præsumptionem inducat, cui stetur, & si non probetur contrariũ arg. ff. de inter. act. l. 1. §. ult. Nec obstant quæ hîc allegantur: nec enim propter assertiones, uel epistolas quas misi, imponitur necessitas probationis: sed ideo, quia aduersarius erat in quasi possessione filiationis, uel fraternitatis.

Contra confessionem in iure factam uenire licet.

C. de repud. hæredi. l. seruus.
C. de lib. caus. l. parentes.
C. de ingenu. man. l. si. te.
In Aut. de instru. cau. §. sed & si quis.
ff. ad Vell. l. si qua mulier.
ff. de leg. 3. l. eum qui.
ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. ult.

ff. de confeſſ. l. pen.
ff. de interrog. act. l. de ætate. §. ex cauſa, ſi is. §. qui iuſto.
l. confeſſio. l. 1. 2. & 3.
ff. de quæſt. l. 1. §. ſi quis. §. diuus.

Non nocet.

In Aut. de teſti. §. latet.
C. de pact. l. poſtquam.
C. de recept. l. pen.
C. de confeſ. l. 1.
C. de fid. inſtru. l. ſi aduerſa.
C. de non num. pec. l. generaliter.
C. ad l. Falc. l. & ſi dotem.
ff. de donat. l. ſi patronus. §. quidam tu.
ff. de inter. act. l. de ætate. §. ult. uoluit.
ff. de confeſſ. l. 1. 2. 3. 4. 5. & 6.

Contra confeſsionem, &c.] Regulare eſt, ut contra cõfeſsionem in iure factam uenire non liceat, ut dicitur in contraria R. diſtinctione tamen adhibita, qua facilè ſoluuntur, quę in hac R. dicuntur, utrum poſsibile, an impoſsibile quis confiteatur. Si impoſsibile de iure, uel de natura, non præiudicat. ut ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. ult. & l. hoc apertius. & de interro. act. l. confeſsionibus. & ff. de repud. hær. l. ſeruus. Si uerò ſit poſsibile quod cõfiteris, ſi pro te, tibi nõ prodeſt. ut C. de prob. l. exẽplo. niſi in caſu. ut ff. de re mil. l. non omnes. §. à barbaris. tunc enim ſibi præiudicat. ſi cõtra te, ſi quidem ex certa ſcientia confitearis, & in pecuniaria cauſa, tibi præiudicas: ſi in criminali, contrà eſt, niſi in cõfeſsione perſtiteris. ut ff. de quæſtion. l. 1. §. diuus. & §. ſi quis fal. ſi uerò per errorem facti confitearis, tibi non præiudicat. ut C. de ingen. ma. l. ſi te. & de liberali cauſa. l. parẽtes. & l. inter. & ff. ad Vell. l. ſi mulier in iure. & C. de iur. & fact. ign. l. error. & ff. de interro. act. l. de ætate. §. ex cauſa.

sa. Secus, si per errorē iuris. ut ff. de iur. & fact. ig. l. nō fateť. Præiudicat dico in eo, super quo faciebat quæstionem, non in alio. ut ff. de confeſſ. l. pen.

Secunda confeßio prodeſt, uel ſecunda ſcriptura.

C. de agri. & cenſ. l. cùm ſancimus.
C. de plus petitionibus.
C. de pact. l. poſtquam ſi quis incon.
C. de teſtib. Aut. rogati.
C. ad Vell. Aut. ſimili. §. quæ antiq. & §. 1.
C de non nu. pec. l. in contractibus. §. ſed quoniam.
C. de præſcript. 30. anno. l. cùm notißimi. §. ſed ſi quis.
C. de quadrien. præſcr. l. omnes. §. ad.
ff de iur. iur. l. non poteſt. §. ſi is qui.
ff. de poſ. l. prædia. §. Lucius.
ff. pro derelic. l. ult. §. ult.

Secunda confeſsio, &c.] Sí quis ſemel cōfiteatur, quid iuris ſit, dictū eſt §. proxima R. nec ponit, quid iuris ſit, ſi ſecundò fuerit confeſſus. & certū eſt, quòd prodeſt, & non nocet: quia ex maiori animi cōſtantia fieri uidetur. ut C. ad Vell. l. ſi mulier. Et dicitur ſecunda confeſsio, quæ ſequitur contractum: & ſimiliter ea prodeſt. ut C. de teſt. Aut. rogati & in alijs legibus, ſub hac R. poſitis.

Confeſſum in iure pro iudicato haberi.

C. de confeſſ. l. 1.

Confeſſum in iure, &c.] Hæc R. expoſita eſt §. eo. Contra confeſsionē, &c. Nam ubi diximus, in iure cōfeſſum ſibi præiudicare, ibidē pro iudicato habeť.

Confeſſus in iure damnatur.

C. de Epiſ. & cler. l. ſi quis in hoc.
ff. de confeſſ. l. ult.
ff. de exhib. reis. l. ſi confeſſus.

Confessus in iure,&c.] Hæc exposita est §.eo.Contra confessionem,&c.

Subleuatur à mendacijs propter confessionem.

C.de plus pet.
C.de non nu.pec.Aut.contra.
C.de peric.iud.qui mal.iud.
ff.de noxa.act.l.electio.§.neq;.

Subleuatur,&c.] A' pœna peccati & mendacij, spontanea confessione quis subleuatur, ut in hac & in sequente R.dicitur.

Pœna sponte confitentis peccatum alleuiatur.

ff.de cust.& exhib.reor.l.meos.
In Decre.cc.3. & 12. non dicatis.
C.de his qui deiecerunt.l.defen.
ff.de iur.fis.l.edicto.
In Decre.2.q.1.in primis.uerbum sponte.
In Aut.ut litigan.iu.§.si quis aut.
C.de non num.pec.Aut.qui propria.
C.de plus pet.infr.de his,quib.parcitur.Rub.parcitur.
ff.de iur.iur.l.eum qui.
ff.de leg.Iul.ma.l.pen.§.ult.
In Decre.c.1.q.1.baptizandi.
In Decr.7.quæst.1.uirginem.

Quando conuictis, uel sæpius de crimine confessis credi oportet.

C.de fals.mon.q.1.
ff.de remis.l.non omnes.
ff.de custod.& exhib.reo.l.diuus.
ff.ad exhib.l.ult.
l.commun.delict.R.particeps.

C.de

C. de ferijs prouinciarum.
C. de act. l. ult.

Quando conuictis, &c.] Quando conuictis uel confessis credi debeat pro se, uel contra se, plenè dictũ est in illa R. Contra confessionem, &c. Sed quoniam quandoq; pro se ipsis, & de alijs etiam interrogantur, ideo supponit hanc R. & sunt hæc specialia. aliàs. n. nemo de scelere socij interrogari debet. ut C. de accus. l. ult. nec cuiquã pro se creditur, ut in prædicta R. dicitur.

In confitentem nullæ sunt partes iudicis: quod Io. intelligit in examinando, nec non in iudicando.

ff. ad l. Aquil. l. proinde. §. ult.
ff. de confess. l. 1. & l. 3. & 5.
Contrà, ff. de custo. & exhib. reo. l. si confess.
C. de execut. rei iud. l. ult.

SOLVTIO.

Confitetur quis debitum: & tunc non est ferenda sententia. arg. ff. de iud. l. si debitori. Aut. aliud. puta, se aliquid fecisse, & tunc sententia est necessaria: quia non est certum, quid ex illo debeatur.

Confessio facta in uno iudicio, in alio nocet.

ff. de interr. act. l. & quia.
C. de lib. caus. l. iubemus.
In Aut. ut liceat mat. & aui. §. ad hæc.
ff. de interro. act. l. ult.

DE MENDACIO ET FALSITATE.

RVBRICA XLIIII.

Ex falsitate nemo fructum conse-

quitur, ſed aliquando pœnam.

C. de diuerſ. reſcrip. l. ult.
C. ad Macedon. l. 1.
C. ſi minor ſe maio. dix. l. 2.
C. de reb. cred. l. ult.
C. ſi contra ius uel utili. pub. l. & ſi legib. l. 3.
C. ſi ex fal. all. l. 9.
ff. de iud. l. prætoris. §. Mace.
ff. quod cum eo qui in al. pot. l. ſed ſi ex. §. interdum.
ff. de excuſ. tut. l. qui ex te. & l. tutor.
ff. de reb. eor. qui ſub tu. uel cu. l. 1. §. 1.
ff. de natal. reſt. l. 1. §. ſi præſens.
ff. de re iud. l. quodcunq;.

Contrà.

In Inſtit. de adopt. §. ult.
In Inſtit. qui & à quib. §. ſemel.
ff. de contrah. empt. l. ea quæ.
ff. de rei uend. l. 2.
ff. de reb. dub. l. ſciendum eam. §. ea.

Ex falſitate, &c.] Ex falſitate ſua nemo debet conſequi prẽmiũ. Euenit tamen quandoq;, ut alius conſequatur fructum falſitatis ab alio factæ, uel aſſertæ: ut in contraria R. dicitur, & in Inſtit. de adop. §. ult. & t. quib. ex cauſ. ma. l. non poſ. §. ſemel. Item euenit quandoque, ut aliquis non patiatur pœnam falſitatis: quia eſt quod imputetur alteri. ut ff. de ædil. edict. l. ſciendum. §. 1. & 2. & de contrah. emp. l. ea quæ.

Permittitur quandoq; mentiri.

C. de legib. & conſt. l. digna.
In Inſtit. de act. §. aliæ.

Puni-

Punitur quis ex mendacio, & inficiatione patitur damnum.

In Instit. de act. §. si futuri.
In Instit. de fideicom. liber. §. ult.
In Instit. de oblig. quæ ex quasi contract. in fin. tit.
In Auten. de trien. & semiß. §. stud. & §. illum.
C. ad l. Aquil. l. quæ.
C. qui pot. in pig. hab. Aut. item.
C. de non nu. pec. Aut. contra qui.
C. de his qui pro non scrip. ha. l. 1.
ff. si ex nox. cauſ. ag. l. 2. §. 1.
ff. de rei uen. l. ult.
ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. hæc actio.
ff. si quadr. paup. fec. dicatur. l. 1. §. interdum.
ff. de interro. act. l. de ætate. §. 2. & 3.
ff. quod cum eo. l. sed si. §. 1.
ff. de probat. l. cum deinde.
ff. depoſ. l. 1. §. 1.
ff. de reg. iur. l. sed hoc.
ff. de fideiuß. l. si dubi. §. ita demum.
ff. ad l. Fal. l. hæreditarium. in fin.

Contrà.

In Aut. de triente & semiſ. §. illud uerò.
C. de ingen. man. l. pen.
ff. de interrog. act. l. si seruus ab. §. 1.
ff. de re iud. l. nemo ex his qui.

Punitur quis, &c.] Vt in hac R. dicitur, & ex suo mendacio, & inficiatione quis patitur pœnam.

ADIECTIO.

Ad rem facere non percipio: quia & ibi damnum ad me spectaret.

CAVSA.

Contingit tamen quandoq; contrà: uel quia ne-

mo lædit ex ea causa. ut C. de ing. ma. l. pen. uel quia impossibile continetur in mendacio. ut ff. de inter. act. l. si seruus. §. 1. & ita determinatur contraria R. uel dic, patitur pœnã extraordinariam saltem, non tamen illam, ut amittat libertinitatem, uel alia iura sibi competentia. ut ff. de re iu. l. nemo ex his. Nec est contrà, quod dicitur in Aut. de trien. & semis. §. illud uerò. quia ibi patitur pœnam possessionis amissæ.

Non in totum uideri falsum, quod iuuatur primordio ueritatis.

C. de fideiuß. l. tutor.
ff. de leg. 2. l. cum filiusfam. §. hæres meus.
ff. de uulg. sub. l. ex facto. §. Iul.
ff. ad l. Aquil. l. nam sicut.
ff. de adopt. l. in omni.
ff. de rit. nup. l. si quis tutor. §. ult.

Non in totum uideri, &c.] Licet desinat aliquid esse, uel dissoluatur, quod dudum habuit locum, & tenuit: & tamen in quibusdam perinde habetur, ac si non teneat, ut in hac R. dicitur. & induco aliud simile. ff. de uulg. substi. l. in subst. Et aliud in eod. titul. l. ex facto. §. Iulianus. & accedit illud generale, quod huiusmodi s̃. est, re ipsa sublata, manet proprietas. Cõtraria possunt tamẽ assignari arg. ad l. Aquil. nã sicut & de adopt. l. in omni. & de ritu nup. l. si quis tutor. §. ult. Et est ratio in his: quia quod factum fuit, fingitur nec fuisse factum. Idem ergo in cõsimilibus: ut in captis ab hostibus, si quæratur, fuerint liberi uel serui: & in actione furti manifesti, si quæritur, nata fuerit à principio, nec ne.

Argumentum de falso rumore.

ff. quando actio de peculio. l. quæ sint.
C. de mil. test. l. si cum.

ff. de

ff. de inof. test. l. mater.
ff. de hære. instit. l. ult.
ff. de adul. l. miles. §. mulier.

Arg. de falso, &c.] Quod causa falsi rumoris factũ est, aperta postea ueritate, dissoluitur uel ipso iure, uel quantum ad commodum: id autẽ, cui error non præstitit causam, manet: ut in hac R. & ff. quando de pec. act. an. est. l. 1. & l. quæsitum.

DE COMMODO, ET LVCRO, ET COMPENDIO.

RVBRICA XLV.

Vbi est onus, ibi & emolumentum esse debet: & econuersò.

In Decr. 16. q. 1. l. monachus si ad.
In Decr. 12. q. 2. caritatem.
In Inst. de fideicom. §. si id quod.
ff. de usufr. l. si ex eo.
C. de alluuionibus. l. 2.
C. de iur. dot. l. cum dotem.
C. de act. empt. l. non est nouum.
C. de naut. fœn. l. 1.
C. de leg. Aut. sicut hæredi.
ff. de cur. furio. l. nec lucrum.
C. de caduc. toll. §. pro secundo.
ff. de bon. Aut. uti poß. l. ult.
C. de furt. l. manifestè. §. sed tamen.
ff. mand. l. ex manda. l. qui denun. §. si man.
ff. de iur. dot. l. si man.
ff. pro socio. l. si igitur ex hoc. §. deinde.
ff. de reg. iur. l. plerumq; §. 1. & l. 1.
ff. de usur. l. in fideicom. §. nunquid.
ff. de aq. plu. arcend. l. ult.

ff.de naut.fœ.l.periculum.
ff.ad l.Rhod.de iact.l.2.
ff.ad l.Fal.l.3.§.si hæres.
ff.commod.l.si is qui.§.1.
ff.de instit.l.1.
ff.de in diem adiec.l.2.§.ult.
ff.de pericul.& commo.rei uend.l.id quod.
ff.de hære.uel act.uen.l.qui si.
In Instit.de hære.quali.& differ.in prin.
In Instit.ad l.Fal.l.quantitatis.
In Instit.de emp.& uend.§.si autem.

Imò etiam onus sine emolumento.

In Instit.de leg.patro.tut.in fin.
C.de leg.tu.l.ult.
ff.de neg.gest.l.si quis ne.
ff.de pact.dot.l.si mulier.
ff.de iur.dot.l.si spon.
ff.de leg.tu.l.si filia.
ff.ne quid in loco pub.l.prætor.§.idem Labeo.
Cont.ff.pro soc.l.de illo Pap.in fin.§.sed filius.
ff.de adopt.l.si arro.
Contrà,ff.locati & cond.l.ea lege.

Vbi est onus,&c.] Quod in ista R. dicitur, generale est,& naturale.ut ff.de reg.iur.l. secundum naturam.& ut in hac R. dicitur. Fallit tamen in casibus cũ priuilegio ætatis.ut Instit.de leg.tu.in fin. & C. de legit. tut. l. ult. Vel ex natura contractus. ut ff. pro socio.l.de illo.& l.non ob eam.Et est ratio: quia ob lucrum tantum contrahitur societas,tum ex pacto speciali.ut ff.de pact.dot.l.Pom. l. si mulier. Nec obstat, quod legitur ff.de iur.do.l.si spõsa.§.ult. quod enim dico,ubi est onus,& emolumentum, intellígas circa rem ipsam:puta si res melior,uel deterior, partus autem per se censetur. Vnde licet periculũ rei promissæ

ad

ad me pertineat, non tamen fructus, uel partus. Vel dic illud ideo recipi: quia debebatur per actionem, quæ stricti iuris est. Vnde non euenit emolumentū fructuum, uel partus, nisi à tempore litis contestatæ. ut ff. de usur. l. uideamus. §. si act. & ut plenè dixi ſ. eod. tit. in illa R. Tempore litis cont. Vel dic emolumentum, scilicet non semper, & statim, cùm inest onus, sed postea, puta lite contestata. Item non obstat, quod dicitur de adopt. l. si arrogator. quia & ibi qui sentit emolumentum, sentit & onus, licet nō semper: ut ratione eiusdem legis assignata probatur. Sunt adhuc duæ leges, pro contrario signatæ, ff. ne quid in loco pub. l. 1. §. idem. & ff. de legit. tuto. l. si filia. quarum primam nō inuenio, secundam ad rem facere nō percipio: quia ibi certè malum damnum ad me spectaret, facta operis demolitione, sicut ad me spectat commodum, non tamen cōuenior: quia ego non feci, nec alius meo nomine.

Non pro parte, qua quis commodum habet, sustinet incommodum.

ff. fam. herc. l. licet.
C. si cert. pet. l. 1.
C. de except. l. 1.
C. de hær. uel act. uend. l. 2.
ff. de fideiussor. l. Lucius.

Non pro parte, &c.] Imò pro ea, qua quis sentit damnum, sentire debet emolumentum: & econuersò, ut eadem sit ratio totius ad partem. ut ff. de usuf. l. qui scit. in prin. & ut ſ. in illa R. Vbi est onus, &c. nisi pacti tenor reclamet. ut C. fam. herc. l. licet. uel testatoris uoluntas. ut C. ad exhib. l. 1. & ult. & nisi quis alio iure sentiat damnum, quàm consequatur emolumentum. ut C. de hær. uel act. uend. l. 2. & econuersò. ut C. si cert. pet. l. 1. lex aūt, quæ est in ff. de fideiuss. l. Lucius.

l.Lucius.non facit ad rem.

Qui onus patitur, & cuius periculo res est, ipse debet commodum sustinere.

ff.ad Treb.l.quia poterat.Cont.cum concordant.
ff.de reg.iur.l.secundum naturam.
C.de furt.l.ult.§.filia.

Qui onus patitur, &c.] Hæc R. exposita est supra eo.Vbi est onus,&c.

Si quis uult recedere ab incommodo, non debet sequi incommodum.

ff.de usufr.l.si absente.
ff.de dam.infect.l.euenit.
ff.si serui.uen.l.etsi.
C.de repud.hæred.l.1.

Si quis uult recedere,&c.] Hoc procedit ex illo generali, Vbi est onus,&c. Et est hoc intelligendũ, si recedat quis sine dolo:alioquin cõtrà. ut ff. pro socio. l.actiõe.§.diximus.& t.si onus causa testa.per tot.tit.

Refert, an non habeat, an cum incommodo habeat.

C.de collat.Aut.quod locum.
ff.si usufr.pet.l.1.
ff.de euict.l.si plus.§.ult.
ff.de ædil.edict.l.si quis uen.l.scien.§.illud.
ff.de act.empt.& uen.l.pen.
ff.de seruit.urb.præd.l.3.& 8.in fine.
Contrà ff.de reg.iur.l.in condemna.
Cont.ff.de re.iud.l.sint.
Cont.ff.fam.hercis.l.& puto.§.si unus.
Cont.ff.com.diuid.l.si quis pu.§.fine.

Refert,an nõ habeat,&c.] Hoc sine dubio uerum est plerũq;,ut in hac R.probat, Fallit tamen priuile-

gio

gio personarũ, quæ damnãtur, in quantũ facere possunt. absoluũtur enim si nihil habeant, siue aliquid, sine quo tamen commodè esse non possunt. ut ff. de reg. iur. l. in condemnatione. & de re iud. l. sunt. item pacti tenore. ut ff. de uerb. sig. l. nepos. & ex natura actionis. ut ff. fam. hercis. l. hæredes. §. si unus. Et t. cõmuni diuid. l. si quis putans. §. sine.

Lucri ratio habenda est.

C. de sen. quæ pro eo quod interest pro te.
ff. de eo quod cert. loc. l. non utiq;. §. ult.
ff. ad Treb. l. apud.
ff. rem rat. hab. l. si commissas.
ff. locati. l. si fundum. & l. si sine.
ff. de act. emp. l. si in actione.
ff. pro socio. l. si socium. §. qui non. in prin.
ff. ad l. Rhod. l. 2. §. portio.
ff. quod met. causa. l. si cum ex. §. quadru.
C. arbit. tu. l. quicquid.
ff. ne quid in loc. l. 2. §. meritò.

Non est habenda.

ff. de act. emp. l. si stipul. uel. §. cum per.
ff. ad l. Aquil. l. quemad. §. item Labeo.
ff. de seruit l. si idcirco. §. pen.
ff. de leg. 3. l. Imperator. §. sicut.
ff. de furt. l. si is. §. eius.
ff. de dam. infect. l. Proculus.
ff. ad l. Rhod. l. 2. §. portio.
ff. commodati. l. si ut certo.
C. de sen. quæ pro eo, quod interest.
ff. qui & à quib. l. sciendum ergo.
ff. ad l. Aquil. l. si seruus.
ff. de periculo & commo. rei uend. l. ult.

Extimatur interesse, ubi ad certum deduci nõ potest. ut ff. solut. mat. Aliquando in lucro, aliquãdo in damno.

damno.ut enim quãdoq; propter affectũ.ut ff.mãd. l.cũ seruus.& ff.de euict.l. cũ pater.quãdoq; propter factum naturę.ut ff.de ser.expor.l.seruus. quandoq; quia res fuit meorũ maiorũ. ut ff. de bon. libert.l. libertus.§.quia sol.quãdoq; quia uitia. ut ff. de leg.2. l.si cui. Et hæc ferè omnia possunt esse extra singulare interesse.

Lucri ratio habenda,&c.] Regulare est,ut etiã lucri habeat ratio in interesse. ut C. de sen. quæ pro eo quod interest.l.1.& ut in hac R. dicitur. Fallit tamen in casibus,ut in cõtraria R.cõtinetur,in quibus damni tantum fit præstatio.

Interest alicuius, ut cõtra eũ aliquid instituatur.

C.de rescind.uend.l.ratas.
ff.de his qui sui uel alien.iur.l.si dominus.

Obtentu potentiæ & scientiæ, non debet quis amittere lucrum.

C.de aduoc.fis.l.3.
C.ne fisc.uel priuatus.l.ad fra.
C.de off.rect.prou.l.modera.
ff.de admi.tut.l.quæritur.§.si crimen.
ff.de off.præs.l.illicitas.§.nempe.
C.ne liceat potent.l.1.

Obtentu potentiæ,&c.] Quasi dicat, per potentẽ non debet alius impotens amittere lucrũ: & procedit ex illo generali,factũ alterius, uel dolus, alij non debet obesse:& ex eo maximè,q; dicitur C.de stat. & imag.l.ut uirtut. & C. de ann. excep.l. ut perfectius. in prin.

Agendo ad interesse,habeatur ratio lucri:& sic appellatione interesse, lucrum continetur.

ff.rem rat.hab.l.si commissa.
ff.locati.l.si fundus.

ff.de

ff. de eo quod cert. loc. l. 2. §. ult.
ff. ad Trebell. l. apud Iul.

Agendo, &c.] Hæc R. exposita est suprà, in illa R. Lucri ratio, &c.

Non tenetur qui lucrum abstulit, si iacturam non irrogauit.

ff. de dam. infect. l. Proculus.
ff. de aq. plu. arc. l. 1. §. apud Labeo.
ff. de furt. l. si is.
ff. de iniur. l. iniuriarum. §. si quis homo.

Qui lucrum habiturum aufert alicui facto uel consilio, tenetur.

ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. idem Iul.
ff. de cond. ob turp. caus. l. dedi in fine.
ff. de leg. 1. l. Lucius. §. Sempronia.

Non tenet, qui lucrū, &c.] Quasi dicat: nō tenet, qui aufert lucrū, si non irrogauit damnū. & hoc est speciale, ut dixi suprà eo. Lucri ratio, &c. Generale est enim, ut quis de lucro & de damno teneat: ut in proxima R dicitur, Qui lucrum habiturum, &c. Melius dixisset, habendum aufert.

Non compensatur compēdium cum damno.

ff. pro socio. l. & ideo.

Hic innuitur compendiū, non tamen damnū.

ff. ad l. Falc. l. maritus. §. 1.
ff. de ann. leg. l. liberto. §. 1.
ff. de leg. 1. l. si mihi.
ff. locati. l. sed addes. §. cum quidam.

Hic innuitur cōpendium, & non innuit damnū.

Contrà.

ff. ad l. Falc. l. pœnales. §. si Titio.
ff. de cond. & demon. l. Plautius.

ff.de don. cauſ.mort.l.eum qui.
ff.de neg.geſ.l.ſi negocia.
ff.de uſur.l.Gaius, Seius.
ff.locati.l.ſi uno.§.item.
In Inſt. de contr.empt.§.ſed etſi.

Non compenſatur compendiũ,&c.] Quaſi diceret: licet ſentiat lucrum, non tamẽ damnum: & econuerſò. Sunt aũt hæc ſpecialia. Aliud uerò eſt de iure communi: ut in contraria R. & ut ſuprà dixi eo. in illa R. Vbi eſt onus,&c.

Non eſt deterior, etſi nil quæſitum eſt, uel quod quæri potuit, ſit omiſſum.

ff.de acquir.poſſ.l.ult.in fin.
ff.ad Vell.l.bona.§.1.
ff.quæ in fraud.cred.
ff.de iur.fiſci.l.cum quidam.
ff.pro ſocio.l.nemo.§.1.

Arg. contrà.

ff.de hær.uel act.uend.l.2.§.non tantum.
ff.ne quid in loco pub.l.2.§.meus.
ff.ſolut.mat.l.ſi uerò.§.quòd dicitur.
ff.de pet.hæred.l.ſed etſi.§.perinde.
ff.ſi omiſſa cauſa teſt.l.1.§.ſanè.
ff.de iur.fiſ.l.in fraudem.
ff.de don.inter uir.& uxor.l.ſi quis.

Non eſt deterior,&c.] Regulare eſt, ut quis teneat non diminuere, nõ autem teneatur acquirere: ut in hac R. dicitur. Fallit autem in caſibus. ut ff. de hær. uel act.uen.l.2.§.non tantum. & ff.de pet.hær.l.ſed & ſi leg.§.perinde.& ff.ſi omiſſa cauſ.teſtament.l.1.§.ſanè.& ff.ſolut.mat.l. ſi uerò me.§. quod dicitur. Et ita intelligitur contraria Rub.

Factum

Factum alterius ex quo lucrum sentis, culpare non debes.

ff. de iur. dot. l. cum in fraud.
ff. solut. mat. l. sed & si.
ff. si omiss. causa test. l. sed non solent.
ff. de cond. indeb. l. eleganter. §. si quis.

Factum alterius, &c.] Factum alterius, ex quo lucrum sentio, culpare non possum. ut ff. de iur. dot. l. cùm in fundo. §. quòd si mulier. Et accedit hic etiam illud, ut culpent alij te, me laudare necesse est. Videtur cõtrà posse signari circa præscriptiones omnes, ex quibus sentio lucrum, obijcio culpam ei ex cuius desidia præscriptio currit. ut C. de ann. except. l. ult. Posset tamen responderi, præscriptiones contra naturalem æquitatẽ esse inductas, de bono tamen publico. quod uerũ est. ut ff. de usucap. l. bono. & de reiud. le. iur. naturæ. Vt ergo ius naturale fallit in præscriptionibus, ita & huius Rubri. sententia. Vel aliàs respõdetur, quia quod dicitur, ut mulier marito imputare non possit culpam, ex qua ipsa lucrũ habet: ideo dicitur, quia patebat id ipsum, quòd ex culpa mariti ad se peruenit. Cum ergo habeat, qualiter petere posset: sed ubi ego nõ peto ipsum quod habeo, quod quæsiui ex culpa tua, amisisti, excludo. possum similiter respondere ad l. ff. solut. matrim. l. sed etsi.

Vt culpent alij, te me laudare nẽ cesse est.

ff. de leg. 1. l. cùm res.
ff. de euict. l. uendicantem Seia.
ff. ad l. Aquil. l. Stichum aut Pamph.

DE VETITIS, SEV PERMISSIS.

RVBR. XLVI.

Vbi quod minimum est, prohibetur, id quod maius est, etiam uetatur.

ff. de senato. l. qui indignus.
ff. de seru. expor. l. cui.
ff. quæ res pig. ob. poß. l. 1. §. 1. argum. à maior.
ff. de pœn. l. moris. in prin.
ff. de interdict. & re. l. ult. §. ult.
ff. de accuſ. & inſcrip. l. ſeruos quoq;.
ff. de iur. iur. l. mea.
C. de ſeru. export. l. ult.
C. de ſen. & interlo. l. nulli.

Vbi quod minimum est, &c.] Regulare est, si alicui denegantur minora, naturali ratione prohibita uidentur maiora, ut in hac R. dicitur. excipi potest, nisi minora prohibentur, ratione excellentiæ dignitatis: ut in Aut. de mand. princi. §. si tibi &. §. quòd si delinquentis.

Id quod maius est fieri, non tamen quod minimum est, concedi.

C. de Ep. & cler. Aut. epiſtolarum.
C. de tranſact. l. tranſigere.
C. de ann. excep.
C. ad Vell. l. 3. quamuis.
ff. de off. præſ. l. illicitas. §. qui inuen.
ff. de bon. eo. qui ſunt ſub tu. l. ſi pupill.

Cum

Cum id quod maius est, conceditur, quod minus est, non uetatur.

In Decre. 16. q. 2. c. 1.
ff. de reg. iur. l. non debet.
ff. de off. præsid. l. illicitas. §. qui.

Id quod maius est, &c.] Regulare est, ut si alicui concedantur maiora, & minora uidentur esse cõcessa. ut ff. de reg. iur. l. non debet cui quòd plus. & ut in sequenti R. dicit ad idē induci possunt quędā leges, signatæ in sequēti R. ut ff. de in lit. iur. l. uideamus. §. deferre. & ff. ad l. Iul. de adult. l. nec mea. & de donat. l. filius. in fi. Recipit aũt exceptionē. ut ff. de reb. cor. qui sub tut. uel cur. l. si pupillorum. §. 3. & ut in hac R. uerius dicitur, & apertius: & ego signaui suprà dictã regulam iuris.

Propter incertitudinem quædam permittuntur.

ff. de usuf. l. Mutia. §. si.
ff. de incer. cond. l. rogati. §. fugitiuus. l. nã etsi. §. si seruus.
ff. de appell. l. si pater.
ff. locati. l. sed addes. §. si do.
ff. si quis in ius uoc. l. ex quacunq;.
C. si aduersus rem iud. l. si cùm pater.

Cui quod plus est, non licet, nec id quod minus est, licebit.

ff. ex quib. caus. maio. in in. rest.
ff. de iud. l. solemus. in fin.
In Decre. 2. q. 1. Deus omnipotens.
ff. quib. ut indig. l. aut habet pote. §. qui pi.
ff. de in lit. iur. l. 3. §. differunt.
ff. de adult. l. nec mea.
ff. de re iud. l. non debet.

Contrà.

In Aut.cùm de appella.co.§.4.
ff.de pat.pot.l.ult.
ff.de edend.l.3.§.1.
ff.de dolo.l.filius.in fine.
ff.de iud.l.ſolemus.in fin.

Cui quod plus eſt,&c.] An alicui uideantur cõceſſa minora,ſi concedantur maiora,dictum eſt:nec autẽ ſi denegantur maiora, an uideantur denegata minora.quod minimẽ uerum eſt.ut ff. de ſeru. expor.l. expor. licet hæc Rubr. cõtradicat, & leges in ea poſitæ nil faciant ad rẽ,præter unam. ut ff.de his quib. ut indig.l.poſt te.§.principale. ſed illud ideo eſt: qa uoluit infringere utrũq; teſtamentum:nec enim pupillare ualere poterat ſine principali. ut in Inſtit. de uulg.& pup.ſub. §. liberis. Si ergo accuſet principale, per conſequentiã & pupillare: & ideo repelleret, quaſi in utrũq; uideatur deliquiſſe. Leges aũt in contraria R.poſitæ,nihil ad rem faciunt.

DE QVIBVS REBVS, VEL PERSONIS RATIO HABEATVR.

RVBRICA XLVII.

Rationem dignitatis, aut officij,uel generis habendam, quoniam defertur nobilitati.

ff.ad l.Iul.maieſ.l.nullum.
In Inſt.de iniur.§.ſi communi.§.atrox.
C.ubi ſen.uel cla.l.3.in medio.
ff.de accuſ.l.ult.
In Decr.diſ.9.ego ſolus.

C.de

C. de quæſti. l. milites. l. decuriones.
C. de indic. uidu. Aut. qui.
C. de pœnis. l. decurio. honor.
C. de ann. except. l. ut perfectius.
C. de Ep. & cler. l. nec honore.
C. de nupt. l. furioſi.
ff. de in ius uoc. l. 2.
ff. de tranſ. l. cum hi. §. ſi mari.
ff. de pact. l. maiores.
ff. de dolo. l. non debet.
ff. de iud. l. ſi longius. l. ſed etſi. §. 1.
ff. de uſu. & hab. l. plene. §. 1.
ff. de arb. l. ſi cum dies. §. ſi ar.
ff. de iureiur. l. ad primas.
ff. de uſur. l. cùm quidam. §. ſi debet.
ff. de fid. inſtr. l. ult.
C. de dona. inter uir. & ux. l. ſi ad.
ff. de uent. inſpici. l. 1. §. pen.
ff. de ſuſpect. tut. l. tutor. §. antepe.
ff. de lib. ho. exhib. l. 1. §. & hoc.
ff. de dona. l. filiusfam.
ff. de uſufr. l. ſi extra.
ff. ad l. Iul. de ui. l. 1. §. ult.
ff. de pœn. l. moris. §. iſtæ quædam capi. §. non omnes.
ff. de re mil. l. 3. §. is qui ad.
ff. de decur. l. 1. §. in filijs. & l. ult.
ff. ut in poß. leg. l. ult.
ff. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis. l. ſed ſciendum.

Argumentum, quòd infirmitatis ratio habetur.

ff. de aur. & arg. leg. l. ſi cui an.

Contrà.

ff. de uet. iur. enucl. l. 1. §. ſi is.
C. de ſenat. uel cla. l. ult.
C. commu. deleg. l. ſi duobus.

C. de male. & mat. l. 3. & 4.
ff. de ser. rust. præ. l. si partem.
ff. fam. herc. l. si quem.
ff. ut leg. uel fideicom. l. 1.
ff. ad Maced. l. 1. §. ult.

Rationem dignitatis, &c.] Vt in ista R. dicitur, dignitati, officio, & nobilitati deferendum est, ueluti ut mitiores pœnæ imponantur. ut ff. de pœn. l. capitalium. §. ult. Vel ut præferatur alij, qui prætendat parem potestatem. ut ff. de pact. l. maiorem. Vel ut maior potestas uideatur inconcessa. ut ff. de donat. l. filius. Vel ut maius beneficium sit collatum. ut ff. de leg. 1. l. si seruus. §. ult. Potest & quilibet ex suo ingenio, & ex ista Rubr. plura exempla ponere. Nec obstat, quod in contraria Rubr. dicitur, C. de uet. iur. enucle. l. 1. §. cumq; & §. sed neque ex. Nam ibi omnium dicta censentur paria, & eiusdem dignitatis: quia ipse Imperator sua facit, ut in eodem §. dicitur. Item non obstat, quod dicitur ff. de seruit. rust. præ. l. si partem. quia neque de dignitate, neque de officio tractatur, sed de fertiliore parte fundi. Item non obstat, quod dicitur C. communia de leg. l. si duobus. quia nec ibi dicit habendam, uel non habendam. Imò ibidem dicerem habendam, per hanc Rubr. Item non obstat, quod dicit ff. famil. hercis. l. si quem. quia ibi licet habeatur ratio maioris partis, nihilominus tamē & dignitatis. ut ff. de fid. instr. l. ult. Fallit autem hæc regula, propter immanitatem criminis, ut C. ad l. Iul. maiest. l. nullus. & de male. & mathe. l. etsi. & ubi sena. uel clar. l. 1. & ff. ad Maced. l. 1. §. in filio. Grauissimum enim est, accipere mutuum, & postea insidiari morti parentis, propter quod inductum est Macedonianum. ut in Instit. quod cum eo. §. illud.

Conceduntur

Conceduntur quædam, quæ aliàs non concederentur.

ff. de reg. iur. l. quidam.

Datione dignitatis ab obligatione eximitur.

ff. de procur. l. filius. §. ult.

Aut religionis.

ff. de arbit. l. non distin. §. compromissum.

Dignitatis autem officium, seu nobilitas quandoq; obest.

C. de Episc. & cler. l. præberi.
ff. d. pœnis. l. quædam.
l. de pœna. R. magis punitur.

Aliquando non obest.

C. quod met. caus. l. ad inuidiam.

Dignitatis, &c.] Vt in cõtraria R. dicitur, plerunq; prodest in mitigatione pœnæ, ut 5. proximè dixi. & ideo malè posuit in hac R. aliquando. Imò debuit dicere, plerunq;. Fallit autem in militibus armatæ & cœlestis militiæ, quorum delicta acrius puniuntur, ut in hac R. dicitur.

Ratio consanguinitatis, uel proximitatis habetur.

C. de in interest. l. decurio.
C. de codicil. l. ult. §. si quis.
C. de leg. l. cum alienam.
C. de his qui in test. l. 1.
C. de his quib. ut indig. l. cum fratre.
ff. de in ius uoc. l. 1. & 3.
ff. de pact. l. Imperator. & l. antepen.
ff. de procur. l. sed hac.

ff. de usur. l. si extraneo.
ff. de his, qui deiec. l. si uerò. §. hoc autem.
ff. de probat. l. Procula.
ff. de mino. l. si in empt.
ff. de testib. l. lege.
ff. de susp. tut. l. si tutor aliquo.
ff. de leg. 1. l. si domus. §. impe.
ff. ut in poss. leg. l. pen.
ff. de coll. bon. l. nonnunquam.
ff. de manum. uind. l. si.
ff. de priuil. cred. l. 1.
ff. de iniur. l. uestem.
ff. de receptato. l. ult.
ff. solut. matri. l. Gaius.

Ratio consanguinitatis, &c.] Sicut dignitatis ratio habetur, ita & cognationis, ut hîc. Prodest enim cognatio, ut hîc, & proximè dicitur.

Amicitia uel necessitudo prodest.

ff. de testib. l. lege.
ff. de receptato. l. ult.
ff. de confirm. tut. l. 3.
ff. de suspec. tut. l. onera.
C. de inoff. test. l. liberis.

Quod rectè fieri debet, per odium, uel per gratiam non debet immutari.

ff. de arb. l. reo.
C. de reb. aut. iud. poss. l. ult.
C. de rescind. uend. l. si quos debet.
C. de fid. instru. l. comparationes.
C. si uend. pig. ag. l. 3.
In Aut. de sanct. episcopis. in prin.

Rationa

Ratione affectionis aliquid statui.

ff. qui satisd. cog. l. 2.
ff. mandat. l. cùm seruus excom.
ff. de bon. lib. l. libertus qui.
ff. de rei uend. l. in fundo.
ff. de seru. export. l. si uenditor.
ff. quod ui aut clàm. l. is qui. §. 1. inde Nerat.
Contrà, C. de sacros. eccles. Aut. quibus.

Rationem affectionis non haberi.

ff. quæ in fraud. cred. l. 1. §. si quis.
ff. ad l. Aquil. l. si seruum meum.
ff. de oper. seruorum. l. eum. §. ult.
ff. ad l. Falcid. l. precia.

Ratione affectionis, &c.] Ratio affectionis in bonæ fidei iudicijs maximè locũ habet, ad hoc, scilicet ut beneficium conferatur, uel collatum non reuocetur. ut ff. de ser. expor. l. seruus ea lege. & de bonis libert. l. libertus qui sol. & tit. mandati. l. cũ. & ff. mand. l. cum seruus extero. & de tutel. & rat. dis. l. 1. §. sed sine. Vel ut quis nõ grauetur. ut ff. de rei uend. in fin. Lex autem, quod ui aut clàm, non facit ad rem: quia nõ tractat ibi de affectione, sed de amœnitate locorum, quæ in se quandam repræsentat utilitatẽ. loquitur autem de ea affectione, quæ solum cuiusq; continet desiderium. Ad hoc autem nõ habetur ratio affectionis, ut quis acrius puniatur, uel ut grauetur. ut ff. ad l. Aquil. l. si seruũ meum. & de oper. seruo. l. ult. & ad l. Falcid. l. precia. & si quid in fraud. patr. l. 1. §. si quis. Et ita intelligitur contraria Rubr.

Ratio-

Ratione religionis, uel poteſtatis, non cogitur quis reddere rationem: & ſine decreto prædium minoris alienari.

I. com. pac. Rubr. prædium min.
C. de hær. Aut. & de Neſto.
C. de Epiſcopis. l. Ornatio.
C. de bon. quæ lib. l. cùm oportet. §. ſub hac.

Ratio adminiſtrationis non eſt reddenda.

In Auth. cum de appell. co. §. Ariſto.

Ratio, &c.] Quæ ſub iſta R. continentur, ſpecialia ſunt in patre, & orphanotrophis: aliàs enim tutores, & autores, & geſtores rationem reddere tenent. ut in Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contract. naſ. §. ſi cui. & C. ubi de ratiociniis agi opor. l. 1.

Quando mos gerendus ſit.

C. de probat. l. eum.
ff. de re. uen. l. quod ſi poſt.
C. de lib. cauſ. l. cùm ne.
ff. fam. herc. l. & puto fundum, qui do. §. 1.
C. de inoff. teſt. l. liberis. l. ſi maritus.

Quando mos gerendus ſit.] Hæc Rubr. magis in uerbo, quàm in opere, uel utilitate conſiſtit.

DE ESSE, ET NON ESSE.

RVBRICA XLVIII.

Videtur esse quod non est.*

* al. non esse quod est.

ff. de his qui not. infam. l. quid ergo. §. ſi quis.
ff. quod quiſq; iur. l. 1.

C. de figment. Rub. 2.
ff. de usufr. l. quia.
C. de qualitat. factorum. Rub. non est fac.
ff. de cond. indeb. l. si procurator.
ff. de contra. empt. l. clauibus.
C. de rei ux. act. l. rem in præsenti. §. 1.
ff. de uerbo. ob. l. liber homo.
ff. de acquir. poss. l. si quis ui deiectus.
ff. de bon. aut. iud. poss. l. cùm unus.
ff. de reg. iur. l. qui actionem.
ff. de iureiur. l. sed si unus. §. filios.
In Aut. ex quib. caus. ma. §. idemq; & quidam tũ.

Contrà.

ff. de dolo. l. nam is.
ff. de arb. l. qualem.
ff. de reg. iur. l. non uidetur cœpis. quisquis.

Videtur esse quod non est.] Hæc R. consistit in fictionibus legis. Fingit enim lex, quandoq; aliquid esse, quod non est: ut in hac Rub. & in eod. adesse quod abest, & quandoq; nõ esse quod est: ut in contraria Rub. quæ non est contraria, sed pro contraria assignata.

Non putat hoc esse, quod ob hoc contingit abesse.

ff. de iniur. l. item apud §. si quis uir.
ff. locati. l. si ignorans.
C. de Ep. & cler. l. si qua per.
In Decre. dis. 28. quia.

Non putat hoc esse, &c.] Quasi dicat: sæpe creditur aliquam esse meretricem, nõ matronam: & ideo, quia meretricia ueste induta est, quare non creditur esse matrona: quia ob hoc, id est, ob statum, uel habitum talem cõtingit plerunq; abesse quod est, id est, non esse matronam eam, quæ est in ueritate. Similiter

ter in paganis,& in militibus: ut in legib. sub Rubr. positis notatur.

Adesse quod abest, uel abesse quod adest.

C.de hær.instit.l.4.
C.de his quæ pœn nomin.l.2.
C.de instit.& sub.l.generaliter.§.ult.
ff.de iur.dot.l.licet.in prin.
ff.de uerb.ob.l.& poßideri.
ff.qui,& à quibus.l.si priuatus.& l.4.
ff.de cond.& demon.l.filiæ suæ.& l.4.
ff.de const.pec.l.id quod.
In Instit. de act.§.item.

Adesse,&c.] Hæc Rub. exposita est §. eod. Videtur esse,quod non est.

Non solum quod adest, sed etiam quod esse, uel æstimari potest, inspiciendum.

ff.fam.her.l.in ipsius.
ff.de leg.3.l.in fideicom.§.sed si fideicom.
ff.de aur.& arg.leg.l.si uxori.§.eum.
ff.de aq.plu.arc.l.1.§.1.
ff.de leg.3.l.quæsitum.§.illud.
ff.de stat.lib.l.Labeo liber.
ff.de tribut.l.procurator.§.ult.
ff.de iud.l.solemus.& l.3.
ff.de furt.l.eum qui.§.Papin.
ff.rem rat.hab.l.furti.§.quoties.
ff.quib.ex caus.in poss.eat.l.Fulcinius.§.si quis.

Contrà.

ff.de in ius uoc.l.quamuis.
ff.rem rat.hab.l.amplius.

ff. de bon. lib. l. qui cum ma.
ff. de solutio. l. cum decem. §. 1.

Non solum quod est, &c.] Vt ex hac Rub. perpenduntur nõ solum quę sunt, sed quę esse possunt æstimantur, ut pro his æstimatio fiat, non tamen, ut ex ea pœna imponatur, nisi delictum fuerit perpetratũ & consummatũ, ut in contraria R. continetur. quis enim diceret, pœnalem stipulationem committi, si conditio nõ existât, quamuis interim dum pendet? Verùm sit, eam existere posse. Item quis diceret, hominem puniri de hoc, quòd delinquere posset, si nõ delinquat? hoc quippe absurdum esset. ut ff. quod quisque iur. l. 1. §. ult. Sed delicto perpetrato, æstimatur quod fieri potest, id est, damnum quod alicui imminere potest. ut ff. de furt. l. eum qui. §. Pap. & de stat. lib. l. Labeo.

DE TOTO ET PARTE.

RVBRICA XLIX.

Aliquid pro parte non posse fieri: uel, non ualet, quod pro parte agitur.

C. de iur. delib. l. quidam elo.
ff. de ser. rus. præd. l. per fundum.
ff. si ex nox. caus. ag. l. si cum uno.
ff. de bon. lib. l. nam.
ff. de lib. caus. l. duobus.

Aut totum, aut nihil.

ff. de leg. 1. l. 8. si ex toto si ita.
ff. de procur. l. in causæ.
C. de iur. delib. l. quidam.
ff. ad exhib. l. si quis. §. idem Celsus.

ff. de

ff. de usur. l. tutor. §. Lucius.
ff. de leg. 2. l. grege. Aut. le. & l. Celsus. §. idem.
ff. de admin. tut. l. cum quæritur.
ff. de acquir. hær. l. 2.
ff. de ser. urb. præd. l. una.

Contrà.

ff. pro derelicto. l. an pars.
ff. de adminis. tut. l. cum quæritur.
ff. de dam. infect. l. euenit.
ff. de usur. l. Gaius, Seius.
C. de neg. gest. l. tutori.
ff. si pars hær. pet. l. antepen. & ult.
ff. si cert. pet. l. quidam.
ff. de procura. l. qui proprio. & l. ult.
ff. de leg. 3. l. legatarius. & l. si ita legatur.
ff. de stat. lib. l. 3. §. penult.
ff. rer. amot. l. de rebus.

Aliquid pro parte non posse, &c.] Regulare est, ut id debeat obseruari in parte, quo ad partem, quod in toto, quo ad totum, & econuerso: ut contineturin illa R. Quod iuris est, &c. & quod continetur in legibus contrarijs Rub. illius generalis, Aut totum, &c. Sed non secus obseruatur in quibusdã casibus qui indiuidui sint, ratione impossibilitatis, ut in legibus sub hac Rub. positis continetur: aut ratione inconstantiæ repellendæ. ut ff. de admin. tut. l. cum quæritur. aut ratione perplexitatis. ut C. de iur. delib. l. quidam. & ut in sequenti Rub. continetur, Aut totũ, &c.

Nomine partis totum peti.

ff. de usufr. ea. rer. l. & quæ usufr. l. antepe.
ff. si usufr. pet. l. uti frui uidetur.

Aliquando pars accrescit petenti.

ff. de pig. l. Paulus. §. domus.

ff. de

ff. de solut. l. stipulatus sum mihi. §. 1.
ff. de fideiuss. l. amissa.
ff. de adult. l. marito. §. 1.
ff. de hær. instit. l. 3.

Contrà.

C. de Episcopis aut cler.
ff. de don. inter uir. & uxor. l. seruus communis.
ff. de adult. l. si posthu. §. 3.

Nomine partis totum peti.] Rubrica ista duplici ter intelligi potest. Vno modo, si aliquid desit ad rem debitam & præstitam, non uideatur esse præstita: & ideo propter partem, uel ius, quod deest de toto, totum peti potest. ut ff. de solut. l. stipulatus. §. 1. etiam alio, ut nomine partis alicui datæ, uel assignatæ, totum ipse petat, cùm assignata est pars. ut C. de hær. instit. l. 2. Ita tamen, si nō est alius, qui iure possit admitti: ut in contraria Rub. dicitur.

Quando pars accrescit non petenti.

ff. de inoff. test. l. si proponas. §. ult.
ff. ad l. Aquil. l. Titia.

Quando pars, &c.] In hæreditatibus uno hærede deficiente, uel euacuata sua portione, accrescit suis hæredibus, etiam inuitis, quod deficienti fuerat delatum. secus autem in legatarijs, quibus uolētibus, seu nolentibus, & ideo non inuitis accrescerent cæterorum portiones. ut C. de cad. toll. l. his ita. §. ubi autem.

Præstabit partem, ut totum trahere possit.

ff. fam. her. l. Meuius. in prin.
ff. mandat. l. si man. §. Iul.

ff. de in diem adiect. l. quòd si. §. ult.
ff. de uerb. sig. l. appell. §. rei.

Præstabit partē, &c.] Hanc R. inuenio falsam: sed ita uidetur mihi causam editam posse suppleri: Præstat quis partem, ratione totius, licet ad partem agi principaliter non posset. totum enim debet ad se trahere partem. ut ff. mand. l. si man. §. Iul. & de in diem adiect l. quòd si. §. ult. Idem & in fam. hercis. iudicio. pars enim extranei, per se in iudicium fam. hercis. uenire nō potest: si tamen adiudicata fuerit, ratione aliarum partium ueniet. ut ff. fam. hercis. l. melius. in princip.

Quod iuris est in toto, quo ad totum, idem est in parte, quo ad partem.

In Instit. de leg. §. idem res.
In Instit. de fideicom. hær. §. quæ dixi. §. nunc.
ff. de usufr. l. qui sit.
ff. pro derelicto. l. an pars.
ff. de euict. l. si dictum. §. in stipulatione.
ff. de cond. instit. l. 2.
ff. de off. procur. l. Pomp. §. si uerò.
ff. quib. mod. usufr. amit. l. quamdiu. §. ult.
ff. de except. rei iud. l. si quis cum totam.
ff. quor. leg. l. 1. §. cùm duæ.
In Decre. dis. 32. q. 7. licitæ.
In Decr. dis. 31. tenere. si laicus.
ff. de admin. tut. l. si duo.
ff. de rei uen. l. quæ de tota.

Contrà.

ff. de uulg. sub. l. cùm quidam.
ff. de pericu. & commod. rei uen. l. quod si prin.

ff. de

ff. de usufr. accres. l. interdum.
ff. de pet. hær. l. sed etsi. §. adeò.
ff. de except. rei iud. l. & an eadem. §. 1.
ff. de usufr. l. si cui usu.
ff. de leg. 1. l. serui electi.
ff. de inoff. test. l. Papin.
C. de iur. emphyt. l. 1.
C. de euict. l. ex mille.
ff. de testamentis. l. hæredes. §. 1.
ff. de probat. l. cùm dictum.
ff. de iureiur. l. si is. §. ult. & pen.

Quod iuris est, &c.] Hæc Rub. exposita est ſ. in illa Rub. Aliquid pro parte, &c. Determinãda est enim, utibidem diximus. Sed signari possunt quædam specialia contra hoc generale, ut in contraria Rubrica dicitur.

Qui peccat in parte, pro solido punitur.

ff. de reg. iur. l. etiam.
ff. ad Syllanianum. l. si quis in graui. §. si quis.
ff. de ann. leg. l. 2.
ff. de bon. liber. l. in seruitu.
ff. de act. empt. l. ex empto. §. 1.
ff. de collat. bon. l. 2. §. & si cum.
Contrà, C. de pœnis. l. sancimus.

Qui peccat in parte, &c.] Huic Rubr. inuenio de esse, sed ita suppleo: qui peccauit in parte, pro solido punitur. ut de leg. 1. l. etiam si. & ut ex alijs legibus in generali positis, apertè notatur.

Qui uni soluit, cæteris soluere tenetur.

In Aut. de hær. & fal. §. non autem da.
In Aut. de sacros. eccles. §. Deo.

Qui partem soluit, in totum tenetur: uel, qui soluere cœpit.

C. de testamentis. l. non dubium.
C. de non num. pec. l. cùm si.
ff. ad Maced. l. an si. & l. sed.
ff. de mun. & hono. l. etiam. §. ult.
ff. de pollicita. l. 1.
ff. de iudicijs. l. fideicom. §. ult.
ff. quib. mod. usus fr. amit. l. is qui.
ff. si seruit. uen. l. eo loco. §. ult.
ff. quemadmo. ser. amit. l. 2. si stilli. §. ult.
ff. de acquir. poss. l. possideri.

Qui partem soluere, &c.] Licet in principio conueniri quis non possit, tamen si soluere incipiat, facit sibi præiudicium, ut ex post facto conueniatur. ut ff. de iudic. l. fideicom. §. ult. & de fideicom. lib. l. 1. & C. ad l. Falc. Auth. sed cùm testator. Hæc tamen Rubrica intelligenda est, ubi inerat aliqua obligatio naturalis saltem, alioquin nullum fieret præiudicium. ut C. de pac. l. si cer. & C. ne uxor pro marito. l. ult.

Quod in totum prohibetur, pro parte admittitur.

ff. de iur. patro. l. adigere. § si patro.
ff. communi diuid. l. in hoc. § sed etiam.
ff. pro socio. l. si conuenit.
ff. de cond. & demonst. l. cùm ita.

Quod in totum, &c.] Licet quædam non admittantur in totum, pro parte tamen recipiuntur, ut in hac Rub. continetur: uel recipiuntur quandoq; pro quartis, ut in sequenti Rubrica dicitur. sicut econuerso quædam non admittuntur pro parte, sed in totum:

totum: ut suprà eod. in illa Rubrica, Aut in totum, &c. & in illa Rubrica, Aliquid pro parte, &c. Quæ autẽ sit ratio, quare ista non admittantur in totum, quilibet ex suo ingenio, & casuum tenore attendere potest: scilicet quia si aliter diceretur, euidens appareret iniquitas. ut ff. pro socio. l. si non fuerit. §. ita. & §. Aristo. & communi diuidun. l. in hoc iudicium. §. si conuenit. & ff. si pars hær. pet. l. antiqui. & C. unde uir & ux. Aut. præterea.

De quartis.

ff. si pars hær. pet. l. antiqui.
C. unde uir & ux. Aut. præterea.
C. ad l. Falc.
In Inst. de uulg. sub.
In Instit. de adopt. §. item.

Vtentem partem sui iuris totum retinere.

ff. quib. mod. usus fr. & usufr. & l. is qui.
ff. si ser. uend. l. eo loco. §. ult.
ff. quemadmod. ser. amitt. l. 2. si stilli. §. ult.
ff. de acquir. poss. l. possiden. in princ.
ff. de ser. rus. præd. l. una.
ff. de usuf. l. si cui.
ff. quib. mod. usus fr. amitt. l. placet.

Vtentem partem sui iuris, &c.] Hoc est intelligendum non in diuiduis: diuidua enim pro parte usu acquiruntur & amittuntur. ut ff. pro emptore. l. 2. §. si fundus emptus sit. & l. qui fundum. §. 1.

DE SVMMIS ET EXPENSIS.

RVBRICA L.

Inſpicienda eſt ſumma præſtita, magna ſit, aut modica: non enim uidetur, maximam uoluiſſe donare.

ff. commod. l. in rebus. §. poſſunt.
ff. de tranſact. l. cum hi.
ff. rer. amot.
ff. de ann. leg. l. Mæuia uxor.
C. ſi aduerſ. donat. l. 1.

Inſpicienda eſt ſumma, &c.] Ex quantitate ſummæ colligitur plerunq; animus donare uolentis. ut ff. commod. l. in rebus. §. poſſunt. Nec enim ueriſimile eſt, aliquem uelle ſpargere modicam pecuniam ſuam. ut ff. de probation. l. cum de indebito. Item adhibetur maior fides contractui propter maiorem ſummam. ut ff. de tranſ. l. cùm hi. §. modum. licet nõ ſit neceſſarium argumẽtum ad arguendum dolum precij, minor quãtitas. ut C. de reſcind. uen. l. dolus.

Mediocris ſumma inſpicitur.

C. de uſufr. l. cùm antiquitas.
C. de ſacroſ. Eccl. Aut. hoc ius.
C. de donat. l. ſi quis argentum. §. similiq;.
ff. de oper. ſeru. l. ult.
ff. de redhibit. l. ſi quis. §. uenditor.
ff. de leg. 3. l. nummis.
ff. de aur. & arg. leg. l. qui lancem.
ff. de leg. 1. l. legato Sempronius.

Medio-

Mediocris summa,&c.] Hæc Rub.de plano mentitur,data leuissima solutione, ut in quantitatibus, quod minimum est,sequamur.ut ff.de leg.3. & ut in contraria Rubr.continetur. In speciebus mediocritatem cõsidero.ut ff.de aur.& arg. leg. l. qui lancem. & de leg.1. l. legato in genere. & ut in hac Rubrica dicitur.

Res modica magna dici potest, & econuersò, respectu rei, de qua quæritur.

ff.de pig.act.l.si quis.§.sed etsi.

Nota de impensis præstandis, & factis restituendis.

ff.ad Trebell.§.sciendum.cum suis concord.

Minor considerator summa.

ff.de arb.l.diem.§.si plures.
ff.de uerb.ob.l.inter stipulantem.§.si ita.
ff.de pœnis.l.si præsens.
ff.de reg.iur.l.semper.
ff de leg.2.l.Sempronius.
ff de leg.3.l.nummis.
ff.de leg.1.l.apud Iul.§.Seio.

Quòd uenditor emptori teneatur ad impensas, in rem uel in litem factas.

ff.de dol.except.l.fideiussor.
ff.de uer. oblig.l.uenditores.

Minoris ratio habetur.

C.de usur.l.pupill.l.3.
ff.de usur.l.cùm quidam.
ff.de iur.fis.l.fiscus.

Minoris ratio, &c.] Quòd dicit hæc Rub. minoris rationem habendam, ex ui taciti pacti est intelligendum. ut C. de usur. per retentionem. uel ex ui successionis. ut ff. de iur. fisci. l. fiscus. & de usur. l. cùm quidam. §. si debitores.

Quòd expensas illius temporis, quo ius suum tueri uel persequi debet uictus, non debeat dare, his legibus probatur.

ff. de iud. l. eum qui.
C. de iud. l. sancimus.
C. de Epis. & cle. Aut. præterea.
In Inst. de pœn. te. lit. §. 1.
In Aut. de litig. §. non ob hoc.

Contrà.

C. de iud. l. properandum. §. sin autem.

De re litigiosa alterutram partium quæ inops est, expensas debere facere.

C. de ord. cog. l. ult.
ff. de inof. test. l. si insti. §. de offi. cum suis concord.

Quòd expensas, &c.] Regulare est, ut uictus uictori debeat in expensis condemnari, ut in cõtraria Rub. dicitur. fallit tamen propter uincentis contumaciam: ut C. de iud. l. properandum. §. sin autem egef. Item propter uicti probabilem ignorantiam: ut ff. de leg. 2. l. qui solidum. §. etiam. & in Aut. de iudic. §. oportet. & ut in hac Rub. continetur.

Causa pietatis expensarum inhibet repetitionem.

C. de neg. gef. l. alimenta quod in uxorem.
C. de capt & postlim. reu. l. 1.

C. ad

C.ad Vell.l.si dotare.
ff.de neg.gest.l.is qui.
ff.de cond.indeb.l.cum is qui.§.sin autem.
ff.de iur.dot.l.quemadmodum.§.ult.

Contrà.

C.de nupt.l.patrem.
C.quib.non obijc.long.tem.præs.l.ult.
ff.de neg.gest.l.Nesennius.
C.de infant.expos.l.1.
ff.de calumnia.l.si quis ab alio.
ff.de relig.& sump.fu.l.si quis.§.interdum.

Causa pietatis,&c.] Regulare est, ut expensæ causa pietatis factæ,repeti non possint,ut in hac R. continetur.fallit tamen in casu, ut in cõtraria R.dicitur. si dico speciale esse,quod dicitur C. in quibus casib. cessat long.temp.præsc.l.ult.quia & ibi dicit, restitui tur expẽsa ideo,quia uoluit eum obligare, in quem fecit expensam, liberum æstimando. Et licet in hoc fuerit pietas,quòd fecit, non tamẽ fuit pietas, ne repeteret.ut ff. de relig.& sump.fu.l.si quis.§. interdum is qui sumptum.

ADIECTIO.

Quod dicitur de calumniatoribus, ideo contingit, quia turpitudo ex parte accipientis uersabatur. uel totum hoc generale soluas per leg. quæ est ff. de relig.& sumpt.fun.l.si quis.§.sed interdum. Quòd si dubitetur, an pietatis causa fecerint, præsumitur, quòd non:unde poterunt repetere. ff. de neg. ges. l. Nesennius. Causa.

Non repetitur pecunia, nisi sit in probabilem modum expensa.

ff.ad Maced.l.item.§.antepen.
C.de hær.petit.l.hæreditas.

ff. de in rem uerſ. l. 3. §. in rem.

Non repetitur pecunia, &c.] Qui alium nomine expenſæ uult conuenire, ita demum agit, ſi probabilem modum non exceſſerit. hoc ita, niſi faciam ſumptum ex uoluntate eius, quem conuenerim. ut ff. de in rem uerſ. l. ſeruus. §. nec non illud.

DE GENERALIBVS DICTIS, ET FORTVITIS CASIBVS.

RVBRICA LI.

Generali permiſsione non uideri concedi, quod non eſſet ſpecialiter conceſſurus.

C. de tranſac. l. ſi de certa.
C. ad Vell. l. iubemus.
ff. mandati. l. creditor.
ff. de pig l. ob.
ff. de dona. l. filiusfa.
ff. de ſolut. l. ſi ex pluribus. in prin. contrà.
ff. de pact. l. tres fratres. & l. emptor. §. 1.
ff. de pecul. l. qui peculij.
ff. de tranſ. l. non eſt ferendus.
ff. ſi quis caut. l. 3. §. quæſit.
ff. de ritu nup. l. generali.

Generali permiſsione, &c.] Hoc generale cõprobatur regula. ut ff. de pecul. l. qui peculij. & ff. de pig. l. obligatione. nec recipit contrarietatem.

Generalia, & uerbis generalibus facta, licet non ſint ſpecificata, tamen admittuntur.

C. de ann. except. l. ult. §. ſi quis.

ff. de

ff. de seru. rust. præd. l. si seruus in po.
In Decre. c. 6. quæs. 5. si sacerdos.

Generalia non recipiuntur, nisi expressa inueniantur.

C. de iud. l. 2.
ff. si quis caut. l. sed & quæsitum.
ff. de iniur. l. prætorij.
ff. quod cuiusq; uniuers. l. item. §. si decu.
ff. de recept. l. sicut dies. §. plene.
ff. commu. prædio. l. in tradendis.
ff. de hær. uen. l. 2. §. illud.
I. Lombar. de debi. & general. l. si quis aliam.

Generalia non recipi. &c.] Hoc generale inuenio falsum, & ita suppleo. Generalia, & uerbis generalibus facta, tenent: & econtrà. Regulare est, quod in hac Rub. cõtinetur, ut probatur per leges subiectas. ut C. quando mul. tu. off. fun. Aut. mat. & auiæ. & de seru. urb. præd. l. si seruitus imposita. & hoc quilibet lippus etiam attẽdere potest in statutis legum, quæ generaliter concipiuntur, & tamẽ ualent. ut per tot. tit. de reg. iur. & de sepul. uiola. l. 3. §. quid tum. & de leg. præstan. l. 1. §. generaliter. Idem in uerbis contrahentium, ut in prin. huius generalis dictum est. Idẽ in uerbis testãtium. ut de leg. 3. l. hoc legato. Quod ergo in sequenti R. contraria proponitur, ff. si quis caut. l. sed &. §. quæsitum. speciale esse negari non potest. Sed etiam quædam ibidẽ inducuntur, quæ non faciunt ad causam, sicut est illa, C. de iudic. l. 2. nam & ibi tantũ faciunt generalia uerba, quantum specialia super singulis adhibita: nisi dicat quis, se de certa specie in generalibus uerbis nõ sensisse, ut ibidem dicitur. Item non obstat quod legitur, quod cuiusq; uniuers. l. item. §. si decurio. quia ibi uerba generalia nõ admittuntur ea ratione, quia super re futura

futura eligi actio non potest: non ea, quia minus faciunt generalia uerba, quàm specialia. Item non obstat, quod legitur ff. de arb. l. sicut dies. §. plenũ. quia & ibi compromissum generale ualidum est, licet restringatur ad species tantum, de quib. est actum. Est tamen tutius, ut ibidem continetur, species nominatim edicere, quàm generalia uerba in compromisso proferre, & pòst contrarium probare, se de certa specie non sensisse. Item nõ obstat, quod legitur ff. communia prædiorum. l. in tradendis. quia & ibi generalem exceptionem tenere dico, ut omnis seruitus debeat imponi. Item non obstat, quod legitur ff. de iniur. l. prætor. in prin. quia quòd dicit, specialiter ponitur pro expressim, ut intelligat̃, quam uel qualiter fuerit iniuriam passus, siue generali siue speciali uerbo id complectatur. Quod autẽ legitur de hær. uel act. uend. l. 2. §. illud. nihil ad rem pertinet.

Generaliter omne periculum præstare debet conductor: & dolum & culpam conductoris debet probare.

In ff. de ui bon. rapt. l. raptorum.
C. ad Vell. l. iubemus.
C. de præscr. 10. uel. 20. ann. l. emptor.
ff. si quis caut. l. sicut.
ff. de pact. l. iur. §. si paciscar.
ff. de inter. act. l. si decreta.
ff. commo. l. si ut. §. nunc eum, qui rem.
ff. de constit. pec. l. cùm plures. §. uesti.
ff. depo. l 1. §. si conue. & §. sæpe.
ff. mand. l. Aristo.
ff. de pact. inter empt. l. Lucius.
ff. de præ. uer. l. si gratuitam.
ff. de admi. tu. l. chirogra.
ff. de except. rei uend. l. si rem meam.

Neutrum

Neutrum debet.

C. si adu. rem iudi. l. 1.
C. de fid. instrum. l. ult.
ff. si quis caut. l. 2. §. quæritur.
ff. commu. præd. l. in tradend.
ff. de con. sine cauſ. l. tranſac. tu.
ff. de pignorat. act. l. ſi conuenit.

Generaliter omne periculum, &c.] Si ita intelligatur illud uerbum periculũ, id eſt, caſum, falſum eſt. ut C. de pig. act. l. quæ fortuitis. Si ponatur pro culpa, ſimiliter falſum eſt. nec enim tenetur de leuiſſima culpa, ſed de dolo, lata culpa, & leui: cũ utriuſq; gratia contrahatur. ut ff. commo. l. ſi ut. §. 1. niſi in caſu, quando promiſſa eſt cuſtodia. ut ff. locati. l. qui mercedem. uel generaliter quis in ſe ſuſcipit periculum. ut ff. mand. l. & Ariſtoni. Et ita intelliguntur pleræq; leges huius Rub. Ideo dicunt quidã in columna, ut ff. loc. l. ſi merces. §. qui colum. Ego cõtrà puto, ut ponatur ibi ſuperlatiuum pro poſitiuo. Vel dic, quòd ibi promiſſa fuit cuſtodia. leges aũt, quæ in hac R. contra hoc inducuntur, non uideo in aliquo obſtare. Quod aũt ſupponitur de probatione doli & culpæ, hic non tracto: quia ſ. plenè tractata eſt, in debitore & creditore. & quæ ibi dixi, hîc intelligantur repetita.

Generaliter dicto uel probato mandato omnia contineri.

ff. ad Treb. l. Marcell. l. quidam.
ff. de pig. l. Paulus. in fin.
ff. de contrah. emp. l. ſi quæ. §. cum ſeruo. §. 1.
ff. de procu. mandato. l. procurator.
ff. de commod. l. illud.
C. de tranſact. l. tranſ.
C. de fideicom. l. utrum.

C. quæ

C. quæ res pig. obl. poß. l. 1.

Imò non, ſed ſpeciale mandatum neceſſe eſt.

C. quæ res pig. ob. poß. l. 1.
ff. de procur. manda. l. procu. non ſolum. §. ult.
ff. de ſerui. l. ſi mihi. §. 1.
ff. de cond. & demonſtr. l. fideicom. in fin.
ff. de priuile. cre. l. pen.
ff. de pig. l. ob.
ff. de dolo. l. filius. §. dare.
ff. de acq. hær. l. ſi quis mihi. §. iuſſu.
ff. de mino. 25. ann. l. illud. §. 1.
ff. de act. emp. l. ſi merces. §. 2.
ff. manda. l. maritus. §. 1.
ff. de oper. no. nunc. l. de pupil. §. qui procurator.

Generali dicto, &c.] Et contrà, ut in hac R. dicitur, in generalibus uerbis omnia continentur: ea tamē, quæ quis ſpecialiter eſſet conceſſurus: ut §. eo. generali permiſsione. Et ideo in his, quia non eſt ueriſimile, aliquem generali uerbo concludere, neceſſaria eſt ſpecialis commiſsio: ut in contraria Rub. dicitur.

Generaliter omne periculum ſuſcipi poteſt.

C. quando ma. tu. off. fung. l. ult.
C. de hære. uel act. uend. l. ult.
C. de reb. alie. non alie. l. ult.
ff. ſolut. mat. l. accep. pluribus.
ff. quod iuſſu. l. 1. in prin.
ff. de ſtat. lib. l. ſtatu liber. l. 1.

Hæc uera ſunt, ſiue ſicut dixi, omne periculum recipio, ſiue ſic, quicquid periculi acciderit, tenetur, quocunq; modo interueniat. ut ff. de interrogat. l. ſi ſine. §. quod autē. & ff. de leg. 1. l. ſi Titius. Quæ circa materiam iſtam dicuntur, uariè exponuntur. Opinabantur quidam, ſcilicet B. non poſſe ſuſcipi periculum

culum alicuius ex pacto generaliter, nisi unusquisq; casus periculi nominatim & specialiter dicatur: & hoc ex lege ff. si quis caut. l. siue. §. quæsitũ. cuius sententiam reprobat P. non etiam in contractibus, in quibus generalitati uerborum statur.

Non potest suscipi.

C. de secund. nup. l. nunc autem.
C. manda. l. si maritus.
ff. de iniu. l. illud. in fine.
ff. quod quisq; iur l. si quis. §. si pro.
ff. de procur. mi. tu. l. 1.

Generaliter omne periculum, &c.] Et contrà, omne periculum & omnem culpam ex pacto quis suscipere potest. ut ff. mand. l. & Aristoni. leges autem in hac Rub. inductę id non probant, sed hoc, quòd tantum ualeat generale pactum, quantũ speciale. quod uerum est, quantum ad culpam, non tamen quantum ad casus fortuitos. ut ff. cõmo. l. si ut. §. cõmodatum autem. & ff. si quis caut. l. sed &. §. quæsitum. Imò speciale mandatum in illis est necessarium: ut probatur per similia in cõtraria Rub. & inf. eo. Casus fortuiti, &c. & in hac sententia fuit B. sed M. contrà.

Sub generali continetur speciale.

C. de testi. l. ult.
ff. de donat. l. filiussam.
ff. quæ in fraud. cred. l. ult. §. 1.

Sub generali continetur, &c.] Hæc Rub. malè uidetur mihi posita secundum tenorem l. de donat. l. filius inductæ. debuit enim dicere, non continetur: sic enim in prædicta l. dicitur, quòd si filio cõcessum est donare, non uidetur concessum donare mortis causa. & ita sub illo generali uerbo donationis, non continetur speciale, donatio causa mortis, quæ species est: ut in Instit. de donat. & est fortè ideo, quia genus

nus ut proprium, quandoq; attribuitur speciei. ut ff. de adopt. l. 1. aliàs enim generis appellatione continentur species omnes. ut ff. de leg. 3. l. hoc legatum generale.

Quem teneri de fortuito casu, si culpa sua incidit in eum.

ff. commod. l. in rebus.

Causa fortuiti casus exprimi debet.

ff. si quis caut. l. sed & si. §. pen. & ult.
ff. depositi. l. 1. §. 1. & §. sæpe.
ff. de ritu nup. l. generali.
ff. ad l. Falc. l. 1.
ff. de acquir. hær. l. si quis. §. iussu.
ff. de pœnis. l. mortis.

Causa fortuiti, &c.] Hęc Rub. exposita est ſ. eo. Generaliter. & in illa, Omne, &c.

Rectè negocium gestum fortuitò non imputari.

ff. de succe. ed. l. 3.
ff. de ædil. act. l. 4.
ff. de euict. l. Lucius.
ff. de mag. conuen. l. 1. §. si mag.
C. qui pet. tu. l. cum à matribus.

Rectè negocium, &c.] Hanc Rub. indiscretè positam esse dico. sic enim debuit poni, rectè negocio gesto fortuitum casum non imputari: sicut euidenter probatur per subiectas leges. ut ff. de mag. con. l. 1. §. si magistratus & loca. & con. l. Marcus.

Non obesse impedimentum uelle, uel fortuiti casus, cum factum sit, quod fieri non debuit.

C. de leg. l. ab ad.
C. de appell. l. præses.
ff. de admin. leg. l. Mæuia.

C. qui

C.qui pet.tu.l.à mat.
C.de instit.& subst.l.1.
ff.de cond.& demon.l.si Titius.
ff.de re iud.l.in iure ciuili.

Contrà.

C.de cond.insert.l.legatum.
ff.de cond.& demonst.l.Titius.

Non obesse impedimentum,&c.] Cum alicui fortuitus casus præstat impedimentum, nihil omnino potest ei imputari, ut in proxima Rub. dicitur: nisi fortuitus casus contingat,& in eius persona, in qua debuit compleri conditio. ut C.de cond.insert.l. legatum. Et ita intelligitur contraria Rub. Si uerò lex præstet impedimentum, repellitur quis, nisi sit miles.ut C.de leg.l.administra.

Aduentitij casus non sunt imputandi.

ff.de stat.lib.l.Labeo.
ff.de re iud.l.si quis ab.
ff.de admi.rer.ad ciuit.perti,l.2,§.si eo tempore.

Quæ specialiter permittuntur, generali uerbo non uideri repetita, sed alia generalis clausula non pertinet ad ea,&c.

ff.de uer.ob.l.dol.dam.
ff.de uulg.subst.l.cohæredi.§.qui per rem.
ff.de ali.& cib.leg,l.cum ali,§.reli.
ff.quib.ex caus.maiores.l.sed si.§.2.
Contrà,ff.ad l.Aquil.l.si seruus,§.cum eo.

Quæ specialiter,&c.] Hoc est, de re, quòd generalis clausula non extenditur ad speciales: ut leges subiectæ apertè dicunt.

Generalis clausula,&c.] C.fam.herc.l.quotiens.

Minus dicit, & plus significat.

Hoc generale habet locum, ubicunq; affirmatiua soluitur in negatiuam.

In Inst. de usu. §. no.
C. de Iud. & reli. l. cœlico.
C. de arbit. l. ne mar.
C. de testamentis. l. errore.
C. de cond. ob ca. da l. si ext.
ff. de cond. instit. l. mulie.
ff. de precario. l. pen.
ff. de uerb. ob. l. in illa.
ff. de re iud. l. qui mor. pœn.
Contrà, ff. de superfi. l. 1. §. quod.

Si minus dixerit, non plus significat.

ff. de procur. l. filiusfa.
ff. de seru. rust. præd. l. inuitus.

Minus dicit, &c.] Hoc si ex facti uel contractus qualitate appareat. ut ff. si cert. pe. l. cum quid. & de hær. instit. l. 1. §. si autem sic uel ex consimilibus. Et ita intelligitur hæc Rub. alioquin non plus significat aliquis, quàm loquatur, in his præcipuè, in quibus specialiter desideratur uoluntas: ut in procuratorũ constitutione, & seruitutis impositione. Et ita intelligitur contraria R. ut ex legibus subiectis apparet.

In sermone quædam tacitè excipi.

ff. de pact. l. tres.
ff. de neg. gest. l. Pomp.
ff. de seruit. l. si cui.
ff. de act empt. l. ex empto. §. 1.
ff. de iniur. l. item. §. quæsti.
ff. de lib. leg. l. Aurelius.

In sermone, &c.] Licet generalia uerba proferant plerũq;, excipiuntur quædam tamẽ, de quibus non

est

est cogitatum, uel non est uerisimile cogitandum: ut in contraria Rubr. continetur, s. eo. Generali, &c.

Generalis præstatio in quantum obsit.

ff. si quis caut. §. quæsitum.
ff. de transl. non est se.
ff. de solut. l. si ex pluribus.
ff. de pact. l. tres.
ff. de dona. l. filius.
ff. de arbit. l. 3. §. 1.

Generalis præstatio, &c.] Hanc Rub. dico esse falsam. sic enim puto, quòd in ea debet contineri generalis pactio, in quantum obsit uel non obsit, ex superiori Rub. apparet, & ex contraria Rub. illius generalis, quod habuimus s. eo. Generaliter, &c. Et ut leges subiectæ manifestè declarant.

DE DONATIS, ET CESSIONIBVS.

RVBRICA LII.

Intelligitur donatū, de quo nō est cogitatū.

C. quib. cau. pig. tac. contr. l. quamuis.
ff. de pig. l. penul.
ff. de leg. 1. l. patro. §. 1.
ff. de cond. & demonst. l. filiæ. §. 1.
ff. de lib. & posthum. l. placet.
ff. de stat. lib. l. statu liberi.

Non intelligitur.

ff. de pact. l. tres.
ff. de transl. cū aliquis. l. cū hi. §. qui cum. & §. 1. & ult.
ff. de iud. l. non potest.
ff. de donat. l. cùm donatio.
ff. de leg. tut. l. uxorem. §. sic prædi.
ff. de uer. ob. l. filiusfam. §. cum ui.

ff. de reb. dub. l. 1.
ff. de usur. l. petente.
ff. de instrum. l. quæsitum. §. Celsus sicut.

Intelligitur de quo, &c. & econtrà.] Verum est, quòd ea demum intelliguntur esse data, de quibus est cogitatum, ut in contraria Rub. continetur. Cogitatum dico expressim, uel tacitè, ut in hac Rub. continetur. Nam ubi tacitè cogitatum est, tantundē ualet, ac si expressim. & ita intelligunt leges huius Ru. Si uerò nec tacitè, nec expressim sit cogitatum, nō uidentur esse data, ut in contraria Rubr. testatur: nisi ea de quibus est cogitatū, non possint esse sine his, de quibus nullo modo est cogitatum, ut in sequenti Rubr. continetur.

Quædam honestè conceduntur, quæ non honestè petuntur.

ff. quod quisq; iur. l. si quis.
ff. de orig. iur. l. 2. §. primus.
ff. de uar. & extraord. l. 1. §. est quidem.

Id uideri concedi, sine quo concessum non potest exerceri, nec illius tenet ademptio.

ff. de iur. om. iud. l. 2.
ff. de relig. l. si uenditor.
ff. de procura. l. ad rem adlegat.
ff. de usufr. ple. l. 1. §. 1. & 2.
ff. de usu. & habita. l. si deside.
ff. de seru. urb. præd. l. seruit. §. 1. binas.
ff. commun. præd. l. refec. §. 1.
ff. de ser. l. si inter.
ff. de contrab. emp. l. in lege. §. fistulas. l. si aquæductus. l. seruum. §. 1.
ff. de leg. 1. l. si fundus. §. qui fundum.
ff. de uer. l. si princeps bonæ rei appel.

ff. de

ff. de ser. rust. præd. l. 3. §. qui habere.
ff. de pœn. l. 3. §. 1.
ff. si ser. uend. l. testatrix. §. plures.
ff. de contrah. empt. l. in uendend.
ff. de instru. leg. l. prædia. §. ult.

Id uideri cõcedi, &c.] Hæc R. s. prox. exposita est.

Id uidetur concessum, quod sequitur ad illud.

ff. de re iud. l. quidam.
ff. de oper. nou. nunc. l. cùm procura.

Videtur concessum, si non fuerit ademptum.

Infrà de taci. Rubr. ult.

Cum aliquid conceditur alicui, id quoq; intelligitur concedi, quod solet ab hoc concedi.

Infrà, communia sa. cum aqua.

Quædam transferri, de quibus non est cogitatum inter cõtrahentes, & si illa de quibus cogitatũ est, nõ trãsferũtur propter impossibilitatẽ.

ff. si serui uend. l. si tantum.

Hæc Rub. falsa est, quia quæ accedunt: nõ fallitur tamẽ scienter, nisi de his esset actũ & cogitatũ. quod nõ placet. Ego credo sic fore soluendum, sicut solui.

ff. de donat. inter uir. & ux l. quod autem si uxor.
ff. de ser. rust. præ. l. per fundum.
ff. quib. mod. pig. uel hyp. l. 1.
Suprà, de pact. Rub. superueni.
Infrà, de uer. præ. Rub. uerbum generale.
Infrà, de taci. plus ualent.
Infrà, de taci. Rub. quod expressim contra.
Infrà, de diuer. reg. Rub. ut quis fac. si.
Suprà, de stip. Rub. ex causa id.
Suprà, cessante causa cessat.
ff. de don. l. antepe.

ff.ad Treb.l.ex facto.in prin.
ff.pro socio.l.5.
ff.de contrah.emp.l.qui tab.si non sed si res.
Contrà, ff.de pig act.l.debitor.
ff.de hær.instit.l.quotiens.
ff.de leg.1.l.senatus.l.si domus.l.si tibi.l.5.
ff.de adimpl.leg.l.legat.§.pater.
ff.de don.inter uir.& uxor.l.quòd autem.§.si uxor.
ff.quib.mod.pig.uel hyp.l.si debitor.§.si aũt uolunt.
Contrà.C.de remiss.pig.l.debitum.

Quædam transferri,&c.] Cum id de quo cogitat, transferri nõ potest propter impossibilitatẽ, trãsfertur id quod trãsferri potest,quod ei accedit uel consequens est,de quo cogitatũ est.q.d.si,quod ago, nõ ualet, ut ago:ualeat,ut ualere potest.ut ff.de contrahend.emp.l.qui tabernæ.& ut leges aliæ huius Rub. testantur.

DE VITIATIS, VEL CONTRA.

RVBRICA LIII.

Vtile per inutile non uitiari.

In Aut.cum de appel.cog.§.si unum.
ff.de inutil.stip.§.sed si quis.
C.de lib.præter.Aut.ex causa.
C.de transl.si ex falsis.
C.de inof.don.l.antep.& ult.
C.commu.utriusq; iud.l.possessionum.
C.si cert.petatur.l.si præmia.
C.de usu.l.cùm ad eos.
C.de fer.nup.l.hac edic.in prin.
C.de præd.mino.l.& si is quæ.
C.de donat.l.sancimus.in princ.
C.de testamentis.l.hac consul.§.in omnibus.

ff.quib.mod.pig.uel hyp.sol.l.1.
ff.de in ius uoc.l.ut erat. & l.ult.
ff.de pact.l.si unus.§.si cum.
ff.de arbit.l.non dis.§.3.
ff.commu.præd.l.prout.
ff.si cert.pet.l.certi.§.quoniam.
ff.de constit.pec.l.hactenus.§.si quis.
ff.de contrah.emp.l.fund.ill.§.si debet.
ff.de redhib.l.plerumq; ædiles. Contrà, si plura.
ff.de iur.do.l.siue generaliter.in prin.
ff.de admi.tut.l.si seruus communis.
ff.de his quæ pro non scrip.l.2.
ff.de cond.institit.quæ sub con.l.si quis sub cond.
ff.de cond.& de intestato.l.ita.
ff.quib.ut indig.l.3 Pompo.
ff.quib.ad lib.procla.non lic.l.ult.
ff.de leg.1.l.si seruus.
ff.de accept.l.si is qui stip.
ff.de uerb.ob.l.1.§.si stipula.l.si mihi non si ita stip.l.ult. in fin.
Inst.quib.mod.test.infir.§.1.in fin.
ff.de transl.cum in.§.si prætor.
ff.de arbit.l.Pedius.§.in seruum.§.item.
ff.de contra.empt.l.fund.
ff.de condi.insti.l.quæ sub.§.si quis.
ff.de leg.1.l.planè.in prin.

Vtile per inutile,&c.] Vt in hac Rub.continet, utile per inutile nō debet uitiari, sed sola adiectio super uacua: ut j.co.in illa Rub. Sola adiectio. Nec obstat, quod cōtinet in cōtraria Rub.Instit. quib.mod.test. infir.§.posteriore.ibi.n.& primū & secūdū testamentū fuit utile. Vtile dico, id est, utiliter factū, secūdum legis subtilitatē & solennitatē, ut ex eis possit adiri hæreditas, licet postea sit irritatū defectu conditionis, uel alio modo: unde unū per aliud uitiat. Aliud

dicò utile, non inutile. si enim inutile esset, ut ex eo nunquã possit adiri hæreditas, neutrum propter alterum irritaretur, ut ibidem dicitur.

ADIECTIO.

Imò melius distingue, an agendo postea inutiliter uideat recessisse à primo utili uerè, uel interpretatione, an non: sed agatur, ut si ex eo modo non ualeat quo agitur, ualeat ut ualere potest. Causa.

Itẽ non obstat, quod in cõtrarijs proponit, in Instit. quib. mod. tol. obl. §. præterea. nã & ibi cũ stipulatus sum à pupillo sine tutoris autoritate, ualidã dico esse nouationẽ: qa prima obligatio trãslata est in secundã naturalẽ, qua tenet pupillus. nã hoc modo admittit lex posse fieri nouationẽ, ut transferat prima obligatio in secundã ciuilẽ, uel naturalẽ tãtũ. ut ff. de nouat. l. 1. Sic ergo apparet, utile per utile uitiari, nõ per inutile, licet illa obligatio, qua tenet pupillus, facta nouatione, dicat inutilis in l. prædicta: ideo, quia ex eo pupillus conueniri non potest. Si autem sic esset inutilis, ut ea nouatione nullo modo teneretur pupillus, remanet prima obligatio in suo statu: ut cum stipulor à seruo, animo nouandi. nec enim saltem naturaliter obligatur, ut ex prædicta l. contraria colligitur, & ff. de fideiuss. l. seruus inscio. & in l. sequenti. Item non obstat, quod legitur ff. de transl. cum hi. §. si prætor. Ibi enim non erãt duo, quorum unum esset utile, alterum inutile, sed unũ, id est, transactio super alimentis, quæ censetur inualida, si prætor non quæsierit de omnibus, quæ oratio mandat. nec enim uidetur aliquid esse factum, quàm diu aliquid deest. ut C. de his, quibus ut indig. l. ult. in fin. Itẽ nõ obstat, quod legitur ff. de arbit. l. 6. & 7. quia & ibi nõ erant duo, ut proximè diximus, sed unũ tantũ arbitriũ, id est, una cõmissio, quę censet inualida: ideo, quia unus sine altero arbitrari non

non poteſt.ut ff.de arb.l. eſt ſeruus ipſe. Vbi autē unus de arbitris eſt ſeruus, ipſe ſeruus nullo modo arbitrari poteſt. unde nec alius arbitratur. Item non obſtat, quod legitur ff. de contra.emp.l. fundus ille. quia ut ex caſu illo apparet, utile per inutile non uitiatur. Item non obſtat, quod legitur ff. de cond. inſti.l.qui ſub mo. §. ſi quis.quia ibi utraq; conditio tenet,& ſolum ſacramentum remittitur.ut ff.de con. & demon.l.ex ſcriptura. Item nō obſtat,quod legitur de leg.1.l. planè.in princip.quia nec ibi primùm dico uitiari legatum ipſo iure,licet obſtet doli exceptio.ut ff. de adi.leg.l.3.§.ult.

Vtile uitiat, quod per ſe utile foret.

ff.de ſtip.ſer.l.ſed &.
ff.de uſufr.l.& ſi quis.§.1.in fin.
ff.de cond.inſtit.l.ſi Titius.§.ſi quis ra.
ff.quib.ad lib.procla.non licet.

Vtile uitiat quod per ſe, &c.] Euenit, ut quandoque duo poſita inuicem ſe impediant, uel ratione incertitudinis, uel ratione impoſsibilitatis: quæ contingit ex perplexitate uerborum, quorum utrumq; per ſe ualidū eſſet.ut ff. de uſuf. l. ſed & ſi quis. §.1. in fi.& de cōdit. inſtit.l. ſi Titius. & intelligit ita hæc R.

ADIECTIO.

Quod per ſe inutile foret, utile corroborat. Cauſa.

C.ſi ſeruus extero.ſe ma.e.
ff.de dol.except.l.apud.§.item Labeo.

Sola adiectio ſuperuacua uitiatur, & non uitiat.

ff.com.præd.l.proprium.
C.de Lat.lib.toll.§.illico.
ff.de hær.inſtit.l.ſi ita quis.
ff.de adopt.l.ſi tibi.

Sola adiectio,&c.] Hæc Rub.exposita est s. in illa Rub. Vtile per inutile aliquando uitiatur,& non uitiat.ff.de re iud.§.si datus.

Quod penes me est inutile,alij cedendo efficitur utile.

ff.mandat.l.Papin.

Adiectio nihil facit.

C.de fideiuss.l.non rectè.
C.de pact.pig.l.1.
ff.mand.l.qui mutuam.
ff.de leg.1.l.Titia.§.Lucius.
ff.de act.emp.l.Iul.§.si uen.
ff.de hær.instit.l.Cornelius talem.
ff.de distract.pig.l.quæsitum.§.ult.
ff.de aur.& arg.leg.l.pedicu l.§.Labeo.

Adiectio,&c.] Superuacua adiectio nihil facit,ut ex hac Rub.perpenditur. Videtur tamen quandoq; contrarium esse:ut ff.de usur.l.si stipulatus.Sed cum ibi aliquid operetur adiectio, quis dicet eam superuacuam esse?

Prohibetur unum iustum propter aliud iniustum.

In Instit.de auct.tu.§.uend.
ff.de rei uend.l.officium.
ff.de damn.infect.l.si ser.§.ex hoc edicto.

Prohibetur unũ iustum, &c.] Euenit quandoq;, ut licita prohibeantur:ne,si permittantur,eorum occasione quis incidat in illicitum. ut in lege huius Rubr. apparet.

Quod dicitur respectu alterius uitiosum,hoc in alio caret uitio.

ff.quod quisq; iur.l.ult.

ff.quod

ff.quod met.cauſ.l.ſed & par.§.quæri.
ff.de bon.liber.l.patron.
ff.ſi ſerui.uend.l.loci.§.competit.
ff.de acquir.poſſ.l.ult.
ff.uti poſſid.l.1.§.ult.
ff.de ui ar.l.cum à te.

Quod dicitur,&c.] Huic Rub. inuenio deeſſe, & ita ſuppleo. Quod dicitur reſpectu alterius uitioſum,hoc in alio uitio caret.ut ff. quod quiſque iur. l. ult.& ff.ſi ſer.uen.l. loci. §. competit. Idem & aliæ leges ſubiectæ oſtendunt.

Quod uitioſè factum eſt,per ſubſequentia purgari.

ff.de uſucap.l.non ſolum.

DE PRAESVMPTIONIBVS.

RVBRICA LIIII.

Præſumptioni ſtandum eſt.

In Inſtit.de uerb.ob.§.item un.& §.item ſcript.
Inſt.de fideicom.§.ult.
C.de Epiſcopis & cler.l.ſi quenquam.
C.quod met.cauſ.l.2.
C.de probat.l.fidei præ.l.iubemus.
C.ad Maced.l.ult.in fin.
C.de reb.ali.l.1.
C.de commer.& mer.l.2.
C.de ſecund.nup.Aut. nunc autem.
C.de mili.teſt.l.1.
C.de rei ux.act.l.rem in præſenti.§.accidere.
C.de dona.inter uir.& uxo.
C.ad l.Fal.l.ult.

C.de

C.de fideicom.lib.l.& si non.
C.de distra.pig.l.& quæ sub.
C.de contrah.stip.l.si quis spon.
C.de don.l.censualis.
C.de adult.l.si quis ad.
C.ad l.Iul.de sic.l.1.
C.de male.& ma.l.ult.
C.de iniur.l.si conuicia.
C.quemad.test.aper.l.non codi.
C.de repud.l.quod ait.§.illud.

Et ualet ad quæstionem, an qui fuit in clericatus habitu, clericus præsumatur: uel si habuit præbendam archidiaconi. Item contra clericos, in Ecclesia hæc habuit uel fecit, quòd consenserint.

ff.si quis caut.l.2.in prin.
ff.de his,qui sui iur.l.filium eum.
ff.de procur.l.si quis cum proprio.§.ult.
ff.quod met.caus.l.non est.
ff.ad Maced.l.ult.in fin.
ff.de iud.l.sed & si fu.§.sed & si.
ff.de ritu nup.l.in liberæ non solum.§.1.
ff.de redhib.l.quòd si.§.qui iam percipiunt.
ff.de public.l.quæcunq;.in fin.
ff.fam.herc.l.quædam.
ff.de re iud.l.ult.
ff.de dona.inter uir.& uxor.l.quintus.
ff.de cond.ob caus.l.si extraneus.
ff.man.l.si uerò.§.si præ.contrà.
ff.de prob.l.Procula.l.cum de.quidam chirog.
ff.de admi.tut.l.tutores.§.non est.
ff.de suspect.tut.l.3.§.idemq;.
ff.de stat.lib.l.antepe.in fin.
ff.ad Treb.l.quadrigæ.
ff.de doli except.l.ult.§.1.
ff.de diuor.l.3.

C.de

C.de Epiſc.aut.l.nemo.
ff.de probat.l.emptorem.
ff.quæ in fraud.cred.l.omnes debi.§.Lucius.
ff.de uerb.obl.l.ſciendum.l.Titia.§.idem.
ff.ad l.Cornel.de ſicca.l.1.§.diuus.
ff.de bon.eor.quæ ante ſen.l.ult.

Non eſt.

C.de ſacroſ.Eccleſ.Aut.hoc ius.
C.de Epiſ.& cler.l.eum qui.
C.de probat.l.non epiſtolis ad probā.
C.de pact.l.ſi certis annis.
C.de inoff.teſt.l.omnimodo.
C.de ingen.ma. l. ingenuam.
C.de condit.indeb.l.ult.
C.de dolo.l.dolum.
C.de bon.proſcript.l.ſi quis poſt hæc.
C.de teſtib.l.teſtium.
C.depoſiti.l.de fide.
C.de pœn.l.qui ſententia.
C.de non num.pec.l.nec.in prin.
C.de dona.inter uir.& uxor.l.ſi maritus.
C.de fideicommiſſ.l.ex fide.l.fundum.
C.quando licet unicuiq;.l.3.
ff.de off.præſid.l.Barbarius.
ff.de uerb.ob.l.quicquid aſtrin.
ff.de tranſ.l.non eſt.l.ult.
ff.de pœn.l.abſentem.
ff.de exercito.l.ult.
ff.de re mili.l.non omnes.§.à Barbaris.
ff.de bon.eor.qui ant.l.qui rei idem. §.ſi quis.
ff.de ritu.nup.l.non ſo.§.de.
ff.ſolut.ma.l.ſi cùm dotem.
ff.de quæſtio.l.1.§.diui.
C.de tranſ.l.tranſactione.

In Aut.

In Aut. de trient. & sem. §. in talibus.
ff. de probat. l. chirographum.
C. de contrah. & commit. stip. l. optima.

Præsumptioni, &c.] Et contrà, ut in Rub. ista continetur. standū est præsumptioni, donec cōtrariū fuerit probatū: si tamen liceat probare cōtrariū. quod quādo liceat, uel non, ꝛ. eo. in illa R. Contra iur. præsum. &c. & cōtrà, plenè cōprehēdi. Nec obstat, quod in cōtraria Rub. ponitur, C. de sacros. Eccles. Aut. hoc ius. in fin. ibi enim ideo habet necesse creditor probare, conuersam esse pecuniam in utilitatem Ecclesiæ: quia pro eo qui petebat, nihil præsumebatur à lege super eo quod asserebat, nec erat aliqua ratio, quare præsumi deberet. qua ergo fronte quis diceret, per illam legem non esse standum præsumptioni, cum lex illa super factum nihil præsumat? Et ita determinantur ferè omnes leges contrariæ Rubr. sic enim fatuę reliquę omnes, ut prima, inducuntur. eadem ergo claue, quia eodem uinculo tenentur, soluantur. Quod autem legitur ff. de pœn. l. absentem. non obstat. Verum est enim, in causa criminali de suspicione aliquem non posse damnari. suspicione dico qualibet, scilicet leui. ut ff. de min. l. deniq; §. idem tamen ait. Cæterùm si præsumptio fuerit uiolenta, propter quam aliquis habeatur pro cōuicto, uel Confesso, secus est. ut C. ad l. Iul. de adult. l. si quis adulterij. & in Aut. ut lic. mat. & auiæ. §. quia uerò comperiuntur. Quod autem legitur ff. de ritu nup. l. non solum. §. de uno. facit potius pro hac Rubrica quàm contrà. sic enim dicit: quia par affectionis causa fraudem amouet. & ita patet: quia sibi præsumit non intercedere dolum, nisi contrarium fuerit probatum. Item non obstat, quod legitur de quæstion. l. 1. §. diui. Nam & ibi admittitur præsumptio ex confessione: si tamen in ea fuerit perseueratum. ut in eadem l. §. si quis ultrò.

Locus

Locus præsumptionem inducit: item potentia, dignitas.

ff. quod met. caus. l. ult.

Item paupertas, & munus, bona opinio.

ff. de eden. l. si quis. §. 1.

Hic sunt notatæ præsumptiones extraneæ, & interpretationes.

C. de fideicom. l. quamuis.
ff. de pact. do. l. pater.
C. si cert. pet. l. 1.
ff. de his quæ in fraud. cred. l. omnes. §. 1.

Dolus præsumitur, si potuit denunciare, & non fecit.

ff. de euict. l. si fundo. §. sicut.

Præsumitur per absentiam, quòd malam habuit causam.

ff. de euict. l. si ideo.

De uoluntate transferendi dominium præsumpta.

ff. de iur. dot. l. sed nisi.

Ex loci distantia, & proximitate præsumitur.

C. de fal. mo. l. 1.

In certis non incertis, locus est coniecturis.

C. de his qui ad Eccles. confug. l. præsumpt. cum sub concor.

Quali-

Qualiter in obscuris sit præsumendum.

ff. de iur. delib. l. ult.

Instrumenta præsumptionem afferunt.

C. de non num. pec. l. generaliter.

Nequaquam afferunt.

In Aut. de instru. cau. §. sed & si.
C. de probat. l. cum pluribus.
C. de non num. pec. l. 1. §. si ex.
C. de lib. cau. l. interrogatam.

Instrumenta præsumptionem, &c. & contrà.] Instrumentorum magna est uis: inducunt enim obligationẽ, si ad hoc interponãtur. ut in Instit. de oblig. literar. Item probationem, si publica fuerint, & aliquid in eis asseratur. ut C. de probat. l. instrumenta. & C. arb. tut. l. ult. Si uerò nõ asseratur, sed innuatur, puta confessus est in publico priuato ꝙ instrumento, te ex tali causa debere: distingue causam mutui à cæteris. nam in mutuo nullum paratur tibi præiudiciũ. ut C. de non num. pec. l. si ex cauſ. Idem etsi ex ea causa confitearis te debere, quæ ex iure ciuili nõ est approbata, nisi confirmetur. ut C. de do. cau. l. quod de suo. Et ita intelligitur contraria Rubr. aliàs enim paratur præiudicium, donec contrariũ probetur: ut in hac Rub. dicitur, & C. de probat. l. cum precibus. & C. de lib. cauſ. l. inter.

Verba præsumptionem afferunt.

ff. de pact. l. tale. §. ult. cum suis concordant.

Præsumptio est pro his, qui se aliud feciſſe dicunt.

ff. rem rat. hab. l. ne satis.

ff. de

ff. de leg. 1. l. si quis. §. eod.

Non est.

C. de prob. l. res.
C. com. utriusq; iu. l. scriptura.
ff. de leg. 2. l. Titia omne.

Præsumptio, &c.] Si aliquis dicat, se aliquid fecisse, si quidem in suum præiudiciũ, & in alterius commodum: uel onus præsumptio est, quòd fecerit, uel (quod uerius est) quasi modò uideatur facere. ut in ff. de donat. l. ex hac scriptura. & tit. rem rat. hab. l. ne sat. & ita intelligitur hæc Rub. Nec obstat, quod dicitur ff. de hær. instit. l. ex facto etiam. quia ibi testator non dixit se instituisse, uel si habes aliam literam super legem illam, hanc scilicet quam mihi instituerã; respon. institutionem non fieri in præiudiciũ testatoris, ut donationem, & similes cõtractus. Vnde, quia dixit in suo testamento se aliquid fecisse, propter quod, si fecisset, in nullo sibi præiudicasset, quo minus uel adimeret, uel mutaret: uerisimile est, quòd nec nunc uoluerit sibi in aliquo præiudicare, uel quòd aliquid uideatur modò facere, puta institutionem. Similiter responderi potest ad l. quæ est de leg. 2. l. Titia. uel aliter: quia ibi non apparebant species. legatũ ergo nõ poterat dici aliquid. uel aliter: quia non se fecisse, sed facturum dixit. quæ autẽ de futuro sunt, magis incerta sunt: & ideo, quia nihil certum significauit testator, non uidetur aliquid legatum, nisi contraria apparet eius uoluntas: sicut & dico in exhæredatione, quæ sicut & in testamẽto, pendet ex uoluntate testatoris. Vnde licet testator dicat, se eam fecisse, si tamen non apparet eius uoluntas, scilicet q̃ modò uelit eam facere, non habeo filiũ pro exhęredato. ut ff. de hær. instit. l. qui ualebat. Vbi aũt scribo in alterius extranei, cui mea uoluntate præiudi-

care non possum, nihil nocet. si non in præiudicium hæredum dicam me aliquid fecisse, uel esse, nõ præiudicatur eis: nisi iusiurandum à testatore factum, firmauerit ea quæ asseruit. ut C. de probat. l. rationes quæ. ff. de leg. 3. l. cùm quis decr. §. codicill. & C. com. utriusq; iud. l. scriptura.

Præsumptio de præsenti ad præteritum.

In Aut. de rest. & ea quæ parit in 11. mense.
C. de probat. l. 3. cum te.

Imò de præterito ad præsens.

In Aut. de testib. §. si uerò dicant.
C. de mi. l. si minorem.
ff. man. l. si uerò. §. inde Papin.
ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. sicut. §. super.
ff. de susp. tut. l. 3.

Præsumptio, &c.] Sicut de præsenti ad præteritũ, ut in hac Rub. dicitur, ita de præterito ad præsens sumuntur coniecturæ, ut in cõtraria Rub. dicitur: quã nullo modo contrariã, sed diuersam esse, plus quàm manifestum est.

Præsumptio pro absente inducitur.

ff. de inoff. test. l. meminisse. §. Pap.
C. de resti. mil l. si Valerianus.

Præsumptio, &c.] Non probatur per leges subiectas, quod in hac Rub. continetur. Quod ergo dicitur ff. de inoff. test. l. Pap. §. meminisse. & C. de rest. mil. l. si Valerianus. non ideo dicit, quòd aliquid in persona absentis præsumatur, sed ut ei subueniat, cùm usq; ad sententiam in lite improba non perdurauit, uel quia iusta de causa abfuit.

Dominicus actus præsumptionem inducit.

C. de iur. delib. l. 2.
In Instit. de hær. qual. & diff. §. ult.

ff. de

ff. de act. hær. l. si pu. l. si seruum.

Dominicus actus, &c.] Q. d. Vbi quis facit aliquid, tanquam ipse esset dominus, præsumitur quòd uelit dominus esse, nisi contrarium probetur. ut C. de iur. delib. l. 2. & in Instit. de hær. qual. §. ult.

DE TACITIS, SEV EXPRESSIS.

RVBRICA LV.

De tacita conditione.

C. de instit. & substit. l. generaliter.
C. de transl. si ex fal.
C. de dotis promiss. l. 3.
C. de don. ante nup. l. cùm ueterem.
ff. qui satisd. cog l. ult.
ff. de procur. l. si post dotem.
ff. si quis caut. l. 2. in prin.
ff. de seru. l. si cui post.
ff. de dam. infect. l. ex damni.
ff. de except. l. ita demum.
ff. de cond. ob cau. da. l. qui se. §. fundum.
ff. de eo quod cert. loc. l. 3. §. si qui ita.
ff. de constit. pec. l. id quod.
ff. quib. mod. pig. sol. l. si do. §. quæritur.
ff. de act. emp. l. quod sæpe. §. is qui.
ff. de stip. quæ pro do. l. plerunq;. §. sanè. & §. 1.
ff. locat. l. quæro. §. inter.
ff. de acqui. poss l. si uerò. §. qui.
ff. de testa. tut. l. si hæredi. §. si uerò & §. si seruus.
ff. ut leg. seu fideicom. l. 1. & l. si quæ.
ff. de oper. libert. l. si libertus ita iura.
ff. de oper. no. nunc. l. stipulatio. §. habet autem.
ff. solut. mat. l. sub con. & cum quis fideicom.

ff. de uerb. ob. l. interdum. §. si seruus.

De tacita cõditione, &c.] Hanc Rub. potius notã, quàm generale esse dico. assignant enim casus per leges subiectas, in quibus insunt tacitæ conditiones. quod & uerum est. Vnum notandum, quòd, nisi lex dicat inesse conditionẽ, præsumitur purè id de quo agitur. ut ff. de acqui. poss. l. quod modò. §. si furioso. Secundò nota, legem secundam huius Rub. tanquã falsò inductam. ut C. de transl. si ex falsa. Namibi nõ est in transactione tacita conditio, si instrumẽta sint uera: si enim inesset cõditio, ergo nõ diceret ille deserere transactionẽ, quę prætextu falsitatis uenit contra transactionẽ. lex autẽ dicit, quòd deserit. ut ff. si quis caut. l. ult. Si enim tibi sub cõditione promitto, & cõditio deficiat, non dicor deserere promissionẽ: utpote cũ promissio sit nulla, deficiente cõditione.

*al. conditione.

De tacito pacto, siue * conuentione.

C. de probat. l. 2. si credi.
C. de furtis. l. aduersus.
C. de dot. promiss. l. si uolun.
C. de rei ux. act. l. rem in præsenti. §. accidit.
C. de iure dot. in pe. l. 2.
ff. si quis caut. l. 2. & 3. in prin.
ff. de furt. l. si cui.
ff. de pact. l. 2. & 3. in prin. & l. qui. in fin. §. si unus.
ff. de min. l. si filius.
ff. de relig. l. si uenditor.
ff. commo. l. si is qui. §. ult. & l. fin. §. ille.
ff. mand. l. si petẽ. §. 1.
ff. de distract. pig. l. cùm dies.
ff. de peri. & com. l. 1. §. licet.
ff. locat. l. quæro. §. ita. & l. item quæritur. §. quod.
ff. ut in poss. le. l. cum in. §. leg.
ff. qui con. pig. tac. contra. l. si or.

ff. de

ff.de furt.l.qui semis.
ff.de iur.dot.l.post diuor.cum pos.
ff.de aq.quot.& æst.l.hoc iure.§.aqua.
ff.de preca.l.qui sit.

De tacito pacto,&c.] In hac Rub.notantur casus, in quibus lex fingit pacta interuenire.circa quod illud est notandum, quòd ea demum persona tacitè uidetur consentire,quæ expressius cõsentire posset: eo tamen præcognito,an talis sit contractus,in quo desideratur expressa uoluntas: ut in * impositione seruitutis,& in constitutione procuratorum: ut in eo casu non uideatur consentire is,qui expresim non potest.ut ff.locat.l.qui ad tempus. & de procura.l.filius.ff.inuitus. An sufficiat tacita,id est,nõ contradictio,ut in hoc casu,etiam is qui expresim consentire non potest,tacitè consentit.ut ff. solut. mat.l. 2.§.ult.& l.dotem.

* al. in possessione.

De tacito commodato.

ff.de cond.& demon.l.si pro.
ff.de solu.l.qui ho.§. si ti.
ff.man.l.qui fide.& l.qui pau.& l.si re.§.si post.
ff.ad Vell.l.uir uxori.§.ult.
ff.de uerb.ob.l.iul.§.qui fund.antepen. Contrà.
ff.de transact.al.l.superest.& l.filiorum.

De tacito,&c.] Superior Rub.generaliter dicit de qualibet cõuentione,quando præsumatur hæc specialiter in mãdato.Illud notandum, quòd in eo demum uidetur quis mãdare tacitè, quod ad suũ commodum spectat.Si uerò in suum præiudicium alius eo patiente faciat, non est ita. ut ff. quib. mod. pig. sol.l.sicut.§.non uidetur.

De tacitis hypothecis.

ff.locati.l.certi.
C.de secund.nup.l.hac edict.§.pen.

ff. locat. l. qui ad tempus.
ff. de seru. l. urb. præd. l. inuitum. & de procura. l. filius.

Inuitus an sufficiat contradicto, id est, non contradicto, ut hoc casu, etiam is, qui expressim consentire non potest.

ff. de rei uxor. act. l. & ut plenius.
ff. in quib. cau. pig. tac. contra. l. 1. 2. 3. & 4. & ult.
ff. de pact. conuen. l. ult.
C. de admi. tut. l. pro officio.
C. commu. deleg. l. eum qui.
ff. de pact. l. item quia.
ff. qui po. in pig. l. interdum.

De tacitis hypothecis.] Hæc est nota, sicut & superiores & inferiores proximè multæ signatæ sunt: & consistit circa hanc Rub. totus ille titulus, in C. & ff. quib. mod. pig. tac. contrah.

De tacita temporis dilatione.

C. de iud. l. ult.
In Instit. de inutil. stip. §. ult.
ff. de neg. gest. l. diuor.
ff. de iud. l. si debitor.
ff. de arbit. l. sicut. §. ult. contrà.
ff. de eo quod cert. loc. l. non utiq;. §. quis ita.
ff. sol. matr. l. si constante. §. si uxor.
ff. de constit. pec. l. promissor. §. sed siue.
ff. de coll. bon. l. si quæ filiæ. §. stipulatio.
ff. de admin. tut. l. tutor. §. 1. in fin.
ff. de stat. lib. l. si peculi. §. ult.
ff. de sol. l. quòd dominus.
ff. de uer. ob. l. interdum. l. continuus. §. 1. & l. ius inter stip. §. sacri.
ff. ad l. iul. de adult. l. qui ait. §. quod ait lex.

De tacita, &c.] Hæc est nota, ut sciamus, in quibus casi-

casibus lex dicit inesse dilationem.

De tacito iussu.

ff. si cert. pet. l. si ita stip.
In instit. quod cum eo. §. ult.

De tacito iussu.] Inter hanc & superiorem de tacito mandato, est differentia: quia mandatum non imponit necessitatē, iussus imponit. quod cuicq; ex uerbi significatione apparet, & lex etiam uidetur notare in C. quod cum eo. l. etiam. & ff. quod iussu. l. 1. §. sed ego.

De tacita transactione.

ff. pro socio. l. 2.
In Lombar. de testib. §. decerni.

De tacita alienatione.

In Inst. de off. iud. §. sed.

De tacita transf. &c.] Hæc est nota, sicut & sequens.

Aliquid aliud tacitè sequitur, & per alium ipso iure tacitè transfertur.

In Instit. de adopt. §. illud.
In Aut. ut liti. iurent.
In Instit. de acquisit. per arrog.
C. de sacrosf. Eccl. Aut. ingressi.
C. de secund. nup. l. generaliter.
C. de pœnis. l. deportati.
ff. de relig. l. siue.
ff. pro socio. l. 1. & 2.
ff. com. præd. l. restat.
ff. de act. emp. l. qui fund. §. in le.
ff. locati. l. item. §. 1.
ff. ad muni. l. Lucius. in fin.
ff. de leg. 2. l. legat. §. ita.
ff. de donat. l. filius. §. ult.
ff. de aq. quo. l. hoc iure. §. aqua.

Aliquid aliud, &c.] Hæc, sicut superior, tractat de tacita alienatione. plerunque enim euenit, ut duo sint, quorum unum, puta alienatio, aliud sequatur tacitè, ut eo quod sequitur impleto, ipsa sit facta translatio: ut per leges subiectas apparet.

Plus ualent tacita, quàm expressa.

C. de procur. l. ita demum.
C. de usur. l. ult.
C. de err. aduo. l. ult.
ff. de leg. 3. l. si utile. §. 1.
ff. de solut. l. antepen.
ff. de procur. l. filius. §. ueterani.

Quod expressim non tenet, nec tacitum ualebit.

C. de dela. l. 1.
C. ad l. Fal. l. etiam.

Interdum plus ualet tacita prohibitio, quàm expressa.

ff. de solut. l. uerè. & l. si quæ.

De tacita renunciatione.

ff. de diuor. l. ult.
ff. de min. l. si filius emanci.
ff. de leg. l. cum pòst.

Plus ualent tacita, &c.] Et contrà. Regulare est, ut ea demum expressa teneant, quæ ualeant tacita: & e contrà. ut in C. de dela. l. 1. & ff. de reb. cred. l. cũ quid. in contr. Rub. continetur. Fallit autem in casibus, qui in subiectis legibus huius Rub. notãtur, & in alia sequenti, Interdum, &c. & in alia, Expressa nocent, &c.

De

De tacita stipulatione.

C.de dot.promiſ.l.3.
C.de pact.pi.l.1.
C.de inſtit.& ſubſt.l.generaliter.
ff.de leg.1.l.1.
ff.de ſeruit.l.ſi cui.
ff.de conſtitu.pec.l.id quod.
ff.de uerb.ob.l.ſi dotem Titia.§.idem.
ff.de oper.lib.l.ſi libertus ita.
ff.de contr.emp.l.quòd ſæpe.§.in his,quæ.
ff.de ann.leg.l.ſi in fun.
ff.de dam.infect.l.ex damni.

De tacita ſtipulatione.] Sicut tacita mãdata & hypothecæ à iure finguntur,ita & ſtipulationes.

Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent.

In Inſt.de inutil ſtip.§.præterea.
ff.de pact.l.ſi unus.§.illud.
ff.de redhib.l.quòd ſi non.§.pen.
ff.de probat.l.certè.in fin.
ff.de euict.l.pen.
ff.de leg.2.l.ſi ita.§.illi.
ff.de leg.3.l.11.§.ſi fideicomm.
ff.de ſtip.l.ſi ex re.§.illud.
ff.de reg.iur.l.act.& l.expreſſa.
ff.de except.l.quod in diem.
ff.pro emptore.l.2.§.1.

Expreſſa,&c.] Hæc Rub. eſt intelligẽda in actibus legitimis, qui non recipiunt expreſsim diẽ uel conditionem,recipiunt tamen tacitè,quos apertè denotat.ut ff.de reg.iur.l.actus leg.& l.expreſſa. In alijs autẽ actibus obtinebit contraria Rub.ſcilicet,ut expreſſa proſint:quæ uerò expreſſa non ſunt,noceant, niſi

tacitè insint. tunc enim siue exprimantur, siue non pro eodem est habendū, ut in sequenti Rub. expressa,&c.

Non expressa nocent, expressa non nocent.

C.de don. inter uir. & ux.l. donatio.
C.de cond.ob caus.l.si repetere.
ff.de contr.emp.l.Labeo.& l.1.§.1.
ff.de except.rei iud.l.si mater.§.deniq;.
ff.de uerb.obl.l.si quicquid.§.aut ita.l.sti.
ff.de distra.pig.l.cum prior.
ff.de leg.1.l.talis.§ scrip.

Nec expressa, &c.] Hæc Rub. suprà prox. exposita est.

Nec expressa,uel non expressa prosunt, uel obsunt.

C.de pact.pig.l.1.
ff.mand.l.qui mutua.
ff.de reg.iur.l.qui dubitat.

Verbum tacitè uidetur repetitum.

In Instit.de inutil.stip.§.præterea.
C.de hæred.instit.l.cùm seruus.
ff.ad l.Aquil.l.quemadm.§.ult.
ff.de leg.2.l.cùm pater.§.iur.
ff.de uerb.ob.l.Titia.
ff.de inter.act.l.si sine.
ff.de leg.1.l.si cui.§.si à filio.
ff.de seru.urb.præd.l.si binarum.
ff.de usufr.l.si ab.
ff.de bon.lib.l.in seruit.
ff.de instrum.leg.l.3.§.Seiæ.
ff.quemadmod.usufr.amit.l.2.§.1.
ff.de hære.instit.l.si ita.l.qui hæredes.in fin.

Contrà.

Contrà.

ff.de uerb.obl.l.si ita.§.Chrysogonus.
ff.de reb.dub.l.ult.
ff.de contr.empt.l qui fundum.
ff.si cui plus quàm per l.Fal.l.nisi.§.pen.
ff.de leg.1.l.si quæ autem l.licet.§.si ab.

Verbum tacitè,&c.] Et contrà,ut in ista Rub.cõtinetur. In sequentibus uidetur fieri repetitio præcedentium, ita tamẽ, si repetitio in sequentibus facta, non faciat sequentia inutilia: tũc enim repetitio nõ est facienda.ut ff.de uerb. obl. l.ita. §. Chrysogonus. Item est intelligenda hæc Rub. quando series continuationis fit inter præcedentia & sequẽtia:alioquin si interuallo separentur,contrà est.ut C.de usur.l.per retentionẽ.& ff si cui plus quàm per l.Fal. l. nisi.§. itẽ si ipse.Sed & illud est attendendũ, si aliqua ratio uel occasio,quare non fiat repetitio,quòd si ex uoluntate loquentis apparet, certum est, non fieri repetitionem. ut ff.de leg. 2. licet & ita determinantur leges contrariæ Rubricæ.Lex autem quæ contrà signatur, ut ff.de reb.dub.l.ult.nihil facit ad rem. Quod autẽ opponitur, ut ff. de contr. emp. l. qui fundum.non obstat:quia ita distinguitur ibi, utrum uenditor dicat, Renuncia quantum sit minor intra 30. dies, an quòd sit minor.licet quidam aliter distinguant.

Videntur tacitè concessa, si non specialiter fuerint adempta.

C.de dona.l si ita.
ff.de pecul.l. si Sticho.
C.de dona.inter uir.& ux.l.donatio.
ff.de donat.l.donatio.§.pactum.
ff.de pecul.eius qui lib.l.1.

Videntur tacitè concessa,&c.] Hoc est intelligendum,

dum, quando apparet alicuius uoluntas, quòd uoluerit donare, licet de iure non admittatur: peruenit autem postea in eum casum, quo donare potest & adimere: tunc hoc ipso, quòd non adimit, concedit, ut ex legibus subiectis apparet. Item est intelligendum, quando præsumit aliquem donare tacitè. in quo casu, si non aperiat contrà uoluntatem, non reuocatur, quod lex præsumit donatũ. ut C. de pecun. eius qui li. me. ti. aliàs enim quod meum est, sine cõcessione mea à me non discedit. ut ff. de reg. iur. l. quod nostrum.

DE PRAESENTIA ET ABSENTIA.

RVBRICA LVI.

Præsentia plurimùm facit.

ff. de recept. l. item si. §. ult. & l. arbit.
ff. quib. mod. pig. sol. l. sicut. §. unde ui. & l. Titius sc. §. Titius.
ff. de euict. l. quidam ex parte. & l. duo ex tribus.
ff. de rei uend. l. hæc si res.
ff. mand. l. qui fide.
ff. ad munic. l. 2.
ff. de uerb. sig. l. coram Titio.
ff. quib. mod. pig. sol. §. sed etsi.

Præsentiam nihil facere.

ff. de iud. l. si furto.
ff. de pig. l. Gaius.
ff. fam. l. si ex par. §. pater.
ff. de rescin. uend. l. Titius.
ff. de tuto. & cura. l. illud.
ff. quibus mod. pig. uel hypo. sol. l. sicut. §. noui.

ff. de

ff. de aut. tut. l. 1. §. ult.
ff. de leg. 2. l. Titia. §. Lucia.
ff. de re iud. l. qui potest.

Præsentia consensum inducit, si fauore rei interueniat: aliàs non.

C. de Episc. Aut. sed neq;.
C. de præpos. sacri. l. iubemus.
C. de donat. l. si plures. §. præses.
ff. de decur. l. honores. §. ult.
In Decre. dist. 28. diaconi. §. quicunq;.

Præsentia plurimùm, &c.] Et cõtrà, ut omnis solua-tur. Contrà distingue, an id quod agitur, ualeat etiam sine præsentia & scientia, an non. Si ualeat, habet contrà Rub. scilicet ut præsentia nihil operetur. Verbi gratia: legas rem meam, uel uendis me præsente: non paratur mihi præiudiciũ: quia scio ius meum ubiq; durare. ut & de illo dicitur, qui rem sibi obligatam uidet distrahi. ut ff. quib. mod. pig. uel hyp. sol. l. sicut. §. non uidetur. Nec obstat, quod legitur de euictionib. l. quidam. quia ibi non propter præsentiam, sed quia accepit precium, sibi præiudicat. Est & alia ratio: quia etiã me retinente, rem meam uendere uel legare potest. ut ff. de pig. act. l. Gaius. & de contrah. emp. l. rem alienam. & in Inst. de leg. §. si res. potest excipi, nisi quod agitur, spectet principaliter meam uoluntatem, uel secundariò, puta publicam. ut ff. mand. l. qui fide. & ff. ad munic. l. 2. Item secus, si patior alium rem meam dare. ut ff. de donat. caus. mort. l. quod stat. lib. idemq; cum delegatur. ut ff. de tut. & curat. l. illud. & de iud. l. cum furiosus. Lex aũt illa, quæ est in ff. fam. herc. l. ex parte. §. pater. nõ facit ad rem: quia ibi nõ de præsentia patris est quæstio, sed de consensu contractũ est. quod minimè uerum est, propter præcedentia uerba in testamento posita, quæ

ta, quæ erant, ut quisq; æs alienum, quod habet uel habebit, solus sustineat. ubi autem, quod agitur, ualere nõ potest sine mea pręsentia, locum habet hoc generale. ut ff. de arbit. l. si intres. & de re iud. l. duo. de uerb. sig. l. si communia. Idem est, etsi sola uoluntas mea sit necessaria, & sufficiens ad id quod agitur me præsente. prodest enim præsentia, quia inducit cõsensum, maximè si fauor interueniat: ut in sequenti Rub. dicit̃. Idẽ dico, & si non interueniat: licet Rub. aliter contineat. nec enim probatur per legem: puta, obligas rem meam me præsente, non tenet obligatio sine meo consensu. prodest ergo præsentia, ut inducat patientiã: & patientia, ut inducat consensum. ut ff. de pig. l. fideiussor. §. pater. & C. ad Vell. l. si sine uolunt. §. quòd si. & l. quis probauerit se non interfuisse, non ut dominus, uel ut de dominio suo diminuatur, sed ut testis, uel ut alterius officij homo. ut ff. de rescind. uend. l. Titius. & de leg. 2. l. Titia. §. 2. Lucius. Hæc de præsentia hominum. rerum enim præsentia prodest sine dubio, ad dominij translationẽ. ut ff. de rei uend. l. hoc si res.

Plus facit absentia, quàm præsentia.

ff. de arbit. l. item si unus. §. ult.

Plus facit, &c.] Verius dixisset, præsentia prodest, ut ualeat res de qua agitur: quæ nulla esset, absentia interueniente: ut probatur per legem subiectã, ut ff. de arbit. l. si in tres. aliàs habẽt pro l. itẽ si unus. §. ult.

DE SCIENTIA, ET CONSENSV.

RVBRICA LVII.

Consensus siue scientia præiudicat.

C. de don. ant. nup. l. si tibi.

C. de

C.de euict.l.exceptio.
C.si al.res pig.da.l.1.2.& ult.
C.de iurisd.om.iud.l.est re.
ff.de his qui not.infam.l.quid ergo.
ff.ad l.Aquil.l.in leg.
ff.de pub.l.si ego.§.1.& 2.
ff.de no.l.si communis fa.& l.2.
ff.comm.diui.l.Sabinus.
ff.de interrog.act.l.de æta.§.qui ta.
ff.de mor.infe.l.si prius.
ff.de trib.l.1.§.1.
ff.de pec.l.licet.§.idem.
ff.de exerci.l.1.§.magis.
ff.de euict.l.quidam ex.
ff.mand.l.si præceden.in fin.
ff.loca.l.cum in plures.& l.quæ loca.
ff.de pig.l.fideiuß.§.1.& l.pater.
ff.de don.inter uir.& ux.l.seruus.
ff.de leg.1.l si fundus.
ff.de aqua plu.arc.l.Labeo.
ff.de acquir.rer.dom.l.nouo.
ff.de do.ex.l.apud.§.quæsit.
ff.quæ in fraud.cred.l.qui aliter.§.præterea.
ff.quib.ex cauſ.in poß.eatur.l.hæc autem.
ff.ad munic.l.1.
ff.ad l.Corn.de fal.l.uxor.

Non præiudicat.

ff.de pig.act.l.Gaius.
ff.quib.mod.ſol.l.ſi deb.§.ult.
ff.de admi.tut.l.Lucius & Titius.
ff.de iurisd.om.iud.l.ſi conuenit.
ff.de bon.lib.l.qui cum ma.§.ſi conuenerit.
ff.qui,& à quib.man.l.ſi priuatus.
ff.de furt.l.ſi quæ ſeruo.

C.si aduer.do.l.2.
C.de exercit.l.1.§.mag.
ff.de tribut.l.1.§.scientiam.

Scientia,siue consensus,&c.] Et contrà, ut in istâ R.continet̃,& diximus s̃.prox.Præsentia plurimùm, &c.Certum est,scientiam & cõsensum nocere,& præiudicare:nec obstant leges in cõtraria Rub. signatæ, si causam earũ singulariter responsioni subijciamus. Quod enim legitur ff. de pig. act. l. Gaius. est ideo: quia cum scio alium relinquere rem meam,siue consentiam,siue non,siue etiam contradicam, nihilominus tenet relictũ, ut in præfata R.dicitur: unde mihi non præiudicat scientia. ut arg.ff.de re iud. l. sæpe.§. si scientibus.Item quod legitur ff.de ann. t. l. Lucius Titius Ga. est ideo : quia tutor erat testamentarius. Vnde quasi satis propter intimæ dilectionis affectũ, habuit pater suo testamento filio consultum, circa tutoris tantum personam , noluit lex patri tutoris ex sola scientia præiudicari.Aliud uerò,si datus esset à iudice tutor . tunc enim quia non adeò plenè fit à iudice inquisitio,quem non incitat amoris uinculũ, sicut patrem, uoluit lex pupillo pro patris tutoris sciẽtia cõsulere.ut ff.de tut.l.si filius.Vel aliter:quanto magis est autoritas magistratus, quàm testantis: tanto magis obligat præsentem,& non contradicentem.Quod autem legitur in ff.quib.mod.pig.uel hypo.sol.l.si debitor.§.ult.ideo dicitur:quia id cui consensit creditor, nõ est securum: cur ergo submoueretur ab intentione suaꝫ Itẽ quod legitur in ff.de bon. lib.l.qui cum ma.§. si pa.ideo dicitur : quia propter necessitatem rei familiaris, & periculum uitandum sit. Vnde etiam si scienter instituat calumniosam accusationem,non punitur.Quod autem legitur ff.de iurisd.om.iud.l.si conuenerit. speciale est : aliàs licet cuiq; renũciare suo iuri.ut C.de pact.l.si quis in cõsc.

Item

Item quod legitur in C. si aduers. donat. speciale est priuilegiū ætatis, ut ibidem dicitur. Et quod legitur in C. ad Vell. Aut. siue à me. speciale est, propter fragilitatē sexus in feminis. arg. ff. de iur. & fact. ig. l. regula. in prin. Itē quod legitur in C. de furt. l. si quis ser. speciale est, ut in eadem leg. continetur. Quod autē legitur ff. qui & à quib. man. l. si priuatus. ideo dicit: quia coactio interuenit. non ergo debet esse ratum, quod tali coacta uoluntate est factū. Quod leg. in C. de collu. deteg. l. 1. est ideo: quia filius qui consensit, errabat, unde sibi non præiudicat. uel ideo: quia filius non erat dominus, sed mater, unde sibi consensus nihil operatur. Quod autem dicitur in C. de lib. causa. l. nec. ideo dicit: quia sola mea & nuda uoluntate non possum fieri seruus. nec erat ibi consensus: quia alius mecū non contrahebat. unde non paratur mihi præiudicium. arg. ff. de dona. nuda ratio. His ergo uinculis contrariorū solutis, habebit locum præsens Rub. & quod in sequenti Rub. similiter supponitur. aliàs scientia nocet.

Patientia consensui comparatur.

ff. depositi. l. si duo.
ff. de priuil. cred. l. sacri.
ff. de iur. dot. l. cum pos.
ff. ad l. Aquil. l. scientia.
ff. de don. inter uir. & ux. l. si ser.
ff. de iure patro. l. si adigere.
ff. ad municip l. 2.
ff. qui milit. non pot. l. 1. §. ult.
ff. de acquir. pos. l. 2.
C. de Lat. lib. toll. Aut. ad hæc.

Contrà.

C. de reb. al. non alien. l. 2.
ff. quib. mod. pig. sol. l. sicut. §. non.

ff.de pig.act.l.Gaius.
ff.de leg.1.l.si fundum.
ff.de leg.2.l.Titia & l.iuste.§.Lucia.
ff.de rescind.uend.l.Titius.§.fideiuß.

Patientia,&c.] Certum est, ex scientia induci patientiam,& ex patientia consensum,ut in ista,& in s. proxima Rub.dicitur. nec obstant duæ leges primę in contraria Rub.signatæ:nullo enim modo ad rem pertinent. aliæ uerò determinantur, ut s. proxima Rub.diximus,& in illa,Præsentia plurimùm,&c.

Qui non contradicit, pro cõsentiente habetur.

In Aut.de nouat.§.illud.
In Aut.de non al.aut.per.§.ult.
In Aut.de nup.§.si uerò ab.
In Aut.de sanct.Eccl.§.si ergo.
C.de paga.l.nemo nec.
C.de leg.l.3.in fin.
C.ad Vell.l.si sine.
C.de nupt.l.si ut proponis.
C.de his qui à non do.man.l.ult.
C.de acq.poß.l.2.
C.de fideicom.l.cum propo.
C.de remiss.pig.l.si in pro.
C.quomodo & quando iu.l.3.
C.de falsmo.l.2.
C.qui mil.poss.l.ult.
ff.communi diuid.l.Sabinus.
C.de adopt.l.in adopt.
ff.de exerci.l.1.§.1.
ff.de nox.l.3.
ff.quib.mod.pig.sol.l.si unus.& l.semper.§.1.& 2.
ff.de pig.l.fideiussor.§.cùm pater.
ff.ad Maced.l.si filiusfa.
ff.de don.int.uir.& ux.l.si seruus.

ff.solut.

ff. solut. mat. l. 2. §. 2. & l. qui pati. & l. qui fideicom.
ff. de iure patro. l. adigere.
ff. de do. l. item quæritur. §. ille.
ff. de preca. l. in rebus.
ff. de decur. l. honores. §. ult.
ff. de dam. infect. l. qui bona. §. si quæ iusta.
ff. de lib. cauſ. l. ſed tunc pat. & l. imò quod. in fin.
ff. de aq. plu. arc. l. Labeo.
ff. ad municip. l. 3.
ff. de fideiuſs. tut. & curat. l. cùm hoſtem. §. ult.
ff. de dol. except. l. apud Cel. in prin.

Non habetur pro conſentiente.

ff. de pig. act. l. Gaius.
ff. de reſcind. uend. l. Titius.
ff. de lib. cauſ. l. non uidetur.
ff. de procur. l. filius inuitus.
ff. de ſeruit. urb. præd. l. in furt.
ff. quib. mod. pig. ſol. l. ſicut. §. non ui.
ff. comm. diuid. l. Sabinus.
ff. de accept. l. an in uinculis.
ff. de ſeruit. l. ſi quæ in ſer. l. pen.
ff. de contrab. emp. l. in hoc.
ff. de pact. l. ſuper.
ff. de ritu nup. l. in eo. §. deinde.
ff. de leg. 2. l. Titia. & l. Lucius.
In Aut. ut ſpon. lar. §. rurſus.

Qui nõ contradicit, &c.] Et cõtrà, ut ſ. prox. Rub. dicitur, patientia ſeu nõ contradictio cõſenſui comparatur. nam hæc Rub. cũ ſuperiori proxima, & alia quæ præcedit ipſam, eandẽ continent ſententiã. Eſt tamen utrac; intelligenda in his, quæ expreſsim nõ deſiderãt cõſenſum, ſed tacito ſunt cõtẽta: alioquin contrà. ut ff. de procur. l. filius. §. inuitus. & de ſeruit. urb; præd. l. inuitus. & de fürt. l. ſi quis in ſeruí. §. ibi. &

l.qui uas.§.ueta. & l.pen.Item nō obstat, quod legit in ff. de lib.caus.l.non uidetur.& de ritu nupt.l.in eo. §.deinde. quia quod dicitur, nō contradicēs habet pro cōsentiente,est intelligendū de eo,qui non contradicit,sciens id quod agit. Quod aūt dicit de pig. act.l.Gaius.& t.quib.mod.pig. uel hyp. sol. l. sicut.§. nō uidetur.s. tertia Rub.determinatū est: & ita soluitur Rub.cōtraria.Lex aūt, quę est in ff.de cōtr.empt. in huiusmodi.& alia quæ est ff.ad l.Pomp.de parri.l. frater.nō sunt cōtrà, imò faciunt pro hac Rub. Item quod legit ff.de accept.l.an inutilis.nō obstat: quia cōtractus ipso iure nullus erat. unde scientia præiudicare nō poterat circa contractum,qui nullus erat. Quod legit ff.cōmuni diuid.l.Sabinus. uidet facere pro hac Rub. nā & ibi dicit in socio patiente, q̄ non agit ad demolitionē operis, quantū ad hoc. ergo habet pro cōsentiente,licet nō omnino uice cōsentientis habeat: agit enim ad interesse. Id aūt quod dicit in Aut.ut spon.larg.§.rursus.& ff.de leg. 2. l. Titia.§. Lucius. de eis qui rem suā uendi uel diuidi patiunt, solutum est s. eo. Præsentia plurimum, &c. & in illa Rub.Scientia,siue consensus,&c.

Qui nō consentit,pro cōsentiente habetur.

ff.de procur.l filius.§.inuitus.
ff.de seruit.urb.præd.l.inuitum.
ff.de ritu nupt.l.in eo.§.1.
ff.de man.uind.l.3.
ff.de furt.l.qui uas.§.qui ex.

Qui non consentit,&c.] Hæc Rub.& leges eidem subiectæ,s. proxim.expositæ sunt.

Differt scientia à consensu.

ff. communi diuid.l.Sabinus.

Contrà.

ff.de don.inter uir.& uxor.l.si seruus communis.

ff.ad

ff.ad Maced.l.2.

Differt scientia,&c.& contrà.] Illud negari nõ potest,quin scientia simplex,id est,sine cõsensu,differat à consensu,ut in hac Rub.cõuenit tamẽ in multis,ut in cõtraria Rub.& ſ. in illa Rub. Qui nõ contradicit. & in illa,Præsentia,&c.& in illa,Scientia,&c.

Patientia traditionem inducit.

ff.de public.
ff.de iur.dot.l.si ego.§.dotis autem.

Sciens usucapere potest.

ff.de nox.l.& generaliter.
ff.de dam.infect.l.prætoris.

DE OPINATIS, ET NEGOCIATIONIBVS.

RVBRICA LVIII.

Al.Plus est in re,quàm in ueritate.

In Instit.de leg.§.si quæ rem suam.
C.de iur.& fact.ig.l.cum fal.
ff.si pars hær.l.is scien.
ff.mand.l.siue Titij.
ff.de crim.expi,hær.l.si rem.
ff.de contrab.emp.l.quod tamen.& l.si in empt.§.item.
ff.de iur.& fact.ig l.qui igno.
ff.mand.l.inde.& l.pater.§.quoties.
ff.de acqui.poß.l.1.
ff.de furt.uulg.l.si quæ pio.
ff.pro emptore.l.2.in prin.§.cum isti.& §.Cel.
ff.pro do.l.1.in fin.
ff.de iniur.l.cum.§.si in.

Contrà est.

C.de restit.l.1.

ff.quib.mod.usufs.am.l.is qui.
ff.iud.sol l.3.§.1.
ff.de contrah. emp.l.si in empt.§.item is.
ff.de usucap.l.nunquam. in fin.& l.si fur.§.1.
ff.pro suo.l.ult.& l.eum qui.§.cùm aliquis.

Plus est in re,&c.] Et cõtrà, ut in ista Rub. dicitur. Plus est in re, quàm in opinione:id est,magis attendere debemus ueritatẽ,quàm opinionem: nisi ueritas opinioni est contraria,id est,contrarium inducit effectũ.Attẽde tñ, sit opinio alicuius singularis personæ,an uniuersitatis . si personæ, magis est ueritas attendenda,quàm opinio:nisi res super qua quęrit, fuerit talis, ut opinionẽ exigat interuenire, ut est in usucapione:& tunc nõ magis unũ quàm alterũ,imò æqualiter utrũq; consideratur, id est, & quòd res sit inusucapibilis. itẽ quòd processit causa , nisi in casibus,& quòd putat sibi licere usucapere : alioquin, si nõ ita putat,magis specto opinionẽ,ut noceat, q̃ ueritatẽ,ut prosit.ut ff.de usucap. l. nunquã.§.ult.& l.si fur.§.1.& ff.pro suo.l.ult.& pro emptore.l. 2. in prin. & §.si à furio. & est ius faciendũ super eo quod dicit, Plus nõ sit,&c. ęqualiter enim utrũq; cõsideraf: quia si res pupilli uel furiosi, nũquã cõtingeret usucapio. ut ff.de acqui.rer.dom.l.bonæ fidei.§. nec interest. & de public. l.eum . Et ita specto ueritatẽ cũ opinione. Idemq; in repudiatione hæreditatis : quia & ibi est necessariũ,quòd uerè possit repudiare,& q̃ putet se posse repudiare. Sic ergo considerat utrũq;. Si autẽ nõ putet se posse repudiare, cũ possit, specto magis quod est in opinione,ut noceat. ut ff. de acquir. hær. l.is qui.& l.hæres.& l.sed si de sua.§. sed & si cũ.Si uerò uniuersitatis sit, opinio magis attenditur quàm ueritas.ut C. de testamentis.l.1. & de sentẽ.& inter. l.2.& de off. præf.l. Barbarius. & ad Maced. l. si quis pa. Nec ad rem pertinet, quod legitur in ff. de min.l. illud.

illud.& l.eum.& t.iud.sol.l.3. Item non obstat, quod legitur in ff.quib.mod. usufr. amit.l.is qui.quia ibi non ex opinione,sed quia suo iure non utitur, patitur dispendium. Quod autem legitur ff.de contrah. emp. si in empt. §.item si empto. non obstat: quia & ibi ueritas consideratur, ut quantum ad rem, semper nulla sit uenditio: licet quantum ad contrahentes,propter bonam fidem sic uideatur esse aliqua,ut decipiantur.ut in ff.de contrah.empt.§.ult.

Commodum,seu precium non ex re,sed ex negociatione.

C.de rescind.uend.l.si ea.
C.communia utriusq; iud l.si parea.
ff.de bonis,quæ lib.l.cùm opor.§.sin autem.
ff.de distr.pig.l.si maritus.
ff.mand.l.ex mand.
ff.de hær.uel act.uend.l.uenditor ex.
ff.de redhib.l.bouem.§.si quæ.
ff.ad l.Falc.l.hæres.§.si ex.
ff. de usur.l.uideamus.§.si ac.
ff.de donat.inter uir.& ux.l.si autem.l.si defunc.

Contrà.

ff.fam.herc.l.non est.
ff.de con.ob cauſ.dat.l.si pro.
ff.de neg.l.si quæ ne.
ff.de pet.hær.l.si post.§ ait.
ff.de pecul.l.eo tempore.§.seruus.
ff.pro socio.l.socium.
ff.de pig.l.cum tab.
ff.de redhi.l.cum manda.

Commodum seu preciũ,&c.& contrà.] Illud certum est,precium rei nõ esse ex re, sed ex negociatione. ut ff. de hær. uel act.uend.l.uenditor ex hær.& ad

l.Fal.l.3. & ut in hac Rub. dicitur. nec enim est naturalis accessio,ut fructus.& ideo licet quis sit mihi ad rem astrictus,non tamen ad precium:ut in prædicta l.de hær.uel act.uend.nisi sit obligatus ex contractu, quę meo nomine instituit,puta gestor. uel procuratio.ut ff. de procur.l. qui proprio. §. ut in certis. & de neg.gest.l.sin autem.§.pen.& l.si quis ali. & t. mand. l.idemq;.§.2.Vel instituit meo nomine, & suo : puta quia socius est.ut ff.pro socio.l.socium.uel nisi in iudicio uniuersali teneatur.ut ff.de pet. hær.l. si possessor.Nec obstat, quod legitur in ff. de pig. l. cum tabernam. quia ibi sequentes merces, non quia ex priorum pecunia sint emptę,sunt obligatę,sed quia debitor & eas obligasse uidetur in prima pactione. hoc in precio, aliud in commodo, quod ex ipsa re prouenit, puta fructu. ut C.fam.her. l. non est. & de usur.l.uideamus.§. ex causa. Et differunt fructus ab usuris ; quia usuræ non ex re sunt, sed propter rem præstantur.lex autem de cond.ob caus. da. in ff. l. si pro. item de redhibit. l. cum man. non faciunt ad causam.

DE SE, SVIS QVE REBVS.

RVBR. LIX.

Nemo debet rem sua autoritate accipere, uel ius sibi dicere.

C.de iud.l. nullus.
C.de pagan.l.sexta.
C.ut nemo priuatus.l.2.
C.ui bon.rapt.l.res ob.
C.unde ui.l.si quis.

C.de

C.de testib.l.omnib.
ff.de iurisd.om.iud l.quamuis.
ff.quod met.causa l.extat.
ff.ad l.Aquil.l.quemadmodum.§.2.
ff.de pig.l.qui rati.
ff.quor.leg.l.1.in prin.
ff.de acquir.pos.l.si insti.
ff.ad l.Iul.de ui priu.l.credi.
C.de recept.l.pen.
In Lombar.de inuasa.l.ult.
In Lombar.de dam.infect.l.si quis Cassi.

In quibus casibus ius quis sibi dicere potest.

In Aut.de nup.§.ascript.
In Aut.ut liceat mat.& aui.§.is quoq;.
In Aut.ut iud.sine quoquo suffra.§.si quis.
C.de sacrifi.& pa.l.sicut.
C.de his,qui ad hæc com.l.si ser.
C.ut nemo priuatus.l.2.
C.quod cum eo,qui seruus.
C.ut rem lic.l.1.
C.quando li.sine iu.l.1.& 2.
C.de bon.proscrip.l.si quis post hæc.
C.loca.l.eden.
C.ad sen.consul.Vell.l.1.§.ult.
C.de decur.l.generaliter.
ff.quod met.caus.l.ult.§.ult.
ff.ad l.Aquil.l.quemadmodum.§.1.& 2.& 3.§.qui cum.
ff.de contrahen.emp.l.fistulas.§.1.
ff.locat.l.quæro.§.pen.
ff.de solut.l.si pro me.
ff.quæ in frau.cred.l.prætor.§.si debit.
ff.de usur.l.qui uas.in prin.& l.inter.§.2.
ff.de ui & ui arm.l.1.§.8.& §.qui arb.

ff. de arb. l. 1. §. ult.
ff. de uar. & extra. l. de usuf.
ff. de sepul. uiol. l. prætor. §. non per.
In Lombar. de debi. & gua.

Nemo debet, &c.] Quod hîc dicitur, generale est: quod uerò in cõtraria Rub. dicitur, speciale esse, negari non potest. non ergo debet trahi ad consequentiam. ut ff. de legib. & Senat. cons. l. quod uerò. Contrà.

Quando iuris sui conseruandi causa facTum, pœnam non patitur.

ff. de usufr. l. si is qui.
ff. de seru. rust. præd. l. fistula.
ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. item Labeo.
ff. de præscr. uerb. l. qui seruan.
ff. de aq. plu. arc. l. in fund. §. pen.
ff. quod ui aut clàm. l. si alius. §. eum.
ff. pro socio. l. meritò.
ff. de dam. infect. l. 8a. §. ult.
ff. de incen. rui. l. sicut seruo. l. item. §. is qui.
ff. de mand. l. si cum seruo. l. item. §. is qui. §. qui ta. §. si commune.

Quando, &c.] Vt ex hac Rub. proxima apparet, euitat pœnam, qui facit causa suæ rei defendendæ, qui aliàs incideret in eam.

Etiam si cum alterius damno faciat in alieno.

ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. item Labeo. l. si qui fun. §. 1.
ff. de præscr. uer. l. qui seruan.
ff. de aq. plu. arc. l. in fun. §. pen.
ff. quod ui aut clàm. l. si alius. §. eui.

Non

Non debet facere in ſuo, quod noceat in alieno.

ff. de ſeru. l. ult. in fin.
ff. de ſeru. urb. præd. l. impera.
ff. ſi ſer. uend. l. ſicuti. §. Ariſto. & §. qui aliud.
ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. 1. & l. Quintus. §. ult.
ff. de dam. infec. l. flu. §. ult.
ff. de aq. plu. arc. l. 1. §. item. Sabinus & §. idem arg.
ff. de re iud. l. domini ſcientia.
ff. de extr. ord. cauſ. l. ſi accu. §. ult. & l. ſi à quo. §. 1. §. quemadmod.

Licet cuiq; facere in ſuo, quamuis in alieno ſit nocituro.

ff. de ſer. l. ſi tibi ſeruitus.
ff. de relig. l. ſtatuas.
ff. de dam. infect. l flum. §. ult. & l. Proculus.
ff. de re iud. l. nulli uidetur do.
ff. de aq. plu. arc. l. 1. §. deniq;. & §. ſi in meo.

Nemo debet, &c. & cõtrà.] Hîc diſtingue, cùm facio in meo, & aliĵ noceo, an immittam in alienum: & tunc non licet. ut ff. ſi ſeruit. uend. l. ſi cui §. Ariſto. an non immittam: & tunc ſi quidem facio dolo, id eſt, ut alteri noceam, prohibeor. aliàs cõtrà. ut ff. de aq. plu. arc. l. 1. §. deniq;.

Ex re mea, uel occaſione rei meæ perceptum, mihi reſtituendum.

In Aut. de Ec. e. §. interdic.
C. de dona. inter uir. & ux. l. etiam.
ff. de nox. l. ſi in re.
ff. de procur. l. qui proprio. §. cùm.
ff. de pet. hær. l. euict. l. pr. §. ſed & rem.
ff. de rei uen. l. ſi mora. §. ult.

ff. de

ff. de exercito. l. de eo. §. si quæ.
ff. si cer. pet. l. si cum seruum.
ff. commo. l. si is qui eo. §. si qui.
ff. man. l. ex man.
ff. de pig. l. si pig.
ff. locati. l. is qui rem.
ff. de præsc. uerb. l. apud Labeo.
ff. de redhi. l. bouem. §. si quis. & l. cum ma. §. ult.
ff. de donat. l. ex. si curator.
ff. de act. empt. l. inter eum. §. si id, quod ser.
ff. de neg. gest. l. si quis.
ff. de furt. l. creditor.
ff. de reb. aut. iu. poss. l. prætor. §. 1.
ff. de iur. dot. l. cum fundus. §. fin.
In Instit. per quas pers. nob. acq.

Nequaquam restituendum.

C. de furt. l. ult. §. sed cum in.
ff. de hær. uel act. uen. l. solus.
ff. sol. mat. l. si uerò ne.
ff. de nouat. l. doli except.
ff. de pet. hær. l. si præses. §. bonæ.
ff. de tab. exhib. l. locum. §. condem.

Ex re mea, &c. & econtrà.] Quicquid domestica persona, puta filius, uel seruus, uel extranea, ex re mea, uel rei meæ occasione quærit, mihi restituere debet. ut ff. & Inst. per quas pers. nob. acquir. §. igitur liberi. & ff. de nox. act. l. si in rem commun. & t. fam. her. Item ex diuerso uidetur tamen differentia, an ex re mea, an rei meæ occasione quæratur: item, an is qui quærit, meo nomine faciat, an nõ. Si meo nomine quærit, indistinctè mihi quærit, si ratum habeo, etiam si non ex re mea proueniat. ut ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. item quæritur. & l. fin autem. §. pen. & de donat. l. qui mihi. & t. mandati. l. ex mandato. & de procur.

procur.l.qui proprio.§.ut incertis. Si uerò meo nomine non acquirat,id est, nec dante, nec accipiente, hoc gestiente, & mihi quæratur, si quidem ex ipsa proueniat lucrum, puta fructus:distinguendum est inter fructus, & possessores:ut plenè distinxi in S.C. de rei uend. Si uerò rei meæ occasione proueniat tibi aliquid,non teneris.ut ff.solut.mat.l.si uerò negocio.§.item quicquid. & ff. de pet. hær. l.si possessor.§. bo.nisi contractus inter me & te præcesserit,cuius natura sua natura suadeat hoc præstari. quod dic per exempla: ut ff.de ædil. edict. l. cum aũt. §.ult.de act. empt.l.Iul.inter.§.si quid.& ita omnes ferè leges huius Rub.intelliguntur. Nec obstat, quod in contraria Rub. dicitur, in C.de furt.l.ult.§. sed eum.nam & ibi, etsi præcesserit contractus,tamen quia commodatarius damnum usus sensit, quem debet habere ex domini uoluntate,& quia etiam de leuissima culpa tenetur, non restituit domino ex ea occasione quæsitum. quod dissimile est in creditore: nec enim res ei conceditur ad usum. ut ff. de pig. act. l.si pignore. conceditur autem commodatario,& conductori. ut ff.locati.l.is qui rem. Item non obstat, quod dicitur ff. de don. inter uir. & ux.l. quid ergo.& l.ex annuo. quia donationes tales benignè,non amarè tractandæ sunt.& ideo talis regula cõprobat in eis,ut quatenus donans pauperior, & accipiens sit locupletior, reuocetur donatio. ut ff. de don.int. uir. & ux.l.si id quod.§.si quas.& l.si sponsus.§. concessam. Quod ergo rei donatæ occasione quærit,nõ restituitur,regula ex benignitate prohibente restitutionẽ. Item non obstat,quod legitur ff.de dol.excep.l.si procur.quia ibi non prohibet, quin dominus habeat petitionẽ. denegat tamẽ ei,qui turpiter dedit.Itẽ quod legitur de dol.excep.l.nõ autem.non facit ad rem.Item non obstat, quod dicitur ff. ad munic. l. Titio cum esset.

quia

quia ibi nihil ex re mea quæsitum fuit. Item nõ obstat, quod legitur ff. de pet. hæred. l. si possessor. §. bo. quia ibi bon. poss non uidetur quæsiuisse occasione hæreditatis, cum ipse teneatur soluenti restituere. ut ff. de cõd. indeb. in l. si caus. pe. §. quãuis. Item ibi nec præcessit cõtractus, ut dictũ est. Similiter respondeo ei, quod legitur ff. de hær. uend. l. 2. §. solent. Item nõ obstat, quod legitur ff. de tab. exhib. l. habet. §. condem. quia sic in ipsa lege continetur, occasione delicti, seu contumaciæ non restituentis, consequitur talem pecuniam legatarius: uel non occasione rei, tamen non restituit: sed nec interceſsit contractus.

Eius est arbor noua, cuius fuerat uetusta.

C. si al. res pig. da. sit. l. 1.
C. de rei uend. l. si inse.
ff. de pig. l. grege. in prin. & l. ult.
ff. quib. mod. usus fr. amit. l. mag. & l. cum is, qui.
ff. de contr. emp. l. fundi.
ff. de seruit. urb. præd. l. si resti.
ff. de acquir. re. dom. & l. adeò. §. 2. & l. supr.
ff. quemadmod. serui. amit. l. solus. & l. ait illi.
ff. e. l. Mar.
ff. de usuf. l. si cui usus fr.
ff. de seruit. rust. præd. l. & Attilli.
ff. de iud. l. propo.
ff. de solut. l. qui res.

Imò eius, cuius est ager.

In Inst. de usufr. in fin.
ff. de re iud. l. in commune.
ff. de pig. l. Iul.
ff. de seruit. urb. præd. l sed si seruitus.
ff. de contrah. emp. l. cùm fundum. l. in lege. §. pessum.

Eius est arbor, &c. & contrà.] Hæc quæstio scholastica est, breuiter tamen ita determinari potest, quibus

bus uerbis fiat exceptio arboris. si enim ita dicat: Excipio arborem, quæ nunc est ibi: uel, excipio arborem istam, quæ mea est: de præsenti tantũ, non de futura uidet cogitatũ. ut ff. de seruit. urb. præd. l. si seruitus. & l. eum. & ut in cõtraria Rub. dicitur. & ita quę puilulat, postea ad agri dominum pertinebit. Si autem ita dicat: Excipio mihi arborem unam, quam eligã in fundo: uel simpliciter dicat, Excipio arborẽ, cùm una tantũ esset arbor in fundo, de futura uidet cogitatũ: ut in l. prędicta cõtinet. & de aur. & arg. leg. l. si ita esset. & ea maximè ratione: quia eadẽ est causa substitutę rei, quę & primæ: ut dicũt oĩa arg. huiꝰ R.

Re in pristinum statum reducta, restituuntur omnia iura.

ff. ad Syll. l. 3.
In Instit. de fideiuss. §. si plures.
C. de spons. l. mulier.
ff. de ali. nu. c. ex hoc. §. si quis.
ff. depos. l. 1. & l. non tantum.
ff. de acquir. rer. dom. l. quod in littora.

Contrà.

ff. depos. l. 1. §. si re.
ff. de cap. mi. l. 2. §. &.
ff. de rei uend. l. in rem. §. item.

Sibi quem imputare debere.

In Instit. de fideiuss. §. si plures.
In Inst. quib. mod. re contra. ob. §. die.
C. de spon. l. mulier.
C. de iur. delib. l. ult. §. & hoc.
C. de Episc. au. l. si legibus.
C. ad Vell. l. si mulier.
ff. de min. l. cum man.
ff. de mag. com. l. 2.

ff.qui satisd. cog.l. si fi.§. necess.
ff.cap. mi.l. 2.§.hi qui.
ff.de iud.l.interdum.§. ult.
ff.de rei uend.l.ex die.§.species.
ff.si mens. fal.mod.dix.l. 2.§. 1.
ff.de except.l. 1.§. eius.
ff. commo.l. 1.§.nondum. & §.si plures.
ff.de instit.l. sed & si quis. in fin.
ff.de pecul.l.si noxa. §.si postea.
ff.pro socio.l.socius.§.socio.
ff.quib.mod.pig sol.l.item.§. 1.
ff.de aq. plu.arc.l.à patre.§.pen.
ff.de separa.l. 1.§.quæsitum.
ff.iudicat.sol.l.tantum.§. 3.
ff.quæ in fraud. cred.l.ait prætor.§.si quis.
ff.de pericul.& com.l.si quis.
C.quib. ad lib.procla.non lic.l.is qui.
C.si cert.pet.l.eos.
C.de hære.instit.l.neq;.

Sibi quem imputare, &c.] Hæc Rub. locũ habet, quoties alicuius culpa uel desidia deprehẽditur, ut sibi debeat imputare, si ob eam sentiat damnum.

Quod quisq; prohibetur suo nomine, per alium exercere potest.

C.qui man.non poss.l. 1.& 2.
C.de distr.pig.l.& qui.
ff.de iud.l.sed etsi.
ff.si ser.uen.l.alicuius.
ff.si cert.pet.l.principia.
ff.ad Maced.l.filium.
ff.de contr.emp.l.non licet.
ff.de seru.expor.l.si minor.
ff.de usufr.l.Labeo.
ff.de re mil.l.milites.
ff.de cond.& demon.l.si quis.cõtrà.

ff.de

ff.de adm.re.ad ciu.perti.l.2.
ff.de usur.l. Labeo & ne.
ff.de consen.& aut.tut.l. pupillus.
ff.de iniur.l.non solum.§. quanquam.
C.qui ad lib.peruenire non poss.l.is qui.
C.de contr.emp.l.nisi.
C.de his,qui à non dom.l.si pater.
C.qui man.non poss.l.2.& 4.

Quod quis prohibetur, &c.] Si prohibear aliquid facere, nec per aliã submissam personam id faciam,ne alioquin fiat fraus legi de persona ad personam.quod prohibitum est,ut in hac Rub.dicitur, & ut plenè distinxi,ff.de le.& se.cont.l.contra leg. & est in aperto ratio:quia cum alius me mandãte facit, ego ipse uideor facere. ut ff.de admi.tut.l.ita autem.§. gessisse.& non ille,qui facit me mandãte:ut in tertia Rub.Quod facit quisq;,&c. Ex hoc etiã prouenit aliud generale sequentis Rub. scilicet, quia quamuis meo nomine aliquid facere nõ possum, si tamẽ utar iure illius qui potest,uel ex successione,uel alio legitimo modo,admittor. & est ratio : quia ego non uideor facere,sed ille à quo causam habeo.si ergo ipse facere poterat,& ego faciam,licet aliter non poterã. si uerò nõ poterat facere, nec ego pro prẽterito tempore allegabo priuilegium,sed pro futuro allegabo priuilegium.ut ff. de iure fisci.l. fiscus. & de usur.l.cũ quidam.§.fiscus.& §.si debitores.& de iudic.l hæres.

Per alium quis habet, quod per seipsum habere non potest.

ff.de in ius uoc.l.quæsitum.
ff.de priuil. cred.l.1.§.si quis.
ff.de uerb.ob.l.mora.
ff.de exact.trib.l.ult.
ff.de usur.l.cum fiscus.

ff.de usur.l.sed & si quis.§. idem Iul.
ff.de furt.l.his enim.
ff.de inoff.test.l.in lege.§.ult.
ff.de seruit.urb.præd.l hoc si ex.
ff.quemad.seru.amit.l.si continen.
ff.de pig.l.si pigno.§.si prædo.
ff.quæ res pig.l. Aristo.
ff.man.l.si man.§.si seruus.
ff.de coll.l.1.
ff.de contr.empt.l.quod sæpe.§.si quis autem.
ff.de lib.caus.l.liberis.§ si duo.
ff.de usucap.l.si seruo.l.furi.
ff.de redhi.l.cum an.§.si rei.§ ult.
ff.de don.inter uir.& ux.l.si spon.§.agit.
ff.de dam.infect.l.quæ bona.§.si ali.
ff.de lib.leg.l.si is qui.
ff.de tribu.l.3.iuxta.in prin.
ff.de furt.l.is enim.
C.de temp.in integ.re.l.petend.
ff.de accept.l.& per iusiur.§.si Stich.
ff.de excus.tut.l.si legatarius.
ff.de leg.præs.cont.tab.l.3.§.hoc autem contrà.
ff.solut.mat.l.2.
ff.de acquir.hær.l.cum hær.
ff.de fideicom.lib.l.si filius.§.erit.

Nam & pupillus, qui nullum habet intellectum, per seruum usucapit. ff. de acquir. poss. l. 1.

Quod facit quis alieno nomine, uel tanquam alius, ipse facere non uidetur.

C.ubi & apud quos in integ.re l. ult.
ff.de iuris.om.iud.l.solent.in fin.
ff.de adop.l.si paterf.§.1.
ff.de insa.furti.l.liberorum.§.1.& ult.
ff.de off.eius cui mand.est iurisdictio.l.1.§.quidam.

ff.quod

ff. quod cuiusq; uniuersitatis nom. l. idem eorum.
ff. de inoff. test. l. si partes. §. ult.
ff. quando appell. sit. l. 1. §. ult.
ff. mand. l. qui pariter.
ff. de pet. hæred. l. ad hæredes. §. si quis.
ff. de pactis. l. ad hæredes.
ff. ad Treb. l. si is qui. §. ult.
ff. de re iud. l. iusiuran. §. 1.
ff. quando appell. sit. l. 1. §. 1.

Contrà.

ff. de leg. 1. l. cum filiofam. in fin.

Quod facit quis, &c.] Hæ duæ Rub. s̄. prox. Rub. insertæ sunt: nec enim inter eas signata est, aut signari potest aliqua contrarietas. Nec obstat Rub. Quod facit, &c. id quod dicit ff. de le. 1. l. cū filiof. in fin. quia ibi pater nō rogatur restituere filio, ut hæres, scilicet ut ex persona filij teneatur, sed ex sua: unde nec detrahit falcidiā. Si uerò extraneo rogat restituere, qa ex persona filij, & ei⁹ nomine tenet, detrahit falcidiā, ut ipse filius detraheret. & ita est cōcordāt. nō cōtra.

Quod ex persona mea habeo, hoc alij mandare non possum.

C. de his, qui uen. æta. imp. l. 1.
C. de mino. l. ult.
C. de aut. tut. l. pupillus.
ff. de acqui. hær. l. si is, qui bonis.
ff. de ui arm. l. cùm fundum.
ff. de sol. l. fugi.
C. de iur. emphy. l. ult.

Contrà.

C. de Episcopis. l. quisquis. cum suis concordant.
C. de decur. nomina. l. ult.

Quod ex persona mea, &c. & contrà.] Si quid ex

persona mea habeo, in eo procuratorem ordinare possum: ut in contraria Rub. dicitur. Quæ aũt in ista dicũtur, specialia sunt. unde & edictũ de procuratoribus, dicitur esse prohibitorium. ut ff. de procur. l. mutus. §. cùm quæritur.

Quod facere per aliquem modum prohibeor, alio modo facere non debeo.

C. de usur. l. eos. in fin.
C. si man. ita fue. aliena. l. ult.
ff. de admin. rer. ad ciui. pert. l. 2. §. 1.
ff. ad Maced. l. item filius. §. mutui.

Contrà.

C. de quæsti. l. interroga.
C. de bon. quæ lib. l. 1. §. ubi.
C. si aduers. rem iud. l. 2.
ff. qui test. facere pos. l. qui testa.
ff. de pact. l. si unus. §. illud.
ff. de donat. inter uir. & uxor. l. si spon. §. 2.

Quod facere, &c.] Si prohibeor certo modo quid facere, nec per alium faciam, si tamen per alium non prohibitum, ad prohibitum uel simile perueniatur: alioquin contrà. ut C. de fideicõ. l. uolũtas. & l. quot.

Potest quis agere tanquam alius, non tanquam ipse.

In Instit. de inof. test. §. si ex.
C. de fal. mo. l. si quis detinet.
ff. de adopt. l. qui duas. §. si patersam.
ff. de in ius uoc. l. quæsitum.
ff. ad exhib. l. de eo.

Contrà.

ff. de cond. & demon. l. si mensor. §. si filius.
ff. de bon. lib. l. qui in serui.

ff. man.

ff.man.l.si mandato.§.1.

Potest quis,&c.] Hæc Rub.cum sequenti,eandem continet sententiam: & concordat cum alia, s. eo. Quod facit quisq;,&c.

Quid agi posse à se, non tanquam ab ipso.

C.qui pot. in pig.l.scriptura.
ff.de adopt.l.si patersa. §.1.
ff.de in ius uoc.l.sed & si.§.ult.
ff.de transl.qui cum.
ff.quod iussu.l.1.& 2.§.si pater.
ff.quod cuiusq; uniuer.l.item illud.
ff.de leg. 2.l.cum filiosam.
ff.de reb.dub.l. cum senatus.
ff.quando app.sit.l.1.§.si cum.

Aliud est, si ego facio: aliud, si alius.

C.de erro.aduoc.l.ult.
ff.de uulga.& pupill.l.cum pa.
ff.ad exhib.l.1.in fin.
ff.de obsequi.l.licet.
ff.ad Treb.l.restituta.
ff.de uerb.obl.l.si procurator qui ita.
ff.qui not.infam.l.furti.§.si quis.

Aliud est, si ego facio,&c.] Vt aliquid uideatur dicere, subaudi meo nomine, & ita erit bona nota. quia differentia est,ego faciam,an alius meo nomine. sicq; erunt specialia,& contraria arg.ad id quod aliàs dicitur:quod per aliũ facio, ego uideor facere.

Non uidetur princeps fecisse, licet eius autoritate uel nomine factum sit.

ff.de contrah.empt.l.quod sæpe.§.si quis cum eo.
ff de tut.l.si filius.

ff. ad Turpill. l. ult. in fin.
ff. de dol. except. l. apud. §. idem.
ff. de fideicom. lib. l. cum fideicom.
ff. de solut. l. qui hominem. §. si genere.
ff. qui & à quo. l. ult.
ff. de app. l. 1. §. 1.

Non uidetur, &c.] Cùm principis nomine uel auctoritate fit aliquid, ipse facere uidetur, si princeps fieri mandat: nec est contrà, quod dicitur in C. de appell. l. nouum. quia ibi delegat diffiniendum. Item non obstat, quod dicitur de cõtrah. emp. l. quod sæpe. §. si quis. quia & ibi dominus uidetur uendere nõ absentem, sed præsentem: id est, cum ille cui mãdat, apprehenderit. Aliæ autẽ leges sub hac Rub. signatæ, non sunt contrà, imò concordantiæ.

Secus in delictis, uel negocijs: sed nec ab initio inducit consensum.

ff. de tut. l. si filius.

Secus in delictis, &c.] Imò non secus, ut s. dixi.

Nihil refert, an aliud, uel propè illud fiat.

ff. de dol. excep. l. apud. § si quis.
ff. ad Vell. l. tutor. §. cùm quidam.
ff. ad Turpill. l. 1. §. ult.

Aliquando refert.

ff. de tut. l. si filius.
ff. de furt. l. inficiando.
ff. de sol. l. qui ho. §. si genere.
ff. de fideicom. lib. & c. & contrà.

Nihil refert, &c. & contrà] Solutio. Non refert, si id quod propè fiat, eundem inducat effectum: alioquin contrà, ut in contraria Rub.

Quid

Quid à quo sit factum, non requiri: sed, an sit factum.

C. de instit. & subst. l. 3.
C. si man. ita fuer. alie. l. ult.
ff. de iud. l. prætor.
ff. de iureiur. l. 1. §. dato. & §. duobus. in fin.
ff. de uerb. ob. l. cùm seruus.
ff. de cond. instit. l. muli. §. 1.
ff. qui satisd. cog. l. quot.
ff. de solut. l. si ser. decem. in fin.
C. de donat. quæ sub mod. l. ult.
ff. de aq. quot. & æst. l. 1. §. quæsitum.
ff. de pet. hær. l. item. §. peti.
Contrà, ff. de con. & demon. l. 2.
ff. quod ui aut clàm. l. si opus.

Quid à quo, &c.] Hoc, si is qui fecit, habuit faciendi potestatem: alioquin contrà ut C. de iurisdict. omn. iud. l. 1. & non de certæ personæ facto agatur: alioquin contrà. ut ff. de act. & obl. l. si is qui.

Quid non sit factum, non inquiri: sed, an sit factum.

ff. de calum. l. 1. §. 2.
ff. de peculio. l. summa. §. siue.

Quod meum est, non possum tibi adimere.

C. de sacrosanct. Eccl. Aut. si qua.
C. de secund. nup. l. ult.

Quod meum, &c.] Hoc, quia petenti præscriptio, uel pactum, uel quid simile obstat, ut leges subiectæ ostendunt. ut C. de præscript. 30. ann. l. ultim.

DE CONDITIONIBVS, ET INSTITVTIONIbus, & legatis.

RVBRICA LX.

Conditio pro impleta habetur.

C. de instit. & sub. l. si mater. l. 1.
C. de fideicommiss. lib. l. fideicom.
ff. de uerb. obl. l. cùm seruus.
ff. de man. l. si inscrip.
ff. de leg. 1. l. turpia.
ff. de stat. lib. l. 3. l. si quis ser. & §. si quis hæres.
ff. de condi. indeb. l. iul. §. si quis ita.
ff. de annu. leg. l. Mæuia. in prin.
ff. de leg. 2. l. Titia. §. Seiæ.
ff. de alim. leg. l. Gaio. §. ult.
ff. de leg. 3. l. qui concu. §. uxori.
ff. de contrah. emp. l. si mihi.
ff. de cond instit. l. quæ.

Conditio pro impleta habetur, &c.] Hæc nota est bona circa interpretationes. interpretantur enim quandoq; impletam conditionem, quæ non est impleta, ut in hac Rub. & conditionem extitisse, quæ non extitit, ut in sequenti, id est, defecisse quæ extitit, ut in tertia: & conditionem appositam, quæ non fuit apposita, ut in quinta: & non appositam, quæ fuit apposita, ut in quarta: & institutionem esse factam, quæ non fuit facta, ut in sexta: & non esse factam, quæ fuit facta, ut in septima. & ut in materia plenè de hac tractatur.

Conditio

Conditiones in præfationibus positæ in sequentibus uidentur repetitæ, nisi earum repetitio uitiaret.

ff. de cond. instit. l. cùm seruus.
ff. de cond. & demonst. l. quia.
ff. de pact. l. item. in fin.
ff. de uer. ob. l. Titia. §. idem R.
C. de necess. ser. hær. l. ult.

Contrà.

ff. de adim. & transl. si tibi.

Conditiones, &c.] Hoc, nisi repetitio rem inutilẽ faciat. ut ff. de uerb. ob. l. si ita stipul. fuer. §. Chryso. uel nisi inter præcedentia & sequentia, interuallum non modicum interueniat. ut C. de usur. l. per retentionem. & ut in contraria R. dicitur.

Conditionem extitisse, ubi non extitit.

C. de instit. & sub. l. 1.
C. de necess. ser. hær. l. ult.
ff. de contrah. empt. l. si mihi.
ff. de cond. & demon. l. Titius.

Conditionem extitisse, ubi extitit.

C. de institit. & sub. l. generaliter.

Conditionem appositam, quam non apposuit.

C. de instit. & sub. Aut. p. sed hoc.

Non appositam, ubi apposuit.

C. de con. & demon. p. b. l. item si du. l. pater.

Institutionem esse, ubi non erat.

C. de Ep. & cler. l. si quis ad. §. ubi.
C. de inof. test l. si mater.
C. de Epis. aut. Aut. liberi furios.

Non esse, ubi erat.

C. de hær. instit. l. si pater.
ff. de probat. l. quidam.

Pactum appositum, quòd non sit.

C. de pact. l. creditores.

Non esse appositum, quòd fuit.

Cum legatur in genere, eligat legatarius.

ff. de cond. instit. l. cum seruus.
ff. de cond. & demon. l. auia.
ff. de alim. leg. l. qui hominem.

Cum legatur in genere, &c.] Si legatur in genere, à principio est hæredis electio: sed si ipse sit in mora, transfertur electio in legatarium. ut ff. de seruit. l. si cui. & de seru. rust. præd. l. si uia. & Instit. de leg. §. si generaliter. Hoc secundæ Rub. B. autẽ, cuius sententia præualuit, distinguit, utrum incertum de certis legauit, puta Stichum, cum plures haberet Stichos, & nescitur de quo senserit. an incertum de incertis, puta in genere. in primo casu est hæredis electio: quia ei concedendum est, interpretari uoluntatẽ, qui in ius uniuersum succedit. ut arg. C. de fideicommiss. l. ult. & de leg. 1. l. si quis à filio. §. si quis plures. in seruo legatarij. ut ff. de leg. 1. l. legato in genere. & fam. herc. l. hæredes. §. si incerta. Sed hîc addo aliquid B. sententiæ, nisi legans habeat seruos, ut tunc ex illis mediocrem eligat hæres uel legatarius: esset enim ridiculum, circuire mundum, ut mediocrẽ inueniat seruũ.

De legatis & fideicom. quarta detrahitur, de mortis causa donatione, à legatarijs, & fideicom.

C. com. de legat. l. 1.
ff. de con. & demon. l. Plaucius. §. ult.

Contrà,

Contrà, ff. ad Treb. l. 1. § is qui.
Contra, ff. ad l. Fal. l. ex fàl.
Contrà, ff. de leg. 2. l. cùm pater. §. 1.
Contra, ff. de uulg. & pupill. substl. sub cohær. §. 2.

In mortis causa capione cessat lex Fal. arg. ff. ad l. Fal. l. 1. Itē acceptio, secun. Io. cōt. ar. C. ad l. Fal. l. pen.

Vbi causa non facit conditionem.

C. de iur. dot. l. si mulier.
ff. de donat. l. 1.
ff de hær. instit. l. si ita quis.

Vbi causa, &c.] Imò causa nunquam facit conditionem. nam ubi sub conditione legatur, nō nisi impleta conditione capitur legatum. Si uerò sub modo, id est, causa adiecta, capit statim, præstita cautione de faciendo. ut ff. de leg. 3. l. si tibi legatum. & de condit. & dem. l. qui hæredi. §. ult. ad aliquid tamen modus habetur pro conditione, id est, in utroq; conditione & modo non impleto, careat commodo legatarius. ut C. de his, quæ sub modo. l. 1.

Conditionalia uerba poni, non tamen inest conditio.

ff. de uerb. ob. l. si ex fàl.
ff. de tute. l. inuito. §. 1.
ff. de cond. & demon. l. Titia.
C. de leg. l. 1.
ff. de hær. instit. l. si ita quis.

Conuentionalia, &c.] Plus quàm certum est, uerba conditionalia non semper facere conditionem. quid enim, si turpe uel impossibile contineatur conditione, uel quid si rei natura non recipiat conditionem? ut ff. de leg. 1. l. 3. & C. de instit. & substit. l. reprehenda. ut s̄. dixi in illa Rub.

Conditio pro impleta, &c.

Debentur

Debentur legata, etsi non adeatur hæreditas ex testamento, deficiente solēnitate, uel hærede præmoriente.

ff. de mil. test. l. neq; §. cùm.
ff. de reb. dub. l. ult.
ff. de leg. 3. l. cùm pater. §. filius. & l. si Titius. §. filiam.
C. de testa. ma. l. si Rufinus.

Contrà.

ff. quando dies leg. ced. l. 1.

Debentur legata, &c.] Debentur legata demum adita hæreditate, ut in contraria Rub. dicitur: nisi in casibus, ut in hac Rub. & ut plenè glossauit Io. C. de fid. com. l. eam quam.

Isti sunt casus, ubi ab intestato legata præstantur.

C. de coll. l. ult.
C. de fideicom. l. eam.
ff. si quis omi. caus. test. l. 1.
ff. de leg. præs. l. 2.
ff. de leg. 2. l. cum pater. §. filius. & §. filiam.
C. de mil. test. l. si.
ff. de hær. instit. l. ult.
ff. de his, quæ inte. do. l. proxi.

COMMVNIA AGENTIVM, ET CONVENIENTIVM.

RVBRICA LXI.

Habet rei uendicationem, qui non habet possessionem.

In Instit. per quas personas nobis acquir. §. item.

In

In Instit. de inof. test. §. sed & si hæredi.
C. de sacrosan. Eccl. l. ult.
C. de arb. tu. l. 3.
C. de donat. l. quisquis.
ff. de pet. hær. l. & §. qui si.
ff. de rei uen. l. si agere.
ff. de nox. l. in noxalibus.
ff. de acquir. rer. dom. l. homo liber.
ff. de fideicom. lib. l. imperatores. §. diuus.
ff. de iur. fisci. l. si intelli. §. si tu. & §. idem.

Habet rei, &c.] Quidam uolunt dicere, ne dominium acquiratur sine possessione: & hoc tradũt pro regula. sed certè regula talis non est ex lege, imò contra leges multas, ut in ista Rub. dicitur. & de fund. dot. l. si fundum. Ibi enim etsi possessio non fuit tradita, quia tradens eam non habebat, inductus est tamen maritus in possessionẽ: unde & transfertur dominiũ, & fit fundus dotalis. Ipsi tamen dicunt, quòd marito fuit concessa rei uendicatio. quod falsum est. quia tunc fundus non esset in dote, sed actio: & ita non diceretur dotalis, quod lex illa dicit, arg. ff. de iur. dot. l. si sponsalibus. §. si res. Item nõ obstat, quod pro se inducunt, in C. de distract. pig. l. qui prædiũ. Illud enim exigimus, ut interueniat inductio in possessionem, non, ut possessionem acquirat.

Non domino competit rei uendicatio.

C. quod met. caus. l. si ui uel metu.
C. de iur. dot. l. in rebus.
C. de præscript. 30. ann. l. si quis. §. sed &.
C. de reuoc. don. l. his solis.
ff. de manum. uind. l. si pater.

Non domino, &c.] Regulare est, ut rei uendicatio domino competat. ut ff. de rei uend. l. in rem. Hoc de directa. Vtilis enim non domino plerunq; datur: ut emphyteote,

emphyteotę, ſuperficiario, & præſcribenti. ut ff. de rei uend. l. ſuperficiario. & t. ſi ager uect. l. 1. & ut in hac Rub. dicitur. Maritus autem de iure ciuili & naturali habet dominium, & ideo habet rei uendicationem. ut in Inſtit. de rer. diuiſ. §. per traditionem. Vxor aũt de iure naturali, quantum ad ſuſtentationem, dicit domina, ut & filij. ut C. de iur. dot. l. in rebus. & in Inſtit. de hær. qual. & diff. §. qui autem.

Poſſidentem conueniri, non eum qui uendidit.

In Aut. de non alie. ſeruo. mi. §. hoc autem.
In Aut. de nup. §. ſi uerò propè finem. §. quo nunc. coll. 7. & §. ſi uerò nullum.
C. ubi in rem actio. l. 1.
C. com. deleg. l. ult. in fin.
ff. de mino. l. in cauſæ. §. interdum. & §. Pomp.
ff. de oper. nou. nunc. l. is cui.
ff. de contrab. emp. l. ſi quis ſub hoc.
ff. de ſer. expor. l. Titius.

Non conuenitur poſſidens, ſed qui rem tradidit.

C. de hær. uen. l. 2.
C. de rer. permu. l. cum precibus.
C. de reſcind. uend. l. dolus.
C. de diſtract. pig. l. ult.
ff. de peculio. l. ſed & ſi quis.
ff. de leg. 2. l. ult. §. ult.
ff. quæ in fraud. cred. l. quæ à debit.

Vtrunq; poſſe conuenire.

C. de alie. iud. mu. cauſ. fac. l. 1.
ff. quæ in fraud. cred. l. 1. in prin.
ff. de nox. l. de illo. §. de dolo.
ff. de pecul. l. ſi nox. §. pen. & l. ancilla. §. ſi ſeruus.
ff. de dam. infec. l. damni. §. ult.

ff. de

ff. de pet. hær. l. nec ullam. §. pen.

Posſidentem, &c. & contrà.] Si quæritur, an tradens tantum, an & posſidens debeat conueniri: attende, an agenti competat in rem actio, an perſonalis. Si in rem, tantū posſidens: ut in hac Rub. Si perſonalis, ſi quidem ſit in rem ſcripta, id eſt, quia datur contra posſidentem, ad ſimilitudinem realiū actionū: ut actio quod metus cauſa, & ad exhib. & noxalis, & peculiaria: utrâq; poteſt conueniri. Idem eſt, etſi ſit mixta, id eſt, in rem, & in perſonam, ut petitio hæreditatis: ut in ſequenti Rub. Si uerò nō ſit mixta, nec in rem ſcripta, tradens tantum debet conueniri: ut in contraria Rub. dicitur.

Qui tantum ciuiliter poſsidet, tenetur.

ff. de rei uend. l. ſi à bonæ.

Qui rem alterius mobilem habet, quibus locis habuerunt uel dixerunt: puta quia erat dominus equi: reſpondere tenetur, nō obſtante fori exceptione.

ff. de iud. l. non aliter. §. 1. & l. quod legatur.
C. ubi in rem act. exer. de. l. ult.
Cont. ff. de iudic. l. hæres. §. 1.

Agis ex meo nudo pacto, uel ſtipulatione.

ff ſi quis caut. l. ſi procurator.
ff. de procur. l. in cauſæ. in fin.
ff. de conſtit. pec. l. eum qui. §. pen.
ff. de dam. infec. l. damni. §. pen.
ff. de pact. dotal. l. cum dona.
ff. de præto. ſtip. l. in omnibus.
ff. de uerb. obl. l. ſi procur.

Agis ex meo, &c.] Hæc ſpecialia ſunt. ut ff. de pact. l. iuriſgen. §. ſed cum nulla.

Quid

Quid si cõuenit inter hæredes, ut unus respõdeat? ille primò à creditoribus est conueniendus.

ff. de leg. 2. l. cum ab uno.
ff. de ma. con. l. 1. §. si inter.

Vbi in causa ciuili non potest agi, nisi per procuratorem.

C. de his qui ueniam ætat. l. omnes.
ff. de procur. l. Pompo.

Qui conuenitur ex aliquo officio, interim cessat ab administratione.

ff. de usufr. l. certum. §. ult.
ff. de appel. l. impri. §. illatum.
ff. de suspec. tut. l. eum.
In Instit. de susp. tut. §. si quis.
ff. de sol. l. quod. §. 1.

Qui conuenitur, &c.] Hoc semper est faciendum, ne propter diffidentiam causæ, interim res auferret. An autem interim dum de causa agitur, expensas & sibi necessaria habere debeat, quæritur. Responderi potest, quòd debeat: arg. ff. de inoff. test. l. si instituta. §. pen. & C. de ord. cog. l. ult.

DE ALIENIS ACTIBVS.

RVBRICA LXII.

Res inter alios acta, alij prodest.

C. de diuer. rescri. l. 1.
C. de natural. lib. Aut. item.
ff. de neg. gest. l. quod aliena. §. ult.
ff. quemad. seru. amit. l. si commun.
ff. de man. te. l. si ita fuerit.

ff.de reb.aut.iud.possi.l.cùm unus.
ff.de accept.l.ipsius.§.sed si isti.
ff.de appell.l.si quis separa.§.quoties.

Non prodest, nec obest.

C.de inof.test.l.si quis.§.ult.
C.fam.her.l.cohæredibus.
C.de pœn.l.sancimus.
C.de probat.l.ad proba.§.serui.
C. locati.l.circa.
C.unde ui.l.nemine.
C.de don.inter uir.& uxor.l.res.
C.de lib.caus.l.ea quæ.
C.si unus ex pluribus ap.l. 1.& 3.
C.de non num.pec.l.ult.
C.de reis.l.ult.prope fin.
ff.quod quis.iur.l.3.§.si is.in fin.
ff.de inof.test.l.qui re.
ff.fam.herc.l.hæredes.§.nulla.
ff.de diuer.& temp.præ.l.an uitium.
ff.de dol.excep.l.procurat.
ff.de re iud.l.non debet.
ff.de eo,per quem fac.esse dic.l.2.
ff.de in ius uoc.l.adopt.
ff.quemad.seru.amit.l.si commu.
ff.de hær.instit.l paterfamiliâs.
ff.de alie.iu.mu.caus.l. 1.
ff.si ser.uen.l.loci.§.cùm.
ff.de contrab.empt.l.si seruus communis.§.si ser.
ff.si quis ali.te.pro.l.2.§.1.
ff.de oper.no.nun.l.depu.§.si plures.
ff.de publi l.quot.§.dominis.
ff.de app.l.si proba.§.quoties.
ff.de stat.lib.l.si quis ita.§.si duo.

Aliquando nocet.

C.*si unus ex plurib. app. l.2.*
C.*de duob.reis stip.l.ult.prope fin.*
ff.*de oper.no nun.l.de pupillo.§.si plurium ree.*
ff.*de ma.te.l si ita stipu.*
ff.*de cessio.bono.l.is qui.*
ff.*de statu lib.l.si quis ita.§.si duo.*
ff.*de of.proconſ.l.obserua.§.præſi.*
ff.*fam.her.l.qui erat hæres.*
ff.*de bon.poſſ.contra tab.l.non tantum.§.si eman.*
ff.*quod quisq; iur.l.si quis edi.§.dominus.*
ff.*de instito.l.sed etsi.§.præscribere.*
ff.*quib. ut indigni.l. tutorem. in fin.*
ff.*de app.l.in peti.§.si magi.*

Res inter alios,&c.& contrà.] Regulare est, ut res inter alios acta,alijs nec noceat,nec prosit: ut in contrar.Rub.dicitur. quandoq; tamen & prodest alij,ut in hac Rub.& nocet,ut in tertia postea sequenti.

Res inter alios iudicata,alij prodest.

C.*si unus ex pluribus ap.l.2.§.ult.*
C.*de lib.cauſ.l.iubemus.*
ff.*de naut.caup.stab.l.licet.§.ult.*
ff.*de inof.test.l.posthumus.§.si quis ex.*
ff.*ad Tertul.l.2.§.obiter.*
ff.*de testam.tut.l.si quis similem.*
ff.*de iur. dot.l.cùm in fundo.§.ipsius.*
ff.*quæ in fraud.cred.l.ult.§.ult.*
ff.*fam.herc.l.hæredes.§.si pro emp.*
C.*de reb.aut.iu.poſ.l.cùm uen.*
ff.*de rei uen.l.in fundo.*
ff.*de euict.l.si rem,quam.§.1.*
ff.*si ſer.uend.l.loci.§.si fundus.*
ff.*de appell.l.si quis quot.à sent.*
ff.*de iur.do.l.si duo.*

Non

Non prodest.

ff. de appell. l. si quis. §. ult.

Aliquando nocet.

ff. de transf. l. ult.
ff. de re. iu. l. pen.

Contrà.

C. de fid. instrum. l. si nostris.
C. de non num. pec. l. si cui.
C. quib. res iud. non no. l. 1. & 2. & 3.
C. si unus ex pluribus. l. 1.
ff. de his qui not. infam. l. Lucius.
ff. de publ. l. eum qui. §. qui sæpe.
ff. si ser. uen. l. si de communi.
ff. de iureiur. l. ait prætor. §. denicq.
ff. de ritu nup. l. sæpe.
ff. qui pot. in pig. l. Claudius. in fin.
ff. de except. rei iud. l. res inter.
ff. de adult. l. de nupt. §. ult.

Res inter alios iudicata, &c. & econtrà.] Sicut res acta, ita & iudicata nec prodest, nec nocet inter alios. ut C. res inter alios iudicata. l. 1. & ut legitur in prox. Rub. & in quarta. quandoq; tamen prodest inter alios, ut in casibus sub ista Rub. contentis: & quandoq; nocet, ut quandoq; ex sententia fit ius, id est, in causa ingenuitatis, filiationis, & inoff. test. ut ff. de stat. ho. l. ingenuum. & de lib. caus. l. diui. & de inof. test. l. Pap. §. si ex causa. & de lib. agno. l. 1. §. ult. & 2. & 3.

Contra se fidem haberi.

ff. de inter. act. l. de ætate. §. 1.

Cõtra se, &c.] Bene dicit, cõtra se: qa ꝓ se alicui nõ debet fides haberi, licet præclarè curiæ honore præfulgeat. ut C. de testi. l. omnib. & de ꝓbat. l. exemplo.

Alterius conditio per alium fit deterior.

In Instit. de emp. & uend. §. si.
ff. pro socio. l. uerùm. §. si cum.
ff. man. l. si ita.
ff. de ser. expor. l. Titius.
ff. de hær. insti. l. si quis. §. semper.
ff. de uerb. obl. si quis arbiter.
ff. de stat. lib. l. si quis ita. §. si duo.
ff. solut. matr. l. 3.

Tenetur quis aliena gerere negocia: & econtrà.

In Aut. de referen. 3. col.

Iniuria quæ fit uni, alterum continget.

ff. pro. soc. l. cum duob. §. ult.
Contrà, ff. de euict. l. si per impruden.

Quandoq; quis sibi non prodest, tamen alij nocet.

ff. de aßig. liber. l. 1. §. ult.
ff. de inof. test. l. posthumus.
ff. de his quæ in fraud. cred. l. ult. §. ult.
ff. ad Tertull. l. 2. §. obiter. & l. equis. & ex his duab. legib. unde ar.
ff. de testam. tutel. l. si quæ similes.
ff. de iur. dot. l. cum in fundo. §. ipsius.

Contrà.

ff. de reb. aut. iud. pos. l. cùm unus.
ff. de rei uen. l. in fundo.

Alterius conditio, &c.] Regulare, ut non fiat cuiusquã conditio per aliũ deterior. Fallit tamen in casibus, ut in hac Rub. dicitur, & ff. de alien. iud. mut. caus. fact. l. 1. adeò, ut licet quis sibi non proficiat, alij tamen noceat, ut in sequenti Rub.

Qui

Qui proprium facit negocium, aduersus alterum regressum non poterit habere.

ff. ad Treb. l. deducta. §. qui post tempus.
ff. mand. l. si mandato. §. quòd mihi.

Alterum alteri impedimentum præstare.

C. si se ab hær. absti. l. si omnis.
C. qui bon. ced. pos. l. si pater.
C. de iur. delib. l. sancimus. §. si uerò.
ff. de adim. leg. l. 3. §. si quis.
ff. de reb. du. l. si fuerit.
ff. de hær. instit. l. imperator.
ff. de ma. testa. l. cùm ex.
ff. de testa. tu. l. duo sunt.
ff. de usur. l. quoties.
ff. de rei uend. l. idem Pomp. in fin.
ff. de acquir. pos. l. possideri.
ff. de in diem adiect. l. cùm duo.
ff. de confes. l. certum.
ff. de ædil. edict. l. quòd si nolit. §. quæ man.
ff. de pecul. l. peculij.
ff. quod ui aut clàm. l. ait prætor. §. 1.
ff. de bon. dam. l. ult. §. ult.
ff. si quis caut. l. sed si quis. §. quæ fuit.
ff. de eden. l. 1. §. ede.
ff. de interrog. act. l. de æta. § nihil.
ff. de leg. 1 l. huiusmodi. §. ult.
In Instit. de act. §. curare.

Contrà.

In Instit. quod cum eo. §. cæterùm.
ff. de uerb. obl. l. conti. §. 1.
C. de probat l. 2.
ff. qui admit. ad bon. pos. l. ult.
C. qui bon. ced. pos. l. in omni.

C.de ann.except.l.sed etsi.
ff.ad Treb.l.restituta.
ff.de oper.no.nunc.l.de pupillo.§.qui nunciat.
ff.com.diuid.l.& si.§.1.
ff.de furt.l.qui uas.§.qui furt.
ff.de contra.emp.l.cum seruo.
ff.si pars hær.pet.l.1.§.ult.
ff.quod met.caus.l sicut ex.§.in hac.
ff.de pig.l.& quoniam de.§.1.

Alterum alteri,&c.& contrà.] Solutio.Si duo contraria,uel pugnantia petant, uel si talia fuerint duo, quorum unum non patiatur alterum inuicem, dicuntur sibi afferre impedimentum.ut in hac Rub. & ff.de usufr.l.quoties.& de testa.tu.l.duo sunt Titij.& de reb.dub.l.si fuerit.& de hær.instit.l.qui soluendo. Vbi autem sunt duo non contraria, sed diuersa, & quæ se inuicem patiantur, obtinet contraria Rubr. scilicet ut neutrum alteri præstet impedimentum.

Factum alterius alteri prodest.

C.de pact.l.si creditores.
C.si unus ex plur.l.1.
C.ne de stat.defun.l. si is.
C.de bon.aut.iud.poss.l.ult.
C.de temp.in integ.rest.l.pen.
C. de lib.causa.l.principaliter.
C.de furt.l.ult.§.litis.
ff.si quis caut.l.si ser.§.1.
ff.de inof.test.l.2.§.Pap.
ff.de crim.expil.hære.l.rem habere.
ff.si seru.uend.l.loci.§.1.in fin.
ff.de iureiur.l.duobus.§.1.
ff.de usur.l.natura.

Contrà,

Contrà, non prodest.

C.de mag. conue.l.1.in fin.
C.de distr.pig.l.unus ex.
ff.de leg.præ.l.nonnunquam.
ff.de don.inter uir.& ux.l.si spon.§.1.
ff.de oper.nou.nunc.l.de pupil.§.si plurium.
ff.de coll.bon.l.2.§.ult.
ff.de admit.tut.l.qui tutor.§.ult.
ff.de pact.l.si tibi.§.si pactum.
ff.de separat.l.1.§.quæsitum.

Factum alterius, &c.] Hæc duo generalia ita soluuntur, ut diximus s̄.eo. Res inter alios, &c.

Pactum uel delictum alterius alteri prodest.

ff.de mag.conuen.l.2.l.si inter ma.
ff.de of.proconſ.l. obſeruare.

Pactum ſuper una re factum, non nocet ſuper alia.

ff.de pact.l.ſi unus.§.pact.
C.de donat.inter uir.& ux.l.cùm multæ.

DE NEGLIGENTIA ET DESIDIA.

RVBRICA LXIII.

Negligentia ſua cuiq; nocet.

In Lombar.de aggreßione inuito fac.s̄.quæcunq; querela.de incendiarijs.l.ſi quæ ſecundò fuerit.

Deſidem circa ſuum ius damno affici.

C.depoſit.l.ult.
C.de cond.inſert.l.ſi plures.

C.de agri.& cens.l.ult.
C.de transl.l.3.
ff.ad l.Aquil.l.qui occi.§.ult.
ff.de dam.infect.l.qui bona.§.tutus.
ff.si pars hær.pet.l.1.§.si ego.
ff fam.herc.l.Lucius Titius.
ff.de reb.aut.iud.poss.l.si mo.

Desidem non damnisi cari.

In Aut.de appell.co.§.ad hæc.
C.de long.tem.præs.l.quæ pro li.l.1.& ultima.
ff.de uerb.obl.l.si seruus sti.
ff.de fideius.l.fideiuss.credi.
ff.de adult.l.marit.le.

Desidem,&c.& econtrà.] Verũ est, ut in ista Rub. continetur, negligentiam esse puniendam: nec obstat lex cõtraria,in Aut. cum de appel.§.ad hær. quia nihil facit ad rem. Item non obstat, quod legitur in ff.de fideiuss.l. fideiussor creditori. quia non omnis qui negligit,punitur,sed ita, si negligentia sit culpabilis,& eam puniat natura contractus:alioquin contrà.ut ff.de uerb. ob.l. si seruus. in prin.ibi autem nõ erat culpabilis. nec enim hoc ipso sum in culpa,q̃ aliquid negligo: imò quandoq; est culpa, quòd facio. ut ff. de re iudicat.l.culpa. Item nõ obstat, quod dicitur ad l. Iul. de adult. l. mariti. quia ibi punitur negligentia. Item non obstat, quod legitur de præscript. long.temp.quæ pro li.l.1.& ult. quia ibi fauor est libertatis.

ADIECTIO.

Imò uidetur contrà : & ideo soluendum dico quod prima loquitur, ubi fuit in dolo:secunda, ubi fuit

fuit in culpa. Sed non uidetur posse stare propter illam legem, ff. ad l. Rhod. Nam ibi uidetur, quòd in dolo fuit: quare postea perpetuò debet teneri. nam sufficit, semel dolo feciſſe. ut ff. depoſ. l. 1. l. ſi rem. Respondeo, & dico, quòd dolus abfuit, ſed obijciens ſaltem culpa nõ defuit: ergo de damno, quod occaſione ſuæ culpæ ſubſequutum eſt, teneri debet. ut ff. locati. l. uideamus. §. ult. & l. item quæritur. §. 1. Diſtingue ergo, & dic, quòd de ſuo dolo quidem abſolutè tenetur. In culpa uerò diſtingue, an eodem modo perierit, quo erat peritura, uel non. Cauſa.

Alterius negligentiam alteri non obeſſe.

C. depoſit. l. ult.
C. de diuiden. tut. l. 1.
C. de præſcrip. 30. ann. l. cum notis.
ff. de euict. l. rem.
ff. de tranſ. l. 3. §. 1.
ff. de lib. cauſ. l. ſi pater.
ff. de bon. aut. iud. poſ. l. ſi uerò. §. ſi pu. & §. 1.
ff. quæ in fraud. cred. l. pupil.
ff. de nox. l. electio. §. ult.
ff. de inter. act. l. ſi defenſor.
ff. de fideicom. li. l. quum quæritur. §. 1.

Quandoq; obeſt.

In inſtit. de contra. emp. §. ſed.
ff. pro ſocio. l. uerùm. §. ſi cùm.
ff. de hær. inſtit. l. ſi quis Sempro.
ff. de man. teſ. l. ſi ita.
ff. de ſtat lib. l. ſi duo.
ff. de uerb. ob. l. ſi quis arg.

Alterius negligentia, &c. & contrà.] Regulare eſt, ut alicui nõ noceat alterius negligentia, uel iniuria:

ut in tertia Rub. Nec est cõtrà, quod legitur in Instit. de contrah. emp. §. sed. quia ibi non nocet uenditori alterius negligentia, sed sua. Item in ff. pro socio. l. uerùm. §. si cum. Non nocet alterius desidia: quia alter nõ fuit in culpa, ut in litera proponitur: sic enim dicit, Quod facere, &c. Lex autem de uerb. obl. si quis ar. non facit ad rem. Similiter respon. ei, quod legitur ff. de hær. instit. l. si quis Sempro. Ei autem quod legitur de ma. test. l. si ita. respon. quia non nocet alterius negligentia: imò prodest alterius factũ, cum omnes uideantur eam impleſſe, & niſi aliud appareat.

Nec alterius iniuria ad alium transfertur.

ff. de euict. l. emptori fundi.
ff. de fideiuſ. l. except.
ff. de euict. l. ſi per.
ff. rem rat. hab. l. ſi ſine.

Contra negligentes, & alios malos adminiſtratores.

C. ut in poſſ. leg. l. ult.
C. de ſeru. fug. l. mancipium.
ff. de pact. l. imperat.
ff. de tranſ. l. cum hi. §. ſi prætor.
ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus. §. ſi fur.

Contra negligentes, &c.] Hæc est nota.

Desidia uel inertia ſocij, alteri ſocio obeſt.

C. depoſit. l. ult.
ff. de lib. cauſ. l. ſi pariter. in prin.
ff. pro ſoc. l. ſi ſocius.
ff. fam. herc. l. item Labeo.

Desi-

Desidia,&c.] Hîc non loquitur in socijs, sed in cohæredibus, & similibus: alioquin contrà. ut ſ. in illa Rubrica. Quando obest,&c. pro l.ff. pro soc. l. uerum. §. si cum.

COMMVNIA FRAVDIS, ET DOLI, ET culpæ.

RVBRICA LXIIII.

Quod fraude fit, & dolo, fraudem suam nemo debet allegare.

ff. de pact. l. unus. §. de dolo.
ff. de transact. l. transac.
ff. de adopt. l. post mortem.
C. de ser. pig. da. l. si credi.
C. de reuoca. do. l. confir.
C. si minor se ma. dix. l. 2. & 3.

Non uidetur fraudare, qui fraudem excludit.

ff. de acquir. hær. l. si pupillus.
ff. de leg. 2. l. cùm pater. §. fi.
ff. si omiss. caus. test. l. quia. §. si patro.

Fraus nemini prodest.

C. de sacros. Eccl. l. sancimus.
C. de reuoc. don. l. confir.
C. de relig. l. 3. & 4.
C. ad Vell. l. si sine quo.
C. de leg. l. si te.
C. de dol. l. si maior.
C. de usur. l. eos. in fin.

C. ad

C.ad Treb.l.non iuſtam.
C.de tranſ.l.tranſ.ſi.
C.de litig.l.ult.
C.de ſer.pig.dat.l.ſi credi.
C.de uſuc.pro empto.l.ult.
C.de eo,per quem fac.eſt.l.ex hoc.
ff.ſi quis caut.l.2.in fin.& l.ſi duo.
ff.de arbit.l.ita demum.
ff.de inoff.teſt.l.eum qui uul.
ff.ad exhib.l.ſed &.§.pen.
ff.de cond.ob cauſ.dat.l.dedi.
ff.ad Vell.l.ex primo.
ff.ad Maced.l.ſi filius.§.1.
ff.mand.l.hominem.
ff.pro ſocio.l.uerùm.§.tempus.
ff.de act.empt.l.domum.
ff.de euict.l.ſi cùm prætor.
ff.ſolut.mat.l.etiam ſi.§.licet.
ff.quod ui aut clàm.l.ſemper.§.cùm autem.
ff.de dol.except.l.apud.§.mar.
ff.de furt.l.eum qui.§.is autem.
ff.de mag.con.l.1.§.ſciendum.
In Lombar.de fur.l.ſi quis ſeruum.§.autem.

Fraudem ſuã. } Hæc duo ſunt regularia, & ratio-
Fraus nemini. } nabilia,& uix patiuntur exceptio-
nem.

Taciturnitas fraudulosa tacenti obeſt.

In Aut.de nup.§.ſi uerò ab.
C.ſi res al.pig.dat.ſit.l.2.
C.ſi contra ius uel util.publi.l.2.
C.ad Vell.l.ſi ſine.
ff.de inter.act.l.de ætate.§.etſi.
ff.ad l.Aquil,l qui ſoue.§.ſi pup.
ff.de relig.l.ult.

ff.locati.

ff. locati. l. sed addes. §. 2.
ff. de ædil. edict. l. ob quæ. §. in fund.
ff. de hær. uend. l qui autem.
ff. de contrah. empt. l. quod sæpe. §. ult.
ff. de pericul. & com. l. si post.
ff. de dol. except. l. apud Cel. in prin.

Contrà.

ff. quib. mod. pig. sol. l. sicut. §. si consensu.
ff. de furt. l. pen.
ff. de nouat l. doli.
ff. de dol. excep. l. nouatio.

Taciturnitas, &c.] Non obstat, quod legitur in ff. quib. mod. pig. uel hypot. sol. l. sicut. quia ibi non proponitur, dolo tacuisse. Item non obstat, quod legitur de furt l. pen. & de nouat. l. doli ex. quia non uidetur dolo tacuisse, qui utitur suo iure. ut ff. de reg. iur. l. nullus uidetur.

Aliquando datur dolosa actio à lege.

ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis.

Aliquando conceditur ab hom

ff. de re iu. l. in depo.

Aliquando, &c.] Hoc ideo: quia non in eo quod dolo fecerit, sed in alio petit sibi patrocinari.

Aliquando exceptio indulgetur.

C. de rei uen. l. cùm à matre.
ff. mand. l. sed fideiussor. §. in omnibus.

Aliquando conceditur, &c.] Hæc est nota.

Culpa in re propria exigitur.

C. de fals. mo. l. 1.
C. de hæretic. l. 3.

ff. de

ff. de dam. infect. l. qui bona. §. cum.
ff. de aq. plu. arc. l. si inter eius. in princ.
ff. solut. mat. l. si constante. §. si maritus.

Contrà.

ff. de pet. hær. l. si quis post. §. si.
ff. ad l. Aquil. l. lege Aquil.
ff. solut. mat. l. si constan. §. si tamen. & l. etiam. §. licet.
ff. de bon. aut. iud poss. l. prætor. §. meum.

Culpa in re, &c. & contrà.] Solutio. Culpam committere potest quis in re propria, sed eius nomine non tenetur, ut in contraria Rubr. dicitur: nisi illicitum quid in ea exerceat, ut in hac Rub.

ff. solut. mat. l. si cum dotem.
ff. de iudic. l. solet. §. si reus.
ff. de acqui. hær. l. si seruum quis.

Contrà. Aliàs obest.

ff. de relig. & sump. fun. l. seruum.
ff. de fideiuss. l. Vranius.
ff. de reg. iur. l. nec exempt.

Aliquando ab initio culpabilis nunciatur, etiamsi postea sine sua culpa aliquid acciderit.

In Lombar. de furt. l. si seruus interpo.
C. de admin. tut. Aut. nouissi.
ff. de cond. furt. l. ult.
ff. deposit. l. 1.
ff. locati. l. uideamus.
ff. de publi. l. Cæsar.
ff. quod met, cauf. l. si mulier.

Aliquando, &c.] Hæc est nota, sicut & sequens, & 3. & 4.

Aut

Aut nullum culpa ſua acciderit.

ff.quib.ex cauſ.maio.l.ſed & §.ſi.
ff.ad l.Aquil.l.item Mela.
ff.de cond.ob tur.cauſ.l.3 & 4.& 5.
ff.de ſolut.l.Stichus.§.pen.
ff.de reg.iur.l.quiſquis.

Intereſt, an ab initio, an ex pòſt facto ſcientiam rei alienæ habuit, culpam uel dolum commiſerit.

ff.de rei uend.l.ſi in aliena.
ff.de ſolut.l.cùm quis.§.1.
Contrà, C.de inceſt.nupt.l.cum ancill.

Ab initio culpabilis excuſatur, ſi poſtea id ſine ſua culpa euenerit.

ff.quib.ex cauſ.maio.l.antepen.
ff.de iudic.l.3.
ff.depoſ.l.ſi plures.
ff.ad l.Rhod.de iact.l.ult.§.ſi.
ff.de iur.dot.l.ſi is.
ff.quod ui aut clàm.l.ſi aliud.§.eſt.

Aliquando exceptio indulgetur.

ff.de dam.infect.l.qui bona.§.cum ius.
ff.ſolut.mat.l.ſi conſtant.
ff.de aq.plu.arc.l.ſicut eius.in prin.
C.de fals.moneta.l.1.
C.de hæret.l.3.

Aut ſi nullum inciderit, excuſatur.

C.quod met.cauſ.l.iſti.
C.de donat.ante nup.l.2.

ff.quod

ff.quod met.cauſ.l.extat.

Dolum præſumi.

C.de donat.ante nupt.l.ſi conſtan.
C.de hær.l.2.
C.de his,qui ad Eccl.confl.l.ult.
ff.de act.& ob.l.ſi cui.§.quòd.
ff.de pact.l.ſi hominem.
ff.de ſuſpect.tut.l.4.§.idem.
ff.mand.l.ſi procurator.§.ſi igno.& §.ult.
ff.de reg.iur.l.non poteſt dolo.
ff.quæ in fraud.cred.l.omnes.§.Lucius.
ff.de adopt.l.nec ei.
ff.ad l.Fal.l.locati.
ff.de ritu nup.l.ſenatus non ſol.
ff.de admi.tut.l.tutor,qui.
ff.quib.mod.pig.ſol.l.ſicut.§.cred.
ff.de ſuſpect.tut.l.3.§.idem erit.
ff.de acquir.hær.l.ſi is.

Dolum non præſumi.

C.de tranſact.l.interpo.
C.de dol.l.dolum ex.
ff.de acquir.hær.l.tul.de ſcript.
ff.de tut.& cura.l.Seio.
ff.de dolo.l.eleganter.§.ult.
ff.pro ſocio.l.meritò.
ff.quæ in fraud.cred.l.ait.§.quòd.
ff.de probat.l.quoties.§.qui do.
ff.de leg.1.l.cum pater.§.Titio.
ff.de lib.hom.exhib.l.quod & lex.§.ſi eum.

Dolum præſumi,&c. & econtrà.] Generale eſt, ut non præſumatur dolus, ſed probari debeat ex perſpicuis indicijs. ut C.de dol.l.dolum.nec ex omni facto, uel dicto, uel omiſſo præſumitur: ut notari poteſt

test per multa exempla, in contraria Rub. sed ex certis tantum, quæ in hac Rub. colliguntur.

DE ASSEVERATIONE, ET DENVNCIATIONE, ET consignatione, & de prohibitione: & quibus teneatur quis, seu liberetur.

RVBRICA LXV.

Ex temeraria promissione quem teneri.

ff. de act. empt. l. si minor.
ff. de ædil. edic. l. 3.
ff. de instit. l. 5. §. sed & cum.
ff. de pericul. & consens. l. unaquæq;.
ff. de act. empt. l. iul. §. 1. §. quòd autem. §. si unde.
ff. de ædil. edict. l. quod suo. §. 1.

Teneri, qui sine perfusione loquutus sit, siue effuso sermone.

C. de dot. promiss. l. ult. in fin.
ff. de inter. act. l. de ætate. §. ult.
ff. de euict. l. qui liber.

Qui ad faciendum tenetur, non debet expectare, ut sibi nuncietur.

ff. de leg. commiss. l. si fundus. §. ult.
C. de contrah. & com. stip. l. magnam.
Contrà, ff. quorum leg. l. ult.

Protestatio, uel denunciatio prodest, nec nocet assueratio.

ff. de neg. gest. l. Nesennius.
ff. de rei uen. l. aut.
ff. de dol. l. quod uend.
ff. de nego. l. & si. §. idem.

Ex temeraria promissione, &c. Teneri quem, &c. Protestatio, &c.] Istæ Rub. tres contrariæ sibi signatæ, soluuntur quadam distinctione, quam scripsi in ff. de dolo. l. quòd uenditor. Tertia uerò Rub. in eo quòd dicit de protestatione, nota est, cum uenditor cõmendat, aut effuso sermone ita, scilicet, optimus est hic seruus: uel simili modo. aut enunciando specialiter serui aliquam bonitatem, si effuso sermone quandocunq; faciat, id est, siue facta uenditione, siue nõ, coram quibuscunq;, emptore, uel alijs, nullo modo tenetur. si enim enunciat specialiter, aut emptori, aut alij: si emptori, aut animo iactandi, aut animo decipiendi, tenetur de dolo: si deceptus non aliter erat empturus. alioquin ex eo contractu agetur, eo saluo, ut si apparens sit uitium, non teneatur, nisi uenditor in dolo, emptor autem in culpa fuerit, ut hîc dicitur: si non, nullo modo tenetur. cum autem animo se obligandi, semper tenetur actione ex eo contractu. Responsioni huic uidetur contrarium, quod dicit lex, hoc quod licet decipiendi cum dixit, non nascitur actio aduersus dictum uel promissum: ergo est dictum animo obligandi: & ideo non de dolo, sed ex ea promissione est agendum. Respon. Illud uerbum ita exponitur: actio quæ aliàs datur, scilicet quanto minoris, uel ex empto, pro eo quod sit contrà dictum, uel promissum, non dabitur hîc. Si uerò alij enunciauit, ad hoc ut deciperet emẽtem ibi astantẽ, & hîc de dolo tenetur. Si noluit decipere,

decipere, nullo modo tenetur. Hæc colliguntur ff. de act. empt. l. ea. & ff. de ædilit. edict. l. sciendum. & l. si quid.

Denunciatio ex necessitate fieri debet.

In Instit. de excu. tu. §. quòd autem.
In Instit. mandat. §. mandauero.
In Instit. ad l. Aquil. §. item si pu.
ff. ad Mace. l. si filius.
ff. de pericul. & cons. l. rei uen. l. si unaquæq;.
ff. de redhib. l. 1. §. 1.
ff. de iureiur. l. consi.

Attestatio ex necessitate fieri debet.

C. de arb. l. ult.
C. de iur. delib. l. scimus.
C. ad Mace. l. filiusfam.
ff. manda. l. si procura. §. si igno.

In quibus casibus tenet denunciatio, & est necessaria, si uult euitare pœnam, uel damnum.

In Aut. ut lic. mat. & au. §. is quoq;.
In Lomb. de debi. & gua.
C. de neg. gest. l. ult.
C. de nouat. l. 3.
C. de rei uend. l. si fundus.
C. de his, qui per me. iu. non app. l. 2.
C. de ann. except. l. ult.
ff. de eden. l. quædam. §. nec inter.
ff. de neg. gest. l. si ex duobus.
ff. de arb. l. non distin. §. cùm quidam.
ff. de pet. hær. l item ueni. §. petitam.
ff. de inof. test. l. quemadmodum.
ff. de his quæ in fraud. cred. l. ait §. si quis.

ff.ad l.Aquil.l.qui fo.§.si puta.
ff.ad l. Aquil.l.si fun.§.nõ tamen.& l.si quis.§.Proculus.
ff.mand.l.si hominem.§.si pro te.
ff.de nau.fœ.l.2.
ff.locat.l.item quæritur.§.si ex.
ff.de euict.l.sicut diem.
ff.de peric.& com.l.1.§.si quis.
ff.de cura.furios.l.consilium.§.ult.
ff.de usur.l.qui sol.in fin.
ff.ad Treb.l.hæres.§.cum de.
ff.de bon.pos.cont.tab.l.utilis.§.si quis.
ff.de oper.no.nunc.l.1.§.nunciatio.
ff.de dam.infect.l.die.§.prætor.& §.uerè.
ff.quib.ex caus.in poss.eat.l.hoc autem.§.nondum.
ff.de solut.l.si quis seruo.
ff.de adult.l.denun.l.si uxori.
ff.de pœn.l.absentem.
ff.uti possid.l.si duo.§.item.
ff.de leg.præstan.l.iuribus.§.sed ad.
ff.de oper.no. nunc.l.1.§.nunciatio.& §.hæc.
ff.de lib.agnos.l.1.
ff.de cond.instit.l.mulier.
ff.de lib.hom.exhib.l.3.§.si quis.& §.is qui.

In quibus nocet, uel non tenet.

ff.de neg gest.l.Pomp.
ff.de min.l.quod Sceuola.
ff.de publi.l.si quis prohib.
ff.de relig.l.& si quis.
In Aut.de depositi.& de.
C.de litig.l.1.
C. de lib.caus.l.si liber homo.
C.de neg.gest.l.ult.
ff.de fideiuss.l.fideiussor. Contrà.
ff.de oper.no.nunc.l.de pupi.§.si quis.

C.de

C.de rescind.uend.l.si maior.
C.si uen.pig.a.l. 2.
ff.de constit.pec.l.utrum.
ff.de seru.expor.l quæsitum.
ff.de instit.l.si quis.§ si denunci.
ff.mand.l Quintus mu.
ff.quod fals.tu.l.si id,in quod.
ff.de fideiuss.l.si fideiussor credi.
ff.de oper.no. nunc.l.de pu.§.si quis.
ff.de solut.l.Procu.prope fin.
ff.pro empto.l.pen.
ff.de cloac.l. 1.§.si quis.

Annunciatio,&c.] Attestatio,&c.] In quibus casibus tenet,&c.] In quibus non tenet,&c.] Hæ omnes sunt notæ,ut cuilibet patet.

Si certiorauerit,liberatur.

ff.de lib.hom.exhib.l. 3.§.is,qui.
ff.pro suo.l.si ancillam.
ff.de pig.act.l.si quis.in princ.
ff.deposit.l. 1.§.eleganter.
ff.mand.l.fideiussor.§.si de.
ff.de act.empt.l.quæro.
ff.de cond. obturp.caus.l.sæpe.§.si seruum.
ff.de euict.l.si id.§.ult.
ff.man.uind.l.si pater.

Non liberatur.

ff.de acquir.poss.l.si de eo.§.sed eum.

Si certiorauerit,&c.] Solutio. Ideo nõ liberatur à uitio clandestinæ possessionis, propter certioratio-nem:quia in ea inspicitur origo.ut ff.de acquir.poss. l.clàm.§.denunciant absenti.ff.pro socio.l. sed & so.§.si ab.

Si prædixerit, liberatur.

C. de iur. emph. l. ult.
ff. naut. caup. stab. l. debet.
ff. mand. l. inter causas. §. si.
ff. de redhib. l. itaq; sicut.
ff. de pig. l. & quæ. §. si res.
ff. qui satisd. cogantur. l. si fideiuss.

Si quod consuetum est fieri, fecit, liberetur.

C. de pig. l. pignus.
ff. ad Maced. l. sed Iul. §. quòd dicitur.
ff. de usuc. l. qui socius. §. 1.
ff. de admi. tut. l. cùm plures. §. 1.
ff. de leg. 1. l. si seruus. §. si.
ff. de usufr. l. damnas. §. 1.
ff. de alim. & cib. leg. l. cum alimen.
C. de usur. l. acceptam.
C. de agr. & cens. l. pen.
ff. qui pot. in pig. l. 1.
ff. de pact. inter empto. l. sanè.

Si consignauerit.

C. de iur. emph. l. ultim.
ff. mand. l. inter causas. §. si causas.
ff. de pig. l. & quæ. §. si res.
ff. de redh. l. itaq; sicut.
ff. qui satisd. cog. l. si fideiussor.

Si prædixerit, &c.] Si quod consueuit, &c.] Si consignauit, &c.] Istæ sunt notæ, nec recipiunt contrarium.

Si prohibuit, non tenetur.

ff. de neg. gest. l. ult.

Contrà.

Contrà.

ff. de pecul. l. si quis ser. §. quot.
ff. de exerci. l. 1. §. 4.

Si prohibuerit, &c. & econtrà.] Solutio. Non tenetur ex sua persona is qui prohibuit, sed ex persona alterius, ut serui, uel præpositi: ut in cõtraria Rub.

Denunciatio extra ius per iudicem non facta, ualet.

In Aut. ut lice. mat. & au. §. ult.
ff. de inoff. test. l. quemad.
ff. de leg. & con. l. ult.

Dictum sufficit ab aduersario, factum in denunciatione.

C. qui admit. ad bon. poss. l. ult.
ff. de inoff. test. l. quemadmodum.
ff. ad Treb. l. restitu.

Licet aliqua res mihi prosit, eius tamen nomine non teneor.

ff. ne quid in loco pub. l. 2. §. idem Labeo.
ff. de cond. indeb. l. is solus.

Denunciatio, &c.] Dictum sufficit, &c.] Licet aliqua res, &c.] Hæ sunt notæ.

DE VOLVNTATIBVS, VARIATIONE ET electione.

RVBRICA LXVI.

Sufficit, semel uoluisse.

In Instit. de rer. diuis. § in ali.
C. de con. inser. l. eum, qui.

ff. de arb. l. Labeo. §. 1.
ff. de aq. plu. arc. l. in diem.
ff. quor. leg. l. 1. §. illud. & §. prodest.
ff. de seru. cor. l. doli. §. ult.
ff. de rei uen. l. in rem. §. quoq;.
ff. de stat. lib. ho. exhi. l. quòd ait. §. si quis.
ff. de stat. lib. l. cum hæres. §. ult.

Non sufficit.

C. ad Vell. l. iubemus.
C. de plus pet. l. ult.
In Aut. ut in mobi. an. n. do.

Sufficit semel, &c. & contrà.] Solutio. Illud est speciale priuilegio muliebris sexus. ut C. ad Vell. l. iubemus. & ff. ad Vell. l. 2. §. uerba.

Semel approbasse, non licet improbare semel approbatum.

C. de testament. l. si quis.
ff. de neg. gest. l. Pomp.

Voluntas alicuius in facto aliquo exploratur, & tamen eo renitente adimpletur.

ff. de adopt. l. cum nepos.
ff. qui, & à quib. ma. l. si quis. §. quot.

Licet uolens ad quid cogi non potest.

ff. de ferijs. l. 1.

Voluntatem mutare non permittitur.

C. de satisdan. l. 1.
ff. de rer. diuis. l. item. §. ult.
ff. de neg. gest. l. Pomp.
ff. de serui. l. si cui.
ff. de aq. plu. arc. l. in diem.

ff. de

ff.de uerb.ob.l.ſi quis ſti.
ff.quor.leg.l.1.§.prodeſt.

Contrà.

ff.de iuriſd.omn iud.l.ſi conue.
ff.quor.leg.l.1.§.prodeſt.& §.quòd ait.
ff.de procur.l.ante litem cont.
ff.de con.ob cau.l.1.
ff.depoſ.l.1.§.ſi depoſuero.
ff.de act.empt.l.ſi ſterilis.§.ult.
ff.de uerb.ob.l.eum,qui certa.

Voluntatem, &c. & econtrà.] Solutio. Non licet mutare uoluntatem, quam quis in cõtrahendo, uel quaſi,expreſsit:niſi contractus, uel quaſi, ſui gratia tantum interceſsit: ut probatur per leges cõtr. Rub. ut ff. de procur.l.aut. & depoſ. l. 1. §. ſi depoſit. & de cond.cauſ.dat.l.1.& de act.empt.l.ſi ſterilis.§. ult. uel niſi contractus natura id perſuadeat. ut ff. de uerb. ob.l.eum qui certa.§. ult. uel niſi uoluntatis accõmodatio ſit ipſo iure nulla.ut ff.quor.leg.l.1.§.quòd ait. uel niſi fiat pactum ad prorogandam iuriſdictionẽ. ut ff. de iuriſd.om.iud.l.ſi conuenerit.

Nota: quia uariatione ſtatus mutatur propter periculi cauſam.

ff.de inſtit.l.in eum.§.1.
ff.de cond.indeb.l.in ſumma.§.idem etſi.
ff.de ſolut.l.qui res.§.area.
ff.de neg.geſt.l.eum.
ff.pro ſoc.l.ſi id.§.ſi filius.

Voluntates mulierum ſunt momentaneæ.

C.de inof.teſt.l.filia.
C.de repud.l.ſi licet & filiæ.
C.de inſtit.& ſub.l.reprehen.

Voluntas,&c.] Hæc eſt nota.

Qui electionem habet, ex quo elegit, non uariabit.

In Instit. de oblig. quæ ex deli. §. quæ autem.
C. de pact. l. inter empt. & com.
C. de fur. l. in causa. §. tales.
C. si tut. uel cur. interue. l. etiam.
C. de codicil. l. ult.
ff. de exerc. l. 1. §. pen.
ff. de nox. l. in deli. §. cùm dominus.
ff. de tribu. l. quod habere. §. 1.
ff. rer. amo. l. ob res.
ff. quod cum eo. l. sed si quis. §. ult.
ff. de leg. commiss. l. statim post diem.
ff. de dam. infect. l. si proprietas. §. ult.
ff. de iud. l. plerunq;. §. ult.
ff. de leg. 1. l. si pluribus.

Imò uariare poterit.

In Instit. de ob. quæ ex del. nasc. §. quæ autem.
C. de codicill. l. si quis. §. illud. & §. si quis.
C. si tut. uel cu. l. etiam tut.
C. de furt. l. ma. §. tales.
C. de serui. l. si cui.
ff. de pet. hær. l. legitimam.
ff. de nox. l. uidelicet. §. ult.
ff. depositi. l. 1. §. si apud duos.
ff. de uerb. obl. l. si quis stat.
ff. de act. empti. l. si steril. §. ult.
ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si quis ali.
ff. de separa. l. creditores.
ff. de sol. l. si quis.
ff. de seruit. l. qui re. §. si quis.

Qui electionem, &c. & econtrà.] Solutio. Nõ potest uariare, ut in hac Rub. & in quibusdam legibus contra.

contra. Rub. ut ff. de ser. l. si cui. & de separa. l. si credí-
tores. nisi iusta causa, puta ignorantia, allegetur. ut
in Instit. de oblig. quę ex delict. nasc. §. quę autē. & C.
de furt. l. ult. & de pet. hær. l. legitimam. & ff. quod cū
eo. l. sed etsi. §. ult. Vel nisi tenor pacti id inducat. ut
ff. de uerb. ob. l. si quis stip. Vel nisi inopinatū quid
emergat. ut ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si quis.
Et sunt ista intelligenda in his, quæ tollūtur electio-
ne, & quæ sub alternatione debentur. secus, si plura
in solidum debeantur, & coniunctiuè: illa enim nun
quam electione, sed quandoq; unius solutione tol-
luntur. ut C. si tut. uel cur. l. etiam. & ff. depos. l. 1. §. si
apud duos. & de furt. l. qui re. §. ult.

Nota, de causa post litem cont. imitanda.

ff. de nox. l. uidelicet. §. ult.
Contra, C. quom. & quando iudex. Aut. qui semel.

Ad uarietatem, uel denunciationem quid fieri liceat.

C. de edend. l. 3.
C. si tut. uel cur. l. ult.
ff. quemad. seru. amit. l. 5.
ff. de nox. l. uidelicet.
ff. de man. l. antepen.
ff. de act. empt. l. si sterilis.
ff. solut. mat. l. si cum eo.
ff. de coll. bon. l. nonnunquam.
ff. ad Treb. l. filij.
ff. de obit. legat. l. hominem.
ff. de uerb. ob. l. eum qui. §. ult.

Ad uarietatem, uel denunciationem quid fieri non liceat.

C. de bon. quæ lib. l. ult.
ff. de mino. l. si filius.

ff. de

ff. de instit. act. l. item.
ff. de tributo. l. qui.
ff. de leg. commi. l. post diem.
ff. de leg. 1. l. huius.
ff. de suc. edic. l. qui semel.
ff. de uerb. ob. l. si quis sti.

Ad denunciationem, &c. Ad uarietatem, &c.] Istę sunt notæ. & super denunciatione quid debeat dici, uel notari, dictum est ſ. de ui & potestate denunciationis.

Argumentum, quòd tres electi ut eligãt, unum ex se eligere non possunt.

ff. de ritu nupt. l. quanquam.
Contra, ff. de in diem adiect. l. quòd sic. §. uerum est.

Ex magnitudine ius mutatur, uel præsumitur.

C. de rescin. uen. l. si uolunta.
ff. de mino. l. si æsti. in princ.
ff. de contrah. emp. l. dom.
ff. de don. inter uirum & ux. l. uirum.
ff. de uerb. sig. l. urbana.
ff. de pœnis. l furti.
ff. de serui l. si libertas.
ff. de iniur. l. item. §. prætor.
ff. de incend. rui. & nau. l. incertis. §. diuus.

Ex magnitudine, &c.] Hæc est nota.

Vt electionem habeat, qui constituit emphyteosim Seio, & uiua filia: & Seius decessit, pluribus filiabus relictis.

ff. de leg. 1. l. si quis plures.
ff. de leg. 2. l. si quis. §. sunt.
ff. de con. indeb. l. cum is. §. si inter.

ff. de

ff. de relig. l. ult.
ff. de uerb. ob. l. qui ex pluribus.

Vt electionem non habeat.

ff. de fideicom. lib. l. cùm inter.
ff. de leg. 3. l. is qui.
ff. de leg. 1. l. si quis Titio.
ff. de leg. 2. l. unde. §. rogo.
ff. de uerb. ob. l. continuus. §. ult.

Vt electionem, &c. & econtrà.] Solutio. Hæres domini habet electionem. arg. eius quod dicitur in ff. de leg. 2. l. si quis à filio. §. si quis à plu. Nec est cõtrà, quod legitur in C. de fideicom. lib. l. cum inter. quia ibi fauor est libertatis: alioquin cõtrarium esset prædictæ legi. Nec obstat, quod in fine legis dicitur, maximè, quia ibi abundat: ut & in C. de test. manu. l. cũ cõst. uel ideo dicitur, maximè, quia & aliàs ubiq; humaniorem amplector sententiam. esset autem humanior aliàs, ut ad unum tantum restringatur beneficium testatoris. hic autem extenditur ad omnes. Itẽ non obstat, quod dicitur de leg. 3. l. is qui. quia ibi omnes erant mutati, qui erant de filia ad fideicommissum. Lex autem de leg. 2. l. unum. §. rogo. magis pro nobis, quàm contra nos facit. Item non obstat, quod dicitur ff. de uerb. obl. l. continuus. §. ult. Verũ est enim, transire ad omnes iure sed repelluntur alij, quibus non prouidit testator per exceptionem.

Non eligere, sed confirmare quidam possunt.

In Aut. de defen. l. ciui. §. decreto.
ff. de pecul. l. 3. §. 1. & l. curator.

Potestatem eligendi transferri. & est arg. pro Episcopis, contra Canonicos.

ff. de ser. l. si cui.

ff. de

ff. de solu. l. 1.
ff. de iudic. l. ult.
ff. de reb. aut. iud. poss. l. in uendi. §. ult.

Non licet alicui uariare.

C. de furt. l. manifestè. §. tales.
C. de iur. dot. l. in pe. l. 2.
C. de codicil. l. ult.
C. de pact. l. 2.
C. de usur. l. quamuis.
C. si ser. exter. se man. e. per totum.
C. de pactis. l. intermissione.
ff. de uaca. mu. l. pen.
ff. de leg. commiss. l. si fundi. §. eleg.
ff. de pact. l. rescript. §. 1.
ff. de leg. 1. l. si pluribus.
ff. de seruit. l. si cui.
ff. de arbit. l. Celsus. in prin.
ff. de tribut. l. quod in hæredem.

Contrà.

ff. de inof. test. l. Pap. §. sed nec.
ff. de collat. bon. l. nonnunquam.
ff. pro socio. l. rei.

Non licet alicui, &c.] Hæc Rub. s. eod. Qui electionem habet, &c. exposita est.

Eligit, qui non reijcit.

ff. aduer. nau. l. 1. in fin.

Electio ius tribuit, ita quòd si electio ab electo adsit, factū non irritetur. ut ff. de mino. 25. ann. l. interuc. & ut est notatum in summa, de off. proconsul.

In Instit. de adopt. §. qui filius.
ff. de admi. tut. l. qui iussus.
In Decr. 23. dis. in nomine domini.
In Decre. c. 8. q. 2. dilecti.

Cogitur

Cogitur quis eligere actionem.

In Aut. de testib. §. licet.
C. de codicil. l. ult.
ff. de inoff. test. l. Pap. §. si quis.
ff. de except. rei iud. l. singulis.
ff. quor. leg. l. 1. §. quia.
ff. de leg. 1. l. in huius. §. si is.
ff. de act. & obl. l. plura.
ff. de leg. 2. l. cùm filius. §. uarijs.
ff. de re iud. l. nemo.
ff. de tribut. act. l. si procura. §. 1.

Cogitur quis, &c. & contrà.] De hac electione, quando ex necessitate sit facienda, dic, ut notaui in ff. de tribut. l. quòd in hærede. §. eligere. item, in solutione contrarij, quorum legatorum.

ADIECTIO.

Quotiescunq; quis certus est, unam sibi competere, si dubitat de alia, an competat, cogitur eligere: alioquin si nec certus est, unam sibi competere, eligere non cogitur. Et sic Io.

ADIECTIO.

Hæc solutio nihil ualere uidetur. potest enim esse, quòd seruus postea cœpit debere domino: & ita nihil est in peculio. Item potest esse, quòd dominus ei ademit peculium, sine dolo mal. & ita non habet locum actio de peculio: & ita nō est certus, quòd sibi detur de peculio. Item potest esse, quòd ignorat an detur de tributo: quia nescit si meus peculiaris est, & an sciente seruus ad hoc faciat. Ita Rub. ubi actiones ex primo casu alicui competūt, si nesciat saltem unā sibi competere, cogitur tamen eligere: quia est quod sibi imputatur. qui enim cū seruo contrahit, in qua causa contrahat, scire debet. ut ff. de exercito. l. ult. 1. respon. Vbi autem ex contractu non cōpetunt, secus est:

est:quia nihil est quod ei imputetur.Io. tamē quan/doq; distinxit,utrum probabiliter erraret, in suo fa/cto,uel alieno, ut tunc posset plures proponere: an non,ut tunc non posset.Hæc cum superiore refutan da est:quia ubi in facto alieno probabiliter erro,co/gor tamen: puta autem testator fuerit dominus. ut ff. de leg. 2.l. cùm filius.§. uarijs.rarū est, ut ff. de reg. iu.l. nemo.§. quoties. Alij dixerunt, quòd in ipso li/bello duas potest protestari: ex pòst facto tamē de/bet certificare.quod non placet:quia non est certus. ut ff.de eden.l.1.Hæc ergo ueritas:quia in t.quorū le gatorum,non cogor eligere: quia nec ipse certifica/bat me, utrùm pro hærede, an pro legato possi/deret:quod etiam ante litem facere tenebatur. ut ff. de inter.act.l. 1. primo respons. §. 1. Sed nec ego cogor, per electionem ipsum certificare, quam sim propo/siturus,uel executurus.uel si malim ego actor præci/sè cogere reum, posse ex prædicto tit. & hæc compe/tunt ad idē. si uerò ad diuersa, utraq; intenditur, ni si sint cōtrariæ.ut C.de furt.l.1. & l. ancillæ.§. matris.

CAVSA.

Electio alijs præsentibus,cuius interfit,fieri debet.

ff.de min.l.in causæ.§. causa.
ff.de aq.plu.arc.l.in contra.

De duobus malis minus eligendum est.

ff.de uentr.in poss.mitt.l.1.§.1.
ff.de Carb.edict.l.1.§.si quis.
In Decret.dis.12.nerui.

Quando plures actiones nomine eiusdem rei competunt,una electa,altera non tollitur.

ff.fam.herc.l.& puto.§.hæc do.§.sed filio.
ff.ad l. Aquil.l.si seruus.in prin.

ff.pro

ff.pro soc.l.rei communis.
ff.de contr.empt.l.si ad.
ff.locat.l.si locator nonnunquam.in prin.

Contrà.

ff.de furt.l.1.
ff.de seruit.l.si is,cui commo.
ff.depositi.l.si depos.

Quando plures,&c.& contrà.] Si plures competant actiones, eiusdem facti nomine, an & in quantum una propter alteram tollatur? dic,ut notaui in ff.naut.caup.l.idem.§.ult.in fol.cont.de furt.

ADIECTIO.

Solutio. Aliud est in hac, quàm in ista pro socio. hæc enim non de iure communi, sed de prætoris beneficio competit intendatur, ut furti, beneficium prætoris neglexisse æstimetur. ut ff. de separa. l. 1. §. illud sciendum est. Item si beneficium proponatur, communis uidetur esse uia præclusa: utpote cum ad aliud eius auxilium trãsferre necesse habeat. ut Inst. e.l.licet.§.sed & si cum. Sciendum est ergo,quòd,ubi plures competant actiones pœnales ex diuersis factis,neutra alteram impedit. ut ff. de priuat. delict.l. nunquam. si ex diuersis nonnunquam dentur, sed ex uno,quatenus concurrunt, in plus se inuicem impediunt. ut Inst. ui bono.rapt l.1.& de act.& ob.l.qui seruum. Si uerò ambæ sint rei persequutoriæ, facta per alterutram actionem, altera remittenda est. ut Inst. locati l. si merces. §. culpæ. Si autem una sit rei, altera pœnalis,sui natura,& ab initio, neutra per alteram tollitur. ut Inst. de furt. l. si pignore. §. cùm furti. nisi in hoc casu, ratione prædicta, & in alio fortè. ut Inst. de fur. l. si is cui. Si uerò ab initio non est pœnalis,una per alteram tollitur. ut ff. quod met. caus. l. metum. §. licet. Causa.

De pœna non eligentium.

C. de fideicom.li.l.si quis.
ff.de furt.l.si cui.
ff.de do.l. 1. & 2.
ff.de ser.rust.præd.l.si una.

Qui minus idoneum elegit, sibi imputare debet: nec potest liberari actionem cedendo.

ff.de neg.gest.l.nam. §.ult.
ff.si mens.fals.mo.dix.l. per literas.
ff.loca l.uideamus.cum suis concord.
ff.de solutio.l.si solitus.
ff.depos.l.si is apud quem.

DE NECESSITATE, ET OFFICIIS.

RVBRICA LXVII.

Refert inter uoluntatem & necessitatem.

C.de fund.dot.l.2.
C.de prædijs min.l.ult.
C.de calum.l.2.
C.de distrac.pig.l.2.§.quæsitum.
ff.de min.l.quòd si circa.
ff.de inoff.test.l.nam etsi.§.si filius.
ff. de rei uend.l.item.§. 1.
ff.fam.her.l.qui erant.
ff.de cond.furt.l.non.
ff.de furt.l. 1.
ff.de dam.infect.l.cum posthumus.§. 1.
ff.de oper.lib.l.patronus.

ff.qui satisd.cog.l.si fi.§.fine.
ff.de leg.2.l.peto.§.prædium.
ff.de fund.dot.l.1.

Refert,&c.] Hæc est nota.

Officium suum nemini debet esse damnosum.

ff.de test.l.si quando.
C.de allu.l.ult.prope fin.
ff.quib.ex cauſ.maio.l.uidel.
ff.mand.l.idemq;.
ff.de pet.hær.l.ſui.& l.penult.
C.ſi aduer.tranſac.l.1.
ff.de admi.tu.l.qui negocia.
ff.quemad.teſt.ap.l.ſi quis exci.
ff.quib.ut indig.l poſt lega.§.aduo.
ff.de furt.l.ſeruus communis.§.quòd non.

Est tamen interdum.

ff.de adm.tu.l.quoties.§.1.
C.de dol.l.1.
C.de in lit.tu.dan.l.2.

Officium, &c.] Non obſtat, quod dicitur in ff. quib.ut indig.l.poſt.§.his.quia ibi obtulit ſe teſtimonio,non fecit ex neceſsitate.arg.ff.quib.ex cauſ. ma. l.4.alioquin contrà,ut in proxima Rubr.

ADIECTIO.

Imò diſtinguitur,an agatur de lucrando: & tunc ſuũ officiũ non nocet,ut C.de acquir.l.ult. Cauſa.

Quod ex neceſsitate officij geritur,non obeſt gerenti.

In Inſtit.de inoff.teſt.§.ſi tutor.
C.de admi.tu.l.cùm quidam.

C.de calumn.l.2.
C.de inoff.test.l.aduersus.§.tutores.

Qui ex necessitate tuetur, hoc ipso committere non uidetur.

In Instit. de fideicom.hær.in fi.tit.
C.de lib.caus.l.si ab eo.
C.de reb.al.non ali.l.uenditrici.
C.de in lit.dan.tu.l.2.
C.de euict.l.si ab, siue post.
ff.de seru.uend.l.si altius.
ff. de cond.indeb.l.frater à fratre.
ff.de euict.l.uend.l.sed.§. sed à fu.

Inuitus nemo obligatur.

ff.de act.& obl.l.sicut.
ff.de pecul.l.si quis.
ff.de reg.iur.l.inuito.
Contrà, ff.de acquir.rer.dom.l.etiam.
ff.de uerb.ob.l.uetante.

SOLVTIO.

Non obligat uel obligatur directò, sed per obliquum, persona alia mediante.

Ex necessitate quædam fiunt, quæ aliàs fieri prohibentur.

C.de hæredi.l.pen.
C.de patr.qui fi.dis.l.2.
C.de oper.lib.l.2.
C.de testament.l.ult.§.1.
ff.ad l.Aquil.l.si quæ fu.
ff.com. diu.l.item. §.1.
ff.de iur.dot.l.si usufr.
ff.de cur.bon.dan.l.3.
ff.de fica.l.furem.

ff.de

ff. de decur. l. eos.
In Decre. dis. 1. c. pen.
In Decre. 30. q. 1. ad limina.

Quod ex necessitate, &c.
Qui ex necessitate, &c. } Hæ notæ sunt.
Ex necessitate, &c.

Sibi imputet, qui se in necessitatem deduxit, uel in periculum.

ff. si quis caut. l. 2. §. si tamen.
ff. quib. ex caus. ma. in integ. rest. l. sed & §. si se.
ff. qui satisd. cog. l. si fieri. §. si finem.
ff. quod met. caus. l. si mulier.
C. de temp. in integ. rest. l. peten.

Quando hoc uerbum Oportet, continet necessitatem.

In Aut. de iud. §. oportet.
C. unde ui. l. si quando.
C. de appell. l. eos. §. ult.
C. de transf. l. causas.
C. de dona. l. si do.
ff. ad l. Aquil. l. si seruus. l. 2.
ff. de iurisdic. om. iud. l. cum.
ff. de bon. lib. l. 3. §. 2.
ff. pro socio. l. ut sit.
ff. de act. empt. l. except. & l. pro eo.
ff. de his, qui sui uel al. iur. l. si iudex.
ff. de reb. dub. l. si is qui.
ff. ad Treb. l. de euict.

Quando non continet.

ff. de excep. rei iud. l. si à te. §. 1.
ff. de uerb. ob. l. inter stip.
ff. de relig. l. si unus. §. fu.
ff. de act. emp. l. ex empto. §. etiam.

ff. de hær. inſtit. l. quoties.
ff. de oper. nou. nun. l. de pupillo. §. ult.
ff. de al. iu. mut. cau. l. cum miles.
C. de ſponſa. l. ſponſa.
C. de Epiſcopis. l. omnes.
ff. de al. iu. mu. cauſ. fa. l. uideamus. §. 1.

Quando hoc uerbum, Oportet, &c. & contrà.] Hæc Rubr. denotat diuerſam uerbi acceptionẽ. igit ſecundum mentem literæ, uel ad hanc, uel ad illam aptatur ſignificationem.

Ex officio ſuo monachus à ſecularibus remouetur.

C. de reb. cred. l. cum in.
In Decret. 12. q. 2. pontifices.
ff. de leg. 2. l. peto. §. mater.
ff. de ann. leg. l. annua. §. ſi à Titia.
ff. de fideicom. lib. l. Tays. §. 2.

Magis inſpicitur officij ratio, quàm perſonæ.

C. ne quis in ſua cauſa. l. 1.
C. de uſur. pupill. l. ult.
ff. de eden. l. argentarij.
C. de fur. l. tabularij.

Ex officio, &c.] } Hæc eſt nota.
Magis, &c.] }

Inuitum accipias, & qui non conſentit, uel conſentire poteſt.

ff. de ſeru. ruſ. præd. l. inuitum.

Inuitus cogitur agere.

C. de inge. ma. l. diffamari.
C. de remiſs. pig. l. ſi eo tempore.
ff. de Carb. edict. l. Carbo. §. duæ.
ff. de cura. bon. dam. l. 1.

DE

DE IMPEDITIS, ET INVITIS.

RVBRICA LXVIII.

Quædam ex impoſsibilitate in totum impediuntur.

ff. de iur. do. l. ſi muli. §. 1.
ff. de uſur. l. quoties.
ff. de aq. quot. & æſt. l. 1. §. item quæritur.
ff. de uerb. ob. l. in exe. continuus.
ff. de ſer. ruſt. præd. l. in itinere.

Quædam ex impoſsibilitate, &c.] Hæc Rub. circa cõtractum ſibi uendicat locum. ut in Inſtit. de inutil. ſtip. §. ſi impoſsibili. & de uer. ob. §. loca. Sed ſecus in teſtamentis. ut in Inſtit. de hær. inſtit. §. pen. & de leg. 1. l. ſi menſ. §. 1.

Multa impediunt ordinandum, quæ non impediunt ornatum.

C. de nup. l. ſi liberta.
ff. de his qui ſui uel al. iur. l. patre.
ff. de ſponſa. l. furor.
ff. de ritu nup. l. omne. §. pen.
ff. de iud. l. iudex.
ff. de poſtuland. l. caſum in fin.
ff. de pecul. l. quàm turbatus.
ff. de uſucap. l. ſequi. §. de illo.

Multa impediunt, &c.] Hoc generale eſt: recipit tamen exceptionem, ut notaui in quibuſdam contra. arg. ff. de his qui ſui, uel al. iur. ſunt. l. patre.

Inuitus cogitur emere.

ff. com. diuid. l. communi. §. ult.

Inuitus cogitur uendere.

C. de patr. qui fil. dis. l. 2.
C. de seruo commu. ma. l. 1.
C. de his, qui à non do. ma. l. 1.
C. de donat. l. scimus.
ff. de relig. l. si quis.
ff. fam. herc. l. si pignori.
ff. de lib. caus. l. si debi.
ff. de leg. 1. l. si fide. §. si equo.
In Instit. de rer. diuis.
ff. quemad. ser. l. si locus.

Inuitus, &c.] Regulare est, ut nec emere, nec uendere quis cogatur: sed fallit in casibus, ut in hac & in sequenti Rub. ut in C. de contrah. emp. l. inuitus. & de act. empt. l. Iul. §. idem Celsus. notaui.

Nemo ad communionem compellitur inuitus.

ff. de cond. indeb. l. si non sortem. §. si certum.
ff. com. diuid. l. in hoc. §. sicut.

Pro inuito agere, uel appellare, & inuitum defendere possumus.

C. de lib. caus. princi.
ff. de lib. cau. l. 1.
ff. de appell. l. non tantum. in fin.

Pro inuito, &c.] Regulare est, ne audiatur, nisi is cuius est causa, uel qui habet ab eo mandatum. Sed specialia uidentur in hac Rubr. proponi. puto tamen non esse specialia: quia in his casibus suo nomine, non alieno quis admittitur. ut in l. C. de lib. caus. l. cognati intererat. ut infrà eod. tit. l. quoniam. Similiter resp. in ff. de app. l. nõ tantũ. sic enim dicit, Exeat enim, &c. q. d. rat. õe affectiõis est admittẽdus: alioquin

alioquin si nihil interesset, contrà esset. ut ff. de app. recip. l. 1.

Quod aliquando posset nocere, omnino inhibetur, propter incertitudinem quid admitti.

C. de usuf. l. alij. in fin. & l. amissa.
C. de dona. l. sancimus. circa fin.
ff. de re mil. l. officium.
ff. de transf. l. certum.
In Instit. de aut. tu. in medio.
In Instit. ad l. Aquil. §. qua ratione.

Cum aliquid prohibetur, & id intelligitur prohibitum, per quod peruenitur ad idem.

C. de usur. l. eos. in fin.
C. si man. ita fuer. al. l. ult.
C. de his qui ad Ecc. conf. l. præsenti.
In Decre. dis. 34. præberi.
ff. de con. instit. l. quæsitum. §. si quæ.
ff. de bon. lib. l. in seruit. §. si quæ. in fin.
ff. ad Vell. l. quamuis. §. si cum.
ff. de iudi. l. 2. §. si quis post.
ff. pro soc. l. idemq;. §. igitur.
ff. de tut. & cu. l. si re. §. sua.
ff. de adm. tu. l. si pupill.
ff. de transf. l. cùm hi. §. sicut. §. si tantum.
ff. de admi. rer. ad ciu. perti. l. 2. §. 1.
ff. de offic. proconf. l. obseruare.

Quod aliquando, &c.
Cum aliquid prohib. &c. } Hæ notæ sunt.

ADIECTIO.

Imò distinguendũ, an aliquid sit prohibitum generaliter,

neraliter,& omnino cõtrà alio modo facere poterit an certo modo,uel certa lege, ut ne paciſcatur de dolo,ne hær.inſtituat ſub hac conditione, ſi Titius uoluerit. hoc caſu alia uia aduenire poterit: quia neagat depoſiti poteſt, & ſi Titius aſcenderit Capitolium: quod eius pendet uoluntate. Cauſa.

DE DIVERSIS REGVLIS.

RVBRICA LXIX.

Si,quod ago, non ualet ut ago, nec ut poteſt,ualebit.

C.de codicil.l.pen.& ult.§.illud.
C.de don.ante nup.l.quod ſpon.
C.de repud.hær.l.3.
ff.de euict.l.incredi.
ff.de teſt.l.ex eo.
ff.de ſpon.l.quæſitum.
ff.de uul.ſub.l.cohæredi.§.cùm.
ff.de acquir.hær.l.qui mali.
ff.de leg.l.ſi ſeruus.§.ſi ſer.
ff.de reb.dub.l.in ambi.
ff.de uſuc.l.iuſto.
ff.de accept.l.an inutilis.
ff.de ſeru. reipub.l.item.§.qui habet.
ff.de uerb,ob.l.ſi duo.
ff.de iur.codic.l.1.& 2.§.2.

Imò ut poteſt,ualebit.

In Inſtit.de adopt.in fin.tit.
In Aut.de nupt.§.ſi uerò abeſt.
In Aut.ut cum de ap.co.§.ſi igitur.
C.de teſtament.l.hac conſulti.

C.de

C.de pact.l.1.
C.de inst.& sub.l.cum te.
ff.de contra.emp.l.qui tab.
ff.de naut.fœn.l.iul.§.ult.
ff.de rescind.uend.l.cum emp.§.qui ita.
ff.de leg.præst.l.1.
ff.de leg.1.l.si tibi huius filiusfam.
ff.de test.mil.l.3.
ff.de accept.l.si ancill.§.an inutilis.
ff.de fideicommiss.l.1.§.generaliter.& §.si quis.
ff.ad Treb.l.ex facto,qui fi.§.& si cum.

Si,quod ago,&c.& contrà.] Solutio. Ita breuiter assignata est à quibusdam, si is qui agit, nullo alio modo uoluit rem ualere, nisi eo quem in animo gerebat,obtinet hæc Rub. alioquin obtinet contraria. Quæ solutio uidetur rationabilis, non tamen sufficiens.quid enim,si dubitetur de uoluntate? Respon. hanc esse Rub.Si,quod ago,nõ ualet, ut potest præsumpta uoluntate gerentis, per l. ex aliquibus coniecturis & argumentis, secundum rerum diuersitatem & qualitatẽ, propter quod lex mouetur ad cassandum quod factum est: ut neq; eo modo quo uoluit,ualeat,quia id non potuit: neq; eo quo potuit, quia apparet eum id non uoluisse.Et huic responsioni optimè aptatur sequens generale, & quando locum habet regula, Id quod potuit,&c. Et idem etiã per exempla,sub Rub.posita,quilibet notare potest. Si uerò non appareat per coniecturas, quòd alio modo ualere uoluerit,magis inclinabo ut ualeat eo modo quo potest,quàm ut pereat. ut ff.de reb. dub. l.quot.& ita seruabo sequentem Rubr.ut generalẽ.

Libera est potestas unicuiq; habendi, uel non habendi contractus.

C.de act.& ob.l.si quidem.

Sed

Sed huic regulæ multæ sunt exceptiones.

ff.com.diuid.l.si debitor.
ff.de act.empt.l.Iul.§.etiam.
ff.man.l.si mand.Iul.qui.
ff.de com.ser.ma.l.1.§.1.
ff.de relig.l.si quis sepulchro.
ff.de leg.1.l.& si ego.
ff.de reb.dub.l.quoties.
C.comm.rus.præd.l.2.

Renunciare semel constitutæ obligationi, aduersario non consentiente, minimè quis potest.

C.de act.& ob.l.sicut.

Sed hæc regula multas recipit exceptiones.

ff.de pom.l.1.& penul.
ff.man.l.si mandauero.§.ult.
ff.pro socio.l.uerùm.§.ult.
ff.de precar.l.cum precarium.

Lites ciuiles uel criminales ultra triennium uel biennium non prorogari.

C.de iud.l.propter an.circa princ.

Sed huic regulæ multæ sunt exceptiones.

In Aut.de hær.& fal.§.illud.coll.1.
C.de Episc.& cler.Aut.clericus quoq;.
C.ut omnes tam ciui.quàm crimin.iu.l.1.

Quando

Quando locum habeat illa regula: Quod potuit, noluit: quod uoluit, non potuit.

C. *si quis al. uel sibi multum. l. ult.*
C. *de iu. do. l. si genera. & l. 3.*
C. *plus ualere quod ago. l. ult.*
C. *de donat. l. si ueniam.*
ff. *de iur. codic. l. 1.*
ff. *de hær. instit. l. quoties. §. tantum.*
ff. *de constit. pec. l. 1. §. eum qui. & l. 3.*

Quando locum habet, &c.] Ex his quæ in ista Rub. subijciuntur, & quæ in superiori diximus, euidentius colligitur, ubi habeat locum regula, cuius facit mentionem Rubr.

Est & alia huic similis, quando potuit, noluit.

C. *de donat. ante nupt. l. quòd spon.*
ff. *de man. test. l. libertus.*

Quod quisq; iuris in alium statuerit, ipse eodem iure utatur.

C. *de rescin. uen. l. ratas.*
C. *de sumpt. & lit. expens. l. ult.*
In Aut. *de hær. & fal. §. hic.*
ff. *de iur. iur. l. iusiurandum. §. ult.*
ff. *de dam. infect. l. qui bona. l. si quis.*

Fallit regula, cuius in agendo seruatur arbitrium.

ff. *de iud. l. 2. §. sed si agant.*
ff. *de offic. præsid. l. senatus.*
ff. *de lib. caus. l. ordina. §. si is qui.*

Quod pro te admittis, contra te admittere debes.

In Aut. *de his, qui inge. ad ap. §. illud.*
C. *de testib. l. si quando.*

C. *de*

C. de senten. & interlo. l. cum ap.
C. de fruc. & lit. expen. l. cum quidam.

Habenti tutorem, tutor dari non potest.

ff. de tut. l. quæsitum.

Non debet quis conqueri, si fiat ei uel non fiat, quod aliquando noluit, uel uoluit.

ff. de sol. l. non.
ff. de cond. ob caus. l. si pecca.
ff. de fideiuss. l. fideiuss.
ff. de seru. expor. l. quæsitum.
ff. de stat. li. l. si pecul.
ff. de precario. l. cum precarium.

Quod quisq; iur. &c.
Quod pro te, &c.
Non debet quis, &c.
} Hæ tres regulæ ad idem tendunt, & omnes primæ Rub. æquitatem sequuntur, nulla subiecta contrarietate.

Cum quis in ea causa sit, ut aliquid faciat, id ab alijs non expectet.

ff. de eden. l. si quis. §. cùm prætor.
C. de Episcopis. l. cùm clericis.
In Aut. de sacros. Eccl. col. 1.
In Instit. de excus. tut. §. minores.
C. de uet. iur. enucl. l. 1. §. cùm hæc.

Contrà.

ff. naut. caup. stab. l. & ipse. §. 1.

Cùm quis, &c.] Hæc Rubr. patitur exceptionem in casu, scilicet quando casus fortuitus allegatur. ut ff. de eden. l. si quis ex. §. ult. Patitur contrà in altero, ut in casu contrariæ Rubr. Sed illud est propter publicam

blicam utilitatem, scilicet puniẽdi maleficia: & quia ex necessitate plerunq; interponuntur tales contractus. ut ff. naut. caup. l. 1. §. 1. & ff. depos. l. 1. §. 1.

Seruus ex gesto contractu, uel quasi, non tenetur.

ff. de pecul. l. licet. in prin.
ff. de dolo. l. & eleganter.
ff. de pet. hær. l. ult.

Vbi aliquis facit quod non uult, quia non potest facere quod uult.

C. de test. mil. l. si Rufinus.
ff. quib. mod. pig. sol. l. 1. §. 1.
ff. de neg. gest. l. atqui. §. si.
ff. de cond. inst. l. quidam. §. ult.
ff. de reb. dub. l. in ambig. ser.

Vbi quis facit, &c.] Hæc Rub. uidetur ita esse assignanda: Vbi quis facit quod non uult, quia non potest facere quod uult. ut per leges subiectas apparet. & est nota: & accedit ad illud generale, quod habuimus s̃. Si quod ago, non ualet ut ago, ualeat ut ualere potest.

De qua re cognouit iudex, pronunciare cogitur.

ff. de iud. l. de qua re.

Hæc regula exceptionem recipit. ut ff. de offic. proconsul. l. 1. & C. ubi senat. uel clarissim. l. ultim. §. adeò.

Quod in alijs putat iustum, hoc in seipso putare debet.

ff. de pact. l. cum meo.

ff. mand. l. si fundus. §. si purè.
ff. quod quisq; iur. l. 1.
ff. de rescind. uend. l. ratas.

Quòd in alijs, &c.] Hæc Rubr. debuit poni ſ. eo. Quod quiſque iur. nam pars ſeu ſpecies eſt illius, & ſequentium duarum Rubr.

Quod differtur, non aufertur.

ff. de arb. l. quamuis.

Non ex maleficio, uel quaſi, datur actio de peculio, ſed ex ſolo contractu.

ff. de his qui deiec. l. 1. §. ſi filius.
Contrà, ff. rer. amot. l. & ideo. §. ſi filia.

Sed illud contingit propter aliud commodum: quia furti non tenetur.

Sciens de ſuo in alieno ædificans, donat.

ff. de donat. inter uir. & uxor. l. ſi uir. §. 2.

DE HIS QVIBVS PARCITVR, ET QVORVM conditio melior habetur.

RVBRICA LXX.

Parcitur ruſticitati, & imperitiæ.

In Inſtit. de mil. teſt. in princ.
In Inſtit. de inutil. ſtip. in prin.
C. qui admit. ad bon. poſſ. l. quicunq;.
C. de teſtamentis. l. ult.

ff. de

ff. de fideicom. lib. l. cùm uerò.
ff. qui satisd. cog. l. de die. §. minori.
ff. de probat. l. cum de in.
ff. de eden. l. 1. §. ult.
ff. si quis in ius uoc. l. 2. §. 1.
C. de interdic. l. 1.
C. de rei uxo. act. l. rem in præs. §. & ut in ple.
ff. de iurisd. om. iud. l. si quis doli.
ff. ad Syllan. l. si quis ingra. §. si quis igno.

Contrà.

C. de in ius uoc. l. uenia.
C. de interdic. ma. l. 1.
C. de fals. mon. l. 1.
ff. ad l. Aquil. l. ita.

Imperitiæ, &c.] Imperitiæ & rusticitati parcitur, ut in ista Rub. continetur. Fallit tamen, ubi quis est imperitus iuris naturalis: uel ubi quis se obligando, non adimplet quod pollicitus est facere. ut C. de mino. l. uenia. & ff. ad l. Aquil. Idem iuris est, & ita intelligitur cõtraria Rubr. Et hęc plenè discussimus, ff. de iur. & fact. ignor. Lex autem quædam signata, C. de fals. mon. l. 1. §. duas autem. contraria Rub. non facit ad contrariam, sed ad primam Rubr.

Puerilitati parcendum.

ff. de nox. l. electio. §. neq;.
In Decre. 24. dist. fraternitati.

Antiquitati & senectuti parcitur.

C. de fid. instrum. l. ult.

Puerilitati, &c. Antiquitati, &c.] Hæ duæ sunt notæ, non recipiunt contrarietatem.

ADIECTIO.

Aliquid ad quod iure cogi poterat, uel sponte confitenti.

CAVSA.

ff. de dolo. l. eleganter. §. si dolo.
ff. de al. iu. mu. cauſ. fac. l. 3. §. ult.

Potior est conditio maris, quàm feminæ.

In Aut. ut liti. iur. in prin.
C. de arb. l. ult.
C. de reputa. l. conſentio.
C. de don. ante nup. l. ſi à ſponſo.
C. de obſe. patro. præſtan. l. 2.
ff. de ſtat. hom. l. in multis.
ff. de oper. liber. l. ſicut.
ff. de iur. fiſci. l. differre.
ff. de accuſ. l. qui accuſ.
ff. de re iud. l. 2.
ff. de fid. inſtrum. l. ſi ita.
ff. ad l. Iul. de adul. l. 1.
In Inſtit. de adopt. §. ſed illud.
In Inſtit. de teſtamentis. §. teſta.

Contrà.

C. ad l. Iul. maieſ. l. quiſquis.
ff. de fideiuſſ. tut. l. 1.
In Aut. cum de app. co. §. cauſæ.
In Aut. ut nulli iu. §. ſi uerò quis.
C. de his qui uen. æta. l. 2.
ff. de reb. dub. l. ſi fuerit. in fin.

Potior est maris, &c. & contrà.] Regulare est, ut potior sit maris, quàm feminę conditio ut ff. de stat. hom. l. in multis. Videtur tamen in casibus aliud esse, ut in crimine læsæ maiestatis: quia non est uerisimile,

simile, propter fragilitatem sexus, ut tam enorme moliantur delictum. ut C. ad l.Iul.maiest.l. quisquis. Idē etiā in suscipiendo negocio, quod masculo iniū gitur, feminæ propter fragilitatem remittitur. ut ff. de fideiuss.l. 1. & in Aut. cum de app.co.§.causas. Et ita intelligitur contraria Rubr.

Plus militi, quàm minori parcitur.

ff.quib.ex caus.inter.re.l.si quam.

Aliquando minus.

ff.de interro.iniu.fac.l.de æta.§.2.

Parcendum minoribus, & subueniendum.

C.si aduer.delic.l.ult.& l.licet.
C.de fals.mon.l. 1.
C.quib.ex caus.infa.l.pr.
C.ad Syll.l.in pu.
ff.de eden.l.1.§.ult.
ff.ad Turp.l.in merito.
ff.de minor.l.si quis minor.§.1.& 2.
ff.de bon.lib.l.qui cum ma.in prin.
ff.de pub.l.imperator.§.item.
ff.de quæstio.l.denicq;.
ff.de confes.l.certum.§.pen.
ff.de arbit.l.cum lege.
In Aut.de hær.& fal.§.ult.

Contrà.

In Aut.de temp.non so.do.§.generaliter.
C.si aduersus de.l.1.
C.pro empt.l.ult.
C.de pœn.l.in pu.
C.si aduers.uen.l.1.

C. de exact. tributo. l. ult.
C. de fid. instr. & iure aste. si. l. quicunq;.
C. ne de stat. defunc. l. si mater.
ff. de mino. l. si ex. §. Papi.
ff. ad Syll. l. excipi.
C. de pact. pig. l. ult.
ff. de dam. infecto. l. si fun. §. si pu.
ff. de relig. l. earum, qui. & l. si pœna. §. 2. & 3.
ff. quib. ex caus. in pos. eat. l. apud Iul.

Parcendum minoribus, &c. & contrà.] Vt quæ sub ista Rub. & contraria dicuntur, breuiter enarremus, sciendum est, minoribus circa præscriptiones & contractus subueniri, sed differenter. nam in præscriptionibus, in quibus olim lædebantur, non iuuabantur, hodie ipso iure conseruantur illæsi. Sed fallit in casu: ut in Aut. de temp. non solu. pœ. §. generaliter. Sed in quibus lædebantur, & nõ iuuabantur, nec hodie. præscriptio tamen longissima, 30. uel 40. ann. hodie currit à 24. an. ut C. in quib. cas. in integ. rest. non est nec. l. ult. & C. ne de stat. defunc. l. si mater. & de præscrip. 30. ann. l. sicut. in prin. An autẽ minor restituatur contra præscript. 30. ann. dubitabatur. ait enim Alb. non esse restituendum minorem. Io, contrà: & ego cum eo sentio. generalia enim sunt uerba prætoris, Gestũ esse dicetur. ut ff. de min. l. ait prætor. In contractibus autem subuenitur, si decipiatur sui facilitate, uel aduersarij calliditate. ut ff. de mino. l. non omnia. Quid in delictis? in illis distingue: ut notaui in summa, C. si aduer. delict.

Parcendum est mulieribus, & subueniendum.

C. quando imper. l. in priua.
C. de fals. mo. l. 1.

C. ad.

C.ad Vel.l.1.§.quamuis autem sit.
ff.ad Turpill.l.1.§.mulier.
ff.de edend.l.1.§.ult.
ff.de fals.l.diuus.
ff.de solutio.l. Stic.§.aliquando.
ff.quib.ut indig.l.2.prope fin.
ff.qui satisd.cog.l.de die.§.minori.

Contrà.

C.ad l.Corn.de sica.l.ult.
C.ad Vell.l.3.§.si sine.
C.ad l.Iul.de adul.l.ædif.
C.ad Vell.l.si non.§.si mulier.

Parcendũ est mulieribus,&c.] Mulieribus in pleriſque casibus, propter fragilitatem sexus, ut in hac Rub. dicitur: non tamen dico, semper esse parcendũ, sed in casibus illis tantum, quibus lege inuenitur expressum. ut C. de iur. & fact. ig. l. ult. Intelligitur contraria Rubrica.

DE POENITENTIARVM VARIETATE.

RVBRICA LXXI.

Pœnitentia in contractibus, & in alijs prodest.

In Instit.de donat.§.maritus.
In instit.man.§.rectè.
C.de Epis.aud.l.si legibus.
C.de repud.hæred.l.ult.
C.de his qui not.infam.l.quid autem.
ff.de die iud.mu.caus.l.ex hoc.
ff.locati.l.si uile.§.dominus.
ff.de cond.ob caus.da.l.dedi.§.2.
ff.de pom.l.1.§.post.

ff. de don. inter uir. & ux. l. cùm his. §. 2.
ff. de repud. l. pœniten.
ff. de coll. bon. l. nonnunquam.
ff. ad Tertul. l. filij. §. mater.
ff. de uerb. ob. l. si quis ita stip. §. eum.

Non prodest.

In Instit. de rer. diuis. §. religio.
C. de iur. & fact. ignor. l. 2.
C. de seruit. & aq. l. ult.
C. si cert. pet. l. eos.
C. de reuoc. don. l. si apud. §. 2. contrà.
C. de repud. l. dissen.
C. de act. & ob. l. sicut.
ff. com. diuid. l. Sabinus.
ff. de donat. inter uir. & ux. l. cum hic status. §. 2.
ff. de aq. plu. arc. l. in diem.
ff. de leg. 1. l. serui electio.
ff. quor. leg. l. 1. §. prodest.
ff. de sol. l. dispensari.
ff. de iur. iu. l. non sol. §. 1.
ff. de adult. l. si mari. §. si uerò.
ff. ad Treb. l. nam quod. §. quicunq;.
ff. de uacat. mun. l. pen.

Pœnitentia in contractibus, &c. & contrà.] Pœnitentia in cõtractibus regulariter est respicienda in alterius præiudicium: ut dicit regula generalis, C. de act. & obl. l. sicut. in initio. Videtur tamen in quibusdam aliud esse: puta in contractu innominato, qui inducit conditionem ob causam. ff. de cond. ob cau. l. 3. §. 1. & l. si pecunia. §. 1. Et in eo tamen distinguo, an sit pactum appositum gratia utriusq;, an dantis tantum. In primo casu non liceat pœnitere: in secundo, contrà. ut ff. de seru. expor. l. quæsitum. & l. si quis. Sed in contractu quodam nominato, pœnitẽtia dissoluit

ſoluit obligationem,re tamen integra: ut in manda
to.ut ff. mandati. §. rectè. Idem eſt in depoſito: quia
gratia dantis tantum, ſicut dixi in contractu inno-
minato. ut ff. depoſ. l. 1. §.pen. Sed & iuſta de cauſa
quandoq; licet alicui pœnitere in contractu. ut C. de
Epiſc.aut. l. ſi legibus. & ff.pro ſocio. l. ſi conuenit. & l.
ult.& l.idem. Alia aũt pœna in contractibus non eſt
admittenda in alterius præiudiciũ,ut quis diſſoluat
obligationẽ,ſemel ſua uoluntate contractã. Illud ta-
men animaduerte,quòd multæ leges ſub hac Rubr.
ponũtur,quę uidentur eſſe contrariæ,ſed nõ ſunt,imò
nec faciũt ad rhombũ.quod enim legitur in C. de re
pud.hær.l.ult. nihil ad rẽ facit: quia ibi nõ loquit in
cõtractu. ſiquidẽ repudiare,nõ eſt cõtrahere. Idemq;
reſpondeo ad l. ff. de repud. l. ſi pœnituerit. & ad illã
de codicill. l. nonnũquã. & ad illã ad Tertul l. filij ma
ter. Similiter & eligere,non eſt contrahere. unde licet
uariare ex tenore ſtipulationis. ut ff. de uerb. ob. l. eũ
qui certarum. Item,quod legitur ff. de his qui not in
fam. l. iuſtam. §. qui autem. quia non obſtat,ibi pœni
tere poteſt,& ſic non notatur infamia: non aũt pœni
tet,ne teneatur* contrahenti ex cõtractu ſecũ. Simi- *al. cõtineti.
liter reſpondeo, quod legitur ff. de don. inter uir. &
& ux. l. cum hic ſtatus. §. 2. non obſtat: quia ibi non
tenuit contractus. qualiter ergo impediretur ex con
tractu,ne ueniret contrà?

Pœnitentia in iudicijs prodeſt.

C. *de plus pet. l. 1.*
C. *de reb. cred. l. ſi quis.*
C. *de non num. pec. Aut. contra propriam ſcript.*
C. *de his quib. ut indig. l aliam.*
C. *de appell. l. ſi quis libel.*
C. *qui bon. ced poſ. l. ſi quanti.*
C. *de procur. l. ante litem.*

ff. de iurisd. om. iud. l. si conue.
ff. quod met. cauſ. l. ſi cum. §. 1.
ff. de in ius uoc. l. quamuis.
ff. de mino. l. ſi iudex.
ff. de rei uend. l. is qui ſe.
ff. de inoff. teſt. l. Pap. §. me.
ff. de interr. act. l. de ætate. §. ult.
ff. de bon. lib. l. ſi uerò quicunq;.
ff. de public. l. 1.
ff. rem rat. hab. l. amplius.
ff. de ſepul. uiol. l. 3. §. ſi is.
ff. de ceſſ. bon. l. qui pœna.
In Inſtit. de fideicom. hær. §. ult.
In Inſtit. de bon. l. quaſi ex contr. §. pen.
ff. ſolut. matr. l. ſicut. §. ult.

Contrà.

C. de tranſact. l. quamuis.
ff. de oblig. l. quæ ex del. §. qui.
C. de fid. inſtru. l. ſi aduerſa.
C. de pact. l. poſtquam.
C. de furt. l. ult. §. 2.
ff. de procura. l. qui procura.

Pœnitẽtia, &c. & contrà.] In iudicijs dico pœnitentem ſuæ confeſsionis audiendũ eſſe, ſi prætẽdat facti errorẽ, & ante ſententiã. Vel formidine tormentorũ. ut C. quor. app. nõ rec. l. ob. & ff. de quæſt. l. 1. §. diuus. niſi perduret in eadẽ confeſsione: ut in eadẽ l. §. ſi qs ult. & ff. de conf. l. nõ fateẽ. & C. de iur. & fact. ign. l. error fa. & in Inſtit. de obl. quæ ex del. naſ. §. quæ de fullone. Sí aũt errauerit in iure, nõ eſt admittẽda pœna: ut in prædict. l. non fat. dicitur. & C. de fid. inſtrum. l. ſi aduerſa in iudicijs. Dico, poſt litẽ cõteſt. cũ aliquis contra ſe confitetur ante litem conteſt. licet alicui pœnitere. ut ff. de rei uend. l. is qui ſe obtulit. & l. ſin autem.

autem. Vbi autem aliquis in iudicijs non confitetur contra se, sed cum fecerit, uult ad aliud transire: uel eligere, uel à facto desistere potest. ut C. de reb. cred. l. si quis. & C. de plus petit. l. 1. & de pact. l. postquam. & multa exempla quilibet sub hac Rubr. notare potest, nisi aduersarij interfit, non admitti uariationẽ. ut ff. de inter. act. l. de ætate. §. Celsus. uel nisi aliquis obligauerit se per pactum de non recedendo. ut C. de transl. quamuis. Et ita determinatur contraria Rub. & quod in ipsa continetur.

ADIECTIO.

In prædictis distinguendum est: si aduersarij interfit, non licet pœnitere: ut si non interfit, licet. Vel ut aliter: si res non est integra, non licet pœnitere: si autem fuerit integra, licebit. ut in Instit. de empt. & uend. in prin. tit. Quæ distinctiones ad inferiores leges porriguntur. Causa.

Non est locus pœnitentiæ. uel, quod semel omittitur, non recuperatur.

C. de cond. inser. l. cùm quidam.
C. de erro. mi. anno. l. nulli.
ff. de ædil. edic. l. actio quæritur. §. si uendi.
ff. de statu lib. l. statu. §. Stichus.
ff. ad l. Iul. de adult. l. si mari. §. si non.
Contrà, ff. de sepul. uiol. l. prætor. §. pen.
Contrà, ff. ad Tertul. l. filij. §. si quis.

Pœnitentia in delictis prodest.

C. de summ. Trin. l. reddentes.
ff. de publica. l. hoc edicto.
ff. de sepul. uiol. l. 3. §. si his ante litem.
C. de Epis. aud. l. mater.
C. de nupt. l. Imperialis.
C. ad l. Iul. ma. l. quisquis.
ff. de adul. l. si adul. §. idem.

ff. de re mil. l. qui cum uno. §. ult.
ff. de fal. l. qui fal.
C. de crim. ſtell. l. 1.

Non prodeſt.

C. de apoſta. l. hi qui.
C. de lib. & eor. liber. l. 2.
C. de fal. l. ſi falſ.
ff. de calum. l. & genera. §. ſi igitur.
ff. depoſit. l. 1. §. ſi rem.
ff. de redhib. l. quòd ſit. in princ.
ff. de furt. l. qui ea.
ff. ui bon. rapt. l. non prodeſt.
ff. de adult. l. ſi uxor. in fin.

Pœnitentia, &c. & econtrà.] In delictis pœna non prodeſt, ſi delicta fuerint cœpta & conſummata: non prodeſt dico, quo minus aliquis legitimam patiatur pœnam. ut ff. depoſ. l. 1. §. ſi rem. & de redhib. l. quis ſit. in prin. & ita intelligitur contraria Rubr. Prodeſt tamen quantũ ad Deum uiuũ. ut C. de ſum. Trin. l. reddentes. Itẽ, quantũ ad Imperatorẽ: ſi tamẽ ſpecialis principis indulgentia interueniat. ut C. de Epiſcop. aud. l. mathematicos. & C. de Manich. l. Manichæos. & C. de nup. l. Imperiali. Vbi autem delictũ non eſt conſummatum, ſubuenitur alicui propter pœnitentiam. ut ff. ad l. Corn. de fal. l. qui falſa. Sed & ſubuenitur alicui, ſi ſponte confiteatur crimen occultum, licet ſit conſummatum. ut C. ad l. Iul. maieſt. l. quiſquis. Et ita determinatur hæc Rub.

QVID OBTINEAT.

DE CONSVETVDINE.

RVBRICA LXXII.

Conſuetudo regionis, aut loci ſeruanda eſt.

In Inſtit. de iur. nat. gen. & ciuil. §. ex non ſcripto.

In Aut.

In Aut. de mand. prin. §. coges.
In Aut. de sanctiß. Epiſ. §. proconſul.
C. de ſacroſanc. Eccl. l. anni.
C. de uſur. l. eos. §. cæteros.
C. de ſerui. l. 2. §. præſi.
C. loca. l. circa.
C. de teſtament. l. ult.
C. de ædific. priua. l. anni.
C. quemad. teſt. aper. l. 2.
C. de emanc. l. ult. l. 1. & 5.
C. de aq. duc. l. uſum.
C. de agri. & cenſ. l. dominis prædiorum. & l. cum ſat.
ff. quod cuiuſq; uniuerſ. l. item.
ff. com. præd. l. uendi.
ff. ad l. Aquil. l. item Mela.
ff. fam. her. l. & puto.
ff. de pig. l. unus.
ff. de inſtito. l. ſi pu. §. proſcribere.
ff. de euict. l. ſed ſi ca.
ff. de man. teſt. l. ſi ſum. §. pen.
ff. de reſt. l. 3. §. ult.
ff. de aq. plu. arc. l. 1. in fi. §. ſi prius.
ff. de cuſt. reor. l. ſi qui reum.
ff. de decu. l. non tantum.
ff. de mun. & oner. l. 1.
ff. de pollicita. l. antepe.
ff. de reg. iur. l. ſemp. inſti.
ff. de off. proconſ. l. obſeruare.
ff. de aqua quot. & æſt. l. hoc iur. §. debent.
ff. de leg. 1. l. ſemper inſti. & l. ſeruus plurium.

Non oportere, nec debere ſeruari.

C. de uſu. l. eos.
C. de decu. l. ex.
In Aut. ut iud. ſine quoquo ſuf. §. ſcriptum.

ff. de

ff.de off.præſid.l.ſed licet.
ff.de iniur.l.iniur.in fin.

Conſuetudo regionis, &c.] Et econtrâ, ut in hac Rubr. continetur: Conſuetudo regionis & loci ſpectanda eſt.niſi contra legem ſit, ut in contraria Rub. dicitur,& in illa Rub.Conſuetudo praua,&c. Sed ſecundum P.illa loquitur ſecundum ſua tempora: huiuſmodi enim le. translata erat poteſtas in principē. uel ibi loquitur de eo, quod quandoq; ciuitas ſibi conſtituit per cōſuetudinem.namq; ea, lege ſcripta, uel cōtraria cōſuetudine tollitur: lex autem ſcripta, tantū lege ſcripta. Vel ibi loquitur de generali conſuetudine,id eſt,quam princeps patitur,quæ ex conſequētia inducta uidetur. Hîc de ſpeciali dicimus loci, quæ legem non abrogat, etiamſi ex certa ſcientia ſit inducta, licet ex loco ſeruetur. ut ff. com. præd. l. uenditor.§.ſi conſtat.Sed contrà uidetur. ut ff. de ſepul. uiol. l. 3. §. diuus. Sed diſtingue, utrum lex ſequatur conſuetudinem cui ipſa eſt contraria,an præcedat.ſi lex ſequatur, quia poſteriori derogat cōſuetudini,quæ præceſſit: alioquin legi conſuetudo derogat,ſecundum Ioh.B. niſi lex prohibeat conſuetudinem admitti: ut* in uſuris habemus. Si uerò per errorem inducta ſit,nec in eo loco derogat legi:licet quidam contradicant, qui aliter quàm nos, caſum illius legis,ff.de leg.& ſenatuſcōſ. l. quod non ratione.ponunt,ſicut ibi notauimus. Alij diſtinguunt,an lex ſit talis,cui poſsit derogari per pactum: ut eſt in omnibus,quæ ſunt fauore inductæ:uelut, niſi agatur ad reſiduum, ſi pignus ſit minoris quàm debitum. & huic tali legi per conſuetudinem in eo loco derogari. alioquin ſi pactum, non poteſt legi derogari. Secus dicunt, quod accidit in caſibus. ut C. de pact. l. ſi quis incon. notauimus. & meritò conſuetudinem pacto parificant:quia ipſa cōſuetudo, conſenſus

** Forſitã, in his iuribus, legendum.*

sensus tacitus dicitur. ut ff. de legib. & senat. cons. l. de quibus. in fin. Sed hoc non placet: quia secundū hoc, furiosis uel similibus, qui expressis consentire non possunt, consuetudo non obijcitur. ut ff. locat. l. qui adempt. Sed respōderi potest, imò obijcietur: quia maior pars uniuersitatis consensit. unde perin de est, ac si omnes consensissent. ut ff. ad munici. l. quod minor. secundum Io. Respond. illam regulam ueram esse in electionibus, & in his quæ singulorū prouidēt utilitatib. sed pertinet ad hoc, ut ipsa uniuersitas possit conueniri: ideo, quia maior pars aliquid fecisse dicatur, sicut uniuersitas: non eo, ut aliquis ignorans nunquam conueniatur. Hæc autem consuetudo patrimoniorum singulorum detrahit. Itē ad hoc inducitur, ut singuli conueniantur. quod esse non potest. nam & si millies paciscerētur, quòd ego tenerer, mihi non prejudicarēt. Alij distinguūt, an lex sit sola, sit cōtraria, ut tunc legem arroget: an uerò lex lata postea consuetudo sit corroborata, ut sit contraria consuetudo postea inducta, lege uincatur. arg. præbet, quod de uenditione dicitur, quæ solo dissensu dissoluitur, si traditio corroborata non fuerit: alioquin contrà. ut C. quando licet ab empt. disce. l. 1. Et si contra l. si tamen ex certa scientia eorū qui utuntur, ea sit inducta, non per errorem, dico esse seruandam, secūdum B. & Ioh. in eo loco, licet alij multas adhibeant distinctiones: ut notaui in C. quę sit long. consuet. l. 2. in solutione signati contrarij. ut Instit. de iur. natur. in fin. tit.

Duo actus consuetudinem faciunt.

C. de Epis. Aut. nemo.

Consuetudo patris fam. seruatur.

C. quemad. test. aper. l. 2.

C. de ædifi. priua. l. 3.

C. de

C.de testi.l.testimonia.
ff.de dila.l.præsi.
ff.de seru.rust.præd.l.ult.
ff.de uent.inspicien.l.1.in fin.
ff.de leg.3.l.seruus legatus.§.ult.
ff.de usur.l.qui semis.§.quæsitum.
ff.de pig.act.l.eleganter.§.si secundum.
ff.de arb.l.sicut.§.si arbiter.
ff.de usufr.l.damnas esto.
ff.de in rem uers.l.3.
Contrà, ff.de act.empt.l.pen.
ff.de usufr.l.si fundi.§.ult.

Consuetudo Romæ seruatur.

C.de uete.iu. enuc.§.sed si quæ.& l.1.§.cum hoc.
C.de off.præf.Afri.l.ult.in fin.
ff.de contrah.emp.l.imperatores.
ff.de uar.& ext.ord.cog.l.cui.§.sunt quædam.
ff.quib.ut indig.§.1.& 2.

Consuetudo praua, uel legi contraria, non est tenenda.

C.de offic.præf.Afri.l.in nomine.
C.de usur.l.eos.§.cæteros.
C.quæ sit long.consue.l.2.
ff.de arb.l.sicut.§.si arb.
ff.de aq.quot.& æsti.l.1.
In Aut.ut nulli iud.in prin.
In Decret.dis.4.deniq;.

Sed nota, quòd in hac Rub. dicitur tenenda. nec enim dicitur quòd teneat, sed toleratur. Sed non ne inuenitur, quòd erroius facit: ut ff. de supelle. leg. l.3.in fin.

Consuetudo hominis seruatur in iudicijs.

C.de his qui ad Eccl.confug.l.ult.

C.de

C. de iud. l. apertißimi.
C. de adult. l. quamuis.
In Aut. ut lice. mat. §. his quoq;. & §. illud.

Consuetudo loquendi seruatur.

ff. de uerb. sig. l. anniculus.
ff. de instrum. leg. l. cum de lanionis.

Consuetudo patrisfam. &c.
Consuetudo Romæ ser. &c.
Consuetudo hominis, &c.
Consuetudo loquendi, &c.
} Hę sunt notę, nec recipiũt cõtrarietatẽ.

QVIBVS EX CAVSIS COGATVR QVIS, VEL NON.

RVBRICA LXXIII.

Nemo cogitur instruere aduersarium suum.

C. de eden. l. qui accusa.
C. de pet. hær. l. cogi.
C. de testib. l. minus graue.
ff. de rei uend. l. in speciale.
ff. de eden. l. si quis. §. prætor.
ff. de inter. act. l. quia. §. interdum.

Nemo cogitur, &c.] Hæc est nota, & ita determinanda, ut reus non teneatur instruere aduersarium actorem, sed actor teneatur instruere reum, & exhibere instrumenta sibi, ad fundandam intentionem suam: secus, si constaret de sua intentione, & excipiat reus. Tunc enim reus actori, & non actor reo cogitur exhibere instrumenta. ut C. de eden. l. qui accusare. & l. ult.

Nemo cogitur, &c.] Hoc ideo: quia uanæ sunt hominis

minis uoluntates, in diuersa se inclinantes. ut ff. ad Turp. l. quia poterat.

Qui furem nouit, cogitur eum indicare.

C. de furt. l. ciuile.
ff. ad l. Corn. de fal. l. maiorem.
ff. de contrah. empt. l. idem. §. ult.

Non cogitur.

ff. de cond. ob cauſ. l. idem. §. ult.
ff. de præſcript. uer. l. ſolet.
ff. de furtis. l. qui uas. §. 1.

Nemo dicere debet cauſam ſuæ ſuſpicionis.

C. de his qui ad Eccl. confug. l. ult.
In Aut. ut lic. mat. & au. §. his uerò.

Qui furem nouit, &c. & contrà.] Solutio. Nemo cogitur indicare furem. ſi enim quis cogeretur ut indicaret, nõ liceret ei accipere pecuniã, ob hoc, quòd indicaret. ut ff. de cond. ob turp. cauſ. l. 2. in prin. & l. ult. Lex autem dicit, quòd licet accipere ob indiciũ. ut ff. de cond. ob turp. cauſ. l. idẽ. §. ult. & de præſcrip. uerb. l. ſolet. Non obſtat, quod legitur C. de furt. l. ciuile. quod enim ibi dicit ciuile, non dicit ibi de iuris autoritate, ſed quia urbanum eſt, & elegans. Similiter reſpondetur ad illam C. ad l. Cor. de fal. maiorẽ.

Qui ſoluit penſionem, cogitur id oſtendere pro quo ſoluit.

ff. de furt. l. ſi falſus. & l. Aquiliæ.
ff. de alim. leg. l. 2. §. qui ali.
ff. ad Treb. l. reſtituta.
In Aut. de man. prin. §. coges.

Sed

Sed si uoluerit, præsumitur dato patrimonio.

ff. de accept. l. pluribus.
ff. de fid. instrum. l. generaliter.
ff. de leg. 2. l. si pluribus.
ff. de dot. præleg. l. 1. §. 1.
ff. de pet. hær. l. sed etsi. §. adeò.
ff. de iud. l. fideicom. §. tractatum est.
ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si plures.
ff. de his qui deiec. l. 1. §. ult.

Contrà.

C. de fid. instrum. l. plures apoc.
ff. de pig. act. l. quamuis. & l. ult.

Qui soluit, &c.] Soluentem pensionem dico esse tandum, ut dicat, cuius rei gratia soluat pensionem: quasi uideatur cõfessus, se debere pensionem, sed non adijcere causam. arg. est quod legitur ff. de confess. l. certum. Nec obstat, quod legitur in C. de fide instrum. l. plures. nam & in fine eiusdem l. dicit nullum generari domino præiudicium, licet apotham non recipiat. Et ita intelligitur contraria Rub.

Domo exusta, cogendus est conductor ut reficiat.

In Aut. de appell. l. cog.
ff. loca. l. sed addes. §. si quis cum man. & l. ult.

Non est cogendus.

ff. de pollicit. l. 1.
ff. de uerb. oblig. l. stipulat. ista.
ff. de appel. l. 1.

Domo exusta, &c. & contrà.] Distinguitur, utrum conductor adhibeat culpam in opere faciendo, an

non. Si non adhibeat, non tenetur iterum facere: alioquin contrà. ut ff. locati. l. maritus.

Non tenetur soluere, nisi pro tempore præterito.

ff. sol. mat. l. diuortio.
ff. de mag. l. 1. §. si præ.
ff. de aduoc. diuer. iud. l. per hanc.
C. de act. empt. l. si pendente.

Contrà.

ff. de reg. iur. l. in omnibus.
C. de suffrag. l. 2.

DE AVTORITATE CONTESTATIONIS.

RVBRICA LXXIIII.

Contestatio pro petitione habetur.

C. de ann. except. l. ult.
C. de naut. fœn. l. 2.

Oblatio libelli pro contestatione habetur.

C. quando libel. prin. da. l. 1. & 2.
C. de Episc. aud. l. ult.

Contrà.

C. de offic. præs. l. 1.
C. de præscrip. 30. ann. l. sicut.
ff. de in ius uoc. l. libertus aduer.
ff. ad Tertull. l. quæsitum.
In Aut. ut liti. iurent. col. 4.

Contestatio, &c.] Oblatio libelli, &c. & contrà.] Contestatio quidem habetur pro petitione, in casibus sub hac Rubr. notatis. item libelli oblatio. ut in prætorijs

prætorijs & annalibus, non in alijs. ut C. quando libellus. l. 1. & 2. & in contraria Rub. dicitur.

Incongrua litis conteſtatio non facit interruptionem.

C. de offic. præf. l. 1.
C. ne de ſtat. defunc. l. ſi pater tuus.
C. de præf. 30. ann. l. ſicut.
ff. de in ius uoc. l. libertus.
ff. rem rat. hab. l. amplius.
ff. de eo, per quem fac. l. hoc edict.
In Aut. de exi. & intro. re. §. ſancimus.

Contrà.

C. quando libel. prin. da. l. 1. & 2.
C. ubi in rem ac. l. penult.
ff. de act. & ob. l. conſti.
ff. de annal. except. l. 2.

Incongrua litis conteſtatio, &c. & contrà.] Vbi litis conteſtatio eſt incõgrua, nullum inducit effectũ, ut in hac Rub. continetur: licet præcedens libelli oblatio ſuũ poterit ſortiri effectum, ut in ſequenti Rub. dicitur.

Generalis libelli oblatio, omnium litium interruptionem facit.

C. de ann. except. l. ult.
ff. de iudic. l. ſolemus.

Imõ, ut quidam dicunt, & unius conteſtatione, omnes quotquot ſint, perpetuantur.

Simplici conuentione non fieri rem litigioſam.

C. de rei uend. l. certum.
ff. quod quiſq; iur. l. 1.

ff. de usufr l. uideamus. §. in frau.
ff. de furt. l. si quis uxori. §. neq;.

Contrà.

In Aut. de litig. in princ.
C. ubi in rem act. l. 1.
ff. de pet. hær. l. item ueni. §. speci.
ff. de dam. infec. l. si fund. §. eleganter.
ff. ne uis fiat ei. l. à constitutionibus.

Simplici conuentione, &c. & contrà.] Hanc Rub. intelligo fatuè positam: si quidem dicit apertè, quæ res dicatur litigiosa esse: quæ est in C. de litig. Aut. litigiosa res. Leges autem in hac uel contraria Rubr. signatæ, aliud dicentes quantum ad hũc casum, pro nullis reputantur.

DE COMMVNIBVS, ET PROPRIIS.

RVBRICA. LXXV.

Vtilitas communis priuatæ præponenda est.

C. de caduc. tol. §. pen.
ff. pro soc. l. actione. §. 1.

Maiorem diligentiam in rebus aliorum, quàm in proprijs debere præstari.

In Instit. quib. mod. re contrah. obl. §. sed his.
C. man. l. in rem meam.
ff. de cond. ob cauſ. l. si pec. in fi.
ff. solut. mat. l. si constante.
ff. de rit. nupt. l. illud.
ff. de cond. instit. l. 2.

ff. de

ff. de leg. 1. l. 1. & 5.
ff. de dam. infec. l. si ædibus.
ff. de uerb. sig. l. pupillus. in fin.

Idem debet esse in propria, quod in communi.

ff. de leg. 3. l. si quis seruos.
ff. de acquir. hær. l. si seruus communis.
ff. de cond. instit. l. 2.

Vtilitas communis, &c.
Maiorem diligentiam, &c.
Idem debet esse in, &c.
} Hæ omnes sunt notæ, nec recipiunt contrarietatem.

DE IVSTICIA ET IVRE, ATQVE AEQVITATE.

RVBRICA LXXVI.

Aequitas præfertur rigori iuris.

C. de iudic. l. placuit.
C. si res alien. pig. da. l. cùm res.
C. de donat. l. quæ sub mod. l. 3.
ff. de pet. hær. l. 1. §. si ego.
ff. de constit. pec. l. si duobus.
ff. de po. l. bona fi. §. in cu.
ff. de iur. do. l. si ego. §. 1.
ff. de relig. l. & si quis.
ff. ad Vell. l. si creditor. §. 1.
ff. de arb. l. sicut dies. §. si quis ex.
ff. de seru. ruſ. præd. l. seruitutes.
ff. de pecul. l. si ex duob.
ff. solut. mat. l. Gaius.
ff. de aq. plu. arc l. in summa. §. item uarijs.
ff. de except. rei iud. l. si mater.
ff. de fideiuſs. l. inter eos. §. 1.

Aequitas, &c.] Certum est, æquitatem stricto iuri esse præferendam. ut C. de iud. l. placuit. Aequitatem dico, lege, non cuiusquam ingenio excogitatã. ut C. de leg. & senat. consl. 1.

Ex iusto iustius, & bono melius.

C. de prob. l. exigendi.
ff. depositi. l. bona fi.
ff. de uerb. ob. l. ubi autem.
ff. de uulg. & pupil. sub. l. si filius.
ff. de dol. except. l. si prox.
ff. de furt. l. si seruus communis.

Ius bonum, melius, optimum.

ff. de min. 25. an. l. si mulier.
C. de usu. l. 1.

Non oportet ius ciuile calumniari, nec eius uerba captari.

C. de testam. l. non codicill.
ff. ad exhib. l. pen.
ff. man. l. si seruus. §. 1.
ff. de re iud. l. 4.
In Decret. 2. q. 5. si quis.

Nullum non ipso iure dicitur nullum, sed quia iuris remedio an.

C. de bon. quæ lib. l. ult. §. ult. Aut.

Gestum cum effectu uidetur accipiendum.

C. de cond. ob caus. l. 1. §. si militem.
C. si manci. ita fu. ali. l. ea.
C. de don. inter uir. & ux. l. si ex.
C. quando dies leg. ced. l. ult.
C. de oper. lib. l. sicut.
ff. de cond. & demon. l. hæc conditio.

ff. quib.

ff. quib. mod. pig. sol. l. si debitor. §. ult.

Ex iusto iustius, &c.
Non oportet, &c.
Nullum nõ ipso iure, &c.
Gestum cum effectu, &c.] } Hæ sunt notæ.

Semel extincta obligatio uel ius restituitur, quòd res peruenit in eo, in quo erat ab initio.

C. de pact. l. debitori.
C. de Epis. Aut. si seruus.
C. de iur. dot. l. cùm in fin. man.
ff. de fun. do. l. si maritus.
ff. de rer. diuis. l. non tantum.
ff. ad Trebell. l. debitor.
ff. de hær. uend. l. 2. §. ult.
ff. de furt. l. si cum quis. §. ult.
ff. de relig. l. cum lon.
ff. de usufr. l. qui usufr.
ff. de except. rei iud. l. si cum testamento.
ff. de oper. lib. l. si quis. §. ult.
ff. de leg. 3. l. si communis. §. area.
ff. de adim. leg. l. 3. §. ult.
ff. de effract. l. sicut quis. §. ult.
ff. de acquir. rer. dom. l. insulam.

Contrà.

ff. de sententiam pass. l. 4. & l. frustratoꝛ.
C. de iur. dot. l. licet postea.
ff. de adopt. l. si pater.
ff. de pact. dot. l. inter so. §. ult.
ff. de uerb. sig. l. boues man. §. 1.
ff. de lib. hom. exhib. l. 3. §. 2.
ff. de adult. l. capite.

ff. de solut. l. qui res.
ff. de pact. l. si unus. §. 2.
ff. de dol. l. arbiter. §. pen.
ff. de pecu. l. & an. §. illud quoq;.
ff. de in rem uers. l. si pro patre.
ff. de cap. mi. l. 2. §. ult.
ff. de rei uend. ac. §. sed ad.

Semel extincta, &c.] Si semel ius fuerit extinctũ, & perueniat in pristinum statum, in quo erat antequam extingueretur, resuscitatur quod erat amissum, ut in hac Rub. dicitur. Perueniat dico omnino, & quantum ad omnia, recuperato pristino statu: alioquin contrà, ut in damnato. si enim pœna tantũ per indulgentiam fuerit remissa, non * recipit obligationem creditorum: sed si cum substãtia tota, uel eius quota portione, non cum re aliqua singulari, uel pluribus etiam redeat, recidit in obligationem. ut C. de sent. pass. l. si debitor. & l. creditor. & l. tutor. restitutus enim pro non damnato habetur. Secus, si ex indulgentia pœna fuerit ei remissa. ut C. de generali abo. l. ult. & C. de sent. pas. l. 1. Similiter respondetur ad id, quod legitur in ff. de stat. hom. l. homo liber. quia ibi non omnino recuperat primum statum: quia ingenuus erat à principio, factus est autem postea libertus. Similiter respõdeo ad id, quod legitur in ff. de pact. l. si unus. §. pactus. quia si factum fuit primò pactum de non petendo, & postea fiat de petendo, non restauratur ius in pristinum statum: quia obligatio naturalis extincta per pactum de nõ petẽdo, nõ resuscitatur. ut Inst. eo. §. dicit. Itẽ quod legitur in ff. de pecul. l. & an. §. illud. non obstat: quia ibi nullo modo resuscitatur obligatio, semel per confusionem extincta. Et est ratio: quia dominij acquisitio in seruo facta, non fingit infecta. Itẽ quod legit ff. de iur. dot. l. & licet. nõ obstat: quia ibi cogitatũ uidetur

**Aliàs, nõ recidit in obligationem.*

uidetur de primo nuptiarum iugo. ut ff. de uerb. sig. l. boues. §. 1. & de pact. dot. l. item. §. ult. Et ita determinatur l. contrariæ Rubr. ad hanc rem facientes. quædã enim aliæ sunt ibi, parũ aut nihil ad rem faciẽtia.

DE NEGLIGENTIA ET MORA.

RVBRICA LXXVII.

Quod de iure alicui imponitur, id à iudice neglectum non punitur.

C. qui da. tu. uel fe. cu. poss. l. neq;.
ff. de arb. l. si cum. §. si arbit.
ff. de cura. bon. dan. l. 2. §. ult.

Quod de iure, &c.] Hæc Rub. falsò posita est. sic enim debuit poni: quod non iure alicui imponitur, id neglectum non punitur. & id per l. subiectas apparet. Hoc, si ipso iure nullum sit decretũ: alioquin contrà. ut ff. de arb. l. qualem. & l. diem. §. stari.

Si uterque fuerit in mora, cui nocere debeat.

ff. de pact. inter empt. l. si per emptorem.

Modica distantia, uel mora, pro nulla reputatur.

ff. de repud. l. 3.
Contrà, ff. de hær. instit. l. 2. & 3.
Contrà, C. de dolo. l. non tantum.

Posterior mora nocet ei, per quem fit.

ff. de constit. pec. l. sed & si.

Mora purgatur.

ff.si quis caut.l.& si post.
ff.de arb.l.qui omnium.§.ult. & l.ult.
ff.de pet.hær.l.item ueniunt.§.item.
ff.de act.empt.l.Iul.
ff.locat.l.cum in le.§. colonus.
ff.de iur. & fact.ig.l.quid ergo.
ff.sol.mat.l.semel.
ff.de constit.pec.l.sed etsi alias.
ff.de dam.infect.l.antequam.
ff.de publ.l.& nec hoc edict.
ff.de dol.except.l.apud.§.quòd si is.
ff.de uerb.ob.l.interdum.§.ult.

Contrà.

ff.de mino.l. Aemilius.
ff.de arb.l.Celsus.& l.quidam.§.Pap.
ff.de eo quod cert.loc.l.3.§.item Iulianus.
ff.de act.& ob.l.traiec.
ff.de uerb.ob.l.insulam.& l.inter stip.§.ult.

Mora purgatur, &c. & contrà.] Quando mora posſit,uel non posſit purgari,dic ut plenè notaui,ff. si quis caut.l. & si post. Si conditio stipulationis pœnalis suo tempore impleta nõ fuerit, M. indistinctè, & in pura, & in pœnali stipulatione, & in iudicio,& extra,moram posse purgari dixit:nisi lis sit contesta ta,uel ius actoris deterius ex mora.B. idem in stipulatione pura, quæ non est pœnalis. ut Inst. de uerb. obl.l.si insulam.& l.si ita quis.§. Seia. sed secus in pœnali.ut ff.de act.& obl.l. traiectitiæ. & C. de contrah. stip.l.magnã.nisi in his,quæ sunt circa iudicia, & arbitria:ut hîc,& C.de fideiuss.l.sancimus.Sed & in arbitrijs est idem,si uox arbitri cõtenta fuerit:quæ maioris est autoritatis,quàm uox legis, uel litigatorũ. ut Inst. de arb.l.Celsus.& l. si cùm.§.ult.nec mirum,si

mitius

mitius alicui subueniatur: & hoc, quia in omnibus ferè exceptionibus, quæ in l.2. continentur: aliàs enim difficultas dandi, ad incommodum promissoris, non stipulatoris pertinet. ut ff. de uerb. obl.l.2.§. quædam partis.in fin.§.1.l.continuus.§.illud inspicitur.Et sic aliud est speciale,in l.1.§.1.Est & aliud speciale:ut ff.eo.l.qui autem.§.1.aliàs contrà:ut ff. commo.l.si mihi.§.in hoc. Alij in conditione potestatiua, idem quod M. dixerunt in casu:alij,quod nos. Ergo in omni purgatione tres sunt sententiæ. Item sciendum, quòd primæ tres sentẽtiæ locum habent in ea purgatione quæ fit per oblationem: nam si alio modo fiat quandocunque,nulla postea erit quæstio.In cõmissione quoq; pœnalis stipulationis, uel pacti, tres sunt sententiæ. Nam quidam dicunt, quòd lite tantum contestata committitur.ut C. de contrah. & committ.stip.l.nuda. Alij,cum potuit facere.ut ff. de uerb.ob.l ita stipula. Nos idẽ quod primi, si præcesserit pactio,nõ obli.alioquin qđ secundi,hoc in obligatione uera. Cæterùm in interpretatiua, quæ fit per stipulat.distingue,ut dictum,ff.de uerb. obl.l.scire.§. ulti. Sed uidetur cõtraria lex ista.ut ff. de uerb. obli. l.si Titius. Sed & illud contingit propter perplexitatem: imò cõtingit,quòd istæ duæ sunt similes: Si illi non dederis, mihi dabis: & promittis mihi, aut illi soluí possis: statim ante litem contestatam finitur. ut ff.de solut.l.si quis sti. Item uidetur esse contrariũ, ff.de fideiuss. §. cum fid. Sed in principal. præcesit obligatio, quæ illud facit: in tertio, nec conditio uidetur, sed potius gratia repræsentationis apposita, principali re cessante. Item uidetur contrà, ff. de ma.tes.l libertus.§.1.Sed illud est fauore libertatis,& ne inutile esset legatum.

Ex mora pro ſpeciebus ad uſuram tenetur.

ff. de pet. hær. l. hæres. §. ult.
ff. de uſu. l. 3. §. ult.
C. de uſur. rei iud. l. 1.

Mora obeſt.

C. de cond. ob turp. cauſ. l. ult.
ff. de dol. l. 1. §. idem Pomp.
ff. de eo quod cert. loc. l. 3. §. penult.
ff. de aq. plu. arc. l. emptor.
ff. de precar. l. quæſitum. §. ſi ſeruum.
ff. de uerb. ob. l. ſi ſeruum. in fin.
ff. de cond. furt. l. ult.

Contrà.

ff. de uſur. l. uideamus. §. item pe. in fi.
ff. de ui & ui arm. l. pen.

Mora obeſt, &c.] Certum eſt, alícuí moram ſuam obeſſe: ut leges ſubiectæ declarant, uſque illuc, Fur aſſerens, &c. nec recipit contrarietatem.

Fur offerens purgat moram, licet non conſignet, uel deponat.

ff. de cond. furt. l. in re.

Quando purgatur ſtipulatio, facta animo nouandi, ſiue res præſens ſiue abſens fuerit.

ff. de cond. furt. l. parui.
ff. de uerb. obl l. ſi rem. §. ſi à fure.
ff. de nouat. l. quoties.

Si res eſt abſens, non fit nouatio.

ff. de ſol. l. qui decem. §. cum mihi.
ff. de uerb. l. ſi rem.

Moram in absentem uel renitentem de facultate teneri.

ff. de pet. hær. l. illud.
ff. de rei uen. l. item ue.
ff. de nox. l. elec.
ff. de consti. pecu. l. si duo.

Propter negligentiam à dignitate repellitur.

ff. de off. præf. Orien. l. 2.
ff. de cust. reo. carce. l. milites.

Fur offerens, &c.
Quando purgatur, &c.
Si res est absens, &c.
Propter negligen. &c.
} Hæ omnes sunt notæ, ut sciatur, quot modis purgetur mora.

Quia non uult se administrationi immiscere.

C. de admi. tu. l. ult.
C. de procur. l. eum.
C. de sent. tri. l. 1. in fin.
C. de legib. & cons. l. 2. & ult.
C. de trans. l. si quis ma.
C. de appell. l. nec.
C. de interdic. matrimo. l. si tutor.
C. de his qui not. infam. l. decreto. & l. pen.
C. ad Turp. l. 2.
ff. de post. l. 1. in prin.
ff. de ritu nup. l. palàm. §. quæsitum. & §. ult.

Qui sunt infames per sententiam ipso iure.

In Instit. de pœ. tem. litig. §. ex quibus. & §. ult.
C. de calum. l. 3.
ff. de his qui not. infam. l. deci. & l. ult.

Qui sunt infames, &c. Qui per sententiam, &c.] Hæ sunt notæ. Et si quis uelit plenius ista discutere, legat

legat ſummam, quam feci, C. de his qui not. infam.

Quòd ſacramentum calumniæ non ſit in criminali cauſa præſtandum.

ff. de acquir. rer. dom. l. ult.
C. ne infra cert. temp. l. 1.
ff. de iniur. l. lex Cornelia.
C. de appell. à proconſul. §. ult. & l. ult.
ff. de ſepulc. uiol. l. 1.
ff. de ſenat. l. non ante. quid ergo. §. ult.
ff. de præuari. l. 2.

Sacramentum calumniæ, &c.] In criminali cauſa non eſt iurandum de calumnia, ſicut quidam dicũt, ut M. ar. quæ in hac Rub. dicuntur. ſed B. & Io. & ego contrà ſentimus, ſicut eſt tradita Rub. in omni cauſa iurandum eſſe. ut C. de iur. iur. propter cal. l. 1. Leges autem ſub iſta Rub. poſitæ, nihil uidentur ad rem facere, imò pertinent ad ſuperiora, qualiter irrog. infam. per ſe tamẽ inducunt, quod legitur in Inſtit. de pub. iud. in prin. quod diligẽter expoſui in litera Inſtit. & etiam in ſumma.

Reſtitutione ordinis, uel alterius dignitatis datione, alicui ſciente facta, infamia remittitur.

ff. de off. prætor. l. Barbarius.

Infamatus amplius infamari non poteſt.

C. ne infra cert. temp. crimen. l. 2.
Contrà, ff. de ritu nup. l. palàm.

Qui non ipſo iure, nec per ſententiam ſunt infames, ſed de facto opinio eorum grauatur.

C. de his, qui not. infam. l. ea, quæ uerb. præci.

C. de

C.de relig.l.militis.
C.de adult.l.& si liber cuiuslibet.
ff.de his qui not. infam.l.ob hoc.
ff.de procur.l.quæ omnia.& l.non solum.

Quæ sunt infamibus interdicta.

C.de inoff.test.l.si filiam in aream.
ff.de senato.l.2.
ff.de postul.l.1.§.remo.
ff.de testib.l.fides.§.penult.
ff.de testamentis.l.is cui.in fin.
ff.de accus.l.qui accusar.

Quæ non sunt infamibus interdicta.

C.de Episcopis.l.ult.§.ult.
ff.de recept.l.Pedius.
C.ad l.Iul.maiest.l.famosi.

Infamis & alius pro reo potest esse testis.

In Instit.de except.§.ult.
C.de hæret.l.quoniam multi.

Contrà.

ff.qui test.fac. poss.l.cum modo.

Ciuilis mors inspicitur.

In Instit.pro socio.§.pen.

Qui non ipso iure, &c. Quæ sunt infam. &c. Infamis & alius pro reo,&c.] Hæ sunt notæ, nec recipiunt contrarietatem, licet exceptionem recipiant, ut ex eisdem colligitur.

Deportatus habetur pro mortuo, sed exhæredatus, item manumissus.

C.de donat.inter uir.& ux.l.sed si mors.

C.de

C. de reputa. l. 2.
C. de donat. inter uir. & ux. l res.
ff. de leg. 2. l. cùm pater. §. hæredi.
ff. de bon. damna. l. sed si alia.
ff. de bon. liber. l. si non.
ff. solut. mat. l. si quis. in fin. tit.
ff. de bon. poss. contra tab. l. 1. §. qui habebat.
C. de Epis. & cler. l. cleri.
ff. ad Trebel. l. ex facto. §. ex fact.
ff. de commu. cum eman. l. 1. §. si pater.
ff. de furt. l. inter omnes.
ff. de cond. & demon. l. intercidit.
ff. de ædil. edic. l. si homine.

Propter mortem naturalem intelligitur.

ff. de his qui uen. ætat. impet. l. ult.
ff. de uerb. obl. l. ex eo. §. in tali.

Deportatus, &c. Ciuilis mors, &c.] Ciuilis mors cõtingit per deportationem, uel maximam capitis diminutionẽ. ut ff. pro socio. l. uerùm. §. ult. & in pleriscꝫ inducit effectum naturalem. In contractibus tamen, & alijs, in quibus habetur mentio mortis, non de ciuili, sed de naturali præsumit lex sensisse cõtrahentes. Et ita intelligitur contraria Rubr.

DE SOLENNIBVS

RVBRICA LXXVIII.

De solennibus nihil est prætermittendum.

In Aut. de æqual. do. §. at unus.
C. de testib. l. testium.
C. de diuers. rescrip. l. si quæ.

C. de

C. de fid. instrum. l. contractus.
C. de euict. l. si parem.
C. de emanci. l. 3.
C. de act. l. absentem.
ff. de transl. l. de his.
ff. de legib. & senat. consl. l. humanum.
ff. de minor. l. etiam si à pa. §. ult.

In his casibus solennitates sublatæ sunt.

In Instit. de uerb. obl. in prin.
In Instit. de fideiuss. §. ult.
In Instit. de his, per quos age. pos. §. ult.
ff. de arbit. l. nec arbit. §. ult.
ff. de foro compe. ac. li. l. 2. & 3.
C. de fid. instrum. l. plures apo.
C. qui admit. ad bon. poss. l. ult.
C. de testament. l. quoniam uir.
C. com. deleg. l. 2.
C. de act. & obl. l. ult.
C. de dotis promiss. l. de euict.
C. de in integ. rest. minо. l. duo.
C. qui bon. ced. poss. l. apud acta.

De solennitatibus, &c. & contrà.] Rubr. istæ licet uideantur esse contrariæ, tamen sibi inuicem consonant. solennitates enim, id est uanæ quorũdam uerborum obseruationes, quæ olim erant necessariæ, hodie sunt sublatæ: quia quælibet æquipollẽtia uerba, cuiusq; declarãtia intellectum, sufficiunt. Et ita intelligitur hæc Rub. Cæterùm solennitates, quæ nõ consistunt in uerbis, sed in actibus necessarijs, ut circa testamenta, sententias, & actiones, ne falsitas committatur, uel ne ueritas occultet, nõ credat quis ideo esse sublatas. ut C. qui testam. fac. poss. l. hac cõsultis. & de fideicõ. l. quæst. Et ita intelligitur cõtraria Rub.

Quæcunq; causæ cognitionem seu solennitatem exposcunt, à iudice sedente explicari conueniunt.

C. de dilat. l. à procedente.
C. de postul. l. quisquis.
ff. quis ord. in poss. ser. l. 2. §. in bo.
ff. de dam. infect. l. dies. §. hoc autem.

Contrà.

ff. de man. uind. l. non est.
C. ubi & apud quos. l. 3.

ADIECTIO.

De plano non sine inscriptione, ut quidam dicũt, intelligitur, sed iudice non sedente pro tribunali. ut ff. ad l. Iul. de adul. l. miles. & 40. dies alij dicunt de plano, id est, per delegatũ: alij de plano, id est, per libellum. hoc stare nõ posset, per l. quæ est in C. ubi, & apud quos. l. 3. Sed ipsi quidem, illud est speciale. alij dicunt, quòd non potest per delegatum, ut delegatus decretum interponat. Verùm delegatus potest cognoscere, ut præses decretum interponat. quod non placet: quia non potest Episcopus manum imponere, & sacerdos benedictionem dicere. ut in Decre. dis. 23. quorundam. Causa.

Quæcunq;, &c. & contrà.] Hoc generale nullam recipit exceptionem. nam quod in cõtraria Rub. dicitur, per l. de man. uind. l. non est. non obstat: ibi enim non loquitur de ea missione, quæ fiat causa cognita à minore 20. ann. sed à maiore: & ideo prætorem sedere non est necessarium. ut in Inst. de libertinis. §. serui uerò.

Quod non amplectitur omnia, nihil ualet.

C. de fid. instrum. l. contractus.

ff. de

ff. de arb. l. item. §. qualem.
ff. de uerb. obl. l. inter stip.
ff. de coll. bon. l. 2. §. sed cum.
ff. de transac. l. cum hi. §. præto.
ff. si quis caut. l. sed &. §. quæsitum.
C. de testa. l. testa.
Contrà, ff. de uent. inspic. l. 1. §. ult.

DE DIVINATIONE, ET PROVISIONE.

RVBRICA LXXIX.

Locus non est diuinationi.

ff. ad l. Aquil. l. quemad. §. si ita.
ff. mand. l. si fideiuss. §. si cum.
C. de contrab. emp. l. ult.
ff. de dol. except. l. apud. §. illam etiam.
ff. de uerb. ob. l. continuus. §. 2. & 4.

Debuit prouidere, & quasi diuinare.

ff. si quis caut. l. 2. §. quòd autem.
ff. de neg. gest. l. diuortio.
ff. de mi. l. Neratius. §. si locuple.
ff. quib. ex cauſ. mi. l sed &. §. feminæ.
ff. loca. l. si quæ domum. §. 1. & §. si fullo.
ff. de incend. l. 3. §. qui ædes.
ff. de sica. l. eisdem. §. qui hominem.
ff. quod ui aut clàm. l. seruus.
ff. de dam. infect l. qui bona. §. quidam.

Locus non est, &c. & contrà.] Diuinationi quidē nunquam est locus, ut imputetur alicui, si non diuinauerit id quod nemo sapiēs in animo suo reuolueret. Prouisiones planæ, quæ circa res quę facilè & frequenter

quenter contingere solent, non sunt interdictæ. Hæc discretis ascribuntur, & simplicibus imputantur: ut per exempla quilibet in sequenti Rubr. perpendere potest.

Aliquando æstimari, quod fieri possit.

ff. solut. mat. l. si mulier.
C. de pact. l. 1.
ff. de priuil. cred. l. 2. §. si sponsus.
C. de usufr. l. ambi.
C. de donat. l. sancimus. §. ult.

Aliquando, &c.] Plerunq; æstimatur, quod fieri potest: si tamen casum fortuitum qui accidere potuit, non æstimatur posse contingere: quia uix est ut contingat. ar. ff. qui & à qui. ma. li. non fi. l. Iulianus.

DE CALVMNIA ET INTERITV.

RVBRICA LXXX.

Fruſtratoribus obuiatur.

C. de ord. cog. l. ult.
ff. de iudic. l. si post.

Calumniæ obuiatur.

C. de iud. l. si præ.
C. de appel. l. imper.
ff. de condi. indeb. l. si prætor. in fin.
ff. de leg. & fideicom. ex stip. §. diuus.

ff. ut

ff.ut in poss.leg.l.si is.
ff.de Carb.edict.l. Carbo.§.duæ.

Non est malicijs indulgendum.

ff.de rei uen.l.in fundo.
ff.de seruit.l.si cui.

Argumentum pro eo, qui calumniam euitare uoluerit.

C.de aduoc.l.fisci.
ff.de alie.iud.mut.caus.fac.l.item si.
ff.mand.l.si fideius.§.quædam.& §.si quis.
ff.de act.empt.l.ex empto.§. idemq;.
ff.de admi.tut.l.quoties.

Frustratoribus, &c.
Calumniæ, &c.
Arg.pro eo, &c.
} Hæ sunt notæ, ut cuilibet patet.

Qui tenetur in specie, interitu rei non liberatur.

C.de cond.inser.l.cùm quidam.

Re interempta uel extincta, possidentes tenentur, etsi apud dominum eodem modo perisset.

C.de fid.instrum.l.apud eos.
ff.quod met.cau.l.sicut.§.quòd si.
ff.de rei uend.l.item.§.ult.
ff.ad exhib.l.eo.§.si post.
ff.si cert.pet.l.cùm fundus.
ff.quod ui aut clàm.l.1.§.quod autem.§.reo.
ff.de seru.corrup.l.1.§.persuadere.
ff.de leg.1.l.cùm res.§.ult.
ff.de poss.hær.l.si posse.§.ult.
ff.de rei uend.l.si mater.§.si.

Contrà.

ff.de pet.hær.l.illud quoq;.
ff.quib.ex cauſ.maio.l.antepe.
ff.de alie.iu.l.non ſolum.§.hæc.
ff.ad l.Rhod.l.ult.
ff.depoſ.l.ſi plures.§.1.
ff.de iur.do.l.ſi is,qui ſti.
ff.quod ui aut clàm.l.ſi alius.
ff.de con.ob cauſ.l.ſi pec.in fin.

Re interempta, &c. & contrà.] Hæc ita breuiter expedio. Sí reipſa fiat mora, odio delinquentis, ſpectat ad derelinquentem periculum: ſi uerò fiat per interpellationẽ, cũ quis intelligit ſe debere, idem. ut hæc omnia plenè tractauimus, in diſtinctione de mora in cuſtodia, ff.noui.

ADIECTIO.

Imò quod eſt notabile, quis ad ſpeciem tenetur, & ſi ſine dolo mora culpa eius interitu non liberatur.ut C.de cond.inſer. l. cum quidã. Sed illud ideo, quia in alio iuuatur: deficit enim conditio. unde ad libertatem peruenire non debebat. in hoc tamen ei ſubuenitur,& ſi ſine dolo & culpa deſinit poſsidere.

Animali mortuo non carnem, ſed precium deberi.

ff.de leg.1.l. quid ergo.§.ſi hæres.& §.ſi plures.

Animali,&c.] Imò animal tantum debetur. ut ff. de uerb.ob l ſi ſeruum ſtipulatus.§.ult. præſtatur tamen precium: quia uiuum præſtari non poteſt, ſicut eſt in obligatione. ut ff. de leg. 1. l. quid ergo. §. ſi hæres.

Quando quis de naturali interitu teneatur.

ff.de pet.hær.l.illud quoq;.in princ.

ff.de

ff. de cond. fur. l. quod fur. & l. ult.
ff. de rei uend. l. item si. §. ult. & l. pen.
ff. de uerbo. ob. l. si ex lege. l. si exti. nemo. §. 1.

Contrà.

ff. de alie. iu. mu. cauſ. l. non ſolum. §. pen.
ff. de act. & ob. l. is qui.
ff. depoſ. l. ſi plures. §. 1.
ff. de iur. dot. l. ſi is qui ſti.
ff. de uſur. l. ſi quos ſolu.

Quando quis, &c.] Quando de interitu naturali quis teneatur, plenè comprehendit mea diſtinctio, ut ſ. prox. notaui.

DE INCERTITVDINE.

RVBRICA LXXXI.

Propter incertitudinem aliquid ſtatui.

ff. de inof. teſt. l. ſi pu.
C. de uſur. l. ſi ea.
C. de contrab. emp. l. nec.
ff. de ſol. l. penult.
ff. de iud. l. ſed & ſi.

Propter incertitudinem, &c.] Hæc eſt nota, propter incertitudinem aliquid concedi. C. de quæſtio. l. cum teſtam.

Ratione incertitudinis neutrum ualere, uel non irritari quod factum eſt.

ff. de ſtip. ſer. l. ſi fru.
ff. pro empt. l. emptor. §. qui fundus. & §. 1.

ff. de in diem adie. l. cùm duo serui.
ff. ad Treb. l. eum qui. cum suis concordant.
Contrà, ff. de bon. pos. ser. l. si quis duo qui liberis. Et inspice glossam Rubr. ibi positam, & multa exempla inuenies.
Contrà, ff. de reb. dub. l. si furt.
Contrà, ff. de contrah. emp. l. si in empt.
Contrà, ff. de testa. l. si quæ. §. 1. cum omnibus concordãt.
Contrà, C. de usufr. l. ambiguitatem.

Ratione incertitudinis omnes teneri.

ff. si pars hær. pe. l. antiquam.
ff. ad l. Aquil. l. item Mela. §. si plures.
ff. de his qui deiec. l. 1. §. ult.
In Instit. de uulg. & pup. §. ult.

Contrà.

ff. ad l. Aquil. l. scientia. §. cum.

Ratione incertitudinis, &c. & contrà.] Non est contrà, quod legitur ad l. Aquil. l. scientia. §. cùm instrumenta. quia ibi non erat certum, quis eorum culpa alterius sensisset damnum. unde neuter agit. si autem sit certum, quòd eo sit passus damnum, & culpa alterius, nescitur tamen de quo, omnes teneantur: ut hîc.

Ratione incertitudinis forum constitui.

ff. si quis in ius uoc. non ier. l. 2.
ff. de iudic. l. si quis. cum suis concord.

Non æstimatur incertum.

ff. ad l. Aquil. l. quemad. §. si nauis tua.

Aliquando æstimatur.

ff. de act. empt. l. si iact.
ff. fam. herc. l. propter speciem.

ff. de

ff. de furt. l. cum Pap.

Non æstimatur, &c. & contrà.] Interesse futurum, quod modò est incertum, æstimatur in act. bon. fid. ut ff. de act. emp. l. si iactum. Aliud est in l. Aquil. quæ quia retrò aspicit, non futuri, sed præteriti interesse habetur ratio. & ideo falsò inscribitur hæc Rub. debuit enim dicere, æstimatur incertum, & contrà.

Cum incertum est quis primò decessisset inter patrem & filium, quid iuris sit.

ff. de reb. dub. l. qui duos. §. ult.
ff. de don. caus. mor. l. si hi.

In certis, non in incertis locus est coniecturæ.

ff. de uerb. ob. l. continuus. §. circa.
ff. de pet. hær. l. cùm hæreditas.
ff. de act. empt. l. si in actione.
ff. ut in poss. leg. l. 1. §. ult. & penult.
In Aut. de restit. & ea, quæ parit.
C. qui accus. non poss. l. 2.

DE RENVNCIATIONE: ET QVIS POTIOR habeatur.

RVBRICA LXXXII.

Renunciatio differt à mera donatione.

C. de necessar. hær. l. quidam. §. illo.
ff. de rei uend. l. si pro parte. §. si defunc.
ff. man. l. idemq; §. ult.
ff. de donat. l. Aquil.

Renunciatio, &c.] Hæc Rub. falsò exposita est. debuit

buit ita poni: renunciatio differt à donatione, ut per l. apparet.

Ignorans iuri suo renunciat.

ff. de inoff. test. l. mater.
ff. de pet. hær. l. legitimam.

Potior est, qui rem ad effectum perducit.

C. de uet. iur. enucl. l. 1.
C. de oper. publ. l. ult.
ff. de pecul. l. si uerò.
ff. qui pot. in pig. hab. l. potior.

Melioris conditionis est uilior.

ff. qui & à quib. manu. l. si quis ha.
C. de episc. & cler. l. si quis ad sal.

Qui præstantior est loco, potior debet esse religione.

In pari causa potior prohibentis conditio.

ff. com. diuid. l. Sabinus.
ff. de in diem adiec. l. quòd si uno.
ff. fam. herc. l. hæredes. §. si incerto.
Contrà, ff. de rer. diuis. l. interim. §. reli.

In pari causa potior est rei conditio.

C. de ser. fug. l. quicunq;.
ff. de uerb. obl. l. si seruum. §. sequitur.

In pari causa deterior est petitoris conditio.

ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. nam cùm.

Occupantis non est melior conditio.

ff. de tribut. l. non enim.
ff. si ex nox. caus. aga. l. 2.

Occupantis est melior conditio.

ff. de procur. l. pluribus. & consignatur ibi contrà.
ff. de leg. 1. l. pluribus. in fine.
ff. de duob. reis, l. 3.

ff. de

ff. de pecul. l. si uerò.
ff. de re iud. l. inter eos.
ff. de nox. l. si quis.

Potior est, &c.
In pari, &c.
Occupantis, &c.
} Hæ omnes sunt notæ. in prohibente tamen excipe: nisi id prohibeat, cuius gratia res est comparata. ut ff. com. diuid. l. si ædes.

Occupantis, &c.] Sciendum tamen, quòd occupare dicitur quis plerũq; litem contestando. quod dic, ut notaui, ff. de leg. 1. l. si pluribus. §. ult. quãdoq; hoc ipso, quòd ad sentẽtiam peruenit prior. ut ff. de pecul. l. si uerò adhuc. ut occupantis, &c.

Qui potior est in gradu, non est potior in conditione.

Inst. de hær. Rub. qui potior est.

Præualet id, quod nocet.

ff. de lib. caus. l. duob.
ff. de bon. lib. l. 2. §. ult.
ff. ex quib. caus. in pos. eat. l. Fulci. §. qui sit.
ff. de minor. l. uerùm. in fin.
ff. de ser. corr. l. doli. §. si quis.
ff. ad Maced. l. sed Iul. §. non solùm.
ff. ad Syll. l. si quis in graui. §. ult.
ff. ad l. Cor. de fãl. l. si filius eman.
ff. naut. caup. l. debet.
ff. depos. l. 1. §. meritò.

Contrà.

ff. de inoff. test. l. si pars.
ff. de itin. act. priuat. l. 1. §. ult.
ff. de senat. l. eman. §. ult.

Præualet, &c. & contrà.] Solutio. Id quod non nocet, præualet, nisi tractetur de contractu, uel quasi contractu,

contractu, uel sententia cassanda. tunc enim statur regulæ generali, quæ est in ff. de reb. dub. l. quoties. & ut in contrar. Rub. Prævalet, quod principale est. ut ff. de iniur. l. eum qui. §. si iniuria. ff. quod ui aut clàm l. antep. §. sed & si quis.

DE EMPHYTEVTA, ET BONA FIDE POSS. & eorum iure.

RVBRICA LXXXIII.

Emphyteuticario cõpetit interdictum unde ui.

ff. si ag. uect. l. 1. & 3. §. generaliter.
ff. de ui & ui arm. l. 3. §. uerùm.
ff. de ui bon. rap. l. 2. §. in hunc.

Emphyteuticario, &c.] Hic est transpositio Rub. debuit enim ita poni: Emphyteuticario ita competit interdictum unde ui, ut per l. apparet.

Emphyteuticarius qui conuenit exportare pensionem ad monasterium, tenetur deferre ad substitutum.

ff. de lib. & posthum. l. placet.
ff. de fideiuß. l. si quis pro eo.
ff. de cond. & dem. l. filiæ.
ff. de oper. lib. l. quòd nisi.
ff. de leg. 2. l. impera.
ff. de ann. leg. l. annua. §. 1.
ff. quib. mod. usus fr. amit. l. nisi. §. alius.

Contrà.

ff. ad mun. l. de iure.
ff. de usufr. l. qui usumfr.
ff. de eo quod cert. loc. l. quòd si is qui.

ff. iud.

ff.iud.sol.l.3.& l.cum quem.
ff.de uerb.obl.l.qui Romæ.§.apud Sempro.
ff.de arbit.l.si diui.§.arbiter.

Emphyteuticarius,&c.] Imò ita debuit poni: Emphyteuta,qui cõuenit exportare,&c.ut s. prox.Rub. inscribitur:& contrà.Non est cõtrà,quod dicitur ad munic.l.diui. Nam ibi, quia onus est, non imponit secundò,sed semel, cum ad id se non astringit spontanea uoluntate sua,quòd hoc fecit. Item nõ obstat, quod legitur ff.iud. sol.l. cùm quærebatur. & l. cùm apud. ibi enim primùm actum, ut committatur semel tantum,& non sæpius stipulatio,prius ad interesse.ex quacũq; ergo clausula committitur prius stipulatio,satis est factum. at hic idem actum,ut sæpius committatur,& præstetur, de quo cõuenitur: ut per leges huius Rubr. probatur. unde sæpius cõmittit. ut ff.de arb.l.si duo.§.ult. Similiter respon. ad leg. cũ de ap.co.quia & ibi inerat conditio, si ille indicaret, cuius sententiæ fideiussores se subiecerunt.alio ergo iudice, puta appellationis iudicante, non committitur stipulatio.ut ff.iud. sol.l.3. Aliæ leges in cõtrar. Rub.positæ, non uidentur facere ad rem.

Emphyteusis constituta in quarta generatione non pertinet.

ff.de dam.infect.l.dies.
ff.de donat.l.1.
ff.de seruitut.l.seruitutes.
ff.de pact.l.iur.gent.§.adeò.

Emphyteu.&c.] In hac Rub.deest.

Non tenetur uti possessorio interdicto, bonæ fidei possessor.

ff.ne uis fiat ei.l.1.§.si quis.
ff.uti possid.l.2.§.non uidetur.

Non

Non tenetur,&c.] Imò tenetur,si cùm ab aduersario ui, uel clàm, uel precariò non possidebat, non succumbit:nisi fortè in eo, quòd utercȝ est actor: ut notaui ff.uti possid.l.1.§.ult.& l.si duo,&c. Solutio aliquando facta, nunquam obligat in futurum, ut in hac Rub. Si tamẽ ex aliqua causa dicam mihi deberi, & ad fundandam meam intentionem inducã longo tempore factam solutionem,prodest: ut notaui ff.de usur.l.cum de in rem uers.

ADIECTIO.

In eo, quòd utercȝ actor. Actorem enim uincere in hac l.aliud est, quàm reum sibi condemnari. hic autem neuter alteri condemnatur:nam utercȝ possidebat. cum ergo utercȝ sit actor, neuter uincit. ut in Instit.de interdict. §. hodie. Reum uerò uincere, est non aufferri quod apud se est:hoc est absolui in hoc casu.Vbi utercȝ uincit, quæritur quis rei uendicationem intendere possit:probat Adericus, quòd nullus:quia utercȝ possidet. ut in Instit. de interdict. §. quoties quocȝ.Io.dicit,utrũcȝ posse agere: uel quia utercȝ commodo possessionis renunciare uideatur, intendendo rei uendicationem :uel quia quod dicitur,non dari actionem possidenti, uerum est omnino,& ciuiliter,& naturaliter.

Præstito aliquanto tempore,non præstari in futurum.

C.de pact.l.si certis.
C.de usu.l.creditor.
C.de long.temp.præs.l.ult.
C.de agri.& cens.l.litibus.
ff.de off.procons.l.solent.
ff.de usufr.leg.l.uxori maritus.
ff.de annu.leg.l.scio.§.medico.
ff.de oper.lib.l.operis.

ff.de

ff. de prob. l. cum de indebito.

Contrà.

C. de lib. cauſ. l. nec ſi uoles.
ff. de pact. do. l. conueniri.
ff. de uſu. l. cum de in rem.

Præſtito aliq. &c.] Solutio aliquando facta, nunquam obligat in futurum, ut in hac Rubr. Si tamen ex aliqua cauſa dicam mihi deberi, & ad intentionē meam fundandam induco longo tempore factam ſolutionē, prodeſt: ut notaui ff. de uſufr. l. de in rem uerſ. ſ. Quod ab initio non ualet, tract. &c.

Eum qui deiecit bon. fid. poſſ. etiam ſi domino reſtituat, ei bon. fid. poſſeſſori teneri.

ff. unde ui. l. ſicut. l. ſi reum. §. ult.
ff. quod ui aut clam l. ſi alius. §. eſt.
ff. depoſ. l. ſi plures.
ff. de con. furt. l. qui fur.
ff. ad Turp. l. ſenatusconſ.
ff. de furt. l. inter omnes.
ff. de pet. hær. l. illud.
ff. quod met. cauſ. l. ſicut. §. ſi homo.
ff. qui ſatiſd. cog. l. ſi deceßit.
ff. de rei uend. l. item.
C. de fideicommiß. l. ſancimus.

Contrà.

ff. de act. & obl. l. his
ff. de hær. uend. l. uend.
ff. de reg. iur. l. Titiæ. §. ult.

Eum qui deiecit, &c.] Is qui deiecit bonæ fidei poſſeſſor. tenetur ei, licet domino rem reſtituat: ut in hac Rub. Nec obſtat, quod in cōtraria Rub. dicitur. nam ibi non præceſſerat mora, ut per eaſdem leges probatur:

probatur: hic autẽ ſtatim cœpit eſſe in mora, à tempore inuaſionis. unde non liberatur.

Interdictum quorum bonor. cõpetit contra eum, qui nec pro hærede, nec pro poſſeſſore poßidet, non obſtãte proprietatis quæſtione. multo ergo minus nec titulo, cùm nemo ſine titulo habeat dominium, cum ſolùm publicianæ obeſt proprietatis quæſtio.

C. de appell. l. 1.
C. de ord. cog. l. 1. §. ſi quando.
C. quor. bon. l. ult.
C. de edic. diui Adri. tol.
C. de don. inter uir. & ux. l. ſi maritus.
ff. quorum bon. l. 1.
C. loca. l. ſi quis conduc.
C. de ſponſal. l. ult.
ff. de excep. rei iud. l. & eadem. §. ſi quis.
ff. de ui & ui arm. l. ſi fundus. §. qui loca.
ff. de tab. exhib. l. locum. §. quòd locum.
ff. ſolut. mat. l. ſi alienam rem.

Interdictũ, &c. & cõtrà.] Hæc Rub. falſò poſita eſt. datur enim interdictum quorum bon. contra eum, qui pro hærede uel poſſeſſore poſsidet. patet autẽ, quia iſti non ſunt titulí. ut in Inſtit. de interdict. §. ad id. & ita non datur contra titulo poſsidentẽ. Si quæras: Quid ergo dicitur, ſi non uſuceperit dari interdictum: ut ff. quor. bon. l. 1. cum uſucapio ſine titulo non procedat? Reſpon. imò procedit quandoque. ut ff. pro legato. l. 4. Leges uerò ſubiectæ non faciunt ad rem.

Obſtat

Obstat proprietati mota quæstio, si statim posſit linquere.

In Aut. de testib. §. si uerò quis dicat.
C. de competen. l. ult.
ff. ad exhiben. l. in hac. §. Pomp. & l. 4. §. ibidem.
ff. ad Treb. l. ille à quo. §. si de.
ff. ut in poss. le. ser. cauſ. l. si his.
ff. de Carb. edict. l. Carbo.
ff. de custod. reor. l. si quis seruum.

Obstat proprietati, &c.] Hæc est nota.

DE OBSIDIBVS, ET FVRIOSIS, ATQVE infantibus.

RVBRICA LXXXIIII.

Obsides iure accipi possunt.

ff. de iur. fisci. l. diuus.
ff. de testam. l. obsides.
ff. quib. ex cauſ. maio. l. nec no.

Obsides, &c.] Hæc est nota.

Et furiosus & infans loco nullius habentur.

ff. de arb. diem. l. si quis lib.
ff. ad l. Aquil. l. sed etsi.
ff. loca. l. qui ad certum.
ff. de usur. l. cùm quidam. §. si pupil.
ff. de acquir. poss. l. 1. §. certum.
ff. de iniur. l. sed etsi unus. §. filiusfam.

Imò alicuius, quia contradicentis & inuiti.

ff. de procur. l. 2.

ff.de seruit.rust.præd.l.etiam in fundo.
ff.ut in poss.leg.l. 1.§.1.§.impera.
ff.quib.ex caus.in poss.eat.l. Fulcinius.

Et furiosus,&c. & cõtrà.] Pro nullis isti habentur, ut consentiãt in suum præiudicium, circa ea in quibus est uoluntas necessaria: ut in hac Rub. imò in illis uidentur inuiti: ut in cõtraria Rub. & ita sibi consonant. in illis uerò, in quib. tacita sufficit uoluntas, aliud est. ut ff.solut.matr.l.2.§.ult.

DE POENIS, ET MALEFICIIS. EX QVIbus causis pœnæ irrogantur.

RVBRICA LXXXV.

Pœnæ irrogantur conuentionaliter.

ff.de admi.tut. l.debitori.
C.de arb.tut.l.quicquid.
C.de transl.l.cùm proponas.
C.de sponsl.l.ult.§.ult.
C.de contrah.stip. l.mag.
ff.si quis caut. l.si duo.§.si seruus.& §.si pu.
ff.de transl.l.pen.
ff.pro soc.l.cum quis à socio.
ff.de arb.non distin.§.cùm ar.
ff.de ser.expor.l.seruus.
ff.de act.emp.l.prædia.
ff.de pact do.l.si pater.§.si mulier.
ff.de pact.l rescrip.§.si pacto.
ff.de dol.excep.l.apud.§.Labeo.
ff.de uerb.obl.l.stip.§.alteri.
ff.de re iud.l.quòd à quoquam.

ff.de

ff. de off. præsid. l. diuus. in fin.

Puniuntur quidam per denegationem iurisdictionis.

ff. de re iud. l. contumacia.
ff. quib. ex caus. ma. res. l. sed &. §. actio.

Facientes & consentientes pari pœna puniuntur.

In Decret. 2. q. 1. negligere.

Abacta pudicitia punitur.

C. de his qui latro. uel alijs. l. 1.
ff. de sepul. uiola. l. 3. §. diuus.
Contrà, ff. de public. l. si mulier.
ff. de iur. patron. l. adigere.
C. de sacros. Eccl. l. iubemus. §. œcono.
Contrà, C. de Epis. & cler. l. raptores.

Abacta punitur.

C. de secund. nupt. Autent. idem.
C. de reuoc. dona. l. his so.
ff. de iniur. l. item. §. si quis.

Prætermissa puniuntur.

C. de secun. nup. l. 1.
ff. de his, quib. ut indig. l. 1.

Bene gesta etiam puniuntur.

C. de neg. gest. l. ult.
ff. de re mil. l. 3. §. in libello.

Punitur quis in eo, in quo deliquit, uel delinquere uoluit.

C. de furt. l. si quis.
C. de usur. l. pecuniæ.
In Instit. de socie. §. sed planè.

C. de legib. l. non dubium.
ff. de uulg. & pup. l. ex fac. §. Iul.
ff. pro soc. l. actionem. §. diximus.
ff. de furt. l. qui uas.

Punitur quis in eo, in quo non deliquit.

ff. de dona. l. quidam iniur. §. ult.
ff. ad Treb. l. si hæres.

Punitur festinatio.

ff. de don. l. quidam.
C. de secund. nup. l. 1.
In Instit. pro soc. §. manet.

Quando pœna conuentionalis
Abacta pudicitia
Bene gesta
Prætermissa
} puniuntur.]

Hæ omnes sunt notæ. sed illã arguo: Bene gesta, &c. debuit enim dicere, bona gesta. nam in ff. de re milit. l. 3. §. in bello. & de neg. gest. l. ult. in C. non erat bene factũ, & si bonũ primũ utile esset: alioquin nõ puniret. ut ff. quod quisq; iur. in alterum stat. l. ult.

Punitur cogitatio.

C. de his qui ad Eccles. confugiunt. l. ult.

Contrà.

ff. de pœnis. l. cogitationis.
ff. de fur. l. 1.
In Decret. dis. 32. erubes.

Punitur cogitatio: & contrà.] Ita tamen, si progrediat ad actũ: alioquin cõtrà, ut in cõtraria R. Vel distingue inter maleficia & cõtractus: ut, in maleficijs conatus solus sufficit, in cõtractibus nõ. Vel dicas, q; in cõtractib. uel priuilegijs nõ sufficit solus affectus, si in iure effectus ibi desideret. ut ff. qđ quis. iur. l. 1.

Contrà

Contrà punitur negligentia.

C. de sacr. & pag. l. 1. §. ult.
C. de bon. proscript. l. si qua.

Punitur negligentia, &c.] Hæc est nota.

Punitur affectus, ac si secutus fuisset effectus.

C. de his qui ad Eccl. confugiunt. l. 2. §. pen. & ult.
ff. de extraord. cri. l. 1.
ff. de postu. l. 1. §. Nesen.
C. de amit. tu. l. amplissimi.
C. ad l. iul. de adult. l. cum.
C. de Epis. & cler. l. si quis non dub.
ff. de rer. diuis. l. si quis.
ff. de calum. l. & generaliter. §. 1.
In Decret. dis. 18. Anastasius.

Contrà.

ff. de iniur. l. item apud. §. si cum.
ff. de his qui not. infam. l. qui autem.

Punitur, &c. & contrà.] Hoc, si progrediatur ad aliquem actum præparatorium cogitationis: alioquin nunquam punitur. sed neq; tũc punitur semper, nisi enorme fuerit, ad quod accesserit. ar. ff. de his qui not. infam. l. qui autem. & l. in actionibus.

Audacia punitur.

C. de Epis. l. si quis non.
C. de hæret. l. quicunq;. §. idcirco.
C. si rect. prouinciæ. l. 1.

Cessantem in eo quod facere debet, puniri.

C. de admi. tut. l. debitoribus & cu.
C. de susp. tut. l. 2.
C. arb. tut. l. quicquid.
C. qui pet. tut. l. 2.
C. de off. præs. l. diuus Mar.
ff. de pet. hær. l. si ut.

Contrà.

C.ad S.consſ.Tert.l.matres.
ff.ad Tertul.l.2.§.ult.
C.quibus ut indig.l.quid oportet.
ff.de pet.hær.l.quòd ſi poſt.
ff.de uſufr.l.ear.rer.quæ uſu.l.hoc ſenatus.§.1.
ff.ad exhib.l.1ul.§.ſi tibi.
ff.de euict.l.ſi fundus meum.
ff.de reg.iur.l.ſi quis.§.ſi unus.

Ceſſantẽ,&c. & contrà.] Si obligatus ſum aliquid facere,& non facio,teneor ob id: ut in hac Rub. Nec obſtat,quod dicitur in C.ad Tert.l. matres. quia ibi mater non erat obligata petere tutores. Similiter reſp.in ff.de pet.hæred.l.ꝙ ſi poſt.quia & ibi excuſante eũ iuſta ignorantia, non tenebat exigere cautionem.ſimiliter reſpondeo in ff.uſufr.l. quemad. ca.l. omnes.§.ult. & ad omnes alias quæ ſunt in cõtraria Rub. Nec enim ſunt caſus, in quibus quis facere teneatur,ſed poterat,ſi uellet.Quod aũt opponit̃ in ff. ad Tert.l.2.§.ult.non facit ad rem.

Eſſe illicitum puniendum.

C.de hæret.l.quicunq;.
C.ad l.1ul.re.l.1.
C.depoſ.l.bona fides.
ff.de legib.l.1.& 2.& l.nam & Demoſth.
ff.ad l.Aquil.l.ſi ita uul.§.peſti.
ff.de except.dol.l.ſi procur.
ff.de ſol.l.Stichum.§.1.
ff.de adul.l.ſi pi.§.ſi lib.
ff.de pœn.l.antepen.
ff.de iniur.l.item Labeo.§.ſi ſic.

Contrà.

C.de reli.l.mili.
C.quib.ut indig.l.non oportet.

C.de

C.de his qui ad Eccl.conf.l. ult.
C.de pigno.l.creditores,qui.
ff.de pet.hær.l.hæredi.
ff.de relig.l.si quis.§.hæc autem.& §.si dolia.
ff.de sepul.uiol.l.prætor.§.non per.
ff.de leg.1.l.seruo.in fi.
ff.de furt.l.creditor cum edi.

Omne illicitũ,&c. & cõtrà.] Sciendũ,omnia illicita puniẽda:ut in hac Rub.sed tamẽ illicitorũ adhibẽt discretio.quædã.n. etsi dicant illicita, nõ tamen puniunt:quia adeò leuia sunt delicta, ut nec curauerit lex talia punire,in quib.à pœna excusat aliquem leuitas criminis:ut in casibus cõtrar.Rub. Dicunt ergo illa delicta illicita,id est, iure nõ admissa: si uerò sint illicita,ut prohibeant tanquã grauia,uel grauiora,seu grauissima,sine dubio puniunt.Semper autẽ intelligo puniendũ, & graue esse delictũ, admissum lege nõ concedẽte, nisi lex nominatim dicat nõ esse puniendum:ut in casibus contrariæ Rub.notatis.

Punitur species.

ff.de diuers.rescript.l.sicut.in fin.
ff.de pet.bon.sub.l.1.

Punitur species.] Hæc est nota.

Quod non malo animo fit,punitur.

C.si cert.pet.l.1.2.& 3.
C.de contract.l.1.
ff.locat.l.si quæ igno.
ff.de redhib.l.qui scit.§.apud.
ff.de uulg.& pup.subst.l.si filius.
ff.de oper.lib.l.si quis lib.
ff.de lib.caus.l.cum ma.§.si patris.
ff.de aq.plu.arc.l.1.§.denique.
ff.quod ui aut clàm.l.si alius.§.est.
ff.de furt.l.si is qui.

ff. de sica. l. 1. §. diuus. & l. diuus.
ff. de iniur. l. si quis eum, qui. §. ult.
ff. de pœn. l. aut. §. eum.
ff. de incend. rui. nauf. l. quoties. §. non.

Contrà.

ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. si quis. §. prætor.
ff. ad l. Aquil. l. scientia. §. qui cum ali.
ff. de ui bon. rap. l. prætor. §. sanè. §. sed autem.
ff. de pœn. l. si quis aliquem. §. qui arbor.
ff. de furt. l. inter. §. pen.
ff. si mens. fals. mod. dix. l. in pu. §. 1.

Quod non malo, &c.] Hæc Rub. est intellígenda in his tantũ causis, ex quibus de dolo tantũ tenetur quis: ut plenè díximus s. eo. de iur. & fact. ign. Et ita nõ obstat, quod dicit ad l. Aquil. l. scientia. §. qui cũ. quia in l. Aquil. nõ dolus tantũ, sed etiã culpa leuissima uenit. ut ff. ad l. Aquil. l. in lege. Nec obstat, qd allegat in cõtraría Rub. ín ff. ne quis eum, qui in ius uoc. l. ꝙ si quis. §. ult. ibi eñ nõ cessabat dolus, quantũ ad eximentẽ, uel exemptũ, sed quantũ ad uocantẽ ín ius: unde nihilominus tenet. Quod aũt legit, ff. de ui bon. rapt. l. prætor. nõ uideo cõtra id facere. Qd aũt dicit in ff. ad l. Cornel. de sica. l. eiusdẽ. nõ obstat. Verũ est, non puníri factũ nõ dolo: adeò subaudí, ut puniret dolo cõmisso. punit tamẽ leuius, quãdo ꝙ propter uitandũ malũ exemplum, uel propter lasciuías cohíbendas. ut ín prædicto tit. l. lege. §. 1. & l. in lege. & de pœnis. l. si quis. §. qui aborti.

Sine culpa pœna non debet imponi.

ff. de pœn. l. absentem.
Contrà, in Decret. dis. 22. renouantes.

Peccatum suos teneat autores. uel, pœna non debet egredi delictum.

C. de pœn. l. sancimus. ff. quib.

ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. Fulci. §. qui ſcit.
Contrà, ff. quod quiſq; iur. l. 3. §. hæc pœna.
ff. de iud. l. 2. §. ſed ſi agant.
ff. de pœn. l. aut facta. §. ult.
ff. de iniur. l. eum. §. iniuriam.

Quod non malo animo fit, non punitur.

ff. de rei uend. l. ſin autem. §. ſi homo.
ff. de tutel. l. 1. §. nec.
ff. de nox. l. electio. §. 2.
ff. de cond. & demonſt. l. quæſitum.
ff. ſi menſ. fálſ. mod. dix. l. 4.
ff. de fál. l. in pu. §. 2.
ff. de furt. l. inter. §. penult.

Etiam quod malo, &c.] Quod fit malo animo, meretur pœnam: ut ſ. eo. Omne illicitum, &c. ſi tamen inducat effectum, id eſt, ut efficaciter contrahatur delictum: alioquin contrà. ut ff. de furt. l. inter. §. ult. & ad l. Cornel. de fal. l. impuberem. §. 2. Item meretur pœnam, dico, etſi non quadam altera tamen actione. ut ff. de rei uend. l. ſin autem. §. ſi homo. Si tamen contigiſſet actori, etiam non admiſſo delicto, excuſatur delinquẽs. ut ſ. de nox. l. elect. §. ſi is. Et ita ſoluuntur leges huius Rubr.

Quia negligens circa ſuum factum fuit, ideo puniri debuit.

C. de teſtib. l. ſi quando.
C. de pagan. & eorum ſa. l. Chriſtianis.

Qui malè cœpit, & non compleuit, non punitur.

In Lombar. de furt. l. ſi hominem.
C. de plus pet.

C. quod quisq; iur. l. 1. §. ult.
ff. de in ius uoc. l. quamuis per alium.
ff. de his qui not. infam. l. qui autem.
ff. quibus ut indig. l. ult. §. ult.
ff. de inoff. test. l. Pap. §. memi.
ff. de bon. lib. l. si uerò qui cum. §. si Pd.
ff. rem rat. hab. l. amplius.
ff. de fal. l. qui falsam.
ff. de furt. l. uulga. §. qui fur.
ff. de uerb. sig. l. si pœnæ.
ff. de dolo l. cum decem.
ff. de iniur. l. item. §. si curauerit.
ff. de iur. fisc. l. 3. §. 1.

Contrà.

C. de Epis. l. si quis non dicam.
C. de Epis. aud. l. nemo.
C. de his qui ad Eccl. confug. l. fideles.
C. de transf. l. si quis maior.
C. de asse. l. nemo.
C. de hæret. l. quicunq; propter fi.
C. de furt. l. si quis.
C. si quacunq; præ. po. l. 1. §. 1.
C. ad l. Iul. maiest. §. maior quisquis.
C. de fals. l. qui fal.
C. de adult. l. eum.
C. de pet. bon. sub. l. 1.
C. de crim. sacri. l. ult.
ff. quod quisq; iur. l. 3. in prin.
ff. de postu. l. 1. §. item re.
ff. de calum. l. & genera.
ff. de orig. iur. l. in necess. §. primus diuus.
ff. de alien. iud. mut. caus. l. 2. §. 1.
ff. de cond. ob turp. caus. l. si à seruo.
ff. de pact. l. 1. in fi. & l. 3.

ff. de pœn. l. si quis ad. §. ult.
ff. de sica. l. 1. §. diuus. & l. diuus.
ff. de ext. ord. crim. l. 1.
In Aut. de his, qui ingre. ad app. §. illud.

Qui malè cœpit, &c. & contrà.] Si quis aliquid malè incipiat gerere, nec consummauerit, non tenetur: ut in hac Rub. nisi ea res fuerit adeò turpis, ut etiam consilium solum cum rei principio debeat puniri. ut ff. de his qui not. infam. l. qui autem. & per exempla multa in contraria Rub. posita, idem proba tur: ut & ꝫ. dixi, Omne illicitum, &c. & ꝫ. eod. Punitur affectus.

Magis punitur, qui in dignitate delinquit, quàm priuatus.

In Aut. ut lic. mat. & au. §. qui autem.
In Aut. ut nulli iud. §. necessarium.
In Aut. ut defunc. seu fu. §. 1.
C. de Epis. l. presbyteris.
C. de hære. l. cum antiq.
ff. de re. mil. l. 2.
ff. de pœn. l. quædam delic.

Contrà.

In Instit. de impub. sub. l. in prin. §. lex. & §. eadem.
C. de Episcopis. l. presbyteri. & l. plerunq; in fin.
C. de pagan. l. nemo.
C. res uen. non poss. l. ult.
ff. de abigeis. l. 1.
ff. de effract. & ex. l. 1.
ff. de crim. stell. l. 3. §. 1. in fin.
ff. de sica. qui cædem. l. pen.
ff. ad l. iul. rep. l. sacrile.

Magis punitur, &c. & contrà.] Dignitas nō auget pœnam delicti, sed minuit, ut in contraria Rubrica. nisi

nisi in sacerdotali dignitate. ut C. de Episcopis. c. presbyteris. quod hodie per Aut. ibidem positam recipit correctionem: quia mitius puniuntur, quàm alij clerici inferioris ordinis. In milite tamen, propter dignitatẽ augetur pœna: nec semper, sed in quibusdam delictis. ut ff. de pœn. l. quædam. Quod autem legitur in ff. de re mil. l. 2. ad milites tantum restringendum est, quod dicitur, ut in cæteris Autẽ. Autẽt. ut liceat mat. & au. & lex in C. de hær. cuncti. nihil uideo ad rem facere.

ADIECTIO.

In pecuniarijs pœnis grauius puniũtur, qui sunt maioris: in corporalibus, mitius: uel distingue, an aliquid in eo quod habet priuilegium: & tunc grauius delinquere intelliguntur, & grauius puniũtur: an in alio quo casu propter dignitatem mitius puniuntur.

Magis delinquit qui clàm, quàm qui palàm.

C. de Ep. l. officiales.
C. de coll. l. detegere.
ff. de ritu nupt. l. ult.
ff. de aut. tu. l. 5.
ff. de admi. tu. l. cùm est.
C. de malef. & math. l. 1.
C. de diuor. l. uxor.
C. mand. l. alumna.
ff. quod ui aut clàm. l. si. §. est semper. §. 3.
ff. de iniur. l. qui sena.
ff. de iure fisc. l. non intelligitur.
ff. ar. fur. cæ. l. fam.

Contrà.

C. de sum. trin. l. nemo clericus.

ff. ui

ff.ui bon.rap.l.2.§.in hoc.in fin.

Magis delinquit,&c. & contrà.] Hæc Rub.est intelligenda,cùm dubitatur,utrum scienter, an ignoranter quis commiserit delictũ:præsumitur enim scienter commissum,propterea quòd occultè est admissum.si quando constat de scientia, æqualiter ambo puniuntur,cum idem sit utriusq; delictum. Nec obstat,quod in cõtraria Rub.dicitur:quia illud specialiter in fide catholica,ne si publicè disputetur, detur materia dubitandi, & errandi circa fidem nostram. quod esset ualde periculosum: ut in eadem lege dicitur.ibi,ex hoc tumultus,&c.

ADIECTIO.

Imò dico distinguendum,an tale sit, quod in publico sit faciendum,ut nuptię:nam clandestinę sunt prohibitæ.an tale,quod publicè fieri sit inhibitum. ut C.de sum.trin.l.disputare.

Magis punitur,& crimen augetur,si perseuerauerit in delicto.

In Aut.de trien.& sem.§.studium.
In Aut.de man.prin.§.sed etiam.
ff.de inoff.test.l. si quis seruo.
C.de Epis.aud.l.nemo.
C.de postu.l.siquidem.
C.de fideicom.lib.l.si quis in suo.
ff.quod met.caus.l.si cum.§.si quis.
ff.de pœn.l.capita. §. solent.

Contrà.

ff.de ritu nupt.l.qui in prouincia.
ff.de fur.l. ei qui furti.
ff.de pœn.l.si diutius.§.uerbum.

Magis punitur, &c. & contrà.] Illud indubitanter uerum est,criminis augeri pœnam propter perseuerationem.

rationem. attende tamen, quòd quædam sunt crimina, quæ à principio accipiunt exitum & consummationem, & à principio sunt pœnales: quædã ex pòst facto tantum, & ex perseuerantia. ut in Instit. de act. §. omnes. In omnibus tamen criminalibus augetur pœna ex perseuerantia: ut in hac Rub. augetur dico, criminaliter intentata accusatione: etsi non augetur in ciuili petitione. ut ff. de furtis. l. ei qui furti. & de pœnis. l. capitalium. §. solent. Nec obstat, quod dicitur in ff. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. 1. quia ibi ab initio crimen nõ fuit contractum, dolo cessante: quia iuris ignorantia facta fuit coniunctio: & ideo non damnatur perseuerantia. Et ita soluitur contraria Rubrica.

Nihil interest, quis ab initio delinquat, an ex pòst facto.

ff. depos. l. si quis inficiaturus.
ff. de redhib. l. qui scit. §. idem ait.
ff. de petit. hær. l. sed si le. §. de eo.
ff. de dol. excep. l. 2. §. si quis.
ff. si quis omis. caus. test. l. 1. §. pen. in fin.
ff. de act. empt. l. Iul. §. si sterilis.
C. de seruis fug. l. quicunq;.
C. de furt. l. si quis seruo.

Sub alterius prætextu alium non puniri. Pœnæ suos tenent authores.

C. de don. inter uir. & ux. l. res.
C. de admin. tut. l. non est.
C. de pœn. l. sancimus. & l. crimen.
C. de maiest. & mathem. l. ult.

Contrà.

ff. ad l. Iul. maiest. l. quisquis.

Sub

Sub alterius,&c.& contrà.] Ibi tantum debet esse pœna, ubi delictum est: ut in hac Rub. Fallit tamen in casu: ut in contraria Rubr. dicitur.

Similes sunt in pœna, qui similes sunt in culpa.

In Lombar. de ser. fug. l. si quis lib.
C de Episc. & cler. l. si quis.
ff. de off. præsid. l. diuus.

Similes,&c.] Hæc est nota.

Priora maleficia per posteriora impunita relinqui.

ff. ne quid in loc. publ. l. 2. §. idem ait.
ff. quod ui aut clàm. l. si alius. §. bellis. & l. ult.

Contrà.

ff. ad l. Aquil. l. illud. §. ult.
ff. de preca. l. quoniam.
ff. de nox. l. quemadm. §. 1.
ff. de priuat. delic. l. 2.

Priora maleficia,&c. & contrà.] Hîc non debuit signari contrà, sed debuit dicere, & arg. contra. nota est enim: quia sunt casus, in quibus priora delicta per posteriora impunita relinquũtur: & econtrariò, posteriora per priora impunita remanẽt quandoq; : ut per subiectos casus apparet.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur.

C. de hæretic. l. quoniam.
C. de inoff. test. l. mare.
C. de testib. l. si quis.
C. de accusa. l. ult.
C. de lib. caus. l. si filium.
C. de donat. l. si duo.

ff. de

ff. de eo per quem fact. l. ult. §. si Stic. & §. sed.
ff. de compen. l. si ambo.
ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. 2.
ff. ne quid in loc. pub. l. 2. §. idem.
ff. de adult. l. si uxor. §. 1. capite.
ff. de contrab. emp. l. domum. in fin.
ff. de Carb. edic. l. licet.
ff. de dol. except. l. apud Cel. §. mor.
ff. de re iud. l. cum par.
In Aut. de his qui ingre. ad ap. §. illud.

Mutua crimina non compensantur.

ff. de suspec. tut. l. tutor.
ff. de dam. infect. l. dam. §. fund.
ff. de adult. l. si uxor. §. uides. & l. 2.
ff. de aq. quot. l. 1. §. si inter.
ff. ad l. Iul. ma. l. 5. in fin.

Paria, &c. & contrà.] Verum est, paria delicta per compensationem aboleri, ut in hac Rubr. dicitur: si tamen is qui compensationem obijcit, suo tempore obijciat eam: alioquin contrà. ut ff. sol. mat. l. uiro. & ad l. Iul. ma. l. 1. §. si publico. & l. si maritus. §. præscriptiones. Item est intelligenda hæc Rubr. cum is qui uult obijcere compensationem, non præiudicauit sibi, approbando delictum: alioquin contrà. ut ff. ad l. Iul. de adult. l. si uxor. §. ult. Alias autem leges, signatas in contraria Rub. non uideo ad rem facere.

ADIECTIO.

In delictis & culpa dicimus compensationem ipso iure, antequam ab homine admittatur, admitti: in alijs, nisi primò ab homine fuerit obiecta. uel melius: in delictis locum habet ut admittatur compensatio, cum ciuiliter ex eis agimus, uolentes sequi pœnam pecuniariam tantum. si criminaliter, compensatio nõ admittitur, ne maleficia sint impunita.

ut ff.

ut ff. ad Iul. de adult. l. si uxor. §. iudex. Causa.

Pœna propter contumaciam infertur.

Ipso iure compensatio in delictis inducitur. Io. in quantitatibus minimè, ut contrahentes eam amiserint. Ego autem credo, fore distinguendū inter contractus bonæ fidei & stricti iuris. ut in Instit.

Pœna per contumaciam infertur.

ff. de re iud. l. cæterùm.
ff. de pœn. l. 4.
ff. de re iud. l. non potest dolo.

Pœna per contumaciam, &c.] Hæc est nota.

Pœna semel commissa, amplius non complectatur.

ff. iudic. sol. l. cùm quæro.
ff. de arbit. l. si duo. §. ult.
ff. de ædil. edic. l. si tantum. §. 3.
ff. quod fal. tu. aut. l. ult.

Pœna semel commissa, &c.] Si quidem stipulatio incertum, puta factum contineat, sæpius committi potest. ut ff. de uerb. obl. l. si sic stip. Si uerò contineat pœnam certam, non nisi semel, nisi hoc actum est, ut in singulas causas committatur: ut in hac Rub.

Plus facit factum, quàm delictum.

Contrà, C. quando ciuilis actio præu. crim.

Sed ubi ciuiliter sæpius agatur, uel criminaliter est inhibitum, potest tamen agi ciuiliter & criminaliter: nec intelligitur sæpius agi de admisso unius: quia ad aliquid agitur.

Plus facit factum, quàm delictum, &c.] Hanc Rubricam inuenio falsam. sic enim debuit dicere: Plus facit factum, quàm dictum. plus dico, id est, apertius ostenditur ueritas. ut probatur per l. de ædil. edict. l. si tamen. §. ei qui.

Non debet quis de eadem re precium & pœnam consequi.

ff. de neg. gest. l. si ut. & l. qui ei.
ff. de interd. & releg. l. rele. in fin.
ff. qui ex caus. l. si cui concor.
ff. naut. caup. l. sed & ipse.
ff. ne quis eum qui in ius uoc. l. 1.
ff. de minor. l. si cui.

Contrà.

ff. de his quib. ut indig. l. 1.
ff. de excusa. tut. l. 3. §. si &.
ff. de suspect. tut. l. decreto.
ff. de test. l. testium. §. Iul.
ff. de procur. l. sed hæc.
ff. de his qui not. infam. l. 2. §. miles.

Non debet, &c. & contrà.] Verum est, ex eodem facto pœnam & præmium quem non debere sentire, ut in hac Rubrica: ut intelligas factum id, in quo quis delictum commisit. & ideo non est contrà, quod dicitur in contraria Rubrica, de excus. tut. l. sed & milites. §. sed & igno. quia in ipsa missione non commisit delictum is qui mittitur, sed prius in alio. Et ita determinatur lex de suspect. tut. l. decreto. & aliæ omnes.

DE

DE ACCVSATIONIBVS ET EXCVSATIONIBVS.

RVBRICA LXXXVI.

Qui non possint de symonia argui, uel accusari: qui ordinationem facit, ut recipiat prædia Ecclesiastica.

ff. quæ in fraud. cred. l. pupill.
ff. de usur. l. creditor qui ui. §. ult.

Qui non possint, &c.] Hæc est nota.

Excusatur quis à delicto, ratione iuris quod in se habet.

ff. pro socio. l. meritò.

Accusatio non tollitur tempore: quia crimina non extinguuntur morte.

In Instit. de hær. quæ ab intest. §. per. Contrà.
C. de hæret. & Manich. l. Manichæos.
C. de apostatis. l. apostatarum.
C. si reus uel accu. l. defunc.
ff. de his, quib. ut indig. l. 1.
ff. de publ. l. continge. §. illi.
ff. de accusa. l. duo.
ff. ad l. Pompe. de parri. l. ult.
ff. de fal. l. qui falsam.
ff. ad l. Iul. pecul. l. ult.

Contrà.

C. de inoff. test. l. si quis filium. in fin.
C. de impu. & al. sub. l. quamuis.

ff. de calum. l. in hæredem.
ff. de diuers. temp. præs. l. præscriptionibus.
ff. de iniur. l. si tamen.
ff. ad l. Iul. de adult. l. si adulter.

Accusatio, &c.] Accusationes omnes limitatæ sunt spacio 20. annor. nisi in quibusdam aliud specialiter dicat. quod dic, ut notaui C. ad l. Corn. de fal. l. querela Nec obstat, quod dicitur in cõtraria Rub. in C. de inoff. test. l. si quis fi. & de impub. & al. sub. l. quamuis nihil enim uideo eas ad rem facere. morte autem omnia crimina extinguuntur: nisi crimen læsæ maiestatis, & repetundarum, & apostatatus. ut ff. de accus. & inscript. l. ex iudiciorum. & C. de apostat. l. 2. & l. apostata. in fine legis.

Subscribere debet qui accusat, sese ad similem pœnam uelle obligari.

C. de fid. instrum. l. 2. sed Io. contrà.

Non excusatur, qui propter factum suum incidit in delictum uel damnum.

ff. qui satisd. cog. l. fideiuss. l. si necesse.
ff. si quis caut. l. 2. §. quod diximus.
ff. ad l. Aquil. l. idem iur.
ff. pro socio. l. uerùm. §. tempore.
ff. de act & ob. l. 4.
ff. de act empt. & uend. l. Iul. §. idemq;.
ff. de adul. l mater autem. §. miles.
In Instit. quib. mod re contrah. §. item.
In Decre. dis. 50. clericus.

Diuersæ species uocationum non prosunt ad excusationem.

ff. de numero tut. l. si tres.

C. de

C.de usur.l.usuræ.
ff.de uerb.obl.l.si ita stip.§.Titius.
ff.de procur.l.non tantum.

Sed quæ non prosunt singula, multa iuuant. uel, duo imperfecta unum perfectum faciunt.

C.de procur.l.neq;.
C.de agri.& cens.l.causa.& l.sancimus.
C.quor.app.non recip.l.2.
C.de testamentis.l.sancimus.
In Aut.de instrum.cau.§.si uerò. §.oper.

Non excusatur,&c. } Hæ sunt notæ.
Diuersæ species,&c. }

Qui ius suum exercuit, à condemnatione, & à delicto excusatur.

C.de adul.l.Gracchus.
ff.ad Treb.l.de duc.§.qui post tempus.
ff.de lib.hom.exhib.l.3.§.si eum.
ff.de iurisd.omnium iud.l.si quis id quod.
ff.de in ius uoc.l.communis libertus.
ff.de his qui not.infam.l.libero.§.ult.
ff.de rei uend.l.is,à quo seruus.
ff.de bon.quæ lib.l.qui cum ma.§.si pater.
ff.de his quib.ut indig.l.m.§.rectè.
ff.de aq.plu.arcen.l.1.addatur.§ quanti.
ff.de solut.l.stipulatus.§.si an.
ff.de fal.l.filius.§.1.& §.diuus.
ff.de reg.iur.l.is damnum.§.ad ea quæ non.

Contrà.

C.de accus.l.non ideo.
C.de rap.uirg.§ sin autem.
ff.ad l.Aquil.l.quemad.§.manci.

ff. de peric. & con. rei uen. l. eum qui.
ff. de ui & ui arm. l. 1. §. quoties.
ff. quod ui aut clàm. l. si ego tibi.
ff. de act. & ob. l. seruus non. l. in omnibus.
ff. de iniur. l. non solùm. §. 1. & §. si malo.
ff. de iur. fisc. l. 1. §. diuus pius.

Ius suum, &c. & contrà.] Si hæc Rub. bene intelligatur, non recipiet contrarietatem: id est, ut in eo quod quis iure suo faciat, non patiatur pœnã Exemplum optimum, C. ad l. Iul. de adult. l. Gracchus. Sin autem ius in alio uel ad aliud faciendum quis habeat, non ideo minus tenetur. Et ita soluuntur leges contrariæ Rubricæ.

Quando ex sola suspicione debet purgari innocentia.

C. de his qui ad Eccles. confug. l. ult.
C. de adult. l. quamuis.
In Aut. ut litigan. iu. §. 1.

Propter ualetudinem aliquem excusari.

ff. si quis caut. l. 2. §. 2.
ff. de maio. l. sicut & de doli excep. l. apud. §. 1.
ff. de alie. iud. mu. caus. facta. l. non solùm. §. si quis.
ff. de oper. liber. l. cum hæres. §. Stichus.
ff. de except. l. licet autem.

Excusatur quis per sententiam, licet incidat in uerba.

Arg. cõtra P. qui dicebat ar. illius l. ff. quí & à quíb. l. prospexit. quòd excusatio datur. & ff. de iure patron. l. adigere. & in Instit. de ob. quæ ex ma. §. furtum. & ff. quí petant. tut. l. credendum. & ff. ad l. Iul. de adul. l. níhil.

Non

Non debet alium arguere, uel accusare, qui argui potest.

ff. de leg. 3. l. cum pater libertis.
ff. de adul. l. si uxor.
Contrà, ff. de iud. l. si seruitus.
ff. de adult. l. 2. §. si publi.

Quando ex sola, &c.
Propter ualetudinẽ, &c.
Excusatur quis per, &c.
Non debet alium, &c.
} Hæ omnes sunt notæ.

Maioris autoritas excusat.

C. ad l. Iul. de ui. l. seruos.
ff. qui not. infam. l. furti. §. qui iussu.
ff. de iurisd. om. iud. l. si quis. §. serui.
ff. de min. 25. ann. l. ait prætor. §. permittitur.
ff. de arb. l. si feriatus.
Contrà, C. de ap. l. quoniam iudices.
Contrà, ff. pro tuto. l. 1. §. si curator.
Contrà, ff. de don. inter uir. & ux. l. si tantum. §. si uxor.

Coactione quis excusatur.

ff. de mino. l. ait prætor. §. permittitur.
ff. quod fal. tut. aut. l. nouissimus.

Post dignam pœnitentiam potest quis accusari, & deponi.

De admisso eiusdem hominis non esse sæpe conueniendum, uel quærendum.

ff. naut. caup. l. licet. §. ult.
ff. de nox. l. in delict. §. si noxa.
ff. ui bon. rapt. l. seruus.
ff. de euict. l. quod dicitur.

ff. de popul. ac. l. 3.
ff. de sepulc. uiol. l. sepul.
C. 13. quæ. 4. c. pe. & d. 31. c. præ.

Sæpe quærendum.

ff. de nox. l. si ex duobus.
In Aut. de scient. e. §. si uerò crimen.
ff. de calum. l. si quis.

De admisso, &c. & contrà.] Solutio. Contra eundem non sæpe quæritur, sed contra alium: ut in contraria Rubr. uel melius: ibi non agebatur contra scientem ex eodem delicto, quo prius est actũ, sed ex alio, id est, propter scientiam suam. & ita nõ est cõtrà.

ADIECTIO.

Vel melius: locũ habet hæc regula, cum aduersus eundem agitur duabus ciuilibus, uel criminalibus: non si una ciuili, & alia criminali.

DE FVRTIS, DAMNIS, ET MALAE FIDEI possessoribus.

RVBRICA LXXXVII.

Habet furti actionem, qui nunquam habuit possessionem.

ff. de usufr. l. arbori. §. ult.
ff. de usuc. l. homo, cuius.
ff. de fur. l. eum qui fur. §. ult.
ff. de solut. l. quòd si quis c. §. 1.

Contrà.

ff. de distra. pig. l. 1.

ff. de

ff.de præſ.uerb.l.ſi rem gratuitam.
ff.ſi quis teſt.lib.eſſe.l.1.§.ſcientia.
ff.de crim.expil.hære.l.2.

Habet furt.&c.& contrà.] Illud certum eſt, gratia poſſeſsionis, quam quis bona, non mala fide detinet, dari furti actionem. ut ff. de furt.l.itaq;.§. ſed furti. Sed & præterea gratia domini. ut ff.de fur.l.ſi uendidero.§.cùm autem. Item datur quandoq;, quia intereſt, etſi nõ ſim dominus, uel poſſeſſor. ſic enim datur fulloni, ſarcinatori, cõmodatario. ut in Inſtit. de oblig.quæ ex delicto naſc.§. furti. His ergo R. nõ reputo contrà. ſi enim dicatur mixta, quia habet furti actionem, qui nunquam ha.poſs. concedo: ſi tamen ratione dominij, uel quaſi, uel intereſſe poſsit dici competere. Nec obloquitur, quod legitur, l. ſi quis teſtam. lib. eſſe. quia non dominus rerum ſingularũ, ſed uniuerſitatis intelligitur.

Ex precio rei, furtum maius uel minus deprehenditur.

ff.de incen.l. melius.§.1.
ff.de abig.l.1.§.abige.

Malæ fidei poſſeſſor de fructibus furtum facit.

ff.ad l.Aquil.l.ſi ſeruus.§.ſi oliuam.
ff.de uſur.l.qui ſcit.in prin.& l.uideamus.
ff.de act.& ob.l.qui ſeruum.§.ſi is cui.
ff.quod ui aut clàm.l.ſi alius.§.non tamen.
ff.de furt.l.ſi is qui rem.§.fur.l.inficiatione.§.ſi colo.& §.ſti & l.fullo.§.frugibus.& l.uerum qui ius.
ff.de rei uen.l.ſi in aliena.
ff.de uſuf.l.arbo.§.ult.

Non facit.

ff.de crim.expi.hær.l.2.

ff. de usucap. l. iussio. §. & si posse.
ff. de fur. l. si uas. §. qui ancillam.
ff. de usur. l. uideamus. §. genera.
ff. si quis test. lib. esse. l. 1. §. si eum.
ff. de act. & ob. l. malæ fid.
C. de infant. expos. l. 2.
ff. si certum pet. l. 4. §. 1.

Malæ fidei, &c. & contrà.] Qui mala fide cœpit rē possidere: circa hoc enim specto principiū. ut ff. de usur. l. qui scit. §. ult. etiam de fructibus tenetur furti: ut in hac Rub. continetur. licet enim possessionis nō fiat furtum, attamen partis eius, uelut cretæ, uel fructuū, fieri potest. ut ff. de furt. l. si cretæ. Si uerò bonā habuit fidem, à principio nō tenetur furti, quasi bona fide uideatur contractare, inspecto principio: sicut ff. de usuc. l. iusta. §. & si possessionis. Et ita possunt determinari arg. contrariæ Rub.

Non interest, an ab initio, an ex pòst facto ma. fi. poß. cœpit, uel dolum commiserit.

ff. de pact. iur. §. siue.
ff. de pact. hær. l. sed & si. §. adeò.
ff. deposit. l. si inficiatus.
ff. de tribu. l. illud.
ff. de rei uend. l. iul. §. si in area.

Non id demum quod surripitur uel corrūpitur, sed omne damnum debet duplicari, uel quadruplicari.

ff. quod met. caus. l. qui except. §. quadru.
Contrà, ff. de seru. corrup. l. in hoc iudicio.
ff. ui bon. rapt. l. 2. §. in hac.
ff. de tut. & rat. distra. l. 1. §. considerandum.

Qui

Qui occasionem damni dat, damnum dedisse uidetur.

ff. ad l. Aquil. l. qui hoc. §. in hoc. et l. item Mela. §. si alius.
ff. de pig. act. l. ult.
ff. de aq. plu. arc. l. 1. §. pen.
ff. de fur. l. qui seruo. §. plu.
ff. de sica. l. nihil interest.
ff. loca. l. uideamus. cum suis concord.
ff. com. diui. l. si is.
ff. loca. l. si mercem. §. culpæ.
ff. de his qui not. infam. l. ob hoc. ibi est glossula, & cum multis concord.

Non dat damnum.

ff. ad l. Aquil. l. quemad. §. si ma. & §. item Labeo.
ff. de seru. corrup. l. dolo. l. Neratius. §. hic.
ff. de pig. act. l. quæ rationa.
ff. de bon. lib. l. qui cum ma. §. idem.
ff. de serui. l. uerum est. §. doli.
ff. de dam. infect. l. flum. §. ult.
ff. de iurisd. om. iud. l. prætor.
ff. ui bon. rapt. l. antepen.
ff. quod quisq; iur. l. ne postea.
C. de assesso. l. nemo.

Qui occasionem, &c. & contrà.] Hæc Rub. s̄. expo sita est, & soluta.

ADIECTIO.

Est occasio licita. ut si dicam mulieri: Nisi mihi in stupro assenseris, te interficiam. quo casu, etsi non assentit, non tenetur. uel dicas, q̄ est causa contingēs. l. prox. ut est. remota, ut illa serui corrupti. Causa.

Damnum quod quis ex sua culpa fecerit, sibi imputet.

ff. si quis caut. l. 2. §. ultimo.

ff. de

ff. de procur. l. qui propria. §. ult.
ff. de fideiuß. l. ult.

Non dat damnum.

C. de usufr. inter. l. ex liber.
ff. de cond. indeb. l. inde.
ff. ad l. Aquil. l. huic.
ff. de euict. l. euicta. §. 2.
ff. de furt. l. inter omnes.
ff. de act. & ob. l. quicunq;.
ff. de stip. seruor. l. ult.
ff. de arb. fur. cæs. l. ult.
ff. de iniur. l. sed etsi unus. §. 2.

Qui damnum in re aliena dedit, etiã postquam usu ceperit, tenetur.

ff. quod met. caus. l. 3.
C. de pet. hær. l. hæredi.
C. de usufr. l. corruptionem.
ff. si cert. pet. l. proinde.
ff. de manu. l. 3.
ff. de tutel. & rat. distra. l. 1.
ff. mand. l. 2.

Qui damnum dat, &c. & cõtrà.] Hæc est quæstio Sabatina, & pronunciatur secũdum hanc Rub. com petere. l. à act. ut aliàs tractauimus eã. Lex aũt, quod met. caus. sui uel me. & de pet. hær. l. hæredita. & de usufru. l. corruptionem. signatæ in contra Rubr. non sunt cõtrà, imo ad id tendunt, ut etiam elapso triennio teneatur. l. a. quia cum sit personalis, tam breui spacio tolli nõ potest: ut nec dicam esse in pendenti. licet ar. signata sint in contraria Rubr. de his quæ sunt in pendenti: sed nihil ad rhombum.

DE

DE NECESSITATE, ET PAVPERTATE.

RVBRICA LXXXVIII.

Quædam propter paupertatem fiunt, quæ aliàs fieri prohibentur.

C. de bon. lib. l. 1.
C. man. l. si pro ed.
C. de pa. qui fil. distra. l. ult.
C. de cond. ex lege. l. 1.
C. de iur. iu. l. adhuc.
C. de iur. dot. l. mutus.
C. de rei ux. act. l. rem in præsenti. §. cum autem.
ff. de coll. l. 1. §. sicut.
ff. pro soc. l. uerùm. §. id.
ff. man. l. si pro. §. si igno.

Quando necessitas uel paupertas non habet legem.

In Instit. de excus. tut. §. si propter.
C. de pat. qui fil. dis. l. 2.
C. de oper. lib. l. 1.
C. de mo. mulc. l. ultima.
ff. de distrac. pig. l. quasi.
ff. man. l. si procura. §. si igno.
ff. de off. procons. l. aliquando.
C. de fideicom. hær. l. cum si idem.
ff. de pet. hær. l. diuus.
ff. de neg. gest. l sin autem.
ff. famil. herciſc. l. alienationes.
ff. ad exhib. l. si pro. §. si mag. & §. si igitur.
ff. de oper. lib. l. 2. §. quod ubi.
ff. de eo qui sub tut. l. 3.
ff. de custod. reor. l. 2. §. paupertas.

Quædam

Quædam fiũt propter pauper.&c.
Quædam necesſitas,&c. } Hæ ſunt notæ.

Neceßitas excuſatur.

C.de fundo dot.l.ult.
C.de prec.mi.l.inter.
C.de adult.l.Gracchus.
C.de calum.l.2.
C.de his qui ſibi adſcrib.l.ult.
ff.de inoff.teſt.l.aduerſus.
ff.qui ſatiſd.cog.l.fide. §.ult.
ff.de his qui not.infam.l.liber.§.ult.
ff.ad l.Aquil.l.ſi quæ fue.§.1.
ff.locat.l.habit.§.1.
ff.de euiction.l.ſi dicit.§.ult.
ff.de aqua plu.arc.l.1.§.de ea.
ff.ad leg.Falc.l.Titius.
ff.quib.ut indig.l.in frau.l.tutor.

Contrà.

C.ſi tu.non geßit.l.1.
ff.de dam.infec.l.hoc amplius §.2.& 3.
ff.de ac.l.ſeruus.

Neceſsitas, &c. & contrà.] Verum eſt propter neceſsitatem quem mereri excuſationẽ: ut in hac Rub. Nec obſtat, quod legitur in contraria Rubr. in C. ſi tu non geſs.l.1.quia ibi excuſatur ab eo, quod facere non potuit, id eſt, ab accuſatione (ponitur enim ibi actio pro accuſatione:) non tamen excuſatur à ſimplici poſtulatione.potuit & ſine accuſatione poſtulare aliũ adiungi,uel eum remoueri.ut ff.de ſuſp. tut.l.tutor.§.præterea.& l.ſi tutor. Quod autem dicitur in C.de excuſ.l.humanitatis. reſpon. ibi non imponitur neceſsitas. Quod autẽ legitur in ff. de dam. infec.l.hoc amplius. magis conſonat, quàm diſcordet. Quod aũt dicitur,ff.de accuſat.l.ſeruos. expone

ut

ut Ioan. ibidē denotauit. Necessitas si uult eam pœnam subire legitimam, imò si uult accusare pupillū: uel necessitas non precisa, sed accusandi solennitas, id est, cum inscriptione. Ioan. denotauit ibi hoc modo. ergo antè ponitur secundum Mar. ut in Auth. C. de lit. contest. Auth. offeratur. & in Auth. ut differentes iudices. §. si uerò contigerit. Sed hæc ultima pro nobis est. quia alius ei adiungitur, nō recusatur. Prima loquitur in delegato. ut ff. de liber. caus. l. si pariter. sed illa non loquitur de reo, sed in actore: quod non diffitetur. Vel ibi propter causæ cognitionem exigitur. Nec potest dici, quòd in delegato loquat: quia non cognoscit de liber. caus. qui delegatur. ut C. de pedan. iud. l. placuit. nisi diceres, in delegato à principe. B. uerò nec antè, nec pòst dicit posse recusari. Pro eo facit, C. de pedan. iudic. l. ult. & C. ubi quis decur. l. ult. & §. ult. & ut C. si quacunq; præd. pot. l. 1. §. illo. & C. quan. imp. inter pup. si enim quibuslibet posset recusare, non cōcederetur ut priuilegium. ut ff. ad munic. p. l. 1. & ff. de leg. 1. l. si quando.

COMMVNIA DELICTORVM ET POENARVM, ATque damnorum, tam furti, quàm alio modo datorum, & uiolentiarum.

RVBRICA. LXXXIX.

Sufficit semel deliquisse.

ff. de pecul. l. semel.
ff. depos. l. 1. §. si rem.
ff. de redhib. l. qui scit. §. si ita. in prin.

ff. de

ff. de furtis. l. qui ea mente.

Bis delinquentem, consuetudinem peccandi habere.

C. ad leg. Iul. de ui publ. l. seruos.
C. de Episc. aud. l. 3. §. si plures.
ff. de abige. l. ult. §. qui ue.
ff. de pœnis. cap. l. capital. §. solent.

Sufficit semel, &c.
Bis delinquentem, &c. } Hæ sunt notæ.

Hoc facit delicti enormitas.

Vt in Decret. 25. q. 2. ita nos.

Aliquando trinus actus.

ff. de uerb. sign. l. inde Nerat.

Particeps eiusdem criminis potest socium accusare.

ff. de suspec. tut. l. tutor. in princ.
ff. de manum. test. l. ult.
ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. si seruus.

Contrà.

C. de liber. cauſ. l. si filium.
C. de testib. l. quoniam.
C. de accusat. l. ult.

SOLVTIO.

Distingue. Aut primò de alio fuit cõfessus, quàm de se: quo casu primæ leges loquuntur. Aut primò de se: quo casu hæ leges loquuntur. Vel non ei creditur ut apprehendatur, & quæstioni subdatur.

Particeps, &c.] Vt in contraria Rubr. dicitur, socius socium accusare non potest. Nec obstat, quod dicitur in ff. de suspec. tut. l. tutor. in princ. quia ibi non erant socij in crimine, sed in tutela, & maleficijs.

In

In maleficijs uoluntas ſpectatur, non exitus.

ff. de ſicar. l. diuus.
ff. de furt. l. qui iniur.
C. ad leg. Corn. de ſicar. l. 1.

Delinquenti ignoſcitur, ſi ſocios delicti demonſtret.

C. ad leg. Iul. maieſt. l. 5.
ff. de re milit. l. non omnes. §. ult.

Imò ad hoc debent torqueri.

C. de ferijs. l. prouinciarum.

Plus eſt perſuadere, quàm aliquem ad delinquendum cogere.

ff. de ſeruo corrupto. l. 1. §. perſuadere.

Plus delinquit qui alium facit, quàm ſi ipſe delinquat in ſe, uel per ſe.

In Auth. ut iud. ſine quoquo ſuffr. §. eos.
ff. de his, qui not. infam. l. ad le. §. Pomponius. l. penul.

In maleficijs, &c.
Delinquenti ignoſc. &c. } Hæ notæ ſunt.
Plus delinquit qui, &c.

Maleficia eſſe impunita.

ff. de dolo. l. ſi præſes.
ff. de nox. l. electio. §. 4.
ff. quod met. cauſ. l. ſicut in fin.
ff. ſi menſ. fálſ. mod. dixer. l. 4.
ff. ad leg. Iul. l. item Mela. §. iure com.

Contrà.

ff. de eo per quem fact. eſt. l. 1. §. æquiſſimum.
ff. ad leg. Aquil. l. ita uulneratus.

Maleficia eſſe impunita, &c. & cõtrà.] Omne delictum eſt puniendum, ut in contraria R. dicitur, per

plures leges. pluribus enim committentibus maleficium, licet uno soluente alij liberentur à pœna pecuniaria: non tamen criminali. Vel non ideo est impunitum: quia actor, quem uelit, ad pœnam conuenire potest.

Fur dando rem furtiuam, dominium transfert.

ff. si cert. pet. l. nam etsi fur. §. 1.
ff. de sol. l. Quinto so.

Contrà.

ff. si cert. pet. l. nam etsi fur.

Fur dando, &c.] Sola datione nunquam transfertur dominium, sed consumptio reconciliat. ut ff. si cert. pet. l. nam etsi fur.

Conditio furtiua est perpetua.

ff. de cond. fur. l. si pro su. §. ult.

Contrà.

ff. rerum amot. l. si mulier. § ult.

Impunè uim fieri.

ff. locati. l. quæro. §. inter locatorem.
ff. ad leg. Aquil. l. quemadmodum. §. 2.
ff. de itinere actuq; priuat. l. ueteres.
ff. de his, quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. si.
ff. de acquir. rer. dom. l. quamuis.
ff. de aqua quotid. & æstiu. l. 1. §. illud.

Contrà.

C. unde ui. l. si de possessione. & l. inuasor. & l. si quis in tantam.

Impunè, &c. & contrà.] Impunè facit uiolentiam in casibus, quos s̄. notauimus in illa Rub. In quibus casibus ius sibi dicere quis potest, aliàs non: ut in contraria Rubr.

Damnum

Damnum præsens debet præstari.

ff.ad leg. Aquil.l.si quæ proinde.l.inde Nerat.§.idem.
ff.locati.l.si quis fund.
ff.de his qui deiec.l.ult.
ff.de eo quod certo loco.l.arbi.§.ult.

Contrà.

ff.si quis caut.l.quod antè.§.ult.
ff.de eden.l.ubi exig.§.si autem.
ff.de act.empt.l.si sterilis.§.3.
ff.de seruo corrup.l.ult.
ff.de peri.& com. rei uend.l.ult.
ff.de priuat.delict.l.2.in princ.

Damnū,&c.& contrà.] Quando præsens uel præteritum tempus debeat attendi in damno,uel interesse petendo,dic ut s̄.de temp.consider. ad determinationem contrariæ Rub.

Inciuiliter factum pœnam non meretur.

C.de pigno.l.cred.
C.de Episc.& cler.l.affi.
ff.de ferijs.l.2.§.1.
ff.quando appellandum sit.l.1.§.biduum.
ff.de arbit.l.sicut.
ff.de re iudic.l.duo tempora.
ff.de relig.l.si quis.§.fundum.
ff.de sepulch.uiol.l.prætor.§.non proprie.
ff.de decur.l.non tamen.§.1.
ff.commun diuid.l.Sabinus.

Inciuiliter, &c.] Hic notantur casualia quædam; aliàs enim obtinet regula generalis.ut C.ad leg.Iul.maiest.l.Gracchus.& C.de legib.& const.l.non dubium.

Furtum quis facit, non tamen furti tenetur.

In Inst. de oblig. quæ ex del. §. 2. & §. hi autem.
ff. de furt. l. si quis uxori. in prin. & l. serui & filij.

Contrà.

In Inst. de oblig. quæ ex del. §. unde illud.
ff. de furt. l. qui pig. §. quam.

Furtum, &c. & contrà.] Contingit quandoq;, ut fiat furtum, & res fuit furtiua, non tamen agitur furti. ut ff. de furtis. l. serui & filij. & in Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. §. hi autẽ. Item quandoq; actio furti datur, non tamen fit furtum uel res furtiua: ut cũ debitor surripit creditori. ut ff. de usucap. l. sequitur. §. si rem.

Etiamsi causa contumeliæ sit facta iniuria, non tamen agitur iniuriarum.

ff. de iniurijs. l. iniur. §. siquidem.

Contrà.

ff. de iniur. l. item. §. generaliter.

Etiamsi, &c.] Si quid in cõtumeliã meam, hoc est, ut diminuatur honor meus, fiat, agitur iniuriarum: ut in contraria Rub. aliàs contrà: ut in hac Rub.

Si quis existat ingratus, non reuocatur donatio.

ff. de iure dot. l. cum pos. §. patro.

Contrà.

C. de reuoc. donat. l. ult.

Si quis existat ingratus, &c.] Nescio quid hîc innuere uelit.

DE

DE IVDICIIS, ET QVAE CIRCA EA VERTVNtur: atq; iuris effectu.

RVBRICA XC.

Repetita die fieri condemnationem.

C. de dol. l. ult.
C. qui admit. ad bon. poſſeſ. poſſ. l. 2.
ff. de oper. nou. nunc. l. de pupillo. §. ſi quis.
ff. ad exhib. l. Iulianus. §. qui autem.
ff. de his qui not. infam. l. gener.
ff. de inoff. teſt. l iud. §. ſicut filius.
ff. de iuris & fact. ignor. l. 1. §. præterea.
ff. de tranſact. l. 1. §. ſi quis.
ff. de maio. l. ſed etſi. §. ſi feriæ.
ff. de ui & ui arm. l. ſi plures. §. dare.

Dilationem iudicij, uel reſtitutionem, ſine damno temporalis actionis fieri.

In Auth. ut cum de appel. cog. §. memi.
C. de temp. in integ. reſt. l. petend.
C. qui bon. ced. poß. l. ult.
C. de iure delib. l. ſcimus. §. donec.
ff. de noxal. l. 2.
ff. de minor. l. ult.
ff. de offic. præſ. l. ſenatus.
ff. de iudic. l. 2. §. pen.
ff. ad Velleia. l. debitrix. §. ult.
ff. de oper. nou. nunc. l. de pupillo. §. ſi quis.
ff. qui bon. ced. poß. l. ult. in fin.
ff. de itin. actuq; priuat. l. 1. §. præterea.

Si eius sit manifesta calumnia, non est danda dilatio.

C. qui accus. non pos. l. 2.
ff. ad exhib. l. 3. §. ibidem.
Contrà, in Auth. ut cum de app. cogn.

Absentiam patroni uel aduocati, iustam esse causam dilationis iudicij.

ff. de min. 25. ann. l. ait prætor.
C. de iudic. l. properandum. §. illo.

Ad iudicium suscipiendum, certum diem statui.

C. de usufruc. leg. l. 2.

Ad agendum, certum diem statui.

ff. de petit. hæred. l. si quis liber.

De iudicio sortis.

Inst. de legatis. §. optionis.
C. comm. de leg. l. si duobus.
C. de iud. l. si ambo.
ff. fam. herciſc. l. si quæ sunt. §. 1.
ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si quis alij.

Consul, deposito officio, litem coram se cœptam potest terminare.

ff. de iurisd. om. iud. l. pen.
ff. de iud. l. ubi.
In Auth. ut nulli iud. §. hæc.
ff. de iudic. l. uenditor. §. iudices.

Repetita, &c. } Hic uidetur cõtrà, quod dicitur,
Dilationem, &c. } in incerto ad præsidem recurren-
De iudicio, &c. } dum. ut C. de nupt. l. 1. & de amit.
Consul, &c. } tut. l. 3. §. ult.

Hæ

Hæ omnes sunt notæ: & de prima etiã s. diximus.

Iudex suspectus rectè recusatur.

C. de iudic. l. cum specialiter.

Contrà.

In Auth. ut differ. iud. §. 1. in fin.

Iudex, &c. & contrà.] Si suspectus fuerit iudex delegatus, recusatur, ut hic: si autem sit ordinarius, contrà: ut in cõtraria Rub. & ut notaui in C. de iurisdict. omn. iud. l. nemo post.

Ante litem contestatam examinationem testiũ fieri, & sententiam proferri.

In Auth. de testib. §. penul.
C. de iud. l. properandum. §. si man.
C. ubi quis curial. l. ult.
C. quomodo & quan. iud. Auth. qui semel.
C. de liber. caus. l si is.
C. de iurisd. om. iud. l. quæ quis proprium.

Ante litem, &c.] Hæc est nota.

Aequalitatem in iudicijs & arbitrijs debere seruari.

ff. de arbit. l. non distinguemus. §. item si quis.
ff. de arbit. l. sicut. §. sed etsi.

Ius interpretatur gestum, quod non est gestum.

C. de inst. & substit. l. si mater.
C. de neces. hæred. l. quidam.
ff. de adopt. l. his uerbis.
ff. de leg. 1. l. turpia. §. si Titiæ.
ff. de appel. l. cum quidam.
ff. quod ui aut clàm. l. 1. §. qui si.

Non interpretatur gestum.

Inst. de act. §. rursus.
C. de postlim. reuers. l. ab hostibus.
ff. de noxalib. l. in noxa.
ff. de usucap. l. rerum mixtura.
ff. de minor. l. 1. §. 1. & l. sed etsi. §. quoties.

De iure communi est, ut æstimetur factum id demum, quod est factum, ut in contraria Rub. quãdoque tamen id fallit: id est, in his, in quibus aptatur fictio iuris: ut in hac Rub. & §. in illa Rub. Videtur esse quod non est.

Iura mihi competitura, non transire ad hæredes.

C. de reuoc. donat. l. 1. & ult.
ff. de priuil. cred. l. 4. & ult.

Admisso iure singulari, non admittitur ius commune: & econuersò.

C. de adult. l. uirum.
In Insti. de succes. ed. §. cog.
ff. de testam. milit. l. si miles.

Ius interpretari, est idem quod est aliud: & est aliud, quod est idem.

In Inst. de rer. diuis. §. cum ex. & §. Titius.
In Institit. de iust. & iure. §. ei uerò.
C. de natur. lib. l. si quis ser.
ff. de iudic. l. proponebatur.
ff. de seruit. urb. præd. l. cum quis.
ff. de liber. & posthum. l. in suis.

Esse aliud, quod est idem.

In Inst de rer. diuis. § si Titius.
ff. quib. mod ususfr. amit. l. repeti. §. si areæ.
ff. ad Trebell. l. ex facto. §. ex.

ff. de

ff.de alim.præstan.l.si seruus.
ff.de acquir.rer.dom.l.sed & si extraneæ.§.ar.
ff.de solution.l.qui res.§.aream.

In his iudicijs uenit dolus præteritus.

ff.de petit.hær.l.nec ullam.§.sed etsi.
ff.ad exhib.l.si quis hominem.
ff.depositi.l.1.
ff.de iur.iur.l.qui dolo.
ff.de rei uend.l.si mater.§.sed & is.

Quod permittitur agere, demonstrari debet: non enim permittitur uagari.

ff.de rei uend.l.si in rem.
ff.si cert.pet.l.certum.
ff.de inter.act.l.qui seruum.§.iure.
ff.depositi.l.1.§.argentum.
ff.de furt.l.act.furt.

Iura mihi,&c.
Admisso,&c.
Ius inter.&c.
In his,&c.
Quod permittitur,&c.
Qui legem,&c.
} Hæ omnes sunt notæ.

Qui legem offendit, eius non utatur præsidio.

ff.de solut.l.etiam.
C.de Episc.aut.l.nemo.
C.de incest.nupt.qui contrà.
ff.de minor.l.auxilium.in fi.l.

SOLVTIO.

Distingue, an ius singulare contrarium sit iuri com-

communi. quo in casu, uno electo, constat alterum repudiari. ut ff. de mino. l. filius.

Nota, quædam fieri in figura iudicij.

C. de Latin. libert. toll. §. similiq;.

Probationes uel confessiones in iudicio, in alio prosunt, uel obsunt.

ff. de liber. caus. l. iubemus.
ff. de iureiur. l. si duo.
ff. de arbit. l. non distinguemus. §. si is.
ff. de Carb. edict. l. Carbo. §. ibidem.

Contrà.

ff. de iureiur. l. nam. §. ult. sed si post.

SOLVTIO.

Prosunt quædam, quo ad præsumptionem, non autem ad præiudicium.

Rem peto, & rem habeo.

In Inst. de legat. §. si cui.
ff. de uerb. oblig. l. Iul.
ff. de solut. l. etiam.
ff. de leg. 1. l. non quacunq;.

Rem peto, &c.] Circa hoc ita distingue. Cum rem indebitam quis soluit, & ego propter id quod fecit debitor ante solutionem, damno afficior, si quidem res mihi auferatur: ut quia alij obligauerat, uel in emphyteosin constituerat, uel similia fecerat: rem eandem postea ex eadem stipulatione peto: quia nec soluisse uidetur, cum ita soluerit, ut apud me non remaneat. ut ff. de solut. l. si rem. & l. qui res. primo respon. & l. si hominem, in quo. & l. cum quis. §. si hominem. & de act. empt. l emptorem. §. idem

Nerat.

Nerat. & ff. de leg. 1. l. non quocunque. Si autem res mihi non possit auferri, facto tamen suo in re facta est mea conditio deterior: si quidem debeat ex contractu bonæ fidei, agatur ex eo. ut ff. commodati. l. 3. §. si reddita. & ff. depos. l. 1. §. si res. Idem in his quæ paria sunt, in iudicijs bonæ fidei: id est, in leg. & fideicom. ut C in quibus caus. in integ. rest. non est necess. l. in minorum. Et probatur hæc distinctio, ff. de solut. l. qui decem. §. qui hominem. Sed si ex contractu stricti iuris fuerit primò debita, nec mihi soluta possit auferri: si quidem obijcio promissori, quòd non fecit id quod facere promisit: puta cautionem promissam, uel ascriptitium gratia fundi promissum non præstitit: ex stipulatione tenetur. ut ff. de solut. & de uerb. oblig. l. Iul. Si uerò promissor totum quicquid promisit, soluit, si in re soluta, antequam solueret, dolum adhibuit, uel culpam, ut pereat, penes se promissorem perpetuauit actionem. ut ff. de uerb. oblig. l. si seruum stipu. & l. si ex legati. Si uerò soluerit rem dolo suo deterioratam, uel uilioris precij factam, liberatur quidem uetere actione, sed tamen tenetur actione de dolo. ut ff. de dolo. l. eleganter. §. non solùm. & C. ad exhib. l. exhibitionis. Vel si uelit quis breuiter transire, dicat, semper agi posse prima actione, si facto suo debitor rem deteriorem, uel uilioris precij facit, & eandem soluit: tenetur enim prima actione, ut deteriorationis præstet æstimationem. Cæterùm ad alia damna, scilicèt rerum suarum distractarum, uel pœnarum commissarum, ideo, quia rem expeditam & liberam, & non deteriorem habuit, agetur actione de dolo. ut ff. de dolo. l. cum quis. & l. eleganter. §. non solùm. Nec obstat, quod dicitur, C. ad exhib. l. exhibitionis. quia ibi non erat obligatus dare, sed exhibere, sic ut habeat experiundi copiam.

copiam. ut ff. ad exhib. l. 2. primo respon. Si ergo exhibet, licet deteriorem: tamen quia iam facta est experiundi potestas per exhibitionem, non tenetur actione ad exhibendum, sed in factum actione subsidiaria. Quæ actio in factum, non habet locum in re promissa: quia tempore deteriorationis, stipulator nullum ius in ea habebat. Alij dicunt, promissorem teneri prima actione, si post moram rem suam fecit deteriorem, uel interemit. Si autem tenetur de dolo, ut ff. de triticar. act. l. pen. sed ibi ab alio erat eluscatus. Si uerò ipse interemit, etiam ante moram tenetur prima actione. ut ff. de uerborum obligation. l. si ex lega. & l. si seruum. primo respons.

ADIECTIO.

Hoc ita, si quid iuris desit: ut per leges subiectas apparet, s. de æqual. fac. Rubrica, quod factum est. Nunquid ergo res ipsa tota repetitur? arg. quòd sic. ut ff. de solut. l. si stipulat. sum. §. 1. Agetur ergo propter rationem, sicut ageretur re non tradita. & hoc ideo: quia denotatio iuris in actione uenit. secus, si iudicis officio. ut C. deposit. l. 3. & ff. de eo qd' cert. loco. l. antepen. nisi fortè in continenti supplere. ut ff. de re iud. l. Paulus. Rub. & ff. de rei uendic. l. ex diuerso. §. ubi. Vel melius. Si in re ipsa quæ soluta est, aliquid desit, res tota petitur. Si uerò in re soluta nihil desit, sed pars debiti tantum, pro parte tollitur obligatio: ut ibi. & ut notaui, ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. pen. diximus ibi: quia fundus legatus cõtinet omne emolumentum, etiam usumfructum. ut ff. de usufr. l. si Titio. & l. si alij non fundum. Sed in casu sequenti petit ipsum fundum. & est ratio: quia pro parte contingit liberatio, in primo casu: ut in proprietate. in secundo non: ut ff. de solut. l. si stipulatus.

tus. §. idem. & ut dixi, ff. commod. l. 2. §. si reddita. Et hæc omnia, quasi superflua.

Vendico dominium quod habeo.

C. ubi in rem actio. l. 1.
C. de rei uend. l. cum à matre.

QVALITER PERSONAE ADESSE DEBEANT, plus minus ue intelligatur.

RVBRICA XCI.

Maioris partis consensus exigitur.

C. qui bon. ced. poss. l. ult.
C. de decur. l. nominatorum.
ff. de pact. l. maiorem. in fin.
ff. de arbit. l. diem. §. 3.
ff. depos. l. si plures.
ff. mand. l. si præce. §. 1.
ff. de curat bon. dan. l. 2.
ff. de tutel. l. ubi.
ff. de re iud. l. duo ex. & l. sicuti.
ff. de admin. tut. l. si plures. §. ult. & l. 3.
ff. ad munic. l. qui ex. qui man.
ff. quemad. test. aper. l. sed ma.
ff. de re iud. l. aliud. §. 1. & l. alterum. §. 1.
In Decret. dist. 8. quæ contra mores.

Contrà,

Contrà, ff. de seruit. rust. præd. l. per fundum.
Contrà, C. de ser. com. manu. l. 1.

Imò omnium: quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.

C. de aut. tut. l. ult.
C. de seruit. rust. præd. l. ult.
ff. de eden. §. 1.
ff. de in diem adiect. l. qui autem. §. ult.
ff. de re iud. l. duo.
In Decret. 7. q. 1. licet.

Maioris, &c.] Maioris partis consensus refertur ad uniuersos: ut in hac Rubr. & de re iud. l. aliud. §. re. Nec obstat, quod dicitur in C. de aut. tut. l. ult. quia eandem regulam tenet, nisi in casu, id est, quando soluitur tutela. Vel tenet regula circa uniuersitates, collegia, seu corpora, non circa res communes duobus uel tribus. In illis enim obtinet regula Sabini. ut ff. comm. diuid. l. Sabinus. & ff. de seruit. rust. præd. l. per fundum. Et ita etiam soluitur, quod dicitur ff. de in diem adiect. l. quod autem. §. ult. Communes dico, si plurium sit proprietas: aliud, si debeatur pluribus. ut ff. de pact. l. maiorem. quasi singuli non uideantur tantum habere, quantum si portio, etiam minima, esset singulorum. Quod autem dicitur in ff. de re iud. l. duo. ideo statuitur: quia possibile est, quòd absens trahat præsentes in æquiorem sententiam. ut ff. de re iudic. l. sicuti. Si autem sint omnes præsentes, obtinet regula, ut ibi dicitur.

Maior

Maior pars non pro personarum numero, sed pro cumulo debiti debet computari.

C. qui bon. ced. poss. l. ultim.
C. de pact. l. maiorem.
ff. depos. l. si plures.
ff. de testib. l. ob carmen.
ff. de fid. instrum. l. ult.

Maior pars non, &c.] Hæc est nota.

Minus offerendo confert meliorem conditionem.

ff. de in diem adiect. l. quicquid.

Contrà.

ff. de in diem adiect. l. licet.

Minus offerendo, &c.] Hoc, si alia interueniat, quibus fiat melior conditio. alioquin contrà: ut in contraria Rubrica, & ead. l.

Non numerus, sed fama consideratur.

C. de cond. indeb. l. si quis seruum.

Per minorem uel æqualem causam alteri non fit præiudicium.

C. de iure emphy. l. 1.
ff. de iud. l. per minor.
ff. locat. l. habita.
ff. de contr. empt. l. resp. do. domum.
ff. de in diem adiect. l. quòd si nolit.

Contrà.

ff. de usufr. l. si cui insulæ.

De

De duobus malis, minus est eligendum.

In Auth. de non eligen. seruo minor. §. cum igitur.
ff. de per. & com. rei uend. l. 3. §. pen.
In Decret. dis. 2. priuilegium.
In Decret. dis. 4. deniq;.

De duobus, &c.] Hæc est nota.

Maius malum est minus bonum.

In Auth. ut cum de app. cog. §. cùm satis.
C. de Lat. lib. toll. l. 1.
ff. de peric. & com. rei uend. l. 1. §. ult.

Maius malum, &c.] Hæc est nota.

DE MODICA IMPENSA VEL CASTIGATIONE, & damno æquo animo ferendo.

RVBRICA XCII.

ff. de usufr. l. sed sicuti.
ff. de relig. l. ossa. §. 2.
ff. locati. l. item quæritur.
ff. ad leg. Aquil. l. sed & si. in fin.
ff. de iurisd. om. iud. l. mag.
ff. de impens. in reb. l. omnino.
In Auth. de nuptijs. §. ascriptitius.

COM-

COMMVNIA RESCRIPTORVM, ET BENEFICIORUM: & de actis imperialibus, personalibus.

RVBRICA XCIII.

Iniqua uel ambitiosa decreta non sunt alicuius momenti.

C. qui pro sua iurisd. l. in causarum.
C. de ferijs. l. à nullo.
C. de sent. & interloc. om. iud. l. 2.
C. de sent. & peric. recit. l. ult.
C. quom. & quan. iud. l. 4. 5. & 6.
ff. de transl. cum hi. §. si prætor.
ff. de ferijs. l. 1.
ff. de recept. l. si cui. §. si arbit.
ff. de testam. tut. l. iure ma.
ff. de tut. & curat. l. Seiæ.
ff. de reb. eor. qui sub tut. uel cur. l. si quis ex.
ff. de fideicom. lib. l. cum uero. §. senat.
ff. de sentent. quæ sine app. l. ult.
ff. de pœnis. l. capitalium. §. diuus.

Contrà.

ff. de statu homin. l. ingenui.
ff. de in ius uoc. l. adopt. §. si patronus.
ff. quod met. caus. l. ult. §. ult.
ff. de iure patron. l. si iurauero.
ff. ad Trebell. l. seruo. §. cùm prætor.
ff. de re iudic. l. præses.
ff. de interdict. & releg. l. ad tempus.
ff. de liber. exhib. l. 1. §. hoc.

ff.de bon.liber.l.si patronus.§.si quis eum.

Iniqua uel ambitiosa,&c.] Si decretū sit iniquū, id est, solennitate iuris destitutum,ipso iure est nullum.ut C. de sent.& interloc.l.prolatam. & de appel. l.nominationes. Idem,& si non sit impositum à quo debuit, uel in quem debuit, uel quando : ut in hac Rub.& notaui ff. in summa de iudicijs. Si autem omnia illa interuenerint,feratur tamen contra ius litigatoris,tenet.ut ff.quæ sent.sine appel. rescin.l.1.& in hac Rubrica.

Feudatarium per substitutum seruire.

C.de Episc.& cler.l.quisquis ad similitudinem.
C.de nat.lib.l.3.
ff.quod ui aut clàm.l.illud.
ff.famil.hercisc.l.4.
ff.de const.pec.l.qui autem.
ff.locati.l.si quis domum.
ff.de iureiur.l.non solùm.§.2.

Si alienatur propter paupertatem.

C de oper.lib.l.2.
C.de pat.qui fil.distrax.l.1.
C.de contrah.empt.l.ult.
C.mand.l.si pro ea.
ff.si cert.pet.l.ult.in fine.

Beneficia quàm plenissimè sunt interpretanda.

ff.de constit.pec.l.beneficia.
ff.de precar.l.pen.
ff.de sentent.pass.l.2.
Contrà,ff.de bonis lib.l.Paulus.§.patronus.
Contrà,ff.de cond.indeb.l.ult.§.ult.

Sed

Sed distingue, an alium lædant, uel non: si lædũt, an multum, uel parum.

Vt posſit conuenire, qui feudum dedit.

C. de donat. l. cùm res.
C. de pact. l. debitor.
C. de procur. l. si actor.
C. de rer. permu. l. rebus.
C. de contrah. empt. l. ult. §. ult.
ff. de leg. 3. l. fideiuſſ.
ff. de fideicom. lib. §. ult.
ff. de ſolut. l. inter artifices.

Feudatarium, &c. Si alienatur, &c. Vt poſsit, &c.] Hæ tres Rubr. ad idem tendunt, ut per alium implere poſsit feudatarius, quod ipſe debet. Videtur tamen eſſe contrà, quod in proxima Rub. dicitur, & ff. de ſtatu lib. l. Stichum. §. ult. Sed ibi loquitur in operis incertis, quæ ſunt eius naturæ, ut per alium nõ impleantur. Aliud autem in operis certis: illæ enim uelut pecunia petuntur, & per aliud ſoluuntur. ut ff. de oper. libert. l. à duobus. ut plenè notaui in diſtinctione operarum, & ut in ea l. de ſtatu lib. cõtinetur. Nec obſtat, quod dicitur in C. de ſolut. l. eum à quo. quia non aliud pro alio, ſed idem uidetur ſolui: niſi hoc actum eſt ſpecialiter, ut huius tantum ſoluãtur operæ. ut ff. de ſolut. l. inter artifices. & C. de cad. toll. §. ne autem.

Vt ipſemet iure ſeruire debeat.

ff. de ſtat. lib. l. Stichum. §. ult.
ff. de ſolut. l. eum à quo.
ff. de donat. l. creditor.

C. de solution. l. inter.
ff. de adopt. l. post mort. §. neq;.

Totum debet soluere feudatarius.

ff. si ex nox. caus. agatur. l. si cum uno.
ff. de seruit. rust. præd. l. fundum.
ff. de usufr. l. tutor. §. Lucius.
ff. famil. hercisc. l. hæredes. §. nulla.
ff. de adminis. tut. l. cum quere.
ff. de leg. 2. l. 6.
ff. de leg. 1. l. 8. §. si ita.
ff. de oper. no. nunc. l. stipulatio. §. quæsitum.
ff. de dam. infect. l. institui.
ff. de redhib. l. quòd si nolit. §. si plures. & §. idem ait.

Non uidetur soluere, qui totum non soluit.

ff. de eden. l. 1. §. deinde.
ff. de euict. l. rem hæredi.
ff. de uerb. oblig. l. 2. §. ult.
ff. ne quis in ius uoc. l. in ex. l. ult.
ff. si ex nox. caus. ag. l. si cùm uno.
ff. de arb. l. qualem. §. sed & sic.

Totum debet, &c. Non uidetur, &c.] Hoc, nisi in tribus casibus: id est, quando debitum totum liquidum non est, & in libertate, & quando aliud est actum. ut ff. si cert. pet. l. quidam. & de usur. l. tutor. §. Lucius. & de statu liber. l. cum hæres. §. ult.

Beneficia inconsulto principe tribuuntur, non autem auferuntur.

ff. de off. procons. l. solet. §. sicut.
C. ubi senator. uel clariss. l. ult.

Quòd

Quòd liceat imperatori, concedere facultatem testandi.

C. *de testam. l. siue.*
ff. *de offic. præs. l. Barbarius.*
Contrà, C. *unde ui. l. meminerunt.*
C. *de test. l. sine.*
C. *de transact. l. causas.*

Quòd liceat, &c.] Vt in hac Rub. dicitur, princeps potest concedere testandi facultatem. Leges autem signatæ in contraria Rub. non sunt contrariæ, imò idem probatur. ut ff. de offic. præsid. l. Barbarius. & C. de test. l. sine.

Imperator omnia potest donare.

ff. *de rei uend. l. item. §. 2. & l. si uerbum. §. 2. omnia donare potest mundi dominus.*
ff. *de euict. l. Lucius.*
C. *de rapt. uirg. l. 1.*
ff. *de euict. l. Lucius.*
ff. *ad leg. Rhod. de iact. l. Græca deprecatio.*
C. *de quadrien. præsc. l. bene.*
Contrà, C. *de offic. rect. prouinc. l. si quis co.*
Contrà, C. *locati. l. func. & l. ult.*
ff. *de offic. præs. l. Barbarius.*

Imperator, &c.] Hoc, si donat rem alienam, ut suam. ut C. de quadr. præsc. l. 2. & l. bene. Alioquin non potest, nisi ratione partis. ut C. de uend. rer. fisc. cum pri. ca. l. 1. si enim etsi non habeat partem, alienare posset, pro nihilo diceretibi ratione partis. Imò alienare, donare potest, & si nullam partem ibi habeat: si hoc tamen reip. expediat. arg. C. de sacros. Eccles. Auth. sed & permutare. Sicut rem ad alicuius instantiam. C. de loc. præ. ci. l. ult. Intelligas, si hoc publica utilitas exposcit.

Vt ff. de decur. l. decurio.
In Auth. de alien. aut permut. §. ubi autem.
In Aut. de appell. §. sin autem.
In Auth. de collat. §. ad hæc.
In Auth. ut omnes iudi.

Priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate.

C. de sacros. Eccles. l. iubemus.
C. de Episc. & cler. Auth. si generaliter.
C. de Iudæ. & cœlic. l. Iudæos.
ff. quod cum eo qui in alien. §. sed & si. §. 1.
ff. de in ius uoc. l. sed etsi. §. item.
ff. de pignor. act. l. eleganter. §. ult.
ff. locati. l. quæro. §. 2.
ff. de re iud. l. qui cum. l. sed hoc. §. 1.
ff. de fideiuss. l. si dubitetur.
ff. de re iud. l. si dolo.

Priuilegium, &c.] Hæc est nota.

Beneficium confertur in inuitum.

C. de lib. caus. l. principaliter.
ff. de solut. l. si debitor.
ff. de neg. gest. l. soluendo.
ff. de appell. l. addictos.
ff. de constit. pec. l. utrum.

Contrà.

ff. de donat. l. hoc iure.

Beneficium, &c.] Hoc ita determina, ut notaui, ff. de regul. iuris. l. in inuitum.

ADIECTIO.

Vt diximus s. de impedi. uel de beneficio speciali quod conceditur, intelligitur. Cæterùm cum quis liberetur communi soluentem ab obligatione, in inuitum

uitum conferri potest. uel confertur beneficium in inuitum, non directò, sed uolens ei aliquid donare, sed per obliquum: id est, aliqua persona mediante, puta soluendo creditori.

Prout quisque laborat, meretur.

C. de non num. pec. Auth. contrà qui.
C. de pœna iud. qui mal. iudic.
C. de sacros. Eccles. Auth. perpetua.
ff. de iurisd. omn. iud. l. eum qui.
In Decret. 6. q. 1. ex merito.
In Decr. 8. q. 1. ita datur.

Prout laborat, &c.] Hæc est nota.

DE VERBORVM POSITIONE, ET effectu.

RVBRICA XCIIII.

Verborum duplicatio non prodest.

ff. de aur. & arg. leg. l. pediculis. §. Labeo.
C. de sent. & interloc. l. ult.
ff. de pact. dot. l. cùm pater.
C. de agric. & cens. l. definimus.
ff. de uerb. oblig. l. eum qui. in princ. Iulian.
ff. pro soc. l. sed etsi ad.
ff. de pact. l. talem. §. penult.
ff. de reg. iur. l. non solent.

Contrà.

ff. de auro & arg. leg. l. si quis ita.
ff. de usuris. l. si stipulatus.
ff. de leg. 1. l. ea tamen.
ff. de uerb. oblig. l. inconue. §. ult. l. liber homo.

ff. de uerb. sign. l. hæc uerba.
ff. de hæredi. inst. l. interdum.

Verborum, &c.] Vt in ista Rub. dicitur: Verborũ duplicatio non prodest. Verborum, dico, idem significantium. si uerò plus significat unum uerbum quàm aliud, prodest. Et ita soluitur, quod dicitur in contraria Rubrica, ff. de usuris. l. si stipulatus. plus est enim stipulari rem dari, quàm stipulari uacuam tradi possessionem: utpote, cum prima stipulatio translationem dominij inducat, secunda nequaquam. ut ff. de uerb. oblig. l. in conuentionibus. §. ult. Item non obstat, quod dicitur ff. de auro & arg. leg. l. si quis ita. quia ibi disiunctiua coniunctio Seu, ponitur pro Et. & apertius ponitur, ff. de leg. 3. l. ea tamen. & de hæred. instit. l. interdum. in princip.

Verbum futuri temporis, trahitur ad præterita.

ff. de codicil. l. Glociana.
ff. de uerb. sign. l. uerbum erit.

Vt uerbum generaliter intelligatur, & ad omnia porrigatur.

C. quæ res pign. obl. l. ult.
ff. de uerb. sign. l. hæredes. & l. sciendum.
ff. de his quib. ut indig. l. pen. & ult.
In Decr. dist. 19. si Romanorum.
C. de leg. l. in amnibus.
ff. de seruit. rust. præd. l. si seruitus.
ff. de alim. leg. l. 1. & 3.
ff. de leg. 1. l. si cui.
ff. qui satisd. cog. l. 2. & 3.
ff. de aur. & arg. leg. l. etsi. §. 1.

ff. de

ff.de leg.præst.cont.l.1.
ff.de iure immunit.l.immun.

Verbum generale non id amplectitur, de quo non est cogitatum.

C.de transf.l.si de certa.
ff.de transf.l.qui con.§.1.& l.ult.
ff.de contrah.empt.l.Rutilia.
ff.de supell.leg.l.Labeo.

Vt uerbum generaliter,&c.] Verbum generaliter prolatum,ad omnia est referendum: ut in hac Rub. præterquam ad ea, de quibus non est cogitatum à partibus:uel de quibus non est uerisimile, eos cogitasse:ut in 2.& 3.Rub.

Omne,sed non per omnia esse.

ff.de reb.aut.iud.l.creditor.
ff.de pign.act.l.sicut.§.ult.

Hoc faciunt uerba præcedentia uel sequẽtia,quæ ea restringunt:ut §.de uerb.sign.Rub.adiuncta.

Vel uoluntatis interpretatio.

C.de instit.& subst.l.generaliter.

Verbum generale non ad omnia porrigitur.

C.ad Velleia.l.iubemus.
C.de bon.lib.l.ult.
C.quæ res pig.oblig.l.alumnæ.
ff.de pact.l.emptor.§.Lucius.& l.tale.
ff.de transac.l.cum Aquil.l.cùm hi.
ff.qui satisd.cog.l.2.& 3.
ff.de procur.l.mandato.
ff.de pecul.l.quippe.
ff.mand.l.creditor.§.ult.
ff.de contrah.empt.l.non manu.
ff.de pignor.l.obliga.
ff.de priuil.cred.l.bonis.

ff. quæ res pig. ob. poß. l. 1. §. 1.
ff. de leg. 1. l. in uxorem. §. 2. 3. & 5.
ff. de ſupell. leg. l. cùm quidam leg. §. ult.
ff. de inſtrum. leg. l. cum de plano.
ff. ad municip. l. Lucius. §. ult.
ff. de donat. l. filiusfam.
ff. de bon. auth. iud. poß. l. cùm. §. 1.
ff. de uerb. oblig. l. quæſitum. & l. ſtipulatio.
ff. de cond. indeb. l. qui certo.
ff. de pact. dotal. l. ſi conuenerit.

Generaliter dicta per ſubſequentia reſtringi, uel prima per ſubſequentia determinari.

ff. de ferijs. l. 1. in princ.
ff. de calum. l. hæc actio.
ff. de acquir. poß. l. ſi is qui.

Verba generalia continere perſonam loquentis.

ff. de pignor. l. Paulus. §. ult.
ff. de ædil. edict. l. quòd ſi nolit. §. ſi uerò.
ff. de tranſ. l. non eſt ferendum.
ff. de cond. & demonſ. l. qui habet. §. placuit.
In Decret. 12. q. 1. c. 2. in princ.

Colliguntur generalia ſingulorum, & non ſingula generum.

ff. de fideiuß. l. 1.
ff. de pecul. l. quam Tuberonis. §. in peculio.

Verbo generali ſequentia etiam comprehendi.

ff. de pignor. l. Paulus. in fin.
ff. de contrah. empt. l. cum ſeruo. §. 1.
ff. de ædil. edict. l. quòd ſi nolit. §. 1.
ff. de tranſac. l. non eſt ferendum.
In Decr. 12. q. 1. c. 2. in princ.

Contrà

Contrà.

C.unde liberi.l.2.
C.de ſolut.l.inquiſitio.
C.de repud. hæred.l.ult.
ff.de minor.l.in cauſæ.
ff.ad Trebel.l.cogi.§.ult.
C.quom.& quan.l.qui ſemel.
ff.de procur.l.non ſolùm.§.quæritur.
In Decr.diſt.56.cœno.
In Decret.diſ.36.c.3.
In Decret.diſt.77.c.qui con.

Verbo generali, &c.] Hæc Rub. malè uidetur eſſe poſita, ſecundum intellectum ſubiectarum legum. imò ita debuit poni: In generali ſermone cõtinetur perſona loquentis. ut ff.de pig.l.Paulus.§.ult. Sed illud eſt ideo: quia dominus ipſe uidet id dixiſſe, cum ſeruus eius uoluntatem fecit. Ita ergo continetur ſeruus loquens, ut cõtineretur ipſo domino loquente. Aliàs autem non continetur: ut in contraria Rub.

Simpliciter dicta, ſimpliciter intelligi.

ff.de alienat.iud.l.1.§.penult.
ff.ad Trebell.l. Marcellus.§.quidam.
In Decr.31.q.1.Deus.
ff.de ſeruit. l.ſi cui.

Simpliciter dicta, &c.] Hæc eſt nota.

Sermo pluralis ſiue coniunctiuè poſitus, pro ſingulari uel diſiuncto accipitur.

C.de cond.inſert.l.1.
ff.de cond.& demonſt.l.falſa.in fin.& l.tales.§.de illa.
ff.de cond.inſtr.l.2.
ff.de leg.3.l.qui concub.§.ſi Stichus.
ff.de manu.teſt.l.ſi ita fuerit.
ff.ſi quis caut.l.ſi ſeruus iudicio.

ff.de

ff. de annuis leg. l. Seio annua. in prin.

Contrà.

C. de natural. liberis.

C. de inst. & al. sub. l. 2. quiuis cum quidam.

Sermo pluralis, &c.] Hæc Rub. s. est in illa: Verbū plurale, &c.

Sub singulari plurale intelligitur.

C. de nat. lib. Auth. item si quis.

C. de fideicom. libert. l. penult.

ff. de test. tut. l. si quis ita. §. 1.

ff. de leg. 3. l. cum quidam ita.

ff. si quis cautionibus. l. si seruus. §. 1.

Sub singulari, &c.] Hæc est nota & omnes sequentes, usq; ad illam, Præiudicant, &c.

Sub plurali & singulare.

ff. de neg. gest. l. ait prætor. §. 2. sed &.

ff. de cond. & demon. l. pater. §. 1. l. fal. §. ult.

ff. de cond. insert. l. 1.

C. ad Trebell. l. iubemus.

ff. de uerb. signifi. l. non est sine li.

ff. ui bon. rap. l. 2. §. qui ait.

In Instit. ui bon. rapt. in prin.

ff. de donat. l. filius fam.

ff. de uerb. oblig. l. quæsitum. & l. stipulatio.

ff. de cond. & demon. l. qui certum.

ff. de pact. dotal. l. si conuenerit.

Verbum abnegatiuum semper aliquid ponere.

ff. de procur. l. non solùm. §. quæritur.

ff. de minor. l. in causæ.

C. quom. & quand. iud. Auth. qui semel.

C. de iure delib. l. sancimus. §. similiq;.

ff. de excusat. l. si repro.

Nomine

Nomine quantitatis, ſpecies continetur.

ff. de leg. 3. l. quiſquis.

Nomen familiæ, diuerſas habet acceptiones.

ff. de uſu & hab. l. 2.

ff. de uerb. ſign. l. prouincia. §. 1. & l. ult.

Dominus & ſeruus in reſpectu non dicuntur.

C. commu. de manum. l. 1.

C. de liber. cauſ. l. ſi uſufr.

Poſt annos, id eſt, biennium.

ff. de man. teſt. l. libertas.

ff. de uerb. ſignif. l. inter illum.

ff. quod cum eo. l. ſed ſi ex. §. ſo.

Longum tempus, id eſt, triginta annorum.

C. de præſcr. 30. annor. l. ſi cùm.

In perpetuum, id eſt, dum uiuit.

ff. pro ſocio. l. 1. nulli.

Perpetuum, id eſt, triginta annorum: ſicut dicitur de actionibus, in perpetuum, id eſt, ſemper uerum.

ff. de neg. geſt. l. Neſennius.

Mox, id eſt, duorum menſium.

ff. de re iudic. l. ſi debito.

Difficile pro non ponitur.

ff. de pet. hær. l. ſed ſi lege. §. ſi quis rem.

ff. de pign. act. l. 1.

ff. de ſeruis export. l. ſi ſeruus.

Verbis permiſſionis prohibet.

ff. de eden. l. ſi quis. §. prætor.

Verbis negationis non permittit.

ff.de man.test. l. Titia.§. si Titius.

Facere, id est, reddere.

ff.de uerb. sign. l.faciendi.

Et proficere.

ff.de usufr.l.9.

Remanere, id est, restituere.

C.de donat.ante nupt.l si autem.

Nocet, id est, nocere potest.

ff.de statu lib.l.Labeo.§.contra Stichum.

Videtur, id est, uideri potest.

ff.quand. dies lega.ced.l.si Titio.

Cum, pro si: & econuersò.

ff.de uerb.oblig.l.quicunq;.
ff.si mul.uent.nom.l.1.§.2.

Cum dicitur actio denegari, intelligas ipso iure.

ff.de procur.l.in causæ.§.ult.

Cum dicitur, tollitur: per exceptionem intelligas.

ff.de procu.l.in causæ.§.ult.

In, pro cum.

ff.de admin.tut.l.à tuto.§.hæres.
ff.de aqua plu.arc.l.1.§.in summa.

In, pro non.

ff.solut.mat.l.si filio.

Cum, pro &.

ff.de rescin.uend.l.3.
ff.de usufr.leg.l.illi.§.cum illo.

ff.de

ff. de usufr. ac. l. si quis.
Contrà, ff. de mort. infer. l. negat.
Contrà, ff. depos. l. 1. §. qui depositis.
Contrà, ff. de instr. leg. l. si cui.

Si, pro non.

ff. de leg. 1. l legat. generali.

Si, pro quamuis.

ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. ult.

Si, pro quia.

ff. de in litem iur. l. uideamus.

Non, pro quam.

ff. de acquir. poss. l. clàm. §. ult.

Quoniam, pro nunquam.

ff. de pollic. l. in priuat.

Omne si non per omnia omne.

In Inst. de donat. §. 1.
ff. de instr. leg. l. quæsitum.
ff. de reb. aut. iud. pos. l. credi.

Aureum, pro solido.

In Inst. de pœna tem. litig. §. ult.
C. de Epis. & cler. l. omnes.
C. de sportul. l. 2.
In Inst. de oblig. quæ ex quasi del. §. cum.
ff. de his qui deiec. l si uerò. §. prætor.
ff. de in ius uoc. l. pen.

Siliqua est octaua pars solidi.

In Auth. nullus credens agitur.
Alij dicunt, quòd est 12. pars solidi.
ff. de annu. leg. l. liberto. §. filium.

Libram, pro pondere.

ff. de auro & arg. leg. l. Quintus. in fin.

Quia

Quid sit calendarium.

ff. de leg. 3. l. qui filium.

Per noticiam unius immediatorum, bene haberi noticiam alterius: & ad destructionem unius, sequitur destructio alterius.

In Instit. de his qui sunt sui uel al. iur.
In Instit. de tutel.
In Inst. de oblig. quæ ex quas. §. manifestè.
ff. de testib. l. ex eo.
ff. de iudic. l. cùm prætor.
ff. de probat. l. uis eius.
ff. pro empt. l. 1. §. 1.
ff. de uerb. sign. l. hæc uerba, ille aut ille.
ff. de accus. l. qui accus.
ff. de diuor. l. 4. uxores. & l. ult.

Præiudicant posteriora prioribus.

ff. de pact. l. si unus. §. pactum.
ff. de iureiur. l. duo. §. ult.
ff. de procur. l. si procurator. §. ult.
ff. de leg. 1. l. si mihi. §. ult.
ff. de uerb. sign. l. cum fundum.
ff. de rei uend. l. si qua.
ff. de iure codicil. l. diui. §. licet.

Vltima non derogant primis.

ff. de leg. 1. l. si ita. l. si cui seruus.
ff. famil. hercis. l. cautio ex parte. §. ult.
ff. de leg. 3. l. legatorum. & l. si quis.
ff. de uulgar. sub. l. cohæredi qui po.
ff. de alim. leg. l. Gaio, Seio. l. 3. §. ult. & 4.
ff. de pactis. l. profiteor. §. pater.
C. de testam. l. etsi à patre.
ff. depos. l. 1. §. idem.
ff. de procur. l. licet. §. ea.

AD

ADIECTIO.

Vbi solo consensu potest discedi, præiudicat priori bus, nec obuiat lex: & quia ibi simul dati uidētur, cum simul & eodem tempore incipiant ualere: ut in illa eadem l. innuitur, ff. de codicill. l. ab intestato.

Præiudicant posteriora, &c.] Ar. contr. in ultimis uoluntatibus posteriora derogant prioribus: nisi priora interponantur, ut derogetur posterioribus. ut ff. de leg. 3. l. si quis. in prin. & de iure codicil. l. diui. & de adim. legat. l. 3. §. ult. & l. 4. & de don. inter uir. & uxor. l. cùm hic. §. 1. At in contractibus præiudicant prima ultimis, si per ea ius in re constituatur: ut hypothec. public. ut C. qui potio. sunt in pign. l. si fundum. & de rei uend. l. quotiēs. Leges autem pleræq; in contraria Rub. positæ, nihil faciūt ad rhombum, uel falsò scriptæ sunt. Si uerò per ea ius in re nō constituitur, sed talis est pactio, ut solo consensu inducat actionem: est idem, quod in ultima uoluntate. ut ff. de procur. l. si quis cū pro. §. ult. & de rescind. uēd. l. si quan. & de contrah. empt. l. pacta.

ADIECTIO.

Imò distinguendum est, an sit tale factum, quod pendeat tantum ex uolūtate eius qui primò uoluit: & tunc posteriora prioribus derogant. an ex sua & aliena: & tunc nō derogant. ut C. de act. & ob. l. sicut.

Affectionem spectari, & indefinitum æquipollere uniuersali.

In Decret. 1. q. 2. si alia. in fin.
ff. de annu. leg. l. ult. §. uxori.
ff. pro socio. l. Cornel.
ff. de alie. iur. l. 1. §. quòd autem.
ff. de hæred. uel act. uend. l. ult.
ff. de testam. tut. l. si quis ita. §. 1. & ult.
In Inst. qui dare tut. poss.

In Inſt. de excuſ. §. penult.

Affectionem ſpectari, &c.] Hæc eſt nota.

Poſteriores leges ad priora trahi.

C. de lit. cont. Auth. offeratur.
ff. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum.
ff. de min. 25. ann. l. auxilium.
ff. ad leg. Iul. de adult. l. is cuius.
C. de ſecund. nupt. Auth. ex teſtamento.
C. ad Tertul. l. defuncto.

Aloteta eſt omnium mater.

Si conſenſeris, ut in eum, Indignati ſunt Apoſtoli, cùm unus eſt indignatus.

ff. de pet. hær. l. diuus. §. diuus. ubi quorum.

Hyſteron proteron, id eſt, ordo conuerſus.

ff. de pet. hær. l. ſi poſſeſſor. §. redac.
In Inſt. de rer. diuiſ. §. littorum.

Endiadis, eſt cum unum nomen ſubſtantiuum uertitur in accidentale.

Vt I. ac. po. l. uiolentia.
In Inſt. de tut. primo reſponſ.

Cacophonia, id eſt, mala ſonoritas: ut cum plures dictiones immediatè ab eadem ſyllaba incipiunt.

Vt in Euang. Qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum.

ff. de iniur. l. ſed ſi uend. §. procura. pater.

Anthypophora, id eſt, reſponſio tacitæ obiectionis.

Vt in Inſtit. in princ.

Antinomia, id eſt, contrarietas.

C. de uet. iur. enucleand.

Pleonaſmus,

Pleonaſmus, id eſt, dictio ſuperabundans.
Vt ſic: Ore locuta eſt. &: Vidit oculis.
ff. de flum. l. 6. flum.
ff. de acquir. rer. dom. l. acquir.

Synecdoche, ubi pars pro toto ponitur.

Emphatice, id eſt, expreßiuè.
Vt: Dauus eſt ipſum ſcelus.

Aposiopeſis, id eſt, literæ defectio.

Metonymia, id eſt, continens pro contento.

Zeugma, quando plures clauſulæ ſub uno uerbo comprehenduntur: & eſt à ſuperiori, à medio, & ab inferiori.

DE VERITATE, ET CREDVLITATE: ET quid cui liceat, uel non.

RVBRICA XCV.

Veritatem inſpiciendam, non opinionem.

In Inſt. de legat. §. ſi quis rem ſuam.
C. de tranſ. l. cum ea quæ.
C. plus ualere quod agitur.
C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum.
ff. de iur. & fact. igno. l. regula. §. qui.
ff. de uſucap. l. nunquam iuſto. §. filius.
ff. de furt. l. falſus. §. qui.
ff. de acquir. hær. l. ſed & ſi idem.
ff. de donat. l. 2. §. ſi ſub eo.
ff. pro dote. l. 1.
ff. ad leg. Falc. l. cùm pater impuberis. §. 1.

ff.ad leg. Aquil. l. scientia.
ff.de manu. test. l. si patronus.
ff.pro empt. l. 3. §. 3.
ff.de iniur. l. cum qui nos. §. si iniuria.
C.de test. l. 1. & 2.
ff.quib. mod. usufr. amit. l. is qui. §. usufructus.
ff.de leg. 3. l. 1. in princ.
ff.de usufr. l. si ita. §. 1.
ff.pro suo. l. ult.
ff.de iniur. l. idem apud. §. interdum.

Veritatem inspiciēdā, &c.] Hæc Rub. suprà plenè exposita est: & de opinione, quādo debeat spectari.

Non tantum ueritas inspicitur, quantum testatoris uoluntas.

ff.de hæred. instit. l. qui loco. §. 1.

Non tantum ueritas, &c.] Hæc est nota. Vtrumq; enim cōsideratur, nisi diuersa omnino uideatur uoluntas à uerbis: ut ff. de legat. 2. l. 4.

Soli dicto creditur, si quis se feciſſe dixerit.

In Auth. de collat. 6. const. 2.
C. de arbit. l. ne in arbitris.
C. de testam. l. uerba.
C. de testib. l. nondum.
C. de rei uend. l. emptor ancillæ.
C. de donat. l. ex hac.
ff. rem rat. hab. l. satis.
ff. de hær. instit. l. quoties.
ff. de duob. reis stip. l. his uerbis.
ff. de manu. test. l. teste Iul.
ff. ad Macedo. l. sed Iul.
ff. de leg. 3. l. cum quis. §. codic.
ff. si tab. testam. l. ex. in fin.
ff. de his quib. ut indig. l. pos.
ff. de inoff. test. l. si is qui. in fin.

ff.de leg.3.l.fideicom.
ff.ad Syllan.l.si quis in graui.

Contrà.

C.de probat.l.rationes.
C.de donat.l.nuda.
ff.de leg.2.§.Titia.
ff.de hær.instit.l.ex facto.

Soli dicto,&c.] Soli dicto meo creditur, in meum præiudicium, non ad alium mihi obligandum. ut C.de probat.Rationes. Item creditur, si dicã me dedisse quid certum,uel feciſſe, niſi ſit odioſum,niſi incertum,uel daturum etiam certum: alioquin cõtrà. ut ff.de leg.2.l.Titia.primo reſponſ.quia quæ de prę terito ſunt, certiora ſunt. Nec obſtat, quod dicitur de donat.l. nuda. quia non fecit aliquid tale, unde naſcatur uel præſumatur nata obligatio. Secus aũt, ſi dicam me donaſſe: quia donatio, ſi uera eſt, obligat.ut ff.de hæred.inſtit.l. qui uolebat. & de liber.& poſthum.l.cum quidam.

Creditur bene geſtum à ſapiente.

C.de leg.& fideicom.l.humanum.
ff.de offic.præfec.præ.l.1.
C.de Epiſc.audien.l.Epiſcopale.
In Decr.12.q.2.expedit.
ff.de probat.per calum.l.cum deinde eum propinqui.
C.qui & aduerſ.quos.l.1.

Vt liceat pulſato uel prouocato, quod aliàs non liceret.

ff.de in ius uoc.l.libertus.
ff.ad leg.Aquil.l.itaq;.l.ſcientia.§.pen.
ff. de bonis lib.l.qui cum.

Faciẽte quod facere licet, arbitratu nõ puniri.

ff.locati.l.ſi ignorans.

ff. de redhib. l. quid sit. §. apud.

Semel tantum quid licere.

In Inst. de legat. §. potest.
ff. de adopt. l. adoptare.
ff. de legat. 1. l. 5.
ff. de manu. test. l. si ita.
ff. de aqua pluu. arc. l. in diem.
ff. de leg. 2. l. statu lib. in fin.

De re dubia transigere non licet.

ff. de transl. de his cum hi.

Contrà.

C. de transact. l. 1.

Potest uel licet debere, non tamen donare.

ff. de pact. l. iurisgen. §. ult.
ff. de donat. l. filius.
ff. quæ res pign. oblig. poß. l. 1.
C. de administ. tut. l. omnes.

Qui parauit rem, & ad actum non processit, nihil egisse uidetur.

In Inst. de testam. milit.
C. de act. & oblig. l. si quidem.
ff. de fide instrum. l. contractus.
C. de usucap. l. ea.
ff. de acquir. rer. dom. l. nudo.
ff. rem rat. hab. l. amplius.
ff. de hæred. instit. l. quoties.
ff. de testib. l. si is.

Creditur bene, &c.
Vt liceat pul. &c.
Facientem quod, &c.
Semel tantum quid, &c.
Qui parauit rem, &c.
} Hæ omnes sunt notæ.

Vigilare

Vigilare prodest.

ff.quæ in fraud.cred.l.ult.in fin. & l.qui autem.
ff.de pecul.l.in summa.
C.depositi.l.ult.

Non prodest.

ff.de noxal.l. si à multis.

Vigilare,&c.] Solutio. Semper licet uigilare: sed non semper,ut in contraria Rubr.

Licet ratione consensus, quod aliàs non liceret.

ff.de in ius uoc.l.quamuis.

Licet ratione officij.

ff.de in ius uocan.l.quæsitum.

Licet ratione necessitudinis.

ff.de in ius uoc.l.1.& 2.
ff.qui satisd.cog.l.2.

Licet ratione digni iudicis.

ff.de in ius uoc.l.libertus.

Ratione alterius delicti licet.

ff.ne quis eum qui in ius uoc.l.1.§.1.

COMMVNIA PACTORVM ATQVE OBLIGATIONUM, & contractuum.

RVBRICA XCVI.

Pactum non transit ad hæredes.

C.de legat.l.apud iul.§.si quis.
ff.de uerb.oblig.l.stipulatio ista.§.si quis ita.
C.sine cens.uel reliq.l.1.
ff.de seruit.rust.præd.l.pecu.

ff. de pact. l. si quis decē. §. si quis pa.
ff. de seruit. leg. l. mater filiæ.

Contrà.

ff. de pact. l. iuris gentium. §. pactorum.
ff. de pign. l. si neces. §. pen.
ff. de probat. l. si pactum.
C. ut ab hærede. l. 1.
C. de contrah. & commit. stip. l. ult.

Pactum non, &c.] Quando pactorum beneficiū detur hæredi, uel contra hæredem, dic plenè, ut notaui in distinct. 7, de actionibus.

Aliquando etiam lite contestata non transit ad hæredes.

ff. solut. mat. l. si marito. §. si uolunt.
ff. de oper. lib. l. si operas.

Cum duo sub alternatione debentur, si super uno paciscatur, & super altero pactus uidetur.

ff. de pact. l. si unus. §. si cum mihi.
ff. de cond. instit. l. qui sub cond. §. si quis.
ff. de libera. lega. l. non solum. §. si is qui.
Contrà, ff. de rei uend. l. Paulus.

Cum duo, &c.] Hæc est nota.

Quando ex alieno pacto utilis datur actio.

C. de usur. l. accept. in fin.
C. quand. ex facto tutor. l. 2. §. ult.
ff. de neg. gest. l. si pupill. §. si quis.
ff. de seruit. uend. l. 4. §. 3.
ff. de const. pec. l. 5. §. ult.
ff. manda. l si manda. §. si procura.
ff. de pact. dot. l. cùm dos.
ff. de uerb. oblig. l. si ita stipul. §. Chrysogonus.

Quando

Quando ex alieno pacto, &c.] Hoc plenè §. exposuimus.

Rerum inhonestarum nulla societas.

ff. famil. herciſ. l. cætera. §. mala.
ff. pro ſoc. l. nec poteſt qui ſe pel. §. 2.
ff. de fideiuſſ. l. ſi à reo. §. ult.
ff. de tutel. & rat. diſtra. l. 1. §. ſi plures. in fin.

Rerum inhonestarum, &c.] Hæc est nota.

Qui promiſit inducere ſocium, quandocunq; ſe induceret, quamuis hoc faciat ea ratione, quia uelit ad curiam proficiſci, tamen ſocium inducet.

ff. de teſtam. milit. l. in fraudem. in fin.
In Auth. de alie. emphy. & pa.

Contrà.

ff. de teſtam. tut. l. pater.
ff. de ſolut. l. cùm quis.
ff. de re iud. l. à diuo. §. etſi poſt.

Qui promisit, &c.] Hîc uidentur ſignari contraria arg. huic m. quæ tamen non multum faciunt ad cauſam, nec etiam uidentur bene poſſe aptari: dico tamen, quòd teneatur inducere propter uerbum, quandocunq; indefinitè prolatum. ut ff. de ſeruit. urb. præd. l. ſi ſeruitus.

Non tenetur, ſi non facit, quod facere conuenit.

ff. de pet. hær. l. ei qui. §. 1.
ff. locati. l. quæro. §. item.
ff. de pact. reſcript. §. ſi pacto.
ff. pro ſocio. l. ſi conuenit.
ff. de pact. dotal. l. ſi pater.

ff.unde ui.l.1.§.si pacta sit.

Contrà.

ff.de separ.l.1.§.illud.
ff.depos.l.si hominem.§.quoties.
ff.de furt.l.interdum.§.furtum.

Non tenetur,&c.] Qui conuenit aliquid facere, tenetur si id non facit: ut in hac Rubr. & prætor ait: Pacta seruabo. Nec obstat, quod dicitur in cõtraria Rub. ff. de separ. l. 1. §. illud. quia illud est propter iustissimam ignorãtiam, ut ibidem dicitur. Quod autem dicitur de furt. l. interdum. §. furtum. & ff. depos. l. hominem. §. quoties: nõ uideo quid ad rem faciat.

Locatio sine pecunia esse potest.

ff.locati.l.& hæc distinctio.in fin.

Non potest.

ff.locati.l.1.

Locatio,&c.] Non obstat, quod legitur in ff. locati. l. & hæc distinctio. §. illud. quia ibi impropriè ponitur uerbum locare: ut C. locati. l. si olei.

Res sacra uendi potest.

ff.de contrah.empt.l.pacta.

Non potest.

ff.de cont.empt.l.& de sacra.

Res sacra, &c.] Hoc distingue: ut ff. de contrah. empt. l. & liberi hominis.

Liber homo potest emi à sciente.

ff.de liber. caus.l.liberis.§.si duobus.

Contrà.

ff.quib.ad liber.proclam.l.ult.

Liber homo,&c.] Hoc ideo, quia alius erat ignorans: alioquin contrà. ut in contraria Rub.

Vsu-

Vsurarius uendere potest usum.

ff. de usu & habit. l. diuus. in fin.

Nequaquam potest uendere.

ff. comm. diuid. l. item quam. §. 1.

ff. de usu & hab. l. sed neq;.

Vsurarius, &c.] Solutio. Non uendit, nisi in casibus: ut in hac Rub. & ut notaui in Instit. de usu & habitat. §. minus.

In quibusdam casibus habet tantum, quantum usufructuarius. ut ff. de usu & habitat. l. diuus. & l. fundi. & de usu ear. rer. quæ usu consum. l. 5. §. ult. & l. antepen.

Prædium minoris sine decreto uendi & obligari potest.

C. de oper. pub. l. pen.

C. quando decret. opus non est. l. 2. & 3.

C. de Episc. & cler. l. orphana. in fin. l. quasi. & Authent. sed liberi.

C. de admin. tut. l. ult. §. defensione.

Non potest.

C. de præd. minor. l. inter.

Prædium minoris, &c.] Certum est, quòd sine decreto alienari non potest, nisi in casibus: ut in hac Rub. & in contraria.

DE COACTIS, ET DVBIIS, ET PENDENtibus.

RVBRICA XCVII.

Aliquem inuitum cogi agere.

ff. locati. l. in plures. §. messem.

ff. de

ff. de minor. l. ait prætor. §. 2.
ff. de act. empt. l. Iul. §. penult.
C. de ingen. manu. l. diffamari.

Contrà.

C. ut nemo inuitus. l. 1.

Aliquem inuitum, &c.] Regula traditur generalis, ne inuitus cogatur agere quis. ut C. nemo inuitus. l. 1. Fallit tamen in casibus, ut in hac & in cõtrar. Rub. & ut notaui in summa, C. ut nemo inuitus.

Coacta uoluntas, uoluntas est.

ff. quod met. caus. l. si mulier.
ff. de bon. liber. l. nihil. §. si patronus.
ff. de rit. nupt. l. si patre.

Dubia in benigniorem partem interpretari.

C. de nupt. l. si quis calum.

Duo sunt, quæ coactionem abhorrent: & sic excusat.

ff. quod met. caus. l. si mulier. §. si dos.
ff. de iudic. l. 2. 1. respons.
Contrà, ff. de arb. l. si feriæ.
Contrà, ff. de min. 25. an. l. ait prætor. §. 2.

Cogitur particulatim accipere.

ff. si cert. pet. l. quidam.
ff. quib. mod. pig. uel hypot. solu. l. ult.

Cogitur, &c.] Creditor per partes non cogitur accipere, nisi in tribus casibus: id est, in libertate, & ubi debitum non est liquidum, & ubi hoc est conuentum. ut ff. de usur. l. tutor. §. Lucius. & ff. si cert. pet.

pet.l.quidam.& de statu lib.l.cùm hæres.§. Stichus.

Cogitur manumittere, qui rogatus non fuerat.

ff.de fideicom.lib.l.Cepha.§.2.

De sola suspicione cogitur quis iurare.

C.de his qui ad Eccles.confu.l.ult.§.ult.
C.de iure delib.l.sancimus.§.licentia.
C.de iure dot.l.in pe.uetus.§.ult.
C.de pœn.iud.qui mal.iud.Aut.
ff.de eden.l.argentarius.
ff.ad Syllani.l.2.§.si quis in uilla.

Cogitur manumit.&c. } Hæ sunt notæ.
De sola suspicione,&c. }

Dubium pro certo haberi.

ff.de nox.act.l.quoties.
ff.de re iud.l.cum ex causa.
ff.de minor.l.eleganter.
ff.de ritu nupt.l.si ita.

Dubium pro nihilo haberi.

ff.de arbit.l.non distinguemus.§.summè.
ff.ad leg.Aquil.l.scient.§.cum stra.huic.§.si suus.
ff.de usufr.l.sed etsi.§.1.in fin.
ff.de rei uend.l.idem Pompon.§.ult.

Dubium, &c.] Quæ in istis Rubr. dicuntur,non uidentur esse contraria. quod enim dubium est, si necessarium sit, illud esse certum ad alicuius fundandam intentionem, pro nullo habetur. ut ff. de arbit.l.non disting.§.summa. & ut in contrar. Rubr. Et ad idem tendit, quod dicitur in contraria Rub.& ff.de nox.act.l. quoties. nã & ibi certũ erat, dominũ habere in potestate, & negaret,cõueniretur sine noxæ de-

xæ deditione Sed quia incertū est, defertur sacramē/tum: ut in eo. tit. l. si seruus. § dominus. Quod autem dicitur, ff. de re iud. l. cum ex causa. non obstat: quia dubium est à principio, sed postea perueniendū est ad indaginem ueritatis: ut si probetur, nō remanere apud eum, quantum sufficit ad alimenta, soluto de/bito imploret beneficium.

Eo ipso quòd dubium est, quod negatur. ut ī. de affir. Rubr. eo ipso.

Quædam dubia retrò duci ex pòst facto.

ff. de usufr. l. sed & si quis. §. 1.
ff. de minorib. l. non enim.
ff. de acquir. rer. dom. l. in eo.
ff. de reb. dub. l. quid. ām sunt.
ff. ad Trebell. l filiam fratribus.
ff. de castr. pec. l. ex castrensi.
ff. ad l. Aquil. l. huic scripturæ. §. si seruus.
ff. de solut. l. pupillus. §. 1. & ult. qui res.
ff. qui potior. in pig.
In Auth. de nupt. §. inde. in fin.
ff. de liber. caus. l. ordinata.

Incipit pendere.

In Instit. quib. mod. ius pat. pot. sol. §. ab hostibus.
ff. de usuc. l. is qui.
ff. ad l. Aquil. l. liber homo.
ff. si cert. pet. l. proprium.
ff. de man. test. l. Nerat.
ff. com. præd. l. ult.
ff. de fund. dot. l. si nupt. §. 2.
ff. de solut. l. si quis off. in fin.
ff. ad Maced. l. 1.
ff. de usufr. l. sed &. §. arboribus. & §. ult. quid ergo.
ff. de re iudic. l. duo.

ff. de

ff. de cond. indeb. l. si non sortem. §. si decem.
ff. de castrensi pec. l. proponebatur. §. filiusfam. & l. pen. §. penult.
ff. de don. int. uir. & ux. l. si is. l. ult. §. pen.
ff. de postlim. reuers. l. in bello.

Contrà.

ff. de statu lib. l. 1. & 2. §. si ex.

Quædam dubia, &c. Incipit pendêre, &c.] Hæ sunt notę, nec recipiunt contrà. quod enim signatur pro contrario, in ff. de statu lib. l. 1. & 2. non uideo ad rem facere.

Non cogitur aduocatus ire per prouincias.

C. de sent. & interloc. l. comparat.
ff. de annu. leg. l. Mæuia. §. 1.
ff. de procur. l. sed & §. non solum. cum suis concord.
ff. de dam. infect. l. inter quos. §. ult.
ff. de iud. l. hæres.

Contrà.

ff. de oper. liber. l. quod ius.
ff. de eden. l. 4. §. ult.
ff. de procur. l. qui proprio. §. item quæritur.

Non cogitur, &c.] Vt in hac Rub. dicitur, aduocatus non cogitur ad aliam prouinciã ire. ut ff. de procur. l. sed hæ. §. non solum. Nec obstat, quod dicitur, ff. de oper. liber. l. quòd nisi. quia ibi duplex uinculum est: id est, & stipulationis operarum, & reuerentiæ, instinctu naturæ debitæ. unde magis astringitur libertus. hîc autem promissionis tantum uinculum est. Nec obstat, quod dicitur, ff. de eden. l. 4. §. ult. quia nec ibi cogitur in alia prouincia, nisi ei sua culpa obij-
ciatur.

Non

Non debere aduersam partem adiuuare, ex quo unius partis merita contraria sunt ei proposita.

Ar. ff. de arbitr. l. 4. §. tametsi.

COMMVNIA FACTORVM, TAM LIBERorum, quàm etiam seruorum.

RVBRICA XCVIII.

Non sufficit semel uoluisse, uel feciſſe, niſi duret.

ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. prætor.
ff. de oper. nou. nunc. l. prætor. §. hoc autem.
ff. de adopt. l. adoptio §. 1.
ff. quod ui aut clàm. l. prohibere. §. illud.
ff. de ſeruit. ruſt. præd. l. eum.
ff. qui pet. tut. uel cur. l. diuus.
ff. de cond. indeb. l. eleganter. §. penult.
ff. quor. leg. l. 1. §. quod autem ait prætor.
ff. de inoff. teſt. l. nam hæredi.
ff. de collat. bon. l. niunquam.
ff. quod cuiuſq; uniu. nom. l. item quòd ſi.

Sufficit ſemel uoluiſſe, uel feciſſe.

ff. ut in poſſ. leg. l. 3. §. pen.
ff. pro ſoc. l. antepen.
ff. de leg. 1. l. ſi quis decem.
ff. de uulg. & pupil. ſubſ. l. ex facto.
ff. de iure dot. l. ſtipula.
C. ſi manc. ita fuer. alien. ne pro. l. 1.
ff. de leg. 3. l. fideicom. §. ſic.

ff. de

ff.de leg.2.l.statu lib. §. Stichus.
ff.ad leg. Iul.de adult.l.maritus.
ff.depos.l.1.§.si rem depo.
ff.de cond.instit.l.qui sub.§.ult.
C.de agr.& cens.l.cùm satis.

Non sufficit,&c.] Solutio. Vbicunq; uoluntas semel interposita,perficit id de quo agitur, satis est semel uoluisse:puta,in uenditione satis est, ut sit perfecta,quòd semel tecum consensi. & idem in omnibus obligationibus,quæ solo consensu contrahuntur.ut ff. de aqua plu.arcend. l. in diem. & de diuers. tempor.præscript.l. de accessionibus. Nisi appareat contraria uoluntas.ut ff. de leg.3.l.11.§. sic. & pro socio.l. antepen. Vel nisi obligatio in eum statũ reducatur, ut ex ea non sentiat quis commoditatem. ut ff.ut in poss.leg l. planè. & l.si is.§.ult. Si uerò exigatur perseuerantia uoluntatis ad facti existentiam, aliud est.ut ff. de diuort.l.ult.

Cum suo onere res transit.

In Aut.coll. 2.§.hoc quidem.
C.sine censu.uel reli.2.
C.depositi.l.lucrandis.
ff.ad Trebell.l. Marcellus.§.ult.
ff.de seruit.l.uiæ.
ff.de euict.l.cum quidam.
ff.de seru.rust. præd.l.uia.§.si fundum.
ff.de seruit.rust.præd.l.si commu.

Cui aliquid conceditur, id quoq; intelligitur concedi, quod solet ab eo cui conceditur.

ff.de usu & hab.l.plenum.§.& æquum.
ff.quod cum eo qui in alie.pot.l.ult.

Intelligitur tunc factum, quod statim pòst fuit factum.

ff. de diuor. l. 3.
ff. de ui & ui arm. l. quod pos.
ff. de liber. & posthum. l. Titius. §. Lucius.

Contrà.

ff. de cond. & demonst. l. si ita lega.
ff. de neg. gest. l. si negocia.

Cum suo, &c. Cum aliquid, &c. Intelligitur, &c.] Hæ sunt notæ, nec recipiunt contrà: quia contraria signata in tertia nota, ad rem non faciunt.

Si facio in re tua, quod facere inceperas, uideor tua uoluntate facere.

ff. de neg. gest. l. si negocia.
ff. de pign. act. l. si seruos.

Contrà.

ff. de reb. eor. qui sunt sub tut. l. 1. § 2.

Si facio, &c.] Solutio. Hoc est propter prohibitionem constitutionis: quia uetuit res alienari. ideo enim non statur illi præsumptioni, quòd testator uoluisse uideatur alienari.

Quod uix est, tamen est.

ff. de iudic. l. uix est.
ff. de mino. l. intra utile.
ff. ad Vell. l. si mulier.
ff. de seru. export. l. seruus.
ff. de euict l. pater filiæ.
C. de fals. l. ipse. §. defic.
ff. de usufr. l. uideamus an. §. quicunq;.
ff. de acquir. rer. dom. l. adeò. §. quòd si.

ff. de

ff. de mino. l. Aemilius. § ult.
ff. de rei uend. l. quæ de tota. §. 1.
ff. de uerb. sig l. alienationis.
ff. de leg. 1. l. filius. §. 2. l. si seruus.
In Instit. de usu & hab. §. 1.
In Decre. dis. 39. quæ.

Contrà.

ff. de acquir. rer. dom. l. liber homo. §. ult.
ff. de ass ig. liber. l. ult.
ff. ad Vell. l. tutor. l. ult. §. 1.
ff. de uerb. sig. l. ubi. §. fundus.
ff. de mino. l. inter utile. in fin.

Quod uix est, &c.] Hîc denotatur diuersa uerbi significatio: quæ quandoq; denotat impossibilitatem, quandoque difficultatem: ut ex legib. subiectis percipi potest, & ut s̃. diximus.

Non tenet factum, nisi sponte gestum.

ff. de separ. bon. l. 1. §. sed & si quis.
ff. de curat. bon. dand. l. 2. in fin.
ff. quod met. caus. l. si mulier. §. penult.

Non tenet factum, &c.] Regulare est, ut teneat factum à coacto, ut teneret à spontaneo factum. ut ff. quod met. causa. l. si mulier. §. si metu. Fallit tamen in quibusdam. ut ff. de aut. tut. l. 1. §. ult. de iudic. l. 2. ibi autem, si cum restitisset. & de testam. l. qui testamento. §. ult.

ADIECTIO.

Sed in hoc loco contrà dicit ualere, quia uoluntatem adhibuit. arg. ff. de ritu nupt. l. si à patre cogent. Sed tamen concedit, compulsum restitutionem impetrare posse. ut arg. ff. quod fals. tut. aut. l. interdum. Sed certè dici potest, quòd lex illa loquitur, quando compulsio facta fuit à suo iudice, & ideo tenet: alioquin ipso iure nulla esset loc.

Sed & subuenitur coacto, licet non subueniretur sponte gerenti. ut ff. de separat. l. 1. §. sed & si quis. & de curat. bon. dan. l. 2. §. ult.

Seruus ciuiliter agit.

ff. de iud. l. uix.
C. si per uim, uel alio modo. l. 1.

Contrà.

ff. de cap. diminu. l. 1. §. 1.
C. de iudic. l. seruus.

Seruus, &c.] Regulare est, ut seruus in agendo & respondendo repellatur. Fallit tamen in casibus: ut ex legibus subiectis apparet.

Libero homini potest libertas relinqui.

ff. de fideicom. hære. l. general. §. 2.

Non peruenirent ad libertatem, nisi impleuerint conditionẽ, etsi non stet per eum.

ff. de stat. lib. l. cum hæres. §. seruus.
ff. de cond. instit. l. quor. §. si quis sub.

Contrà.

C. de cond. inser. l. cum quidam.
C. de stat. lib. l. statu liberos.

Non peruenirent, &c.] Hæc Rub. superuacua est: quia s. 3. uel de æqualitate factorum. tit. cum per te non steterit, &c. plenè exposui, quid in his, & similibus obtineat.

Est matrimonium inter liberum & seruum.

ff. de ritu nup. l. in eo. in fin.

in

In Decre.c.30.q.2.*si quæ femina.*

Contrà.

C.*de incest.nup.l.*2.

Est matrimonium, &c.] Sine dubio non est matrimonium inter liberum & seruum, ut in contraria Rub.dicitur. Quod autem dicitur, ff. de ritu nup.l. in eo.§. ult.non obstat:quia ibi Iuliani recitatur opinio: uel,in casu illo speciale est. Hoc, de iure fori : secus de iure fori,per canones.

Conditio statu liberi potest esse deterior.

ff.*de stat.lib.l.si ita.*

Contrà.

ff.*de stat.lib.l.statu liberis.*1.*respons.*

Conditio stat.&c.] Nunquam etiam statu liberi conditio immutari potest alienatione.ut ff.de fideicom.lib.l. generaliter.§. quoties. & de stat.lib l.statu liberum.1.respons.& §.ult. Sed fallit in casu. ut ff. de stat.lib.l.si ita liber.

Qui non manumisit, potest esse patronus.

ff.*de fideicommiss.lib.l.generaliter.§.*2.

Licet non sint præsentes qui debent esse, si factum fuerit, nihilominus ualet.

C.*de aut.præstan.l.ult.§.*1.
ff.*de iudic.l.non idcirco.*
ff.*pro socio.l.actione.§.morte.*
ff.*de oper.nou.nunc.l.de pupillo.§.si plurium.*
ff.*de cond.& demon.l.municip.*

Contrà.

ff. de arb. l. item si. §. 2. l. in tres. §. is cui.
ff. de eden. l. si quis ex. §. à reo.
ff. si quis caut. l. seruus. §. 1.
ff. de postul. l. cum eorum. §. 1.
ff. commu. præd. l. ult.
ff. de iud. l. aliud non est. §. 1.
C. de sacros. Eccl. Aut. hoc ius por.
C. de fide instrum l. comparationes.
C. de iureiur. l. ult. §. hoc etiam.
C. de aut. præstan. l. ult. §. ult. & §. 1.

Licet non sint, &c.] Si plures sint necessarij ad aliquid agendum, nec interueniant omnes, nihil ualet quod geritur: ut in contraria Rub. dicitur. Nec obstat, quod in hac Rub. dicitur. nam in nulla subiectarum legum ponitur casus, in quo plures essent necessarij, si bene intelligatur: ut apertè ex eis colligi potest.

Aliquid impedit faciendum, quod non tollit factum.

ff. de postul. l. 1. §. casum.
ff. de fund. dot. l. si fundum.
ff. de pecul. l. quam Tubero.
ff. de iur. aur. ann. l. 1.
ff. de publ. iud. l. is qui.
ff. de uaca. mu. l. si seruus. §. ult.
ff. de excusa. l. non tantum. §. ult.

Aliquid tollit factum, quod non impedit faciendum.

ff. de arbitr. l. non distinguen. §. sacra.
ff. de assig. lib. l. utrum.
ff. de relig. & sumpt. fun. l. 1. & 2. sunt personæ.

ff. de

ff. de fideiuſſ. l. ſi debitori.
ff. de excuſ. tut. l. ſpadonum. § ſcire.

Aliquid impedit, &c.] Vt ex legibus hîc ſubiectis apparet, multa ſunt quæ impediunt aliquid faciendum, quæ non diſſoluunt iam factum. hoc enim gratiæ eſt: ut & ſ. Quod ab initio ualet, &c. notaui. Nec obſtat, quod dicitur ff. de arb. l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. nam ibi non ſoluitur ipſo iure compromiſſum, ſed ſacerdote poſtulante: nec imponitur ei neceſsitas iudicandi. poteſt autem, ſi uelit. Vnde ſi ſacerdos factus recipiat compromiſſum, cogitur compromiſſum iudicare: quia renunciaſſe uidetur priuilegio. Vt ergo ibi ſoluitur eius fauore, ſi uelit: ita & ſi uelit non ſuſcipere, non cogetur. Item non obſtat, quod dicitur ff. de aſsig. lib. l. utrũ. quia emancipatio aſsignari non poteſt. Et ita eſt illa litera intelligenda, ne ſit contraria ei quod dicitur in Inſt. de aſsign. liber. §. pen. Item non obſtat, quod dicitur ff. de fideiuſ. l. ſi debitori. quia ibi non ſoluitur datio fideiuſſoris, facta ante deportationẽ. ut C. de fideiuſ. l. 1. ſed impeditur facienda poſt deportationem, ut ibi dicitur. Eſt ergo conſonantia, non contrarietas.

Non eſt redditum quod eſt deterius redditum, ubi deterius eſt redditum, ubi haberi non poſsit.

ff. ad exhib. l. iul. §. ſed etſi.
ff. commod. l. 3. §. 1.
ff. depoſiti. l. 1. §. ſi res.
ff. de pign. act. l eleganter. §. Mæuius.
ff. de leg. 3. l. qui con. §. ſi res.

Contrà, ff. de dol. l. eleganter. §. non solum.
ff. de leg. 1. l. huiusmodi. §. ædes.
ff. de leg. 2. l. Mæuius. §. penult.
ff. de solut. l. etiam.

Non est redditum, &c.] Hæc Rub. plenè est exposita ſ. de iudic. tit. rem peto, &c.

DE RATIONE CONNEXITATIS.

RVBRICA XCIX.

Quòd connexio facti inducat patientiam conditionis.

ff. de constit. instit. l. mulier. §. pen.
ff. de uerb. ob. l. quidam.
ff. de uerb. sig. l. qui res ali.
ff. de cond. & demonſ. l. Mæuius.

Quòd connexio facti, &c.] Melius debuit poni: Sufficit de facto impleri conditionem. & est speciale in his casibus. aliàs contrà. ut C. si manc. ita fuer. alie. l. ea. & ff. rer. amot. l. si concubina. & ff. pro dote. l. 1. & unde uir & ux. l. 1.

Ratione connexitatis, indemnitatis aliquid concedi.

ff. de neg. gest. l. cùm pater. §. cum actum.
ff. de iudic. l. proponebatur.
ff. de aq. plu. arc. l. sed interdum.
ff. de mino. l. etiam. §. 1. cum omnibus suis concord.

Contrà.

ff. rer. amot. l. si concubi.
ff. pro dote. l. 1.

ff. unde

ff. unde uir & ux. l. 1.

Ratione connexitatis aliquid conceditur. ut ff. de aq. plu. arcen. l. sed interdum. & de neg. gest. l. cum pater.

Coaceruationem debere fieri.

C. de præscrip. 10. ann. l. autem. §. quòd si.
ff. quib. ex caus. maio. l. nec non. §. si quis.
ff. ad l. Falc. l. pœnales.
ff. de pact. l. si plures.
Contrà, ff. de iurisd. om. iud. l. si idem.
Contrà, C. de donat. l. sancimus. §. si quis.

Nota, inseparabilitatem nocere uel prodesse.

ff. de don. inter uir. & ux. l. si sponsus. §. generaliter.
ff. de admin. tut. l. tres tutores.
ff. de his quib. ut indig. l. post lega. §. qui prin.
ff. de aq. quot. & æst. l. 1. §. item quær.
ff. comm. diuid. l. arbor. §. duo Stic.
ff. de ædilit. edict. l. plerunq;.
ff. de lib. leg. l. si is qui duos.

Propter continuationem plura facta unum intelliguntur.

ff. ad l. Aquil. l. unde. §. ult.

REPETIT, RETINET, ELIGIT, EXCVSAT, subuenit.

RVBRICA C.

Sumptus facti in re aliena, possunt peti.

ff. de neg. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis.
ff. de cond. & demon. l. qui except. §. si partes.
ff. locat. l. dominus. §. incon.

ff. de usufr. l. Titius Mæuio.
ff. de pigno. l. si seruos.
ff. de act. empt. l. ex empt. §. pen.

Sumptus, &c.] Si in re aliena impendã, siquidem mandato domini, datur actio mandati. & ita intelliguntur quædam leges sequentis Rub. Si sine mandato, & nomine alieno geram, habeo neg. gest. act. Si uerò meo nomine impendam, ut quia possideo, nullã habeo actionem: quia nullum mihi obligare uolui. ut ff. com. diuid. l. in hoc iudicio. etiamsi sim bonæ fidei possessor. ut ff. de cõd. indeb. l. si in area. & de dol. excep. l. Paul. & de act. emp. l. idemq;. Quid ergo faciet bonæ fidei possessor? Respondeo: Si fuit à principio bonæ fidei, & cùm ædificauit, habet doli exceptionem. Si uerò à principio fuit bonæ fidei, cum autem ædificauit, fit malæ fidei, permittitur ei auferre. ut ff. de rei uẽd. l. Iul. Si uerò fuit à principio malæ fidei possess. donasse uidetur. ut Instit. de rer. diuis. §. ex diuerso. Si modò talis erat persona, quæ donare potuit: alioquin contrà. ut in 3. Rub. Etiam sciens, &c. M. uerò distinguebat, utrum uoluit donare, an non. arg. C. de rei uẽd. l. 2. Et de his sumptibus plenè dixi in summa C. de rei uend.

DE SVMPTIBVS PRAESTANDIS.

RVBRICA CI.

ff. locat. l. cum in. §. 2.
ff. de poss. l. qui priui. §. si in Asia.
ff. man. l. qui mutuam. §. ult.
ff. de act. empt. l. Iul. §. exinde. §. si uen.
C. mand. l. etiam procurator.

Contrà.

Contrà.

ff.fam.herciſ.l.ex parte.§.filius.

De ſumptibus,&c.] Hæc eſt nota,quòd quandoque peto ſumptus tanquam procurator, quãdoq; ex contractu præcedenti, quandoq; ex culpa: ut leges ſubiectæ declarant. Nec eſt contrà, quod dicitur ff.fam.herciſc.l.ex parte.§.filius. quia ibi non rẽ quæ pertinet ad alia,ſed ſuo nomine expendit, quod ad eum ſpectabat.

Etiam ſi ſciens in alieno ædifico, impenſas peto.

ff.de donat.inter uir.& ux.l.ſed ſi uir.§.2.

Contrà.

ff.de rei uend.l.Iul.

Etiãſi ſciẽs,&c.] Hæc Rub.§. in tertia eſt expoſita.

Indebitum per ignorantiam ſolutum aut cautum, repeti poſſe.

C.de cond.indeb.l. cùm &.

Contrà.

ff.de cond.indeb.l.ea quæ.

Indebitum,&c. Sciens me non debere, &c.] Qui indebitum ſoluit ignorans, repetit, ſi nullo modo erat debitum,uel ciuiliter tãtum: niſi ex ea cauſa ſoluat, quæ creſcit per inficiationem. Tunc enim non repetit,ſi tamẽ erat ab aliquo debitum. ut C. de cõd. indeb.l.cùm &.& l. ea.& ff.ad l. Aquil.l.inde Nerat.§. ult.Sciens autem nõ repetit. ut ff.de reg.iur. l. cuius.

Datum ob turpem cauſam, repetitur.

ff.de cond.ſine cauſ.l.ult.
ff.de præſcript.uerb.l.ſi rem.§.ult.

Sciens

Sciens me non debere, ſoluens repeto: ubi locum habet retentio.

C. quot mod. pig. tac. contrah. l. ult.
C. ſi al. res pig. data ſit. l. 1.
C. etiam ob chirog. pec. pig. te. l. 1.
ff. de cond. indeb. l. qui excep. §. ſi pars.
ff. quib. mod. pig. tac. contrah. l. damus. §. quòd ſi.
ff. ad Treb. l. ubi.

Contrà.

C. ob chirog. pec. pig. te. in princ.
C. commod. l. ult.
C. depoſiti. l. pen.
ff. de don. cauſ. mort. l. qui mor. l. ſi cui.

Vbi habet locum, &c.] Sciendum eſt, quòd quan doq; habet quis retentionem, licet nõ habeat actionem: ut leges ſubiectæ declarant. Leges, quæ in contrar. Rub. ponuntur, nihil contrarietatis inducunt. Nec enim dico, quòd quis cõuentus ſemper habeat retentionem, ſed in caſibus: ut dixi.

Ratione modicæ partis ſuperextantis, totum quod actum eſt, teneri.

ff. de uſufr. l. ſi cui. §. inſulæ.
ff. de contrah. empt. l. domum.

Non ceſſantibus non poteſt obijci præſcriptio, nec præiudicare poteſt electio.

ff. de mino. l. inter.
ff. de re iud. l. & an. §. ſi is.
ff. de adult. l. quinquennium.
ff. de appell. l. ſic.
C. de inoff. teſt. l. contra eum.
C. ſi tutor uel curator. l. ult.
C. de pet. hær. l. hæreditas.

De

De electione præiudicante.

ff. de bon. lib. l. si patronus.
C. de iudic. l. properandum.

Non cessantibus non potest,&c.] Præscriptiones quæ odio non petentium sunt inductæ, apparet q̃ diligentibus, & non cessantibus opponi non possunt. ut C. de ann. excep. l. ult. Diligentibus dico, ut quia in iudicio sunt prosequuti iura sua: ut ex prædicta l. patet, & C. de inoff. test. l. contra. & ff. ad l. Iul. de adult. l. quinquennium. Secus, si extra iudicium fuerint occupati probabili causa. tunc enim currit præscriptio, licet detur restitutio. ut ff. quib. ex caus. maio. l. 1. & de præscript. 30. annor. l. sicut. Quod autem supponitur de electione, in ista Rub. est intelligendū ita, ut electio præiudicet in actionibus, eiusdem rei nomine competentibus. ut ff. de re iud. l. nemo. §. 1. Item præiudicat in his, quæ sibi contraria sunt, uel se non patiuntur: quorum uno electo, alteri renunciatum uidetur. ut ff. si ser. ex se man. e. l. 1. & C. de codicil. l. ult. & ff. de bon. lib. l. si patronus ex minore. Secus, si se patiantur, uel diuersarum rerū nomine, nihil sibi attinentium, competant actiones. ut C. si tut. uel curat. interue. l. ult. & de pet. hær. l. hæreditas. Nec obstat, quod dicitur in C. de iud. l. properandum. in fin. quia in iudicijs speciale est.

Factum alicuius excusatur.

ff. de iurisd. om. iud. l. si per errorem.
ff. ad l. Aquil. l. qui foueas.
ff. de iur. & fact. ign. l. si post.
C. de pact. l. si certis annis.
ff. de inoff. test. l. mater.
ff. de publ. l. interdum. §. diuus quoq;. & §. cum quidam.
C. de rei uend. l. re tua.

Ignorantia

Ignorantia excusat.

ff. de oper. lib. l. operis.
ff. ut in poss. leg. l. 1. §. si quis cum.
C. de præscript. 30. uel 40. an. l. nec.

Contrà.

C. unde ui. l. inuasor.
C. ne filius pro patre. Aut. & omnimodo.

Excusatur factum, &c.] Leuis est huius generalis solutio. nam in delictis, ut in contraria Rub. dicitur, non est excusatio propter ignorantiã admittenda. aliàs autem bene excusatur alicuius factũ, propter iustum errorem: ut in hac Rub. & in alia sequenti: Ex iusta causa esse subueniendũ. & ut plenius notaui s. de ignorantia.

Ex iusta causa subueniendum.

ff. de maior. l. sed & si. §. si seriè.
ff. de inoff. test. l. Iul. §. si cum.
ff. de aqua quot. l. 1. §. præterea.
ff. ad exhib. l. Iul. §. quantum.
ff. de oper. nou. nunc. l. de pupil. §. si quis ipsi.
ff. de itin. act. priuat. l. 1. §. si quis.
C. de cond. insert. l. cùm quidam.

DE HIS QVAE CIRCA HAEREDITATES VERTVNtur: & de sacramentis.

RVBRICA CII.

Quòd restitutio hæreditatis non possit fieri nudo sermone: uel hæres rogatus restituere possessionem, penes se habeat.

ff. de pet. hær. l. quòd si. §. item Iul.

ff. de

ff. de fideicommiß. hær. pet. l. quæ actio. & l. ult.

Quòd restitutio, &c.] Egó puto, restitui hæreditatem fideicommissariam solo uerbo, etiamsi hæres possideat. ut ff. ad Trebel. l. restituta. Leges autem, quæ hîc in cõtrariũ inducuntur, nihil ad rẽ faciunt.

Hæredis appellatione significari successorẽs.

In Aut. de sciß. e. §. sed hæc.
ff. de fideicommiß. hær. l. non tantum.
ff. de uerb. obl. l. interdum.
ff. de uerb. sign. l. hæredum. l. in coniunctionibus.

Contrà.

ff. ad Trebell. l. ex facto. §. ult.

Hæredis, &c.] Hoc plerumq; : sed quandoq; filij continentur appellatione hæredum. ut ff. ad Treb. l. ex facto §. ult.

Non idem iuris est, si per alium est hæres, qui esset per semetipsum.

ff. de oper. lib. l. cum patronus. §. cum liber.
ff. de constit. pec. l. hæred. in princip.
ff. de conuing. cum eman. l. lib. §. si nepos.
ff. de bon. poß. contra. l. non pr. §. adoptio.
ff. de uulg. & pupill. l. cum filio.
ff. de acquir. rer. dom. l. acquiritur.
ff. de inter. act. l. si defensor. §. illud.

Non idem iuris est, &c.] Hæc est nota.

Pœnalis actio non competit in hæredes.

ff. de calumnia. l. hæc actio.

Contrà.

ff. de iureiur. l. nam postea. §. 3.

Pœnalis actio, &c.] Hoc explicuimus §. de hæreditatibus, & defunctis.

Non

Non prodest sacramentum.

In Instit. de act. §. præterea.
In Aut. de test. §. quia uerò.

Contrà.

C. de offic. rect. prouin. l. procura.
C. de procura. l. militem.

Non prodest, &c. & contrà.] Hæc est nota.

Iusiurandum deferri potest.

ff. de iur. iur. l. in ius. §. qui.
In Inst. de fideicomm. hære. §. quia.

Hæc uera sunt, cum propter rem iuratur. nã aliàs utiq; quia parenti. ut ff. de iureiur. l. in ius. §. qui.

Iusiurandum de calumnia non potest remitti.

ff. de iureiur. l. iusiurandum.

Iusiurandum de calum. &c.] Hoc plenè exposui s. de sacramentis.

Iudex ante sacramentum taxare debet.

C. de iudic. Aut. post.

Contrà.

ff. de dolo. l. arbitrio.
ff. de rei uend. l. qui restituere.
ff. de in lit. iuran. l. uideamus. §. 2.

Iudex ante sacramentũ, &c.] Solutio. Taxare potest à principio: item pòst, si non taxauit à principio: ut in contraria Rub.

Qui prior est in gradu, potior est in successione.

In Instit. de hær. quæ ab intest. §. cùm filius.

Contrà.

In Instit. de leg. agn. suc. §. 2.

Qui

Qui prior,&c.] Solutio. Regulare est, ut qui prior in gradu, potior sit in successione. Sed fallit in casibus. ut C. de leg. hær. Aut. cessãte. & Aut. post fratres.

Infinita admitti.

In Aut. de mand. prin. §. sed neq;.
C. de transac. l. fratris tui.
C. de sacros. Eccles. l. ut inter diuinum.
ff. de leg. 3. l. fideicom. §. si quis decem.
C. de plus pet. in fin.
C. de usufr. l. antiqui.
C. de fide instrum. l. ult.
C. de damn. infect. l. si finita qui bona fid. §. ult.
C. de iudic. l. apertissimi.
ff. de iureiur. l. admonen. §. si super.
ff. ut leg. uel fideicom. l. 1. §. si quis.
ff. de annu. leg. l. Seio. §. uxori.
ff. de uerb. sig. l. sciendum. §. 1.
ff. solut. mat. l. si mora.
ff. pro socio. l. socius pro sali.
C. de bon. aut. iud. poss. l. ult.
C. de præscription. 30. annor. l. cum notis.

Infinita relinqui.

In Instit. de hæred. instit. §. & unum.
ff. de in lit. iur. l. uideamus. §. iurare.
ff. de annu. leg. l. annua. §. at Ticia. & l. pen.
ff. de fideius. l. si ita sti.
ff. de in ius uoc. l. 3.
ff. de seru. urb. præd. l. cuius.
ff. de rei uend. l. qui restituere.
ff. de leg. præstand. l. 1.

Infinita, &c.] Solutio. Infinitas est euitanda: ut hîc. Nec obstat, quod in contraria Rubr. dicitur. toleratur enim quãdoq; ex præcepto prætoris, uel ex

uoluntate partium, uel generalitate uerborum, uel permissione legis: ut ex legib. cõtrariæ Rub. patet.

DE ARGVMENTIS IN CAVSIS.

RVBRICA CIII.

Argumenta ista specialiter ad aliquid prosunt.

ff. de act. empt. l. tenetur. §. 4.
ff. de manu. l. si uerò non. §. antepen.
ff. de usufr. l. æquissimum.
ff. de aq. plu. arc. l. quod si. §. ult. & l. ult.
ff. de off. præf. urb. l. 1. §. 2. 3. 5. 6. & 7. & §. cul.
ff. pro socio. l. arbiter.
ff. de cond. indeb. l. indebiti.
ff. de mili. test. l. 1.

Argumentum aduersus pupillum.

C. de Epis. & cler. l. orphan.
ff. de reb. eo. qui sub tu. l. si prædia.
ff. de dam. infect. l. damnum. §. si pu. §. si fund. §. si plu.

Argument. &c. & contrà.] Hæ sunt notæ.

Argumentum, quòd qui uincit maiorem, fortassis & minorem.

ff. de diuers. & temp. præscrip. l. de acceßionibus.
In Decret. 19. si Romam.

Contrà.

ff. qui pot. in pig. l. Claudius.

Argumentum, &c.] Quod in hac Rub. dicitur, generale est. sed fallit in casibus: ut in cõtraria R. dicit.

Arg. unius ad alterum.

In Instit. de usuc. §. res.

In Aut.

In Aut. cum de app. co. §. si quis prædictæ.
C. de eden. l. qui accusare.
C. de reb. cred. l in bonæ fid.
C. de pact. l. traditionibus.
ff. de maio. 25. ann. l. inter car. §. hoc.
ff. de ritu nupt. l. ult.
ff. de pecul. l. ex facto.
ff. de solutionib. l. Stichum. §. à diuo.
ff. de acquir. rer. dom. l. qui Romæ. §. hæ. & §. interdum.
& l. si filius. §. si rem.

Plurium ad unum.

C. de quadrien. præscrip. l. bene. in fin.

Argumentum, ut muliere ancilla manumissa, partu excepto, partus sit liber.

C. de agri. & cens. l. 2. quoniam fundum.
C. de Lat. liber toll. l. sed sub. & §. illicò.
C. de liberal. caus. l. placuit.
ff. de senato. l. æmanci.
ff. si ususfr. pet. l. 1. §. item.
ff. de cond. instit. l. quæ sub condi. §. si quis sub.
ff. de fideicom. lib. l. generaliter. §. si quis seruum.
ff. de action. & oblig. l. obligationum.

Argumentum contrà.

ff. de adop. l. liberum.

Argumenta, ut muliere, &c.] Hæc quæstio scholastica posset esse, magis tamen pro libertate uidetur respondendum: ut sic manumittere nō possit, & ita mater principaliter & directò sit libera, partus per consequentiam non obstante pacto. quod rei naturæ aduersatur. ut ff. si ususfr. pet. l. 1. §. 1. & ut in hac Rubr. dicitur.

Ex sola cognitione quem puniri.

In Aut. ut lic. mat. & aui. §. quòd autem.

Ex periurio aliquem puniri.

In Aut. ut nulli iud. §. quia uerò.
In Aut. ut lic. mat. & au. §. si quolibet. & §. quia uerò.

DE TACITA PRAESVMPTIONE.

RVBRICA CIIII.

Iuramentum haberi loco probationis.

Inst. de hær. quæ ab intest. §. ex his.
In Aut. ut litig. iu. in princ. tit.

Alleganti suam turpitudinem credi debere.

In Aut. ut lic. mat. & au. §. causas.

Eo quòd non probat, calumniator præsumitur.

In Aut. ut litig. iur. §. si uerò.

Nota, eum non uideri abesse, cum pater, aut frater, aut cognatus in fundo moratur. ut C. de agri. & cens. l. is cuius. & l. 2.

Quæritur, si duo hæredes instituti sunt, unus purè, sub conditione alius: an purè institutus interim totam habeat hæreditatem? & responderi potest, q̃ habet. ut ff. de usufr. act. l. 1. §. si mihi. & ff. de bon. poss. contra tab. l. 1. §. si ex tribus. & ff. fam. herc. l. si maritus.

Argumentum, quòd fundus emphyteuticarius uenire in iudicio possit. ut ff. com. diuid. in princ. ff. de adim. leg. l. solutum. ff. de pecul. l. ancillã. §. si quis.

Si primum infirmatur, uel secundum, secundo infirmato resurgunt uires primi.

C. de pact. l. pactum.
ff. de bonor. poss. secund. tab. l. ult.
ff. de rit. nup. l. qui adopt.

C. de

C.de adopt.l.cùm adopt.
C.de reb.cred.l.generaliter.

Contrà.

ff.quib.ex cauſ.infam.irro.l.furti.
ff.de mil.teſt.l. militis.in fin.leg.
ff.de ſolut.l.qui res.§.arena.

Inimicitiæ ſuperuenientes, quæ à nexu quo tenebatur, abſoluunt.

ff.de procur.l.filius.§.ſi poſ.
ff.de arbitris.l.licet.
ff.mandati.l.ſanè.
ff.de excuſat.tut.l.athlet.
ff.de adim.lega.l.3.
ff.de his,quib.ut indig.l.ſi inimici.

Contrà.

ff.de quæſtionib.l.1.§.diuus.
ff.de excuſ.tut.l.propter litem.

Deteriorationis, non lucri fit præſtatio.

ff.ad l.Rhod.de iact.l.2.
ff.de peric.& com.rei uen.l.ult.
ff.de act.empt.& uen.l.ſi.
ff.de iur.dot.l.quoties.
ff.ex quib.cauſ.maio.l.ſciendum.
ff.ad l.Aquil.l.quemadmodum.§.item Labeo.
ff.de admin.tut.l.Titius.
ff.ad Treb.l.ex aſſe.
ff.de oper.lib.l.medius.
ff.de cond. indeb.l.ius mun.
ff.ad l.Iul.l.imperator.
ff.de ſeruit.uen.l.etſi for.

Contrà.

ff.locati.l.cum lege.

ff.quæ in fraud.cred.l.ait prætor.
ff.rem rat.hab.l.si commissa.
ff.de eo quod cert.loc.l.2.
ff. de leg.3.l patronus.
ff.ad exhib.l.iul.§.sed si hæres.
ff.ad l.Aquil.l.inde Neratius.
ff.ad Treb.l.apud nos, qui admitto.
ff.de neg.gest.l.at qui.
ff.de ui & ui armat.l.1.
ff.de iur.iur.l.generaliter.
ff.de dol.l.Illicianus.
ff.quod met.caus.l.sed etsi par.
ff.ex quib.caus.ma.in integ.rest.l.etsi pater.
C.arbitr tut.l.quicquid.
ff.de act.empt.l.sicut.

Non esse aliquid faciendũ, nisi ex magna causa.

ff.de iur.deliberan.
ff.de mino.l.si ex causa.§.ult.
ff.de in lit.iur.l.4.§.iurare.
ff.de re iudic.l.3.
ff.quod ui aut clàm.l.semper.§.ex hoc.

Si pecunia credatur proditori, non repetitur, licet ille consilio mutato, bene expenderit.

ff.mand.l si uerò.§.si id.
ff.de mino.l.quòd si.
ff.de procur.l.si quis eum.
ff.de admin.tut.l.si sine.§.Modestinus.
ff.de adimen.leg.l.eum qui.
ff.ad senat.cons.Maced.l.sed si pater.
ff.ad exhibend.l.1.
ff.de donat.l.quòd id.
ff.de in rem uers.l.si pro patre.
ff.commu.diuid.l.nam hoc.

Contrà.

Contrà.

ff. de relig. & sumpt. fun. l. & si quis.
ff. de pet. hær. l. plane.
ff. de iureiur. l. iure naturæ.
ff. de neg. gest. l. si pupill.
ff. de instit. l. si quis.

Si quis contra uetitum gessit, non agitur etiam in id, quod alter factus esset locupletior.

ff. de neg. gest. l. ult.
ff. mand. l. si pro te.

Contrà.

ff. si seruit. uend. l. etsi for.

Inuito beneficium tribui.

ff. de lib. caus. l. 1.
ff. de solut. l. si debitor.
ff. de appell. l. non tantum.
ff. de uerb. oblig. l. seruus.
ff. de leg. 2. l. si cui.
ff. de usufr. l. si Titio.
C. de caduc. toll. §. is ita.
ff. de fideius. l. ita illi.
ff. de lib. caus. l. principaliter.
ff. de iur. dot. l. quemadmodum.
ff. de Epis. & cler. l. si quenquam.
ff. de acquir. rer. dom. l. etiam.

Contrà.

C. de bonor. pos. l. 3.
ff. de reg. iur. l. inuito.
ff. de cloac. l. hoc iure.
ff. de usufr. l. quamuis.

Id pōt generaliter cōcedi, quod posset specialiter.

ff. ad munic. l. Lucius.

ff.de offic.eius,cui mand.est iurisd. l.3.
ff.de lib.& posthum.l.Gallus.
ff quæ res pign.obl.pos.l.1.§.specie.

Contrà.

ff.de leg.1.l.si de in ius.
ff.de leg.2.l.qui concubinam.
ff.de pecul.lega.l.dominus.

Illicita in agendo, esse licita in defendendo.

ff.de in ius uoc.l.libertus.
ff.de iud.l.2.& l.qui non.
ff.de bon.lib.l.qui cum.
ff.de iurisd.om.iud.l.cog.§.si idem.
In Aut.de sanct.Ep.§.reueren.
ff.de arbit.l.non distin.
C.de sent.& interlo.om.iu.l.per le.
C.de reb.cred.l.generaliter.

Qui se defendendo deliquit, impunitus est.

ff.ad l.Aquil.l.4.& 6.scientia quæ ex.
ff.de ui & ui arm l.1.& 6.idem,qui post.
ff.si quad.paup.fec.dicatur.
ff.ad l.Corn.l.1.
C.de ali.mo.l.1.
In Instit.de iur.naturali.

Contrà.

ff.ad l.Aquil.l.4.si expla.
C.quando liceat sin.iud.l.2.
C.de his qui ad Eccles.confug.l.2.

Non ulciscenda.

ff.ad l.Aquil.l.scientia.

Contrà.

ff.de iur.fisci.l.2.
ff.de bon.lib.l.qui cùm.

Quidam

Quidam sunt, qui in alienando faciunt meliorem conditionem, non autem deteriorem.

C. de pact. l. seruus.
ff. de iur. iur. l. quando.
ff. si seruit. uend. l. etsi for.
ff. de procur. l. ignorantes.
ff. de neg. gest. l. soluendo.
ff. de dol. except. l. Lucij. §. 2.
ff. de instito. l. 1.

Argumentum, præposteram petitionem admitti debere.

C. de emancip. lib. l. iubemus.
C. de adop. l. 1.
ff. de iniust. rup. test. l. si quis. §. est. in fin.
C. de his, qui uen. æt. imp. l. 2.
Contrà, C. de hær. act. l. ut debitum.
Contrà, C. de inoff. test. l. si maritus.
In Instit. de inutil. stip. §. item.

Argumentum, quòd delictum personæ in damnum Ecclesiæ uertitur.

C. de hæret. & Manic. l. idem est.
C. de sacros. Eccl. l. iubemus nullam.
In Decret. dis. 43. quoniam.
C. de fund. patri. l. 2.
ff. quod quisq; iur. l. 3. §. contrà.
Contrà, C. unde ui. l. meminerint.

Sed hoc locum habet in acquirendis: secus in acquisitis. ut C. de acquir. post. l. ult. Vel ubi simplex persona, & singularis, non collegium: uel si delin-

quens de proprijs satisfacere potest. ut C. de iud. l. properandum. in fin.

Nota, Iustinianum in ll. diuersorum titulorum, positionis ordinem non obseruare.

C. qui test. fac. poss. l. nemo.
C. de bon. quæ lib. l. cùm oportet. §. si filius.
In Decret. dis. 31. §. huic.

Vnam ciuitatem Imperator in duas debet diuidere, si hoc uiderit expedire.

C. de offic. præfect. prætor. l. in nomine domini.

Nota, de sufficienti redditione rationis.

ff. de usuc. l. si is qui. §. ult.

Nota, quòd species nomen generis sibi assumit.

ff. de adopt. l. 1.
In Decret. dis. 1. omnes leges, lex diuina.

Vocabuli significationem applicari.

ff. de iurisd. om. iud. l. si quis. §. quòd si fundum.

Nota, quòd qui uendidit, uel locauit, ut aliquid faceret, tanti minus uendidisse uidetur: unde actione ex uendito, tanquam precium peti potest.

ff. de act. empt. l. si sterilis. §. pecunia.
ff. de contrah. empt. l. fundi partem.
ff. de seruis expor. l. si uendidi. §. si quid empt.
ff. de pact. do. l. si conuenerit.

Iudican-

Iudicandum fore pro eo, pro quo plura faciunt.

C. de iur. & fact. ign. l. 1.
In Decret. dis. 4. duo mala.

Sæpe subauditur, quòd præit, aut sequitur.

ff. de sena. l. emanc. §. illa.
ff. de publica. l. eum qui à fur. §. publi.

Accidentale originali præualere.

ff. de orig. iur. l. necessaria. §. postea.
ff. de offic. assess. l. si eadem.
ff. de lib. & posthum. l. si quis post.

Pactum uestiri ab eius tantum parte, qui rem tradit.

C. de condic. sin. caus. da. l. si petam. in prin.
ff. de præscript. uerb. l. naturalis.
ff. si cert. pet l. lecta.
ff. de iureiur. l. si duo.
C. de iur. dot. l. 2.

Sed non rei cohærentia, sed cohærentia contractus uestiuntur.

Manifesta probatione non indigent.

ff. qui satisd. cog l. si uerò. §. quod rei.
ff. de act. empt. l. ex empto. §. emptorem.
In Decre. c. 2. q. 1. manifesta.

Quòd emergente noua causa, res iudicata retractari non possit.

ff. de edend. l. argen. §. cùm uerò.

Arg. de tanquam & quasi, quando locum habent, quandoq; diffiniunt.

ff. de eden. l. quidam sunt.

ff. de

ff. de eo quod cuiusq; uniu. nom. l. inter eorum.

Singuli de collegio in collegium possunt testificari, si cui eorum est.

ff. quod cuiusq; uniu. nom. l. si municipes.

Ciuilis adiudicatio non prodest ad hoc, ut criminalis feratur sententia.

In Decret. c. 2. q. 1. nihil manifestè.

Non licet reprobare semel approbatum.

In Instit. quib. ex caus. manu. non pos. §. semel.
ff. de neg. gest. l. Pomp.
In Decret. dis. 9. q. 2. dilect.
ff. de excus. tut. l. si duas. §. philosophi.

Argumentum, quòd si causa uertatur inter fiscum & Ecclesiam, uel inter Imperatorem, & uniuersitatem: non Cæsaris procurator, sed Ecclesiæ iudex, uel prouinciæ præses debet cognoscere.

C. de sacros. Eccl. l. omni innouat.
In Decre. 2. q. 2. præceptum.
In Aut. ut omnes obediant iu. §. hanc dicentes.

Non debet aliquis locupletari cum aliena iactura.

ff. de cond. indeb. l. nam natura.

Contrà.

C. de sacros. Eccl. l. iubemus nullam.
C. de neg. gest. l. ult.

Eccle-

Ecclesia, respub. pupillus possunt prouocare, si socium iniuriosum habeant, uel damnosum.

ff. pro soc. l. si conuenerit.

Quam omittit purgationem Ecclesiasticus, secularis adimpleat.

In Aut. de sanc. Epis. §. si quis rapuerit, aut soli.

Ambulatoria est ultima uoluntas.

ff. de adim. leg. l. quòd si. §. stipulatio.
ff. de usufr. l. sed etsi. §. si opera.

Furti actio.

Vt C. de furt. l. ultim.

Legis potestas.

Vt ff. de fund. dot. l. eam.

Multa in iure ciuili, contra rationem disputandi, pro communi utilitate sunt recepta.

ff. ad l. Aquil. l. ita uulneratus.
C. de furt. l. si quis seruo.
C. de sacros. Eccles. l. hoc ius prior.
ff. de iud. l. si longius.

Si caret, nomine caret, uel re: & econtrà.

C. de ferijs. l. à nullo.
In Decre. dis. 38. quæ ipsis.
In Decre. 21. per ele. ubi uerò subactor.

In De-

In Decre. dis. 17. multis.

Nec dum cogatur, sed nec uolens admittatur: & per hoc non potest renunciare suo priuilegio.

C. de Ep. & cler. l. nec honore.
In Decre. c. 2. q. 7. alieni.
C. de testa. l. aduersus parent.
C. lib. 12. de saligamo. l. hos non præ.
ff. de procurator. l. filius. §. miles.
C. de aduoc. diuer. iud. l. 3.
C. qui da. tu. uel cur. poss. l. militiæ.

Potest quis esse tutor sui priuigni.

ff. de emancip. l. nam.

Nemo potest demandare, quod non habet.

ff. de offic. procons. l. obseruare. in fin.
In Decret. dis. 23. in nomine.

Subuenitur alicui propter inopinatum euentum, uel causam multam.

ff. de pact. l tale. § pactum.
ff. de acquir. hær. l. cùm hæreditatem.
ff. de dilat. l. oratione.
ff. qui satisd. cog. l. si arbiter. §. 1.
ff. de tut. l. pater.

Contrà.

ff. qui satisd. cog. l. pen. §. ult.
C. de dilat. cum omnibus concordant. suis.

Causam

Causam restitutionis per procuratorem expediri non posse à masculo: & est notabile, cùm sit ciuilis.

C. de his qui uen. ætat. impet. l. 1.

Nota, apertè esse distinguendum, socij sint, nec ne.

ff. si quis caut. l. si duo.

Prodest quibusdam sua contumacia, uel absentia.

ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. meminisse.

Non uidetur ablatum, quod alteri non est oblatum.

ff. de restit. maio. l. nec utilem.
ff. de acquir. poss. l. peregrè.

Possidens tit. de percipiendis tenetur in tribus casibus.

Vbi emit in fraudem creditorum.
Vt ff. quæ in fraud. cred. l. ait prætor. §. per hanc.
Vbi metum intulit, ut sibi uenderetur.
Vt ff. quod met. caus. l. sed & paratus.
Vbi contra legem emit.
Vt C. de fid. iur. aste. fi. l. 1.

Beneficia principalia largissimè sunt interpretanda.

ff. de constit. prin. l. ult.

Item ultimæ uoluntates.

ff. de usu & hab. l. plenæ purgation. & restitution.

Valet

Valet pœnæ promißio, etiam in decuplum.

ff. ſi quis caut. l. ſed & ſi. §. ult.

Purgatur pœna, ſuſcipiendo debitum.

ff. ſi quis caut. l. 2.

Reſtituitur pœna à lege inducta.

ff. de pet. hær. l. illud. §. actiones euicta.

Non autem ſine conuentione contrahentium.

ff. de pet. hær. l. at ubi.

*Poſt diem * interpellationis poteſt pœna purgari.*

* aliàs, appellationis.

C. de dilat. Aut. quod fieri.
C. de fideiuſſ. l. ſancimus.
C. de temp. appell. l. ult.
ff. ſi quis caut. l. & ſi poſt tres.
ff. de conſtit. pec. l. ſed etſi alia.

Pro parte ſoluta pecunia, nihilominus in totum committitur pœna.

ff. fam. hercif. l. hæredes. §. illa.
ff. de uerb. ob. l. 4. §. ſed ſi for. in ſolitum.

Committitur pœna, etſi per promiſſorem non ſteterit, ſed per caſum.

ff. de conſtit. pecun. l. ait prætor.
ff. ſi quis caut. l. 2.

Vniuerſalis actio etſi ad plura competat capitula, ſi propter unum ſpecialiter fuerit intenta, obſtat exceptio, ex æquitate tamen iuuatur.

Vna est actio, quæ uno clauditur iudicio.

ff. de admin. tut. l. Lucius. §. tutor.
ff. de pecul. l. si ex duobus.
C. de iud. l. 2.
ff. de arbit. l. sicut. §. plenè.

Quid obtineat, si ab insperato quis donauit, uel filios sustulit.

C. de inoff. test. l. si nunquam.
ff. de pact. l. tale. §. pactum.

Quæ per se non ueniunt actiones, uel interdicta, natura cum adiuncto uenire possunt.

ff. fam. herc. l. planè hærede. §. penul.
ff. de seru. corrup. l. si quis. §. datur.
ff. de ui & ui armat. l. 1. §. hoc interdictum.
ff. de iniur. l. item apud. §. si quis seruo.
ff. de act. & ob. l. qui seruum.

Secretorum secreta debet esse causa.

C. de don. inter uir. & uxor. l. si maritus.
C. de edict. diui Adria. toll. l. 2.
C. de ord. cog. l. ult.
C. de calum. l. ult.
ff. de minor. 25. an. l. Pap. ex.

Contrà.

C. de ordin. iud. l. quoniam.
ff. de tab. exhib. l. ult.

Multa sunt singularia præcepta circa pecuniam numeratam.

ff.si cert. pet.l.certi. §.si nummos.
ff.de postu.l.rogasti singularia.
ff.de in lit.iuran.l.nummis.
ff.ad l.Falc.l.in quarta.
ff.de leg.2.l.cùm pater.
ff.de administ.tut.l.quoties. §.sicut.

Argumentum, quòd cum quis duo contraria proponit, id obseruatur, quod ei nocet.

C.de lib.caus.l.cum pòst.

Qui litigium habent ad Ecclesiam, se transferre non debent: nec sunt recipiendi tales.

ff.de iur.fisci.l.res. §.lites.

Non quod stipulatoris, uel adiecti, sed quod domini interest.

ff.si quis caut.l.si procurator.
ff.de damno infect.l.inter quos.
ff.ne uis fiat ei.l.suo.

Qui in uno grauatur, in altero debet subleuari.

ff.de neg.gest.l.si nego.
ff.de tribut.l.procurator. §.in tribut.
In Instit.de hær.qual.& diff. §.1.

Decretum sub conditione interponi.

ff.de fideicommiss.lib.l.qui diui. §.adijci.

Pro

Pro instrumento empti fundi non agitur ut detur, sed ut exhibeatur.

ff. de act. empt. l. creditor.

Intelligitur permissum, nisi sit specialiter prohibitum.

Suprà, de tacit. & express. Rub. ult.
In Aut. de hær. & fal. §. his igitur.

Voluntas defuncti habetur pro lege, nisi lex contradicat.

In Aut. de hær. & fal. §. cui. & §. si quis. & §. his igitur.
In Aut. de nup. §. unum itaq; & § si non. §. si quis ex. §. si igitur. in fin. & §. pigno. in fin.
In Aut. de iureiur. l. amo. in prin.
In Aut. quib. mod. nat. effic sui. §. si quis autem.

Contrà.

In Aut. de hær. & falc.

Interdictionem siue præceptum esse seruandum.

In Aut. de hær. & falci. §. si quis autem.

Ordinem scripturæ esse seruandum.

In Aut. de hær. quæ ab intest. defer. §. si quis ex.
In Aut. de hær. & falc. §. si quis autem in hoc.

Contrà, maiori parti concedendum.

In Aut. de hær. & falc. §. si quis autem.

Ex neceſsitate quædam fieri, uel concedi, quæ aliàs prohibentur.

In Aut. de hær. & fálc. §. ſi quis.
In Aut. de reſtit. §. nobis. §. ſi is. §. ſi autem.
In Aut. de non elig. ſer. nub. §. aliud uerò.
In Aut. de alie. emphy. §. ſi uerò contra ig. §. hoc etiam.
In Aut. de Epiſ. in prin. tit.
In Aut. de nupt. §. ſi uerò non ualde. §. igitur.
In Aut. ut cler. apud præp.
In Aut. ut nulli iud. in prin. tit.
In Aut. ut diff. iud. §. ſi quis uerò.

Contrà.

In Aut. de aliẽ. emph. §. ſancimus.

Non eſſe locum gratificationi.

In Aut. de non elig ſer. nub. §. proſpeximus.
In Aut. de nup. §. ueniet.

Quando teſtes debent iurare ſe affuiſſe & uidiſſe, nec alicuius malignitatis conſcios eſſe.

In Aut. de hær. & fál. §. huic nobis.

Quando debent dicere, quòd nouerint.

In Aut. de fid. inſtrum. §. ſi quis.
In Aut. de ſanct. Epiſ. in prin. tit. §. nulli.

Quando ſoli tabulario non creditur.

In Aut. de hær. & fálc. §. huic.

Redire dicitur, quod non exiuit: ſicut reſcindi dicitur, quod non tenuit.

In Aut. de non alie. aut permu. §. ſi quis autem.

In Aut.de alie.emphy.§.ſi uerò conti.§.ſi quis uerò.

Aliquem eſſe hæredem, qui nec eſt hæres, nec ab inteſtato uocatur.

In Aut.de hær.& fal.§.hæc uerba.

Dictio ſemel poſita, propriam gerit & impropriam ſignificationem.

In Aut.de hær.& falc.§.ſi uerò.

Expreſſa proſunt, non expreſſa nocent.

In Aut.de hære.& fal.§.ſi uerò.

Initium ſpectandum.

In Aut.de hær.& fal.§.non autem.
In Aut.de ſanct.Ep.§.ſi quis epiſ.& §.dominis.
In Aut. conſti. quæ interpret. conſtit.de his, qui ingred. monaſter.
In Aut.cum de appell.co.in prin.tit.
In Aut.ut lic.mat.& au.§.præterea.

Pœnitentiæ locum non eſſe.

In Aut.de hær.& fal.§ non autem.

Contrà.

In Aut.ut nulli iud.§.quia uerò aliqui.

Ex iuſta cauſa repeti uel retineri poſſe.

In Aut.de hær.& fal.§.non autem.

Quod non cogor facere ab initio, & ſi incœperim, conſummare cogor.

Suprà, ratihabitio.Rub.ſatisfac.
In Aut.de hær.& falc.§.non autem.
In Aut.de litig.§.omnem.

In Aut. de Eccles. tit. §. si quis autem.

Varietatem & inconstantiam repellendam esse.

In Aut. de hær. & fal. §. non autem.

Contrà.

In Aut. de non elig. ser. nub. §. hæc autem.

Vt aliquid sit in pendenti.

In Aut. de non elig. seruo nub. §. hæc autem.
In Aut. de nup. §. quia enim.

Idem est in parte quo ad partem, quod est in toto quo ad totum.

In Aut. de non elig. seruo nub. §. hoc autem quid sit. & §. si autem omnes. §. illud.
In Aut. de nup. §. quia imi. & §. quia ita.
In Aut. de temp. non solu. pec.

Contr. tollitur ex illa diffinitione: Vtrum omnia bona, an pars bonorum alicui auferatur.

In Aut. de non elig. ser. nub. §. ita. & §. illud quoq;.
In Aut. quomodo oport. Episc. §. sed non.
In Aut. de lenonibus.
In Aut. ut defunct. fu. §. 1.
In Aut. qui obli. res mino. hab. §. ult.

Aliquem inuitum cogi uendere, uel emere.

In Aut. de fideiuss. §. quòd autem. §. si itaq;.

Contrà.

In Aut. de alie. emphy. §. si uerò quidem.

Meliora creditoribus danda.

In Aut. de fideiuss. §. quòd autem.

Contrà.

Contrà.

In Aut. de fideiuſſ. §. ſi itaq;.
In Aut. de exhib. & inter. re. §. ſancimus.
In Aut. de fide inſtrum. l. oportet autem. in fin.
In Aut. de iud. §. oportet.
In Aut. ut lic. mat. & aui. §. quia uerò.
In Aut. de hær. quæ ab intest. deſc. §. exi.

Prohibitionis cauſa ſublata, ceſſat prohibitionis effectus.

In Aut. de monach. §. is qui. in fin.
In Aut. de nuptijs. §. ſi uerò. §. nam. §. docta. §. eius.
In Aut. ut ſi non pro ma. & au. §. quia.
In Aut. de priuil. do. §. quia.
In Aut. de ſanct. Epiſc. §. ſi ſeruus.

Quod naturaliter fieri debet, ſufficit, ſi uel ciuiliter fiat.

In Aut. ut nulli iud. §. &.
In Aut. ut lic. mat. & au. §. cauſas.
In Aut. de monach. §. illud quoq; in fine.
In Aut. de nup. §. diſtrahitur. §. ſi uerò.

Contrà.

In Aut. de nup. §. ſed &. & §. quapropter.

Sufficit ſemel.

In Aut. de teſtib. §. quia uerò. in fin. §. ſemel.
In Aut. de nup. §. igitur imminente.
In Aut. de exhib. & inter. reo. §. ſancimus. §. 1. & reliqui.
In Aut. quib. mod. nat. effic. ſui. §. quoniam. in fin.
In Aut. ut null. iu. §. &.

Contrà.

In Aut. de Eccleſ. tit. §. ſin autem.
In Aut. ut nulli. iu. §. &.

In Aut. ut liceat mat. & aui. §. cum autem.
In Aut. ut immobil. ant. nup. do.

Quod gestum est, licet corrigi debeat, toleratur.

In Aut. eo. §. sed neq;. in princ.
In Aut. de referenda.
In Aut. de consul. in medio tit.
In Aut. ut immo. ante nup. do. in princ. tit.

Contrà.

In Aut. de sanct. Episc. §. sed quod. & §. sed neq;.

Nisi alia ratio prohibeat.

In Aut. de monach. § si quis autem.

Vt monachi non sint clerici.

In Aut. quomodo oport. Episc. iu. §. 1.

Contrà.

In Aut. quomodo oport. §. si quis extrà. §. illud quoq;.

Nil ualet quod agitur, nisi totum perficiatur.

In Aut. quomodo oport. Episc. iu. in fin.

Plus punitur laicus, quàm clericus, si symoniam committit.

In Aut. quomodo oport. §. si quis.
In Aut. de Eccles. tit. §. sin autem.
In Aut. de sanct. Epis. §. interdicimus. §. presbyteris. §. diaconis.
In Aut. de hær. quæ ab intest. §. ex his.

Qui in uno delinquit, in cæteris punitur.

In Aut. eo. §. 1. in fi. §. illud quoq;. in princ.
In Aut. de hær. & falc.

Quod

Quod contra leges fit, pro infecto haberi, & puniri.

In Aut. de hær. & fal. §. si quis.
In Aut. de non alie. aut permu. §. 1.
In Aut. ut litig. iur. §. 2.

Eo ipso quòd destitit, calumniator præsumitur: uel, ita punitur si destitit, quemadmodum si probaretur calumniator.

In Aut. eo. §. si quis.

Quod ab initio ualet, si peruenerit in eum casum à quo incipere non possit, desinit conualescere.

In Aut. eo. §. de eo qui ita.
In Aut. de nup. §. si uerò decretum.
In Aut. de non elig. seruo nub. §. hoc autem.

Contrà.

In Aut. de nup. §. sed capiti.
In Aut. ut factæ nouellæ constit.

Antiquam consuetudinem debere seruari.

In Aut. eo. §. sed neq;.
In Aut. de defenso. ciui.
In Aut. ut iud. suæ quoquo suff. in prin.
In Aut. de sanct. Episc. §. quod cùm.
In Aut. de man. princ. §. coges.
In Aut. de appell. §. ad hoc. §. illa.
In Aut. de fid. instrum. §. illud. §. hoc autem.
In Aut. de iudic. §. illo.
In Aut. ut manumiss. & al. l. fi. si non perbi.

Nocet scientia sine contradictione, uelut consensus expressus.

In Aut. de non alie. aut permut.
In Aut. de nup. §. si uerò.
In Aut. de æqual. dot. §. illud.
In Aut. de dig. & epistol.
In Aut. ut liceat mat. & au. §. quia uerò. §. quilibet. §. causas.
In Aut. de sanct. Episc. §. si seruus.

Contrà.

In Aut. de nup. §. adscripti.

Quod directò & principaliter prohibetur, nec per consequentiam, uel obliquum admittitur

In Aut. ut iud. fin. quoquo suff. §. eos.
In Aut. ut hi, qui bo. r. M. ha. §. quòd.
In Auth. de alie. emphy. §. œconomos.
In Aut. de testibus. §. quia uerò.
In Aut. ut litigan. in prin. tit.

Vt iudex secundum leges debebat iudicare.

In Aut. de iud. §. omnes.
In Aut. eo. §. quòd autem.
In Aut. de defen. ci. §. in tantum.
In Aut. de man. prin. §. quòd si.
In Aut. ut omnes obed. iu. §. si uerò neq.
In Aut. apud quos opor. §. 1.
In Aut. cùm de appel. co. in prin.

Secundum conscientiam.

In Aut. iusiurandum.
In Aut. ut iudic. non expec. §. 1. & §. expec.
In Aut. ut med. lit. §. 1. in prin. & in fin.
In Aut. ut cler. apud propr. Epis.

Nota,

Nota, Imperatorem aliquid de imperio diminue re pro utilitate ſubiectorum.

In Aut.eo.§.1.& ult.
In Aut.ut cum de appell.§.ſi quis.

Cont: Quid Iudæus Iudæo, quid Catelina Cethego.

In Auth.eo.in prin.§.itaq; do.§.cauſas.§.ſi quis.
In Aut.ut ex hac iuſt.do præ.§.illud quoq;.

De ui ac poteſtate denunciationis.

In Aut.de lenon.§.1.in medio.
In Aut.de exhib.& intro.§.ſi uerò.
In Aut.ut in priuat.dom ſacro.
In Aut.quomodo opor.Epiſc.iur.§.illud.
In Aut.ut omnes obe.iu.§.ſi igitur.
In Aut.de teſtib.§.& hoc.

Ignorantiam excuſari.

In Aut.de inceſt.& neſa.nup.§.1.in fin.
In Aut.ut factæ nouæ conſti.
In Aut.ut ſponſal.larg.§.rurſus.
In Aut.de Eccleſ.t.§.ſi quis.§.ſi uerò.
In Aut.de ſanct.Epiſ.§.ſi ſeruus.

In quib. caſibus filius liberetur à patria poteſtate.

In Auth.de inceſt.nupt.§.2.
In Auth.de digni.& Epi.

Aureum pro ſolido computari.

In Aut.de defen.ciui.§.& iud.
In Aut.de iud.§.item nulla.§.ne autem.

Quædam per ſe non ualere, ſed indigent confirmatione.

In Aut.de defenſ.ciui.§.1.

In Aut.de sanct.Epis.§.si quis oratori.

Ciuitates per se iudices facere posse.

In Aut.de defens.ciui.§.mali.

Vsq; inclusiuum.

In Aut.de temp.non solu.do.§.general.
In Aut.de defenso.ciui.§.iudicare.
In Aut.de appel.§.illud.§.si mali.§.illo.
In Aut.de fid. instrum. §. ult.

Contrà.

In Aut.de fid.instrum.§.& super.
In Aut.quib.mod.nat.effi.leg.§.ne.

Vt Imperator non debet adimere, quæ concessit.

In Aut.de referen.
In Aut.de æqual. dot.§.didicimus.

Vt Imperator non debeat adimere consuetudines seu priuilegia ciuitati, uel alijs personis concessa.

In Aut.ut nom.impera.do.præpona.

Vt Imperator non inuadat alienum.

In Aut.ut nom.Imp.do.præpo.

Ex negligentia aliquem mori debere.

In Aut.de armis.

Contrà.

In Aut.ut liceat mat.& au.§.his quoq;.

Ex præsumptione aliquem mori debere.

In Aut.de depo.& denun.in prin.tit.§.uideamus.

Quis debeat probare amissionem rei, uel fortuitum casum.

In Aut.de depor.& denun.in prin.tit.
In Aut.de test.§.si uerò.

In Aut.de æqual.do qui nec ma. §. qui Veronia.

Vbi culpa præcesſit caſum, tenetur de caſu.

In Aut.de depor. & denun.in prin.tit.

Ex ſola denunciatione, omne periculum ad eum qui denunciauit, ſpectat.

In Aut.de deport.& denun.in prin.tit.§.uidendum.

Quod pro te non admittitur, nec contra te admitti debet.

In Aut.quib.mod.nat.effi.leg.§.filium.

De arbitrio boni uiri.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§.reueren.

Inuitis beneficia non conferri.

In Aut.quib.mod.nat.leg.effic.§. quoniam uerò.

Quædam à ſe non ualent, niſi à iudice fuerint confirmata.

In Aut.quib.mod.nat.effic.leg.§.2.§.ſi quis igitur.

Dignitatem, officium, diuitias, eſſe inſpicienda.

In Aut.de teſtib.§.ſancimus.§.ſi uerò.

Contrà.

In Aut.ut exact.do.iuſta.§.illud quoq;.

Quis ignorantiam uel errorem probare debeat.

In Aut.de teſtib.l.ſi uerò.

Multitudinem eſſe inſpiciendam.

In Aut.de teſtib.§.ſi uerò.

Quædam dubia ex pòſt facto certificari.

In Aut.de teſtib.§.ſi uerò dicam.

Non

Non ſtatim præſumitur quis inimicus, niſi manifeſtè probetur.

In Aut. de teſtib. §. ſi uerò quis.

Sufficit ſi generaliter renuncietur.

In Aut. ut ſine prohibi. ma. & ha. § ſi quis uerò.

In Aut. de hær. quæ ab inteſt. §. ex hoc.

Denunciationem contemni, & nihil facere.

In Aut. de denun. & depor. in prin. tit. §. uideamus.

Appellatione filiorum, nepotes & pronepotes, & deinceps contineri.

In Aut. ut ex ac. iuſta do prin.

Qui paratus eſt dare, tale eſt ac ſi dediſſet.

In Aut. ut ex ac. do. prin. §. illud quoq;

Licet generaliter dicat, non tamen præſumi, quic quid lege ueteri dicebatur, correctum per omnia.

In Aut. ut ſin. prohi. ma. & ha.

Æqualitatem ſpectandam.

In Aut. de æqual. do. §. hæc igitur.

Generali uerbo ſpecialia uerba continentur.

In Aut. ut ſin. prohi. ma. & ha.

In his quæ poſtea fiunt, fraus præſumitur: non in his, quæ antè facta ſunt.

In Aut. de æqual. do. §. dedimus.

Nota de tanquam.

In Aut. de exci. & intro. re. §. optimum.

Nota, quòd mulier omnib. creditorib. præfertur.

In Aut. de æqual. do. §. his.

Exa

Expressa prosunt, non expressa nocent.

In Aut. de æqual. dot. §. quomodo.
In Aut. de imperfec. testa. §. etsi qui inde.
In Aut. ut cùm de appell. co. §. 2.

Plus ualet tacitum, quàm expressum.

In Aut. ut cùm de app. co. §. si quis depr.
In Aut. de sanct. Epis. §. ult.

In quibus casibus magis creditur scripturæ, quàm testibus.

In Aut. de æqual. dot. §. quia uerò.
In Aut. de exhib. & intro. re. §. sancimus.

Negligentia uel taciturnitas damnum affert: nã quis sibi imputare debet.

In Aut. de exca. qui re. §. sancimus.
In Aut. de æqual. do. §. illud quoq;.
In Aut. cum de appell. co. §. causas. in fin. & §. si quis.
In Aut. ut sponsal. larg. §. rursus.
In Aut. de alie. emphy. §. si uerò. & §. quis autem.
In Aut. de sanct. Epis. §. si seruus.

Contrà.

In Aut. de temp. non solu. pec. §. naturaliter.
In Aut. de appell. in medio tit.
In Aut. de æqual. dot. §. illud quoq;.

Voluntatem posse mutari.

In Aut. de imperfec. testam. §. si quidem.

Renunciationem tenere.

In Aut. cum de appell. co. in prin. tit.

Ex inopia alterius, actionem in alterum dari, uel restitui.

In Aut. de rest. §. ult.

Quædam

Quædam transeunt succedendo, uelut uniuersitates, quæ aliàs transire non possunt.

In Aut. de litig. §. 1.

Parem esse scientis & ignorantis conditionem.

In Aut. de litig. §. sui autem.

In Aut. nulli iudi. §. si cui.

Iusiurandum dari, cùm fideiussor dari non potest.

In Aut. cùm de appel. co. §. si quis.

In Aut. ut lic. mat. & au. §. his quoq;.

Culpa præcedens culpam abolet subsequentem.

In Aut. cùm de app. co. §. si quis.

Contrà.

In Aut. ut liceat mat. & au. §. propterea.

Institutiones irritari, cætera uerò firma permanere.

In Aut. cùm de appell. co. §. si quis.

Nota, de perseuerantia.

In Aut. tit. eo. l. si quis.

In masculino nõ semper intelligitur femininum.

In Aut. tit. eo. §. causas rectè.

Habentem 17. annos, contrahere posse.

In Aut. cum de appell. co. §. si quis infi.

Rem alienã ignorante domino rectè obligari posse, & obligationem tenere.

In Aut. eo. §. si quis infi.

Nocet scientia sine denunciatione.

In Aut. eo. §. si quis infi. §. 1.

In Aut. ut lic. mat. & au. §. quia uerò presbyteri.

In Aut.de alie.emph.§.œconomus.

Negligentia clericorum Ecclesiã damno affici.

In Aut.cum de appel. co.§.si quis in.

Dilationem temporis fieri sine damno actoris.

In Aut.cum de appell.co.§.Memi.

In Aut.de sanct.Epis.§.si quomodo.

Sufficit à quocunq; denunciare.

In Aut.ut lic.mat.& au.§.quia uerò plurimam.§.causas.§.quòd autem.

Ex periurio aliquem puniri.

In Aut.ut lic.mat.& au.§.causas.

Contrà.

In Aut.ut lic.mat.& au.§.quòd autem.

Dolum præsumptum nemini debere prodesse.* *al.proprium.

In Aut.ut lic.mat.& aui.§.quia uerò quædam.

In Aut.ut nulli iud.§.monasteria.& §.quia uerò aliquid.

De tacita obligatione.

In Aut.de hær.quæ ab intest.§.ex his.

Confitenti suum delictũ ignoscitur, si hoc probat.

In Aut.ut litig.iur.§.si quis.

Non sufficit, si generaliter quid dicatur: sed oportet, ut specialiter proponatur.

In Aut.ut litig.iu.§.si uerò.

In Aut. de mulie.quæ par.

Iuramentum habetur loco plenæ probationis.

In Aut.ut litig.iur.in prin.tit.

Ex sola suspicione debere aliquem iurare.

In Aut.ut litig.iur.§.si uerò.

Allegantem suam turpitudinem debere audiri.

In Aut.ut litig.iur.§.si uerò.

Post iuramentũ præstitũ, licet probare contrariũ.

In Aut. ut litig. iur. §. si uerò.

Eo ipso quòd non probat, calũniator præsumitur.

In Aut. ut lic. mat. & aui. §. causas.

Qui omittit quod debet, intelligitur facere quod non debet.

In Aut. ut lic. mat. & aui. §. qui uerò. §. si quolibet.

In Aut. ut cùm de app. co. §. si quis.

Casus, in quo aliquis in quadruplum condemnatur.

In Aut. ut litig. iur. §. & hoc quoq;.

Casus, in quo quis condemnatur in triplum.

In Aut. de sanct. Epis. §. si quis autem.

Consensus pro facto accipitur.

In Aut. de Eccles. tit. §. si quis tantum.

Peccata suos teneant autores.

In Aut. ut null. iud. §. quia non.

Rescripta contra ius ualere, si princeps ex certa scientia fecit: sed tamen iudex aliter ea non debet admittere, nisi primò Imperatori rescripserit: & tunc demũ ualebunt, si Imperator ei secundò rescripserit.

In Aut. de mand. prin. §. deinde competens.

In Aut. ut null. iud. §. & hoc non iubemus.

Degentem extra suam iurisdictionem, propriis expensis debere uiuere.

In Aut. ut null. iud. in prin.

In Aut. de sanct. Epis. §. interdicimus.

Propriam scripturã nemini debere præiudicare.

In Aut. ut null. iud. §. 1.

Ex eo delicto quo quis pœnam pati debet, præmium mereri non debet.

In Aut. ut null. iud. §. monasteria.
In Aut. de nup. §. mulie.

Pacta esse seruanda.

In Aut. ut nulli iud. §. monaster. in fi. §.

Vt iudex ordinarius non possit recusari, sed alius est ei associandus.

In Aut. ut diffe. iud. in prin. tit.

Vt creditor possideat.

In Aut. de alie. emphy. §. si uerò conting.

Cognatio seu affinitas inducit præsumptionem à suspicione.

In Aut. de alie. emphy. §. œconomus uerò.

Contrà.

In Aut. de sanct. Epis. §. presbyteris. §. ordina.

Standum esse iudicio maioris partis.

In Aut. de alie. emph. §. licentia igitur. §. si uerò uoluerit. & §. his uerò. & §. si uerò quis.

Electioni locum non esse.

In Aut. de alie. emph. §. his uerò.

Nisi manifestè probetur pecuia uersa in utilitatem debitoris, non poterit repeti.

In Aut. ut nulli iudic. §. 1.
In Aut. de alie. emphy. §. si uerò quis.

Quod fauore quorundam, &c.

In Aut. de alie. emph. §. si uerò quis ait.

Ex alterius dolo alterum iuuari.

In Aut.de alie.emph.§.ſi uerò quidam.

Emolumentum ſine onere.

In Aut.de non alie.aut permu.§.ſicut.

In Aut.de alie.emph.§.ſi uerò quidam.

Ex culpa aliquem amittere dominiũ rerũ ſuarũ.

In Auth.de ſanct.Epiſ.in prin.tit.

Vbi principale non tenet, nec eius acceſſorium.

In Aut. de ſanct.Epiſ.§.illud.

Inutiles miniſtros, ſiue Epiſcopos remouendos eſſe, & alios ſubrogandos.

In Aut. de ſanct.Epiſ.§.interdicimus.

In Aut.de Eccleſ.tit.§.ſi quis.§.ædifi.

Iniqua et ambitioſa decreta nullas uires habere.

In Aut.de ſanct.Epiſ.in prin.tit.§.ſed neq;.

Contrà.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§.omnibus autem.

Quando clerici ordinantur, caſtitatem debent promittere.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§ ſi uerò finitus.

Quædam cum onere tranſeunt ad alios.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§.in aſcriptitios.

Quòd clericus, uel œconomus, uel alij adminiſtratores alicuius uenerabilis loci, nõ poſſunt prouocare ante ſententiã, nec poſt ſententiã: niſi primò cõdemnatio exigatur, poſtea uerò prouocetur.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§.œconomus autem.

Quod tu alij feceris, idem ab eo pati debes.

In Aut.de ſanct.Epiſ.§.reuerendiſſimi.

Vnum

Vnam personam uicem plurium sustinere.

In Aut.de sanct.Epis.§.spectaculorum.

Ratione incertitudinis deferendum esse.

In Aut.de nup.§.sed captiuitatis.

In Aut.de sanct.Epis.§.si quis aũt ad monasticam.

Vt sportulæ tantum à reo exigantur.

In Aut.de sanct.Epis.§.spectaculorum.

Vbi mulier donat propter nuptias, non possidet, sed maritus.

In Aut.de æqual.dot.§.illud quoq;.

In Aut.de sanct.Epis.§.cui adhuc.

In Aut.ut lic.mat.et auiæ.§.si de alterius.§.causas.§.quia uerò quædam.

In quibus casibus cogatur quis exhibere instrumentum.

In Aut.de coll.in fin.primæ colum.

Contractus pro parte ualet, pro parte non.

In Aut.de non elig.seru.nub.§.hoc quoq;.

Beneficium à lege indultum non potest auferri.

In Aut.de hær.& falc.§.si quis autem.§.nõ aũt ex hoc.

Qui in uno satisfecit, in cæteris satisfacere cogitur.

In Aut.de hær.& falc.§.non autem.

In Aut.ut lic.mat.& au.in fin.§.1.

Inuitus compelleris, ergo uolens non admitteris.

In Aut.de non alien.emph.§.si quis uerò, quis autem.

Standum est ei præsumptioni, quæ nocet.

In Aut.de hær.& falc.§.si uerò.

In Aut.de his, qui ingred.ad appell.§.illud etiam.

Errorem iuris siue facti non prodesse.

In Aut.de hær.& falc.§.si uerò.

Negligentia punitur.

In Aut.de hær.& fálc.§.si uerò non.

Per ſubſtitutam perſonam aliquem poſſe idem aliunde legare, de iuriſdictione quæ mãdatur.

In Aut.de ſanct.Epiſc.§.in aſcriptitios.
In Aut.de collat.§.probibemus.
C.de decurio.l.nullus.lib.10.

Qui de uno negligẽs eſt, in altero ei præiudicatur.

C.de his qui à non do.ma.l.ult.
ff.ui bon.rap.l.ſi ſeruus.

Quando principale non tenet, nec eius acceſſoriũ.

In Aut.quomodo opor.e.§.ſi quis in extran.
In Aut.de ſanct.Epiſ.§.1.& §.ſed neq;.

Contrà.

In Aut.de non alie.emph.§.ſi uerò pòſt inſert.
C.de decur.l.nulli.lib.10.

Tantum facit tranſcurſio temporis, quantũ mors.

In Aut.ut null.iud.§.monaſteria.

Factum alterius alteri prodeſt.

In Aut.de hær.& fál.§.non autem dabimus.
In Aut.ut lic.mat.& auiæ.

Ea enim quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter notentur, uidentur quaſi neglecta. ut ff. de iniur.l. item apud.§.hoc edictum.

Finito libro, tribuatur gloria Chriſto:
Gaudeat in cælo, qui librũ condidit ipſum.

DAMASI VETERIS IVRIS CANONICI DOCTORIS BVRCHARDICA, siue Regulæ canonicæ, in utramque partem breuiter discussæ & conclusæ.

REGVLA I.

IGNORANTIAM *sæpè tam iuris, quàm facti excusare.*

PRO CONFIRMATIONE REGVLAE.

Ignorantiam excusare * in his, quæ iuris sunt positiui.

Ext. de const. c. cognoscentes.
28. dist. c. presbyterum.
82. dist. c. proposuisti. cum seq.
30. q. 1. c. de his.
D. de petit. hæred. l. sed etsi lege. §. scire autem.

In his, quæ sunt iuris naturalis.

8. dist. c. consuetudo.
De consec. dist. 2. c. scriptura.
52. dist. c. solicitudo.

In his, quæ sunt facti.

Ext. de ord. ab Episc. qui renunc. c. 1. & 2.
D. de iur. & fac. ig. l. in omni parte.

* Nam iuris error dolum excludit, ut notãt Dd. in L. si quis id quod. & ibi Philip. Dec. colum. 5. de iurisd. omn. iudic.

* Quia iuris ignorãtia in lege prohibente nõ causat bonam fidem. Alexã. cons. 21. col. fi. li. 4 & in arte, in qua quis uersatur. l. 2. §. Seruius. de orig. iur. l. 1. C. qui et aduer. quos, &c.

CONTRA PROPOSITAM REGVLAM.

Ignorantiam non excusare in his, * quæ sunt iuris positiui.

16. dist. c. quod dicitis.
Ext. de sent. excom. c. cum illorum.

Nec in his, quæ sunt iuris naturalis.

16.q.1.c.si cupis.
22.q.2.c.in ipsarum.

Nec in his, quæ sunt facti.

Ext.de sent.excom.c.cum illorum.
1.q.1.c.si qui à symoniacis.

SOLVTIO.

Si ius positiuũ ignoretur ante promulgationem, quia & post factũ promulgantis ius illud citra offensam aliquandiu ignoratur, nõ nocet, d.c.cognoscentes. Si uerò post promulgationem: impunè poterit ignorari ad duos menses. Auth. Vt nouæ const. &c. Post illud tempus, non excusabitur ignorans: nisi sit minor 25.annis, aut miles, aut fœmina, aut rusticus. D. de iur. & fac.ignor. l.regula. & D. de proba. l.cũ de indebito. §.fin autẽ. Iuris uerò naturalis ignorantia, licet culpã extenuet, nõ tamen excusat in totũ. Et hoc est quod dicit auctoritas: Seruus nesciẽs uoluntatẽ Domini, uapulabit paucis. Seruus aũt sciẽs uoluntatẽ Domini, & nõ adimplens eã, plagis uapulabit infinitis. 37.dist. §.fin. Facti uerò ignorãtia excusabilis est, d.c.1.ext. de ord.ab episc. facti tamen proprij, aut aliàs crassa & supina ignorantia damnabilis est. d.c.cũ illorũ. & D. pro socio, l. ult. * Circa ignorantiam iuris positiui talis regula comprobata est: Iuris ignorantiã non prodesse adquirere uolẽtibus, suum autẽ seruare uolentibus non nocere, D. de iur. & fac.ignor. l. iuris ignorantia. Fallit tamen regula in usucapionibus, & præscriptionibus in fauorem publicũ introductis, per quas præiudicatur ignorãtibus, uolentibus suum conseruare. C. de longi tẽp. præscript. leg. ult. Item in constitutione ad rigorem iuris obseruandum inducta. C. unde ui. l. si quis in tantam. in quam constitutionem incidit quis, etiam si ignoret, sibi non licere rem suam sine iudice auferre. Instit. de ui bon. rap. §.1.

**c.1.q.4.c. turbatur. §. item ignorãtia.*

REGVLA

REGVLA II.

Neminem priuandum esse iure suo sine culpa sua.

PRO.

Ext. de cler. ægro. c. 1.
Ext. de const. c. cognoscentes.
Ext. de his quæ fi. à maio. par. c. quæsiuit.

CONTRA.

22. dist. c. renouantes.
Ext. ut lite non contest. c. quoniam frequenter.
Ext. de cler. ægro. c. tua.
16. q. 7. inuentum.
61. dist. c. satis peruersum.

SOLVTIO.

Nunquam est quis priuandus iure suo sine culpa sua, & sine causa. Quandoque autem si subsit causa, priuatur quis sine culpa sua, ut in contrarijs. In illis enim superat causa prærogatiua, scilicet, principis uoluntas, priuare aliquem, & ius unius alteri conferre uolentis. d. c. renouãtes. Et D. de offic. præt. l. Barbarius. Item reuerentia sacramentorum, casus superuenientes, uel scandalum.

REGVLA III.

Generalibus præiudicare specialia.

PRO.

Ext. de rescript. c. cum sit Romana. & c. pastoralis. §. quod autem.
D. de reg. iur. l. in toto iure.
C. de procurato. l. maritus.
D. de suppel. lega. l. legata.

CONTRA.

Ext. de offic. deleg. c. ex parte.

Ext. de filijs presbyt. c. ex tua.
Ext. de rescript. c. cum ordinem.
D. de suppel. lega. l. legata.
D. de auro & arg. lega. l. pediculis. §. Labeo.

SOLVTIO.

Præmissa regula uera est: fallit tamen in mandatis generalibus, quæ sunt effectu specialia. d. c. ex tua. Item ubi generale mandatum non est excutioni mandatum, quia sic speciale mandatū re existente integra derogat generali. d. c. cum ordinem. Item fallit in priuilegijs, quia speciale non derogat generali, nisi de eo faciat mentionem. Extra de rescript. c. ueniens. Item in legatis, puta in legato generali, si per imperitiam specierum fiat adiectio, non derogabit id generali. Vnde subaudi in regula: Specialia derogant generalibus, quantum ad illam speciem specialiter expressam. Item aliud subaudi, Si specialia de generalibus nō faciant mentionem, ut d. cap. pastoralis. §. quod autem.

REGVLA IIII.

Tacitam conditionem esse subaudiendam.

PRO.

Ex. de iureiur. c. quemadmodum.
Ext. de const. c. cum M. Ferrarienſis.
Ext. de rescript. c. ex parte constitutus.
22. q. 2. cap. ne quis. & c. beatus.

CONTRA.

Extra, de conuers. coniug. c. ex parte.
C. de condict. ob cau. dat. l. si repetendi.
25. q. 2. c. uniuersa.
33. q. ult. c. ult.

SOLV-

SOLVTIO.

In reſcriptis Papæ ſubintelligitur iſta conditio, Si preces ueritate nitantur, ut d.c.ex parte. In alijs autem generales conditiones ſubintelliguntur, utputa: Si Deus uoluerit: Si uixero. Speciales autem non ſubintelliguntur, niſi exprimantur, uel niſi ſint de ſubſtantia contractus: ut, ſi dominus promittit pœnam colono, ſi expellet eum: ſubintellige ibi, ſi ſolue rit penſionem, & expellat eum dominus, committi pœnam: ut D. locati l. quæro §. inter locatorem. Item aliæ quæ in iure inueniuntur expreſſæ, ſubintelliguntur, ut in extraordina. in prima parte Rubricæ poſitis.

REGVLA V.

Quòd poſteriora non derogant prioribus, niſi in ijs fiat mentio de ipſis.

PRO.

Ext. de renunciat. c. ſanè.
Ext. de offi. delegat. c. ex parte.
Ext. de dolo & contum. c. ex literis.
Ext. de reſcript. c. cæterum. & c. ex parte.
Ext. de confir. util. uel inutil. c. bonæ.

CONTRA.

Ext. de reſcript. c. paſtoralis. & c. ſicut Romana.
Ext. de cogna. ſpirit. c. 1.
D. de legib. l. non eſt nouum.
D. de procurat. l. pluribus.

SOLVTIO.

Si primum mandatum ſit ſpeciale, non derogatur ei per ſecundum, niſi ſecundum faciat mentionē de illo, ut in prima parte Rubricæ. Sed ſi primum eſt genera-

generale,& secundum speciale,tunc derogat primo, etiam si de primo non faciat mentionem, ut in contraria parte Rubricæ. Fallunt tamen præmissa in iure:quia posterius ius derogat priori, & si de eo non faciat mentionem, d.l. non est nouum. Et est ratio, quòd iura nostra sunt à Principe: ergo idem contra primum promulgando tollit primũ, ut D. de const. princip.l.quod principi. Aliud est in rescriptis, quia factorum,super quibus rescribitur,haberi memoria non potest: nam omnium habere memoriam, & in nullo peccare potius diuinitatis est,quàm humanitatis,C.de ueter. iure enucl.l.2.

REGVLA VI.

Quando quis tenetur ad duorum alterum sub alternatione,utrum uoluerit præstando,liberatur.

PRO.

Ext.de rescript.c.inter cæteras.
D.de uerb.sig.l.hæc uerba.
D.de iur.dot.leg.plerunq;.§.ult.
Inst.de hæred.instit.§.si plures.

CONTRA.

De contrah.empt.l.si in emptione.§.ult.
D.de condit.& demonst. l.sub diuersis. & l. per fideicommissum.
D.cond.indeb.l.planè.

SOLVTIO.

Primum regulariter obtinet, sed fallit in legatis: quæ si relinquantur sub diuersis conditionibus incertæ portionis,nouissimę parendum est.Item in fideicommissarijs libertatibus. d. l. per fideicommissum. Et est ratio,quia nouissimæ uoluntati defuncti

stan-dum

standum est. Item fallit, cùm duo in solidum tenentur sub alternatione ad aliqua: quia tunc est creditoris electio, d.l. planè. Item quando duo sub alternatione relinquuntur, licet sit hæredis electio, ut D. de legat. 2. l. si ita relictum. §. ult. quandoque tamen transfertur potestas eligendi in legatarium, ut notat. in lege Lucio. ff. de leg. 2.

REGVLA VII.

Omnium rerum rationem esse reddendam.

PRO.

Ext. de rescript. c. si quando. in fin.
18. dist. c. placuit.
16. dist. §. ecce. in fin.
23. q. 3. c. si habes.
D. de religios. & sump. fu. l. & si quis. §. sed interdum.

CONTRA.

23. quæst. 4. c. Nabuchod. & c. sequent. de Tyrijs & Sidon.
De pœnitent. dist. 4. cap. si ex bono.
D. de leg. & constitut. leg. non omnium.

SOLVTIO.

De omnibus reddenda est ratio. secus tamen contingit in quibusdam propter impotentiam, quòd non potest de ijs ratio reddi.

REGVLA VIII.

Consensus omnium est requirendus, ad quos res pertinet.

PRO.

Ext. de reg. iur. c. quod omnes.
66. dist. c. Archiepiscopus.
Ext. de temp. ord. c. si Archiep.

Ext.

Ext.qui fil.sint legit.c.per uenerabilem.
C.de auct.præstan.l.ult.
D.de adopt.l.nam ita.
D.de seruit.præd.l.per fundum.
D.de aqua plu.arc.l.in concedendo.

CONTRA.

*Non extat in iure Pontificio.

Ext. * de temp.ord.c episcopus.
Ext.de his quæ fi.à mai.part.c.1.
Ext.de elect.c.cùm nobis olim.
65. dist.c.sanè.
D.de reg.iur.l.aliud.§.refertur.
D.de contrahend.empt.leg quod maior.

SOLVTIO.

In negocio uniuersitatis omnium consensus requiritur,& si dissentiant,obtinebit consensus maioris partis,ut in contraria parte Rubricæ.fallit tamen hoc in electione Papæ.extra de elect.c.licet. Item fallit,ubi cõsuetudo approbata à Papa obtinet in contrariũ.ext.de his,quæ fi.à ma.part.cap.c.ea noscitur. Item in iudicijs,si plures sint iudices, tenet sententia maioris partis d.c.sanè.In negocijs autem priuatorum communibus, obtinet regula doctrinæ, quòd omnium consensus requiritur,ad quos res pertinet. Nec obtinet sententia maioris partis,d.l.per fundũ. Casualiter tamen contingit contrarium, quòd ob fauorem debitoris statur maiori parti creditorum, licet illi non constituant corpus, uel collegium. ut D.de pact.l.iuris gentium.

REGVLA IX.

Iustas preces ex necessitate esse audiendas.

PRO.

*In manuscript.habetur,q.8.

Ext.de elect.c.postquam.
Ext.de appell.c.cùm parati.
35.* q.9.c.ueniam.

36.dist.

36. dist. c. cùm multa.

CONTRA.

Ext. de post. c. bonæ memoriæ.
Ext. de his quæ fi. à prælat. c. 1.
D. de iudic. l. non quicquid.

SOLVTIO.

Si aliquid aliquis iustè petat, id est, quòd ius habeat petendi, iniustè denegabitur ei quod petit. Si autem non habet ius petendi, non dicitur quis iustè petere, iuxta illud, Nam stultum est petere, quod possit iure negari: & alibi, Quod iustum est, petito, uel quod uideatur honestum, & ideo potest ei negari quod petit iniustè.

REGVLA X.

Quòd excommunicati post absolutionem omnia iura, quæ amiserant per excommunicationem, recuperant per absolutionem.

PRO.

6. q. 1. c. illi qui.
3. q. c. beatus.
15. q. 6. c. nos sanctorum.
Ext. de hæret. c. sicut ait.
Ext. de testibus. c. ueniens.
Ext. de elect. c. quia diligentia.
Ext. de reg. iur. c. omnis res.

CONTRA.

2. q. 3. §. hinc colligitur. & §. notandum.
25. dist. c. primum.
Ext. de hæret. c. uergentis.

SOLVTIO.

Excommunicatus recuperat iura sibi competentia cùm absoluitur, nisi publicatio bonorum facta fuerit

fuerit post excommunicationem, d. c. uergentis. Sed licet recuperet iura, statum pristinæ personæ amittit, nec promouebitur: quia excommunicatio infertur pro contumacia, 11. quæst. 3. c. certum. Sed & contumacia in ueteri lege morte mulctabatur, 11. q. 3. c. absit. Hodie à promotione repellit. 54. dist. c. multos. in fin. Item, nulla pœna maior est in Ecclesia, quàm excommunicatio. 24. q. 3. c. corripiãtur. ergo pro maximo delicto est infligenda. 24. q. c. non afferamus. Ideo cùm constat illum fuisse excommunicatum, constat eum fuisse criminosum: ergo non est recipiendus ad ordines, uel ad accusationes. 6. q. 1. c. qui crimen. Attamen contrarium est uerum. d. c. ueniens. nisi qualitas criminis, pro quo fuit excommunicatus, inducat contrarium.

REGVLA XI.

Quòd si quis promittat alicui, quòd eius stabit arbitrio, non tenetur illi iniquè præcipienti obedire.

PRO.

32. q. ult. c. ult.
Ext. de arbitr. c. non sine mult.
Ex. de iureiur. c. ueniens. & c. quoniam.
D. pro socio. l. si societatem uniuersarum.
D. de oper. liber. l. si libertus.

CONTRA.

22. q. ult. c. ult.
22. q. 5. c. iuramenti huius.
Ext. de iureiur. c. si uerò.
D. de arbitr. l. diem. §. stari.

SOLVTIO.

In sentẽtijs interlocutorijs potest quis uenire contra propriũ factum, & si arbiter sit, D. de re. iud. l. Paulus.

lus. & D. de arb. l. diē. definitiuis minimè. D. de re iudic. l. Paulus. In alijs autem actibus potest factum suum, quod illegitimè fecit, retractare, nisi interdicatur à superiori, illi qui scienter egit aliquid contra legem & canonem, ne retractet factum suum. d. c. ueniens, & alijs diuersis capitulis.

REGVLA XII.

Vbi certa forma desideratur, ea prætermissa, nihil agitur.

PRO.

Ext. de renunciat. c. 1.
Ext. de presbyt. non bapt. c. ueniens.
23. dist. c. quorundam.
De consec. dist. 4. in synodo.
2. q. 6. §. diffinitiua.
32. q. 2. c. solet quæri.

CONTRA.

52. dist. c. solicitudo.
30. q. 5. c. nostrates.
Ext. sacr. non iteran. c. pastoralis.
Ext. de cler. per sal. promo. c. uno.
D. de uerb. obl. l. quæ extrinsecus.
C. de appellationibus. l. 1.

SOLVTIO.

Forma illa omissa, quæ exigitur ad rei substantiā, nihil agitur. Si autem omittatur forma, quæ est ad solennitatem inducta, secus est, ut in contrarijs. In sententijs autem omissio generalis formæ nocet: non autem omissio specialis formæ, siue ordinis, ut C. de app. l. 1.

REGVLA XIII

Maiori & ſaniori parti ſtandum eſt.

PRO.

62. *diſt. c. ſanè.*
Ext. de teſtibus. c. in præſentia.
Ext. de elect. c. cum nobis. & c. dudum.
Ext. de paroec. & alien. paroec. c. 1.
Ext. de his quæ fi. à maio. parte. c. 2.
Ext. de renunc. cùm inter Petrum.
D. de re iud. l. duo ex tribus.
D. de arbit. l. ſicuti.

CONTRA.

Ext. de poſt. c. gratum.
Ext. de teſtibus. c. in noſtra præſentia.
19. *diſt. c. in canonicis.*
31. *diſt. c.* Nicena.
4. *q.* 3. *c. ſunt in crimine. uerſ. teſtes.*
D. de ſeruitut. ruſt. præd. l. per fundum.

SOLVTIO.

Quod in hoc articulo obtinet, notatur & in illo
Sup. reg. 8. generali: * Omnium conſenſus eſt requirendus. In electionibus autem tria exiguntur, numerus, auctoritas, & bonus zelus. d. c. dudum. Et ſi zelus bonus ſit ex utraque parte, & ex una ſit numerus, & ex altera auctoritas, erunt æquales partes. d. c. in canonicis. Si uerò numerus multum excedat, uincet auctoritatem, d. c. in noſtra præſentia. Quod in electionibus ferè obſeruatur, niſi pauciores eſſent tantæ præeminentiæ, uel prudentiæ in re ſuper qua diſputatur, quòd æquiparentur pluribus. d. c. in noſtra præſentia.

REGV.

REGVLA XIIII.

Consuetudinem Romanæ Ecclesiæ non esse seruandam.

PRO.

Ext. de sent. excom. c. per tuas.
Ext. de temp. ord. c. subdiaconos.
Ext. de rebus eccle. non alien. c. si quis presbyterorum.
D. de off. præsid. l. sed & licet is.

CONTRA.

11. dist. c. nolite. & c. quis nesciat.
12. dist. c. 1. & 2.

SOLVTIO.

Non sunt sequendę ex necessitate consuetudines Romanæ, nisi illæ, quas Apostolum Petrum sequi dignoscitur, & ipse docet esse sequendas. d. c. nolite. & 12. dist. c. 2. Nec quid Romæ fiat, sed quid fieri debeat, attendendum est. D. de off. præsid. d. l. sed licet is.

REGVLA XV.

Quòd multitudo dispensationem inducit.

PRO.

50. dist. c. ut constitueretur.
1. q. ult. c. quotiens.
35. q. 3. c. quod scripsi.
44. dist. c. comessationes.
22. q. 4 c. ipsa pietas & c. non potest.
Ext. de temp. ordi. c. sanè.
Et iuxta illud: Ob populum multum crimen pertransit multum.
Ext. de cler. excom. c. latrones.

CONTRA.

15. q. ult. c. cùm multæ.

De pœnit. dist. 6. c. qui uult.
32. q. 7. c. flagitia.
Ext. de reg. iur. c. quia multotiens.
D. de pœnu. l. aut facta. §. fin.

SOLVTIO.

Si multitudo ignoret illud esse malum quod fecit, instare debet prælatus monendo, prædicando, & puniendo factum, si possit. d. c. qui uult. Si autem multitudo sciat esse malum quod fecit, & per uehementiam defendat illud: tunc cessare debet uerbum prædicationis, usq; dum ultio diuina uiam præbeat prædicationi. c. non potest. & pœna est dissimulanda, uel minor inferēda, ne schisma suscitetur, uel grauе scandalum oriatur.

REGVLA XVI.

Consuetudinem excusare à peccato.

PRO.

Ext. de test. c. ad hæc.
Ext. de iudic. c. nouit ille.
Ext. de diuor. c. gaudemus.
Ext. de tempo. ord. c. sanè. & c. cùm secundum.
Ext. de caus. poss. & prop. c. cum ecclesia.
Ext. de his quæ fiu. à prælat. c. ea noscitur.
32. q. 4. c. obijciuntur.

CONTRA.

32. q. 7. c. flagitia.
8. dist. c. consuetudo.
Ext. de simo. c. non satis. & c. cùm in ecclesiæ.
Ext. de reg. iur. c. quotiens.
Ext. de consuet. c. cùm inter.
Ext. de probat. c. sicut consuetudo.
Ext. de præben. c. cùm non ignores.
Ext. de sent. & re iud. c. cùm causa.

SOLV-

SOLVTIO.

In his quæ sunt iuris naturalis, ac diuini, consuetudo non excusat. d. c. non satis. ad hoc facit quod dicit Augustinus: Malè adinuentæ consuetudines tempore non confirmantur, sed magis sordescunt. auth. ut nulli iud. §. nulli uerò. Si uerò consuetudo inducatur contra ius positiuum, tunc si inducatur contra ius inductum in fauorem utentium consuetudine, præiudicabit iuri: nec deliquerit, qui illam sequetur: quia unicuique licitum est renunciare iuri suo, quod pro se est introductum. ext. de renunc. c. quidam. Si uerò in fauorem aliorum, non poterit prævalere iuri, nisi sit præscripta. d. c. cùm in ecclesię. etiamsi in fauorē ecclesiæ sit introducta. ext. de consuetud. c. ult. & Ext. de præscript. c. de quarta.

REGVLA XVII.

Magistratui esse obtemperandum.

PRO.

11. q. 3. c. 1.
8. q. 1. c. sciendum.
C. dist. c. contra morem.
19. dist. c. memoriam.
Ext. de off. deleg. c. si quando. & c. pastoralis.
Ext. de temp. ord. c. ad aures.
Ext. de præscript. c. cùm non liceat.

CONTRA.

Ext. de temp. ord. c. ex tenore.
Ext. de rest. spol. c. literas.
Ext. de sent. excomm. cap. inquisitioni.
50. dist. c. mandatum.
11. q. 3. c. non semper. & c. quid ergo. & c. cui est illata.
23. q. 1. c. quid culpatur.
12. q. 2. c. non liceat.

SOLVTIO.

Sententiæ excommunicationis latæ à suo iudice ante appellationem est obediendum, siue iustè siue iniustè feratur. 11.q.3.c.si* ante sententiam,&c. si epi scopus, dummodo non contineat expressum errorem, ext.de sentent.excommun.c.per tuas. Et idem in sententia suspensionis Sed in sentētia definitiua, dūmodo ipso iure teneat sententia, hoc est, ubi à suo iudice est lata,& iustè, ueletiā ius litigatoris lędit, sed aliàs debito modo est lata: necesse est obtemperare, uel appellare. ext. de sentent. & re iudic. c. cùm inter. Item sentētia præceptionis, cùm præcipitur aliquid quod pertinet ad officium eius, obediendum est ei: alioquin non, 7.q.1.c.quia frater. & D.de regul.iur.l. factum à iudice. Et hæc, ubi non est certum id, quod præcipitur, esse iustum, uel iniustum: nam in dubijs est obediendum, 24.q.1.c.quid culpatur. si autē præcipiat quod iniustum est, & contra salutem, subditi non tenentur ei obedire, 11.q.3.c.non semper. & d.c. literas. Si uerò admoneat tantùm, non inducet necessitatem admonitio. 14.q.1.c.non debet.

*nusquam extat.

REGVLA XVIII.

Licet ratione rescripti, quod aliàs non liceret.

PRO.

Ext.de accusat.c.qualiter,& quando.
Ext.de ætate,& qualitat.c.eam te.
Ext.de confir.uti.uel inuti.c.porrecta.
23.quæst.3.c.rescripta.
85.dist.c.Archidiaconum Florentinum.
C.de emancipat.l.nec auus.
C.de transac.l.causas uel lites.

CON

CONTRA.

Ext. de appell. c. pastoralis.
Ext. de fil. presbyt. c. ex tuarum.
Ext. de cog. spirit. c. 1.
Ext. de offic. deleg. c. ex parte. & c. sanè.
D. de leg. & constit. leg. non est nouum.
C. de condict. in deb. l. si tutor.

SOLVTIO.

Non ualet rescriptum cõtra nouum uel uetus testamentum impetratum: quia non potest minor in maiorẽ statuere. ut 21. dist. c. inferior. & 11. q. 3. c. qui resistit. licet Papa posset interpretari doctrinam legis, & Euangelij, & ampliare, & arctare interpretando. 28. q. 1. c. idololatria. Item contra ius commune impetratum non ualet: nisi tale sit, quod isti prosit, & nulli obsit, 25. q. 2. c. rescrip. uel dilationem moratoriam concedat. C. de preci. Imp. offe. l. quotiens. uel nisi exprimatur in eo, non obstante edicto tali, ar. ext. dę rescr. c. cęterum. & D. ne quid in loco publico. l. 1. §. si quis à principe.

REGVLA XIX.

Constitutiones tantùm extendi ad futura.

PRO.

C. de leg. & constit. l. leges.
Ext. de iuram. cal. l. fin.
Ext. de constit. c. cognoscentes. & c. ult.
32. q. 4. c. dixit Sara.

CONTRA.

Ext. de usur. c. cùm tu manifestos.
Ext. de elec. c. cùm in cunctis.
54. dist. c. ex antiquis.
C. de contrac. iud. l. unica. in fin.
C. de pact. pig. l. ult.

SOLVTIO.

Constitutiones ad præterita non extenduntur, nisi hoc dicatur in ijs.d.c.leges. Item nisi sint confirmatoriæ, uel reuocatoriæ præcedentis constitutionis.d.c.cùm tu manifestos.

REGVLA XX.

Fraus & dolus nemini debent patrocinari.

PRO.

Ext.de cogna.spirit.c.2.
Ext.de rescript.c.super literis.
Ext.de donat.c.inter dilectos.
Ext.de dol.& cont.c.ex liter.
Ext.de eo qui duxit in matr. c.propositum.
Ext.de appell.c.ex quorundam.& c.suggestum.
D.de dol.l.ne ex dolo.
D.de usucap.l.3.§.ult.
C.de repud.l.dubium non est.
Instit. de his qui sui iur. sunt, uel alieni.§. in potestate. ad finem.

CONTRA.

Ext.de appell.c.cùm sit Romana.
Ext.de dol.& cont.c.1.
Ext.de excep.c.cùm ecclesiastic.
D.de reg.iur.l.cùm par delictum.
D.de condict.sine causa.leg.auun.
D.de dol.l.1.§.non scit.
22.quæst.2.c.utilem.
22.quæst.4.c.ut pridem.

SOLVTIO.

Prima regula uera est: quia dolus nō debet alicui patrocinari, nec audit ille, qui turpitudinē suā allegat,

gat, uel dolū à se commissum. d. c. inter dilectos. Et si ei tradita sit res ex contractu dolo eius inito, reuocabitur per actionem de dolo. D. de dolo, per totū. & arg. extra. de re. permut. c. cum uniuersorū. hoc est uerum, si ille cum quo contraxit dolosus, particeps doli non fuit. Si enim fuisset doli particeps, tunc licet actori non prodesset dolus contra reum, prodesit tamen reo contra actorem, propter regulam, quæ dicit: Quod in pari causa turpitudinis potior est conditio rei. d. l. cùm par delictum. Et hoc est quod dici consueuit: prodest dolus resistenti. utputa, si iuuetur commodo possessionis, propter aliam regulam, quæ dicit: In pari causa turpitudinis, potior est, conditio possidentis. d. l. auunculo. Et ita intelligitur ext. de exceptione. c. cùm ecclesiasticæ. cum suis concordantijs. Quando dolus committitur extra contractum, sic agendum est, quòd dolosus non lucretur ex suo dolo. d. c. super literis.

REGVLA XXI.

Quòd puniendus est quis pro delicto alterius.

PRO.

6. q. 1. c. quæro §. uerum.
1. q. 4. * item peccato. & c. homini.
15. q. ult. c. cùm multæ.
20. q. ult. * c. cùm multi.
23. q. 5. c. cùm homo.
De consec. dist. 1. c. in sancta.
Ext. de elec. c. innotuit.
Ext. de off. deleg. c. sanè.
Ext. de spons. c. non est nobis.
Ext. de fil. presbyt. c. præsentium. in fin.
Ext. de hæret. c. uergentis.
D. de calumn. l. hæc actio.
D. de muner. & hon. l. qui originem. §. filius.

tex. impres. habet, c. ecclesia. §. item peccato.
* non ext.

CONTRA.

Ext. de his quæ fi. à maio. par. c. quæsiuit.
1. q. 4. c. nullus. & c. crimen.
56. dist. c. satis peruersum.
24. q. 2. §. si habes.
11. q. 3. c. illud planè.
2. q. 5. c. interrogatus.
D. de in ius uocan. l. adoptio. §. fin.
D. de ritu nup. l. generali.
D. de aliena. iud. mut. causa fac. l. 1.
C. de pœnis. l. sancimus.

SOLVTIO.

Nullus punitur æternaliter pro peccato alterius, d. c. nullus. sed temporaliter quãdoq; punitur quis uel propter enormitatem delicti, d. §. uerũ. uel propter terrorem, d. c. cùm multi.

REGVLA XXII.

Solennitates iuris posse remitti de consensu partium.

PRO.

Ext. de elec. c. cùm nobis.
Ext. de rest. spol. c. literas. & c. licet.
Ext. de testam. c. requisiuit.
D. de ferijs. l. 1.
Ext. de offic. deleg. c. gratum. & c. de causis.
C. de temp. & repar. app. l. ult. in fine.
C. de episcopis, & clericis. auth. generaliter in fine.

CONTRA.

Ext. de form. compe. c. si diligent.
Ext. de sent. excomm. c. contingit.
2. q. 7. c. alienus.
D. soi. matri. l. alia.

D. de

D. de postul. l. quos prohibet.
C. de iuram. cal. l. 2. §. sed quia.

SOLVTIO.

Partes possunt renũciare illis solennitatibus, quæ in eorum fauorem sunt introductæ. non autem illis, * quæ ob bonum publicum, & pro communi omnium utilitate, ut patet in contrarijs.

* Essentialia enim cõtractus iure publico introducta non sunt in contrahentium potestate. l. pacta cõuenta. de contrah. emp. et l. nemo potest. de leg. 1.

REGVLA XXIII.

Concesso principali, concedi & accessorium.

PRO.

Ext. de cler. coniug. c. quod te.
Ext. de fo. compe. c. si diligenti.
Ext. de don. inter uir. & ux. c. de prudentia.
Ext. de fid. instr. c. inter dilectos. in fin.
Ext. de off. deleg. c. præterea. & c. prudentiam in fin.
D. de iurisd. omn iud. l. 2.
D. de re iud. l. quidam.
D. de reg. iur. l. cùm principale.
D. de off. eius, cui man. est iurisd. l. fin.
C. de usur. l. eos.
C. de leg. & const. l. non dubium.

CONTRA.

Ext. de conuers. coniug. cap. quidam intrauit.
De pœnit. dist. 1. c. sicut primi.
25. dist. c. primum.
20. q. 3. c. constituit.
D. depositi. l. 1. & l. prædia.
D. de re iud. l. à Diuo.
D. de alimen. leg. l. alimenta.
D. de fundo instruct. leg. l. prædia.

* Additamẽta sequũtur ea, quibus

SOLVTIO.

Vbi * accessorium cõsistere potest sine principali, sunt pro concesso pria.

concesso principali, conceditur accessorium: sed nõ tolletur sublato principali. Si uerò tale esset quod non posset sine principali consistere, concesso principali, illud concedetur, & reuocato, reuocabitur, d.c. inter dilectos. In illo autem c. constituit, nõ erat principalis intentio inferendi bona, sed religionẽ suscipiendi, & ideo contradicit.

REGVLA XXIIII.

Res inter alios acta aliis non præiudicat.

PRO.

24.q.1.c.subdiaconus.
15.q.3.c.nemini.
2.q.5.c.interrogatum.
Ext.de offic.deleg.c.super eo.
Ext.de sent.& re iud.c.cùm super.
Ext.de transact.c.iuuenis.
Ext.de iud. c.at si clerici.
D.de lib.causa.l.si usumfructum.
D.quib.ex cauſ.maior.l.Lucius.
C.res inter al.act.per totum.
C.quibus res iud.non noc.l.res inter.

CONTRA.

Ext.de accusat.c.de his criminibus.
Ext.de sent.& re iud.c.cùm super.
Ext.de rapt.c.in literis.
Ext.de uerb.sig.c.abbate.
D.de libe.causa.l.diuus.
D.de liber.agn.l.si parens.
D.de inoff.test.l.Papinianus.§.fin.
D.de re iud.l.sæpe.
D.de præto.stip.l.2.in princ.

SOLVTIO.

Regulare est, quòd res inter alios acta aliis non præiudicat:

præiudicat: fallit tamen in casu, ubi ratione latæ sententiæ inter alios, res per executorem datur illi, pro quo lata est sententia, d.c. cùm super. Tunc enim tollitur possessio illi, contra quem non fuit lata sententia. In omnibus item casibus, in quibus ex sententia fit ius: utputa in causa liberali: quia ex quo quis pronunciatur liber, uel ingenuus, nullus de cætero poterit illum super libertate impetere. d. l. diuus. Itē in causa filiationis: quia ex quo quis pronunciatur filius alicuius esse, nullus de cætero poterit super hoc quæstionem mouere. d. l. si parens. Item in quæstione inofficiosi testamenti. d. l. Papinianus. Item in accusatione: quia semel absolutus non reaccusabitur, d.c. de his. Item in sententia lata pro consuetudine, d.c. abbate. Item si primum accusatio, uel defensio competit alicui, & tunc sustinet sequentem agere, fit ei præiudicium, & qui patitur eum, à quo causam habet, experiri. ext. de sent. & re iud. c. quamuis.

REGVLA XXV.

Res inter alios acta, alijs non prodest.

PRO.

Ext. de offic. deleg. c. quoniam abbas Leicest.
11. q. 6. c. ei qui appellat. §. definitiua.
C. quib. res iud. non noc. c. res inter.
C. de præscrip. 30. uel 40. an. l. ult.

CONTRA.

Ext. de elec. c. super eo.
Ext. de accusat. c. super his.
Ext. de uerb. sig. c. abbate.
6. q. 1. c. infames.
D. quemadmodum seruitut. amit. l. si communem.
D. si seruit. uind. l. loci. §. 2.

D. ad

D.ad l.Iul.de adult.l.denunciasse.
D.nautæ,cau.sta.l.fin.§.fin.
D.de inoffi.testament.l.posthumus.§.si quis.

SOLVTIO.

Primum est regulariter uerum, contrarię sunt exceptiones à regula.

REGVLA XXVI.

Vbi aliquorum præsentia exigitur, in eorum absentia nihil agi potest.

PRO.

58.dist.c.obeuntibus.
*manuscrip. * 22.q.2.c.animaduertendum.
24.q.3. Ext.de offi.deleg.c.causam matrimonij.
Ext.de elec.c.quod sicut.& c.uenerabilem.
D.de re iud.l.duo ex tribus.
D.de transac.l.cùm hi.§.si prætor.
D.ad l.Aquil.l.3.
C.de testam.l.si unus.

CONTRA.

15.q.7.c.felix.
64.dist.c.2.& penult.
Ext.de tempor.ord.c.si Archiepiscopus.
Ext.de elec.c. cùm inter.
Ext.qui matr.accus.poss.c.uidetur.
C.de repud.bon.poss.l.1.
C.de postul.l.uelamento.

SOLVTIO.

Præsentia alicuius desideratur duobus modis. Aut propter necessitatem, & tunc uera est prima regula: aut propter honestatem, & talis absentia nõ uitiat factũ, ut in contrarijs, & 32.q.2.c.honorantur.

REGV-

REGVLA XXVII.

Quod est licitum in genere, non est licitum in specie.

PRO.

Ext. de off. ord. c. si sacerdos.
8. q. 2. c. quod autem.
13. q. 2. c. non æstimemus.
D. de quæst. l. 1. §. qui quæstion.
D. de iniurijs. l. item apud. §. cui.

CONTRA.

Ext. de appell. c. inter cætera.
Ext. de rescrip. c. ad hæc.
Ext. de dol. & contu. c. ex literis.
D. si quis caut. l. sed & si. §. quæsitum.

SOLVTIO.

Quod licitū est in genere, & è cōuerso, nisi descen sus ad specialia occasionem mali inducat, ut patet per exēpla posita in prima parte Rubricæ. & C. quæ res pig. oblig. poss. l. 1.

REGVLA XXVIII.

Quòd licet transigere in spiri... alibus.

PRO.

53 dist. c. generalis.
Ext. de off. deleg. c. si quando.
Ext. de præben. c. n. si essent.
Ext. de transact. c. ueniens. & c. de cætero.

CONTRA.

Ext. de transact. c. super eo. & c. præterea. & c. cōtingit.
Ext. de pact. c. cùm pridem.

Ext. de

Ext. de simon. c. quærelam.
1. q. 2. c. quàm pio.
Ext. ut eccles. benefic. sine dimin. confe. c. unico.

SOLVTIO.

Transactio interuenire in spiritualibus nõ potest, sed amicabilis compositio, dict. c. super eo. Quod autem dicitur in d. c. de cętero. & d. c. si quando, factum respicit, non ius. Quod uerò d. c. de cætero, & d. c. nisi essent, dicitur: habet locum, ubi absq; partium pacto per iudices fit talis dispositio. Magister Laurentius dixit, quòd si agatur super re spirituali, tanquã super beneficio, habent locum præmissa: si uerò tanquam super proprietate, posset fieri transactio, ita quòd spirituale daretur pro spirituali, quia possunt in tali casu spiritualia permutari. extra, de rer. permutat. cap. ad quæstiones.

REGVLA XXIX.

Si præstem patrocinium petenti rem meam, facio mihi præiudicium.

PRO.

Ext. de transac. c. ex literis.
Ext. de his quæ fi. à maio. par. c. ex ore.
63. dist. c. cum Hadrianus.
D. de inoff. test. l. ult.

CONTRA.

Ext. de rer. permut. c. cum uniuersorum.
D. de rei uind. l. inter officium.
D. de re iud. l. sæpe.
D. de pig. act. l. Gaius.

SOLVTIO.

Distingue scientem & cõsentientem ab ignorãte, quia

quia ignorantia facti nulli nocet, D. de iur. & fact. ignor. l. error fact. nisi esset supina. D. de iur. & fact. ignor. l. regula. §. 1.

REGVLA XXX.

Vtilem simulationem permitti.

PRO.

D. *de dol. l.* 1.
Ext. de conuers. coniug. c. charissimis.
Ext. de his quæ ui met. c. perlatum.
De consec. dist. 2. *c. accesserunt.*
22. *q.* 2. *c.* * *utilitatem.*

* Text. habet, utilem.

CONTRA.

22. *q.* 2. *c. quotiens.*
27. *dist. c. quod interrogasti.*
Ext. de regula. & transs. c. uidua. & c. ut clerici.
Ext. de elec. c. cùm causam.
Ext. de donat. c. inter dilectos.

SOLVTIO.

Dolus, fraus, & simulatio æquiparantur, & sunt nomina actiua, ac nunquam permittuntur per canones, quia illicita sunt, & canon non permittit illicitum. 23. q. 4. c. qui peccant. Aliquando autẽ fraus seu simulatio uocatur quædam astutia in deuitãdo periculo. d. c. perlatum. uel in redigendo alio in angustias, ut satisfaciat, d. c. utilitatem.

REGVLA XXXI.

Ad consequentiam esse trahendum quod aliquibus præcipitur, aut indulgetur.

PRO.

Ext. de iur. cal. c. inhærentes.

23.dist.c.in nomine domin.
22.q.1.§.his itaq;.
26.q.1.c.non exemplo.
16.q.1.c.hinc est.& c.prædicatur.
Inst.de iur.nat.§.planè.
C.de fideicom.liberta.l.penult.
D.de iur.& fac.ign.l.reg.§.fi.

CONTRA.

50.dist.c.purgabis.
51.dist.c.miramur.
6.dist.c.ad* eius uerò.
Ext.de sen.& re iud.c.in causis.
D.de leg.& const.l.iura.

*Nusquam apparet in edito iure Pontificio.

SOLVTIO.

Ius commune porrectum omnes contingit iuxta illud, Quod uni dico, omnibus dico. Si aũt aliquid alicui contra ius commune concedatur, personam eius non excedit, ut in contrarijs.

REGVLA XXXII.

Quòd delictum prælati non redundat in damnum ecclesiæ.

PRO.

16.q.5.c.si episcopum.
Ext. de depositio.c.grauis.
Ext.de rest.spol.c.requisiuit.
Ext.de iura.cal.c.in pertractandis.
Ext.de donat.c.fraternitatem.

CONTRA.

Ext.de arbitris.c.dilecti.
Ext.de donat.c.inter dilectos.

26.q.2.

26.q.2.c.ita nos.
C.de sacrof.eccleſ.l.iubemus.

SOLVTIO.

Delictum quod conſiſtit in omittendo, redundat in damnum eccleſiæ: puta, ſi omittat interrumpere præſcriptionem. Delictum uerò quod conſiſtit in faciendo: puta, ſi occidit hominem, uel ſimile quid fecerit, non redundat: niſi fortè uniuerſitas tota deliquerit. d. c. ita nos. & d. l. iubemus. uel niſi ageretur pro uniuerſitate, & conſtitueretur aliquid pro uniuerſitate.

REGVLA XXXIII.

Iudicem non poſſe recuſari ſine cauſa.

PRO.

Ext.de his quæ fi.à maio. par.c.1.
Ext.de eo qui mit.in poſſ.c.cùm ſicut.
Ext.de app.c.poſtremo.& c.ſecundo requiris.

CONTRA.

Ext.de elec.c.quia diligentia.
Ext.de app.c. ſuper eo.& c.ſecundo requiris.
2.q.5.c.quia ſuſpecti.§.fin.
C.quando Imp.inter pup.& uid.l.1.§.fin.
C.ſi quacunq; præd.pot.l.1.
C.de iud.l.apertiſſimi.& Auth.ſi uerò contigerit.
D.ad municip.l.2.
D.de lega.2.l.ſi quando.

SOLVTIO.

Vbi remouetur appellatio, nõ admittitur recuſatio: niſi interponatur à manifeſto grauamine, & ita reijcitur: ſicut remota appellatione non admittitur appellatio: niſi cauſa ſubſit, & aſsignet, & probetur.

d.c.secũdo requiris.quia remota appellatione,recusatio intelligitur remota, d. c. super eo. aliter non est necesse causam appellationis assignare, d. c. secũdo requiris.§.fi. Sed certè causa recusationis semper hodie est admittenda.ext. de app.c.cum speciali.

REGVLA XXXIIII.

Procedendum esse absque personarum acceptione.

PRO.

Ext.de iudic.c.nouit.
Ext.de constit.c.cùm omnes.
Ext. de mutuis pet.c.ex liter.& c.seq.
11.q.3.c.si quis presbyter.
1.q.ult.§.hinc Petrus.

CONTRA.

Ext.de off.ord.c.pastoralis.
2.q.ult.c.quisquis.
8.q.1.c illud inferendum.
40.dist.c.homo Christianus.
24.q.1.c.qui contra pacem.
D. de pœnis,leg.maiorem.& l.quædam.

SOLVTIO.

Quantum ad definitiuam sententiam,non est acceptio personarum habenda: imò ita iudicãdus est magnus,ut paruus.d.c.nouit.In processu autem negocij, & in personarum executione poterit certa ratione personarum acceptio habere locum.d.c.quisquis.

REGV-

REGVLA XXXV.

Fruſtra petit debitum, qui quod debet, non impendit.

PRO.

Ext. de uſur. c. fruſtra.
Ext. de app. c. an ſit.
Ext. de relig. dom. c. conſtitutus.
Ext. de iura. cal. c. peruenit.
Ext. de mut. pet. c. 1. & 2.
Ext. de adult. & ſtup. c. intelleximus.
95. diſt. c. eſto ſubiectus.
35. quæſt. 6. c. nihil.
C. de tranſact. l. ſi quis maior.
D. de compenſ. per totum.

CONTRA.

33. q. 1. c. noli.
33. q. 5. c. quod Deo.
Ext. de reſt. ſpol. c. in literis.
Ext. de iureiuran. c. debitores. & c. tua.
Ext. de diuort. c. ſignificaſti.
D. de furt. l. qui uas. §. ſi ego.

SOLVTIO.

Non præſtãs uel ſoluens debitũ, ſi petat id quod ſibi debetur, repelletur oppoſita compenſatione, ſi debitum ſit liquidum. C. de compenſat. l. fin. Idem eſt in dolo, qui actione de dolo tenetur, non aget de dolo, l. ſi duo. D. de dolo. ſi in eadem re dolus commiſſus ſit: ſi autem in diuerſis, ſecus, d. c. in literis. Idẽ in criminibus. d. c. intelleximus. & d. c. ſignificaſti. Sed contingit etiam contrà propter fauorem matrimonij.

REGVLA XXXVI.

Celeritatem esse amplectendam.

PRO.

2.q.1.c.sicut.
5.dist.c.baptizari.
Ext.de sent.& re.iud.c.iurgantium.

CONTRA.

50.dist.c.* ponderet.
28.dist.c.1.
30.dist.c.communis.
27.q.1.c.si homo esses.
30.q.5.* c. iudicantem.
11.q.3.c.cùm apud.& c.illa.
D.de nouat.l.doli.in fin.

* Celeritas actus inducit suspicionem fraudis, l. si uentri.§. si.et ibi Bar. de priuile. cred.

* in manuscript.31. q.4.

SOLVTIO.

Festinandum est, ne quid tardius iusto fiat. 27.q. 2.c.qui oblationes. Vbi autem canon uel lex dat dilationem, non debet dici mora, sed potius tempus debitum, rebus talibus ascriptum, D. de iudic. l. si debitori.

REGVLA XXXVII.

Ei subeundam esse talionem, qui inscribit.

PRO.

Ext.de simon.c.licet Heli.
Ext.de accusa.c.super his.
2.q.3.c.calumniator.
2.q.8.c.quisquis.
C.de accusat.l.ult.

CONTRA.

4.q.3.§.aliquando.

15.q.3.

15.q.3.c. de crimine.
33.q.3.c. hæc imago.
Ext. de accusat. c. super his.
D. de accusat. l. leuia.
D. de his quibus ut indig. l. tut.
C. de abig. l. una.
C. de accusat. l. 2.
C. de fal. mon. l. 2.
C. de sepul. uiol. l. fin.
C. de Iudæis. l. ne quis.
C. de pact. l. apostatarum.

SOLVTIO.

Regulare est, quòd inscribendum sit sub pœna talionis, ubi accusatio instituitur, secundum quosdam. fallit tamen in contrarijs. Nempe in crimine abigeatus: & in ijs casibus, in quibus mulieri conceditur accusare non exacta subscriptione. C. qui accusar. non poss. l. de crimine. & l. qui crimen. & c. de calum. l. 2.

REGVLA XXXVIII.

Spoliatum ante litis ingressum esse restituendum.

PRO.

3.q.1. per totum.
Ext. de ord. cognit. c. cùm dilectus.
Ext. de rest. spol. licet. & c. ex conquæstione.
D. commodat. l. ita.
D. de ui pu. l. quæ recusat.

CONTRA.

Ext. de rest. spol. c. literas. & c. ex transmissa. & c. accepta.
Ext. de ord. cog. c. intelleximus.
Ext. de diuort. c. significasti

2.q.1.c.in primis.
C.de donat.inter uir.& ux.leg.si maritus.

SOLVTIO.

Regulare est, quòd spoliatus ante litis ingressum principaliter sit restituendus, si tantùm probet se esse spoliatum, & possedisse eo tempore, quo spoliabatur, ext.de off.deleg.c.consultat. fallit tamen hoc, ubi petenti restitutionem uxoris, opponitur consanguinitas: quia fit restitutio quantum ad familiam, & non quantum ad thorum, si probationes sint paratæ.d.c. intelleximus. Et fallit, ubi uxor repulsa adulteratur, d.c.significasti. Item, ubi uir qui petit restitutionem, est suspectus, d. c. ex transmissa. Item, ubi renunciauit quis postea rei ablatæ uoluntariè, d. c. accepta. Item, ubi scandalum timetur, d. c. in primis. Item, ubi simul agitur super possessione, & in proprietate: quia lata sententia prævalet proprietas in executione.ext. de caus.pos.& propriet.c. cùm dilectus.

REGVLA XXXIX.

Proniora sunt iura ad absoluendum, quàm ad condemnandum.

PRO.

35.q.9.c.loci.
De pœnit.dist.7.c.baptizari.
50.dist.c.postquam.& c.absit.
23.q.4.c.est iniusta.& c.duo.
Ext.de elect.c.Osius Episcop.
Ext.de spon.& mat.c.ueniens.
Ext.de sortileg.c.ex duabus.
D. de off.præsid.l.obseruare.
D.de rei uind.l.officium.

CON-

CONTRA.

Ext. de probation. c. ex literis.
Ext. de reg. iur. c. estote.
Ext. de fi. instr. c. inter dilectos.
Ext. de caus. pos. & proprie. c. 3.
27. q. 7. c. ipsa pietas.
25. q. ult. c. alligatum.
D. de pœn. l. respiciendum.
D. de act. & oblig. l. Arrianus.

SOLVTIO.

Regula præmissa uera est, ubi pares sunt probationes. tunc enim potior est rei conditio, præterquã in causa liberali, d. c. ex liter. Et in causa inofficiosi testamenti, D. de inoff. test. l. si pars iudicant. ubi indistinctè tenet sententia lata pro testamẽto: nisi sint pares iudices, & diuersas ferant sententias. Et idem dicendũ est in matrimonio: quia res fauorabilis est, ext. q mat. accus. pos. c. uid. ideoq; siue iudices discordant, siue testes, potior est pars illa, quæ stat pro matrimonio. Vbi autem actor probat intentionẽ suam, & reus nihil probat cõtrà, constat uincere actorem, eumq; potiorem haberi. d. l. officium. In alijs uerò contrarijs ideo dixi duriorem inueniri conditionẽ rei, quia ex specie facti præsumitur aduersus eum, uel propter periculũ animæ certior pars capitur. d. c. Osius. & c. d. baptizari. Illud tamen obserua, quòd duobus iudicibus ordinarijs diuersa iudicantibus, tenet sententia pro reo, & nõ pro actore: nisi in quatuor casibus, dote, libertate, testamẽto, matrimonio. Si uerò sint iudices delegati, consulitur superior: si arbitri, neutrius tenet sententia. ext. de sentent. & re iud. c. ult.

REGVLA XL.

Vnum duarum personarum uicem sustinere non posse.

PRO.

4.q.4.c.1.
16.q.1.c.presbyteros.
89.dist.c singuli.
Ext.de testibus.c.insuper.
Ext.de præbend.c.quia in tantum.
D.de pac.l.si plures.
C.de assess.l.nemo.

CONTRA.

Ext.de proba.c.ex literis.
Ext.de elect.c.in causis.
21.q.2.c.relatio.
30.q.1.c.ad limina.
10.q.3.c.unio.
D.de adopt.l.si consul.
D.quod cuiusq; uniuers.l.item eorum.

SOLVTIO.

In his quæ sunt uoluntariæ iurisdictionis, interdũ gerit quis uices plurium personarum, d.l. si cõsul. & in his, quæ extra iudicia geruntur, iure priuatarum personarum: nisi ratione unius iurisdictionis gerat quis uices plurium personarum, d.c.in causis. In iurisdictione autem contentiosa, non potest quis uicem plurium personarum gerere. 3. q. 4.c.1.& 2. Et multo minus in officijs ac beneficijs ecclesiasticis, d. c.quia in tantum. quia nemo pro uno homine uix condignum, ne dum nimium boni præstare potest: & quia negociationis, & turpis lucri maculam habet. 21.q.1.c. 2. Item in alijs casibus in iure hoc exprimentibus.

RE-

REGVLA XLI.

Qui occasionem dat damni, damnum dedisse uidetur.

PRO.

Ext. de homicidio. c. de cætero.
Ext. de testibus. c. sicut.
86. dist. c. pasce.
1. q. 1. c. placuit. & c. unusquisq.
33. q. 5. c. de occidendis.
50. dist. c. studeat. & c. hi qui. & c. sæpe.
27. q. 2. c. si tu abstines.
D. ad l. Aquil. l. qui occidit.
D. ad l. Cor. de sica. l. nihil interest.
D. ui bon. rap. l. penult. §. si quis. in fin.

CONTRA.

Ext. de conces. præbend. c. quia diuersitatem.
Ext. de diuort. c. significasti.
33. q. 5. de occidendis.
D. de seruo corrup. l. Neratius.
D. de fur. l. uerum.
D. de act. emp. l. si sterilis. §. cùm per uenditorem.

SOLVTIO.

In præmissa regula supplendum est, Qui occasionem damni dat cum culpa. Et sic soluitur c. illud, de occidendis. Item is, qui occasionem damni dat cum culpa, uidetur dedisse damnum, si dedit occasionē proximam: secus si remotam, d. l. Neratius. Quando autem aliquis dat occasionem mortis: quantum ad inductionem irregularitatis, distinguitur. quia si dabat operam rei illicitæ, imputatur ei: si uerò rei licitæ, & adhibuit diligentiam quam debuit, non imputatur ei, ext. de homic. c. ex literis. & c. tua nos. & c. ult. Dicta autem lex, si sterilis, loquitur in contractibus, & non in delictis.

REGV.

REGVLA XLII.

De se confesso non creditur super crimine alterius.

PRO.

C.de accusat.l.ult.
Ext.de testib.c.ueniens.
Ext.de adult.& stup.c.significasti.
2.q.5.c.interrogatum.
15.q.3.c.nemini.
4.q.3.c.placuit.§.item in crim.
D.de quæst.l.maritus.

CONTRA.

Ext.de testib.c.quoniam.
C.de ferijs.l.prouinciarum.
C.de fal.mo.l.1.
C.de malef.& mathem.l.fi.
D.de custod.& exhib.reo.leg.Diuus.

SOLVTIO.

Prima regula obtinet regulariter. Contraria sunt specialia. Vel non creditur alicui de se cõfesso super alieno crimine, quantum ad certam fidem faciendã, sed qualem qualem coniecturam inducere.

REGVLA XLIII.

Testimonium unius non ualere.

PRO.

Ext.de testib.c.ueniens.
D.de quæst.l.maritus.
23.q.2.c.admonere.
4.q.3.c.placuit.§.item in criminali.

CONTRA.

Ext.de testib.cog.c.præterea.
Ext.de procur.c.ex insinuation.

1.q.ult.

1.q.ult.c.didicimus.
8.q.3.c.talia.
C.ad l.Cornel.de fal.l.si quis decurio.
D.de dot.præleg.l.Theopompus.

SOLVTIO.

Vni fides extra iudicium adhibetur absque preiudicio alterius. In iudicio autem non creditur uni: quia ibi fieret præiudiciū illi, contra quem testificatur. Tamen propter dictū unius poterit spectata cauſę qualitate ſacramentū deferri. d.c.ex inſinuatione. In caſibus etiam ſpecialibus, præcipuè in iſs, quæ in nullius detrimentum, & producentis conſeruationem uergunt, & quæ non ſolent niſi ab uno uideri, aut quæ aliàs aliter expediri nō ualent, & res eſt modici præiudicij, creditur unius teſtimonio, d.c. præterea. & d.l.ſi quis decurio. & d.l.Theopompus. Item ſi dubitatur de aliquo inſtrumento, creditur tabellioni, ſi dicat à ſe conſcriptum inſtrumentum.

REGVLA XLIIII.

Quemlibet de uniuerſitate admitti in teſtimonium pro ea.

PRO.

14.q.2.c.ſuper prudentia.
12.q.2.c.qui manumittitur.
D.de rer.diuiſ.l.in tantum.§.1.
Inſt.de leg.§.legatarius.

CONTRA.

2.q.6.§.biduum.
4.q.3.§.nullus idoneus.
C.de teſtib.l.omnibus.
D.de teſtib.l.idonei.

SOLVTIO.

Qui in cauſa uniuerſitatis * fert teſtimonium, pro nullo

* Vide Cyn. in l.parētes, in ult.q.C.de teſtibus.

nullo de uniuersitate hoc fert. ergo nec pro se, quam uis pars sit uniuersitatis, D. ad l. Iuliã maiest. l. quisquis. Et hoc uerum est, maximè in his, quæ aguntur secretò in uniuersitate, nec possunt per alios extraneos probari. ext. de probat. c. tertio loco. Nam ea, quæ fiunt in domo, probantur & per domesticos. C. de adminis. tutor. l. lex quæ tutores. §. ante. & C. de repud. l. consensu. §. super. Si uerò commodum, uel incommodum singulorum de collegio respiciat, non est is testis admittendus. d. c. nullus idoneus. & d. l. omnibus.

REGVLA XLV.

Testes non esse cogendos.

PRO.

Ext. de testib. cogend. c. super eo.
10. q. 2. c. precariæ.
2. q. 1. c. si peccauerit.
2. q. 7. c. statuendum. in fin.
22. q. 2. c. ne quis. in fin.

CONTRA.

Ext. de testib. cog. c. 1. 2. & penult.
Ext. de crimine fal. c. falsidicus.
Ext. de testib. c. intimauit.
23. q. 2. c. 1. & c. quanquam.
11. q. 3. c. quisquis.
D. de testibus. l. 1.

SOLVTIO.

Variæ sunt sententiæ circa hanc materiam. Hoc tamen inter cætera est tenendũ, quòd si ueritas per alios non possit aperiri, cõpelluntur & clerici perferre testimoniũ, ne ueritas occultet. Et eo, qui uult producere testes, dicente per alios ueritatem liquere nõ posse, is qui dixerit oppositũ, tenetur probare suam affirmatiuã. ext. de elec. c. bonæ. & 6. q. ult. accusator.

RE-

REGVLA XLVI.

Exemplum instrumenti non exemplatum non ualere.

PRO.

Ext. de fid. instr. c. si scripturam.
C. de diuers. rescr. l. sancimus.
C. de eden. l. si quis in aliquo.

CONTRA.

Ext. de priuileg. c. cùm olim.
C. de testam. l. publicati.
C. de iur. emph. l. ult. 1. respon.
D. de adminis. tut. l. chirographis.
In Auth. ut frat. filij. §. illud.

SOLVTIO.

Non ualet exemplum ad probationem, nisi exemplatum in actis, ut est expressum ext. de fide instrumentorum. c. ult.

REGVLA XLVII.

Taciturnitatem habendam pro consensu.

PRO.

54. dist. c. si seruus sciente.
28. dist. c. diaconi.
Ext. de præsumpt. c. nónne.
Ext. de frigi. & malef. c. accepisti.
D. de re iud. l. sæpe.
D. de cuic. l. quidam.
D. de don. inter uir. & uxo. l. si seruus communis.
D. manda. l. si remunerandi. §. si passus. & l. qui patitur.
D. rem ra. habe. l. non tantum.
C. de condi. indeb. l. indebitum.

CONTRA.

D. de furt. l. qui nascitur. §. necare. & l. ult.

D. de

D. *de procur. l. uel in operis.*
D. *quib. mo. pig. uel. hipo. fol. l. ſicut re corporali. §. non uidetur.*
Ext. *de præſcript. c. nihil prodeſt.*
8 6. *diſt. c. tanta nequitia.*
De *conſec. diſt. 4. c. cùm pro paruulis.*

SOLVTIO.

Tacere medium eſt inter expreſſam contradictionem, & conſenſum apertum. Vnde qui tacet, non fatetur, ſed nec contradicit, D. de reg. l. qui tacet. Quandoque tamen propter fauorem habet ſe ad conſenſum. d. c. ſi ſeruus. quandoque ad contradictionem propter odium. d. l. uel in operis. præiudicatur tamen tacenti ſuper indicia, ſi patiatur ſuſcipi iudicii ſuper ea re, cuius defenſio pertinet ad eum uel principaliter, uel ſecundariò. d. l. ſæpe. & ext. de ſentent. & re iud. c. quamuis. Quamuis & aliter præiudicatur ei, ſua contradictione poſſet impedire facientem aliquid in præiudicium ſuum ſine fraude. Si autem faciens in fraude uerſaretur, ſecus eſt, d. l. qui naſcitur. §. necare. quia non nocet tacenti. Si autem non poſſet impedire facientem contradicendo, etiam ſi non uerſetur in fraude faciens, tamen non fit præiudicium tacenti. Si tacente aliquo, rem eius uendam, non nocet, & ſi non contradicat: quia uendere poſſum, quantum ad mei præiudicium, etiamſi contradiceret. D. de contrah. emp. l. rem alienam. Non ita ſi donem: quia res aliena non poteſt donari. D. de dona. l. in ædibus.

REGVLA XLVIII.

Quod de uno negatur, de altero non negato conceditur.

PRO.

Ext. *de præſump. c. non ne.*

15.q.3.c.ex eo.
27.q.2.c.lex diuinæ.
Dist.25.c.qualis hinc quisq.
D.de procurat.l.mutus.§.1.

CONTRA.

Ext.de translat.episc.c.inter corporalia.
24.q.2.c.sanè.
23.q.4.c.fortè.
22.q.4.c.mulier si fide.
32.dist.c.hospitiolum.
45.dist.c.disciplina.
D.de procur.l.Pomponius.§.1.

SOLVTIO.

Regulæ istæ habent locum in immediatè contrarijs: quia si unum contrariorum immediatè est bonum, reliquum est malum.d.c. hospitiolum: dummodo illa cõtraria sint species diuersorum generũ, ut sunt uirtus, & uitium, uel ubi sunt uitia tantum, ut auaritia, prodigalitas, & c. Secus in uirtutibus. At si sunt eiusdem generis, ut nubere, & nõ nubere, sunt quidem cõtraria opposita, sed sunt species eiusdem generis, & utrumque est bonum. 28.q.1.c. sic enim. Vnde minimè sequitur, quòd si concedatur nubere, inde intelligi prohibitum aliàs, ne nubatur: quia unum connexorum non intelligitur diuersum à reliquo. Vnde quicquid dicitur de uno connexorum, & de reliquo dictum intelligitur. ext. de constit. c. translato. Et idem in similibus. ext. de rescript. c. inter cæteras. in fin.

REGVLA XLIX.

Præsumptionem iuris admittere probationem in contrarium.

PRO.

6.q.1.*in præsentium.*

35.q.2.& 3.c.extraordinaria.
Ext.de renunciat.super re.& c.in præsentia.
Ext.de præsump.c.quia uerisim.
Ext.de rest.spo.c.audita.& c.1.
C.de negoc.gest.l.alimenta.
C.de don.inter uirum,& uxor.l.etiamsi.
D.quod met.caus.l.non est uerisi.

CONTRA.

Ext.qui mat.accus.pos.c.insup.
Ext.de relig.& transeunt.ad relig.c.uidua.
Ext.de condit.appo.c.per tuas.
37.q.1.c.uiduas autem.
C.ad Macedon.l.ult.in fi.
C.de rei uxo.ac.l.una.
D.de adopt.l.his uerbis.

SOLVTIO.

Vbi ius super certo facto fingit aliter, quàm ueritas in se habet:ut si aliquis reuertat̃ ex captiuitate, fingit ius ipsum non fuisse in captiuitate, uide Institut.quibus mod.ius pat.potest.sol.§.ab hostibus.in huiusmodi casu non admittitur probatio in contrarium.Si uerò præsumit super facto incerto, admittitur probatio in contrarium,d.c.quia uerisimile. nisi expresse aliud in iure reperiatur cautum. Tũc enim non admittitur,C. ad Macedon.l.fin.& d.c. insuper. nisi ipsum ius dixerit talem probationem in contrariũ esse admittendã,d.l.alimenta. In summa,semper admittit̃ probatio in contrariũ:nisi in casib.specialibus,ubi ius dicit probationẽ nõ admitti, d.c. uidua.

REGVLA L.

Id solum computari in fructibus,quod deductis expensis supereſt.

PRO.

Ext.de usur.c.plures.

Ext.

Ext. de iureiur. c. ad nostram.
12. q. 2. c. uobis enim & fam.
D. famil. ercis. l. fundus.
D. de pet. hær. l. si à patr. §. ult.
C. de fruct. & lit. expen. l. 1.

CONTRA.

Ext. de decim. c. cũ homines. & c. non est. & c. pastoralis.

SOLVTIO.

Deducuntur sumptus ex fructibus in personali actione, D. solut. matrim. l. fructus. Similiter in actiõe reali, C. de fruc. & lit. expen. l. 1. & 2. & in mixta, d. l. si à patre. fallit autẽ in decimis prædialibus, cùm dominus eas in signum uniuersalis dominij retinuerit, ext. de decim. c. cùm non sit. In personalibus tamẽ decimis, puta in mercibus emptis de pecunia decimata locũ habet, quod hîc dicitur, d. c. pastoralis.

REGVLA LI.

Fidem non seruanti, fides seruanda non est.

PRO.

Ext. de mut. petit. c. 1.
Ext. de iureiur. c. peruenit.
Ext. de diuort. c. significasti.
Ext. de adult. c. intelleximus.
Ext. de relig. dom. c. constitutus.
95. dist. c. esto subiectus.
32. q. 6. c. nihil iniquius.
C. de transac. c. si quis maior.

CONTRA.

23. q. 1. c. noli.
22. q. 4. c. innocens.
33. q. 5. c. quod Deo.
10. q. 2. §. hoc ius porrectum. & §. quod uerò res.

SOLVTIO.

Fidem non seruanti non est fides seruanda, si pa fidem illam taliter præstitam fuerint obligati, quod ab illa obligatione consensu utriusq; possint recede re tacitè, uel expressè, ut in contractibus fieri consue uit. Si autem obligatio fuerit talis, quòd etiam cum uoluntate eorum qui fidem dederint, dissolui non potest, quamuis alter nõ seruet fidẽ, nõ tamen ideo residuus exonerat̃ ab obligatiõe. d. c. quod Deo.

REGVLA LII.

Quòd dignitas delinquentis peccatum auget.

PRO.

50. dist. c. quia sanctitas.
40. dist. c. homo Christianus.
25. q. 1. c. nulli fas sit.
32. q. 5. c. qui uiderit.
11. q. 3. c. præcipuè.
Ext. de iureiur. c. cum quidam.
D. de re milit. l. omne delictum. §. augetur.

CONTRA.

Ext. 1. q. 1. c. quicquid.
1. q. 3. c. saluator.
24. q. 1. c. qui contra pacem.
D. de pœnis. l. maiores.
C. ut nemo priua. tit. su. pos. l. 2.

SOLVTIO.

In quantitate contemptus metitur Deus quantitatem delicti, tantumq; fruitur iustus, quantũ amat, 6. q. 1. c. quæro ergo. similiter tantum peccat quis, quantum contemnit. Quanto uerò quis est maior, tanto magis contemnere præsumitur. Et sic intelligitur prima Rubrica. Pœna uerò pecuniaria, uel spiritualis

ritualis maior imponitur nobili, quàm ignobili, C. de iudi. l. properandũ. §. sin autem utraque. sed corporalis maior imponitur ignobili. Inst. de publ. iudic. §. lex Corn. Arg. contra 35. dist. c. ante omnia.

REGVLA LIII.

Nulla pestis efficacior, quàm familiaris inimicus.

PRO.

C. de donat. l. lata iam.
Ext. de rescrip. c. nihil prodest.
Ext. de hæret. c. cùm ex inimico.
12. q. 1. c. certè ego sum.
93. dist. c. si inimicus.
13. q. 2. c. quibus.

CONTRA.

32. q. 4. c. nemo.
26. q. 6. c. ult.
Ext. de renunc. c. cùm iampridem.

SOLVTIO.

Prima regula uera est, nec fallit. Nam non est deterior hostis, quàm familiaris inimicus: & nihil erit, neque est asperius, quàm simulatus amor. quia hostis incognitus, si est familiaris, non potest caueri: à manifesto hoste faciliùs cauetur. Vnde dicitur, lacula præuisa minus feriunt: exorbitantia non tangunt punctum.

REGVLA LIIII.

Vacantem ecclesiam conueniri non posse.

PRO.

Ext. ne sed. uacan. c. 1.
Ext. de elect. c. auditis.
Ext. de præscrip. c. de quarta.

12.q.2.c.si qua de rebus.& c.precariæ.

CONTRA.

12.q.2.c.uobis enim & famæ.
D.de minor.l.ait prætor.§.1.
D.de tutel.l.3.§.1.
Inst.de curato.§.inuitum.
D.quib. ex cauſ. in poſſ. l. hæc autem locum. & l. Fulcinius. §. adeò.

SOLVTIO.

Præſcriptio ceſſat uacante eccleſia:& continuatur tempus præſcriptionis, quod cœpit currere in uita prioris prælati, ſubducto de medio tempore uacationis eccleſiæ,d.c.auditis. Poterit nihilominus medio tempore rem alterius preſcribere,ne torqueatur in eius læſionem,quod introductum eſt in fauorem ipſius.C.de legibus & conſt.l.quod fauore. Sed conueniri poterit,& neceſſe habebit reſpondere,& petere curatorem, ſiue actorē, ſicut fit in minore.Inſt.de curat.§. inuitum. Eccleſia enim utitur iure minoris. ext.de in integ.reſtit.c.requiſiuit.

REGVLA LV.

Secundum canones actionem non eſſe exprimendam.

PRO.

Ext.de iudic.c.dilecti ſibi.
Ext.de dol.& contuma.c.1.
Ext.de except.c.paſtoralis.

CONTRA.

Ext.de depoſ.c.grauis.
Ext.de iud.c.examinata.
Ext.de mut.pet.c.ex literis.
11.q.1. c.relatum.
D.de admi.tut.c.quotiens.§.item ſi perſonali.

SOLV-

SOLVTIO.

De iure canonico nullum dicimus esse cõpellendum edere actionem. Si tamen uoluntariè edat, repetẽda est. d. c. examinata. Et idem est in interdictis. ext. de restit. spol. c. cùm ad sedem. In contrarijs autẽ causa exprimẽda est, ex qua nascitur actio petendi, quod debetur petenti. Instit. de actionib. in princ. sal tem enim actionem scilicet, causam petendi debemus exprimere, non autem nomen actionis. Vt, Peto à te hoc, uel illud, actione ex empto. sed ita, Peto à te hoc, uel illud, quia uendidisti mihi.

REGVLA LVI.

Quòd inducię sunt arbitrariæ.

PRO.

D. *de iudic. l. nonnunquam.*
C. *de dilat. l. siue pars.*
5. q. 3. c. *si ægrotans.*
Ext. *de appel. c. cùm sit Romana.*
Ext. *de sent. & re iud. c. quod ad consultationem.*

CONTRA.

D. *de re iudic. l. si se non obtulit. §. si quis condemnatus.*
C. *de dilatio. l. 1.*
In Aut. *const. quæ de dignit. §. sedet illud.*
3. q. 3. §. *spacium.*
28. dist. c. *de his.*
Ext. *de offi. deleg. c. de causis.*

SOLVTIO.

Omnes inducię, quæ iudicis officio concedun tur, possunt moderari, sed non illæ, quæ præter iudicis officium iure tribuuntur, ut est tempus deputatum ad appellandum, ut tempus ad petendum restitutionem in integrum. Quando autem iudex ab-

breuiat tempus præfixum à lege, ex causa debet hoc facere. Si autem sine iusta causa hoc faceret, & pars quæ grauatur per assignationem illius termini, contradiceret ei illud quod iudex subtraxit de legitimo tempore, supplebitur per legem. d. §. si quis condemnatus. Si autem pars quæ grauatur, non contradixerit, intelligitur acquieuisse, & iuris beneficiū contempsisse, d. c. quod ad consultationem.

REGVLA LVII.

Vindicari delicta etiam admonitione non præcedente.

PRO.

11. q. 1. c. *Statuimus.*
28. q. 1. c. *si custos.*
17. q. 4. c. *si quis suadente.*
Ext. *de app. c. cùm sit* Romana. *& c. reprehensibilis.*
Ext. *de simo. c. licet* Heli.

CONTRA.

Ext. *de sen. excomm. c. sacro.*
11. q. 2. c. *indigne.*
2. q. 7. c. *si quis erga.*
16. q. 7. c. *omnes decimæ.*

SOLVTIO.

Semper admonitio præcedere debet uindictam inferendam à iudice, etiam in notorijs criminibus, d. c. sacro. A' iure uerò bene infertur pœna absq; admonitione. d. c. si quis suadente.

REGVLA LVIII.

Currere tempus à tempore scientiæ, & potentiæ.

PRO.

D. *de calumniat. l. annus.*
D. *de ædil. edic. l. cùm sex.*

Ext.

Ext. de appel. c. ex ratione. & c. super eo.
2. q. 6. c. biduum. §. si aduersus.
C. de ædil. act. l. cùm proponas.

CONTRA.

Ext. de præscrip. c. uigilanti.
C. de long. temp. præscrip. l. ult.
C. de annal. except. l. 1.
D. de his qui not. infa. l. genero.
D. de serui. rustic. præd. l. & Atilicinus.
D. quemadmodum serui. amit. l. si locus.

SOLVTIO.

Nota quòd tempus aliud sit utile, aliud continuum. Vtile non currit nisi ei, qui habet copiam experiundi, agendiue, D. de diuer. tempo. præscrip. l. 1. In quo casu currit tempus à tempore scientiæ: quia nō uidetur habuisse potestatem agendi, qui ignorauit, D. de ædili. edict. l, cum sex. Tempus autē continuū est, in quo dies feriati, & non feriati currunt. Et hoc tempus cedit ignoranti. d. l. generato. & habet locū in usucapionibus, & præscriptionibus, nisi minor ætas aliud inducat. C. quibus ex causis in integ. rest. non est nec. l. fi. uel patria potestas. C. de anna. excep. l. 1. uel alia, quæ in casibus à iure notatis præscriptionem impediunt.

REGVLA LIX.

Determinatio præmissa in sequenti clausula non repetitur.

PRO.

Ext. de donat. c. cùm dilecti filij.
D. de fideicommiss. liberta. l. ult.
D. de uerbo. sig. l. si cùm fundum.

D.de uerb.oblig.l.doli clausula.
D.qui ex causa ma.l.sed & si §.deinde.

CONTRA.

Ext.de app.c.secundo requiris.
32.q.7.c.apostolus.
Inst.ad l. Aquil.§.hoc autem.
Inst.de uulg.& pup.substit.§.si disparibus.
D.de legat.1.l.seruus plurium.§.ult.

SOLVTIO.

Vbi articuli coniunctim collocantur in rescripto, & sic inuenitur determinatio posita in præcedentibus, repetita intelligitur in subsequẽtibus. d.c.secundo requiris. Secus erit, si diuisim.

REGVLA LX.

Auctoritatem principis, uel regis excusare.

PRO.

Ext.de app.c.cùm parati.
12.q.2.c.de rebus.
63.dist.c.Salonitanæ.

CONTRA.

6.q.1.c.in canonibus.
12.q.2.c.quicunq;.
16.q.8.c.decimas.
23.q.ult.c.quo ausu.
24.q.2.c.sanè.

SOLVTIO.

Si clericus habeat regalia à rege, licet sit prælatus ecclesiæ, tenetur ire ad regem, si prius uocetur ab eo, quàm ab episcopo. 18. dist.c.si episcopus metropolitanus. Si autem uocaretur propter causam spiritualem à Papa, licet prius uocatus sit à rege, tenetur ire ad

ad Papam, nec̃ in eadem causa propter hoc contumax potest iudicari, cùm ad suum tribunal uocatus iuerit, D. de re iud. l. contumacia. §. contumaces.

REGVLA LXI.

Quòd admittitur quis testis in causa, in qua fuit iudex.

PRO.

Ext. de testibus. c. cùm à nobis.
Ext. de accus. c. cùm dilectus.
Ext. de proba. c. post cessionem.

CONTRA.

4. q. 4. c. 1.
2. q. 6. c. statutum est.
Ext. de appel. c. postremo.
C. de asser. toll. l. nemo.
D. de test. l. ult.

SOLVTIO.

Non audiuntur iudices quotiens super quæstione illa, in qua fuerunt iudices, uolunt testificari: sed in his, quæ acta sunt in præsentia ipsorum, credetur eorum dictis: sed illis aut eorum scriptis præferunt duo testes iurati, d. c. cùm à nobis. Hodie non creditur iudici, nisi quatenus eius acta legitimis constiterint documentis. ext. de proba. c. quoniam contra.

REGVLA LXII.

Vim ui repellere licet.

PRO.

Ext. de rest. spol. c. olim.
Ext. de sent. excom. c. si uerò aliquis.

Dist.

Dist. 1. c. ius naturale.
D. de iusti. & iur. l. ut uim.
D. de ui & ui arm. l. 1. §. uim ui.
Dist. 45. c. & qui emendat.

CONTRA.

23. q. 1. §. 1.
24. q. 1. §. 1.
46. dist. c. seditionarios.
23. q. 4. c. inter querelas.
C. de iudic. l. nullus.

SOLVTIO.

Vlcisci non licet, ut in his contrarijs. sed uim repellere, & castigare licet, ut in primis concordantijs, dummodo fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. C. unde ui. l. 1.

REGVLA LXIII.

Non tenere appellationem in his quæ dilationem non capiunt.

PRO.

Ext. de appel. c. qua fronte.
2. q. ut c. ei qui appellat. §. definitiua. §. si quis etiam. & §. sequent.
In Auth. ut cùm de appellat. cognosc. §. meminimus. collum. 8.
D. de rescind. appell. l. ult.

CONTRA.

Ext. de appell. c. consuluit. & c. peruenit.
2. q. 6. c. post appellationem. §. appellatione interposita.
D. penden. app. nihil innoua. l. 1. §. 1.

SOLV-

SOLVTIO.

Vera est prima rubrica: sed fallit in casu, quando aliter non potest consuli creditoribus, nisi interdicatur defuncto sepultura: ut sic robore tacti hæredes eius soluant debita illius. ext. de usur. c. quia frustra. In dicto uerò c. consuluit. ratione dubitationis admittitur. In illo autem §. appellatione interposita, siue ea recepta fuerit, siue non, nihil debet innouari, usq; dum deliberet secum iudex, an sit appellatio recipienda, uel non. Et ita exponuntur illa uerba D. nihil inno. appel. l. 1. §. 1.

REGVLA LXIIII.

Quòd gradatim sit appellandum.

PRO.

2. q. 7. c. metropolitanum.
2. q. 6. c. anteriorum. uers. illo.
Ext. de off. del. c. super quæst.
In Auth. de mand. princip. in princip.

CONTRA.

2. quæst. 6. c. si quis putauerit. & c. placuit. & c. ad Romanam.
Ext. de præbend. & dignita. c. referente.

SOLVTIO.

Secundum leges tene: nec enim princeps poterit appellari medio prætermisso. Secundum canones bene licitum est appellare ad Papam mediis prætermissis. d. c. si quis putauerit. Excipitur tamen unicus casus per illam decretal. super quæstionum.

REGVLA

REGVLA LXV.

Actor sequitur forum rei.

PRO.

C.ubi in rem actio.l.ult.
11.q.1.c.experientiæ.
Ext.de foro competen.c.sanè.& c.cùm sit generale.

CONTRA.

Ext.de foro compe.c. quod clerici.& c.fin.
Ext.de iur.patro.c.relatum.
11.q.1.c.relatum.
C.de iurisdict.omn.iud.l.iuris ordinem.

SOLVTIO.

Regula præmissa uera est: fallit tamen in ecclesia, quę malefactores & hostes suos sub quo mauult iudice, poterit cõuenire, d.c.cùm sit generale. Illud autem c.relatum, loquitur secundum statum primitiuæ ecclesiæ, quòd eo tempore omnes causæ ad ecclesiam deferebantur.

REGVLA LXVI.

Proponentem contraria audiendum non esse.

PRO.

C.de furt.l.1.
Ext.de cens.c.cùm olim.
Ext.ut eccles.benefic.c.uno.
Ext.de accus.c.cùm dilectus.
Ext.de app.c.solicitudinem.
D.de cond.& demon.l.Titiæ.
D.quando appell.sit,& int.l.2.uers.sed si alius.

CONTRA.

D.de inoff.testam.l.* Papinianus. §.sed nec impubes.

*Manuscript.Põponius.

D.de

D.de acqui.poss.l.naturaliter.§.nihil.
D.de colla. bon.l.nonnunquam.
Ext.de regular.& transs.ad rela. c.sicut.
Ext.de sent.& re iud.c.lator.
Ext.de præscrip.c.auditis.
Ext.de priuil.c.cùm olim.

SOLVTIO.

Actor in una & eadem instantia iudicij repellitur, ut in prima parte regulæ probatur per concordantias signatas. In diuersis instantijs non repellitur, d. l. Papinianus. Reus uerò etiam in eadem instantia iudicij poterit proponere contrarias & diuersas exceptiones, d.c. auditis. & D. de except. l. nemo prohibetur.

REGVLA LXVII.

Per se, non per alium debere quemq; ecclesiæ suæ deseruire.

PRO.

16.q.1.c.generaliter.
D.solut.l.inter artifices.
C.de cadu.toll.l.una.§.sed omnes.& §.ne autem.
Ext.de cler.non resid.l.relatum.& c.quia nonnulli.

CONTRA.

Ext.de off.uicar.per totum.
Ext.de app.c.peruenit.
C.de episcop.& cler.l.quisquis.
C.de contrahen.& committ.stipul.l.ueteris.
D.de duob.reis stipul.l.nemo est.

SOLVTIO.

Non nisi per se debet clericus seruire, quia munus personale est in eius persona electum. Si tamen iusta causa

causa fuerit impeditus, uel propter superuenientes fatales casus, sine delicto proprio, fuerit effectus inhabilis ad seruiendum, poterit uicarium constituere. d. c. peruenit.

REGVLA LXVIII.

Verba cum effectu esse accipienda.

PRO.

De pœnit. dist. 1. §. hæc uerba.
Ext. de cler. non resid. c. relatum.
D. quod quisq; iur. l. 1. §. ult.
*manuscrip. D. de inoff. testam. l. Papinianus. * §. meminisse.
Pomponius. D. rem ratam habe. l. amplius.
D. de transac. l. si quis maior.
D. de seruis expor. l. si uenditor.

CONTRA.

Ext. de bigam. c. nuper.
16. q. 1. §. uerum.
27. q. 1. c. si quis. §. non dicam.
De pœnit. distinct. 1. §. si quis tam masculum
1. q. 1. c. qui studet.
D. de furt. l. inficiando.
D. de cond. in stip. l. mul. §. si quis.

SOLVTIO.

Sic concilia: si uolũtas suos fines & terminos nudi propositi non excedat, non punitur in foro contentioso. de pœnitent. dist. 1. c. cogitationes. Quid enim * obfuit conatus, si iniuria nõ est subsecuta? Dquòd quisque iur. l. 1. exceptis enormibus criminibus, in quibus iura prosequuntur affectum sine effectu, ut in illo §. uerum. Et certè uoluntas ibi nõ punitur contenta suis terminis. Veruntamen imputatur aliquando si progrediatur ad aliquem actum bonum,

* Non nocere conatum, si non sequatur euentus.

bonum, quo ad Deum, uel abominationem deterri mi propositi. de pœnit. dist. 1. c. quis aliquando. §. itē uotum. & c. si cui.

REGVLA LXIX.

Illud solum fieri, quod iure fit.

PRO.

22. q. 2. c. *faciat homo.*
Ext. de *præbend. & dignitat. c. cùm teneamur.*
Ext. de *iure patro. c. quod autem. in fin.*
Ext. de *iureiurand. c. ueniens. & c. quintauallis.*
D. de *condic. instit. l. si filius.*
D. de *uerb. sig. l. nepos Proculo.*
D. de *re iud. l. ne seruus. §. fi.*

CONTRA.

D. de *uerb. obl. l. continuus. §. illud.*
D. de *const. pecu. l. promissor. §. 1.*
Ext. de *rest. spol. c. in literis.*
1. q. 1. c. *quod quidam.*

SOLVTIO.

Vbi quis habet beneficium ne condemnetur, nisi quatenus facere possit, tunc habet locum regula. itē cùm promisi generaliter stare mandato alterius, d. c. quintauallis. Aliter difficultas solutionis ad commodum pertinet promissoris, d. l. continuus. Superior pars regulæ, quæ dicit id tantùm fieri posse intelligi, quod iure fit, habet locum in his, quæ ius desiderant: ut in contrarijs productis, & similibus, quę nisi iure fiant, non tenent, C. de leg. & constit. l. non dubium. Secus in his, in quibus desideratur factū, ut in acquisitione possessionis: nam etiam prædo eam acquirit, dict. c. in literis.

REGVLA LXX.

Pactum de succeßione futura eſt illicitum.

PRO.

C. de pact. l. ult.
C. de inutil. ſtipul. l. ex eo.
Ext. de conceß. præben. c. nulla. & cap. ex tenore. & c. relatum.

CONTRA.

Ext. de præbend. & dig. c. relatum.
Ext. de conceß. c. propoſuit.
D. pro ſocio. l. 3. §. de illo.

SOLVTIO.

Dicunt quidam quòd in genere poteſt fieri promiſsio beneficij non uacantis: utputa ſi dicat quis, promitto tibi beneficium, argument. illius leg. D. pro ſocio. leg. 3. ubi ualet pactum de futura hæreditate in genere. Sed hæc ſolutio reprobat. ext. de conceſ. præbend. c. ult. Alij dicunt, quòd cum conſenſu illius perſonæ, cuius beneficium promittitur, ualet promiſsio, C. de pact. l. poſtquã. Sed nihil eſt quod dicunt: quia dicit decretal. quòd non ualeat promiſsio beneficij nõ uacãtis, nec aliqua inde oriatur obligatio, cùm ſit contra decreta Lateranenſis concilij. dict. c. ex tenore. Quidam tamen dixerunt, quòd licet promittens non obligetur ad illud beneficium, teneri tamen ad intereſſe.

REGVLA LXXI.

A maiori argumentum duci.

PRO.

31. dist. c. tenere.

59. dist.

59.dist.c.si officia.
3.q.3.c.de induciis.
38.dist.c.si in laicis.
Ext.de elect.c.cum cunctis.
Ext.de conces.præben.non uacant.c.nulla.§.cùm enim.

CONTRA Á MINORI.

D.de interdictis & releg.l.relegatorum.
D.de seru.export.l.cui pacto.
Ext.de parœc.& alien.parœcia.c.nullus.
9.q.2.c.nullus primas.

SOLVTIO.

Argumentum à maiori sequitur,si assumam affirmando sic: Conceditur huic quod maius est, ergo concessum intelligitur illud quod minus est, ext. de decimis,c.ex parte tua, & infrà.si sit eiusdem cẽsuræ, cuius est illud,quod expressè intelligitur. Argumentum autem à minori assumitur negando sic: Negatũ huic quod minus est: ergo negatum intelligitur illud,quod maius est,secundum regulam istam, Qui indignus est inferiori ordine, indignus est superiori.D.de senato.l.qui indignus.

REGVLA LXXII.

Ab exemplis,& scripturis infidelium argumenta sumi.

PRO.

1.quæst.1.c.Dominus.
13.q.2.c.questa est.
21.dist.c.submittitur.
37.dist.c.si quid ueri.
Ext.de conces.præbend.non uacan.c.nulla.

CONTRA.

27.q.2.c.non exemplo.
23.q.4.c.ipsa pietas.
Ext.de schismatic.c.fraternitati tuæ.
26.q.2.c.non exemplo.

SOLVTIO.

* Euidēs est testimoniū, cùm quis se ipso teste cō uincitur.

Argumentum ab * exemplis, & institutis infidelium contra eosdem ad intelligentiam scripturarū, & ad eorum uanitatem reuincendam ualet, d.c.si quid ueri. Non enim sunt perniciosiora tela aduersus hostes, quàm quæ è pharetris ipsorū extrahunt.

REGVLA LXXIII.

Quòd successor potest reuocare factum prædecessoris.

PRO.

Ext.de elec.c.nosti.
Ext.de prec.c.2.
2.q.2.c.& si illi.
25.q.2.c.decessorum.
55.dist.c.pœnitentes.
Ext.de his quæ fiunt à prælat.c.cùm nos.
35.q.9.c.quod quis commiserit.

CONTRA.

Ext.de elect.c.innotuit.§.par in parem.
Ext.de cler.coniug.c.diuersis.
Ext.de fil.presbyt. c.demens.
Ext.ne sed.uacan.c.unico.
25.q.2.c.si ea.
D.de arbit.l.nam magistratus.

SOLVTIO.

Quod bene fit à prædecessore, non debet euerte-

re, sed

re,sed potest confirmare successor,ext. de solution. c. 1.Quod autem malè fit, potest reuocare, ut in concordantijs in priori parte assignatis. Nec potest ei præscriptio opponi ex tẽpore, quod currit ante tempus alienantis,16.q.3.c.si sacerdotes.

REGVLA LXXIIII.

Quod ab initio non ualuit,ex post facto conualescit.

PRO.

Ext.de donat.c.Apostolicæ.
Ext.de conuers.coniug.c.placet.
Ext.de eo qui dux.in mat.c.1.
16.q.4.c.si sacerdotes.
Ext.de his quæ fi.à prælat.c.cùm nos.

CONTRA.

16.q.3.c.post quingentos.
10.dist.c.uides.
Ext.de elect.c.auditis.
D.de uerb.oblig.l.inter stipulantem.§.sacram.
D.de act.& obl.l.obligationes.
D.de reg.iur.l.quod ab initio.

SOLVTIO.

Si initium alicuius rei sit uitiosum,quia nõ interuenit consensus eorum,qui consentire debebant, & postea adhibeatur eorum consensus, quorum desiderabatur,accedente cõsensu confirmabit id, quod actum est prius, d. c. cùm nos. Sed si rei initium bonũ erat,solus dissensus non reddet uitiosum:quamuis alius consensus dissentientium posset remouere initium,d.c.auditis.Si autem ideo sit uitiosum,quia res de qua agitur, contra ius facta est, tunc res non

conualescit tractu temporis, d.l.quod ab initio. & d. l.uides. exceptis casibus nonnullis, in quibus contrarium exprimitur in iure.

REGVLA LXXV.

Ad quem spectat onus, & emolumentum.

PRO.

12.q.2.c.caritatem.
16.q.6.c.de lapsis.
Ext.de simo.c.cùm sit Roman.
Ext.de sepult.c.nos instituta.
Ext.de his quæ fi.à prælat.c.quanto.
Ext.de eccles iast.ben. c.unico.
Ext.de præb.c.cùm secundum Apostolum.
D.de reg.iur.l.secundum naturam.

CONTRA.

Ext.de cleri.ægro.c.1.
30.q.3.c.constituit.
D.de nego.gest.act.leg.si negotia absentis.

SOLVTIO.

Prima regula uera est: ad quem spectat onus, & emolumentum, nisi aliud culpa inducat. Nam si geram noua negotia absentis, & ignorantis, lucrũ pertinebit ad absentem, sed damnũ agnoscere nõ tenetur, quia ego fui in culpa, noua & inusitata negotia inchoando, d.l. si negotia. Econuerso obtinet regula, Ad quem spectat emolumentum, & onus: fallit tamen in casibus, ubi scilicet is, qui debet habere emolumẽtum, sine culpa sua efficitur inhabilis ad onus subeundum. ext.de cler.ægrot.c.1. Item fallit propter fragilitatem sexus in muliere, quæ uocatur ad successionem manumissi à se. nec tamen suscipere tutelam cogitur. Inst. de leg. pat. tut. in fin.

REGV-

REGVLA LXXVI.

Officium suum nemini debet esse damnosum.

PRO.

Ext. de fide iust. c. peruenit.
D. quib. ex caus. maio. l. uidel.
D. de furt. l. si seruus. §. quòd uerò.

CONTRA.

7. q. 1. c. constitutum.
10. q. 2. c. ea enim. §. hoc ius.
Ext. de post. c. cum sacerdotis. in fin.

SOLVTIO.

Regulariter obtinet prima pars Rubricæ. contraria sunt casualia ex circumstantijs: & ita restringunt regulam.

REGVLA LXXVII.

Leges non esse allegandas in foro * *Ecclesiastico.*

* Quid appellet forum ecclesiasticũ, & quas causas ad illud reuocet, ex subsequẽtib. apparet.

PRO.

Ext. de iur. calum. c. literas.
Ext. de testam. c. relatum. & c. cum esses.
27. q. 2. c. sunt qui dicunt.
De consec. dist. 3. c. celebritat.

CONTRA.

24. q. 3. c. de illicita.
10. dist. c. lege.
Ext. de noui oper. nuncia. c. intelleximus.

SOLVTIO.

Non est utendum legibus imperatorum in controuersijs ecclesiasticis, ubi lex diuina siue canonica

contradicit: quoniam lex Imper. nõ est supra legem Dei, sed subtus. Alioquin utendum est illis, ut in d. c. lege. & ext. de constit. c. 1. & dist. 20. c. 2.

REGVLA LXXVIII.

Quod non ualet ut ago, ualet ut ualere potest.

PRO.

Ext. de testib. c. nos quidem.
Ext. de uerb. signifi. c. abbate.
Ext. de despon. impuber. c. tuæ.
D. de seruit. l. si tam angusti.
D. de usu. & habita. l. diuus.
D. de pact. l. si unus. §. penult.
D. de test. milit. l. si miles qui destinauerat.

CONTRA.

Ext. de off. deleg. c. cùm super abbatia.
Ext. de despon. impub. c. de illis.
C. de codicill. l. ult. §. ult.
D. de testament. l. ex ea scriptura.
D. de acceptil. l. an inutilis.

SOLVTIO.

Si is qui agit, nullo alio modo uoluit rẽ ualere, ni si eo modo, quo tunc exprimebatur, uel uerba inten debãt, locũ habet hæc regula. Volũtas porrò sua talis esse præsumit quandoq; ex uerbis legis, quando que ex forma contractus. Vbi uerò hæc præsumi nõ possunt, contrariam regulam credo obtinere.

REGVLA LXXIX.

Quòd quis possit iudicari post mortem.

PRO.

Ext. de hæretic. c. si quis episcopus.

Ext. de

Ext. de sepult. c. fraternitatem.
21. q. 3. c. Cyprianus.
88. dist. c neq; apud.
24. q. 2. c. sanè profertur.

CONTRA.

23. q. 2. c. sanè.
24. q. 2. c. 1. uers. quodcunq.
23. dist. c. quorundam.
C. si pend. appell. mors inter. l. si qui.

SOLVTIO.

Regulariter de crimine defuncti quæri non potest, quia crimina morte extinguũtur. d. l. si is qui. fallit hoc in crimine hæreseos. d. c. sanè. & in illo, qui hæreticũ instituit hæredem. d. c. si quis episcopus. Quidam excipiunt casum læsæ maiestatis. C. ad l. Iul. maiest. l. ultim. & casum apostasiæ. C. de hær. l. Manichęos. & casum repetundarum. D. de accusat. l. ex iudiciorum. Verùm in illis agitur ciuiliter ratione bonorũ: sicut agitur gratia filiorum de adulterio. ext. qui fil. sint legitimi. c. causam. & gratia rerum restituendarum de rapina. ext. de rap. c. in literis. Item pro manifesto mortali peccato, in quo decedit quis, potest ei negari sacramentum.

REGVLA LXXX.

Non licet nobis definire quod definitum est.

PRO.

2. q. 5. c. consuluisti.
21. q. 1. c. quod si dormierit.
Ext. de sepult. c. quia de uxore.
Ext. de translat. c. inter corporalia.
D. de publician. l. de precio.

12.dist.c.præceptis.
25.q.1.c.sunt quidam.

CONTRA.

De consec.dist.2.c.liquido.
33.q.2.c.quos Deus.
28.q.1.c.idololatria.
23.q.5.c.si non licet.
D.de testibus.l.quæsitum.

SOLVTIO.

Exponunt magistri, & bene, quod non est expositum: quia interpretatio iuris prudentibus ablata non est, quæ in legislatione collatis locis, & attenta uoluntate auctorum completur. ut 37. dist. c. relatum. sed prohibita est præsumptuosa adinuentio * pontificum, uel ordinum subsequentium, qua rationabiliter sanctorum patrum documentis decisa turbantur, & uiribus euacuãtur, & nouitates superinducuntur ijs neglectis, quæ ab Apostolis antè definita fuerũt. d.c. quod si dormierit. & d.c præceptis. & 11. distinct. quis nesciat. & 12. dist. c. decet. Quantum ad iudicialem diffinitionem, legem simplicem simpliciter intelligere debemus: nisi per legem uel canonem aliter possit exponi, uel distingui, ext. de elec. c. significasti.

* Indignum & cõtra bonos mores est, & à spiritu Dei, atq; ecclesiastica moderatione prorsus alienũ, decreta patrũ Apostolica, et æquas antecessorũ constitutiones, posteriores pontifices aliud statuendo euertere. 25. q. 1. & 2. per totũ.

REGVLA LXXXI.

Famam esse seruandam.

PRO.

12.q.1.c.nolo.
11.q.3.c.non sunt.
De consec.dist.5.c.iubemus.
Ext.de decimis.c.suggestum.

CONTRA.

11.q.4.c.cui est illata. & c. sentit. & cap.in cunctis.& c.custodi. & c.inter uerba.

SOLV-

SOLVTIO.

Si possibile sit alicui conseruare famam suam, & non seruat, crudelis est. d.c. nolo. Si autem homines ita sunt animati ad suspicandum contra aliquem, ut nullo modo à cordibus remouere possint suspicionem, tunc sufficit, si conscientiam puram habet is, cuius fama denigratur. d.c. sentit.

REGVLA LXXXII.

Ab exemplis esse argumentandum, & in uita procedendum.

PRO.

20. *dist. c. ult.*
1. q. 1. c. *conuenientibus.*
7. q. 1. c. *omnis qui.*
9. q. 2. c. *Lugdunenſis.*
16. q. 1. c. *sunt nonnulli.*
22. q. 2. c. *noueritis.*
37. *dist. c. qui de mensa.*
12. *dist. c. de his.*

CONTRA.

14. q. 5. c. *dixit dominus.*
22. q. 2. c. *si quis per uetus.*
23. q. 3. c. *est iniustæ.*
De *consec. dist.* 2. c. *liquido.*
26. q. 2. c. *non statim.*
C. *de sent. & interloc. l. non exemplis.*

SOLVTIO.

Exempla sanctorum etiam in iudicijs sequenda sunt, ut 20. dist. c. ult. nisi per aliquam scripturã cer ta de causa prohibeatur nobis, ne sequamur illud exemplum sanctorum. d.c. nõ statim. Quod autem dicitur exemplis, uerum est de exemplis priuatorũ.

* *Vitia sanctorum hominum non imitanda.*

Exem-

Exempla autem sanctorum pro iure habentur,ut exemplum principis,ext. de sent. & re iud. c. in causis. Exempla autem ueteris testamenti moralia sequimur ad literam,sacramentalia nõ ad literam, sed ad intellectum institutum : ceremonialia nullo modo obseruamus,5. dist. c. 1. uers. in lege.

REGVLA LXXXIII.

Quod quisq; iuris in alterum statuit,eodem uti debet.

PRO.

1. dist. in princ.
Ext. de decimis. c. cùm nobis.
Ext. de mut. pet. c. 1. & 2.
19. dist. c. 2. §. 1.
D. quod quisq; iur. c. per totum.
4. q. 3. c. placuit. §. item in criminali. & c. si testes. §. si quis.

CONTRA.

9. dist. c. imperatores.
2. q. 7. c. si hæreticus.
37. dist. c. si quid ueri.
16. q. 1. c. hinc est.
26. q. 2. c. non exemplo.
C. de leg. & const. l. quod fauore.

SOLVTIO.

Vbi quis impetrat aliquod ius contra aliquem, idem contra se deinde admittere debet, ut in prima parte Rubricæ. At quando princeps motu proprio aliquod beneficium concedit, non potest illud in eius læsionem retorqueri,ut patet in contrarijs. & D. quod quisq; iur. l. 3. Quod aũt dicitur, quòd priuilegium personã nõ transgreditur, Instit. de iur. natur. gent.

gent. & ciu. §. sed & quod. uers. planè. uerū est quòd non transgreditur ita, quòd alius utatur eo tanquā priuilegio, sed utitur eo tāquam beneficio iure communi indulto, uelut usura iuris iniqui impetrati ab aliquo illi, contra quem impetratum est.

REGVLA LXXXIIII.

Simulationem non esse admittendam.

PRO.

Ext. de electio. c. causam.
22. q. ult. c. quotiens.
27. dist. c. quod interrogasti.
Ext. de reg. & transe. c. uidua. & c. ut clerici.

CONTRA.

22. q. 2. c. utilem. & c. quod autem ait.
Ext. quod me. causa. c. perlatum.
Ext. de conuers. coniug. c. charissimus.

SOLVTIO.

Simulatio ad deceptionem uitandam licita est, quia non dolum committit qui fraudem excludit, D. de lega. 2. l. cum pater. simulatio autem ad circumueniendum ac fallendum aliū adhibita, est illicita. d. c. uidua. & c. quotiens.

REGVLA LXXXV.

Non dicitur factum, quod non durat factum.

PRO.

1. q. 2. c. constat.
Ext. de uerb. sig. c. nam & ego.
Ext. de regular. & transl. c. ad nostram.
D. de in rem uerso. l. si pro patre. §. uersum.

CONTRA.

Ext. de despon. impub. c. de illis.

32.q.5.c.horrendus.
C.de contrahen.empt.l.non idcirco.
C.de transact.l.quamuis.
C.de act.& oblig.l.sicut initio.
D de seruit.rustic.prædior.l.per fundum.
C.communia prædior.l.receptum.

SOLVTIO.

Quod semel factum est, non potest fieri non factum.D. de capt. & postlimi. reuer. l. in bello. §. factæ autem. & qui semel contraxit, si contractus sit nominatus, non potest resilire ab eo. d.l. quamuis. & d.l. non idcirco. Idem est in matrimonio. In uoto autem permittit ius pœnitere infra annum. In contractibus uerò innominatis habet locum pœnitentia.D. de condict.causę da.causa.l.si pecuniam.& interdum in crimine singulariter commisso,si citò corrigatur, c. de pœnit. dist. 1. c. diuortium. Quandoq; & per pœnitentiam non desinit delinquens esse nocens. D. de ædilit. edic. quid sit fugitiuus. Sed hoc uerum est quantum ad homines, qui præsumuntur malè uersaturi, ex quo semel malè uersati sunt. Quãtum ad Deum, desinit quilibet esse nocens per pœnitentiam. 50. dist. c. ferrum.

REGVLA LXXXVI.

Rem cœptam haberi pro impleta, & sufficere si cœpta sit.

PRO.

Ext.de eo qui mit.in pos.c.cum sicut.
Ext.de regular.& transf.c.significasti.
De pœni.dist. 1.c.magna piet.
D.de postuland.l.1.
D.arbo.fur.cæsa.l. furtim cæsæ, uers.etiam si non.

CON-

CONTRA.

De pœnit. dist. 3. c. incassum.
Ext. de renuncia. c. literas.
C. ad Syllania. l. cum Syllanianum.
D. de uerb. sig. l. soluendo. & l. id apud.
D. de iniur. l. item apud. §. abduxisse.
D. de bon. libert. l. qui cum. §. accusasse.

SOLVTIO.

Sufficit quem habere uoluntatem faciendi bonam: & si incipiat, & perficere non possit, perinde est ac si perfecisset. Idem etiam si incipere non possit. de pœn. dist. 1. c. quis aliquando. §. item uotum. Idem obtinet in contractibus uel quasi, quòd si non stet per illum, qui aliquid perficere debet, quo minus perficiat, pro facto habetur. Quod quandoque fallit, ut notatur in optima distinctione, quæ assiduè uersatur in allegationibus & disputationibus Decretistarum, ext. de rescript. c. si quando. In delictis autem quandoque reputatur uoluntas aut inceptum pro facto, licet effectus aut perfectio non sequatur, ut not. supra sub illa regula: *Vera cum effectu sunt accipienda. *Reg. 78.

REGVLA LXXXVII.

Pœnas mutari, mitigari, ac tolli posse.

PRO.

Ext. ut lite non contest. c. quoniam. in fin.
Ext. de uoto. c. 1. & c. ex multa.
45. dist. c. omnes qui.
32. dist. c. presbyter.
24. q. 4. c. prodest.
D. de his qui not. infa. l. quid ergo. §. pœna grauior.
D. de effracto. & expilat. l. 1. §. 1.

D. de

D. *de pœnis. l. ad bestias.*

CONTRA.

Ext. de offic. deleg. c. de causis.
Ext. de pœnis. c. licet.
16. q. 1. * *c. omnes. & c. decimas.*
2. q. 3. *c. si quem pœnituerit.*
4. *dist. c. in istis.*

* Nõ extat.

SOLVTIO.

Dicunt quidam pœnam in iure statutam iudicem non posse mutare: quia pœnæ persecutio legis arbitrio reseruatur, non autem iudicis, d. c. si quem pœnituerit. Verius tamen est pœnam posse mutari, si pœna in qua fit cõmutatio, magis sit Deo accepta, ext. de uoto. c. 1. si modò commutetur antequam infligatur: inflicta enim per sententiam non potest releuari, d. c. si quem.

REGVLA LXXXVIII.

Semel Deo dicatum non esse ulterius ad humanos usus transferendum.

PRO.

Ext. de relig. dom. c. ad hæc.
Ext. de rer. permut. c. mancipia.
19. q. 3. *c. quæ semel.*
De consec. dist. 1. c. altaris palla.

CONTRA.

Ext. de ser. non ord. c. nullus.
54. *dist. c. ex antiquis.*
11. q. 1. *c. statuimus.*
Ext. de iudic. c. cum non ab homine.
C. de episc. & cleric. l. seruis.

SOLVTIO.

Præmissa regula uera est, quia eiusmodi res diuini iuris

ni iuris esse cœperunt, & extra commercium hominum. Instit. de rer. diuis. §. sacræ. fallit tamen in contrarijs propter delictum consecratorum, qui propter excessum suum priuantur beneficio consecrationis: ut si seruus domino ignorante faciat se ordinari, quia delinquit in promotione sua, domino ignorante se permittendo promoueri, restituitur ad humanos usus. d. c. ex antiquis. & in libero, si promoueatur in clericum, & delinquat, & sit incorrigibilis, traditur curiæ, ut seruiat. d. c. statuimus.

REGVLA LXXXIX.

Non generare impedimentum, quod non sortitur effectum.

PRO.

Ext. de iur. patr. c. quod autem.
Ext. de app. c. constitutus.
Ext. de app. c. bonæ memoriæ.
Ext. de his quæ fi. à prælat. sin. conf. c. 2.
Ext. de desp. impub. c. acceßit. & c. de illis.
27. q. 2. c. lex diuina.
C. de uind. libert. & apud concil. l. nec.
De pœnit. dist. 1. c. hæc autem uerba.

CONTRA.

D. de his qui nota. infa. l. quid ergo.
D. quod quisq; iur. l. 1. in fin.
Ext. de dig. c. nuper.
Ext. de elec. c. considerauimus. & c. auditis. & c. intelleximus.
Ext. de sponf. & mat. c. ad audientiam.
De conse. dist. 4. c. quibus.
C. ad l. Iul. de adult. l. eum qui.

SOLVTIO.

Prima regulariter uera est in illis actibus, in quibus actus cum effectu desideratur: utputa, in electionibus rerum ecclesiæ. Si enim prima electio uel alienatio sit nulla, & hoc sit notorium, sequens propter illam non impeditur, ut in concordantijs in prima parte rubricæ positis. Alioqui debet secunda fieri, retractata prima per superiorem, d. c. considerauimus. In illis autem contractibus, in quibus actus solus sine effectu consideratur, ut est in illis, per quos irregularitas inducitur, licet actus ipso iure effectū non habeat, inducit tamē irregularitatē. d. c. nuper.

REGVLA XC.

Lite contestata nihil innouari posse.

PRO.

3. q. 2. c. quia ego.
Ext. de simo. c. accusatum.
Ext. de iur. patr. c. ex literis. & c. quoniam.
Ext. de eo qui dux. in matr. c. significauit.
C. de assert. toll. l. 1.
C. quibus ad liber. procla. non licet. l. ult.
D. de offic. præsid. l. senatus.
D. qui satisd. cog. l. fideiussor. §. fi.

CONTRA.

11. q. 1. c. quia res.
28. dist. c. consulendum.
8. q. 3. c. nónne.
15. q. ult. c. ult.
Ext. ut lite pen. c. à memoria. & c. laudabilem.
Ext. de confir. uti. uel inuti. c. 2.

SOLVTIO.

Regulare est, quòd lite contestata ante sententiam

tiam nihil sit innouandum, & tuendus sit possessor in sua possessione usq; ad sententiam, ut in concordantijs proximè positis. Iura autem * quæ in priori parte posita sunt, exceptiones sunt: quia ius patronatus sequestratum intelligitur lite pendente. d. c. quoniam. Item accusatus de simonia suspenditur ante sententiam. d. c. accusatum. item accusatus de dilapidatione, si præsumptiones aliquæ sint contra ipsum. d. c. quia ea. Et fortè cum agitur de aliquo impedimento perpetuo, d. c. significauit. Item ubi agitur contra priuilegiatum, cogitur litem contestari, & postea sequestrabitur res, sicut contingit in familia iudicis. d. l. senatus. item si agatur contra suspectum de fuga, nec possit cauere. d. l. fideiussor. §. fin. quia sequestrabitur res. Idem in illo, qui proclamat ad libertatem, quia peculium eius sequestrabitur, ut C. de assertione tol. l. 1.

Quando sequestratio locũ habeat.

REGVLA XCI.

Locum esse pœnitentiæ in actibus hominum.

PRO.

Ext. de iur. patron. c. quod autem.
Ext. de regula. & transeu. c. ad nostram.
Ext. de præbend. & dig. c. cùm non ignores. & c. cùm iamdudum.
D. de condic. causa dat. l. dedi. & l. si pecuniam.
D. de iurisd. om. iud. l. si conuenerit.

CONTRA.

Ext. de iur. patron. c. cum autem aduocatus.
Ext. de consec. præbend. uel eccl. nõ uac. c. cùm pro quæst.
Ext. de præbend. & dignit. c. cùm pro illorum.
32. q. 5. c. horrendus.
C. de transac. l. quamuis.

C. de act. & oblig. l. sicut.
C. de contrahend. empt. l. non idcirco.
C. si mancip. ita fuer. aliena. l. si is qui.

SOLVTIO.

Sup. Reg. 85. Huiusmodi generale tãgitur in illo generali,* Nõ dicitur factum quod non durat factum. Sanè regula ista obtinet in cõtractibus innominatis, & in his, quæ in fauorem nostrum tantummodo introducta sunt: quia in illis pœnitere possumus. Et generaliter illud obtinet in delictis: quia omnia delicta per pœnitentiam tolluntur, quantum ad Deum, 1. q. 7. c. si quis omnem. Item in illis, quæ planè inchoata non sunt, ut si paciscamur, ut adeamus iudicem, qui non est noster, possumus pœnitere ante litem contestatam. d. l. si conuenerit. Et patronus potest pœnitere post præsentationem suam. d. c. cùm autem aduocatus. & alium potest præsentare: quia antequam episcopus admiserit præsentatũ, nullas uires habet præsentatio patroni. ext. de iur. patro. c. quod autem.

REGVLA XCII.

In paritate locum esse gratificationi.

PRO.

63. dist. c. si fortè.
Ext. de iur. patron. c. cùm autem aduocatus.
D. loca. & conduc. l. in naue.
D. de relig. & sumpt. fun. l. ult.
D. de lega. 2. l. si quis seruum. §. si inter duos.
D. ad Senatusconsul. Sillania. l. si quis in graui. §. sed cùm omnes.
D. de bon. auct. iud. poss. l. si non expedierit. & l. in uenditione. §. ult.

CONTRA.

D. de iureiur. l. creditore. §. si autem.
Ext. de iur. patron. c. pastoralis.

12. q. 2.

12.q.2.c.cum deuotis.
Inst.de iusti.& iur.in prin.

SOLVTIO.

Vbi quis duobus æqualiter tenetur, omnib. consideratis * potest gratificari,& alteri prius soluere.d. l.in naue.Item ubi quis pluribus debet aliquid facere,& simul petant, & omnibus simul factũ illud exhibere non possit,habebit locum gratificatio. d.l. si quis in graui.

* Vide c.uenerabilẽ.§. quod autem. & ibi glos. in uer. fauere. ext. de elect.

REGVLA XCIII.

Quòd res transit cum onere suo.

PRO.

Ext.de testibus.c.1.in fin.
Ext.de decimis.c.cùm non sit.in fin.
15.q.1.c.si quis laicus.
D.de contrahend.empt.l.alienatio.
D.de acq.rer.dom.l.traditio.
D.de donat.l.ad eum.§.1.
D.de pact.l.inter debitorem.
D.de distract.pig.l.si creditor.

CONTRA.

Ext.de priuileg.c.porrò.
Ext.de decimis.c.nouum.
D.de contrahend.empt.l.ult.
D.de seruit.l.uit.
D.locat.& conduct.l.emptor.

SOLVTIO.

Onera transeuntia, & rei cohærentia transeunt cum re: personalia non.Si tamen res transeat ad priuilegiatum, exoneratur priuilegiatus à præstatione onerum, utputa, si priuatus uendat possessionem suam hospitalarijs,licet apud priuatum sit possessio

ſuppoſita ſolutioni decimarum, non erit apud hoſpitalarios, d.c. porrò. quia illi habent priuilegium de non ſoluendis decimis.

REGVLA XCIIII.

Initium eſſe ſpectandum.

PRO.

3.q.10.c.placuit.
1.q.1.c.principatus.
Ext.de cenſib.c.ſcientes. in fin.
De pœnit.diſt.1.§.hæc autem.
16.q.3.c.ſi ſacerdotes.& c.poſt quingentos.
D.quod quiſq; iu.l.1.in fin.
Inſt.de ingen.§.1.
C.de pig.act.l.nec creditores.
C.de præſcript.30.uel 40.an.l.malæ fidei.

CONTRA.

Ext.qui filij ſunt leg.c.tanta.
Ext.de renuncia.c.literas.
C.ad Syllania.l.ult.
C.de emenda.Iuſtin.C.in prin.
D.de uerb.ſig.l.ſoluendo.
De pœn.diſtinct.1.c.in caſſum.& c.proinde.

Medium eſſe ſpectandum.

Iuxta illud: Cum media ſemper gaudebam ludere forma.
Maior enim medijs gratia rebus ineſt.
Medium tenuere beati.
Medio tutißimus ibis.
Ext.de teſti.c.cùm tu fili.
Ext.de reſtit.ſpol.c.literas.
10.q.2.c. hoc ius porrectum.
D.ſi pars hæredi.pet.l.antiqui.
D.de oper.ſer.l.ult.
D.de ædilit.edict.l.ſciendum.§.illud.

D.de

D.de uerb.oblig.l.continuus.§.item qui insulam.
D.de acq.rer dom.l.adeò.§.cùm quis ex aliena.

SOLVTIO.

In contractibus initium spectatur, quotiescunq; quæritur,an contractus ualeat,an non.Item in male ficio uel quasi, cùm quæritur,an contrahatur ex eo obligatio pœnæ,uel nõ,& quãta,in decretal. & constitutionibus,& in quolibet negocio, ex quo possit actio oriri. Nec obstat exemplum de matrimonio Lię cum Iacob.28.q.1.§.1.nam ibi & in consimilib.ratihabitio retrotrahitur, & mandatõ comparatur, & sic initium spectatur.Neq; obstat quod dicitur, medium esse spectandum. nam hoc locũ habet in dissensione* opinionum,tum opinionem mediam au ctoritas iudiciaria sequi debet.Item in promissionibus in genere factis,quę ad mediocritatem reducendæ sunt,ut colligitur per concordantias. Nec obstat quod dicitur, finem seu euentum considerandum esse.nam hoc locum habet quando quæritur,an dederit quis,an non dederit, uel quando quis dedisse uideatur,uel quãdo possederit,uel restituere,uel capere debuerit.auth.de nupt.§.quia uerò hactenus.

In diuersitate opinionũ mediã uiam ingredi tutius.

REGVLA XCV.

Non præsumi seruitium debitum,licet longo tempore sit præstitum.

PRO.

Ext.de censibus.c.peruenit.
10.q.3.c.quia cognouimus.
C.de pact.l.si certis annis.
C.de usur.l.si creditor.
D.de act.& oblig.l.obligationum.§.placet.
C.de agricol.& censi.l.litibus.

De *seruit. l. seruitutes.*
D. *de usucap. l. sequitur. §. ult.*

CONTRA.

Ext. de præscript. c. de quarta.
1. q. 3. c. quæsitum.
18. q. 2. c. seruitium.
C. de long. temp. præscript. l. ult.
C. de seruit. l. 2.
D. de serui. urb. præd. l. foramen.

SOLVTIO.

Seruitutes præscribuntur, quæ habent continuã causam, seu naturalem, ut est seruitus aquæ ducendæ. C. de seruit. l. 2. Item tigni immittendi, & stillicidij, quę habent causam naturalem, acquiruntur longa, uel longissima præscriptione secũdum canones. d. l. foramen. Quæ uerò continuam aut naturalem non habent causam, non præscribuntur: nisi tanto tempore durauerint, cuius non existat memoria. D. de aqua, & aquæ pluuiæ arc. l. 2. §. 1. & §. idem Labeo.

REGVLA XCVI.

Census non esse augendos.

PRO.

Ext. de præbend. & dignitat. c. auaritiæ.
Ext. de his quæ fiunt à prælat. c. pastoralis.
Ext. de cens. c. prohibemus. & c. significauit.
C. de omni agro deserto. l. fin.
C. de alluuionib. l. ult.
C. de noua uectig. l. 3.
C. de fundo rei priuat. l. 2.

CONTRA.

Ext. de præbend. & dignitat. c. de monachis.
Ext. de censibus. c. quanto.
Ext. de iur. patron. c. prætered.

Ext.

Ext. de transact. c. de cætero.
D. locat. l. si merc. §. uis maior.
D. de reg. iur. l. secundum naturam.

SOLVTIO.

Census constitutus auctoritate episcopi augeri nõ potest sine auctoritate eiusdem. Nam episcopus cum iusta de causa augere, uel minuere potest. arg. d.c. pastoralis. Cùm autem persona sine auctoritate episcopi censum constituit, non augebit censum ultra tempus locationis, nisi ultra modum fructus succrescãt. Post tempus autem locationis poterit is illi, uel alij pro maiori uel minori precio locare.

REGVLA XCVII.

Non sunt facienda mala ut eueniant bona.

PRO.

22. q. 2. c. primum. & c. faciat.
14. dist. c. qui ait.
1. q. 2. c. non est putanda.
14. q. 5. c. fortè.
23. q. 4. c. sicut non sunt.
Ext. de usur. c. super eo.
Ext. ne cler. uel mona. non magnopere.

CONTRA.

11. q. 3. c. intercessor.
50. dist. c. fidelior.
32. q. 4. c. dicit Sara.
32. q. 7. c. offerebatur.
34. q. 5. c. tunc saluabitur.
De conse. dist. 5. c. discipulos.
Ext. de furt. c. si quis.

SOLVTIO.

Prima regula simpliciter uera est. Contraria autẽ non obstant: quia licet in eis malum prætextu, uel compensatione boni uideatur factum fuisse, non tamen in ueritate factum fuit malũ in se, licet esset de genere malorum, cùm auctoritate canonis excuseẽ. d.c.antecessor.& ext.de iureiurand.c.si uerò.

REGVLA XCVIII.

Vnumquemq; cuiuslibet criminis causa posse ab ecclesia ad satisfactionem compelli.

PRO.

12.q.1.c.ult.
2.q.1.c.si peccauerit.
32.q.9.c.incestuosus.
Ext.de sponsalib.c.ad audientiam.

CONTRA.

Ext.de iudicijs.c.nouit.
6.q.3.c.scriptum.
11.q.1.c.experientiæ.
23.q.5.c.regum officium.

SOLVTIO.

In modum denunciationis quilibet potest super crimine ad iudicem deferri, d.c. nouit. Directè uerò non potest laicus apud iudicem ecclesiasticum accusari super crimine ecclesiastico, puta hæresi, periurijs.ext.de elect.c.uenerabilem.§. obiectioni.& §. eos igitur. aut sacrilegio. ext. de for. compet.c.cùm sit generale.

REGV.

REGVLA XCIX.

Multa tolerari facta, quamuis prohibita essent, ne fierent.

PRO.

9.q.2.c.Lugdunensis.
1.q.1.c.quòd quidam.
2.q.6.c.biduum.
7.q.1.c.episcopus in diœcesi.
14.q.6.c.comperimus.
Ext.de eo qui dux.in matrimo.c.1.
Ext.qui cleri.uel uou.c.rursus.
Ext.de eo qui cogn.consanguin.c.transmissæ.
Ext.de matrim.contrac.con.interd.eccles.c.fin.

CONTRA.

10.dist.c.uides.
27.q.2.c.nuptiarum.
Ext.qui matr.acc.poss.c.uidetur.
Ext.de sponsa.duor.c.tua fraternitas.
C.de leg.& consti.l.non dubium.§.1.
D.de uerb.oblig.l.si stipuler.§.fin.

SOLVTIO.

Prohibita fieri, si fiant, nõ tenent, si prohibitio habeat perpetuam causam prohibitionis. & quælibet prohibitio intelligitur habere perpetuam causam. d.l. non dubium, nisi constitutio prohibens exprimat prohibitum, nec̃ id temere.ext.de fil.presbyt.c. ad abolendam. Atc̃ ita omnia contraria ferè conciliãtur. In prohibitionibus autem circa matrimoniũ factis, uel faciendis cõtraria regula obtinet. Licet enim omnes casus ibi intelligantur prohibiti ne fiãt, tamen si fiant, tenebunt: quia matrimonium res est fauorabilis.

fauorabilis. ext. de matrim. contract. contra interdic. c. 2. & ideo prohibitio contra illud inducta, est restringenda.

REGVLA C.

Ad communem & usitatam uerborum significationẽ esse recurrendum, nec ab ea sine iusta causa recedendum.

PRO.

D. de lega. 3. l. non aliter.
D. de reg. iur. l. semper.
D. de tributo. l. 1. §. ideo.
D. de reb. dubijs. l. in ambigua.
32. q. 5. c. humanæ.
Ext. de sponsa. c. tuæ. & c. ex literis.
D. de exercit. act. l. 1. §. si is qui.

CONTRA.

D. de uerb. signifi. l. præterea.
Ext. de baptis. c. 1.
22. q. 5. c. quacunq; arte.
D. de uerb. oblig l. quotiens.
D. de pact. l. ueteribus.
D. de in ius uocand. l. quamuis. in fin.

SOLVTIO.

Verborum ambiguitas quandoq; est in iudicijs, quandoq; in contractibus, quandoq; in testamentis, de quibus ad præsens nihil. In iudicijs autem cit ca litis exordium plus creditur actori, quàm reo. D. de iudic. l. si quis intẽtione. D. de uerb. oblig. leg. inter stipulantem. §. si Stichum. In confessionibus autem urgeri debet confitens ut certum confiteatur, & id demum accipiatur, quod magis aduersario expedit. D. de confessis. l. certum. & D. de interrog. actio. l. de

l. de ætate. In sententijs autem iudicis interpretatio requiritur. Sed si delegatus est, tantū eadem die potest interpretari, D. de re iudic. l. Paulus. & ext. de offic. delegat. c. in literis. Idem dicendum est de prætorijs stipulationibus. D. de præt. stipulat. l. in prætorijs. In contractibus autem & pactis distinguo: Aut certum esse quid senserint. & tunc si per se non subsistat, nihil agitur. D. de contrahend. emptio. l. in uenditionibus. & 32. q. 2. c. solet. Vbi autem dubitatur quid senserint, tunc subdistinguo. Aut ualet secundum unam partem intellectus, aut secundū utrāq;. In primo casu commodissimum est id accipi, ut res, de qua agitur, magis ualeat, quàm pereat. D. de reg. iur. l. quotiēs. & ext. de uerb. signific. c. abbate. Secundo casu inspicimus qđ ueriſimilius est. D. de uerb. obligat. l. eum quidem. §. ult. & quod quandoq; consueuit accidere. 28. distinct. c. de Syracusanæ. Aliter contra eum interpretatio fieret, qui pactum apposuit. d. l. ueteribus. Quod uerum est si non apparet cui profuturum sit. D. de uerb. obligat. l. quicquid.

REGVLA CI.

Libera esse matrimonia.

PRO.

20. q. 3. c. præsens.
C. de nupt. l. neq;.
D. de uerb. oblig. l. Titia.
31. q. 2. c. ubi.
74. dist. c. ubi.
Ext. de sponſ. c. ueniens. & c. requisiuit.

CONTRA.

Ext. de adult. c. 2.
Ext. de sponſ. c. ex literis Siluani.

Ext. qui

Ext. qui cler. uel uouend. matr. c. 2.
Ext. de cler. coniug. c. 1.
22. q. 4. c. inter altera.

SOLVTIO.

Ab initio libera debêt esse matrimonia omni creaturæ humanæ, ut contrahat, uel non contrahat, aut cum hoc, uel cum illo contrahat. Postquã uerò contracta fuerint, compelluntur retinere matrimonium contractum hi qui cõtraxerunt, nec ullus prætextus attenditur. 32. q. 5. c. præceptum. & c. horrendus. etiã si sponsalia sola fuerint contracta ab initio. d. c. ex literis. Quandoq; tamen compellitur quis contrahere ratione delicti: quia corrumpendo uirginem matrimoniũ initiasse præsumitur. ext. de adult. c. 1. Non autem compellendus est, si uirgo non fuerit, ut ibidem traditur.

REGVLA CII.

Intelligitur concessum, quod non est prohibitum.

PRO.

16. q. 1. c. sunt nonnulli.
5. dist. c. ad eius uerò.
32. dist. c. de illo clerico.
18.* q. 2. c. hoc tantum.
30. q. 4. c. qui spiritualem. & c. post.
27. q. 2. c. lex diuinæ.
D. quib. ex cauſ. maio. c. nec non. §. 1.
D. de procur. l. maritus. §. 1.
D. de teſtibus. l. 1.
D. de probat. l. ab ea parte.

* in manuſcript. 38.

CONTRA.

Ext. de translat. c. inter corporalia.

2. q. 5.

2.q.5.c.consuluisti.
32.dist.c.de illo clerico.
18.q.2.c.hoc tantum.
55.dist. c.si euangelica.
2.q.5.c.monomachiam.
D.de colleg.illic.l.1.

SOLVTIO.

Vbi constitutio affirmatiuè, & non prohibitiuè fertur, cuilibet intelligitur esse concessum id, quod exprimitur in illa: utputa, cõcedit Apostolus matrimonium contrahi. 28.distinc.c. de his. Hæc cõcessio ad omnes homines porrigitur, quibus specialiter non prohibetur matrimonium contrahere. ext. de sponsal.c.cùm apud. Si uerò negatiuè siue prohibitiuè promulgatur, quilibet intelligitur prohibitus, nisi expressè excipiatur à prohibitione. utputa, prohibetur ne aliquis inijciat manus uiolentas in clericum. hæc constitutio quemlibet prohibet, nisi alicui inueniatur permissum aliquo iure specialiter. ext. de sent.excom.c.super eo.

REGVLA CIII.

Ad ea, quæ frequenter accidunt, iura aptari

PRO.

14.q.5.c.denique.
3.q.5.c.accusatores.
19.q.2.c.duæ sunt.
28.dist.c.de Syracusanæ.
Ext.de despon.impub c.literas.
D.de leg. & senatuscons.l.iura.
D.si pars hæred.peta.l.antiqui.

CON=

CONTRA. AD EA, QVAE NVNQVAM, aut rarò accidunt.

51.dist.c.qui in aliquo.
De consec.dist.4.c.sanctum est.
19.dist.c.in canonicis.
C.de legit.hæred.l.si maior.
Auth.de restitut.& de ea quæ parit.§.siquidem mulier.

SOLVTIO.

Ex ordine, & regulari iure obtinet prima pars, ut per sua exempla probatur. Contraria autem casualia intelliguntur non tenere, cùm in negotijs gerendis interseruntur, D.de reg.iur.l.ea quæ.

REGVLA CIIII.

Cessante causa, cessat effectus.

PRO.

1.q.1.c.quod pro necessitate.
1.q.7.c.quod pro remedio.
61.dist.§.his omnibus.
Ext.de uo.& uoti red.c.magnæ.
Ext.de concess.præben.c. quoniam diuersitatem. & c. ex parte.
Ext.de appell.c.cum cessant.
D.de condit.sine causa.per totum.

CONTRA.

19.q.2.c.duæ sunt.
32.q.7.c. tantum.
16.q.ult.c.constituit.
Ext.de spons.c.ad audientiam.
D.de condic.indeb.c.uideamus.
D.condic.caus.datæ.c.dedi.

SOLV-

SOLVTIO.

Si cessat causa impulsiua tantũ: ut si causa aliqua impellat populum ad aliquid statuendum, quod etiam sine causa illa statuendum esset, cessante causa, non cessat constitutio. Idem si quis det aliquid propter aliquam causam, quæ tamen ex necessitate eum dare nõ compelleret: puta, si des mihi aliquid, ut amicus tuus efficiar, non repetes illud. dict. l. dedi. Si autem sit causa finalis, sine qua nullo modo constitutio fieret, nec fieri deberet, ea cessante, cessabit constitutio, d.c. quod pro remedio. Aut si det aliquis propter causam, quæ dantem (si uera esset, & duraret) compelleret ad dandum: si illa cesset, repetet quod datum est. D. de condit. sine causa. per totum. Et hoc est quod uult dicere illa dec. ex parte.

REGVLA CV.

Contractus ex una parte claudicare posse, & nihilominus subsistere.

PRO.

32.q.5.c. *proposito.*
34.q.2.c. *in lectum.*
33.q.5.c. *manifestum.*
11.q.2.c. *si qua de rebus.*
Ext. de *desponsi. impub. c. de illis.*
Ext. de *eo qui duxit in matrim. c. propositum.*
D. *mandati. l. potest.*
Instit. de auth. tut. §. 1.

CONTRA.

32.q.1.c. *si quis.*
D. de *arbitris. l. sicut dies.*
D. de *uerb. sign. Labeo libro.*

SOLVTIO.

Fateor obligationem ex una parte posse tenere, ex altera non, ut apparet per contraria hic posita. Obligatio autem matrimonialis ex una parte consistere non potest: quia cùm uir & uxor, sponsus & sponsa sint relata, posito uno, ponitur & reliquum, & uno perempto, perimitur & reliquū. Vnde si uir, uel sponsus aliquis sit uinculo matrimoniali astrictus mulieri, & illa eidem alligata esse debet.

REGVLA CVI.

Quòd ratihabitio retrotrahitur, & cōfirmat ab initio inualidum.

PRO.

Ext. de spons. & mat. c. ad id.
Ext. de condit. appo. c. de illis.
Ext. de clandest. despon. c. quod nobis.
Ext. qui mat. accus. poss. c. insuper.
Ext. de renunc. c. quod in dubijs.
63. dist. c. Salonitanæ.
18. q. 2. c. de monachis.
31. q. 2. c. si uerum est.
D. ad Maced. l. ult.
D. de ui & ui ar. l. 1. §. quod autem.

CONTRA.

D. de acquir. hæred. l. si quis mihi. §. iussum.
D. de his qui not. infam. l. quid ergo.
Ext. de elec. c. auditis.
Ext. de coniug. seru. c. ad nostram.
Inst. de auth. tut. §. tutor.

SOLVTIO.

Prima regula obtinet regulariter: contraria sunt casualia.

casualia. Et tunc demum per ratihabitionem confirmantur res prius inualidæ, si earū perfectioni nihil obstat, nisi dissensus habentium ratam. alioquin si aliquid obstaret, non confirmaret ratihabitio. d. c. auditis.

REGVLA CVII.

Solennitates non nocere si omittantur.

PRO.

Ext. de testib. c. tuis.
Ext. de elec. c. dilecti.
Ext. de spon. duor. c. tua nos.
Ext. de sacramen. non iterand. c. pastoralis.
Ext. de testam. c. relatum. & c. requisiuit.
30. q. 5. c. nostrates.
De consec. dist. 4. c. à quodam.
C. de form. & impet. subl. per tot.

CONTRA.

4. q. 3. c. consanguineorum.
25. q. 5. c. aliter.
23. dist. c. quorundam.
2. q. 1. c. imprimis. & c. statutis.
C. de iura. calum. l. 2. §. sed quia.
D. de postul. l. quos prohibet.

SOLVTIO.

Solennitates, quæ exiguntur ad rei substantiam, uitiant si omittantur. d. c. quorūdam. Quæ uerò inducuntur ad ornatum, si omittantur, non uitiant, ut in prima parte Rubricæ. In sacramentis autem, quia ignoramus quid sit de substantia, sicut in ordinibus, si quid omittatur, debet suppleri. d. c. pastoralis.

REGVLA CVIII.

Quòd contractus aduersus interdictum ecclesiæ initus non obtinet uigorem.

PRO.

10.dist.c.uides.
35.q.3.c.contradicimus.
32.q.4.c.non oportet.
Ext.de spon.duor.c.tua fratern.
Ext.qui mat.acc.pos.c.uidetur.
C.de incest.nup.l.qui contra legum.

CONTRA.

Ext.de eo qui cog.consang.c.transmissæ.
Ext.de clandest.despon.c.2.
Ext.de spon.c.cùm in Apostolic.
Ext.de matr.contrac.contra interdic.c.pen.
17.q.2.c.nos nouimus.

SOLVTIO.

Quidam distinguunt, utrum sit interdictum ecclesiæ publicè factum, ut tunc non teneat matrimonium. d.c.tua fraternitas. an priuatim, ut tũc teneat. Verùm ista distinctio reprobatur per decret. ext. de matri.contrac.cont.interd. c. literæ. Dic ergo quòd nunquam solum interdictum ecclesiæ dirimit matrimonium, nisi subsit ei causa perpetua: utputa, cõsanguinitas, uel quid simile. Si autem causa subsit perpetua, illa dirimit matrimonium, imò à principio impediet, ne teneat tunc interdictum ecclesiæ, ut ext. de matri.cõtract. contra interdic.eccles. c.ex literis. & c.ult. nisi interdictũ fieret à Papa in modũ iuris constituendi: quia Papa potest inducere impedimentũ perpetuum in matrimonio, constituendo ius nouũ.

REGV

REGVLA CIX.

Conditionem appositam pro nō apposita haberi.

PRO.

10.q.1.c.sic quidam.
Ext.de condi.appo.c.quicunq;.
Ext.de testa.c.requisiuit.
C.de inof.testament.l.cum te.
C.de condi.insertis.l.cùm patrem.
C.de instit.& substit.l.reprehendenda.
C.de his quæ pœnæ nomine.l.una.
D.de condi.& demon.l.dubitamus.
D.de usu.& habit.l.sed neq;.§.si ususfructus.
D.de condi.instit.l.penult.
D.de lega.1.l.ab omnibus.§.in testamento.
Instit.de hæredib.instit.§.impoßibilis.

Quandoq; uitiare,& non uitiari.

32.q.2.c.solet quæri.& c.aliquando.
Inst.de lega.in fin.
D.de act.& oblig.l.non solum.
D.de condit.instit.l.si Titius.& l.filius.

Quandoq; suspendere.

Ext.de app.c.præterea.
Ext.de cōdi.appo.c.uerum.& c.super eo.& c.per tuas.
Inst.de uerbor.oblig.§.ex conditionali.
2.q.6.c.biduum.
D.de contrahend.emption.l.hæc uenditio.
D.de peric.& commo.rei.uen.l.necessario.

SOLVTIO.

Quidam actus legitimi sunt, qui expressam conditionem, uel diem non recipiunt, & si in eis apponatur dies,uel conditio,uitiantur: ut est emancipatio,acceptilatio,hæreditatis aditio,serui optio,tutoris

ris datio. Recipiunt tamen tacitam conditionem interdum. D. de regul. iuris. l. actus. Alij actus legitimi recipiunt conditionem. Nam stipulatio, quia est actus legitimus, conditionem recipit. Institut. de uerb. oblig. §. omnis. & nouatio. D. de nouat. l. quotiens. & matrimonium. d. c. super eo. Idem in alijs contractibus, si conditio à iure non reprobata apponatur, suspendit contractum, d. c. super eo, & in omnibus concordantijs ultimo positis. Si autem apponatur conditio impossibilis, ut, Cõtraho tecum, si contraxero cum Titia, propter perplexitatẽ nõ tenebit matrimonium, sicut nec alij actus. d. l. si Titius. Si uerò sit impossibilis propter peccatũ, puta, Contraho tecum, si occidas hominem, reijcienda est conditio, & tenebunt sponsalia & matrimonium, d. c. quicunq;. Et idem in alijs contractibus: ut in concordantijs in parte prima Rubricæ positis. Excepto in filio. Nam si in institutionibus apponatur hæc conditio impossibilis in personam filij, uitiat institutionem. d. l. filius. Vbi apponitur conditio impossibilis, cui natura est impedimento quominus existat: ueluti, Contraho tecum, si cœlum attigeris digito: contractus matrimonij sub tali conditione non tenet. Inst. de inutil. stipul. §. si impossibilis. nec fortè etiam matrimonium: quia non uidetur consentire, qui sub tali conditione contrahit, quæ nunquã potest existere. Verius tamen est quòd teneat, si conditio abijciatur. d. c. quicũq;. Sanè cùm apponitur conditio contra substantiam matrimonij, ea uitiat matrimonium. ueluti si dicam, Contraho tecum usque dumpulchriorem, ac honoribus & facultatibus mihi aptiorem inuenero: nullum erit matrimonium.

d. c. solet quæri. & dict. c. aliquando. &
ext. de condit. appos.
c. ultimo.

REGV-

REGVLA CX.

Excommunicatum habere personam standi in iudicio.

PRO.

Ext. de iudic. c. intelleximus.
Ext. de condit. appo. c. cùm sit proprium.
Ext. de sentent. excommun. c. si uerè.
11. q. 3. c. si episcopus. & c. seruetur.

CONTRA.

Ext. de of. ord. c. quæsitum.
Ext. de hæretic. c. uergentis.
Ext. de sent. excom. c. per tuas.
11. q. 3. c. cum excommunicato.

SOLVTIO.

Excommunicatus in agendo non habet personã standi in iudicio, d. c. per tuas. & ext. de excep. c. cum inter. præterquam in duobus casibus: scilicet quando dicit se esse excommunicatũ post appellationẽ, uel quando error intolerabilis est expressus in sententia, d. c. per tuas. In respondendo autẽ habet personam standi in iudicio, quia conueniri potest: & respondebit per procuratorem, si habeat. d. c. intellexi mus. uel in propria persona, si non habeat procuratorẽ, ne de suo dolo cõmodum reportet. d. c. si uerè.

REGVLA CXI.

Allegantem turpitudinem suam, non esse audiendum.

PRO.

14. q. 5. c. fortè.

16.q.1.c.legi.
27.q.2.c.non sanè.
29.q.1.c.perlatum. & q.2.c.dictum.
Ext. de testibus.c.ueniens.
Ext.de conceß.præbend.c.super quæstionem.
Ext.de eo qui dux.in matrimon.c.propositum.
Ext.de donat.c.inter dilectos.
C.de his quæ in frau.cred.l.filios.
C.de transact.l.transactione.
C.de seruo pig.dat.manum.l.si creditoribus.

CONTRA.

Ext.de sent.& re iud.c.lator.
Ext.de concef.præbend.c.ex tenore.
Ext.de præbend.& dign.c.cum non ignor.
Ext.de testib.c.quoniam.
14.dist.c.uerum.
15.q.3.c.nemini.
35.q.3.c. extraordinaria.
80.dist.c.si quis putauerit.
C.de libera cau.l.si filium.
D.ad municipal.l.Titio.
D.solu.matri.l.uiro.

SOLVTIO.

Allegans turpitudinem suam in agendo non auditur,nisi in crimine læsæ maiestatis, & simoniæ, d.c. uerum. Ad testimonium tamen in simonia non admittuntur,qui sunt eadem turpitudine maculati, d. c.ueniens.In excipiendo aũt turpitudinem suã allegans auditur.ext. de concef. præben. d. c. ult. & hoc propter regulam,quæ dicit,In pari causa turpitudinis potior est conditio rei. D. de reg. iur. l. cùm par delictum.nisi actor iuuetur commodo possessionis: tunc

tunc enim potiores erunt partes actoris propter aliam regulam, quæ dicit, In pari causa turpitudinis potior est cõditio possidentis. D. de condic. sine causa. l. auunculo. nisi actor staret pro matrimonio, re scilicet fauorabili. ext. de diuor. c. significasti. Si autem actor tantum esset in turpitudine, & allegaret eam indistinctè, est repellendus: nisi alleget in causa, in qua uertatur periculum animæ. d. c. lator.

REGVLA CXII.

Verbum generale generaliter intelligendum.

PRO.

Ext. *de coniug. lepros. c. quoniam.*
12. *q.* 1. *c. dilectissimi.*
19. *dist. c. Romanorum.*
De *consec. dist.* 4. *c. ut ostenderet. & c. quisquam.*
D. *de reb. dubijs. l. si is qui. §. utrum.*

CONTRA.

1. *q.* 1. *c. sunt nonnulli.*
De *consec. dist.* 2. *c. liquido.*
Ext. *de decimis. c. ad audientiam. & c. tua.*

Verbum generale restringi.

1. *q.* 1. *c. iudices.*
2. *q.* 2. *c. omnes leges.*
23. *dist. c. legimus.*
16. *q.* 1. *c. in omnibus. & c. ult.*
75. *dist. c. quod die dominico.*
Ext. *de simo. c. & si quæstiones.*

Indefinitam æquipollere uniuersali.

28. *q.* 1. *c. idololatria.*
23. *q.* 5. *c. si non licet.*
55. *dist. c. si euangelicam.*
1. *q.* 3. *c. saluator.*

SOLVTIO.

Verbum generale generaliter accipitur: quia si uniuersalis est uera, quælibet eius particularis erit uera. d.c.si is qui. nisi constet contrahentem, uel testatorem de aliquibus specialiter intellexisse. C. de transact.l.age.& D.de supellec.legat.l.Labeo.uel nisi census hoc non patiatur,ut d.c.omnes. In iure autẽ semper indefinita æquipollet uniuersali, quia quod indefinitè dicitur in canone, generaliter est intelligendum,31.q.1.c.Deus.

REGVLA CXIII.

Quod contra leges fit, per leges dissolui meretur.

PRO.

21.q.2.c.*imperiali.*
35.q.4.c.*contradicimus.*
Ext.*de testibus.c.in nomine domini.*
Ext.*qui mat.acc.pos.c.uidetur.*
C.*de leg.& const.l.non est dubium.*
D.*de uerb.oblig.l.si stipulor.§.1.*

CONTRA.

1.q.1.c.*quod quidam.*
9.q.2.c. Lugdunenſis.
7.q.1.c.*episcopus in diœcesi.*
27.*dist.c.si uir.*
44.*dist.c.de Iudæis.*
50.*dist.c.ex antiquis.*
14.q.6.c.*comperimus.*
73.*dist.c.ubi ista.*
De *consec.dist.*4.c.*à quodam.*
Ext.*de frigid.& malef.c.fraternitatis.*

Ext.

Ext.qui cler.uel uou.c.consuluit.& c.rursus.
D.de condi.sine causa.l.auunc.

SOLVTIO.

Vera est regula,quòd quicquid fit cõtra leges, de iure pro infecto haberi debet.* Sed est supplendum in regula,quicquid fit contra leges, supple, habentes perpetuã causam prohibitionis. Nam sic contra ctum non dissoluunt. Et ita responde ad illud c. si uir,& similia. Item supplendum est, quod fit contra leges. & c.si illud quod fit contra leges sortiatur effectum de iure. Et secundum hoc non est obiectio de turpitudine dantis,quia hæc fit contra legem, scilicet datio in turpi causa: attamen nõ dissoluitur per legem,quia non deficit ibi ius, sed persona quæ repetit. Nec est ibi obiectio de maleficijs,quia illa non sortiuntur effectum de iure. Nec est obiectio de dispensatione, quia dispensatio est contra literam legis. Nec est contra sententiam,quia ius iussit quòd exigente necessitate relaxetur illud quod statuitur. Vnde est obiectio de sententia, quæ non debet ferri sub conditione, sed si feratur, tenet. 2.quæst. 6.c. biduum. quia illud non est tam prohibitum, quàm non admissum.

* *Quia ea dicimur tãtum facere posse, quæ iure possumus.*

REGVLA CXIIII.

Sententiam excommunicationis posse ferri sub conditione.

PRO.

5.q.1.c.quidam.
63.dist.c.Salonitanæ.
17.q.4.c.si quis suadente.
Ext.de appell.c.præterea.
Ext.de matri.contrac.cont.interdic.eccl.ex literis.

CON-

CONTRA.

2.q.6.c.biduum.
Ext.de reg.iur.c.actus legitimi.

SOLVTIO.

Sententia definitiua non debet ferri sub conditione, lata autem tenet, d.c. biduum. Sed sententia excommunicationis referri potest, quia in multis differt ab alijs sentētijs, & per appellationē releuatur, ext.de appel.c.pastoralis. Item siue iusta sit, siue iniusta, tenet, 9.q.3.c.1.

REGVLA CXV.

Quòd opinio non præiudicat ueritati.

PRO.

3.q.7.c.infamis.§.tria sunt.
15.q.1.c.illud peræque.
Ext.de iur.patron.c.consuluit.
Ext.qui fil.sint legit.c.cum inter.
Ext.de presb.non bapti.c.ult.
Ext.de sent.excomm.c.si uerè.
D.de offi.præsid.l.Barbarius.
D.de solut.l.uero procuratori.
D.pro empt.l.quod uulg.& l.2.
D.de iur.& facti ignor.l.regula.§.qui ignorauit.

CONTRA.

Ext.de digam.c.nuper.
Ext.qui fil.sunt leg.c.referente.
Inst.de leg.§.si quis rem.
Institit.de usucap.§.error autem.
D.de usucap.l.si fur.§.1.
D.de leg.3.l.1.in prin.

SOLVTIO.

Distinguendum hîc est. Opinio de aliqua re, uel est omnium. & tunc aut est emendabilis apparente meliore, atque sic cedit, & euanescit comperta ueritate,

tate,8. dist.c.si consuetudinem: aut re minimè integra emendari non potest,& sic opinio publica loco ueritatis manet.ut,si aliquis cõiungatur affectu matrimoniali in facie ecclesiæ consanguineæ suæ: licet postmodum appareat nullum fuisse matrimoniũ, tamen propter publicam opinionem perinde habetur,ac si uerum fuisset matrimonium, & filij legitimi reputabuntur.d.c.cum inter. Opinio autem singularis personæ non præiudicat ueritati, utputa,si coniungatur quis consanguineæ suæ, & ignoret illam esse consanguineam suam,ecclesia autem sciat, propter opinionem singularem non reputatur matrimonium,nec filij erunt legitimi. d.c. referente. fallit tamen in usucapionibus,ubi opinio singularis personæ pro ueritate habetur. d. l. quod uulgò. & in maleficijs. d. c. nuper.

REGVLA CXVI.

Denunciationem impunè non contemni.

PRO.

Ext.de dolo & contumac.c.causam.
Ext.de accusat.c.Deus omnipot.
Ext.de noui oper.nunc.c.intelleximus.& c.2.
C.de rei uind.l.si fundum.
D.quæ in fraud.credit.l.ait prætor.§.si quis.

CONTRA.

Ext.de elec.c.cum inter canonic.
D. quod fals. tutore auth. gest. esse dic. l. si cum falso. & l. 2.
D.de minorib.l.tutor.
D.de remis.pigno.l.1.
D.pro emptor.l.alienam.
C.de rescind.uendi.l.si maior.

SOLV.

SOLVTIO.

Si bona fide non credit denuncianti, nō nocebit denunciatio. Si uerò credat, nocebit, si post ipsam procedat. D. quod fal. tut. aucto. gest. l. 2. In denunciatione autem noui operis nocet.

REGVLA CXVII.

Quòd Imperator non habet iurisdictionem à Papa.

PRO.

Ext. de indic. c. nouit.
Ext. de appel. c. si duobus.
10. dist. c. quoniam idem.
8. dist. c. quo iure.
23. q. 5. c. regum.
*manuscrip. *33. q. 2. c. inter hæc.*
32. q. 6. 96. dist. c. cùm ad uerum.
In Auth. quomo. oport. episc. in princip.
93. dist. c. legimus.

CONTRA.

Ext. de elect. c. uenerabilem.
Ext. de for. compet. c. licet.
63. dist. c. omnis electio.
De consec. dist. 5. c. in die.
96. dist. c. Constantinus.
15. q. 6. c. alius item.

SOLVTIO.

Dicunt nonnulli Imperatorem habere gladium à Papa, quia Constantinus imperium reliquerit Romanæ ecclesiæ. d. c. Constantinus. Verius tamen est, quòd à Deo habeat, quemadmodum dicit Augustinus 8. dist. c. quo iure. Nec enim apparet Papam Imperium accepisse, neque Constantinus potuit successori suo præiudicare.

REGV-

REGVLA CXVIII.

Nullam spiritualem seu ecclesiasticam personam habere in terris aliquam potestatem, & administrationem secularem.

PRO.

11.q.1.c.magnum.& c.te quidem.
12.q.1.c.clericus.& c.cui portio.& c.duo sunt.
Ext.de maio.& obed.c.solitæ.
88.dist.c.perlatum.
96.dist.c.cùm ad uerum.& c.si Imperator.
Ext.qui fil.sint legit.c.causam quæ inter.
97.dist.c.eccles.& c.Victor.
23.q.8.c.reprehensibile.& c.seq.

CONTRA.

Ext.de maio.& obed.c.omnes.
12.q.1.c.futuram.
63.dist.c.ego Ludouicus.& c. Hadrianus. uers. per singulas.
96.dist.c.quis dubitet.& c.Constantinus.
11.q.1.c.omnes itaq;.uers.uolu.
23.q.8.c.igitur.& c.hortatu.& c.ut pridem.

SOLVTIO.

Nemo Deo militans implicare se debet negocijs secularibus, dict. c. reprehensibile. Neque spirituale Christi regnum, cui sacerdotium ministrat, est sub elementis huius mundi quærendum, d.c.duo sunt. & quia ratio capitis est temporalium depositio, ut ibidem dicitur, ideo non obstant quæ in contrarium adducuntur. Nam illa partim loquũtur de functione ecclesiastica, quæ ad principem non pertinet, partim etiam ubi de potestate seculari dicunt, est allegatio partis de facto præsumpta, d.c.igitur. & c. Cõstantinus.

tinus. Quantum ad dispensationem rerum ecclesię, non debet prælatus se eis totum immiscere, neque œconomi officium, quem episcopus debet constituere, subire, 89. dist. c. uolumus. sed debet esse discretus in suo officio persoluendo, 36. & 39. dist. & Leuitica portione (si reuera indiget) contentus, respectum habebit, ut peculium ecclesiæ ac reditus tantum ad necessariam egentium sustentationem relicti, ritè per suos dispensentur. 12. quæst. 1. c. ex his. & 88. dist. c. perlatum. & c. episcopus nullam. In temporalibus uerò superioritatibus, & omnibus iuribus mundanis sicut Deus, & Apostoli in terris Imperatori subditi fuerunt,* ita quoq; successores eorundem subijci debent, ne sibi iudicium acquirant, d. c. magnum. & 11. q. 3. c. qui resistit. Nam imperialis potestas à Deo est. d. c. si Imperator. Quomodo autem Papa utrunque gladium, & cœlum, & terram à Deo in solidum acceperit, Deus nouit.

* *Omnia iura Pontificis, saluo uerbo Dei, in manu Imperatoris sunt. 23. q. 8. conuenior. & Pontificalis apex imperatoriæ potestati inest. 21. dist. cleros.*

REGVLA CXIX.

Paria delicta mutua pensatione dissoluuntur.

PRO.

Ext. de diuort. c. significasti.
Ext. de adult. c. intelleximus.
Ext. de conces. præb. c. cum super.
Ext. de except. c. cum ecclesiastica.
23. q. 6. c. nihil iniquius.
D. de condi. sine causa. l. auunc.
D. de condi. ob turp. caus. l. 2.
D. sol. matri. l. uiro atq; uxore.

CONTRA.

Ext. de præb. c. cum non ignores.
Ext. de conces. præb. c. ex tenor.

6. q. 1.

6.q.1.c.qui crimen.
D.de dolo.l.si duo.
D.de do.excep.l.apud Celsum.§.Marcellus.
25.dist.c.priuatum.
D.de reg.iur.l.cum per delictum.
C.de libera causa.l.si filium.

SOLVTIO.

Speciale est in causa matrimonij, quòd actor opposita replicatione adulterij, exceptionem adulterij à reo oppositam elidat: aliàs in causa pari turpitudinis conditio rei potior est. d.l. cùm par delictum. & not. fuit sup. in illo generali, Allegans turpitudinem suam audiri non debet. Item in exceptis criminibus audiuntur participes criminis contra reum, 7.q.1.§. quiduis.

REGVLA CXX.

Nemo plus iuris in alium transferre potest, quàm ipse habet.

PRO.

1.q.7.c.Dabertum.
54.dist.c.abbatem.
Ext.de iur.patron.c.cura.& c.quod autem.
Ext.de donat.inter uirum & uxor.c.nuper.
D.de donat.l.filius.
D.de acquir.re.dom.l.tradit.
D.de reg.iur.l.nemo.& l.in his.
C.quod cum eo.l.si libertam.

CONTRA.

D.de administr.tutor.l.lex quæ.& l.fin.
De acquir.rer.domin.l.non est nouum.
D.de euic.l.si pignora.

D.*de usufruct. l. quod nostrum.*
In Auth. quib. alien. non licet. §. contra.
Ext. de donat. c. pastoralis.
De consec. dist. 4. c. à quodam.

SOLVTIO.

Regulare est quòd nullus plus iuris potest in alium transferre, quàm habet. fallit tamen in creditore, qui uendendo pignus trãsfert dominium quod non habuit. d. §. contra. Item in tutore, qui uendendo rem pupilli, transfert dominium quod ipse non habuit. d. l. lex quæ. Item in executore, qui uendendo rem alterius transfert dominium, quod non habuit. l. si pignora. Item in usufructus constitutione, quia licet dominus non habeat usumfructũ rei suæ, tamen concedit alij. d. l. quod nostrum.

REGVLA CXXI.

Facientes & consentientes pari pœna plectuntur.

PRO.

2. q. 1. c. uotum.
17. q. 4. c. omnes.
11. q. 3. c. qui consentit.
3. q. 4. c. consanguineorum.
83. dist. c. 1. 2. & 3.
Ext. de simon. c. non satis.

CONTRA.

Ext. de cleric. excom. c. lator.
Ext. de homic. c. sicut dignum.
86. dist. c. tanta.
1. q. 1. c. quicquid.
24. q. 3. c. qui aliorum.
D.*de furt. l. is qui opem.*

SOLV-

SOLVTIO.

Est consensus cooperationis: hic talis punitur æqualiter cum faciente, ut in Rubrica dicitur. Est & consensus negligentiæ, & talis consensus minus punitur quàm faciens, d.c.quicquid. Et consensus authoritatis, ubi quis prestat authoritatem illi, qui per se committere non potuit, d.c.qui aliorum.

REGVLA CXXII.

Diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget.

PRO.

24.q.2.c.schisma.
32.q.2.c.flagitia.
8.dist.c.consuetudo.
Auth.ut nulli iudic.§ 1.
Ext.de simon.c.non satis.
D.de act.& obl.l.obligationum.

CONTRA.

Ext.de iur.patron.c.cura.
Ext.de tempo.ordi.c.sanè.
Ext.de cogna.spirit.c.super eo.
32.q.4.c.obijciuntur.

SOLVTIO.

Longus & inueteratus usus illius, qui malam inducit consuetudinem, non excusat illum inducentem, nec minuit delictum, sed auget. Aliorum autem usus, qui illam malam consuetudinem fuerant secuti, extenuabit peccatum, sed non minuit, uerùm auget, quantum ad animum delinquentiũ: quia quanto longius obseruata fuit, tanto pluries deliquit. non autem quantum ad magnitudinem delicti. Verius tamen suprà soluitur in illo generali, Consuetudinem excusare.

REGVLA CXXIII.

Mitius agitur cum sponte confesso, quàm cum in iure conuicto.

PRO.

C. *de confessis. l.* 1.
Ext. *de confessis. c.* 2.
Ext. *de iudic. c. at si clerici.*
Ext. *de simon. c. de hoc.*
12. *q.* 2. *c. non dicatis.*
2. *q.* 1. *c. nos in quenquam. & c. iudex.*
50. *dist. c. presbyterum. & c. si quis.*

CONTRA.

2. *q.* 1. *c. imprimis.*
15. *q.* 8. *c. si quis presbyter.*
Ext. *de furt. c. ult.*

SOLVTIO.

Mitius agitur cum confesso, quàm cum conuicto: nisi confiteatur metu probationis. tunc enim perinde punietur, ac si conuictus esset.

REGVLA CXXIIII.

Rei quantitas iuris diuersitatem inducit.

PRO.

1. *q.* 1. *c. iudices.*
2. *q.* 6. *c. anteriorum.*
Ext. *de decimis. c. suggestum.*
Ext. *de simo. c. & si quæstion.*
D. *de abige. l.* 1.

CONTRA.

Ext. *de emp. & uend. c. ad nostram.*
Ext. *de appel. c. de appellationibus.*

Ext. *de*

Ext. de simon. c. ex tuæ. & c. 1.
14. q. 6. c. furtum.

SOLVTIO.

Optimũ generale est, & obtinet in pecuniaria satisfactione, ubi naturalem imitatur æquitatem. Contraria uerò obtinent in maleficijs, ubi secundum iuris apices plus rigor quàm æquitas, plus factũ quàm ius consideratur. D. ad l. Cornel. de sica. l. in maleficijs. Quod de appellationib. adijcitur, existimo speciale: hoc tamẽ habet cõmune cum prioribus, quòd introducta est ad rigorem iuris obseruandum.

REGVLA CXXV.

Cum conceditur alicui quod maius est, prohibetur ei quod minus est.

PRO.

Ext. de raptor. c. super eo.
Ext. de decimis. c. tua.
Ext. de torneam. c. felicis.
Ext. de offi. ord. c. pastoralis.
Ext. de tempo. ord. c. literas.
2. q. 1. c. si qui episcopi.
50. dist. c. placuit.
80. dist. c. episcopi non in.
88. dist. c. episcopus guber.

CONTRA.

Ext. de decimis. c. tua.
44. dist. c. nulli clerico.
24. q. 1. c. miramur.
7. q. 2. c. nullus primas.
D. de senato. l. qui indignus.
D. de interdict. & relegat. l. relegatorum.

SOLVTIO.

Cui cõceditur maius, conceditur ei minus, quod est eiusdem censuræ, nisi minus interdicatur ob honorem personæ. ut quia prohibetur ne episcopus sit in minima ciuitate, & sic uilipendatur. d. c. episcopi non in. uel nisi minus interdicatur ob terrorem. Vnde quandoq; mortuo conceditur corpus Christi, & denegatur sepultura. d. c. felicis.

REGVLA CXXVI.

Quemlibet puniri, in quo deliquit.

PRO.

25. q. 2. c. ita nos.
11. q. 3. c. priuilegium.
17. q. 4. c. frater & coepisc.
Ext. de non ordinan. min. c. literas.
Ext. de elec. c. cum in cunctis.
Ext. de usur. c. quia frustra.
Ext. de appell. c. an sit.
Ext. de cler. excom. c. ex literis.

CONTRA.

Ext. de rest. spol. c. in literis.
Ext. de dolo & contum. c. 1.
Ext. de iureiur. c. ad audientiam.
82. dist. c. presbyt.
16. q. 1. c. reuertimini.

SOLVTIO.

Si non puniri possit in quo deliquit, puniendus est per cõtraria remedia: & si nec per illa puniri possit, uel quia sit pœna insufficiens, puniatur in alia. Quandoque autem non punitur quis in eo in quo deliquit, quandoq; indulgetur ei, quia modica fuit offensa. ext. de dolo & contum. c. 1. uel propter delictum aduersarij non infertur ei pœna in eo, in quo deliquit. d. c in literis.

REGV-

REGVLA CXXVII.

Priuilegium tolli per abusum, uel per actum contrarium.

PRO.

11.q.3.c.priuilegium.
64.dist.c.ubi ista.
Ext.de præben.c.pro illorum.
Ext.de constit.c.cum accessisset.
Ext.de his quæ fi.à maio. c ex tenor.
Ext.de concess.præb.c.cum nuper.

CONTRA.

Ext.de priuileg.c.si de terra.& c.accedentibus.
25.q.1.c.priuilegium.
C.de excusat.tut.c.uoluntariè.
C.de his qui spon.mun.sube.l.ult.

SOLVTIO.

Per abusionem non tollitur priuilegium ipso iure, sed potest auferri per superiorem, ubi quis abutitur eo, faciendo contra priuilegium. quoniã si contrarium priuilegio fecisset 40. annorum spacio, tũc tolleretur priuilegium per exceptionẽ præscriptionis. d.c.si de terra.& c.accedentibus. Per unicum actum contrarium fortè tollerentur ista priuilegia, quæ obtenta essent ad instantiam petentium.

REGVLA CXXVIII.

Quenq; posse renunciare iuri suo.

PRO.

Ext.de priuileg.c.si de terra.
Ext.de elec.c.cum nobis olim.
Ext.de renunc.c.quod in dubijs.

Ext. de regular. & transeun. c. ad Apostolicam.

CONTRA.

D. de procur. l. filiusfa. §. ueteran.
D. de postulan. l. quos prohibet.
D. de pact. l. ius agnationis.
D. de iurisd. omn. iudic. l. si idem.
C. de iura. calumn. l. 2. §. sed quia.
C. de pact. l. in conscribendo.
Ext. de for. compet. c. si diligenti.
Ext. de sent. excom. c. contingit.
7. q. 1. c. quàm periculosum.

SOLVTIO.

Quisque iuri quod pro se est introductum, potest renunciare. fallit tamen in casibus, quos notaui in decretali illa, ad Apostolicam. Iuri autem quod non est introductum tantum pro me, in quantum tangit me, renunciare possum. d. c. ad Apostol. Fallit tamē hoc in tribus casibus introductis ad decorem ecclesiæ seruādū circa clericos. d. c. si diligēti. & c. cōtingit.

REGVLA CXXIX.

Ecclesiam non debere exigere pœnam pecuniariam.

PRO.

1. q. 1. c. nullus episcopus.
16. q. 6. c. cognou. & c. illud.
83. dist. c. si quis episcop.
Ext. de pœn. c. licet. & c. senten.
Ext. de simon. c. nemo.

CONTRA.

Ext. de raptor. c. in archiepiscopa.
17. q. 4. c. quisquis.
16. q. 1. c. statuimus.

12.q.2.c.cum deuotißima.
1.q.1.c.quicquid.

SOLVTIO.

Si pœna pecuniaria ſit taxata in iure, eam poteſt infligere prælatus quilibet, qui cognouit de cauſa eius qui deliquit, cùm fuerit cõuictus, uel in iure cõfeſſus. ext. de offic. delegat. c. de cauſis. Si uerò non ſit taxata in iure, tunc non infligit eam ſecundum quoſdam: uel ſi alia pœna taxata ſit quàm pecuniaria. Verius tamen eſt, ſi alia pœna ſit taxata, uel nulla, quòd poſsit inferre pœnã pecuniariã: niſi uideat melius poſſe corrigi delinquentẽ per illam pœnam, quàm per aliam. Nam ſi in corrigẽdo, ſiue ignoſcendo hoc ſolum fiat, bene agitur, ut uita hominũ corrigatur, 23.q.5.c.prodeſt. In d. autem decret. licet. inferebant iudices pœnam pecuniariam, ut ſibi retinerent eam: quod non debet fieri. Imò pœna talis debet fiſco applicari, uel in fabricam maioris eccleſiæ expendi. C. de modo mulct. l. mulctar.

REGVLA CXXX.

Victum victori in expenſis eſſe condemnandum.

PRO.

Ext. de priuileg. c. cum olim.
Ext. de pœn. c. calumniam.
3.q.4.c. quod fieri.
C. de iudic. l. properandum.
C. de fruct. & lit. expenſ. l. 2.
C. de aduoc. diuerſ. iud. l. 1.
C. de recuper. ſump. l. 1. lib. 10.
C. ſent. altera parte abſent. non ferre. per totum.

CONTRA.

1.q.ult.c.ſancimus.
2.q.3.c.ſi quem.uerſ.notandum.
D.de iudic.l.eum quem temerè.
Inſt.de pœna temerè litigantium.in princ.
Auth.de litigioſ.§.ad excludendum.

SOLVTIO.

Quidam dicunt uictum uictori non eſſe condemnandum ad expenſas, niſi probetur eum malitioſè mouiſſe litem, ut in concordantijs proximè poſitis. & maximè cùm ſemper præſumatur eum rectè mouiſſe litem, ex quo iurauit de calũnia.d. c. ſancimus. Verius tamẽ puto quòd indiſtinctè ſit uictus uictori condẽnandus ad expenſas in lite factas, quia præſumitur ipſum malicioſè litem mouiſſe, ex quo deficit in probatione ſuæ intẽtionis. C. de aduoc.diuerſ. iudic.l.1. Cæterum prima ſolutio uerior eſt. In cauſa tamẽ appellationis ſemper fit condẽnatio in expenſis obtinenti uictoriam, 2.q.6.c.omnino.

REGVLA CXXXI.

Ignorantiam allegans, eam probare debet.

PRO.

50.diſt.c.quantum.
9.q.1.c.ordinationes.
34.q.2.c.in lectum.
1.q.1.c.ſi qui à ſimoniacis.
Ext.de ſent.excom.c.ſi uerò aliquis.
D.de probat.c.cum deinde.
C.de lon.temp. præſcrip.c.emptor.
83.diſt.c.propoſuiſti.

CON-

CONTRA.

3.q.9.c.auditis.
D.de probat.c.uerius.
Inst.de legat.§.qui res.

SOLVTIO.

Qui ignorantiam allegat, eã probare debet. Probatur uerò ignorantia hoc solo, quod non probatur contrarium, C.qui milita.pos.uel non.l.super seruis.li.12. Vel probatur per iuramentum illius, qui dicit ignorasse: quia cùm ignorantia penes animum sit, non poterit aliter probari.

REGVLA CXXXII.

Naturæ ac rationis ordinem, & legem generalem Dei, nulla constitutione humana coarctari aut dissolui posse.

PRO.

25.q.1.c.quæ ad perpetuam. & c.sunt quidam. & c. uiolator.
22.q.2.c.si quis per.
1.q.ult.c.ult.
Ext.de reg.iur.c.qui scandalizau.
27.q.1.c.nuptiarum.
10.dist.c.non licet.
11.dist.c.nolite.
25.q.2.c.dicenti. & c.posteaquam.
Ext.de usur.c.super eo.
9.q.3.c.nullus.

CONTRA.

14.dist.c.sicut.
50.dist.c.ut constitueretur.

1.q.ult.

1.q.ult.c.dispensat.& c.exigunt.
Ext.de iudic.c.at si clerici.
De consec.dist.2.c.reuera.
Ext.de diuort.c.gaudemus.
Ext.de digam.c.debitum.
9.q.3.c.cuncta per mundum.
Ext.de elec.c.significasti.
22.dist.c.omnes.
40.dist.c.si Papa.

SOLVTIO.

Vt ea quæ diuinitus sunt præcepta, nequaquã in disceptationem & dubium reuocanda sunt.30. dist. c.hæc aũt.& 25. q. 1. c. uiolator.ita quoq; non debet quisquam mortalium præsumere in mysterijs & religione definire, aut antiquare, quod nõ definit nec antiquat Apostolus.31.q.1.c.quod si.& 12.dist c.præceptis. Ritus uerò ecclesiasticos possunt episcopi ordinare, huiusmodi tamẽ, qui cũ euangelicis regulis consentiant.d.c.non licet.& 12.dist.c.illud. aliter nõ: quia ubi diuina tam præclara & indubitata testimonia habentur,nihil ualent ultra illa pontificũ decreta.9.dist.c.noli. & sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur:ita Deus omnibus. dist. 8. c. quæ contra. & nihil est tantũ,quod superinduci,aut introduci possit,& in hoc Spiritus sancti placita ualeat aliquatenus eneruare.11.distin.c. quis nesciat. & quod Apostolus cõcedit,nemini auferri potest.28.dist.in fi.Ius aũt naturale in se est incõmutabile,6.dist. c. non est. & ext.de consuetud.c.ult.igitur papa nõ posset constitutionem facere,qua matrimoniũ prohiberet,d.c. nuptiarum.& 27.q.2.c.sunt qui.Alij dicunt, quoad moralia (ut nõ occides,&c.)esse immutabile:quoad mystica,superficialiter mutari posse. Sed cõtra illud

est,

est, quòd lex multis casibus homicidium permittit. C. de adult. l. Gracchus. & ext. de homicid. c. 2. in fi. In alijs autem contrarijs cùm aliàs suspectum, tum certè nimis familiare ac domesticum est testimonium, ut Fulgosius in proœmi. Dig. scribit.

REGVLA CXXXIII.

In diuersis & contrarijs constitutionibus non posteriores, sed ueteres Apostolicæ simplicitati, & ueritati propiores præualent.

PRO.

8. dist. c. si solus.
8. dist. c. quæ contra. & c. frust.
9. dist. c. sana.
11. dist. c. nolite. & c. quis nesciat.
50. dist. c. domino. §. in fine.
25. q. 1. c. sunt quidam. & c. contra.
25. q. 2. c. si ea. & c. dicenti.
19. dist. c. nulli.
37. dist. c. relat. §. & ideo.

CONTRA.

25. q. 2. c. posteaquam. §. his ita.
D. de legib. l. non est nouum.
36. q. ult. c. ult.

SOLVTIO.

Si per nouorum pontificum constitutiones inuenitur quædam diuersitas, & discrepantia in ueteres canones generales, sacrarum literarum auctoritate probatos præualere, & effectui mancipari debēt hi: cùm quòd uolūtati diuinæ & æquitatis rationi conueniant, d. c. dicenti. & maiorē continēt pietatē, d. c. sana. tum etiam quòd anteriores Pontifices, ut non minoris

minoris potestatis, ita maioris auctoritatis sunt, propter antiquitatẽ, d.c.domino. & ualde incongruum & anathemate dignũ iudicatur, niti quempiã quantacunq; rationis excusatione, quæ bene sunt ordinata rescindere, & exemplo docere cæteros, quẽadmodum quandoq; sua etiam constituta dissoluant, 25. q.1.c.generali. Atq; hoc est submouere ac transferre terminos, quos posuerunt patres, 24.q.3.c. transferunt. & 25.q.1.c.quæ ad perpetuam. Non obstat d.c. posteaquam, quia in §. subiunguntur uerba Gratiani, non canonis. Necq; obstat d.c.ult. quia ibi sententia Hieronymi antiquior, testimonio scripturæ accedente, præfertur concilio.

REGVLA CXXXIIII.

A meliore et potiore parte fieri denominationẽ.

PRO.

Ext.de sen. & re iud.c.non potest.
D.de stat.hom.l.2. & l.quæritur.
C.de dona.l. sancimus.§.ne autem.
3.q.6.c.irritam.
Ext.de iur.patr.c.quoniam.
6.q.4.c.1.
D.de uerb.sign.c.maiorem.
Inst.de iure nat.gen.& ci.§.sed ius quidem.
Inst.de ingenu.§.1.
Ext.de elec.c.quod super.& c.ecclesia uestra.1.& 2.
D.ad municipal.quod maior.l.& ibi glos.
Ext.de off.deleg.c.prudentiæ.
D.si ager uectigal.l.1.
Ext.de testam.c.1.
Ext.de renunc.c.cum inter.

CONTRA.

Instit.de pat.potest.§.1.

Ext.de

Ext. de elec. c. significasti.
9. q. 3. c. aliorum.
C. de aucto. præstand. l. ult.

SOLVTIO.

Huc pertinet quod supra quoq; dictum est, * de de quo latiùs uide glos. in c. cum omnes. ext. de cõst. Non semper aũt potior & maior pars censetur, quæ numero superat, sed etiam quæ dignitate & sapientia. d. c. prudentiæ. item quæ pietate & saniore sensu. d. c. ecclesia. & 9. dist. c. sana. & quæ est fortior, & maioris effectus, plausibiliorq;. d. l. quæritᷣ. & D. si ager uectig. l. 1. & ext. de testa. c. 1. & in §. si unus. & in l. quæ religiosis. D. de rei uendic. & Inst. de ingen. §. 1. Non obstat §. 1. Insti. de patr. potest. ubi matrimonium à muliere, non à uiro dicitur. Tametsi enim uir quoad administrationem rerum externarum, & potestatẽ, ac sexum ipsum, maior fœmina habeatur. D. de senat. l. 1. secus tamen est in ipsa, de qua principaliter agitur, matrimonij coniunctione, propter pariendi necessitates, ut Plinius nat. histo. lib. 7. c. 25. explanat. tum etiam quòd infans magis indiget solatio materno, quàm paterno. ext. de conuers. infidel. c. 2.

* *In reg. 13. Vide Aretin. cons. 55. ad fin. uers. secũdo respondemus.*

REGVLA CXXXV.

Produci & examinari testes ante litis contestationem non posse.

PRO.

Ext. ut lite non constet. c. ad hoc Deus. *& c. accedens. & c. quoniam frequenter. in princ.*
3. q. 9. c. decernimus.
C. de execut. rei iud. l. 1.
C. de iureiur. c. propter calumn. l. 2.

C. de bon.

C.de bon.auth.in poſ.Auth.& qui iurat.
Ext.de dolo & cont.c.prout.

CONTRA.

C.quomo.& quand.iud.Auth.qui ſemel.
Ext.ut lite non conteſt.c. quoniam frequenter.
Ext.de teſtib.c. ſignificauit.
Ext.de teſtam.c.Albericus.
Ext.de dolo & cont.c.cauſam.
C.de præſcript.30.ann.l.cum notiſſimi.§.ult.
Ext.de procur.c.in noſtra.ad fi.
Ext.de iureiur.c.ad noſtram.
D.de libe.agnoſ.l.ſi quis.§.ſi uel parens.
2.q.6.c.ei qui appellat.§.appellatore.
Ext.de appell.c.interpoſita.§.ſanè.

SOLVTIO.

Videtur in iudicijs ordinarijs iuris ordo ſeruandus.ſi enim non admittuntur allegationes,niſi præſtito iuramento calumniæ,C.de iureiur.propter cal. l. 2. ergo nec ante litem conteſtatã. & cùm leges publicæ nec facto iudicis,nec cõſenſu litigatorum conuellantur,D.de pœn.l.1.& D.de pactis.l.ius publicũ. ideo prohibito eo quòd teſtes ante litem conteſtatam non producantur,conſequenter conceſſum nõ uidetur,ut examinentur.D.de off.eius cui mand.eſt iuriſd.l.1.& D. de poſtul. l. quos. Contraria quæ adducuntur, ſunt exceptiones à regula, in quibus officium ſuum perdit. Vide ſuper hoc Tancred. de ordi.iud.lib.3.tit.8.quando & quomodo.& lib.4. tit.1.§.3.

DAMASI REGVLAR. CANON.

FINIS.

RERVM ET VER-
BORVM, HOC OPERE
præcipuè memorabilium,
INDEX.

A

ABlatum quid non uideatur 713
pro Absente induci præsumptionem 466
absentia patroni uel aduocati, iusta dilationis iudicij causa 646
absentiam plus facere præsentia 478 suã quibusdã prodesse 719
in Absentia eorũ nihil agi posse, quorum præsentia requiritur 766
ad Absoluendum iura proniora, quàm ad condemnandũ 776 contrà 777
abstulit, id est, accepit 194
per Abusum an tollatur priuilegium 855
acceptio personarũ ubi et quãdo habeat locum 772
acceptione non fieri ratihabitionem 340
in Accipientem transire priuilegium, & omnem causam 397. contrà. ibid.
accessoriũ cõcedi, cõcesso principali 162. 763. 764. tolli, principali prohibito 321
accidentale originali præualere 715
accusans quid subscribere debeat 628
accusatio, id est, actio 206
accusationem non tolli tempore 627. pro actione poni 196
accusatiões omnes annorũ 20. spacio limitatæ 628
absq; Accusatore iudicem damnare posse 244. contrà. ib.
actio quid 234. 235. an ex nudo pacto, quod est contra ius, oriatur 141. an ex stipulatu detur, non interueniente stipulatione 174
actio cũ denegari dicitur, quomodo intelligendum 670. datur alicui, cui non datur exceptio 186. de peculio an ex maleficio, uel quasi, detur 560. directa quæ 170. doli. uide Dolus.
actio ex quo semel competerè cœpit, semper cõpetit 177. 178. incipit competere, neẽ

ſemper poſtea cõpetit 178. 179. in rem facilius quàm perſonalis acquiritur 389
actio pro accuſatione 638. quot modis ex alieno facto alteri quæratur 173. ſemel competens, ex pòſt facto uel pœnitentia an cõpetere deſinat 172. una quæ 721. utilis quæ 170. quãdo competat. ibid. utilis quando ex pacto alieno detur 680
actionis ceſſione quem liberari 181
ſine Actionis temporalis damno fieri iudicij dilationẽ uel reſtitutionem 645
actionem alij competere ex pacto uel ſtipulatione unius 185. aliquo intendente, iudex eum intueatur 185. an habeat contra licitè uel illicitè facientem, qui illicitè facit 184. cedendo non liberari 181. dari aduerſus ſententiam 291. contrà. ibid. denegari cum dicimus, ipſo iure intelligendum 206. directam utili præferri 169. contrà. ibid. 170. doloſam aliquando à lege dari 525. aliquando ab homine concedi. ibid. edere nemo compellendus de iure Canonico 790. 791. eligere quẽ cogi 543. ex alterius fraude repeti 176. contrà. ibid. ex alterius inopia uel abſentia reſtitui 175
actionẽ furti quis habeat 632. 633
actionem in alterum dari, uel reſtitui, ex inopia alterius 735. per publicam perſonã acquiri 176. 177. pœnalẽ non competere in hæredes 703. contrà. ibid. poſſidenti non competere, ſed exceptionem 187. propter cauſam actionem ſuam non mutare 171. quæri ignoranti 42. ubi fallat. ibid.
actionem quis cedere cogitur 181
actionem uel ius amiſſum reſtitui 174. non renaſci 175. utilem cõpetere ex nudo pacto 149. contrà. ibid. 150
actione ceſſante, locum non habere iudicis officium 233
actiõe ipſo iure quis cadat 219
pro Actione accuſationem poni 196. iudicium poni 190
ſine Actione neminem experiri 167. contrà. ibid.
actione remiſſa, ſuper maleficio iterum agi 298
in Actione una uictus, ad idem redijt per aliam 179. 180

actionum loco esse interdicta 167
actiones ciuiles uel criminales ultra biennium uel triennium non prorogari 556. excipitur. ibid. personales ad instar earum quæ in rem sunt, dari 168. quæ per se non ueniunt, cum adiuncto uenire posse 721. singulares proprias sortiri naturas 148
actionibus pluribus nomine eiusdem rei competentibus, una electa altera non tolli 544. 545. contrà. ibid.
actor quando electionem habeat 255. 256. quid probare debeat 253. si post lit. contest. ius habere cœpit, agendo obtinebit 289
sine Actoris damno fieri temporis dilationem 737
actori incumbere necessitatem probandi 248. cõtrà. ibid.
actorem sequi forum rei 798. contrà. ibid.
actorib. fauorabilioresrei 185
acta probat exitus 8
per Actum contrarium tolli priuilegium 855
actum dominicum inducere præsumptionem 466. 467
actus legitimi qui conditionem expressam nõ recipiãt 838
actus duos consuetudinem facere 573
additamẽta quæ sequãtur 763
quod Adest, non solum inspiciendum, sed & quod esse uel æstimari potest 430. contrà 431
adesse quod abest, uel abesse quod adest 430
adiectionẽ nihil facere 458. solã superuacuã uitiare, & non uitiari 457. 458
adiuncti ratione inhiberi, quæ simpliciter cõcedũtur 119
adiudicationẽ ciuilẽ nõ prodesse ad hoc, ut criminalis feratur sententia 716
adminicula legitima nõ denegãda 222
administrationis ratio nõ reddenda 428
administrationẽ aliquam secularem in terris, an personæ spiritualis uel Ecclesiasticæ habeat 847. 848
administratores loci alicuius uenerabilis, quãdo nec ante, nec post sententiam prouocare possint 740
contra Administratores malos 522
de Admisso eiusdẽ hominis nõ esse sæpe cõueniendum uel quærendum 631. 632. contrà. ibid.

Actore nõ probante reus uincit. pa. 1.

quod Admittis pro te, cõtra te debes admittere 557.558
admitti cõtra te nõ debet, quod pro te non admittitur 733
admonitio an necessitatem inducat 758
admonitionẽ semper præcedere uindictã à iudice inferendam 792. fallit. ibid.
aduersarium suum instruere, neminem cogi 575
aduocatione & procuratione fieri ratihabitionem 340. contrà 341
aduocatũ nõ cogi ire per prouincias 687. contrà. ibid.
etiamsi Aedifico sciens in alieno, impẽsas peto 699. contrà. ibid.
æqualitas spectanda 734. in contractibus, iudicijs & pactis seruanda 133. 647
æquitatis ratione actionẽ alteri ex alieno facto quæri 173
æquitatẽ rigori iuris præferri 581. 582
æstimationem loco rei haberi 399. contrà. ibid. facere uera uenditionem 395. contrà. ibid.
affectio, pro antinomia 194
affectionis rationẽ non haberi 394. ratiõe aliquid statui 427. contrà. ibid.
affectionem spectari 673
affectum puniri, ac si secutus esset effectus 613. cõtrà. ibid.
affinitas quomodo constituatur 350
affinitatem inducere præsumptionem à suspicione 739. contrà. ibid. inter sponsum & sponsam non esse 350
affirmanti, nõ neganti incũbere onus probandi 248
in Affirmatiuã resolui negatiuam 318. contrà. ibid. 319
affirmatur de alijs tacitè, quod negatur de uno 321. contra. ibid.
quod Affirmatur de uno, de reliquis tacitè negatur 320. contrà. ibid. 321
quod Ago, si non ualet ut ago, nec ut potest, ualebit 554. contrà. ibid. 555
agere, id est, defendere 192
quod Agere permittitur, debet demonstrari 649
agere quis tanquam alius, non tanquã ipse potest 500. contrà. ibid. 501
agere quẽ inuitum cogi 683. 684. contrà. ibid. quomodo quis cũ alio possit 171. uerbum, ad quid plerunq; referatur 172
agẽdo à quo remoueor, ab eodem uicẽ rei sustinendo consequor 182

in Agendo illicita, licita esse in defendendo 712
agendo quis præstat, quod nõ præstat excipiendo 183. quod cõsequor, possum consequi excipiendo 182. 183
ad Agendũ, certum diem statui 646. quandoq; quem cogi 166. 167
agi quid posse à se, non tanquã ab ipso 501
quod Agitur, nil ualere, nisi totum perficiatur 728
non Alienari quædam per hominem, sed per legem 398
in Alienando quosdam facere conditionem meliorem, nõ deteriorem 713
alienationi quẽ consentire posse, q alienare nõ posit 395
de Alienatione tacita 471
alienum ut imperator non inuadat 732
in Alieno ædificans, sciens de suo, donat 560
aloteta, omnium mater 674
allegans turpitudinem suã, an audiẽdus 737. 839. 840
alleganti turpitudinem suã credi debere 708
sub Alternatione cum duo debentur, si super uno paciscatur, & super altero pactus uidetur 680. quando quis ad duorum alterũ tenetur, utrum uoluerit præstando, liberatur 748. 749
alterum alteri impedimentum præstare 517. contrà. ibid. 518. ad utrũq; sexum referri 197. de uno tantum, uel de nullo dici 195
alterutrũ, id est, alterum 199
amicitiam prodesse 426
amissionẽ rei quis probare debeat 732. 733
amore simulato nihil asperius 789
non Amplectens omnia, nihil ualet 594. 595
animali mortuo non carnem, sed precium deberi 598
animum et euentũ ex facto uel nõ facto probari 103. 104
anni præscriptio. uide Præscriptio.
post Annos, id est, biẽniũ 669
annua à subiectis Episcopus nõ exigat 247
antecessorum æquæ cõstitutiones non euertendæ 810
anteriora unde demonstrentur 127
anthypophora quid 674
antinomia quid. ibid.
antiquitati parci 561
aposiopesis quid 675
appellare posse uictorẽ 297
appellandum gradatim 797. contrà. ibid.

appellatio ubi nõ teneat 796
post Appellationis diem pœnã posse purgari 720
appellationis iudicium aliud esse quàm primũ 292.293. contrà. ibid.
appellatione fieri ratihabitionem 340
appellatione remota, quid remotum intelligatur 772
approbatum semel, improbare non licet 536.716
arbitratu non puniri facientẽ quod facere licet 677.678
arbitrium boni uiri spectandũ 230.231.cõtrà. ibid.232
de Arbitrio boni uiri 733
ab Arbitro uno pignora data litigatori restitui, pœna cõmissa ab alio 363.cõtrà.ib.
arbitria iudicijs ubi assimilentur 300.301
arbor noua eius est, cuius fuerat uetusta 494.imò eius, cuius est ager. ibid. 495
argui qui potest, alium non arguat uel accuset 631
argumentum à cõtrarijs 315. à maiori duci 802.803. cõtrà.ibid. ab exẽplis et scripturis infideliũ.ibid. contrà 804. aduersus pupillum 706.uincens maiorẽ, uincere fortassis & minorem. ib.unius ad alterũ.ib.707. plurium ad unum.ibid. de falso rumore 410.411.fortissimum quod 216
argumentum in feudorũ causis 330.cõtrà 331.feudatariũ per subrogatũ seruire posse, &c.332.pro domino cõtra seruũ feudatariũ 333. cõtra eum qui pignore uel obligatiõe accepit.ibid.pro uasallis nõ diuidendis. ibid. quòd uasalli nõ possint diuidere feudum 334. petitionẽ præposterã admitti debere 713. delictum personæ in dãnum Ecclesiæ uerti. ibid.de tãquã et quasi, quãdo locum habẽt 715.716
argumenta quæ specialiter ad aliquid prosint 706
argum. ut muliere ancilla manumissa, partu excepto, partus sit liber 707
asseuerationẽ nõ nocere 530
attestationem ex necessitate fieri debere 531
audaciam puniri 613
Augustini dictum 757
aureum pro solido 671.731
aut, pro et 201.cõtrà.ib. 202
ex Authentico tantum probationem induci 252
autoritatem maioris excusare 631.principis uel regis excusare 794.contrà.ibid.

B

Beneficiũ cessat, deficiẽte persona 334.335. id est, maleficium 194. impetrãdum, illis præsentib. quib. nocet 335. ubi habet locũ, nõ est locus priuilegio 335

beneficij non uacantis promissio an fieri possit 802

beneficium à lege indultum nõ posse auferri 741. conferri in inuitũ 662. contrà. ibid. 711. nouum cũ alterius iniuria non peti 335

cum Beneficio cõmuni nõ concurrere speciale 335

beneficia à lege indulta, per hominem nõ posse permutari 333. incõsulto principe tribui, non auferri 660. inuitis non cõferri 733. principalia largißimè interpretãda 719. quàm plenißimè interpretanda 658.659

bonæ fidei possessor, uide Possessor bon. fid.

bonum esse minus, maius malũ 656

bonis si debitor cedat, indicet ea 367. contrà 368

bona ut eueniant, non facienda mala 825.826

C

Cacophonia quid 674

cæterum, alterum, de uno tantum, uel de nullo dici 195

calendarium quid 672

calliditas quando in doli nomẽ cadat 56

calumnia si sit manifesta, non est danda dilatio 646

in Calumniæ sacramento quid adijci debeat 305

calumniæ obuiari 596

pro Calumniam euitare uolente, argumentum 597

de Calumnia in quib. casib. iuretur, secundum leges ueteres 304. hodie. ibid. 305

super Calumnia interrogatus, tempus habere debet ad deliberandũ, qualiter respondeat 305.306

de Calumnia iusiurandum non posse remitti 704

calumniator unde quis præsumatur 708.729.738

secũdũ Canones actio nõ exprimenda 790. cõtrà. ib. 791

per Canones nõ permitti illicita 769

capitis rasio quid 847

si Caret, nomine caret, uel re: & contrà 717.718

casus, id est, negligentia 201. in quo quis in quadruplum condemnatur 738. in triplum. ibid.

casus fortuiti causa exprimenda 448. fortuiti impedimentum

mentum quando non obsit. ibid. 449
casum allegans ipsum probet 250. fortuitum quis probare debeat 732. 733
de Casu quis teneatur 733. fortuito quando quis teneatur 448
casus aduentitij non imputandi 449
in Casibus quib. instrumentum exhibere quis cogatur 741
causa durior quot modis teneatur 373. si inter fiscum & Ecclesiam, uel inter Imperatorem et uniuersitatem uertatur, quis iudex 716. ubi non faciat conditionē 507
per Causam minorē uel æqualem alteri non fieri præiudicium 655 contrà. ibid.
causam officere, nō priuilegiū 328. restitutionis per procuratorem, expediri nō posse à masculo 719 suspicionis suæ nemo dicere debet 576
ob Causam turpem datum repeti 699
causa cessante, cessare effectum 336. contrà. ibid. 337. 832. 833
in Causa ciuili ubi agi non possit, nisi per procuratorē 512
causa cognita ante tempus cauendum 376
in Causa criminali sacramentū calūniæ nō præstādū 590
in Causa cū quis est, ut aliquid faciat, id ab alijs non expectet 558 contrà. ibid. 559
ex Causa iusta repeti uel retineri posse 725. subueniendum 702
nisi ex Causa magna non esse aliquid faciendum 710
causa noua emergente, rem iudicatam nō retractari 715
in Causa pari conditio prohibētis potior 602. petitoris deterior. ibid.
de Causa post litem cōtest. imitanda 539
in Causa priuata idē, quod in publica 328. 329
causa prohibitionis cessante, cessat prohibitio 338 contrà. ibid. 339
in Causa sua quem iudicem esse posse 233. 245. testē. ibid.
causa sublata, qua alicui mutatur conditio, quòd nō cedit ad pristinum statum 337
causæ quæ à iudice sedente explicari conueniant 594
cautio ad quid facta intelligatur 376. in quib. casib. desideretur 373. 374 inde.
cautionis & satisdationis differentia 377

propter

propter Cautionis fragilitatẽ aliquid esse omittendũ, uel non faciendum 375
cautionis tempus spectandum 27
cautionem ex abundanti tenere, & præstari 375. contrà. ibid. 376. ex iudicis officio præstari 235
cautione generali non contineri, de quo specialiter est cautum 377
cedere actionem. uide Actio.
celeritas amplectenda 774. contrà. ibid.
census non augendi 824. 825
si Certiorauerit, liberatur 533. contrà. ibid.
pro Certo dubiũ haberi 685
cessantem in eo quod facere debet, puniri 613. contrà 614
charta in aliqua parte falsa uel cancellata, non in totum reprobanda 382. 383. contrà. ibid. ubi nec in totum reprobanda, nec in totum approbanda 384
Christi regnum spirituale ubi quærendum 847
citra, uel contra, id est, præter uel sine 198
ciuitatem unam imperator in duas diuidat, si hoc uiderit expedire 714
ciuitates per se iudices facere posse 732
clarissimi qui 238
clericus quando nec ante, nec post sententiam prouocare possit 740
clerico laicum plus puniri, si simoniacam committat 728
clerici quando ad testimonium ferendum cõpellendi 782. quando ordinantur, quid promittere debeant 740
clericorum negligentiam damno Ecclesiam afficere 737
coaceruationem debere fieri 697
coactionem duo abhorrere 684
coactione quem excusari 631
per Codicillum testamẽto confirmatum, ut aliquid possit addi uel detrahi testamento circa legata 274
qui Cœpit malè, nec cõpleuit, non punitur 617. 618. contrà. ibid. 619
cœptum, licet nõ completum, prodest 8. contrà. ibid. 9
cogitationem puniri 612. contrà. ibid.
cognationem inducere præsumptionem à suspicione 739. contrà. ibid.

ex Cognitione sola quem puniri 707
pro Collaterali substitutum poni 190
de Collegio in collegium quando singuli testificari possint 716
de Commodato tacito 469
commodum qua parte quis habet, non sustinet pro ea incommodum 413. sentiat, qui patitur onus 414
commodum seu precium non ex re esse, sed ex negociatione 487. contrà. ibid. 488
compendium cum damno non compensari 417.418
compensatione mutua tolli paria delicta 623.624
conatum non nocere, euentu non subsecuto 800
concedi, id est, remitti 202. generaliter id posse, quod posset specialiter 711. 712. contrà. ibid. multa simpliciter, quæ cum adiuncto inhibentur 118. quid uideatur 452.453. quædam honestè, quæ non honestè petuntur 452. quædam, quæ aliàs non concederentur 425
cui Cõceditur aliquid, id quoque intelligitur concedi, quod solet ab eo cui conceditur 689
concessum quid intelligatur 830.831
concesso maiore alicui, prohibetur quod minus est 853. 854. maiore, minus nõ uetari 421
condemnationis tempus quomodo & quando spectandum 23
condemnationem die repetita fieri 645
à Condemnatione & delicto quis excusetur 629. 630
condemnauero, id est, condemnari fecero 195
cõdictionem pro electione poni 189
conditio reip. melior, quàm Ecclesiæ 328. fisci melior patrimonio Cæsaris. ibid. Ecclesiæ melior fisci. ibid.
cõditionis melioris quis 602. 603
conditionem alterius per aliũ fieri deteriorem 516. apposita pro non apposita haberi 837. quandoq; uitiare, & nõ uitiari. ibid. quandoq; suspendere. ibid. conferre meliorem minus offerendo 655. contrà. ibid. de facto impleri

pleri sufficit 696. extitisse, ubi non extitit 505. ubi extitit. ibid. appositam, quam non apposuit. ibid. contrà. ibid. non esse, ubi erat 506. furtiuam esse perpetuã 642. contrà. ibid. non inesse, licet uerba cõditionalia ponantur 507. pro impleta haberi 504. quosdã facere in alienando meliorem, non deteriorẽ 713. scientis & ignorantis esse parem 736. statu liberi posse esse deteriorẽ 693. contrà. ibid. suam ex suo delicto neminem facere meliorem 55. tacitam esse subaudiendam 746. 747. ubi non faciat causa 507

sub Conditione decretũ interponi 722

in Conditione non est potior, qui potior est in gradu 603

de Conditione tacita 467. 468

conditiones in præfationibus positæ, quando in sequentibus repetitæ uideantur 505. contrà. ibid.

conductor an domo exusta ad reficiendum cogatur 577. 578. generaliter omne præstet periculum 444. 445

propter Confessionem à mendacijs quẽ subleuari 406

contra Confessionem in iure factam uenire licere 403. contrà 404

confessionem contra ius factã ualere 402. contrà. ibid. 403. extra ius factam, probationem inducere. ibid. in uno iudicio factam, in alio nocere 407. secundam prodesse 405

confessiones uel probationes in iudicio, in alio prodesse uel obesse 650. contrà. ibid.

cõfessum in iure dãnari 405. 406. pro iudicato haberi 405

confesso de se, an & quando credatur super crimine alterius 780

cum Confesso mitius agi, quàm cum conuicto 852

confessis de crimine sæpius, quando credi oporteat 406. 407

confestim, id est, ante litem contestat. 205

cõfirmatione quædã indigere, nõ ualere per se 731. 732

confiten-

confitentis ſponte peccatum alleuiari pœnam 406
in Confitentem nullas eſſe partes iudicis 407
coniecturæ unde ſumantur 125
coniecturis ubi locus 463. 601
connexionẽ facti inducere patientiam conditionis 696
connexitatis ratione aliquid indemnitatis cõcedi 696. contrà. ibid. 697
connexorum ratio quæ 785
conſanguinitatis rationem haberi 425. 426
ſecundum Conſcientiam iudicem debere iudicare 730
conſenſus omnium ad quos res pertinet, requirẽdus 749. 750
conſenſus ratione licere, quod aliàs non liceret 679
conſenſui patientiam comparari 481. contrà. ibid. 482
conſenſum eſſe comparationis 851. negligentiæ. ibid. authoritatis. ibid. partis maioris exigi 653. imò omnium 654. quando præſentia inducat 477
conſenſum ſiue ſcientiam præiudicare 478. 479. contrà. ibid. 480. pro facto accipi 738
à Conſenſu differre ſcientiam 484. 485
pro Conſenſu taciturnitas habenda 783. contrà. ibid. 784
conſentientes & facientes pari pœna puniri 611. 850. 851
pro Conſentiente quis habeatur 482. 484
ad Conſequentiam quæ trahenda 769. 770
per Conſequentiam uel obliquum non admitti, directò & principaliter prohibitum 730
ſi Conſignauerit, liberatur 534
ex Conſignificatione uel uerbis argumentum 208. 209
conſilium lex tribuit, neceſsitatem non apponit 219. contrà. ibid.
cõſtitutione nulla humana coarctari aut diſſolui poſſe naturæ ac rationis ordinẽ, &c. 860. 861
conſtitutiones tantum ad futura extendi 759. quando ad præterita 760
in Conſtitutionibus diuerſis & contrarijs quorum ſentẽtiæ præualeãt 861. 862

consuetudo antiqua seruanda 729. ecclesiæ Rom. an seruanda 755. praua, uel legi contraria, non tenenda 574. regionis aut loci seruanda 570.571. contrà. ibid. 572. ubi & quando à peccato excuset 756. 757
consuetudinem faciunt duo actus 573
consuetudinem hominis seruari in iudicijs 574.575. loquendi seruari 575. patrisfam. seruari 573.574. Romæ seruari. ibid.
consuetudinem peccandi habere bis delinquentem 540
de Consuetudme, Augustini dictum 757
consuetudines ciuitati, uel alijs personis concessas, ut imperator adimere non debeat 732
consul, officio deposito, litem coram se cœptam terminare potest 646
consummationem quædam ex sola unius uoluntate sumere 15
contestationem incongruam litis non facere interruptionem 579. contrà. ibid. pro petitione haberi 578
propter Continuationem plura facta unum intelligi 697
contra, uel citra, id est, præter, uel sine 198
contractus bonæ fidei, & stricti iuris, quomodo differãt 24. claudicare non debet 133. habendi uel non habendi, libera cuiq; potestas 555. excipitur 556. in quo contrahentes adhibere certam legem nequeũt 134. licet non teneat, tamen postea exigitur 135. quando in totum rescinditur 133
contractus cuiusuis formã asserens, probet 250. essentialia an in cõtrahentiũ sint potestate 763. tempus, seu initium spectãdum 21.22. inde. tempus in quibus inspiciendum 127
contractui cum dat causam dolus, est ipso iure nullus 134
contractum aduersus Ecclesiæ interdictum initum, non ualere 836. ex una parte constare 132. non ualere, & tamen ex eo agi 180. pro parte ualere, pro parte non 741. temporalem fieri posse 134

ex Contractu quomodo agatur 186
à Cõtractu quomodo & quando recedi poßit 132
ex Contractu inutili dominiũ transferri 134
in Contractu menßura uel moneta quæ debeatur 136. 137
contractus innominati debiles in obligat. contrah. & retinenda 123
contractus ex una parte claudicare poßse, & nihilominus ſubſiſtere 833. 834
in Contractibus adiecta cauſa quando non ſufficiat 135. æqualitas ſeruanda 133. pro quo interpretatio fiat 254
in Contractibus quod agitur, pro cauto haberi 134
non Contradicens, pro conſentiente habetur 482. 483. contrà. ibid.
ſine Contradictione ſcientiam nocere 730. contrà. ibid.
contrahere quis poßit 736
contrahens ignoranter an teneatur 48 49
contrahentium ſcientia uel ignorãtia quando proſit uel obſit 48
inter Contrahentes quid ſit actum, inſpici 135
contrarietas ubi 316
ex Cõtrarietatibus quoddam medium temperamentũ ſumi ex bono & æquo. ibid.
contrariorum eadem diſciplina. ibid. contrà. 317
contraria proponens non audiendus 798. contrà. ibid. 799
à Contrarijs argumentũ 515. falſificatio. ibid.
contrarijs duobus propoſitis, utrum obſeruetur 722
contumacia, pro patientia 193
contumaciæ in ueteri lege pœna quæ 752. hodie quæ. ibid.
propter Contumaciam inferri pœnam 625
contumaciam ſuam quibuſdã prodeſſe 719
pro Contumacia excommunicationem inferri 752
contumeliæ cauſa licet facta ſit iniuria, iniuriarum tamen non agitur 644. contrà. ibid.
conuentio, pactum, lex, ſynonyma 150
conuentione ſimplici non fieri rem litigioſam 579. 580. contrà. ibid.

de

de Conuentione tacita 468. 469
conuentus post litem si teneri cœpit, condemnatur 289
conuictis quando credi oporteat 406. 407
creditor in quibus casibus particulatim accipere cogatur 684. 685. quando curiosus esse debeat 366. contrà. ibid. 367. ut possideat 739
creditori inuito aliud pro alio solui 364. contrà. ibid. 365
creditorem iustè possidere 362. naturaliter & ciuiliter 363
creditores quid probare debeant 250. contrà. ibid. 251
de Creditorum priuilegijs primi gradus 326
creditoribus meliora danda 726. contrà 727. non præiudicare testatoris dictum 272. si præiudicat. ibid.
creditoribus omnibus mulierem præferri 734
à Creditoribus quis primò inter hæredes conueniendus 512
criminis cuiusuis causa posse quemlibet ab Ecclesia ad satisfactionem compelli 826
criminis eiusdem particeps sociũ accusare potest 640. contrà. ibid.
crimen obijciens, in modum exceptionis cogitur inscribere 186. contrà. ibid. 187
super Crimine alterius an & quando credatur de se confesso 780
crimina morte extingui 809. fallit. ibid. non extingui 627. contrà. ibid. 628. mutua non compensari 624
culpa præcedens culpam abolet subsequentem 736. contrà. ibid. pro pœna 201. qualiter intelligatur: & in quibus casibus culpabilis quis censeatur, &c. 68. 69. inde. contrà 73. 74. inde. ubi casum præcessit, tenetur de casu 733
ob Culpam illatam in litem iurari 306
culpã in re ppria exigi 525. 526. contrà. ibid. latam dolo comparari, & contrà 65
sine Culpa pœna nõ imponenda 616

ex Culpa quem dominium rerum suarũ amittere 740
in Culpa qui similes, similes sunt & in pœna 623
ex Culpa sua damnum quod quis fecerit, sibi imputet 635.636
culpabilis ab initio quando excusetur 527
culpabilem aliquando ab initio nunciari, &c. 526
ut Culpent alij, te me laudare necesse est 419
cum, pro & 189.670. 671. pro si: & contrà 670
curiosi & alij, præter creditorem, esse debent 367

D

Damnum dedisse quis uideatur 635.779. in re aliena qui dedit, etiã postquam usuceperit, tenetur 636
damnum omne in furtis duplicandum uel quadruplicandum 634. præsens præstandum 643. contrà. ibid. quod quis ex sua culpa fecerit, sibi imputet 635 636
de Damno, æquo animo ferendo 656
cum Damno non compensari compendium 417.418
dare, id est, accipientis facere 192. reddere 191
dare paratus, tale est ac si dedisset 734
datum ob turpem causam, repeti 699
datio, id est, transactio 194
non Debere me sciens, soluens repeto 700. contrà. ibid.
debere potest uel licet, non tamen donare 678
debitor in aliquo obligatus, æquè commodum præstando liberatur 369. quando liberetur 370. si bonis cedat, indicet ea 367. contrà 368
debitum quis frustra petat 773. suscipiendo, pœnam purgari 720
decet, id est, oportet 191
decimas præscribi non posse 99.100
decretum sub conditione interponi 722
decreta iniqua uel ambitiosa, nullius momenti 657. contrà. ibid. 658. 740. patrum Apostolica non euertenda 810. Pontificum ubi non ualeãt 860
defendere, id est, agere, accusare 192

in Defendendo esse licita, illicita in agendo 712
defendendo se qui deliquit, impunitus 712. contrà. ibid.
defensorem in id quod facere potest, condemnari 297
definire an liceat quod definitum est 809.810
definitiones in iure periculosæ 41
defuncti & hæredis unam dici personam 284
defuncti uoluntati nouissimæ standum 748. uoluntatē pro lege seruari 271. 723. contrà. ibid.
deierare quis non uideatur 309
deijciens bon. fid. possessorem, etiamsi domino rem restituat, bon. fid. possessori teneri 607
delictum prælati quale in Ecclesiæ damnum redundet 770.771
delictum ubi, ibi sit & pœna 623
delicti alterius ratione licere, quod aliàs non liceret 679. enormitas quid faciat 640
delictum an minuat usus longus & inueteratus 851
delictum non egrediatur pœna 616.617. personæ in damnum Ecclesiæ uerti, argumentum 713. suum confitenti quando ignoscatur 737
in Delictum uel damnum qui propter factum suum incidit, non excusatur 628
delictum uel pactum alterius alteri prodesse 519
pro Delicto alterius quomodo quis puniatur 761.762
à Delicto & condemnatione quis excusetur 629.630
delicto plus facere factū 625. 626
ex Delicto quo quis pœnā pati debet, non præmium mereri 739
à Delicto quomodo quis excusetur 627
in Delicto si quis perseuerârit, magis punitur 621. cōtrà. ibid. 622
delicta omnia per pœnitentiā tolli, quantū ad Deū 814. 820. paria mutua compensatione tolli 623.624. 848.849. uindicari etiam admonitione non præcedente 792. contrà. ibid.
in Delictis prodesse pœnitentiam 569. contrà 570
delinquit magis q clàm, quàm qui palàm quid committit 620,621

delinquat quis ab initio, an ex pòst facto, nihil interesse 622
delinquere quis plus dicatur 641
deliquisse semel sufficit 639
delinquenti quando ignoscatur 641
delinquentem bis, consuetudinẽ peccandi habere 640. in uno, in cæteris puniri 728
demãdare neminẽ posse quod non habet 718
demonstratio anteriorum unde 127
denegata an uideantur minora, denegatis maioribus 422
denominatio unde fiat 862. 863
denunciare à quocunq; sufficit 737
denunciatio in quibus partibus teneat, & sit necessaria, &c. 531. 532. contrà. ibid. 533. quando noceat, uel non 845. 846
de Denunciationis ui ac potestate 731
denunciationem contemni, & nihil facere 735. ex neceßitate fieri debere 531. extra ius per iudicẽ non factam, ualere 535. prodesse, nec nocere asseuerationem 530
ad Denunciationem seu uarietatẽ quid fieri liceat 539. quid non. ibid. 540
in Denunciatione factum, ab aduersario dictum, sufficit 535
sine Denunciatione scientiam nocere 736
ex Denunciatione sola periculum ad quem spectet 733
deportatum pro mortuo haberi 591. 592
depositi natura quæ 148
desidem circa suum ius damno affici 519. 520. non damnificari. ibid.
desidiam uel inertiam socij, alteri socio obesse 522. 523
desistentem ita puniri, quemadmodum si probaretur calumniator 729
ad Destructionem unius, sequi destructionẽ alterius 672
deteriorationis, non lucri fieri præstationem 709. contrà. ibid. 710
determinationem præmissam in sequenti clausula non repeti 793. contrà 794
Deo semel dicatum, ad usus humanos

manos ulterius non transferendum 816. contrà. ibid. 817
Si Dicatur quid generaliter, an sufficiat 737
dicit minus, & plus significat: & contrà 450
dictio semel posita, propriam & impropriam gerit significationem, &c. 200. 725
dicto soli credi, si quis se feciſſe dixerit 676. contrà 677
dicto plus facere factum 625. 626
dicta generaliter per subsequētia restringi 666. simpliciter, simpliciter intelligi 667
diei præscriptio. uide Præscriptio.
diem certum ad iudicium suſcipiendum ſtatui 646. ad agendum. ibid.
die repetita fieri cōdemnationem 645. repetita, quando temporis æſtimatio præſtanda 31
differentiam uocabulorum inducere diuerſitatē rerū 190
quod Differtur, non aufertur 560
difficile, id eſt, impoßibile 193. pro non poni 669
dignitas inſpicienda 733. contrà. ibid.
dignitas, pro bona opinione 205
dignitatis cur ratio habenda 422. 423. officium quandoq; obeſſe 425. contrà. ibid. ratione ab obligatione eximi 425
dignitatem delinquentis peccatum augere 788. cōtrà. ibid. 789. inducere præſumptionem 463. non augere, ſed minuere delicti pœnam 619
in Dignitate delinquentem magis puniri quàm priuatum 619. contrà. ibid.
à Dignitate quem propter negligentiam repelli 589
dilatio à canone uel lege data, non dicenda mora 774. quando non danda 646. iudicij. uide Iudicij dilatio.
dilationis petitione fieri ratihabitionem 340
diligentia maior in rebus aliorum, quàm in proprijs præſtanda 580. 581
diſpenſationem ubi & quando multitudo inducat 755. 756
diſſimulare quando liceat & proſit 56. contrà. ibid. 57
diſtantiam modicam pro nulla

reputari 585
distrahere quem posse, non donare 395
diu, pro biennio 204. pro decennio. ibid. pro anno. ibid. pro quadriennio. ibid. pro protinus. ibid.
diuinationi non esse locum 595
diuinitatis est, memoriam omnium habere, & in nullo peccare 748
diuitiæ inspiciendæ 733. contrà. ibid.
do das, id est, commodo commodas 192
dolus cum dat causam contractui, est ipso iure nullus 134
dolus & fraus nemini debent patrocinari 760. contrà. ibid. 761. præteritus in quib. iudicijs ueniat 649. quando præsumatur 463. quomodo resistenti prosit 761
doli actio, id est, replicatio 64. cum quibus concurrat. ibid.
doli actionem competere cum alia actione 63. contrà. ibid. 64
in Doli nomen quando callidi tas cadat 56
dolo comparari latam culpã, & contrà 65
dolum à lege præsumi 59. contrà. ibid. 60. dolo compensari 64. 65
dolum & culpam per subsequentia purgari 57. contrà 58. fraudem & simulationem æquiparari 769. nunquam permitti per canones. ibid. præsumi 528. contrà. ibid. præsumptum nemini debere prodesse 737. pro possessione accipi 63. proprium committenti patrocinari 54. contrà. ibid. 55. proprium non debet quis posse allegare, &c. 65. 66. scienti & uolenti non inferri 62
ex Dolo alieno quem teneri 67. 68. alterum iuuari 740
de Dolo cum plures tenentur, uno soluente, cæteros liberari 61. contrà. ibid. 62
dolo facere quis non dicatur 56. si quis quid fecit, ei non prodest 65
de Dolo quis non agat 773
ex Dolo tutoris quando pupillus teneatur 67
per Domesticos quæ probentur 782

dominium an traditione, sine scriptura publica transeat 387. qualiter acquiratur, mutetur, uel amittatur præscriptione, &c. 95. 96. inde.
dominium & possessionem acquiri per negociorum gestorem 389. ex contractu inutili transferri 134. præscriptione non acquiri 96. pro possessione poni 390. contrà 391. puri legati recta uia transire 274. quando fur transferat 642. rerum suarum quomodo quis amittat 740. sine uoluntate & traditione acquiri 388. transferre sine traditione uoluntatem 387. contrà. ibid. uendico quod habeo 653
à Dominio quem ipso iure cadere, sed non ab actione 386. quandoq; per sententiam. ibid.
dominus, accepta pecunia ut seruum manumitteret, eum manumittere cogetur 355
domino per seruum non acquiri ea quæ facti sunt 361. soli instrumenta exhiberi debere 271
dominum & seruum in respectu non dici 669
pro Domino contra seruum feudatarium, argumentum 333
domo exusta, an conductor ad reficiendum cogatur 577. 578
donare quem sine decreto posse, non uendere 395
si Donauit quis ab insperato, uel filios sustulit, quid obtineat 721
donatio, id est, transactio 194
donatio quando non reuocetur 644
inter Donationem & factum differentia 124
à Donatione mera differre renunciationem 601
donatũ quid intelligitur 451. 452
dos à patre profecta, ad patrem redire debet, &c. 345. 346. contrà. ibid. 347. inde. etiam filijs extantib. ad patrẽ redit. ibid.
dos in quibus casibus constante matrimonio exigatur 353
dos proprium filiæ patrimonium 345. 346

pro Dote non obligari res minoris 353
in Dote sumptus faciendi pro modo facultatum 348. ut filia instituì hæres poßit 348.349. contrà. ibid.
dubiũ pro certo haberi 685. pro nihilo. ibid. quid eo ipso dici, quòd negatur 320
dubia in benigniorem partem interpretari 684. quædam ex pòst facto certificari 733. quædam retrò duci ex pòst facto 686
in Dubijs sententiam esse præcipitandam 243
duo si in solidum teneantur, quilibet primò conuenitur 370
duo ubi connumerantur, sufficit si ab altero incipiat 401
durare semper quid dicatur 178

E

Ecclesia an & quando pœnam pecuniariam exigere debeat 856.857
Ecclesia quãdo prouocare possit 717
Ecclesiæ cõditio melior, quàm fisci 328
quàm Ecclesiæ cõditio melior reipub. ibid.
in Ecclesiæ damnum, quale prælati delictum redundet 770.771
aduersus Ecclesiæ interdictum initum contractum non ualere 836
ecclesiæ Romanæ consuetudo an seruanda 755
Ecclesiæ suæ quomodo quis deseruire debeat 799. 800
inter Ecclesiam & fiscum si causa uertatur, quis iudex 716
ad Ecclesiam litigium qui habent, transferre se non debent 722
Ecclesiam uacantem conuenìri non posse 789. contrà 790
Ecclesiam uti iure minoris. ibid.
in Ecclesia pœna maxima quæ 752
ab Ecclesia posse quemlibet criminis cuiusuis causa ad satisfactionem compelli 826
Ecclesiasticus quam purgationem omittit, secularis admittat 717
edictum de procuratorib. prohibitorium 500

editiones instrumentorum qualiter & quibus actionibus faciendæ 270. 271
effectus quando cesset 832. 833
effectum cessare, cessante causa 336. contrà. ibid. 337
effectum quod non sortitur, non generare impedimentum 817. contrà. ibid. 818
cum Effectu gestum uideri accipiendum 582
egisse nihil quis uideatur 678
ei, id est, ab eo 198
eligit, qui non reijcit 542
eligere, id est, agere 195
eligere actionem quem cogi 543
non Eligere, sed confirmare quosdam posse 541
eligendi potestatem transferri. ibid. 542
eligens minus idoneum, sibi imputet 546. actionem cedendo nõ liberatur. ibid.
non Eligentium pœna. ibid.
electi tres ut eligant, unum ex se eligere quòd nõ possint, argumentum 540
electio quibus præiudicare nequeat 700. 701
electio quomodo fieri debeat 544
electioni locum non esse 739
electionem habens, ex quo elegit, non uariabit 538. contrà. ibid. 539
electionem malam esse in culpa 181
electionem ut habeat, qui constituit emphyteosin, &c. 540. 541. contrà. ibid.
de Electione actori danda 255. reo danda. ibid.
pro Electione condictionem poni 189
de Electione præiudicante 701
in Electionibus tria requiri 754
emolumentum ad quem spectat, & onus 806. contrà. ibid. sine onere 740
sine Emolumento onus 412
emphaticè quid 675
emphyteusin constitutam in quarta generatione nõ pertinere 605
in Emphyteusi fratrem fratri succedere, non dominum, &c. 359
emphyteuticarius quis cogatur deferre ad substitutum 604. 605
emphyteuticario competere interdi-

interdictum unde ui 604
emptor quid probare debeat 394
emptori ad quas impensas uenditor teneatur 439
emptorem & uenditorem eiusdem esse conditionis 399
in Emptorem transire ius uenditoris 398
pro Emptore posse uenditorem esse testem 258
ex Emptis nunquam iudicari 289
endiadis quid 674
Episcopus à subiectis annua non exigat 247
Episcopi inutiles remouendi 740
Episcopi quos ritus Ecclesiasticos ordinare possint 860
epistola actionem alteri ex alieno facto quæri 173
error quid 37. *cui probandus* 733
error facti aut nocet, aut non excusat: & contrà 51. 52. *iuris in usucapione an prosit, uel obsit* 102. *iuris, uel ignorantia non prodest, &c. & contrà* 50. 51
errorem iuris seu facti nõ prodesse 741. *sine dolo non obesse* 53
contra Errorem suum uenire an quis possit. *ibid.*
est, id est, consistit 191
quod Est uix, tamen est 690. *contrà* 691
quis Esse credatur, non quid sit, quærendum 118
esse hoc non putat, quod ob hoc contingit abesse 429. 430
esse modò, unde quid præsumatur 126
esse quid uideatur 109. 110. *uideri, quod non est* 428. 429. *contrà.* *ibid.*
&, non semper coniungere 202
euentus nisi sequatur, conatũ non nocere 800
euentum & animum ex facto uel non facto probari 103. 104
propter Euentum inopinatũ alicui subueniri 718
de Euictione an agere quis possit 168
excipiendo multa nos consequi, quæ agendo non consequimur 182
excipiendo quod quis nõ præstat, præstat agendo 183
exceptio cui non datur, datur actio 186

quæ fideiussori competat 185
exceptionis in modum qui agit, iura quælibet sibi seruat 183
in Exceptionis modũ cogitur inscribere, obijciens crimen 186. contrà. ibid. 187
exceptionem aliquando indulgeri 525. 527. aliquo opponente, iudex eum intueatur 185. an habeat contra licitè uel illicitè facientẽ, qui illicitè facit 184. poßidenti competere 187. poſt rẽ iudicatam obijci 291. 292
excommunicatus an personam stãdi in iudicio habeat 839
excõmunicati quomodo iura sua recuperent 751. 752
excommunicationem pro contumacia inferri 752
excõmunicatione pœna in Ecclesia maior nulla. ibid
excusare maioris autoritatem 631
excusari quẽ coactione 631. propter ualetudinem 630. per sententiam. ibid.
ad Excusationem non prodesse diuersas uocationum species 628. 629
excusationem quis non habeat 628
exemplũ instrumẽti non exemplatum non ualere 783. contrà. ibid.
exemplo actionem alteri ex alieno facto quæri 173
exempla sanctorũ etiam in iudicijs sequenda 811
ab Exemplis argumẽtandum, &c. 811. contrà. ibid. 812
exitus acta probat 8
non Exitum, sed uoluntatem in maleficijs spectari 641
expensarum repetitionem inhibere causam pietatis 440. contrà 441
expensas illius temporis, quo ius suũ persequi uictus debet, quòd dare non debeat, probatur 440. contrà. ib.
expensis proprijs debere uiuere, extra iurisdictionem suã degentem 738
in Expensis uictũ uictori condemnari 440. fallit. ibid. 857. 858
experiri, id est, defendere 192
expresso plus ualere tacitum 735
expressa nocere, et cõtrà 473
non Expressa nocere, & cõtrà 474
expressa prodesse, non expressa nocere 725. 735
expreßis tacita plus ualere 472
extra, id est, præter 196

F

Si Facio ego, aliud: aliud, *si* alius 501
quod Facit quis per aliũ, perinde esse ac si ipse feciſſet 128. 129
ubi Facit quis quod non uult, non potest facere quod uult 559
faciat quis, an omittat facere quod facere debet, differentia 124. 125
ac si Feceris, perinde est, *si* per te non stetit 111. 112
feceris quod tu alij, idem ab eo pati debes 740
facere ab initio quod non cogor, & si inceperim, cõsummare cogor 725
facere, id est, reddere 670. proficere. ibid. ipse quis nõ uideatur 498. 499. contrà. ibid.
non Facere, facere est 125
facere per aliquẽ modũ prohibitus, alio modo id facere nõ debeo 500. cõtrà. ibid. per se quod quis iussus est, an per aliũ explicare poßit 129. posse quæ tantũ dicamur 843. quis intelligatur 132. quẽ posse, quãdo intelligatur 104. 105. quod non debet intelligitur, qui quod debet omittit 738
facere solus quod nequeo, an alij faciẽdũ solùs mãdare possim 129. tua uolũtate quãdo uidear 690
feciſſe semel, uel uoluiſſe, nõ sufficit, niſi duret 688. cõtrà. ibid. 689
non Faciens quod facere conuenit, nõ tenetur 681. contrà 682. quod facere debet, intelligitur facere quod non debet 124
facientes & consentientes pari pœna puniri 611. 850. 851
non Faciẽdum esse aliquid, niſi ex magna causa 710
ad Faciẽdũ qui tenetur, nõ expectet ut sibi nũcietur 529
factio legis quib. ex causis contingat 101
factum cõtra leges, nullius momenti 117. exceptiones. ib. quando ualeat 693. 694. quod est, pro non facto habetur, &c. 105. 106. contrà. ibid. 107. *si* in aliã incidat causam, non ualere, etsi aliàs in tali casu ualeret 120. 121. tunc intelligitur, quod statim pòst fuit factũ 690. contrà. ibid.
facti cõnexionem inducere patientiam conditionis 696.
facti dimidium, qui cœpit, habet 8. error. uide Error.

facti euidentia quid sæpe testificetur 258. ignorantia an & quando noceat 769. quando & ubi excuset, uel non 743. 744
ex Facti primi cõsequentia magis uideor facere, quàm ratum habere 130
facti quæ sunt, ad alios nõ transire 124
facti seu iuris errorem nõ prodesse 741
factum ab alio nõ sufficit, quod facere tenebatur 114
factum alicuius excusari 701. 702. alterius alteri prodesse 518. contrà 519. 742. alterius ex quo lucrũ quis sentit, culpare non debet 419
factum animo non malo, puniri 615. contrà 616. 617
factum esse ciuiliter, non sufficit 226. contrà. ibid. esse quid uideatur 227. quid non dicatur 813. 814
inter Factum & donationem differentia 124
factum inciuiliter, pœnam non mereri 643. non tenere, nisi sponte gestum 691. non uidetur, quod non est legitimè factum 225. plus facere, quàm delictũ 625. 626
contra Factum proprium uenire, nulli concedi 121. contrà 122. 123. quem uenire posse in sententijs interlocutorijs 752. 753
factum quid à quo sit, non requiri: sed an sit factum 503. quid non intelligatur 105
factum rectè, superueniẽte delicto uel facto non uitiari 113. sufficere, quamuis non sicut uoluit 111
propter Factum suum qui in delictum uel damnum incidit, non excusatur 628
factum tollere aliquid, quod nõ impedit faciendum 694. contrà. ibid. 695
factum uitioſè, per subsequentia purgari 459
pro Facto consensum accipi 738
ex Facto non sequi id quod sequi uidetur 129. 130.
ex Facto priori quomodo quid præsumatur 126. 127
in Facto proprio ignorantiam tolerari 42
pro Facto quandoq; uoluntatem aut inceptum reputari 815

ex Facto uel non facto animũ probari, & euentum 103. 104
facta plura unũ intelligi propter continuationem 697
de Factorũ æqualitate 103. 104. inde.
facta retrò ad præsens trahi 345. tolerari multa, licet prohibita ne fierent 827
pro Facultatũ modo sumptus faciendi in dote, funere, & alijs 348
falsificatio à contrarijs 315
ex Falsitate neminem fructum consequi, sed aliquando pœnam 407. 408. contrà. ibid.
falsum nõ in totũ uideri, quod iuuatur primordio ueritatis 410
fama seruanda 810. 811
famam, non numerum considerari 655
familiæ nomen diuersas habere acceptiones 669
fauor producendus 10
fauore alicuius inductum, ad eius iniuriã non retorquendum 145. 146
quàm Feminæ conditio maris potior 562. contrà. ibid.
femininum in masculino non semper intelligi 736. sub masculino contineri 188
festinationem puniri 612
feudatarium per subrogatũ seruire posse, &c. argumentũ 332. per substitutum seruire 658. soluere totum debere 660
pro Feudi alienatione facta necessitas 333
feudi finis 338
feudo renunciare quem posse 337. contrà 338
feudum qui dedit, ut conuenire posit 659. non posse diuidere uasallos 334
in Feudorum causis argumentum 330. contrà 331
in Feudis hæres non moueat, quod defunctus tacuit 334
de Fideicommissis quartam detrahi 506
fideiussor cũ dari nequit, iusiurandum dari 736
fideiussoris datione nõ fieri ratihabitionem 340
fideiussori quæ exceptio competat 185
fideiussorem dare quis non uideatur 372. non teneri in duriorem causam 372. contrà. ibid. 373. strictius reo teneri 372. teneri reo liberato 373
fides cui non seruanda 787. 788. non aduersario, sed iudici facienda 249

fidem contra se haberi 515
fiat aliud, uel propè illud, nihil refert 502. contrà. ibid.
nõ quid fiat, sed quid fieri debeat, considerandum 118
fieri consuetum si fecit, liberatur 534
fieri, id est, esse 192. id solum, quod iure fit 801. multa, quæ fieri non debent: nec tamen facta rescindi 116. contrà 117. naturaliter quod debet, sufficit si uel ciuiliter fiat 727. contrà. ibid. posse quid non intelligatur 105. quid uideatur 227. quod debet, non nocet esse omissum 119. contrà. ibid. 120. quod necesse nõ est, si factũ fuerit, tenet 115. quod potest, aliquando æstimari 596. quod rectè debet, per odium aut gratiam non debet immutari 426. rectè quod non debet, per alterius fiet consequentiam, &c. 114. solitum, semper fieri creditur 125
figmenta legum 224. 225
filia ut in dote institui hæres posit 348. 349. contrà. ibid.
filius fam. quãdo conueniri possit 357
filius in quib. casib. à patria potestate liberetur 731. quando ad utriusq; matris successionem admitti debeat, &c. 357. 358
filij factum patri non nocere 362
filium contra remissionem patris iniuriæ uenire posse, argumẽtum 353. cõtrà 354
inter Filium & seruum differentia 360. 361
per Filium lucrantem ex pecunia, à patre profecta, patri lucrum quæri 360. contrà. ibid.
filium, uiuente patre, dominũ dici 358. 359
filiorum appellatione qui contineantur 734. nomine nepotes contineri 188
filijs facta parentum nocere 355. contrà 356
si Filios quis sustulit, uel donauit ab insperato, quid obtineat 721
finis spectandus 4. quando & ubi 6
fisci conditio melior patrimonio Cæsaris 328
de Fisci priuilegijs 325. 326
fisco non applicari ablatum ab indigno 326. contrà. ibid. 327
inter Fiscũ & Ecclesiã si causa uertatur, quis iudex 716

formæ omissio quæ & ubi noceat 753
forsitan,id est,certè 200
fortassis & fortè, non semper dubitationem importare 190
in Foro Ecclesiastico leges non allegandæ 807. contrà. ib. 808
fratrē fratri in emphyteosi succedere,non dominum, &c. 359
fraus,id est,pœna 191
fraus & dolus nemini debent patrocinari 760. contrà. ibid. 761.in quib.præsumatur 734
fraudē à legib.permitti 220. dolum & simulationem æquiparari 769. nunquam permitti per canones. ibid. excludens,fraudare non uidetur 523. nemini prodesse 523.524.suā nemo debet allegare 523.524
in Fructibus quid computetur 786.787
ex Fructibus ubi sumptus deducantur 787
frustratoribus obuiari 596
fundus dotalis soluto matrimonio quis sit,&c. 350
an Fundus sit auitus uel proauitus,distinguendum 333
pro Fundi empti instrumento quomodo agatur 723
fundum dotalem posse alienari 352. emphyteuticarum in iudicio uenire posse, argumentum 708
in Fundo si quid mihi legatur, hoc ipso mihi ius instituitur 273
in Funere sumptus faciēdi pro modo facultatum 348
furiosum & infantem loco nullius haberi 609,610.contrà. ibid.
furem dando rem furtiuam,dominium transferre 642. contrà.ibid.offerentem purgare moram, &c.588.qui nouit,eum indicare cogitur 576.contrà. ibid.
furtum maius uel minus unde deprehendatur 633
furti actionē quis habeat 632. 633
furtum de fructib. facere possessorem malæ fidei 633.contrà.ibid 634.non fieri possessionis 634. quis facit, furti tamen non tenetur 644.contrà. ibid.
in Furtis damnum omne duplicandum uel quadruplicandum 634

G

sub Generali contineri speciale 447

generalib. præiudicare specialia 745.746
generalia, licet nõ specificata, admitti 442.443. non recipi, nisi expressa inueniantur 443. singulorũ, non singula generum colligi 666
generaliter dicto uel probato mandato omnia contineri 445.446
generaliter omne periculum præstare debet conductor, &c. 444.445. omne periculũ suscipi posse 446. contrà 447
si Generaliter quid dicatur, an sufficiat 737
generis cur ratio habenda 422.423. nomen speciem sibi assumere 714
in Genere licitum, non esse licitũ in specie 767. cõtrà. ib.
gestum bene à sapiente creditur 677. cum effectu uideri accipiẽdũ 582. quod est, licet corrigi debeat, tolerari 728. contrà. ibid.
gesta bene etiam puniri 611
in Gradu prior, potior est in successione 704. contrà. ibid. 705. qui est potior, nõ est potior in conditione 603
per Gratiã aut odiũ nõ immutãdum, quod fieri rectè debet 426
gratificatiõi nõ esse locũ 724. ubi locus 820.821
grauatus in uno, in altero debet subleuari 722

H

quod Habeo ex persona mea, hoc alij mandare non possum 499.500
non Habet, id est, caret 193
habet quis per aliũ, quod per seipsum habere non potest 497.498
hæres in residuo institutus, totum habet, si aliter nõ cœperit 284.285. proprio nomine agẽs, id potest quod defunctus nõ potuit 281. cõtrà. ib. qs totũ habeat 279. rogatus restituere possessionem, penes se habet 702. 703. semel, non desinit esse hæres 283. cõtrà. ib. si est per aliũ, qui per semetipsum esset, nõ idẽ esse iuris 703
hæredis appellatione qui cõtineantur 280.281.703
hæredis & defuncti unam dici personam 284. nomine legatarium contineri 196
hæredem aliquando quẽ re sola sua, aliquãdo nomine solo dici 283.284. esse aliquẽ, q nec est hæres, nec ab intestato uocatur

uocatur 725. plus habere iuris, quàm defunctũ 281. fallit 282. posse per defunctum, quod per se non potest 284
in Hæredes non cõpetere actionem pœnalem 703. contrà. ibid.
hæredes non conueniri, & eorum facto aduersari 278
ad Hæredes non transire iura mihi competitura 648. pactum non transire 679. 680. contrà. ibid. aliquando nec lite contest. ibid.
hæredes quãdo ex facto defuncti teneantur, &c. 277. 278
inter Hæredes quis primò à creditorib. conueniendus 512
hæreditas hæredis sustinet personam 285. defuncti. ibid. 286
hæreditatis restitutionem non posse nudo sermone fieri 702. 703
hæreditatem fungi uice personæ 286. loco domini uel dominæ haberi 285. repudians, non repudiat emphyteutica, etc. 354. 355. sine aditione in quibusdam casib. transmitti 279
de Hominis eiusdẽ admisso nõ esse sæpe conueniendũ uel quærendum 631. 632. contrà. ibid.
hominis uolũtates uanæ 575. 576. utilitatem nõ mereri legis exasperationem 224
homini libero libertatem posse relinqui 692
hominem liberum emi posse à sciente 682. contrà. ibid.
per Hominem quædam non alienari, sed per legem 398
homicidium multis casib. à lege permissum 861
honestè quædam concedi, quæ non honestè petuntur 452
horarum præscriptio quæ 78
hypothecam quẽ habere in rebus proprijs 364
de Hypothecis tacitis 469. 470
hypothecaria, id est, Seruiana 195
hypothecariam suas habere actiones, si sit cõstituta 364
hysteron proteron quid 674

I

cum lactura aliena nemo locupletandus 716. cõtrà. ibid.
iacula præuisa minus ferire 789
idem bis probari 271
idem est, etsi per plures manus ambulauit 300
idem uel eadem, sed non per omnia

omnia idem 205.206
ignorantia quid 37. cõtrahentiũ, uel scientia quãdo prosit uel obsit 48. cui probanda 733. excusat, prodest, nocet: & contrà 36.37. facti an & quando noceat 769. mea, & alterius scientia mihi prodest 49. non prodest, quia alterius scientia nocet, &c. 46.47. quæ probabilis 37.38. quæ non. ibid. 39.40. quomodo probetur 859
ignorantiæ diuisio 37
ignorantiã allegans, eam probet 858.859. alterius alteri nec nocere, nec prodesse 47. excusare 702. 743. in quibus. ibid. cõtrà 702. 743. 744. excusari 731. in facto proprio tolerari 42. uel scientiam mandatarij, mandati obesse uel prodesse 42
de Ignorãtia, quæ notãda 41. regulæ. ibid.
ignorauerit quis, an sciuerit, num distinguatur 45.46
ignorandi causam iustam qui habuit, nõ tenetur 41.42
ignorans quib. casib. teneatur 49
ignorantis & scientis conditionem esse parem 736
ignoranti cedere tempus, & cõtrà 34.35. quæri actionẽ 42. ubi fallat. ibid.
ignorantem iuri suo renunciare 602
illicitum puniendum 614. cõtrà. ibid. 615
illicita in agendo, in defendendo esse licita 712. per canones non permitti 769
illicitorum differentia 615
illico, id est, infra triduũ 202. 205
illustres qui 238
per Immediatorum unius noticiam, bene haberi noticiam alterius 672
immoderatum officio iudicis moderari 240
impedimentum fortuiti casus quando non obsit 448. 449
impedimentum alterum alteri præstare 517. contrà. ibid. 518. quid nõ generet 817
sine Impedimento, id est, cum auxilio 202
impedire multa ordinandum, quæ impediunt ornatum 551
de Impensa modica, uel castigatione 656.
ad Impensas in rem uel litem factas, teneri emptorem uenditori 439

impensas peto, licet sciens in alieno ædifico 699. contrà. ibid.
de Impensis præstandis, & factis restituendis nota 439
imperator an iurisdictionem à Papa habeat 846. ciuitatem unam in duas diuidat, si hoc uiderit expedire 714. ut non debeat adimere quæ concessit 732. nec consuetudines, seu priuilegio ciuitati, uel alijs personis concessa. ibid. ut nõ inuadat alienum. ibid.
in Imperatoris esse manu omnia Pontificis iura 848
imperatori licere concedere facultatem testandi 661
imperatorem aliquid de imperio diminuere, pro subiectorum utilitate 731
inter Imperatorem & uniuersitatẽ si causa uertatur, quis iudex 716
imperatorem omnia posse donare 661
imperatoriæ potestati inesse Pontificalem apicem 848
imperfecta duo unũ perfectũ facere 629
imperitiæ parci 560. 561. contrà. ibid.
quod Impetrauit simpliciter, ut communiter impetrasse uideatur 329. contrà. ibid. 330
impossibile, id est, difficile 193. pro difficili. ibid. quid 15
ex Impossibili quem obligari 130
ex Impossibilitate quædam in totum impediri 551
imputare sibi quem debere 495. 496
in, pro cum 670. pro nõ. ibid.
inæqualitatem uitare student Iurisconsulti. 133
incertitudinis ratione deferendum esse 741. neutrũ uale re, &c. 599. 600. omnes teneri. ibid. contrà. ibid. forum constitui. ibid.
propter Incertitudinẽ aliquid statui 599. quædam permitti 421
incertum cum est, quis inter patrem & filium primò decesserit, quid iuris 601
incertum non æstimari 600. contrà. ibid.
cum Incommodo an habeat, an non habeat, refert 414. 415
ab Incommodo recedere uolens, nõ sequatur incommodum 414
inconstantia repellenda 726. contrà. ibid.

in cõtinenti fieri quid dicatur 205. *id est, intra triduum. ibid.*
indebitum per ignorantiã solutum aut cautum, repeti posse 699. *contrà. ibid.*
indefinitum æquipollere uniuersali 673. 841. 842
indefinita non æquiualere uniuersali 207. *contrà. ibid.*
indemnitatis aliquid concedi ratione connexitatis 696. *contrà. ibid.* 697
ab Indigno *ablatum, fisco non applicari* 326. *cõtrà. ibid.* 327
inducię arbitrariæ 791. *contrà. ibid.*
infamatum amplius infamari non posse 590
infamia quomodo alicui remittatur 590
infamis et alius pro reo potest esse testis 591. *contrà. ibid.*
infames qui non ipso iure, nec per sententiam, &c. 590. 591. *qui per sententiã ipso iure* 589
infamib. quæ interdicta 591. *quæ non. ibid.*
infantem & furiosum loco nullius haberi 609. 610. *contrà. ibid. magis indigere materno, quàm paterno solatio,* 863
pro Infecto *quæ habeantur* 108. 729. 843
ab Infideliũ *exemplis & institutis argumẽtũ sumi* 804
infinitas euitanda 705
infinita admitti 705. *relinqui. ibid.*
si Infirmatur *primũ uel secundum, secundo infirmato resurgere uires primi* 708. *contrà* 709
infirmitatis rationem haberi 423. *contrà. ibid.* 424
ingratus si quis existat, non reuocatur donatio 644. *cõtrà. ibid.*
inimicitias superuenientes à nexu quo tenebatur, absoluere 709. *contrà. ibid.*
inimicus quis non statim præsumitur, nisi manifestè probetur 734. *sufficit, si generaliter renuncietur. ibid.*
inimico familiari nullus hostis deterior 789
initiari licet, quod non licet consummari: & contrà 11
initium spectandum 2. 725. 822. 823. *quando & ubi* 5. 6
ab Initio *quod non ualet, tempore conualescere* 16. *contrà* 17. 18. *inde. quod ualuit, an & quando ex pòst facto*

facto conualescat 805. quod ualet, ex post facto nõ intercidit, &c. 12. contrà 13.14. quod ualet, quando conualescere desinat 729
initijs omnia inesse 1
iniuria, pro usucapione 194. quid 102
iniuriam alterius ad alium nõ transferri 522. pro usucapione accipi 102. uni factam, alterum contingere 516
iniuriarum quando non agatur 644
innocentia quando ex sola suspicione purgari debeat 630
ex Inopia alterius, actionẽ in alterum dari, uel restitui 735
inscribendum quando sub talionis pœna 775
inseparabilitatem nocere, uel prodesse 697
ut Instituatur aliquid contra quem, interest ipsius 416
institutiones irritari, cætera firma permanere 736
instruere aduersarium suum, neminem cogi 575
instrumenti exemplum nõ exemplatum nõ ualere 783. contrà ibid.
instrumẽtum exhibere in quib. casib. quis cogatur 741
pro Instrumento fundi empti quomodo agatur 723
instrumẽtorum amissionẽ probare sufficit 252. contrà 253
de Instrumentorum cautione 269. editione faciẽda. ibid. 270
instrumẽtorum editiones qualiter & quib. actionibus faciendæ 270. 271
instrumentorum & testiũ ubi par efficacia 379. uis magna 464
instrumẽtis magis credi, quam testibus 268. contrà. ibid. 269
instrumenta domino soli exhiberi debere 271
instrumenta & testes paria habere iura 268. præsumptionem afferre 464. contrà. ibid.
interdictio seruanda 723
interdictum quorũ bonor. contra quem competat 608. unde ui, cui cõpetat 604
interdicto possessorio an bon. fid. possessor uti teneatur 605. 606
interdicta loco actionum esse 167. quæ p se non ueniunt, cum adiuncto uenire posse 721

nõ Interest, quid fiat, an eius simile 317.318
ad Interesse agendo, lucri ratio habenda 416. 417
interesse appellatione quando lucrum contineatur 416. 417
interesse præstando quando quis liberetur 392
de Interitu naturali quando quis teneatur 598. 599
post Interpellationis diem pœnam purgari posse 720
interpretatio iuris prudentib. non ablata 810. quomodo in iudicijs & contractibus fiat 254
interrogatio quid notet 320
interrogationem non semper habere negationem. ibid.
inuadere, id est, occupare 191
inuasor quis. ibid.
inuitus quis 550. an contradicto sufficiat, &c. 470. compelleris, ergo uolẽs admitteris 741
inuito beneficium tribui 711. contrà. ibid.
in Inuitum conferri beneficiũ 662. contrà. ibid. 663
inuitum defendere quem posse 552. neminem ad communionem compelli. ibid. neminem obligari 548. quem cogi agere 550. 683. 684. contrà. ibid. emere 551. uendere 552. 726. contrà. ibid.
pro Inuito agere uel appellare quem posse 552
inuitis beneficia non conferri 733
inutile quomodo utile efficiatur 458
inutile confirmari ratihabitione 345. per se, utile corroborare 457
irritari quid dicatur 208
ita, pro maximè poni 197
quid Iudæus Iudæo, quid Catelina Cethego 731
iudex an suum uel decessoris sui factum mutare possit 240. 241. appellationis. de fructibus potest iudicare. ibid. quomodo dicere. debeat 242. damnare potest, ut quid in futurũ præstetur, &c. 247. de qua re cognouit, pronunciare cogitur 559. eũ qui actionem intendit, uel exceptionem apponit, intueri debet 185 festinanter sententiare debet 244
iudex, id est, uir urbanus uel bonus 212. in causa sua 245. maior de quib. se intromit-

tromittere nõ debeat 235. non naturam actionis mutare, sed æquitatem solicitus sequi debet 238. ordinarius ut recusari non posßit 739. summatim & solus cognoscere debet, etc. 243

iudicis digni ratione licere, quod aliàs nõ liceret 679. interdictionem seruandam 238. contrà. ibid. 239. officium actioni deseruire 233. officium spectandum. ibid. 234

ex Iudicis officio cautionẽ præstari 235

iudicis officio moderari immoderatum 240. aut peream gestum. ibid.

iudici, non aduersario fides facienda 249

iudicem absq; accusatore damnare posse 244. contrà. ibid. ante sacramentum debere taxare 704. contrà. ibid. datum in tempus successoris durare 246. ex conscientia iudicare debere 236. secundum allegata. ibid. 237. in causa sua quem esse posse 233. minorem, præsente suo superiore, suum exercere posse iudicium 236. posse sententiam suam interpretari 237. contrà. ibid. 238

ad Iudicem quatenus temporis futuri tractus pertineat 247

iudicem secundum leges iudicare debere 730. secundũ conscientiam. ibid. sine causa recusari non posse 771. 772. suspectum rectè recusari 647. contrà. ibid.

à Iudice nisi fuerint confirmata, quædam à se non ualere 733. sedente quæ causæ explicari conueniant 594

iudices quando aliquem examinare debeant 235. testificari uolentes quando audiantur 795

iudicibus duobus ordinarijs iudicantibus diuersa, pro quo & ubi sententia teneat 777

iudicandum pro eo, pro quo plura faciunt 715

iudicari quem non posse post mortem 808. 809. contrà. ibid.

ex Iudicati causa solutum repeti 290. contrà. ibid.

ad Iudicati usq; actionem ex solutione contestari 370

pro Iudicato haberi in iure concessum

confessum 405
iudicium appellationis aliud esse quàm primum 292. 293. contrà. ibid. ex alterius fraude repeti 176. contrà. ibid. pro accusatione 206. pro discretione. ibid. pro actione poni 190
ad Iudicium suscipiendum, certum diem statui 646
iudicij dilationis causa iusta quæ 646. dilationem uel restitutionem sine temporalis actionis damno fieri 645
in Iudicij figura quædam fieri 650
iudicij suscepti tempus seu finem spectandum 24. 25
iudicio partis maioris stãdum 739
in Iudicio probationes uel confessiones, in alio prodesse uel obesse 650. cõtrà. ibid.
de Iudicio sortis 646
iudicio uno, quæ clauditur, actio est una 721
iudicijs arbitria ubi assimilentur 300. 301
in Iudicijs cur nõ contra stipulatorem, locatorem, & uenditorẽ interpretandũ 139
in Iudicijs & arbitrijs æqualitas seruanda 133. 647. ordinaris iuris ordo seruandus 864. pœnitentiã prodesse 567. 568. contrà. ibid. 569. pro actore, & contra eum fieri interpretationem 254. quib. ueniat dolus præteritus 649. seruari hominis consuetudinem 574. 575
iuramentum de calumnia, in quibus casibus iuretur, secũdum leges ueteres 304. hodie. ibid. 305
iuramentum haberi probationis loco 308. 708. 737. solutionis 308. in quib. casibus præstandum 302. in quib. non 303. maius probatione 308
post Iuramentum præstitum, licet contrariũ probare 738
iuramento præstito, à condemnatione eximi, &c. 307
iurare de calumnia qui noluerit, pœnam patitur 306
si Iurare quis uelit, cum aliàs non possit satisdare, sufficit 377. interdum non sufficit. ibid.
iurandum quare 307
iuranti succurri 172
per Iurisdictionis denegationẽ quosdam puniri 611
iurisdictionem an à Papa habeat Imperator 846

extra Iurisdictionem suam degentem, proprijs expensis debere uiuere 738
ius bonum, melius, optimum 582. ciuile non calumniandum 582. competens an pacto remitti possit 151. 152
ius, id est, seruitus 195. gentium, id est, ius naturale 194. naturale in se incommutabile 860. 861. unde statuat 229
iuris benigna interpretatione actionem alteri ex alieno facto quæri 173. ciuilis beneficio actionem alteri ex alieno facto quæri 173. ciuilis uerba non captanda 582. diuersitatem induxit rei quantitas 852. 853. error. uide Error.
iuris error in usucapione an prosit, uel obsit 102. ignorantia quando & ubi excusset, uel non 743. 744. ordo ubi seruandus 864
iuris plus in alium nemo transferre potest, quàm habet 849. 850
iuris possessio qualiter haberi possit 228. prætorij formæ an per pactum derogetur 147. an iuris ciuilis. ibid. quod est in toto quo ad totum, idem est in parte quo ad partem 434. contrà. ibid. 435. quod quis in alium statuerit, eodē ipse utatur 557. 812. fallit. ibid.
iuris rigori æquitatem præferri 581. 582. seu facti errorem non prodesse 741. solēnitates remitti posse de partium consensu 762. 763. sui conseruandi causa factum, quando pœnam non patiatur 490
iuri suo posse quēq; renunciare 855. 856. fallit. ibid.
ius amissum restitui 174. non renasci 175. commune porrectum omnes contingere 770. ex magnitudine mutari uel præsumi 540
contra Ius factam confessionem ualere 402. contrà. ibid. 403
ius fieri ex sententia 286. 287. contrà. ibid. 288. idem obseruari in succedente in alicuius locum, quod in eo cui succeditur 282. interpretari contra ueritatem 225. interpretari, est idem quod est aliud, &c. 648. contrà. ibid. 649.

interpretari gestum, quod non est gestum 647. *contrà* 648. *neminem sibi dicere debere* 489.490. *in quibus casibus quis possit.* *ibid.*
ius nondum competens repudiari non posse 228. *nondum competens usucapi* 102. *possideri* 228. *posterius derogare priori* 748. *publicum non lædi priuatorum pactis* 142. 143. *inde. quod est in principali, esse idem in accessorio* 162
contra Ius rescripta quando & quomodo ualeant 738
ius semel extinctum restitui, &c. 583. *contrà.* *ibid.* 584
ius suum qui exercuit, à condemnatione & delicto excusatur 629. *contrà. ibid.* 630
de Iure alicui impositum, à iudice neglectum non puniri 585. *aliquid relaxari utriusq; partis consensu* 148.149
in Iure ciuili multa, contra disputandi rationẽ, pro communi utilitate recepta 717. *definitiones periculosæ* 41
iure ipso quod non tenet, nec cautione tenet prætoria 229.230. *contrà. ibid.*
quod fit, solum fieri 801
in Iure quæ inspiciãtur 229
iure singulari admisso, nõ admitti ius commune: & contrà 648
iure suo sine culpa sua, & sine causa, nemo priuãdus 745
iura ab absoluendum pronio ra, quàm ad condemnandum 776. *contrà* 777
iura ad quæ aptentur 831. 832
iura mihi cõpetitura non transire ad hæredes 648. *omnia restitui, re in pristinum statum reducta* 495. *contrà. ibid. præsentia & futura pactis posse remitti & concedi* 153
iusiurandum à quo deferri nequeat 310
iusiurãdũ deferri posse 704. *de calumnia non posse remitti. ibid. maioris auctoritatis, quàm res iudicata* 306. *quando detur* 736. *uicem transactionis obtinere* 306. *contrà. ibid.*
ex Iureiurando, in dando uel faciendo consistente, dari actionem, argumentum 306

de Iussu tacito 471
Iustinianum in legibus diuersorum titulorum, positionis ordinẽ nõ obseruare 741
iustum quod quis in alijs putat, hoc in se putare debet 559.560. unum prohiberi propter aliud iniustum 458
ex Iusto iustius, &c. 582
iusta, id est, legitima 190. petenda 751

L

prout Laborat quisq; meretur 663 (330
læsio modica cur toleranda
laicus si simoniacam committat, plus punitur quàm clericus 728
legatarius eligat, cum in genere legatur 506
legatariũ nomine hæredis contineri 196
legati puri dominiũ recta uia transire 274
legata quando debeãtur 508. ubi ab intestato debeantur. ibid.
de Legatis quartam detrahi 506
lex consilium tribuit, nõ apponit necessitatẽ 219. cõtrà. ibid. cũ in præteritũ quid indulget, in futurum uetat 221. impropriè quid 150. iniuriã sibi fieri minus patitur, quàm ministro suo 223. contrà. ibid.
lex, pactum, seu conuentio, synonyma 150. quod non distinguit, nec nos distinguere debemus 207. simplex simpliciter intelligenda 810
legis beneficia nulli denegan-da 222. exasperationem non mereri utilitatem hominis 224. factio quib. ex causis contingat 101. generalitate standum 221. contrà. ibid.
contra Legis interdictum faciens, ipso iure actione cadit 219
legis minus, quàm hominis prohibitionem posse 224. præsumptionem non admittere cõtrarij probationem 217.218. uerba omnino seruari, licet duritiam contineant 214
legi non esse alia uia occurrendum 222.223
legem generalem Dei, &c. nulla constitutione humana coarctari aut dissolui posse 860.861. offendens, eius non utatur præsidio 214.215.649.650
per Legem quædam alienari, non

non per hominem 398
legẽ quando neceßitas uel pau pertas non habeat 637
pro Lege accipi ſenſum legis contrarium 215. contrà. 216
à Lege aliquid approbari, ex quo actio nõ oriatur 180. aliquid prohiberi, factum tolerari 221.222
lege ambigua quomodo iudi candum 267
à Lege cum ſpecialiter nõ pro hibetur, tacitè permittitur 220. contrà. ibid.221
pro Lege haberi uoluntatem defuncti 723. contrà. ibid.
à Lege inductam pœnam re ſtitui 720. non ſine con uentione cõtrahentiũ. ibid.
cũ Lege mitius agi, quàm cum homine 223
lege non diſtinguente, nec nos diſtinguere debemus 216. 217. imò determinare de bemus. ibid.
à Lege non docetur malignari 220
leges non allegandæ in foro Ec cleſiaſtico 807. cõtrà. ibid. 808
legum figmenta 224.225. uirtus in quibus præcipuè conſiſtat 219
contra Leges faciens, per eas non adiuuetur 214.215. factũ, nullius momẽti 117. multas eſſe huius regulæ ex ceptiones. ibid.
ſecundum Leges iudicem debe re iudicare 730
leges occaſionem non quærere 224. poſteriores ad prio ra trahi 674
contra Leges quod fit, pro in fecto iure haberi, & puni ri 729.842.843
à Legibus fraudem permitti 220
libelli oblationem generalem omnium litium facere in terruptionem 579. obla tionem pro conteſtatione haberi 578. contrà. ibid.
liber, id eſt, magis ſeruus 198. id eſt, totum. ibid.
inter Liberum & ſeruum eſſe matrimonium 692. con trà 693
de Liberorum ingratitudine quomodo poſt mortem aga tur 267
liberos, id eſt, uniuerſos 202
libertatẽ homini libero poſſe relinqui 692
ad Libertatem qui non perue niant. ibid.

libertus de quibus ferat testimonium 264.265
libertum liberti non debere reuerentiam patrono sui patroni 333
libra, pro pondere 671
licentia, pro necesse 206
quod non Licet per directum, licet per obliquum 114. 115
licere quid tantum semel 678
licere ratione consensus, quod aliàs non liceret 679. *ratione officij. ibid. necessitudinis. ibid. digni iudicis. ibid. alterius delicti. ibid.*
licitum esse specialiter, quod non licet generaliter 157
licita in defendendo esse, illicita in agendo 712
litis auxilium nec afferri, nec diminui posse 222. *contestatæ tempus spectandum* 26
ante Litis cõtest. an testes produci & examinari possint 863. 864. *tempus spectandum* 25 26
litis incongruam contestationem non facere interruptionem 579. *contrà. ibid.*
ante Litis ingressum spoliatus restituendus 775. *contrà. ibid.* 776
ante Litem contest. examinationem testium fieri, & sententiam proferri 647
post Lit. contest. tempus spectandum 27
post Litem conuentus si teneri cœpit, condemnatur 289
in Litem quando iuretur 306
lite contestata nihil innouari posse 818. *contrà. ibid.* 819. *etiam contestata aliquando pactum nõ transire ad hæredes* 680
litium omnium interruptionẽ quid faciat 579
litigium ad Ecclesiam qui habent, transferre se nõ debẽt 722
locare operas suas in perpetuum an quis possit 32
locationis natura quæ 148
locationem sine pecunia esse posse 682. *contrà. ibid.*
ex Loci distantia præsumi 463
locum inducere præsumptionem. ibid.
loca religiosa plus habere iuris quàm publica 329
locupletari nemo debet cum aliena iactura 716. *cõtrà. ibid.*
lucri ratio habenda, & cõtrà 415. 416. *habenda, agendo ad interesse* 416. 417

non

non Lucri, sed deteriorationis fieri præstationem 709. contrà. ibid. 710
lucrum ex facto alterius cum quis sentit, id culpare non debet 419. habiturum qui aufert alicui, tenetur 417. non debet quis amittere, obtentu potentiæ & scientiæ 416. qui abstulit, non tenetur, si iacturam non irrogauit 417

M

Magis, id est, minus 196
magistratui ubi & in quibus obediendum 757.758
ex Magnitudine ius mutari uel præsumi 540
magnum uel modicum aliquid dici, respectu alicuius 275
maior factus de quibus ferat testimonium 264.265
maius cui conceditur, concedi tur & minus 854. quod est fieri, non tamen quod minimum est, cõcedi 420
maiore concesso, minus nõ uetari 421
à Maiori duci argumentum 802.803. contrà. ibid.
maioribus denegatis, an minora denegata uideãtur 422
malæ fidei possessor. uide Possessor mal. fid.
mala non facienda, ut eueniant bona 825.826
maleficium puniri, publicè expedit 7
super Maleficio iterum agi, actione uel transactione remissa 298. contrà. ibid. 299
ex Maleficio, uel quasi, an actio de peculio detur 560
maleficia esse impunita 641. contrà. ibid. 642. priora per posteriora impunita relinqui 623. contrà. ibid.
in Maleficijs quid potiss. consideretur 853. quid spectetur 641
malicijs non indulgendum 597
malignari à lege non docetur 220
malum maius, minus esse bonum 656
de Malis duobus minus eligendum 544.656
mandato comparari ratihabitionem 63. generaliter dicto uel probato omnia contineri 445.446
manumittere cogitur, qui rogatus non fuerat 685
maris cõditio potior quàm fœminæ 562
maritus an rei dotalis sit dominus

minus 351. *an tutor esse posit* 189
in Mariti *bonis res esse dotales* 352
marito exceptionem dari ad dotem 172. *indultum priuilegium, uideri & marito indulgendum* 327
sub Masculino femininum contineri 188
in Masculino *non semper intelligi femininum* 736
matrimonium, res fauorabilis 777.827.828
matrimonium inter seruũ & liberum non esse 692. *contrà.* *ibid.* 693
matrimonio constante in quibus casibus dos exigatur 353
in Matrimonio *impedimentũ perpetuũ quomodo* Papa *inducere posit* 836
ex Matrimonio *inutili nihil assequi* 352
matrimonia libera 829.830
maximè, non superabundare 199. *contrarium.* *ibid.*
medium tenendum 4. *quando & ubi* 5.6. *spectandum* 822.823
ex Mendacio *quem puniri, &c.* 409. *contrà.* *ibid.* 410
à Mendacijs *quem subleuari propter confessionẽ* 406
memoriam omniũ habere, cuius sit 748
mensiũ præscriptio. uide Præscriptio.
mensura quæ in contractu debeatur 136.137
in Mensura *consistentia, species appellari* 190
mentiri quandoque permitti 408
metonymia quid 675
meum quod est, tibi adimere nequeo 503
militi plus quàm minori parci 563. *aliquando minus.* *ibid.*
milites non esse seruos 199
minimum ubi prohibetur, etiam maius uetari 420
ministri inutiles remouendi 740
minoris prædium sine decreto alienari 428. *uendi & obligari posse* 683.*contrà.* *ibid.* *rationẽ haberi* 439. 440
minorem in maiorem nõ posse statuere 759
minoribus parcendũ, & subueniendum 563.*contrà.* *ibid.* 564
minus dicit, & plus significat & contrà 450
minus, id est, nihil 197

minus non licere ei, cui quod plus est non licet 421. *contrà* 422
missio in possessionem sæpe fit realiter 289
modicum uel magnum aliquid dici, respectu alicuius 275
monachum ex officio suo à secularibus remoueri 550
monachi ut non sint clerici 728. *contrà. ibid.*
ante Momentum præscriptionem finiri 77
de Momento ad momentum tempus inspici. ibid.
moneta quæ in contractu debeatur 136. 137
mora posterior cui noceat 585. *quid dici non debeat* 774
moram in absentem uel renitentem de facultate teneri 589. *modicam pro nulla reputari* 585. *obesse* 588. *contrà. ibid.*
morā purgat fur offerēs, &c. 588
moram purgari 586. *contrà. ibid.* 587
ex Mora pro speciebus ad usuram teneri 588
in Mora utroq; existente, cui nocere debeat 585
cum Moriar, uerbum uitæ tempus comprehendere 206
pro Mortuo quis habeatur 591. 592
mors ciuilis quomodo contingat 592
quantum Mors, tantum facit temporis transcursio 742
mortis testatoris tempus spectandum 33
mortem ciuilem inspici 591
morte crimina extingui 809. *fallit. ibid. non extingui* 627. *contrà. ibid.* 628
mos quando gerendus 428
mox factū quid dicatur 203. 204. *id est, duorum mensium* 669. *id est, iuxta duos menses* 203
mulier ubi donat propter nuptias, non possidet, sed maritus 741
mulieris testimonium admitti 263. *ubi non. ibid.*
mulierem creditoribus omnibus præferri 734. *in sola dote habere priuilegium* 327
muliere ancilla manumissa, ut partu excepto partus sit liber, argumentum 707
mulierum genus auarissimum 6

uoluntates momentaneæ 537
mulieribus parcendum, & sub ueniendum 564.565. *contrà. ibid.*
multitudo inspicienda 733. *ubi & quando dispensatio nem inducat* 755.756
multitudinis ratione quem à pœna excusari 183.184
cum' Multitudine mitius agi. ibid.
munus inducere præsumptio nem 463
mutui etymon 7. *initium quod. ibid.*
mutuũ ciuile stipulatione contrahi 136

N

Nam, pro non 189. *semper excludit* 197
naturæ ac rationis ordinem, &c. nulla constitutione humana coarctari aut dissolui posse 860.861
necessitas excusatur 638. *contrà. ibid.* 639. *facta pro feudi alienatione* 333. *quando non habeat legem* 637
inter Necessitatem & uoluntatem referre 546.547
necessitatem quando uerbum Oportet contineat 549. *quando non. ibid.* 550
in Necessitatẽ qui se deduxit, sibi imputet 549
necessitate actionem alteri ex alieno facto quæri 173
ex Necessitate denũciationem fieri debere 531. *item attestationem. ibid. quædam fieri uel concedi, aliàs fieri prohibita* 548.549. 724. *cõtra. ibid. q tuetur, hoc ipso committere non uidetur* 548
necessitudinis ratione licere, quod aliàs nõ liceret 679
necessitudinem prodesse 426
ne, id est, ut 198
negatur de reliquis tacitè, quod de uno affirmatur 320. *contrà. ibid.* 321
quod Negatur de uno, de alijs tacitè affirmatur. ibid. contrà. ibid.
negatum de uno, de altero non negato concedi 784. 785
negationis uerbis non permittere 670
negationes duas facere unam affirmationem 319. *cõtrà. ibid.*
negatiuam resolui in affirmatiuam 318. *contrà. ibid.*
negligens circa suum factum, puniendus 617. *de uno qui*

qui est, in altero ei præiudicatur 742
contra Negligentes 522
negligentiam alterius alteri nõ obesse 521. quandoque obesse. ibid. 522. clericorum Ecclesiam damno afficere 737. damnum afferre 735. contrà. ibid. puniri 613. 742
propter Negligentiam quem à dignitate repelli 589
negligentiam suam cuiq; nocere 519
ex Negligentia aliquem mori debere 732. contrà. ibid.
ex Negociatione, nõ ex re commodum seu precium esse 487. contrà. ibid. 488
negocij origo probanda 1. non probanda. ibid.
negocium alienum meâ ratihabitione nõ facio meũ 344. alterius quando ratum habere possim 341. gestum rectè fortuitò non imputari 448. proprium faciens, aduersus alterũ an regressum habeat 517. suum proprium gerendo, quis alium obligat 164
per Negociorũ gestorem acquiri possessionem & dominium 389
negocijs secularib. nemo Deo militans se implicet 847
negocia aliena quis gerere tenetur 516. contrà. ibid.
nepos à testatore instituendus uel exhæredandus, etiam allio præcedente 278
nepotes contineri filiorum nomine 188. & pronepotes, & deinceps, filiorum appellatione cõtineri 734
nihil, id est, non 199
pro Nihilo dubium haberi 685. 686
nisi, id est, si non 195
nobilitatem quandoque obesse 425. contrà. ibid.
nocet, id est, nocere potest 670
quod Nocet, præualere 603. contrà. ibid. 604
nocere aliquãdo quod posset, omnino inhiberi 553
non, pro quàm 671
per Noticiam unius immediatorum, bene haberi noticiã alterius 672
nouationem non fieri, re absente 588
numerum minorem excludere maiorem 197
non Numerum, sed famam considerari 655

nuptiæ clandestinæ prohibitæ 621
nuptiarum fauore actionem alteri quæri ex alieno facto 173
nurum ex inhibito coitu nec matri succedere posse 279

O

Obligat *alium quis, negocium proprium suum gerendo* 164
obligatio matrimonialis an ex una parte consistere possit 834. *quando solui uel resolui dicatur* 165. *rei alienæ ignorãte domino facta, an teneat* 736. *tacitè nascitur, extra id quod agitur* 163
obligationi semel constitutæ quando renunciare quis nequeat 556
obligationem in se resolui, & sæpius committi 165. *non tolli specierum mutatione* 162. *semel extinctam restitui, &c.* 583. *contrà. ibid.* 584. *statim cum oritur, mori* 165
in Obligatione *esse utrunque promissorum* 163. 164
in obligatione & stipulatione tantundem contineri 163
ab Obligatione *eximi dignitatis ratione* 425. *religionis. ibid.*
obligatiõe principali sublata, tenere accessoriam 160. *contrà* 161
de Obligatione *tacita* 737
obligatus mihi in quo quis fuerit, id ei abesse uidetur 163
obligatus pro alio quando agere posit 159. 160
obligatum in genere, interitu speciei liberari 165
in Obscuris *qualiter præsumendum* 464
obsides iure accipi posse 609
occasionem damni dans, damnum dedisse uidetur 635. 779. *contrà* 635
occupare, id est, inuadere 191
occupantis conditio melior 602. *contrà. ibid.* 603
per Odium *aut gratiam non immutandum, quod fieri rectè debet* 426
œconomus quando nec ante, nec post sententiam prouocare posit 740
offerendo minus cõditionem conferre meliorem 655. *contrà. ibid.*

officij cur ratio habẽda 422. 423
ex Officij neceßitate quod geritur, nõ obeſt gerẽti 547. 548
officij ratione licere, quod alias non liceret 679.
ſui rationem magis inſpici, quàm perſonæ 550
officium inſpiciendum 733. contrà. ibid.
officium ſuum nemini debere eſſe damnoſum 547. 807. contrà. ibid.
ex Officio aliquo conuentus, interim ab adminiſtratione ceſſat 512
ex Officio ſuo monachum à ſecularibus remoueri 550
omittens quod debet, facere quod non debet intelligitur 738
omiſſum quid intelligatur 209. 210. contrà. ibid.
omnes quod tangit, ab omnibus debet approbari 654
omne, ſed non per omnia eſſe 665. 671
omnia non amplectens, nihil ualet 594. 595
onus ad quem ſpectat, & emolumentum 806. contrà. ibid. ſine emolumento 412
onus ubi eſt, ibi & emolumentum eſſe debet: & contrà 411. 412
onus qui patitur, ipſe & commodum ſentiat 414
ſine Onere emolumentũ 740
cum Onere ſuo rem tranſire 689
cum Onere tranſire quædam ad alios 740
onera quæ cum re tranſeant 821. 822
operas ſuas an in perpetuum quis locare poßit 32
opinio an ueritati præiudicet 844. 845
non Opinio, ſed ueritas inſpicienda 675. 676
opinionem bonam inducere præſumptionem 463
opinione ueritas magis attendenda 486
in Opinionum diuerſitate mediam uiam ingredi tutius 823
oportet, id eſt, decet 191. quãdo neceßitatem contineat 549. quando non. ibid. 550
ordo ſcripturæ ſeruãdus 723
origo negocij probanda 1. nõ probanda. ibid.
originali accidentale præualere 715
oritur, id eſt, ortus eſt 206

ortus, id est, status 202

P

Pactio quod non potest, potest stipulatio 138. contrà 140
pactum à cuius parte uestiatur 715. appositũ quòd non sit 506. de futura successione qd' 155. ualet 154. contrà. ibid. 155. illicitum 802. de iure competitiuo factum, mihi obest 153. contrà. ibid. 154
pactum, lex, conuentio, synonyma 150
pactum nudum quod 149. 150. quot modis uestiatur. ibid.
pacti uim obtinere renunciationem 157
per Pactum an formæ iuris prætorij derogetur 147. an iuris ciuilis. ibid.
pactum in principali factum, in accessorio intelligi repetitum 162. non transire ad hæredes 679. 680. contrà. ibid. aliquando nec lite contest. ibid. pro traditiõe accipi 155. quãdoq; pro stipulatione interpretari 138. 139
contra Pactum quis facere non uideatur 158
pactum super una re factum, non nocere super alia 519
pactum uel delictum alterius alteri prodesse. ibid. unius, uel stipulationem alteri prodesse 158. contrà. ibid.
ex Pacto alieno quando utilis detur actio 680. meo nudo quem agere 511. non agi præcisè ut quid fiat uel detur, sed ad interesse 150. 151. contrà. ibid. nudo quod est contra ius, an oriatur actio 141. utilem competere actionem 149. contrà. ibid. 150. periculum suscipi posse 155. 156. contrà. ibid.
pacto remitti ius ei competens an possit 151. 152
de Pacto tacito 468. 469
ex Pacto unius, actionem alij competere 185
pacta contra ius facta ualere 140. contrà. ibid. 141. contra naturã actionis uale re 147. contrà. ibid. 148. impossibilia, uel sub impossibili conditione, an ualeant 141. 142. legitima seruanda 158. quandoque esse contrarium.

rium. ibid.159. seruari propter tacitam conditionem quæ ineſt. ibid. ſeruanda 739. turpia non ſeruanda 157
pactis quibus renunciari non liceat 142.143. inde.
in Pactis æqualitas ſeruanda 133
pactis iura præſentia & futura poſſe remitti & concedi 153. priuatorum ius publicum non lædi 142. 143. inde.
Papa an utrunq; habeat gladium 848. quomodo impedimentum perpetuum in matrimonio inducere poſſit 836
Papæ poteſtas 759
à Papa an iuriſdictionem habeat Imperator 846
parem pari imperare nõ poſſe 324
parẽtũ facta filijs nocere 355. contrà 356
pars aduerſa quid adiuuare nõ debeat 688. maior & potior quæ 863. maior unde cõputetur 655. quando non accreſcat petenti 433
partis appellatione dimidiam contineri 203. aliquando quartã. ibid. aliquando non uiuentium. ibid.
maioris conſenſum exigi 653.654. maioris iudicio ſtandum 739. modicæ ſuperextantis ratione, totum quod actum eſt teneri 700. nomine totum peti 432.433. utriuſq; conſenſu aliquid de iure relaxari 148.149
parti maiori concedendum 723. maiori & ſaniori ſtandum 754
partem aliquando accreſcere petenti 432.433. contrà. ibid.
in Partem benigniorem dubia interpretari 684
partem præſtabit, ut totũ trahere poßit 433.434. ſoluens, in totum tenetur 436. ſui iuris utentem totum retinere 437
pro Parte admitti quod in totum prohibetur 436. 437
à Parte meliore & potiore fieri denominationem 862. 863
in Parte idem eſſe quo ad partem, quod eſt in toto quo ad totum 726. peccans, pro ſolido punitur 435
pro Parte quod agitur, non ualere 431.432. quid nõ poſſe fieri 431.432

partes quibus solennitatibus renunciare possint 763
parum, tempus duorum mensium 204. quatuor mensium. ibid.
pati ab alio idem debes, quod tu ei feceris 740
patientiam consensui comparari 481. contrà. ibid. 482. inducere traditionem 485
pro Patientia, contumacia 193
patientia fieri ratihabitionem 340
pater quousq; filium grauare possit 275
patris uoluntas testamentaria semper seruanda 273. contrà. ibid. uox, uox filij 47
patri factum filij non nocere 362
patre uiuēte, filium dominum dici 358.359
patrum decreta Apostolica nō euertenda 810
patrocinium petenti rem meā si præstem, facio mihi præiudicium 768.769
patronus quis esse possit 693
paupertas quando non habeat legem 637
paupertatē inducere præsumptionem 463
propter Paupertatem quædā fieri, quæ aliàs fieri prohibentur 637
peccare in nullo, cuius sit 748
peccatum an minuat diuturnitas temporis 851. quid augeat 788.789. suos teneat autores 616.617. 738
à Peccato ubi & quando consuetudo excuset 756.757
pro Peccato alterius quomodo quis puniatur 761. 762
pecunia quādo repeti nequeat 739
pecuniam, nisi in probabilem modum expensam non repeti 441.442
circa Pecuniam numeratam multa præcepta singularia 722
pecuniam perditori creditam non repeti, &c. 710. 711
ex Pecunia à patre profecta, per filium lucrātem, patri lucrum quæri 360. cōtrà. ibid.
pecunia accepta, pœnam remitti. ibid.
sine Pecunia locationē esse posse 682. contrà. ibid.
pecunia pro parte soluta, nihilomi-

Iominus in totum committi pœnam 720
peculium pluribus modis dici 200
in Pendenti ut aliquid sit 726
pensionem soluens, id ostendere cogitur pro quo soluit 576.577
periculum, id est, culpa 201. *omne generaliter suscipi posse* 446. *contrà.* 447
in Periculum qui se deduxit, sibi imputet 549
ex Periurio aliquem puniri 708.737. *contrà. ibid.*
de Periurio quãdo quis puniatur 308.309
permitti quædam propter incertitudinem 421
permissum quid intelligatur 723
permissionis uerbis prohibere 669
permissione generali non uideri concedi, quod specialiter non esset cõcessurus 442
permissum in uno, in alio prohiberi 299
permissa specialiter, non uideri generali uerbo repetita, &c. 449
perpetuum quid 32. *id est,* 30. *annorum* 669
in Perpetuũ, id est, dũ uiuit. ib.
de Perseuerantia, nota 736
propter Perseuerationem in crimine, pœnã augeri 621. 622
persona Ecclesiastica an in terris potestatẽ aliquam secularem habeat 847.848
personæ delictum in damnum Ecclesiæ uerti, argumentũ 713
per Personam substitutam aliquem posse idem aliunde legare, de iurisdictione quæ mandatur 742
personam unam uicem pluriũ sustinere 741. *unam posse esse testem in re sua* 244. 245. *unam sustinere uicẽ duarum* 244.245. *inde. contrà. ibid.*
persona deficiente cessat beneficium 334.335. *priuilegiata deficiente, cessare priuilegium* 337
personarũ acceptio ubi et quã do habeat locũ 772. *plurium uices ubi & quando quis gerat* 778
persuadere plus est, quàm ad delinquendum aliquem cogere 641
pestis nocentissima quæ 789
petitionẽ præposterã admitti debere, argumentum 713
petitione fieri ratihabitionem 339. *contrà* 341

pro Petitione haberi contestationem 578. libelli oblationem. ibid.
petitoris conditio in causa pari deterior 602
pietatis causam inhibere expensarũ repetitionẽ 440. contrà 441
pignoris loco retinere possum rem tuam, si ad me sine uitio peruenit 365.366
pignora data ab uno arbitro litigatori restitui, pœna cõmissa ab alio 363. cõtrà. ib.
pleonasmus quid 675
plurale sub singulari accipi 668. contrà. ibid.
pro Plurali quandoq; singulare accipi 188.189
pœna ibi sit, ubi est delictum 623. id est, culpa 194. non egrediatur delictum 616.617. per sententiam inflicta reuocari nequit 816. quando in totũ committatur 720. quomodo purgetur. ibid. quando. ibid. respectu actoris, quid 62. respectu rei. ibid. semel commissa, amplius nõ complectatur 625. sine culpa non imponenda 616
pœnæ promissionem ualere etiam in decuplum 720
pœnam à lege inductam restitui 720. non sine conuentione contrahentiũ. ibi. committi, etsi per promissorem non steterit, sed per casum. ibid. delicti non augere, sed minuere dignitatem 619. non mereri factum inciuiliter 643. promissam quis præstet 227. pecuniariam an & quando Ecclesia exigere debeat 856.857. propter contumaciam inferri 625. per contumaciam. ibid. quis non subeat 617.618. remitti, accepta pecunia 300. sponte cõfitentis peccatum alleuiari 406
de Pœna nõ eligentium 546
pœna pari facientes & consentientes puniri 611
in Pœna similes, qui similes sunt in culpa 623
pœnas irrogari conuentionaliter 610. mutari, mitigari ac tolli posse 815. cõtrà 816. suos tenere authores 622. contrà. ibid.
pœnitentia ubi locum habeat 814. ubi pfit 565.566. ubi obsit. ibid. 567
pœnitentiæ locũ nõ esse 725. contrà. ibid.
pœnitẽtiæ ubi locus 819.820

ubi non sit locus 569
per Pœnitentiam delicta omnia tolli, quantum ad Deum 814. 820
pœnitentiam in iudicijs prodesse 567. in delictis 569. contrà 570
Pontificis iura omnia, in manu esse Imperatoris 848
Pontificum decreta ubi non ualeant 860
possessio impropria quæ 228. 229. iuris qualiter haberi possit 228. primò restituenda 389. contrà. ibid. 390
possessionis non fieri furtum 634
possessionem condici 390. per iudicem aduocari. ibid. sine apprehensione ad suum hæredem transire. ibid.
possessionem et dominium acquiri per negociorum gestorem 389
in Possessionem missio sæpe fit realiter 289
possessionem qui nunquam habuit, habet furti actionem 632. 633. retinere intendens, interest, an in continenti, an ex interuallo probare uelit 253
pro Possessione dolum accipi 63. dominium poni 390. contrà 391
possessor bon. fid. an interdicto possessorio uti teneatur 605. 606. quando de fatalitate non teneatur, &c. 27
possessorem bonæ fidei deijciens, etiamsi domino rem restituat, bon. fid. possess. tenere 607
possessor mal. fid. an ab initio, an ex post facto cœperit, uel dolum commiserit, non interest 634
possessorē malæ fid. de fructib. furtum facere 633. contrà. ibid. 634
possibile pro esse haberi 131. contrà. ibid.
possidēti nō actio, sed exceptio competit 187
possidentem ciuiliter tantum teneri 511. conueniri, non eum qui uendidit 510. contrà. ibid. utrunq; conueniri posse. ibid. 511. titulo, de percipiendis teneri in tribus casibus 719
pro Positiuo superlatiuū 197
posteriora præiudicare prioribus 672. quando prioribus non derogent 747. 748
potentiæ & scientiæ obtentu non debet quis amittere lucrum 416

potentiam inducere præsumptionem 463
potestas Imperialis à Deo 848
potestatis ratione non cogi quem reddere rationem 428
potestati Imperatoriæ inesse Pontificalem apicem 848
à Potestate patria filius in quibus casib. liberetur 731
potest, id est, debet: & contrà 191
postulare non debet quis, quod aduersarius non erat postulaturus 330. contrà. ibid.
præceptum seruandum 723
præcepta diuina in disceptationem & dubium nequaquã reuocanda 860
prædecessor quod remisit, exigi potest 242
prædecessoris factum reuocare posse successorem 804. contrà. ibid. 805
prædicata talia, qualia subiecta promittunt 200
prædium minoris sine decreto alienari 428. uendi & obligari posse 683. contrà. ibid.
si Prædixerit, liberatur 534
quod Præit aut sequitur, sæpe subaudiri 715
præiudiciũ alteri per causam minorem uel æqualem non fieri 655. cõtrà. ibid. quando mihi faciam 768. 769
prælati delictum quale in Ecclesiæ damnum redundet 770. 771. sui promissionem ut successor adimpleat 242
præmium & pœnam quem de re eadem non debere consequi 626. contrà. ibid.
præsentia alicuius quot modis desideretur 766. quando consensum inducat 477
præsentiam plurimum facere 476. contrà. ibid. 477. 478
præsentia actionem alteri ex alieno facto quæri 173. plus facere absentiã 478
præsentis appellatione & futurũ significari 192. & præterita contineri 193
præses ex officio suo inter suos pacem componat 239. contrà. ibid. 240
præscriptio horarũ quæ 78. perpetua quæ 95. quomodo minorib. & mulieribus currat 100. quib. obijci nequeat 700. 701. quando cesset 790. quot & quibus modis interrumpatur 76. 77. 97. 98. inde.

quibus non noceat 99
præscriptionem contra desides, uel ob rusticitatem non currere 100. ante momentum finiri 77
de Præscriptione anni unius 84. 85. inde. duorum 88. trium 89. quatuor. ibid. quinq;. ibid. 90. septem, octo, decem, duodecim, tredecim, quatuordecim 91. quindecim, 17, 18, uiginti 92. 93. uigintiquinq;, uigintiseptẽ. ibid. 94. triginta, 35, 40, 50, quinquagintaquinq;. ibid. 95. sexaginta, centum. ibid.
præscriptione dominium non acquiri 96
de Præscriptione mensiũ duorum 82. trium, quatuor 83. quinq;. ibid. 84. sex, nouem, decem. ibid. qua dominium mutatur 67. amittitur. ibid.
præscriptione qualiter dominium acquiratur, mutetur, uel amittatur, &c. 95. 96. inde.
de Præscriptione unius diei 78. dierum duorum. ibid. trium. ib. 79. quinq;. ibid. nouẽ. ibid. decem. ibid. quindecim 80. uiginti, triginta. ibid. quinquaginta, sexaginta 81. centum 82
præscriptiones cur inductæ 11
præscriptionum quarundam uariatio circa utilia tempora 35
de Præscriptionum temporibus 77
præstatio generalis in quantũ obsit 451
præstationem deteriorationis, non lucri fieri 709. cõtrà. ibid. 710
præsumi quid non dicatur 734
præsumptio de præsenti ad præteritum 466. contrà. ibid. pro quibus sit 464. 465. qualiter fiat in obscuris 464
præsumptioni standum 459. 460. contrà 461. 462. quæ nocet, standum 741
præsumptionem afferre instrumenta 464. contrà. ibid. uerba. ibid. à suspicione quæ inducant 739
præsumptionem inducere actum dominicum 466. 467
præsumptionem legis non admittere contrarij probationem 217. 218. contrà. ibid.

pro

pro absente induci 466. quæ inducant 463.464
ad Præsumptionem ut testis unus ualeat 256. ut non ualeat 257
ex Præsumptione quem mori debere 732
præsumptiones in iure unde sumantur 125
quomodo Præsumatur quid ex priori facto 126.127
præter, inclusiuũ 196. exclusiuum. ibid. 197
præterita an secundum præsentia metienda 127.128
prætermissa puniri 611
prætor quos sua iurisdictione compescere potest, non debet pati rixari 247
prætoris authoritatem uicem tutoris gerere 230
preces iustæ ex necessitate audiendæ 750.751
precium cum quis soluit, uenditione retractata, an ipsum repetere possit 398. iustum uenditionis tempore æstimari 394
precia rerum unde æstimentur 394
si Primum infirmatur, uel secundum, secundo infirmato resurgere uires primi 708. contrà 709
primi respectu non dici secundum 198. contrà. ibid.
prima per subsequentia determinari 666
primis ultima non derogare 672
princeps quando fecisse, uel nõ uideatur 501.502
principis autoritatem excusare 794. contrà. ibid.
principale quando non tenet, nec eius accessorium 742. contrà. ibid. ubi non tenet, nec eius accessorium 740
principali concesso, cõcedi accessoriũ 162.763.764. prohibito, tolli & accessorium 321
in Principali quod est iuris, idem esse in accessorio 162
principijs omnia inesse 1
priuati conditio ubi melior quàm fisci 328
priuato magis puniri delinquentem in dignitate 619. contrà. ibid. 620
priuigni sui tutorem quem esse posse 718
priuilegiũ maius quando præiudicet minori 327. quomodo tollatur 855
priuilegium amittere quis mereatur 662. cessare, deficiente persona priuilegiata 337. esse mulieri in sola dote 327

priuilegium & omnem cauſam in accipientem trãſire 397.contrà. ibid. marito indultum,uideri & marito indulgendum 327. perſonale non tranſire 284
non Priuilegium,ſed cauſam officere 328
priuilegia ciuitati,uel alijs perſonis conceſſa, ut imperator adimere non debeat 732
de Priuilegijs creditorum primi gradus 326. fiſci 325. 326
priuilegiatus ſuccedens priuato,quo iure utatur 284
priuilegiatum contra priuilegiatũ habere beneficiũ 327
non Probãs,calumniator præſumitur 738
probandi neceſsitas cui incumbat 248
probari idem bis 271
probatio amißionis inſtrumentorum ſufficit 252. contrà. 253. cui incumbat 1. cui facienda 249. in contrarium ubi admittatur,ubi nõ 786
probationis loco haberi iuramentum 308.708.737
probationem ex authẽtico tantũ induci 252.imò ex tranſcripto. ibid.
probatione maius iuramentũ 308. manifeſta quæ non indigeant 715
probationes uel confeßiones in iudicio, in alio prodeſſe uel obeſſe 650.contrà. ib.
probatum quatenus quid intelligatur 253
procuratione & aduocatione fieri ratihabitionem 340. contrà 341
de Procuratorib.edictum prohibitorium 500
non Prodeſt quandoq; quis ſibi,tamen alij nocet 516. contrà. ibid.
ſi Prohibuit,nõ tenetur 534. contrà 535
cum Prohibetur aliquid, quid prohibitum intelligatur 553.554
ubi Prohibetur id quod minimum eſt, etiam id quod maius eſt uetari 420
quod Prohibetur quis ſuo nomine,per aliũ exercere poteſt 496.497
prohiberi multa ſimpliciter, quæ cũ adiecta forma, &c. permittuntur 118. unum iuſtũ propter aliud iniuſtũ 458
prohibentis conditio in cauſa pari potior 602
prohibitio ceſſat,ceſſante prohibitionis

hibitionis causa 338. contrà. ibid. 339
prohibitiõis causa sublata, cessare prohibitionis effectum 727
prohibitionem tacitam interdum plus ualere expressa 472
prohibitum quid intelligatur 831. directò & principaliter, nec per consequentiam uel obliquum admitti 730
prohibita si fiant, an & quando teneant 827. 828
promittens alicui, se staturũ eius arbitrio, an teneatur illi iniquè præcipienti obedire 752. 753
promißio nuda quæ 164
ex Promißione temeraria quẽ teneri 529. turpi neminem teneri 162
proprietati quãdo mota quæstio obstet 609
proprietatem nomine usus uel ususfr. contineri 209. remanere, re ipsa sublata 388
protestationem prodesse, nec nocere assueratiõnẽ 530
prouisiones quæ non interdictæ 595. 596
prouocato ut liceat, quod aliàs non liceret 677
proximitatis rationem haberi 425. 426
ex Proximitate præsumi 463
pudicitiam abactam puniri 611
puerilitati parcendum 561
pulsato ut liceat, quod aliàs nõ liceret 677
punitur magis, & crimen augetur, si quis in delicto perseuerârit 621. contrà. ibid. 622
non Puniri alium sub alterius prætextu 622. 623
puniri cessantem in eo quod fũcere debet 613. contrà 614. speciem 615. quod nõ malo fit animo. ib. 616. prætermissa, bene gesta, &c. 611. festinationem, cogitationem 612. negligentiam, affectum, audaciam 613. quẽ in eo in quo deliquit, uel delinquere uoluit 611. 612. 854. quosdam per iurisdictionis denegationem 611
pupillus ad quid cogatur, tutore non existente soluendo 66. quãdo ex tutoris dolo teneatur 67. quando prouocare posßit 717
pupilli res an usucapi posßint 102. 103
aduersus Pupillum argumentum 706

cum Pupillo an rectè agatur, sine tutoris autoritate 171. 172
purgari per subsequẽtia, quod factum est uitiosè 459
purgationem quam Ecclesiasticus omittit, secularis adimpleat 717

Q

in Quadruplum in quo casu quis condemnetur 738
etsi Quæsitũ nihil sit, uel quod quæri potuit, sit omißum, non est deterior 418. contrà. ibid.
quæsitum significari, nihil quæri per sequentia 177
quæstio mota quando proprietati obstet 609
in Quæstione quædam poni, & de quibusdam tantum responderi 400
quæstiones cum duæ proponuntur, si uni est respõsum, in alia contrarium intelligitur 401
non Qualitatem, sed uerba spectari 210. 211
quando, id est, quia 195. 201
quantitatis nomine speciẽ contineri 669
quantus, id est, quotus 190
quanti res, quid significet 200
quarta unde detrahatur 506
quartam communicare qui tenetur, quòd usumfr. teneatur communicare acquisitũ 359. contrà. ibid.
de Quartis 437
quasi quid denotet 189
de Quasi & tanquam, quando locum habent, argumentum 715. 716
querelã inoff. testam. esse subsidiariã 169. de inofficioso testamento non esse actionem 168. contrà. ibid. 169
quia, id est, non 196
quin, id est, quatenus 202
quin uel quia, quin & quod, pro & 190
quinquennium non esse multũ tempus 204
quo, pro ut 201
quoniam, pro nunquam 671

R

Raptor quis 191
ratihabitio quot modis fiat 339. 340
ratihabitionis spacium quod 344
ratihabitionem mandato comparari 63. non fieri acceptione 340. nec

nec petitione, fideiussoris datione, aduocatione 341. quem obligare 344
per Ratihabitionē quando res prius inualidæ confirmentur 835
ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari 341. 342. contrà. ibid. 834. 835
ratihabitione confirmari inutile 345. mea negocium alienum non facio meum 344
ratio quorum habenda 422. 423. inde.
rationis ac naturæ ordinē, etc. nulla constitutione humana coarctari aut dissolui posse 860. 861
de Rationis redditione sufficienti, nota 714
ratio capitis quid 847
ratum habuisse creditū 344. quem habere infirmando, quod sine infirmatione ratum non haberet 343
recusationis causa semper hodie admittenda 772
reddere, id est, dare 191
redditum esse quid non dicatur 695. 696
reddi quid dicatur 208
redire quid dicatur 724. 725
referendarij ad quid ordinati 240
regis autoritatem excusare 794. contrà. ibid.
regula circa ignorantiam iuris posituui 744. fallit. ibid. quod potuit, noluit, &c. quando locum habeat 557
relationi ubi nō sit locus 307
religionis ratione ab obligatione eximi 425. non cogi quem reddere rationem 428
in Religione nemo definiat aut antiquet, quod non definit aut antiquat Apostolus 860
remanere, id est, restituere 670
remissionem dolosam non præiudicare 298
renunciationem à donatione mera differre 601. tenere 735
renunciationem uim pacti obtinere 157
de Renunciatione tacita 472
repudiare quæ dicamur 153
res aliqua licet mihi prosit, eius tamen nomine non teneor 535. dubia quomodo interpretetur 185. 186. inter alios acta, alij prodest 512. nō prodest, nec obest 513. aliquando nocet 514.

inter alios iudicata, alij prodest 514. contrà 515. aliquando nocet. ibid. contrà. ibid. modica quomodo magna dici possit, & contrà 439
rei alienæ scientiam an ab initio, an ex post facto habuit, interest, &c. 527. amissionem quis probare debeat 732. 733. effectum mutari ex multiplicatione uerborum 208. interitu non liberatur, qui in specie tenetur 597. iudicatæ tempus spectandum 27. 28. loco haberi æstimationem 399. contrà. ibid. meæ appellatione, communem contineri 203
ex Rei precio furtū maius uel minus deprehendi 633
rei quantitas diuersitatem iuris inducit 852. 853. uendicatio cui competat 509. 510. uendicationem quis habeat 508. 509. ueritatem scripturæ errore uel simulatione potiorē haberi, &c. 382
rem ad effectum perducens, potior 602. alienam, ignorante domino, rectè obligari posse 736. alterius mobilem habens, &c. respondere tenetur, &c. 511. cœptam pro impleta haberi 814. contrà 815. cum onere suo transire 689. 821. contrà 822
rem habens, tradat: si non, interesse 393. inter alios actam, alijs non præiudicare 764. contrà. ibid. 765. non prodesse. ibid. contrà. ibid. 766
post Rem iudicatam obijci exceptionem 291. 292
rem iudicatam retractari non posse, causa noua emergente 715. litigiosam non fieri simplici conuentione 579. 580. contrà. ibid.
rem peto, & rem habeo 650. 651. inde.
rem qui parauit, nec ad actum processit, nihil egisse uidetur 678. sacram uendi posse 682. contrà. ibid. sua autoritate neminem accipere debere 488. 489. contrà. ibid. 490. tuam pignoris loco retinere possum, si ad me sine uitio peruenit 365. 366
in Re aliena neminem testari posse 273. sumptus factos posse peti 697. 698

de Re dubia transigere non licere 678. contrà. ibid. eâdem nõ debere quẽ præmium & pœnam consequi 626. contrà. ibid.
re in pristinum statum reducta, restitui omnia iura 495. contrà. ibid. interempta uel extincta, possidentes teneri, &c. 597. contrà 598
ex Re mea, uel occasione rei meæ perceptum, mihi restituendum 491. 492. contrà. ibid.
in Re plus esse quàm in ueritate 485. contrà. ibid. 486.
propria, culpã exigi 525. 526. contrà. ibid.
de Re reuocanda, quæ alienata est 396
re ipsa sublata, remanere proprietatem 388
rerum inhonestarum societas nulla 681. omnium ratio reddenda 749. precia unde æstimentur 394
res corporales facilius incorporalibus acquiri 389. dotales in bonis esse mariti 352. minoris pro dote non obligari 353
respub. quando prouocare possit 717
reipub. conditio melior quàm Ecclesiæ 328
rescindi quid dicatur 724. 725
rescriptum ubi & quando ualeat 759
rescripti ratione licere, quod aliàs non liceret 758. contrà 759
rescripta quando & quomodo contra ius ualeant 738
de Rescriptis admittẽdis 322. non admittendis 323. 324
responsum quod est in uno, uidetur responsum in alio 400
restitutio hæreditatis. uide Hæreditas.
restitutio in integrum cur inducta 10
restitutionis causam per procuratorem, expediri non posse à masculo 719
restitutionem fieri creditoribus præsentibus debere 260
restitutionem tribui 292
retentio ubi locum habeat 700
retro, pro contra 198
reuocari quid dicatur 208
super Reuocatione rei alienatæ quomodo distinguendum 396

reus dicitur facere controuersiam 201. quando electionem habeat 256
rei conditio quando potior 777. forum sequi actorẽ 798. contrà. ibid.
reo liberato fideiussorem teneri 373
à Reo ut sportulæ tantum exigantur 741
rei fauorabiliores actoribus 185
ritus Ecclesiasticos quos Episcopi ordinare possint 860
Romæ non quid fiat, sed quid fieri debeat, attendendum 755
de Rumore falso argumentum 410. 411
rusticitati parci 560. 561. contrà. ibid.

S

Sacerdotium Christi regno spirituali ministrare 847
sacra, id est, prophana 202
sacramentum calumniæ in criminali causa non præstandum 590
aduersus Sacramentum, etiam à se delatum, uenire licet 310. 311. contrà. ibid.
sacramentum ex concessa causa deserens, deierare non uidetur 309. non prodesse 704. contrà. ibid. non solum calumniæ, sed & ueritatis, qui tutores & curatores subire debeant 305. rei patrono non remitti 303
ante Sacramentum taxare iudicem debere 704. contrà. ibid.
sacramentum testis de ueritate esse debere 261
sacramento unius testis stari 257
in Sacramento calumniæ quid adijci debeat 305
à Sacramento quomodo excusari possit 307
sacramenta illicita non seruanda 304
sanctorum exempla etiam in iudicijs sequenda 811. uitia non imitanda. ibid.
à Sapiente bene gestum creditur 677
satisdatio in quibus casibus desideretur 373. 374. inde.
satisdationis & cautionis differentia 377
satisfaciens in uno, in cæteris satisfacere cogitur 741
satisfactione fieri ratihabitionem 340
sciuerit quis, an ignorauerit, num distinguatur 45. 46

ſcientis & ignorantis conditionem eſſe parem 736
ſcienti & uolenti dolum non inferri 62
ſcientẽ uſucapere poſſe 485
ſcientia alterius, & ignorantia alterius mihi prodeſt 49. *contrà ẽtium, uel ignorantia quando proſit uel obſit* 48. *non nocet, quia alterius ignorantia alij prodeſt.* ibid.
ſcientiæ & potentiæ obtentu non debet quis amittere lucrum 416
ſcientiam à conſenſu differre 484. 485. *alterius alteri nec nocere, nec prodeſſe* 47. *nocere, & contrà* 42. 43. *inde ſine contradictione nocere* 730. *cõtrà. ibid. ſine denunciatione nocere* 736. *ſiue conſenſum præiudicare* 478. 479. *contrà. ibid.* 480. *uel ignorantiam mandatarij, mandanti obeſſe uel prodeſſe* 42
ſcriptura in quibus caſib. neceſſaria, in quib. non 378. 379. *propria licet non obligationem, tamen præſumptionem inducit* 380
ſcripturæ errore uel ſimulatione ueritatem rei haberi potiorem, &c. 382. *ordo ſeruãdus, & c. & contrà* 381. 382. 723. *quomodo ſeruetur* 381
ſcripturæ in quib. caſibus magis credatur, quàm teſtibus 735. *ſtandum, & contrà* 379. 380
ſcripturam propriam nemini debere præiudicare 739. *non obligare* 380. *repetere ut liceat, uel poſteriorem terminare* 384. 385. *contrà. ibid. ſecundam prodeſſe* 405
ex Scriptura tantum probari 253
ſecretorum cauſam debere eſſe ſecretam 721. *contrà. ibid.*
ſecularis adimpleat purgationem, quam Eccleſiaſticus omittit 717
à Secularib. monachum ex officio ſuo remoueri 550
ſecundum non dici, reſpectu primi 198. *contrà. ibid.*
ſemel, pro ſimul 193
ſenectuti parci 561
ſenſum legis contrarium pro lege accipi 215. *contrà* 216. *non uerba ſpectari* 211. 212
ut Sententia feratur criminalis, adiudicationem ciuilem non prodeſſe 716

INDEX.

ſententia definitiua an ſub conditione ferri poßit 844. *in dubijs non præcipitanda* 243. *quid* 288. *quæ non teneat* 295. 296. *quando appelletur* 294. *quando ualeat.* *ibid.* 295. *ſemper in ſcriptis ferenda* 289

ſententiæ iudicis cui & ubi obediendum 758

ſententiam alternatiuè dari 296

ante Sentẽtiã appellari 295. *contrà.* *ibid.*

ſententiam contra ius latam nõ tenere 289

aduerſus Sententiã dari actionem 291. *contrà.* *ibid.*

ſentẽtiam etiam iniuſtè latam, ueritati præiudicare 297. *excommunicationis poſſe ferri ſub conditione* 843. 844

per Sententiam pœna inflicta reuocari nequit 816. *quem excuſari, &c.* 630. *qui infames ipſo iure* 589

ſententiam ſæpe rei, non perſonæ dari, &c. 289. *ſub conditione proferri* 296. 297

ex Sententia ius fieri 286. 287. *contrà.* *ibid.* 288

in Sententijs interlocutorijs poſſe quem uenire contrà proprium factum 752. 753

quod Sequitur aut præit, ſæpe ſubaudiri 715

ſequentia an ſecundum præcedentia metienda 127

per Sequentia nihil quæri, ſed quæſitum ſignificari 177

ſequeſtrationi quando locus 819

ſermonem pluralem ſeparatim accipi 212. *contrà.* *ibid.* *pluralem, ſiue coniunctiuè poſitum, pro ſingulari uel diſiũcto accipi* 667. *contrà* 668

in Sermone quædam tacitè excipi 450. 451

Seruiana, id eſt, hypothecaria 195. *contrà.* *ibid.*

ſeruitium debitum quando nõ præſumatur 823. 824

ſeruitute una remiſſa, alteram uideri retentam 299

ſeruitutes quæ præſcribantur 824. *quæ non.* *ibid.*

ſeruum ciuiliter agere 692. *contrà.* *ibid.*

ſeruum & dominum in reſpectu non dici 669

per Seruum domino non acquiri ea quæ facti ſunt 361

inter Seruum & filium differentia 360.361
inter Seruum & liberum non esse matrimonium 692. contrà 694
Seruum ex gesto contractu, uel quasi, non teneri 559. manumittere cogetur dominus, accepta pecunia ut eũ manumitteret 355. sine domino esse 361
si, non semper facere coniunctionem 202. pro non 671. pro quamuis. ibid. pro quia. ibid.
siliqua quid 671
simile ex lege, & eadem æquitatis ratio 312.313
de Similibus ad similia non procedendum. ibid. contrà 314
de Simonia qui argui uel accusari nequeant 627
simoniacam committens laicus, plus punitur quàm clericus 728
simpliciter dicta, simpliciter intelligi 667
simulatio non admittẽda 813. contrà. ibid. quando prosit uel noceat 57
simulationem, dolum & fraudem æquiparari 769. nunquam permitti per canones. ibid. utilem permitti 769. contrà. ibid.
singularis æquipollet uniuersali: & contrà 207
singulare pro plurali quandoque accipi 189. sub plurali contineri 188.189
sub Singulari plurale accipi 668. contrà. ibid.
singuli de collegio in collegium quando testificari possint 716
singula quæ non prosunt, multa iuuant 629
singulorum generalia, non singula generum colligi 666
societas rerum inhonestarum nulla 681
societate manente, pro socio agi 167. contrà. ibid. 168
socij desidiam uel inertiam, alteri socio obesse 522. 523
socium accusare potest eiusdẽ criminis particeps 640. contrà. ibid. inducere qui promisit, socium inducet, &c. 681
socij sint, nec ne, apertè distinguendum 719
socios delicti si delinquens demonstret, ei ignoscitur 641
de Solennib. nihil prætermittendum 592.593

Solennitatem interceßisse asserens, probet 249
Solennitates in quibus casibus sublatæ 593. omissæ quæ uitient, quæ non 835
Solennitates iuris remitti posse de partiũ consensu 762. 763
pro Solido aureum computari 731
Soluere cæteris tenetur, qui uni soluit 435. neminem teneri, nisi pro tempore præterito 578. contrà. ibid. non uidetur, qui totum non soluit 660
Soluisse & satisfeciſſe, paria 198
Solutionis loco haberi iuramẽtum 308
ex Solutione usq; ad iudicati actionem contestari 370
Solutum ex causa iudicati repeti 290. contrà. ibid.
Solus, sola, solum, excludit 197
Solum, pro solummodo. ibidem.
de Sortis iudicio 646
Speciem nomen generis sibi assumere 714. nomine quantitatis contineri 669. puniri 615
in Specie non esse licitũ, quod licitum est in genere 767. contrà. ibid. qui tenetur, interitu rei nõ liberatur 597
Specierum mutatione non tolli obligationem 162
Species appellari, in mensura consistentia 190
Speciale sub generali contineri 447. 734
Specialia præiudicare generalibus 745. 746
Specialiter permissa, non uideri generali uerbo repetita, &c. 449
Spectabiles qui 238
in Spiritualib. transigere licere 767. contrà. ibid. 768
Spoliatus ante litis ingressum restituendus 775. contrà. ibid. 776
Sportulæ ut à reo tantum exigantur 741
Sponsalia quomodo impleantur 14
inter Sponsum & sponsam nõ esse affinitatem 350
Statim, id est, post duos menses 205
Si non Stetit per te, perinde est ac si feceris 111. 112
Stipulatio an conditionem recipiat 838. nouandi animo facta quando purgetur 588.

potest,

potest, quod non potest pactio 138. contrà 140
citra Stipulationem non peti usuras 166
stipulationem unius uel pactũ alteri prodesse 158. contrà. ibid.
ex Stipulatione mea nuda quẽ agere 511
stipulatione mutuũ ciuile contrahi 136
in Stipulatione non plus contineri, quàm in obligatione 163
pro Stipulatione quandoque pactum interpretari 138. 139
de Stipulatione tacita 473
ex Stipulatione unius actionẽ alij competere 185
per Subsequentia generaliter dicta restringi 666. prima determinari. ibid.
subsignare, id est, obligare 190
substitutus quando admittatur 283
substitutum pro collaterali poni 190
substitutionem uulg. non expirare ab adita hæreditate 283
in Succedente in alicuius locũ, idẽ ius obseruari, quod in eo cui succeditur 282
succedendo quædam transire, quæ aliàs transire nequeunt 736
successionis iure quædam haberi, quæ aliàs non habentur 286
successioni testamentariæ dum est locus, cessare ab intestato 271
de Successione futura pactum quod 155. pactum illicitum 802
in Successione potior, qui prior est gradu 704. contrà. ibid. 705
successor ut promissionem sui prælati adimpleat 242
successorem posse reuocare factum prædecessoris 804. contrà. ibid. 805
successores hæredis appellatione significari 703. contrà. ibid.
summa præstita inspicienda 438
ex Summæ quantitate colligi plerumq; animum donantis 438
summam mediocrem inspici 438. 439. minorem considerari. ibid.
sumptus in dote, funere, & alijs, faciendi pro facultatum modò 348. præstandi 698. contrà 699. ubi

ubi ex fructib. deducantur 787
sumptus factos in re aliena, posse peti 697. 698. *uariè peti* 699
superlatiuum, pro positiuo 197
supra, id est, præter 196
suspicio ut euitetur, iurandum 307. 308
suspicionis suæ causam nemo dicere debet 576
à Suspicione præsumptionem quæ inducant 739
de Suspicione sola cogi quem iurare 685
ex Suspicione solâ debere quẽ iurare 737. *quando innocentia purgari debeat* 630
sui, id est, nostri 204
contra Se fidem haberi 515
in Suo facere nemo debet, quod in alieno noceat 491. *contrà. ibid.*
synecdoche quid 675

T

Tabulario soli quando nõ creditur 724
tacere, inter quæ sit medium 784
de Tacita conditione, pacto, &c. uide Conditio, Pactũ, &c.
tacc Tacitum ualere, quod expressim non tenet 472
tacita plus ualere quàm expressa 472. 735
tacitè concessa uideri, si nõ specialiter fuerint adempta 475. 476. *aliquid aliud sequi, & per alium ipso iure tacitè transferri* 471. 472
uerbum Tacitè, uideri repetitum 474. *contrà* 475
taciturnitas pro cõsensu habenda 783. *contrà. ibid.* 784
taciturnitatem damnum afferre 735. *contrà. ibid. fraudulosam tacenti obesse* 524. 525. *contrà. ibid.*
taciturnitate fieri ratihabitionem 340
talio cui subeunda 774. 775
de Tanquam, nota 734
de Tanquam & quasi, quando locum habent, argumẽtum 715. 716
tempus ante litis contest. spectandum 25. 26. *litis contestatæ spectandum. ibid. post lit. contest. spectandum* 27. *cautionis spectandum. ibi. cœptum an pro impleto habeatur* 10. *condemnationis quomodo & quando spectandum* 23. *continuum quod* 35. 793. *utile quod* 35. *contractus spectandum* 21. 22. *inde. in quibus in-*

bus inſpiciendum 127. lõgum quod 203. longum, id eſt, 30. annorum 669. modicum, uel multum, uel longum, quot modis accipiatur 203. mortis teſtatoris ſpectãdum 33. multum, pro biennio 204. pro triennio. ibid. quando currat 792. 793. rei iudicatæ ſpectandum 27.28. ſuſcepti iudicij ſpectandum 24. 25. teſtamenti inſpiciendum 33.34

temporis æſtimationem, repetita die, præſtari, &c. 30. 31. dilationem fieri ſine actoris damno 737. diuiſio 793. diuturnitas an peccatum minuat 851. futuri tractus quatenus ad iudicem pertineat 247. meta ubi ſpectanda 29.30. præſentis præſtari æſtimationem, &c. 31. futuri. ibid.

de Temporis tacita dilatione 470

temporis temperamentum ſpectandum 28.29. tranſcurſionem tantum facere, quantum mortem 742

tempus de momẽto ad momentum inſpici 77

ad Tempus fieri quæ dicantur 32.33

tempus ignoranti cedere, & contrà 34. 35. modicum non eſſe dandum 204. pro tempore accipi 28

ad Tempus quædam concedi, aliàs in perpetuũ fieri prohibita 32

tempore aliquanto præſtito, non præſtari in futurum 606. contrà 607. conualeſcere, quod ab initio non ualet 16. contrà 17. 18. inde.

temporum ratione multa fieri, quæ aliàs fieri prohibentur 20.21

circa Tempora utilia præſcriptionum quarundam uariatio 35

teneri, qui ſine perfuſione locutus ſit, &c. 529

terminos quos patres poſuerunt, ſubmouere & tranſferre, quid 862

teſtamenti tempus inſpiciendum 33.34

teſtamentum immutatum, uel emendatum, uel reuocatum aſſerens, probet 249. primum infirmari per ſecundum legitimè factum, &c. 276. contrà. ibid. 277

teſtari in re aliena neminem poſſe 273

teſtatum pro parte, pro parte inteſtatum quem decedere poſſe, etſi nõ ſit miles 276
teſtatoris dictum non præiudicare creditoribus 272. ſi præiudicat. ibid. uoluntas unde interpretanda 275
teſtatorem, ſi uelit quid mutare uel addere, quid facere oporteat. ibid. 276. teneri nepotem inſtituere uel exhæredare, etiã alio præcedente 278
teſtimonium euidens quod 804. mulieris admitti 263. ubi non. ibid. unius non ualere 780. contrà. ibid. 781
teſtis in cauſa ſua 245. ſemel productus, in eodem iudicio amplius produci nequit 259
teſtis ubi quis admittatur 795
teſtis unus ut ualeat ad præſumptionem 256. ut non ualeat 257. unius ſtari ſacramento. ibid. uox ſi ſit ambigua, quomodo procedendum 267
teſtes an produci & examinari ante lit. conteſt. poſſint 863. 864. cogendi 266. contrà. ibid. non cogendi 782. contrà. ibid. duo ubi neceſſarij 258. ubi tres. ibid. ubi quinque, ſex, undecim, quindecim 259. de quibus teſtimonium dicant 264. nõ dicere debẽt, quòd ſciũt rem ita eſſe 261. 262. parte aduerſa præſente iurent 260. contrà. ibid.
teſtes quando iurare debeant, ſe affuiſſe & uidiſſe, &c. 724. quando dicere debeant, quòd nouerint. ibid. quid iurare debeant 260. 261. uaria & concordantia dicentes, ubi ualeant 262. 263. ubi tres ſunt, & duo ſufficiunt 259. ut ſint familiares & domeſtici 265. 266
teſtium & inſtrumentorũ ubi par efficacia 379. examinatio quãdo fieri debeat 647
de Teſtium infamia quomodo poſt mortem agatur 267
teſtes & inſtrumẽta, paria habere iura 268. ex iuſta cauſa ante lit. conteſt. poſſe dari, & debere ſuſcipi 259. quorum productionem quis petit, ſuis ſumptibus exhibeat 266. rogari 262

teſtibus alijs maiorem, alijs minorem ſummã dicentibus, qui admittendi 263
quàm Teſtibus, in quibus caſibus magis ſcripturæ credatur 735
tibi, id eſt, à te 204
titubatio quid 37
titulo poſſidentem de percipiendis teneri in tribus caſibus 719
totus, id eſt, omnis 198
totũ nomine partis peti 432. 433
in Totum prohibitũ, pro parte admitti 436. 437
totum retinere utentem partẽ ſui iuris. ibid.
in Totum tenetur, qui partem ſoluit 436
totum ut trahere poſſit, partẽ præſtabit 433. 434
in Toto quod eſt quo ad totũ, idem eſſe in parte quo ad partem 726. *quo ad totum quod eſt iuris, idem eſt in parte quo ad partem* 434. *contrà.* ibid. 435
traditione an dominium tranſeat, ſine ſcriptura publica 387
ſine Traditione & uoluntate dominium acquiri 388
pro Traditione pactum accipi 155
tranſactio in ſpiritualibus an interuenire poſſit 767. 768
tranſactionis uicem obtinere iuſiurandũ 306. *cõtrà. ibi.*
tranſactione remiſſa, ſuper maleficio iterum agi 298. *contrà.* ibid. 299
de Tranſactione tacita 471
ex Tranſcripto probationem induci 252
transfero quod non habeo, quaſi longa manu quæſitum 388
transferri quædam, de quibus non eſt cogitatum inter contrahentes, &c. 453. 454
tranſire quædam cum uniuerſitate, quæ aliàs non tranſirent 391. *quædam ſuccedendo, quæ aliàs tranſire nequeunt* 736 (195
tribuatur, id eſt, tribui petatur
triennij uſucapione cur hypothecaria non tollatur 96. 97. *quid quæratur* 96
in Triplũ in quo caſu quis condemnetur 738
in Turpitudinis cauſa pari, potior cõditio rei 761. 840. *poſſidentis.* ibid.
turpitudinem ſuã allegãti credi debere 708. 737. 839. 840

ſine Tutoris autoritate an rectè agatur cũ pupillo 171. 172
ex Tutoris dolo quando pupillus teneatur 67
tutorem habenti tutor dari nequit 558. *priuigni ſui quẽ eſſe poſſe* 718
tutore non exiſtente ſoluendo, ad quid pupillus cogatur 66
tutores qui non ſolum calumniæ, ſed & ueritatis ſacramentum ſubire cogantur 305

V

Vacare, id eſt, deficere 193. *dare operam.* ibid.
uagari non permitti 649
quod non Valet ut ago, ualet ut ualere poteſt 808
non Valere quædam à ſe, niſi à iudice fuerint confirmata 733. *per ſe, ſed indigere confirmatione* 731. 732
propter Valetudinem quem excuſari 630
uariare alicui nõ licere 542. *contrà.* ibid.
uarietas repellenda 726. *contrà.* ibid.
ad Varietatem uel denunciationẽ quid fieri liceat 539. *quid non.* ibid. 540
pro Vaſallo, ut feudum non admittat, &c. 334
uaſallos nõ poſſe diuidere feudum. ibid.
pro Vaſallis non diuidendis 333. *nondum inueſtitis.* ibid.
uendere cui permittitur, etiam pignorare 395
uendens uel locans ut aliquid faceret, tanti minus uendidiſſe uidetur 714
uendicatio rei. uide Rei uendicatio.
uenditio quomodo impleatur 14
uenditionis tempore iuſtum precium æſtimari 394
uenditionem quædam non recipere, ſed diuiſionẽ 397. *contrà.* ibid. *ueram facere æſtimationem* 395. *contrà.* ibid.
uenditione retractata an precium repetere quis poſsit, cum id ſoluit 398. 399
uẽditor ad quid obligat? 393. *emptori ad quas impenſas teneatur* 439. *id eſt, emptor* 206
uenditoris ius tranſire in emptorem 398
uenditorem & emptorem eiuſdẽ eſſe conditionis 399. *poſſe eſſe teſtem pro emptore* 258. *præciſè teneri*

rem tradere 391.392. inde.
uerbum aliud uel non rationabiliter affirmatiuum 199. bonæ fidei 318. generaliter intelligendum 841. restringi. ibid. 842. generale quid amplectatur 665
uerbũ multiplicans mutat substantiam obligationis 208. contrà. ibid. ut generaliter intelligatur, & ad omnia porrigatur 664
uerbi præsentis appellatione, & futurum significari 192. & præterita contineri 193
uerbo generali etiam sequentia comprehendi 666. cõtrà 667. specialia contineri 734
uerbum, ad quod ea res pertinet, creditores non continere 200. abnegatiuum semper aliquid ponere 668. cæteris non facere præsumptionem 199. cum moriar, uitæ tempus comprehendere 206. futuri temporis, trahi ad præterita 664. generale non ad omnia porrigi 665.666. infinitum pro non finito 206. plurale diuisim acceptum, gemmare significationem singularis 207. contrà. ibid. plurale maximam ex adiuncto continere quantitatem 200. mutare significationem. ibid.
uerba cum effectu accipienda 212.800. contrà 213. 800. impropria significatione quando accipiantur 209. pro actore, uenditore, locatore intelligenda 254. contrà. ibid.
uerborum ambiguitas uaria 828
ad Verborum communem & usitatam significationem recurrendum, &c. ibid. 829
uerborum duplicationem non prodesse 663. contrà. ibid. 664. mirabilis interpretatio 196
uerba afferre præsumptionẽ 464. conditionalia poni, non tamen inesse conditionem 507. generalia continere personam loquentis 666. generaliter dicta restringi 213.214. legis omnino seruari, licet duritiam contineant. ibid. similia dicere, non sufficit 317. spectari non qualitatem

litatem 210.211
uerbis permißionis prohibere 669. negationis non permittere 670
ex Verbis uel configuratione argumentum 208. 209
ueritas inſpicienda, non opinio 675.676. magis attendenda quàm opinio 486
ueritati an opinio præiudicet 844.845. præiudicare ſententiam etiam iniuſtè latam 297
contra Veritatem ius interpretari 225
ueritatem non tantum inſpici, quantum teſtatoris uoluntatem 676
uerum, id eſt, iuſtum 194
contra Vetitum ſi quis geßit, non agi etiam in id, quòd alter factus eſſet locupletior 711. contrà. ibid.
uictorem poſſe appellare 297
uictus quòd expenſas illius temporis, quo ius ſuum perſequi debet, non debeat dare, probatur 440. contrà. ibid.
uictum uictori in expenſis condemnari 440.857. fallit. ibid. 858
uidetur, id eſt, uideri poteſt 670. pro eſt 189
uigilare prodeſt 679. contrà. ibid.
uim impunè fieri 642. contrà. ibid. uirepellere licet 795. contrà 796
qui Vincit maiorem, fortaßis & minorem, argumentum 706. contrà. ibid.
uindicationem incertæ partis dari 172
uires primi quando reſurgant 708
uiri boni arbitrium. uide Arbitrium.
de Viri boni arbitrio 733
uitiare adiectionem ſolam ſuperuacuam, & non uitiari 457.458
uitia ſanctorum non imitanda 811
uitioſum reſpectu alterius, in alio carere uitio 458. 459
uix, diuerſa ſignificatio 691
uix quod eſt, tamen eſt 690. contrà 691
non Vlciſcenda 712. contrà. ibid.
ultima non derogare primis 672
uniuerſali æquipollere indefinitum 673. ſingularem: & contrà

contrà 207. uniuersalem 841.842. non æquiualere indefinita 207. contrà. ibid.
inter Vniuersitatẽ & Imperatorẽ si causa uertatur, quis iudex 716
de Vniuersitate quemlibet admitti in testimoniũ pro ea 781. contrà. ibid. 782
cum Vniuersitate quædã transire, quæ aliàs nõ transirẽt 391
uniuersitates trãsire succedendo 736
unus ubi & quando plurium personarum uices sustineat 778
uocabuli significationem applicari 714
uocabulorum differentiam inducere diuersitatem rerum 190
uocationum species diuersas non prodesse ad excusationem 628.629
uoluisse semel, sufficit 535. 536. contrà. ibid uel fecisse non sufficit, nisi duret 688. contrà. ibid. 689
uolenti & scienti dolum non inferri 62
uolentem admitti 741. ad aliquid cogi non posse 536
uoluntas coacta est uoluntas 684. patris testamentaria semper seruanda 273. contrà. ibid. testatoris unde interpretanda 275. ultima, ambulatoria 717
uoluntati defuncti nouissimæ standum 748
uoluntatem alicuius in facto aliquo explorari 536. defuncti plege seruari 271. 723. contrà. ibid.
inter Voluntatem & necessitatem referre 546.547
uoluntatem minus perfectam, quæ inter liberos seruatur, iure testamenti non ualere 274. mutare non permitti 536. contrà 537. nõ extitum in maleficijs spectari 641. posse mutari 735. quandoq; pro facto reputari 815. sine traditione dominiũ transferre 387. contrà. ibid.
ex Voluntate, maximè extranei, quando nihil peti possit 272
de Voluntate transferendi dominium præsumpta 463
uoluntate tua facere quando uidear 690
uolũtates hominis uanæ 575. 676. mulierum momentaneæ 537. ultimæ largissimè interpretandæ 719

in Voluntatibus ultimis semper ultimæ stari 7. quando non. ibid
uox patris, uox filij 47
usq; inclusium 732. cõtrà. ibi.
usucapio cur inducta 11
usucapionẽ finiri, licet non inchoetur 100.101
in Vsucapione an error iuris prosit, uel obsit 102
pro Vsucapione iniuriam accipi. ibid.
usucapione triennij cur hypothecaria non tollatur 96. 97. quid quæratur 96
ad Vsurã ex mora pro speciebus teneri 588
usuras citra stipulationem non peti 166
de Vsuris quis teneatur 370. 371
usurariũ uendere posse usum 683. contrà. ibid.
usurpare non prauè intelligendum 193
usus longus & inueteratus an delictum minuat 851. uel ususfruct. nomine proprietatem contineri 209
usum rei credi gratuito, &c. 249
ad Vsus humanos ulterius non transferendum, Deo semel dicatum 816. contrà. ibid. 817
usumfr. quòd teneatur communicare acquisitum, qui communicare quartam tenetur 359. contrà. ibid. 360
usufructuarium non possidere 390
ut, non causatiuè, sed consecutiuè poni, nota 196
utrumq;, id est, alterum 199
si Vti uoluerit, id est, si fuerit usus 213
utilis, id est, efficax 194
utile quid 455. per inutile non uitiari 454. 455. inde. uitiare, quod per se utile foret 457
utilitas cõmunis priuatæ præponenda 580
pro Vtilitate communi, multa in iure ciuili, contra disputandi rationem recepta 717
de Vxoris adulterio quomodo post mortem agatur 267

Z

Zeugma quid 675. quotuplex. ibid.

BASILEAE, PER
EVSEBIVM EPISCOPIVM, ET
Nicolai Episcopij hæredes, Anno Salutis humanæ M. D. LXVII.
Mense Augusto.



ANTYKWARIAT
DOM KSIĄŻKI
D № 74780

XVIII



